

අභිධානජපද්ධිකාවිකා

ධම්මවිචය

පටුන

පණ්ණාසකපදිපිකාවිකා	1
1. සත්ත්වකම්පනපදිපිකාවිකා	7
2. භූතකම්පන	79
1. භූමිවත්තපදිපිකාවිකා	79
2. පුරවත්තපදිපිකාවිකා	84
3. නරවත්තපදිපිකාවිකා	93
4. චතුර්වත්තපදිපිකාවිකාවිකා	130
5. අරක්ඛකපදිපිකාවිකාවිකා	201
6. අරක්ඛකපදිපිකාවිකාවිකාවිකා	224
7. පාතාලවත්තපදිපිකාවිකාවිකා	238
3. සාමක්ඛකම්පන	251
1. විසේසසාධනවත්තපදිපිකාවිකාවිකා	251
2. සංකිත්තපදිපිකාවිකාවිකාවිකා	270
3. අනෙකත්ථවත්තපදිපිකාවිකාවිකා	275
4. අභ්‍යාසවත්තපදිපිකාවිකාවිකාවිකා	313
නිගමනවත්තපදිපිකාවිකාවිකා	320
නිගමනකථා	322

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිදා.”

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - හික්බු ධම්මවිහාරි

(ජව්ව සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

අභිධානප්පදීපිකාවිකා

ගන්ථාරම්භ

යස්ස ඤාණං සදා ඤාණං, නාඤ්ඤෙය්‍යා ඤාණකං විනා;
නිස්සෙසගුණසුත්තස්ස, තස්ස නත්වා මහෙසිනො.

සත්ථත්තරා සමාදාය, සාරං සබ්බධරා තථා;
කරියානෙ'භිධානප්ප-දීපකස්සත්ථවණ්ණනා.

පණාමාදිවණ්ණනා

[ක] ඉධායං ගන්ථකාරො පටිමමත්තනො පරෙසම්පි සම්මා භික්ඛන්ථනිප්ඵාදනත්ථං පුඤ්ඤසම්පද'මාවිනොති “තථාගතො”විවාදිනා. තත්ථ කරුණාකරො මහාකරුණාය උප්පත්තිට්ඨානභූතො යො තථාගතො භගවා කරොපයානං අත්තනො හත්ථගතං සුඛප්පදං සුඛස්ස පතිට්ඨානභූතං සුඛකාරණං වා සුඛදායකං වා පදං නිබ්බානං ඔසප්ප වජ්ජත්වා කලිසම්භවෙ දුක්ඛකාරණභූතෙ භවෙ සංසාරෙ කෙවලදුක්කරං සුකරොනාසම්මිස්සං අවිචන්තදුක්කරං පඤ්චවිධපරිච්චාගාදිකං කරං කරොන්තො පරත්ථං පරෙසමත්ථංයෙව අකා කතවා, තමෙදිසං තථාගතං අහං නමාමි.

[ඛ] යඤ්ච ධම්මං ජරාරුජාදිමුත්තා ජරාරොගාදිහි විමුත්තා මුනිකුඤ්ජරා මුනිසෙට්ඨා භගවන්තො අපුප්පුං පුජිතවන්තො, තථා උත්තරෙ උත්තමෙ සත්තානං වා සංසාරමහොසපක්ඛන්දානං තතො උත්තරණසමත්ථෙ යහිං තරෙ යස්මිං ධම්මප්ලවෙ ධීතා සම්මාපටිපජ්ජනවසෙන ආරුළ්භා නරානරා මනුස්සා ච දෙවා ච තිවට්ඨමිබ්බනිධිං කිලෙසකම්මවිපාකවට්ඨසඛ්ඛාතෙහි තිහි වට්ඨෙහි ආකුලිතං සංසාරමහම්බුරාසිං තරිංසු තිණ්ණා, අසප්පහං කිලෙසප්පහානකරං, සංසාරදුක්ඛප්පහානකරං වා තං ධම්මමපි අහං නමාමි.

[ග] මුනින්දොරසසුනුතං භගවතො උරෙ සම්භවධම්මදෙසනාය අරියභාවප්පත්තතාය මුනින්දස්ස ඔරසපුත්තභාවං ගතං පත්තං නුතං කිලෙසබෙපනකං සුපුඤ්ඤබෙත්තං පුඤ්ඤත්ථිකානං පුඤ්ඤබ්චිරුහනට්ඨානං සුබෙත්තභූතං භුවනෙ ලොකෙ සුතං විස්සුතං, සුතධරං වා කිලෙසසවනාභාවෙන අස්සුතං අපාණොපි පාණො කරිසිත්ථාති පාණිකතො, පාතිමොක්ඛසංවරො, සොච සංවරො එතස්සත්ථිති පාණිකතසංවරො, තං පාණිකතසංවරං, වරං සීලාදිගුණෙහි සදෙවකෙහි ලොකෙහි පත්ථනීයං. “දෙවාපි තස්ස පිභයන්ති

තාදිනො’ති [උද. 27] හි වුත්තං. සදා සබ්බස්මිං කාලෙ ගුණොසෙන සීලාදිගුණසමූහෙන නිරන්තරන්තරං අවිච්ඡින්නමානසං, පරිපුණ්ණචිත්තං වා ගණමිපි අට්ඨන්තං අරියපුග්ගලානං සමූහං අපි අහං නමාමිති එවමෙත්ථ තිණ්ණමිපි සඨබ්බපතො අත්ථයොජනා දට්ඨබ්බා.

[ස-ඛ] එවං පුඤ්ඤසම්පදමාවිනිත්වා කිමහිමතං සාධනීයමිච්චාහ “පකාසිස්සමභිධානප්පදීපික”න්ති. බුද්ධාදීනමභිධානානං සරූපවසෙන, ලිඛිගවසෙන ව පරිදීපනතො පකාසනතො “අභිධානප්පදීපික”න්ති ලද්ධනාමං සත්ථං පකාසිස්සං අන්තොභාවෙන නිජ්ජන්තං බහිභාවෙන පකාසිස්සං. අන්තොභාවස්ස හි බහිභාවමපෙක්ඛිත්වා භාවිතමුපපන්නං. නනු සන්තෙව පුබ්බාවරියානං.

නාමලිඛිගප්පකාසනාත්‍යමරකොසතිකණ්ඩොප්පලිත්‍යාදාහිධානසත්ථානි, පාණිනි බ්‍යාඨිවරරූච්චන්දගොමි රුද්දවාමනාදිවිහිතානි ව ලිඛිගසත්ථානි, තතො කිම්දමුච්චතෙ ඉච්චාහ “නාමලිඛිගානි බුද්ධභාසිතස්සාරභානි දස්සයන්තො”ති. එතෙන සන්තෙස්වපි පුබ්බාවරියානං සත්ථෙසු යස්මා න තෙසු නාමලිඛිගානි බුද්ධවචනානුරූපානි භොන්ති, තස්මා තදනුරූපානි නාමලිඛිගානි දස්සයන්තො අභිධානසත්ථං පකාසිස්සාමිති එතමත්ථං දීපෙති. නමානෙ අභිධියතෙ අත්ථො අනෙතානි නාමං, සද්දසත්ථෙ නමුධාතුවසෙන. ලිඛිගයතෙ “ඉත්ථියමතො ආපච්චයො”ත්‍යාදිනා විභජ්ජතෙති, ඉත්ථාදයො වානෙන ලිඛිගීයන්තෙ බ්‍යාඤ්ජීයන්තෙති ලිඛිගං, ඉත්ථිපුමනපුංසකං. කිමෙතස්ස අභිධානසත්ථස්ස කරණෙ පයොජනන්ති පුච්ඡායං යස්මිං සති තං සොතාරො සොතුමුස්සහන්ති, තං දස්සෙතුමාහ “නාමලිඛිගෙස්වි”ච්චාදි. යතො බුද්ධවචනෙ පටුනො භාවො පාටවං, තදෙව අත්ථො පයොජනං, තං ඉච්ඡන්තිති පාටවත්ථිනො, තෙසං පාටවත්ථිනං සොතුනං නාමලිඛිගෙසු කොසල්ලං කුසලතා ඡෙකභාවො බුද්ධවචනෙ මහබ්බලං අත්ථස්ස නිව්ඡයකාරණං භොති, අතො තස්මා කාරණා බුද්ධභාසිතස්සාරභානි නාමලිඛිගානි දස්සයන්තො අභිධානප්පදීපිකං සත්ථං පකාසිස්සන්ති සම්බන්ධො.

[ව] ඉදානි සත්ථලභුභාවත්ථමාහ “භියො”ච්චාදි. භියො බාහුල්ලෙන රූපන්තරා රූපහෙදෙන ඉත්ථිපච්චයපුම්භාවාදිකාරියකතෙන ථිපුන්තපුංසකං ඤෙය්‍යං, සො ව නාමානං නාමවිසෙසනස්ස, නාමපරාමසිසබ්බනාමසද්දස්ස ව ඤෙය්‍යො පකාරන්තරාභාවා. තත්‍ර නාමානං රූපහෙදො යථා – ජුරිකා සත්‍ය’සිපුන්ති [අභිධාන 392 ගාථා]. අසි බග්ගො ව සායකො [අභිධාන 391 ගාථා]. පානියං සලිලං දකන්ති [අභිධාන 661 ගාථා]. නාමවිසෙසනස්ස යථා – නිසීථො මජ්ඣිමා රත්තිති [අභිධාන 70 ගාථා]. නාමපරාමසිසබ්බනාමසද්දස්ස යථා – ආකඨ්ඨා රූචි වුත්තා සා, ත්වධිකා ලාලසා ද්විසුති [අභිධාන 163 ගාථා]. සාහවරියෙන නියතලිඛිගෙනාවිජ්ජයොගතො ථිපුන්තපුංසකං ඤෙය්‍යං.

කත්ථවීති යනු රූපභෙදො නත්ථි, තං යථා – මරීචි මිගතණ්හිකා [අභිධාන 65 ගාථා]. රංසිමා භාකරො භානු [අභිධාන 63 ගාථා]. ආපො පයො ජලං වාරි [අභිධාන 661 ගාථා]. මරීකාදයො භාහිත්තරූපත්තා ලිඛිගත්තරෙපි සම්භාවියන්තෙහි නියතලිඛිගෙහි මිගතණ්හිකාභාකරජලාදිසද්දෙහි සාහවරියෙන තංලිඛිගෙ නිව්ඡියන්තෙ. ආහව්වවිධානෙන ඉත්ථිපුමනපුංසකානං විසෙසෙත්වා කථනෙන ථිපුත්තපුංසකං ඤෙය්‍යං. ක්වච්ඡි යනු න රූපභෙදො ලිඛිගතිණ්ණයස්ස නිමිත්තං, න ච සාහවරියං ලිඛිගභෙදොහිමනො, නෙකමෙව චා ලිඛිගභිච්ඡනෙ, තං යථා – චල්ලරී මඤ්ජරී නාරී [අභිධාන 550 ගාථා]. විටපො විටහිත්ථියං [අභිධාන 547 ගාථා]. හිතිත්ථි භයමුත්තාසො [අභිධාන 166 ගාථා]. වජිරං පුත්තපුංසකෙච්චාදි [අභිධාන 24 ගාථා].

[ජ] ඉදානි රූපභෙදානි ලිඛිගතිණ්ණයස්ස පටිපත්තිහෙතුකො යො හිත්තලිඛිගානං ද්වන්දො, තක්කරණපටිසෙධෙන අභිත්තලිඛිගානමෙව ද්වන්දො කතොති පරිභාසිතුමුපක්කමනෙ “අභිත්තලිඛිගින” මිච්චාදි. අභිත්තලිඛිගිනංයෙව නාමානං ද්වන්දො කතො, න හිත්තලිඛිගිනං, යථා – විමුක්තසඛිබ්බතාතු, සුද්ධිනිබ්බුතියො සියුත්ති [අභිධාන 9 ගාථා]. න කෙවලං ද්වන්දොයෙව, අථ ඛො එකසෙසොපාහිත්තලිඛිගානංයෙව කතො, යථා – නග්ගො දිගම්බරාවත්ථා. [අභිධාන 734 ගාථා] සබ්බධරකතෙ පන “ජිමුතා මෙසපබ්බතා” ඉච්චදාහටං. නනු ච හිත්තලිඛිගානමපි එකසෙසො කතො, යථා – මාතා පිතා තු පිතරො, පුත්තා තු පුත්තධිතරො [අභිධාන 249 ගාථා]. සසුරා සස්සු සසුරා, භාතූහගිති භාතරොති [අභිධාන 250 ගාථා]. එත්ථ හි මාතා ච පිතා ච පිතරො, පුත්තො ච ධිතා ච පුත්තා, සස්සු ච සසුරො ච සසුරා, භාතා ච හගිති ච භාතරොති හිත්තලිඛිගානමපි එකසෙසො දස්සිතොති. යානන්තරෙ තෙසං හිත්තලිඛිගතාය දස්සිතත්තා න දොසො. තාතො තු ජනකො පිතා [අභිධාන 243 ගාථා]. අම්මා’ම්බා ජනනී මාතා [අභිධාන 244 ගාථා]. අපච්චං පුත්තොත්තපො සුතො [අභිධාන 240 ගාථා]. නාරියං දුහිතා ධිතා [අභිධාන 241 ගාථා]. ජායාපනීනං ජනනී, සස්සු වුත්තාථ තප්පිතා. සසුරොති ඉච්චාදිකඤ්චි තෙසං [අභිධාන 246 ගාථා] යානන්තරන්ති. තථා එත්ථ කමං විනා හිත්තලිඛිගානං ගණනපාඨො විය සඬකරොපි න කතො. තත්ත හි සග්ගදිසාදයො අත්ථා යථාක්කමං තංසම්බන්ධා ච සක්කවිදිසාදයො අත්ථා සකසකසම්බන්ධසහිතා යථාහිධානං සරූපපටිපත්තාමත්ථහිධෙය්‍යා, තථා තප්පරියායසම්බන්ධානි ච යානි නාමානි, තානි සබ්බානි තද්ධිධානාවසරෙ අභිධෙය්‍යානීති සුඛෙනෙකත්‍රෙව සකලනාමපටිපත්ති සරූපපටිපත්ති ච යථා සියාතිච්චෙතදත්ථං කමො අභ්‍යුපගම්‍යතෙ, තථා ච සත්‍යාවස්සං සග්ගදිපරියායෙ දිවසද්දාදයො, භරාද්‍යාවසරෙ කුමාරාදයො අභිධෙය්‍යා ඉති කමානුරොධෙන ලිඛිගසඬකරො පරිහරිතුමසක්කුණෙය්‍යා, යථාවුත්තන්තු කමං විනා නෙහ සඬකරො කතො, ඉති පරියායෙන ඉත්ථිප්පකරණාදික්කමෙන

යථාසම්භවමහිධානතො, තං යථා — ඊති ත්විත්ථි අපඤ්ඤාඤ්ච, උපසග්ගො උපද්දවොති [\[අභිධාන 401 ගාථා\]](#). අත්‍ර හි යෙ තිලිඬිගා, තෙ තිලිඬිගාවසරෙ එව නිබද්ධා, න ගණනපායා විය උච්චාරණවසෙන, එවං සබ්බත්‍ර යථාසම්භවං නියතෙ. චුත්තඤ්ච —

“හෙදාබ්‍යානාය න ද්වන්ද්‍වො, නෙකසෙසො න සඬිකරො;
කතොත්‍ර භින්නලිඬිගාන-මචුත්තානං කමං විනා”ති [\[අමර 1.4\]](#).

ඉදානි ලිඬිගවාචකානං යානවසෙනත්ථෙසු ගමනං දස්සෙත්‍රමාහ “ලිඬිගවාචකෙ”චවාදි. ගාථාපාදන්තමජ්ඣට්ඨා ගාථානං පාදානඤ්ච අන්තමජ්ඣට්ඨා ලිඬිගවාචකා අනෙකත්ථලිඬිගවාචකානි ඤාණදස්සනාදීනි ලිඬිගානි පුබ්බමත්ථං වාචකවසෙන යන්ති ගච්ඡන්ති. අපරෙ ගාථාපාදානමාදිට්ඨා ලිඬිගවාචකා පරමත්ථං යන්ති ගච්ඡන්ති. තං යථා —

එලෙ විපස්සනාදිබ්බ-චක්ඛුසබ්බඤ්ඤාසු ව;
පච්චවෙක්ඛණඤාණමිහි, මග්ගෙ ව ඤාණදස්සනං [\[අභිධාන 794 ගාථා\]](#).

ණාදො සද්ධාවිචරාදි-හෙත්වාධාරෙසු පච්චයො;
කීළාදිබ්බවිහාරාදො, විහාරො සුගතාලයෙ [\[අභිධාන 857 ගාථා\]](#).

බග්ගෙ කුරුරෙ නෙත්තිංසො, පරස්මිඤ්චාත්‍ර තිස්ථමු [\[අභිධාන 1089 ගාථා\]](#);
කුසලෙ සුකතං සුට්ඨු-කතෙ ව සුකතො තිසු [\[අභිධාන 938 ගාථා\]](#).

සමයො සමවායෙ ව, සමුහෙ කාරණෙ බණ්ණෙ;
පට්චෙට්ඨෙ සියා කාලෙ, පහානෙ ලාභදිට්ඨිසු [\[අභිධාන 778 ගාථා\]](#).

කන්තාරො වනදුග්ගෙසු [\[අභිධාන 1107 ගාථා\]](#).

එත්ථ ව —

යෙභුය්‍යතාබ්‍යාමිස්සෙසු, විසංයොගෙ ව කෙවලං;
දළ්භත්ථෙන්නිරෙකෙ වා-නවසෙසමිහි තං තිසු [\[අභිධාන 786 ගාථා\]](#).

සමාධිස්මිං පුමෙකග්ගො-නාකුලෙ වාච්චලිඬිගිකො [\[අභිධාන 1035 ගාථා\]](#).

ජලෙ ථුලො මහත්‍යපි [\[අභිධාන 1066 ගාථා\]](#) චවාදිසු

ගාලාමජ්ඣාට්ඨානං, පාදන්තමජ්ඣාට්ඨානස්ථානං ලිඛිතවාචකානං පුබ්බපරත්ථෙස්වපි ගමනභාවතො “පුබ්බං යන්ති”ති ඉදං යෙහුයාවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අථ වා ගාලානං මජ්ඣන්තට්ඨානං පුබ්බං යන්ති, ගාලාමජ්ඣාට්ඨානං, පාදන්තමජ්ඣාට්ඨානං ව පුබ්බාපරස්ථානං යන්තිති යථාලාභයොජනා දට්ඨබ්බං.

[ජ] ඉදානි විසෙසවිධිමිති සත්ථලභුභාවත්ථං පරිභාසතෙ “පුමිත්ථිය”මිච්චාදි. පුමිත්ථියං “ද්විසු”ති පදං ඤෙය්‍යං, යථා – අසනි ද්විසු [අභිධාන 24 ගාලා]. සබ්බලිඛිතෙ ලිඛිතත්තයෙ “තිසු”ති පදං ඤෙය්‍යං, යථා – සත්තන්තං පුරුණෙ සෙට්ඨෙ’තිසත්තෙ සත්තමො තිසු [අභිධාන 942 ගාලා]. එත්ථ ව නිසිද්ධලිඛිතනාමං පාරිසෙසතො “සෙසලිඛිත”න්ති ඤෙය්‍යං [නිසිද්ධලිඛිත සෙසත්ථං (අමර 1.5.)], යථා – වස්ස සංවච්ඡරා නිත්ථිති [අභිධාන 81 ගාලා]. අත්‍ර චෙකලිඛිතනිසෙධබ්‍යාබ්‍යානෙන ලිඛිතද්වයවිධානන්ති [එකලිඛිතනිසෙධබ්‍යාජෙන ලිඛිතද්වයාභිධානමිති (අමරකොසවින්තාමණිට්ඨකා)].

ගන්ථලාභවං විධායෙදානි පටිපත්තිලාභවත්ථමාහ “අභිධානන්තරාරම්භෙ”ඉච්චාදි. අභිධානන්තරස්ස අඤ්ඤස්ස අභිධානස්ස ආරම්භෙ සති, තු අන්තො යස්ස අභිධානස්ස, අථ ආදි යස්ස අභිධානස්සාති ඉදං අභිධානද්වයස්ථානං ඤෙය්‍යං. ත්වන්තමථාදිකං නාමාදිපදං පුබ්බතො න සම්බජ්ඣතෙති භාවො. තත්‍ර නාමපදං යථා – ජිනො සක්කො තු සිද්ධත්ථො [අභිධාන 4 ගාලා]. කෙසවො චක්කපාණ්‍යථ [අභිධාන 16 ගාලා]. මහිස්සරො සිවො සුලී [අභිධාන 16 ගාලා]. ලිඛිතපදං යථා – පුමෙ තු පණ්ණි පාසණි [අභිධාන 277 ගාලා]. පුමෙ තුතු රජො පුප්ථං [අභිධාන 238 ගාලා]. සා තිරොකරණීප්‍යථ [අභිධාන 298 ගාලා]. පුන්තපුංසකමුල්ලොචං [අභිධාන 299 ගාලා]. අත්ථපදං යථා – උදරෙ තු තථා පචා’නලස්මි. ගහණිත්ථියං [අභිධාන 973 ගාලා]. පණිතො තිසු මධුරෙ, උත්තමෙ විහිතෙප්‍යථ. අඤ්ජසෙ විසිබ්‍යස්ථානං, පන්තියං වීථි නාරියං [අභිධාන 940 ගාලා]. අථසද්දෙන චත්‍ර අනන්තරියත්ථොන සකපරියායොපලක්ඛණතො අථො සද්දාදිසු ව න පුබ්බතො සම්බජ්ඣතෙ. පාණකො වාප්‍යථො උච්චාලිඛිතො ලොමසපාණකොති [අභිධාන 623 ගාලා].

[ඤ] ඉදානි බුද්ධච්චනානමත්‍රුපානමිති පවුරජ්ජයොගානමෙව කෙසස්ථි ගහණං අත්තතො සත්ථන්තරාපසය්‍හනාවසෙන අභංකාරපුබ්බිකාභාවස්ථානං දස්සෙතුමාහ “භියො පයොග”මිච්චාදි. සොගතෙ සුගතස්ස චචනභූතෙ ආගමෙ පිටකත්තයෙ, තස්ස ආගච්ඡන්ති තිවිධසම්පත්තියො එතෙනාති ආගමොති වුච්චති. තස්මිං භියො පයොගං බාහුල්ලෙන පසුජ්ජතෙති පයොගො, තං ආගම්ම ගහන්තො ක්වචි අරඤ්ඤවග්ගාදිසු නිසංඝවුයුත්තිස්ථානං

නිසංශ්ට්‍රනාමකෙ සත්ථෙ ආගතං බුද්ධවචනානුරූපං යුත්තිඤ්ච ආනීය
 ආනෙත්වා නාමලිඛිතං කථීයති අන්තොභාවෙන නිජ්ඣන්තං බහිභාවෙන
 පකාසීයතෙ. ආවිභාවත්තමෙව හි ජඤ්ඤත්තං සන්තකාරියකාරිනො. ආසීසායං
 වා අවස්සම්භාවිනොපි වචනස්ස වත්තමානත්ථවත්තිච්ඡාය වත්තමානත්තං,
 තථා හි ලොකෙ අවස්සම්භාවිනො සිද්ධිමහිසන්ධාය භාවිතමජ්ජත්තං
 වත්තමානත්තෙන වා අතීතත්තෙන වා වත්තූමිච්ඡති, තං යථා – “ඉදං
 මමපාපයෙ”ති කොචි කෙනවාහිහිනො සන්තො අවස්සං තං භවිස්සතීති
 මඤ්ඤමානො පාපියමානං පත්තං වා වත්තූමිච්ඡති, තතොයෙව “ආසීසායං
 භූතමිව චෙ”ති [\[පාණිනි 3.3.132\]](#) තදතිදෙසවචනං පච්චාඛ්‍යායතෙ.

පණාමාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. සඟ්ගකණ්ඩවණ්ණනා

1. ඉදානි යස්මා අභිධෙය්‍යත්ථො නාම පඤ්ඤත්තිපරමත්ථත්ථවසෙන දුවිධො, තෙසු යෙහුයොන පඤ්ඤත්තත්ථතො පරමත්ථත්ථොව සෙට්ඨො, තෙසුපි ඔධිසො කිලෙසානං සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිකරත්තා යථාක්කමං අට්ඨ ධම්මා සෙට්ඨා, තතොපි නිබ්බානමෙව සෙට්ඨං, තෙසං සබ්බෙසම්පි ධම්මානං සම්මාසම්බුද්ධොව සෙට්ඨො. චුත්තඤ්ඤි භගවතා “විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා”ති [ධ. ප. 273; නෙත්ති. 125]. එත්ථ හි “යාවතා, හික්ඛෙව, ධම්මා සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අඟ්ගමක්ඛායති”ති [අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90] වචනතො සබ්බෙසම්පි සඬ්ඛතාසඬ්ඛතධම්මානං විරාගසඬ්ඛාතො නිබ්බානමෙව සෙට්ඨො, චක්ඛුමා පන සම්මාසම්බුද්ධො තෙසං සබ්බෙසම්පි ධම්මානං, දෙවමනුස්සාදිභෙදානං ද්විපදානඤ්ච පඤ්ඤත්තත්ථානං සෙට්ඨොති අයමත්ථො චුත්තො භගවතා, තස්මා සබ්බත්ථසෙට්ඨත්ථාහිධායකාහිධානභූතං බුද්ධාතිධානමෙව පයමං සඟ්ගකණ්ඩස්ස ආදිමහි පත්ථියවසෙන [සත්ථියවසෙන (ක.)] දස්සෙතුමාහ “බුද්ධො”චවාදි. තත්ථ ජිනසද්දන්තං සබ්බබුද්ධස්ස නාමං. සබ්බං බුද්ධවාති බුද්ධො, සකම්මකා කත්තරි තපච්චයො. විසිට්ඨා බුද්ධි අස්සත්ථිති බුද්ධො, පසංසායං යදාදිනා ණපච්චයො. දානසීලක්ඛන්ධාදයො යානාට්ඨානඤ්ඤාණාදයො වා දස බ්ලානි යස්සෙති දසබ්ලො. සාසති විනයති සත්තෙති සත්ථා. සබ්බධම්මජානනසීලතාය සබ්බඤ්ඤා. ද්විපදානං, ද්විපදෙසු වා උත්තමො ද්විපදුත්තමො, බුද්ධවංසවණ්ණනායං [බු. වං. අට්ඨ. 37 නිදානකථා] නිද්ධාරණලක්ඛණාය ඡට්ඨියා සමාසස්ස පටිසිද්ධත්තා නෙදිසි නිද්ධාරණලක්ඛණා ඡට්ඨි ගම්‍යතෙ. කස්මා පන සො තත්ථ පටිසිද්ධොති? සමාසෙ යෙහුයොන නිද්ධාරණලක්ඛණත්තයස්ස විකල්‍යානවතො. කිඤ්චාපි හි තත්ථ ඡට්ඨියායෙව පටිසිද්ධො, සත්තමියා පන නිද්ධාරණලක්ඛණාය විජ්ජමානත්තා තස්සාපි සො පටිසෙධනියොයෙව. මුනීනං ඉන්ද්‍රො රාජා මුනින්ද්‍රො. පුඤ්ඤඤාණභාග්‍යාදයො භගං නාම, තංයොගා භගවා. නාථති සත්තානං හිතං යාවති, කිලෙසෙ වා උපතාපෙති, සත්තෙසු වා ඉස්සරියං කරොති, තෙසං වා හිතං ආසීසතීති නාථො. බුද්ධධම්මසමන්තඤ්ඤාණදිබ්බවක්ඛුසඬ්ඛාතෙහි පඤ්චහි චක්ඛුහි සමන්තාගතත්තා චක්ඛුමා. සබ්බදා බ්‍යාමප්පභාය කායතො නිව්ජරණවසෙන අඬ්ඨිරිසො. සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මානං මුනනතො මුනි, ධම්මවාදෙසු වා මොනකරණතො මුනි.

2. ලොකානං, ලොකෙසු වා නාථො ලොකනාථො. අත්තතො අධිකස්ස කස්සවිපි උත්තමපුග්ගලස්ස අභාවතො අනධිවරො, සබ්බපරියන්තගතත්තභාවත්තා වා නත්ථි එතස්ස ඉතො අඤ්ඤො අධිකො

පත්ථෙතබ්බො අත්තභාවොති අනධිවරො. මහත්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසනතො ගවෙසනතො මහෙසී, මහන්තො වා ඊසො විභූති එතස්සාති මහෙසී. හිතං විනයති අනුසාසනීති විනයායකො, විසිට්ඨං වා නිබ්බානං සත්තෙ නෙතීති විනයායකො. සබ්බධම්මදස්සනසීලතාය ‘‘සමන්තවක්ඛු’’ති ලද්ධනාමෙන සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණෙන සමන්තාගතත්තා සමන්තවක්ඛු. සොහනං ගතං ඤාණමස්ස, සංසාරා වා සුට්ඨු අපුනරාවත්තියා ගතවාති සුගතො, සපරසුඛසිද්ධත්ථං වා සම්මා ගතවාති සුගතො. භූරි බහුකා පඤ්ඤා යස්ස, අනන්තත්තා වා භූරිසමා පඤ්ඤා එතස්සාති භූරිපඤ්ඤො, අනන්තාය මහාපථවියා සදිසපඤ්ඤාත්තාත්ථො. කිලෙසාදිපඤ්චවිධං මාරං ජිතවාති මාරජි.

3. නරානං සීහො සෙට්ඨො, පරජ්ජවාදමද්දනසහනතො වා නරො ව සො සීහො වාති නරසීහො, සහතීති සීහො, නිරුත්තිතයෙන පුබ්බවණ්ණාකාරස්සීකාරො, සීහසදිසත්තා වා නරො ව සො සීහො වාති නරසීහො. යථා හි සීහො මිගරාජා චතුහි දායාහි සබ්බසත්තෙ හිංසති අභිභවති, තථා භගවාපි සීලපඤ්ඤාපුඤ්ඤද්ධිසම්බාතෙහි චතුහි ධම්මෙහි සබ්බං ලොකං හිංසති අභිභවතීති ඔපම්මසංසන්දනං. සබ්බපුරිසානං සෙට්ඨත්තා නරවරො, නරානං වා දෙවමනුස්සානං සෙට්ඨත්තා නරවරො, ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’ති [සං. නි. 1.23] එත්ථ විය නරසද්දෙන සබ්බෙ දෙවමනුස්සා සම්භවතී. ධම්මස්ස රාජපවත්තකත්තා ධම්මරාජා, ධම්මතො වා සදෙවකස්ස ලොකස්ස රාජා ජාතො, නාධම්මතොති ධම්මරාජා, ධම්මෙන රාජතීති වා ධම්මරාජා, ධම්මපාලකො වා රාජා ධම්මරාජා. මුනීනං සෙට්ඨත්තා මහාමුනී. දෙවානං අතිදෙවොති දෙවදෙවො, දෙවානං අධිකො වා දෙවො දෙවදෙවො. ලොකානං ගරු ආචරියො ලොකගරු, ලොකානං ගරුභාජනත්තා වා ලොකගරු. ධම්මස්ස සාම් යථාචුත්තනයෙන ධම්මස්සාම්. යථා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා සබ්බඤ්ඤාභාවං ගතා, තථා අයම්පි ගතොති තථාගතො, තථා වා සම්මා ගතං ඤාණමස්සාති තථාගතොත්තාදිනා තථාගතසද්දස්ස අත්ථපපඤ්චො තත්ථ තත්ථ [දී. නි. අට්ඨ. 1.7; ම. නි. අට්ඨ. 1.12; සං. නි. අට්ඨ. 2.3.78; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.70; උදා. අට්ඨ. 18; ඉතිවු. අට්ඨ. 38; ථෙරගා. අට්ඨ. 1.3; බු. වං. අට්ඨ. 2 නිදාන කථා; මහානි. අට්ඨ. 14; පටි. ස. අට්ඨ. 1.1.37; දී. නි. ටී. 1.7; දී. නි. අභි. ටී. 1.7; ම. නි. ටී. 1.12; අ. නි. ටී. 1.1.170] චුත්තනයෙන චෙදිතබ්බො.

4. සයමෙව සම්මාසම්බුද්ධො භවති, අනඤ්ඤබොධිතොති සයම්භූ. සම්මා අවිපරිතෙන ස’මත්තනායෙව සබ්බධම්මෙ බුජ්ඣති අබුජ්ඣති බුජ්ඣස්සතීති සම්මාසම්බුද්ධො. සෙට්ඨපඤ්ඤාය සමන්තාගතත්තා වරපඤ්ඤො. සත්තෙ සංසාරණ්ණවතො නිබ්බානපාරං නෙතීති නායකො. ජිතපඤ්චමාරත්තා ජිනො. එත්ථ ව සමන්තභද්‍ර, ලොකජි, ඡළභිඤ්ඤ, අද්වයවාදී, සිරිසන, අකනිට්ඨග

[අකනිට්ඨක (ක.)], ධම්මවක්ක, රාගාසනි [රාගාරි (ක.)], තිසරණ, බසම [බණ්ණසම (ක.)] බෙන ආකාසෙන සමා තුල්‍යා ගුණා යස්ස සො (තිකණ්ඩපෙසට්ඨකා 1.1.8)], ගුණාකර, මහාසුඛ, චරීර, මෙත්තාබල, අසම, ජිතාරි, මහාබොධි, ධම්මධාතු, සෙතකෙතු, බජ්, තිමුත්ති [බජ්රවිමුත්ති (ක.)] බෙන ආකාසජ්ඣානෙන – සුඤ්ඤභාවනායාති භාවො – ජයති සංසාරභාවං යො, ජි+ ක්විප සුඤ්ඤවාදීනං බොද්ධානං “සුඤ්ඤං සබ්බමෙව” ඉත්‍යාකාරභාවනාය සංසාරභාවජයනතො තථාභාවො (සද්දකප්පද්දුම)], දසභූමිස්සර, පඤ්චඤාණ, බහුක්ඛම, සම්බුද්ධ, සබ්බදස්සි, මහාබල, සබ්බබොධ [සම්බොධධම්ම (ක.)], ධම්මකාය, සංගුත්ත, අරහ, ද්වාදසක්ඛ, චිත්තරාගාදීනිපි අනෙකානි බුද්ධස්ස නාමානි [ඉමානි පරියායවචනානි පායසො අමරකොසතො, තිකණ්ඩපෙසාභිධානතො ච ගහිතානි]. සමන්තතො පුඤ්ඤසම්භාරතො ච ඤාණසම්භාරතො ච භද්‍රො සෙට්ඨොති සමන්තභද්‍රොත්‍යාදීනි ච නිබ්බවනානි වෙදිතබ්බානි. චුත්තඤ්ච –

“අසඬ්ඛොය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො”ති [ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. අට්ඨ. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.76; තෙත්ති. අට්ඨ. 38].

තත්ථ උද්ධෙය්‍යන්ති උද්ධරිතබ්බං. අපි නාමසහස්සතොති අනෙකෙහි නාමසහස්සෙහිත්‍යත්ථො. සබ්බබුද්ධනාමකථා.

සක්කාදිසත්තකං අම්භාකං බුද්ධස්ස නාමං. පඤ්චමාරෙ ජෙතුං සක්කොතිති සක්කො, හගිනිහි සද්ධිං සංවාසකරණතො වා ලොකමරියාදං ඡින්දිතුං සක්කුණන්තිති සක්කා, සාකියරාජුතං පුබ්බරාජානො, තෙසං වංසභූතත්තා හගවා “සක්කො”ති වුවවති. අස්ස ච ජාතිසමනන්තරං නිධයො රතනානි ච උප්පන්නානිති සිද්ධත්ථොති නාමං කතං, සබ්බෙසං වා ලොකානං සිද්ධා අත්ථා එතෙන හෙතුභූතෙනානි සිද්ධත්ථො. සුද්ධං ඔදනං අස්සාති සුද්ධොදනො, තස්ස අපච්චං සුද්ධොදනි. ගොතමවංසස්ස කපිලස්ස මුනිනො සිස්සතාය සක්‍යා ගොතමා, හගවා පන ගොතමවංසෙ උප්පන්නත්තා ගොතමස්ස මුනිනො අපච්චං ගොතමො.

5. සක්‍යවංසාවතිණ්ණො [සක්‍යවංසා පින්ටිණ්ණො (ක.)] සක්‍යමුනි යො බුද්ධො සො සක්‍යසීහො, සක්‍යානං වා සෙට්ඨත්තා සක්‍යසීහො. සක්‍යකුලතො ජාතො මුනි සක්‍යමුනි. සූරියදෙවපුත්තස්ස සොතාපන්නත්තා හගවා ආදිවචබන්ධුති වුවවති, ආදිවචස්ස බන්ධු ඤාතීති නිබ්බවනං කත්වා. එත්ථපි මායාදෙවීසුත්ත, මහාසමණ, කලිසාසනාදීනි [කුලිසාසනාදීනි (ක.) කලිමිහි යුගෙ සාසනං අනුසාසනං යස්ස සො, අථවා කලිමිහි පාපෙ විවාදෙ වා සාසනං

හිතසාධනං යස්ස සො (නිකණ්ඩසෙසවිකා 1.1.11)] ගොතමපරියායානි වෙදිතබ්බානි.

6. මොක්කාදිනි නිබ්බුතිපරියන්තානි ඡවත්තාලිස නාමානි නිබ්බානස්ස නාමානි. මුච්චන්ති එත්ථ, එතෙන වා රාගාදීහිති මොක්කො. නිරුජ්ඣන්ති එත්ථ රාගාදියොති නිරොධො, රුන්ධති වා නිබ්බානන්ති රොධො, කිලෙසො, සො එත්ථ නත්ථිති නිරොධො. වානසඬ්ඛාතාය තණ්හාය නික්ඛන්තත්තා, නිබ්බාති වා එතෙන රාගග්ගිආදිකොති නිබ්බානං. යථා පකතිදීපො නදීසොතෙන වුය්හමානානං පතිට්ඨා හොති, එවමිදමපි නිබ්බානං සංසාරමහොසෙන වුය්හමානානං පතිට්ඨාති දීපො වියාති දීපො, නික්කිලෙසානං වා පදීපසදිසභාවකරණතො දීපො වියාති දීපො, “නිබ්බන්ති ධීරා යථයං පදීපො”ති හි වුත්තං, දිප්පති වා අරියානං ඤාණවක්ඛුස්සෙව පකාසතීති දීපො. තණ්හානං බයහෙතුත්තා තණ්හක්ඛයො. රාගාදීනං පටිපක්ඛත්තා, උත්තමට්ඨෙයන වා පරං. තායති රක්ඛති අපායාදිතොති තාණං. නිලීයන්ති එත්ථ සංසාරභයහිරුකාති ලෙණං. නත්ථි දීසරස්සාදිකං රූපං සණ්ඨානමෙතස්සාති අරූපං, අප්පච්චයත්තා වා අරූපං. රාගාදීනං සන්තකරණත්තා සන්තං. රාගක්ඛයහෙතුභාවෙන අවිපරිත්තත්තා, චතුසච්චපරියාපන්තත්තා වා සච්චං. නත්ථි ආලයො තණ්හා එත්ථාති අනාලයං.

7. පච්චයෙහි න සඬ්ඛරියතෙති අසඬ්ඛතං. සිවං බෙමභාවං කරොතිති සිවං, සංසාරහිරුකෙහි සෙවිතබ්බත්තා වා සිවං, යදාදිනා වපච්චයො. නත්ථි එත්ථ මතං මරණං, එතස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලස්ස මතන්ති අමතං. පස්සිතුං සුදුක්කරතාය සුදුද්දසං. පරෙහි උත්තමෙහි අරියපුග්ගලෙහි අයිතබ්බං ගන්තබ්බන්ති පරායණං, පරතො වා අයිතබ්බං ගන්තබ්බන්ති පරායණං, සංසාරසභාවතො අඤ්ඤාසභාවවසෙන බුජ්ඣිතබ්බන්තාත්ථො, පරෙසං වා අරියපුග්ගලානං පතිට්ඨානත්තා පරායණං. යෙන චත්තාරො මග්ගා ඔධිසො කිලෙසෙ සරන්ති හිංසන්ති තං ධම්මං සරණං, අරියානං වසිතගෙහත්තා වා සරණං. ඊති උපද්දවො පවාසො ව තෙ යත්ථ න සන්ති, තං අනීතිකං, සත්තෙ සංසාරං නෙතිති “නීති”ති ලද්ධනාමාය තණ්හාය අභාවතො වා අනීතිකං. ආසවානං අනාරම්මණතාය අනාසවං. නිච්චට්ඨෙයන ධූවං, ධවති වා මග්ගානමාරම්මණභාවං ගච්ඡතීති ධූවං, “ධූ ගතිපෙරියෙසු”ති හි කාතන්තධාතු. දට්ඨබ්බසභාවස්ස නත්ථිතාය අනිදස්සනං. පච්චයෙහි අකතත්තා අකතං. සදා විජ්ජමානත්තා අපලුජ්ජනසභාවං ගච්ඡති, තෙන වා විඤ්ඤායතීති අපලොකිතං. “ඉතං ගතෙ ව විඤ්ඤාතෙ”ති හි නානත්ථසඬ්ගහෙ වුත්තං. ලොකසභාවෙන වා විඤ්ඤායතීති ලොකිතං, තබ්බාචාපගමනතො අපලොකිතං. සණ්හට්ඨෙයන නිපුණං, යෙන වා චත්තාරො මග්ගා ඔධිසො කිලෙසෙ නිස්සෙසතො පුනන්ති සොධෙත්ති, තං නිපුණං. න කදාවිපි යස්ස අන්තො විනාසො අත්ථි, තං

අනන්තං. ඛරන්ති විනස්සන්තීති ඛරා, සඬ්ඛතා, තෙ යත්ථ න සන්ති, තං අක්ඛරං, ඛරසඬ්ඛතානං වා සඬ්ඛතානං පටිපක්ඛන්තා අක්ඛරං. එත්ථ ච අසඬ්ඛතන්තාදිකා ගාථා රුචිරා නාම.

8. සබ්බදුක්ඛානං ඛයකාරණත්තා දුක්ඛක්ඛයො. බ්‍යාබාධතීති බ්‍යාබාධො, සො එව බ්‍යාබාදො, දුක්ඛසච්චං, තස්ස භාවො බ්‍යාබජ්ජං, දුක්ඛස්ස පීළනාදාත්ථො, තං යත්ථ නත්ථී, තං අබ්‍යාබජ්ජං, අබ්‍යාපජ්ඣන්තිපි පායො, තත්ථ බ්‍යාපජ්ජන්ති විනස්සන්තීති බ්‍යාපාදා, සඬ්ඛතා, තෙසං භාවො බ්‍යාපජ්ඣං, සඬ්ඛතානං විනස්සනභාවො, තං යත්ථ නත්ථී, තං අබ්‍යාපජ්ඣන්ති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො, නිරුත්තිනයෙන ච දාස්ස ජ්ඣකාරො. කිලෙසකම්මවිපාකවට්ඨානමභාවතො විවට්ඨං. නිබ්භයට්ඨෙන බ්බෙමං, ඛයන්ති වා එතෙන රාගග්ගිආදයොති බ්බෙමං. සඬ්ඛාරෙහි අසම්මිස්සතාය, විසංයොගතාය ච කෙවලං. අපචජ්ජන්ති සඬ්ඛාරා එතස්මාති අපචග්ගො. යස්මා රාගො විගතො, සො විරාගො. පධානභාවං නීතං පඤ්ඤං. නත්ථී එතස්මිං අධිගතෙ අරියානං චූතං චචනන්ති අච්චූතං. අරියෙහි පජ්ජිතබ්බන්තා ගන්තබ්බන්තා පදං.

9. චත්තාරො යොගා ඛයන්ති එතෙනාති යොගක්ඛෙමො. පාරෙති සක්කොති සංසාරදුක්ඛසන්තාපං සමෙතුන්ති පාරං, “සංසාරදුක්ඛසන්තාපතත්තස්සා’ලං සමෙතවෙ”ති හි චූත්තං. පගතා සංසාරචක්කස්ස අරා එතස්මාති වා පාරං. කිලෙසෙහි මුච්චනතො මුත්ති, නිකායන්තරියා පන “සරීරෙන්ද්‍රියෙහි අත්තතො මුත්තත්තා මුත්ති”ති වදන්ති. කිලෙසසමනතො සන්ති. විසුජ්ඣන්ති සත්තා එතාය රාගාදිමලෙහිති විසුද්ධි. සබ්බසඬ්ඛාරා විමුච්චනතො විමුත්ති. අසඬ්ඛතමෙව නිස්සත්තනිජ්ජීවට්ඨෙන, සන්තිලක්ඛණධාරණතො වා ධාතුති අසඬ්ඛතධාතු. සුජ්ඣන්ති සත්තා එතාය රාගාදිමලෙහිති සුද්ධි. ආචුණොති සංසාරතො නික්ඛන්තුමප්පදානවසෙනාති චූති, තණ්හා, තතො නික්ඛන්තත්තා නිබ්බුති.

10. බීණාසවාදිවතුක්කං අරහන්තෙ. බීණා ආසවා යස්ස සො බීණාසවො. තතො උත්තරි කරණියාභාවතො නත්ථී සික්ඛා එතස්සාති අසෙක්ඛො. විගතො රාගො යස්මාති විතරාගො. සංසාරචක්කස්ස අරෙ හතවාති අරහා, “අරහ”න්තිපි පායො.

දෙවලොකාදිපඤ්චකං සග්ගස්ස නාමං. දෙවානං ලොකො හවනං දෙවලොකො. දිබ්බන්තායු දිවො. අජ ගතියං, අනෙකත්ථත්තා ධීතියං, චිරං ධීයතෙ අස්මින්ති අග්ගො, යානං, සොහනො අග්ගො සග්ගො, පුඤ්ඤෙන වා සුට්ඨ අජීයතෙති සග්ගො. තයො දෙවා දිබ්බන්තායුත්ති තිදිවො. පධානතො හි

තීහි හරිහරබ්‍රහ්මෙහි බ්‍යපදෙසො. තිදසානං දෙවානං ආලයො යානන්ති තිදසාලයො. කෙච් පන “දෙවලොකාදිත්තයං සග්ගසාමඤ්ඤස්ස නාමං, තිදිවාදිද්වයං තාවතිංසස්සා”ති වදන්ති, තං අමරකොසාදිසු සාමඤ්ඤස්මිංයෙව ද්විත්තමිපි ගහණතො න සාරතො පච්චෙතබ්බං. එත්ථාපි නාක, සුරලොක, තිපිට්ඨප [විසන්ති සුකතිනො අස්මිං ඉති පිට්ඨපං පියොදරාදි තිදසානං පිට්ඨපයිති දසසද්දලොපො (විත්තාමණිට්කා)], අවරොහ, එලොදය [එලස්ස කම්මඵලස්ස උදයො දිට්ඨියොග්‍යට්ඨානං (තිකණ්ඩට්කා)], මන්දර, සෙරික, සක්කභවන, බං, නභාදිති දෙවලොකසාමඤ්ඤාති ඉධානාගතානිපි ගහෙතබ්බාති.

11-12. තිදසාදිවතුද්දසකං දෙවතාසාමඤ්ඤස්ස නාමං. ඡාතිසු [ඡාතිඡාතිසු (ක.)] චුත්තාසු බ්‍යත්තිපි චුච්චතීති බ්‍යත්තිනං බ්‍රහ්මතා බ්‍රහ්මවචනානිද්දෙසො. ඡාතිසත්තාවිනාසසඬබ්බාතා තිස්සො දසා පරිමාණා එතෙසන්ති තිදසා. එතෙ හි මනුස්සාදයො විය බුද්ධිවිපරිණාමබ්‍යෙහි න යුජ්ජන්ති, පඤ්චවිසතිවස්සුද්දෙසියා එව උජ්ජජ්ජන්ති සන්ති විනස්සන්ති ව. මරණං මරො, සො යෙසං නත්ථි, තෙ අමරා. දිබ්බන්ති පඤ්චකාමගුණාදිහි කීළන්තිති දෙවා. විබුජ්ඣන්ති න සුපන්තිති විබුධා, අතීතානාගතඡාතිං විබුජ්ඣන්තිති වා විබුධා. සුධාහොජනභුඤ්ජනසීලතාය සුධාසීනො. සමුද්දුට්ඨා [අමතමථනොට්ඨා (විත්තාමණිට්කා)] සුරා අත්ථි යෙසං, තෙ සුරා, සුරන්ති වා කීළන්තිති සුරා, සුබෙන රමන්තිති වා සුරා. දීඝායුකාපි සමානා යථාපරිච්ඡේදං සම්පත්තකාලෙ මරන්ති සීලෙනාති මරු. දිවො දෙවලොකො ඔකො ආසයො යෙසං තෙ දිවොකා. සුධාහාරස්ස පාතබ්බස්සපි සම්භවතො අමතං පිචන්තිති අමතපා, අමතොසධං වා පිචන්තිති අමතපා. සග්ගෙ වසනසීලත්තා සග්ගවාසීනො. සදා පඤ්චවිසතිවස්සුද්දෙසියත්තා නිරාකතා ජරා එතෙසන්ති නිජ්ජරා. න නිමිසන්තිති අනිමිසා, හමුකා නිච්චලං කරොන්තිත්තත්ථො. දිවෙ වසන්තිති දිබ්බා. දෙවා එව දෙවතා, සකත්ථෙ දෙවසද්දතො තාපච්චයො, දෙවතා එව දෙවතාති, සකත්ථෙ නිපච්චයො. “අපුමෙ”ති එත්ථ පයමසකත්ථිකවසෙන ඉත්ථිලිඬගත්තං, දුතියසකත්ථිකවසෙන නපුංසකලිඬගත්තං වෙදිතබ්බං, දුතියසකත්ථිකවසෙනෙව වා ද්විලිඬගත්තං, තත්ථ ඉත්ථිලිඬගපක්ඛෙ යදාදිනා නිකාරාදෙසො. අමරකොසෙ පන “දෙවතානි පුමෙ වා”ති [අමර 1.9] චුත්තං. තස්සත්ථො – දෙවතානිසද්දො විකප්පෙන පුල්ලිඬගෙ, නිච්චං නපුංසකෙති. ටිකායඤ්ච “සකත්ථිකා පකතිතො ලිඬගවචනාති අතිවත්තන්තිති පුන්තපුංසකත්ත”න්ති [දෙවො එව දෙවතා, සකත්ථෙ තා, සකත්ථිකා අපි පච්චයා පකතිතො ලිඬගවචනාද්‍යාතිවත්තන්තෙ, අපිති ඉත්ථිත්තං දෙවතා එව දෙවතං පඤ්ඤාදිත්තා අණ (විත්තාමණිට්කා)] චුත්තං. තත්ථ සකත්ථිකාති දුතියසකත්ථිකං චුත්තං, පකතිතොති පයමසකත්ථිකං. තෙන චුත්තං “පුන්තපුංසකත්ත”න්ති, ඉතරථා තාපච්චයන්තස්ස නිච්චං ඉත්ථිලිඬගතාය

ඉත්ථිලිඬිගත්තමෙව වදෙය්‍ය. සුපබ්බා, සුමනා, තිදිවෙසා, ආදිතෙය්‍යා, දිවිසදා, ලෙබ්බා, අදිතිනන්දනා, ආදිච්චා, රිහවො [විභවා (ක.), රිකාරො දෙවමානා සියා ඉති තිකණ්ඩෙ, තතො භවන්තීති (වින්තාමණිට්ඨා)] අසොජ්ජා, අමච්චා [මරණං මති ඉති ති, මතියං භවා මච්චා... න මච්චා අමච්චා (වින්තාමණිට්ඨා)], අමතාසනා, අග්ගිමුඛා, භවිභොජනා, ගිරබ්බාණා, දානවාරයො, බිත්ඨාරකා, පුජියා, විරායුකා, සග්ගිනො, නභොසදාඉච්චාදීනිපි දෙවතානං සාමඤ්ඤනාමානෙව.

13. සිද්ධාදයො ඉමෙ දෙවයොනියො දෙවප්පභවා දෙවචංසා එතෙසමුප්පත්තියං දෙවනමෙව ආදිකාරණත්තා. අණිමාදිගුණොපෙක්ඛනා සිජ්ඣන්ති එතස්ස යථිච්ඡිකා අත්ථාති සිද්ධො. යස්ස භාසාය බුහති කථා, සො භූතො, පිසාවප්පභෙදො අධොමුඛාදි. වචනත්ථො පන භවන්ති බුහන්ති කථා එතස්මාති භූතොති. ගන්ධං අබ්බති පරිභුඤ්ජනීති ගන්ධබ්බො, දෙවගායනා “භාහා හුහු” පභුතයො [අමර 1.55]. නිධයො ගුය්හනීති ගුය්හකො, සඤ්ඤායං කො, මණිහදාදිකො කුචෙරානුවරො. යක්ඛ පුජායං, යක්ඛියතෙ පුජියතෙති යක්ඛො, කුචෙරාදිකො. රක්ඛන්ති අත්තානං එතස්මාති රක්ඛසො, විහිසණාදි. කුම්භප්පමාණණ්ඩතාය කුම්භණ්ඩො. පිසිතං මංසං අසති භක්ඛනීති පිසාවො, සකුති සකුන්තිආදිකො කුචෙරානුවරො, යදාදිනා පිසිතස්ස පිහාවො, අසස්ස ච සාවාදෙසභාවො [පාණිනි 6.3.109; මොග්ගල්ලානපඤ්චිකා 1.47]. ආදිසද්දෙන විජ්ජාධර, අපසර, කින්තරෙ ච සඬිගණ්හාති. විජ්ජං ගුලිකාඤ්ජනමන්තාදිකං ධරතීති විජ්ජාධරො. අපසාරයන්ති බලයන්තීති අපසරා, උබ්බසාදිකා සුරවෙසියො [අමර 1.55], අපසරසද්දස්ස ජාතියං සයං බහුත්තං, බ්‍යත්තියන්තු තදවයචං චා සයං, තථා ච බහුත්තංච. වනාදිසද්දො කදාචි ජාතියං පයුජ්ජතෙ, කදාචි බ්‍යත්තියං. තත්‍ර යදා ජාතියං, තදා බ්‍යත්තිගතං සඬ්බ්‍යමාදාය පවත්තති. යදා බ්‍යත්තියං පයුජ්ජතෙ, තදා තංබ්‍යත්තාවයවානං පාණිපාදාදිනං බහුත්තසඬ්බ්‍යමාදාය පවත්තති. වනසද්දො තු ජාතිගතෙකසඬ්බ්‍යාවිසිට්ඨදබ්බාහිධානතො ධවාදිබ්‍යත්තිගතජාත්‍යාහිධානතො චා එකවචනන්ති අපසරසද්දො වාමනාදිමතෙන ඉත්ථියං බහුවචනෙ ච, තදඤ්ඤෙසං පන මතෙන පුමිත්ථියං වචනද්වයෙ ච දට්ඨබ්බො. අස්සමුඛනරසරීරත්තා කුච්ඡිතො නරො, කිඤ්චි වා නරො, නරසදිසත්තා චා කින්තරො. එතා දෙවයොනියො. ගණදෙවතා පන –

“ආදිච්චා විසු වසවො, තුසිතා’භස්සරා’නිලා;
මහාරාජිකා සාධ්‍යා ච, රුද්දා ච ගණදෙවතා”ති [අමර 1.10].

අමරකොසෙ කථිතා.

තත්‍රාදිච්චා ද්වාදසකා, විසුදෙවා දස යීතා;

වසවො අට්ඨසඬ්ඛ්‍යාතා, ඡත්තිංස තුසිතා මතා.

ආහස්සරා චතුසට්ඨි, වාතා පණ්ණාසෙකුනකා;
මහාරාජිකනාමායො, ද්විසතං විසතාධිකා.

සාධ්‍යා ද්වාදස විඛ්‍යාතා, රුද්දා වෙකාදස යීතා;
සමයන්තරතො එතා, විඤ්ඤායා ගණ්ඨෙවතා.

14. පුබ්බදෙවාදිවතුක්කං අසුරෙ. පුබ්බං දෙවා පුබ්බදෙවා, දුතියාසමාසො, පුබ්බෙ වා දෙවා පුබ්බදෙවා, පුබ්බෙ භෝගෙන දෙවපුරෙ යීතා, අනන්තරං සක්කාදීහි තතො වාලිතා. සුරානං රිපු සත්තවො සුරරිපු. සුරානං පටිපක්ඛවාතො අසුරා, දෙවා විය න සුරන්ති න කීළන්තීති වා අසුරා, සමුද්ද්වට්ඨා වා සුරා දෙවෙහි අභ්‍යුපගතා, නාසුරෙහිති නත්ථි සුරා එතෙසන්ති අසුරාති නිකායන්තරියා. දනුනාමාය මාතුයා අපච්චං දානවා. දනු නාම තෙරසසු රක්ඛසදුහිතීසු එකිස්සා දුහිතු නාමං. එතෙ පුබ්බදෙවාදයො සදා පුමෙ පුල්ලිඬිගෙ වත්තන්ති. දෙවවා, දෙනෙයා, දනුජා, ඉන්දාරී, සුරදිසා, සුක්කසිස්සා, දිතිසුතා, පුබ්බජාඉච්චාදීනිපි අසුරස්ස සාමඤ්ඤනාමානි.

තබ්බිසෙසා අසුරප්පහෙදා. සුරෙහි සද්ධිං සඬ්ගාමත්ථං අත්තතො බලකායානං පහාරං ආයුධං දදාතීති පහාරදො, සො එව පහාරාදො. සං පසත්ථො වරො ජාමාතා යස්ස සො සම්බරො, තස්ස හි සක්කො ජාමාතා [සං. නි. අට්ඨ. 1.1.256], පුඤ්ඤාහරිපු වා ඉන්ද්‍රියානි සංවුණොතීති සම්බරො. බලමෙතස්සත්ථිති බලී, අතිසයබලකායත්තා වා බලී, සො එව බලී, “බලිආදයො”ති ඉමිනා සමාසෙපි සන්ධි නත්ථිති දීපෙති. ආදිනා මච්ඡසකුණාදිකෙපි කුඤ්ඤාදිකෙපි අසුරහෙදෙ සඬ්ගණ්ඨානි.

15. පිතාමහාද්‍යට්ඨකං බ්‍රහ්මනි. පිතුනං පජාපතීනං ලොකපිතුනම්පි පිතා පිතාමහො, ආමහපච්චයො [මොග්ගල්ලාන 4.38]. සබ්බලොකානං පිතුට්ඨානියත්තා පිතා, සබ්බලොකං වා පාති රක්ඛතීති පිතා, රිතුපච්චයො. මහන්තසරීරතාය බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ වුඩ්ඪියං මපච්චයො. ලොකානං ඊසො ඉන්දො ලොකෙසො. කමලසම්භවත්තා කමලං, පද්මං. තං ආසනමුප්පත්තිට්ඨානමස්ස කමලාසනො. හිරඤ්ඤං සුවණ්ණමයං අණ්ඩං හිරඤ්ඤං, තස්ස ගබ්භො භූණො [ගුණො (ක.)] හිරඤ්ඤගබ්භො. ක්කානාදිගුණෙහි සුරානං ජෙට්ඨත්තා සුරජෙට්ඨො. පජානං සත්තානං පති සාම්භුතො පජාපතී, පජං පාලෙතීති වා පජාපතී. අත්තභූ, පරමෙට්ඨි, සයම්භූ, චතුරානතො, ධාතා, කමලයොනි, දුහිණො, විරිඤ්චි, සජ්ජා, වෙධා, විධාතා, විධි, හංසරථො, විරිඤ්චො, පපිතාමහො ඉච්චාදයොපි බ්‍රහ්මනාමානි.

16-17. වාසුදෙවාදිපඤ්චකං කණ්ණෙහෙ. වසුදෙවස්ස අපච්චං වාසුදෙවො. මච්චානං ජීවිතං හරති සිලෙනාති හරි. කණ්හගුණයොගතො කණ්ණො. කෙසිං නාම අසුරං හතවාති කෙසවො, ඊකාරස්ස අකාරො, හතස්ස ව වො. චුත්තඤ්ච

“යස්මා තයා හතො කෙසී,
තස්මා මෙ සාසනං සුණ;
කෙසවො නාම නාමෙන,
සෙය්‍යො ලොකෙ භවිස්සසී”ති [විත්තාමණිට්කායමිපි].

වක්කං පාණිමිහි අස්ස වක්කපාණි. විසණු [පිණ්හු (ක.)], නාරායනො, වෙකුණ්ඨො, දාමොදරො, මාධවො, සම්භූ, දෙව්චාරි, පුණ්ඩරිකක්ඛො, ගොවින්දො, ගරුළද්ධජො, පිතම්බරො, අච්චුනො, මඬිගලො, සිඬ්භි, ජනාද්දනො, උපෙන්දො, ඉන්දාවරජො, චතුරුජො, පද්මනාහො, මධුරිපු, තිවික්කමො, දෙවකීනන්දනො, සොරි, සිරිපති, පුරිසොත්තමො, වනමාලී, බලිධංසි, කංසාරාති, අධොක්ඛජො, සබ්බමිහරො, කෙටහපි [කෙටහං ජිතවා (විත්තාමණිට්කා)], විධු, සසබ්න්දු, සිරිකරො, සිරිවරාහො, අජිතො, පරපුරිසො, සිරිගබ්හො, ඡබ්න්දු, අනන්තො, නරකපී, කෙසරො, ජාතිකීලො, නරසිහො, පුරාණපුරිසො, නලිනෙසයො, වාසු, නාරායනො, පුතබ්බසු, සබ්බරුජො, ධරණීධරො, වාමනො, එකසිඬ්ගො, සොමගබ්හො, ආදිදෙවො, ආදිවරාහො, සුවණ්ණබ්න්දු, සදායොගී, සනාතනො, රාහුමුද්ධහිදො, කාලනෙමි, පණ්ඩවො, වඩ්ඪමානො, සතානන්දො, පජානාටො, සුයාමුනොඉච්චාදීති විසණුනාමාති. අස්ස පන පිතු නාමාති වසුදෙවො, ආනකදුන්දුහි [අමර 1.23] ඉච්චාදීති. රථවාහො පනස්ස දාරුකො නාම [තිකණ්ඩසෙස 1.1.34]. මන්ති පන පවනඛ්‍යාධි නාම [මන්ති පවනඛ්‍යාමි උද්ධවො (තිකණ්ඩසෙස 1.1.35) පවනඛ්‍යාධි... උද්ධවො ඉති ද්වෙ පිණ්හුස්ස මන්තිනො (කට්ටිකා)].

මහිස්සරාදිජක්කං හරෙ. මහන්තො ඉස්සරො විභූති එතස්සාති මහිස්සරො. ගුණාවත්ථාරහිතො සම්පති පරමානන්දරූපත්තා නිබ්බිකාරො සමති භවතීති සිවො, නිරුත්තිනයෙන අකාරස්ස ඉත්තං, මස්ස වො ව. එවං සබ්බත්ථ යදාදිනා වා නිරුත්තිනයෙන වා සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බාති. සුලපාණිත්තා සුලී. ඉට්ඨෙ පහවතීති ඉස්සරො, ඉස්සති අභිභවතීති වා ඉස්සරො. පසුනං පමානං පති පසුපති. “පසු මිගාදො ඡගලෙ, පමට්ඨෙ පසු පුමෙ”ති රුද්දො [රහසො (ක.)]. () [(ගුණ) (ක.)] විසිට්ඨතමොගුණත්තා සබ්බං හරතීති හරො. චුත්තොති ක්‍රියාපදං. සම්භූ, ඊසො, සබ්බො, ඊසානො, සඬ්කරො, වන්දසෙබරො, භූතෙසො, බණ්ඩපරසු, ගිරිසො, මච්චුඤ්ජයො, පිනාකී, පමාධිපො, උග්ගො, කපද්දි, සිරිකණ්ඨො, කාලකණ්ඨො, කපාලහරො, වාමදෙවො, මහාදෙවො,

විරූපක්ඛො, තිලොවනො, සබ්බඤ්ඤා, නීලලොහිතො, මාරහරො, භග්ගො, ත්‍යම්බකො, තිපුරන්තකො, ගඬ්භාධරො, අන්ධකරිපු, බොයාමකෙසො, භවො, භීමො, රුද්දො, උමාපති, භගාලී, කපිසඤ්ජනො, භීරො, පඤ්චානනො, බකුන්තලො, ගොපාලකො, පිඬ්ගක්ඛො [\[විභඩ්ගො \(ක.\)\]](#), කුටකරො, චන්දාපිලො, මහානටො, සමීරො, හො, නන්දිවඩ්ඪනො, ගුළාකෙසො [\[මිගුහො \(ක.\)\]](#), මිහිරාණො, මෙසවාහනො, සුප්පතාපො [\[සුප්පසාදො \(ක.\)\]](#), උ, ටාණු [\[උපාණ්ඩො \(ක.\)\]](#), සිපිවිට්ඨො, කිලො, ධම්මවාහනොඉච්චාදීනිපි හරනාමාති.

කුමාරාදිත්තයං හරස්ස පුත්තෙ. කුමාර කීළායං, කුමාරෙති කීළතීති කුමාරො, සොළසවස්සිකො, අයඤ්ච සොළසවස්සිකො. “බාලො ච සොළස භවෙ”ති හි වුත්තං. බණ්ඩති දානවබලන්ති බන්දො, ණ්ඩස්ස න්දො. සත්තිංපහරණවිසෙසං ධරතීති සත්තිධරො, පහාවුස්සාහමන්තසඩ්ධාතං වා සත්තිත්තයං ධරතීති සත්තිධරො. අමරකොසෙ පන –

“කත්තිකෙයො මහාසෙනො,
සරජාතො ජලානනො;
පබ්බතීනන්දනො බන්දො,
සෙනානී අග්ගිභූ ගුහො.

බාහුලෙයො තාරකජී,
විසාබො සිබ්වාහනො;
ජමාතුරො සත්තිධරො,
කුමාරො කොඤ්චදාරණො”ති [\[අමර 1.41-2\]](#) වුත්තං.

18-21. සක්කාදීනි විසති සක්කස්ස නාමාති. අසුරෙ ජෙතුං සක්කුණාතීති සක්කො. පුරෙ, පුරං වා දදාතීති පුරින්දදො. දෙවානං රාජා දෙවරාජා. චජිරං පාණිමහි අස්ස චජිරපාණි. සුජාය අසුරකඤ්ඤාය පති සුජම්පති. බහුනං දෙවමනුස්සානං වින්තිතත්ථස්ස දස්සනසමත්ථතාය සහස්සක්ඛො. මහනං දෙවානං ඉන්දො රාජා මහින්දො, දෙවෙහි මහිතබ්බො වා ඉන්දො රාජා මහින්දො, මහන්තො ච සො ඉන්දො වාති වා මහින්දො. චජිරං ආවුධං යස්ස චජිරාවුධො, “චජිරායුධො”තිපි පාඨො. වසුනි රතනානි සන්ත්‍යස්සෙති වාසවො. දසසතානි නයනානි යස්ස සො දසසතනයනො. ද්විත්තං දෙවලොකානං අධිපතිභූතත්තා තිදිවාධිභූ. සුරානං නාටො සුරනාටො. චජිරං හත්ථෙ යස්ස සො චජිරහත්ථො. භූතානං සත්තානං පති භූතපති. මහිතබ්බත්තා මසවා. මහ පුජායං, හස්ස සවො. කොසසඩ්ධාතානි ධනානි සන්ති යස්ස, සො කොසියො, “කොසියගොත්තතාය කොසියො”ති ච වදන්ති. ඉන්දති පරමිස්සරියෙන යුජ්ජතෙති ඉන්දො. චත්‍රං නාම අසුරං අභිභවතීති චත්‍රභූ. පාකො

නාමවත්‍රාසුරස්ස භාතා, තස්ස සාසනතො නිග්ගහතො පාකසාසනො. විඩං බ්‍යාපකං ඔජො එතස්ස විඛොජො. සුනාසිරො, පුරන්දරො, ලොබාසහො [ලොබනං දෙවානං උසතො උත්තමො (විත්තාමණිට්ඨා)], දිවපති, සුරපති, බලාරාති, සච්ඡති, ජම්භහෙදී, හරිහයො, නමුච්ඡදනො, සංකන්දනො, මෙඝවාහනො, ආබණ්ඩලො [ආබණ්ඩයති පරබලං උසාදිත්තා කලව (විත්තාමණිට්ඨා)], කොසිකො, සුරගාමණී, නාකනාථො, හරි ඉච්චාදිනිපි සක්කස්ස නාමාති.

අස්ස සක්කස්ස හරියා සුජාතා නාම. සුබොන ජාතා, සුන්දරා වා ජාති යස්සා සා සුජාතා. පුලොමජා, සචී, ඉන්ද්‍රානී ඉච්චාදිනිපි සක්කහරියාය නාමාති.

අස්ස සක්කස්ස පුරං මසක්කසාරාදයො තයො භවෙ. මො ව සක්කො ව මසක්කා, තෙ සරන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථ කීළාවසෙනාති මසක්කසාරා, මහිස්සරාදීනං පරිසානං, සක්කස්ස ව කීළානුභවනට්ඨානන්ත්‍යත්ථොති විත්තාමණිට්ඨායං වුත්තං. සඬගහට්ඨායං පන “මසක්කන්ති වා වසොකන්ති වා අසුරපුරස්ස නාමං, ඉදං පන තෙසං උත්තමත්තා මසක්කසාරො, වසොකසාරොති ව වුත්ත”න්ති වුත්තං. අමරා එතිස්සං සන්ති අමරවතී, සා එව අමරාවතී, රස්සස්ස දීඝතා [පාණිනී 6.3.119].

අස්ස සක්කස්ස පාසාදො වෙජයන්තො නාම. වෙජයන්ති පටාකා පසත්ථා, භූතා වා අස්ස අත්ථිති වෙජයන්තො.

අස්ස සක්කස්ස සභා සුධම්මා මනා. සොභනො ධම්මො අස්සාති සුධම්මා, දෙවමණ්ඩපො.

22. තස්ස සක්කස්ස රථො වෙජයන්තො නාම. වෙජයන්තිනාමාය පටාකාය යොගතො වෙජයන්තො. තස්ස සක්කස්ස සාරථී සුතො මාතලිනාම. මතලස්ස [මාතලාය (ක.)] අපච්චං මාතලී, තස්ස සක්කස්ස ගජො ඵරාවණො නාම, ඉරාවණො සමුද්දො, තත්‍රජාතො ඵරාවණො [ඉරාවති සමුද්දෙ ජාතො (ඵරාවතො), සෙසෙ අණ... පිසොදරාදිත්තා ණත්තෙ ඵරාවණො (විත්තාමණිට්ඨා)]. තස්ස සක්කස්ස සිලාසනං පණ්ඩුකම්බලො නාම. පණ්ඩුවණ්ණකම්බලසදිසත්තා පණ්ඩුකම්බලො. සිලා පාසාණො එව ආසනං සිලාසනං.

23. තස්ස සක්කස්ස පුත්තා සුවීර, ජයන්තඉච්චාදයො. අතිසයෙන සුරත්තා සුවීරො. අසුරෙ ජයතිති ජයන්තො. තස්ස සක්කස්ස පොක්ඛරණී නන්දා නාම භවෙ. නන්දියතිති නන්දා. පොක්ඛරං වුව්චති පදුමං, සලිලඤ්ච, තෙහි සත්තානං මනං අත්තානං නයතිති පොක්ඛරණී, පොක්ඛරෙන වා සුන්දරෙන අණ්ණෙන

ජලෙන සහිතත්තා පොක්ඛරණ්ණි, සා එව පොක්ඛරණ්ණි. තස්ස සක්කස්ස වනානි උය්‍යානානි නන්දනාදිනි වත්තාරි. නන්දයතීති නන්දනං. නානාදිබ්බරුක්ඛෙහි මිස්සකත්තා මිස්සකං. නානාලතාහි වල්ලිහි විත්තත්තා විත්තලතා, නානාවිරාගවණ්ණවිවිත්තාය වා ලතාය සමන්තාගතත්තා විත්තලතා, දෙවතානං වා විත්තාසා එත්ථ අත්ථිති විත්තා, ආසාවතී නාම ලතා, සා යස්ස අත්ථි, තං විත්තලතා. දෙවතානං වා විත්තං ලන්ති ගණ්හන්තීති විත්තලා, දිබ්බරුක්ඛා, තෙසං සමුහො විත්තලතා, ඉත්ථිලිඛිගෙන තස්ස ව්‍යාප්තා නාමං, යථා “බුද්දසික්ඛා”ති. ඵාරුසකානි යත්ථ සන්ති, තං ඵාරුසකං.

24. අසන්‍යාදිත්තයං තස්ස සක්කස්ස ආයුධං. අස්සතෙ භුජ්ජතෙ ලොකධාතුකමනෙනායුධෙනානි අසනි, අයං අසනිසද්දො ද්විසු පුම්භ්විලිඛිගෙසු වත්තති. කුලිමිහි සක්කස්ස හත්ථෙ සෙති තිට්ඨතීති කුලිසං, කුලි හත්ථො භුජාදලොති හි තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 2.6.26]. කුයං වා පථවියං ලිසති තනු හවතීති කුලිසං. වජ ගතියං, වජතෙව න පටිහඤ්ඤතෙ යස්ස ගමනං කෙනවිති වජ්රං, ඉරපච්චයො. වජ්රසහවරණතො කුලිසසද්දොපි පුන්තපුංසකෙ. හිදුරං, පච්චි, සතකොට්ඨි, සුරු, සම්බො, දම්භොලිඉච්චාදිනිපි වජ්රස්ස නාමානි. තත්‍ර හිදුරං පුන්තපුංසකෙ, පච්චාදයො පුමෙ.

රම්භා ව අලම්බුසා ව ඉච්චාදිකා දෙවිත්ථිගො අච්ඡරාගො නාමානි වුත්තා. අච්ඡරාවිසෙසා හි එතා. අච්ඡො නිම්මලවණ්ණො එතාසමත්ථිති අච්ඡරාගො. “අපසරා”තිපි එතාසමෙව සාමඤ්ඤසඤ්ඤා. දෙවපුත්තානං රතිං භාවෙන්ති වඩ්ඪෙන්නීති රම්භා, රං කාමග්ගිං හන්ති දීපයන්ති ජාලෙන්තිති වා රම්භා, නිග්ගහිතාගමො. කාමරතිවසෙන දෙවපුත්තෙ අත්තනි වසාපෙතුං අලං සමත්ථානි අලම්බුසා, අස්සුකාරො. දෙවානං දෙවපුත්තානං, දෙවිභූතා වා ඉත්ථිගො දෙවිත්ථිගො.

“පඤ්චසිබ්බො, භාහා, හුහු”ඉච්චාදයො ගන්ධබ්බා නාම. පඤ්ච සිබ්බා වූළා යස්ස සො පඤ්චසිබ්බො. “හා”ති අනන්දිතං ධනිං [නින්දිහද්ධනිං (විත්තාමණිට්ඨිකා)] ජහතීති භාහා. “හු”ති ගීතවිසෙසසද්දං හුයතෙති හුහු. ගන්ධං අබ්බන්ති භුඤ්ජන්තිති ගන්ධබ්බා, ගායනං වා ධම්මො එතෙසං ගන්ධබ්බා, මිමස්ස බිබ්බො.

25. විමානාදිද්වයං විමානෙ. දෙවානමාකාසෙ ගමනං යෙන තං විමානං, විගතං [විනා (ක.)] මානං උපමානමස්ස විමානං. විහෙ ආකාසෙ ගච්ඡතීති ඛ්‍යාමිහං, හකාරතො පුබ්බෙ අමපච්චයො. එත්ථ ව විමානඛ්‍යාමිහසද්දා ද්වෙපි අනිත්ථියං පුන්තපුංසකෙ වත්තන්ති.

පියුසාදිත්තයං අමතෙ. පියතෙති පියුසං, “අමතපා”ති හි වුත්තං, උසපච්චයො [උණාදි 4.76 ඡවාදි 215 සුත්තෙසු පන “පියුස”මිති දිස්සති]. “පෙයුසො”තිපි නාමමස්ස. න මතං මරණමනෙන අමතං. සුබෙන ධයන්ති පිචන්ති තං ඉති සුධා. එත්ථ ච අමතසද්දො යඤ්ඤසෙසපියුසසලිලසතාදියු නපුංසකෙ, ධන්වන්තරිදෙවාදියු පුල්ලිඬගෙ, ගලොක්කාහයාමලකායාදියු ඉත්ථිලිඬගෙති තීසු වත්තති [අමතං යඤ්ඤසෙසෙ ච, පියුසෙ සලිලෙ සතෙ අයාවිතෙ ච මොක්ඛෙ ච, නා ධන්වන්තරිදෙවසු අමතා මාගධිපථායා ගුඵචායාමලකීසු ච (මෙදිනිකොස 16 77-8)], තංසභවරණතො පියුසසද්දොපි තීසු ලිඬගෙසු. සුධාසද්දො පන අමතනුභිලෙපාදියුපි නිච්චමිත්ථිලිඬගොච [සුධා ලෙපො’මතං නුභි (අමර 23.101)].

සිනෙරුආදිපඤ්චකං පබ්බතරාජෙ. සිනා සොචෙයො, සිනාති සොචෙති දෙවෙති සිනෙරු, ඵරුපච්චයො. මී හිංසායං, මිනාති හිංසති සබ්බෙ පබ්බතෙ අත්තතො උච්චතරට්ඨෙතාති මෙරු, රුපච්චයො. තිදිවානං ද්විත්තං දෙවලොකානං ආධාරො පතිට්ඨාති තිදිවාධාරො. දෙවෙ නයතිති නෙරු. සුමෙරුති උපසග්ගෙන නාමං වඬ්ඪිතං. හෙමද්දි, රතනසානු, සුරාලයාදීනිපි පබ්බතරාජස්ස නාමාති.

26. යුගන්ධරාදිති සිනෙරුස්ස පරිවාරභූතානං සත්තන්තං පරිභණ්ඩපබ්බතානං නාමාති. වන්දසුරියසඬ්ඛාතං යුගං ධාරෙති තදුබ්බෙධමග්ගවාරිත්තාති යුගන්ධරො. ඊසං මහිස්සරං ධාරෙති තස්ස නිවාසට්ඨානත්තාති ඊසධරො. කරවීරා අස්සමාරකා බහවො එත්ථ සන්තීති කරවීරො, කෙ වා මයුරා රවන්ති එත්ථාති කරවීරො, “කරවීකො”තිපි පායො, ඉධාපි පච්ඡිමොයෙවත්ථො, කරවීකසකුණා වා බහවො එත්ථ සන්තීති කරවීකො. සුදස්සනා ඔසධිවිසෙසා බහුකා එත්ථ සන්තීති සුදස්සනො, සුබෙන පස්සිතබ්බත්තා වා සුදස්සනො, සුන්දරං වා දස්සනං එත්ථාති සුදස්සනො. පඤ්චන්තං පබ්බතවක්කානං නෙමිසදිසං කත්වා අත්තානං ධාරෙතීති නෙමිත්ධරො, නෙමිභාවෙන වා ධාරෙතබ්බො උපලක්ඛෙතබ්බොති නෙමිත්ධරො, නෙමිංවා රථද්දුමං ධාරෙති යෙභුයොයාති නෙමිත්ධරො. විනතා නාම සුපණ්ණමානා, තස්සා නිවාසට්ඨානත්තා විනතකොති වින්තාමණිට්ඨකා. විත්ථිණ්ණා වා නතා නදියො එත්ථාති විනතකො. අස්සකණ්ණො සප්පදුමා බහවො එත්ථ සන්තීති අස්සකණ්ණො, අස්සකණ්ණසදිසකුට්ඨතා වා අස්සකණ්ණො. කුලාවලාති එතෙ සිනෙරුආදයො අට්ඨ පබ්බතා අවලසඬ්ඛාතානං පබ්බතානං කුලානි යොනියො පහවා, එතෙ ච සිනෙරුආදයො අනුපුබ්බසමුග්ගතා, සබ්බබාහිරො චෙත්ථ අස්සකණ්ණො. නිමිජාතකෙ පන -

“සුදස්සනො කරවිකො, ඊසධරො යුගන්ධරො;
නෙමින්ධරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරි බ්‍රහා”ති [ජා.
2.22.568].

වත්වා සිනෙරුං පරික්ඛිපිත්වා අස්සකණ්ණො නාම පබ්බතො පතිට්ඨිතො,
තං පරික්ඛිපිත්වා විනතකො නාම පබ්බතොති එවමඤ්ඤොයෙවානුක්කමො
කථිතො. කිඤ්චාපි කථිතො, නාමහෙදමත්තකතොයෙව පනෙත්ථ හෙදො,
නාත්ථහෙදකතොති දට්ඨබ්බං.

27. ආකාසවාහිගඬිගායං මෙරුසිඬිගොඛිභවායං මන්දාකිනාදිනාමත්තයං.
මන්දං අකිතුං සිලමස්සාති මන්දාකිනී. ආකාසෙ සන්දමානා ගඬිගා
ආකාසගඬිගා. සුරානං දෙවානං නදී සුරනදී. සුරදීසිකාතිපි එතිස්සා නාමං.

28. කොවිළාරාදිත්තයං “එලහරො”තිත්‍යාතෙ පාරිච්ඡත්තකෙ. කුං පථවිං
විදාරයති මූලෙනාති කොවිළාරො, දස්ස ලො. පරි සමන්තතො ඡත්තං විය
තිට්ඨතීති පාරිච්ඡත්තකො. පාරිතො සමුද්දස්ස ජාතො අපච්චං පාරිජාතකො,
සකත්ථෙ කො. පාරිහද්දො, නිම්බතරු, මන්දාරොඉච්චාදීනිපි පාරිච්ඡත්තකස්ස
නාමානි.

කප්පරුක්ඛො ච සන්තානො ච ආදිනා මන්දාරො පාරිජාතකො ච
හරිවන්දනඤ්ච එතෙ පඤ්ච දෙවද්දුමා [අමර 1.53] දෙවතරවො
දෙවභූමීස්වෙව සම්භවතො. කප්පො සඬිකප්පිතො අත්ථො, තස්ස රුක්ඛො
ජඤ්ඤජනකභාවෙන සම්බන්ධො, කප්පං වා යීතො රුක්ඛො කප්පරුක්ඛො.
තනනං තානො, භාවෙ ණො. ගන්ධස්ස සම්මා තානො අස්සෙති සන්තානො,
සිරිසරුක්ඛො. මන්දන්තෙ මොදන්තෙ දෙවා අනෙනාති මන්දාරො,
ආරපච්චයො. හරිමින්දං වදයති සුබයතීති හරිවන්දනං. එතෙ පඤ්ච දෙවතරවො
අමරකොසනයෙන චුත්තා, සොගතනයෙන පන සත්ත දෙවතරවො. චුත්තඤ්ච

—

“පාටලී සිම්බලී ජම්බු, දෙවානං පාරිඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ච, සිරිසෙන භවති සත්තම”න්ති [ධ. ස. අට්ඨ.
584; සාරත්ථ. ටී. 1.1වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා].

තත්ථ පාටලීති විත්‍රපාටලී, සා අසුරලොකෙ තිට්ඨති. තථා සිම්බලී ගරුලෙසු,
ජම්බු ජම්බුදීපෙ, පාරිච්ඡත්තකො තාවතිංසෙ, කදම්බො අපරගොයානෙ.
කප්පරුක්ඛො උත්තරකුරුසු, සිරිසො පුබ්බවිදෙහෙති. එතෙ සත්ත දෙවානමෙව
පතිට්ඨානභූමිසු සම්භවතො දෙවතරවොත්ථෙව චුච්චන්ති.

සඟ්ගවණ්ණනා සමත්තා.

29. පුබ්බපච්ඡිමඋත්තරා දිසා යථාක්කමං පාචී පතීචී උදීචී නාම භවන්ති. පඨමං පාතො අන්වති රචි යස්සං සා පාචී, නකාරලොපො. පච්ඡා දිවාචසානො අන්වති රචි යස්සං සා පතීචී. උද්ධං අන්වති රචි යස්සං සා උදීචී, යස්සං වා සීතවියොගං දත්වා අන්වති සා උදීචී, වියොගත්ථවාචකො හෙත්ථ උකාරො, දසද්දො දානත්ථො. අථ වා පන්වති පුබ්බභාවමාපජ්ජතෙති පාචී. පතින්වති පච්ඡාභාවමාපජ්ජතෙති පතීචී. උදඤ්චති සීතවියොගදානත්තමාපජ්ජතෙති උදීචී. එත්ථ ච උදීචීසභවරණතො පතීචී ඉත්ථියං, පතීචීසභවරණතො පාචී ඉත්ථියං චත්තතීති දට්ඨබ්බං. එවං තංතංසභවරණභාවෙන තස්ස තස්ස තංතංලිඛිගත්තමුපනෙය්‍යං. පුබ්බපච්ඡිමඋත්තරාති සබ්බනාමස්ස චුත්තමත්තෙ පුම්භාවො.

දක්ඛිණාදිද්වයං දක්ඛිණදිසායං. මජ්ඣෙ අපායං අඤ්චති යස්සං රචි, සා අපාචී. මජ්ඣත්ථොයං අපසද්දො, යථා “අපදිස”න්ති, “අවාචී”තිපි පාඨො, අවපුබ්බො අඤ්ච අධොමුඛිභාවෙ. අවඤ්චති අධොමුඛි භවති යස්සං රචි, සා අවාචී. උණ්භාදිකෙ වා තබ්බියොගෙ කරොන්නො යස්සං රචි අඤ්චති, සා අවාචී. විදිසාදිද්වයං දිසාමජ්ඣෙ. දිසාහි විනිග්ගතා විදිසා. දිසානමනුරූපා, අනුවත්තකා වා දිසා අනුදිසා. අපදිසන්තිපි විදිසාය නාම. [නපුංසකාඛ්‍යයං ත්ව’පදිසං (අමර 3.6)].

30. ඵරාවතාදයො අට්ඨ ගජා පුබ්බාදීනං දිසානං රක්ඛණතො දිසාගජා නාම, පුණ්ඩරීකං නාම සීතම්බොජං, තංසදිසවණ්ණතාය පුණ්ඩරීකො. රස්සසරීරතාය වාමනො. කුයං පථවියං මොදතෙ කුමුදො. අඤ්ජනවණ්ණතාය අඤ්ජනො. පුජ්ථා පකාසමානා දන්තා අස්ස පුජ්ථදන්තො. සබ්බභූමියං චරතීති සබ්බභූමීමො, සබ්බභූමීමො වා චක්කවත්තී තස්සානුරූපත්තා සබ්බභූමීමො. සොහනදන්තාවයවත්තා සුජ්ජතීකො [සොහනා පතීකා අවයවා’ස්ස සුජ්ජතීකො (ක.)]. “සුජ්ජතීකො සොහනඬිගෙ, හවෙ ඊසානදිසාගපේ”ති හි නානත්ථසඬිගහෙ චුත්තං. ඵරාවතාදීනං දිසානං සම්බන්ධකථනං පාචීචාරණාදිනාමසුවනත්ථං, එසං කරෙණුයො පන –

අබ්හමු කපිලා වෙච, පිඬිගලා නුපමා මතා;

තම්බකණ්ණි සුහදන්ති, අඬිගතා අඤ්ජනාවති [අමර 3.5] .

31. ධතරට්ඨාදිද්වයං පුබ්බදිසාධිපතිදෙවෙ. ධාරිතං රට්ඨමනෙතාති ධතරට්ඨො, රස්ස තො. පඤ්චස්ඛාදීනං ගන්ධබ්බානං අධිපො නායකො ගන්ධබ්බාධිපො. කුම්භණ්ඩසාම්‍යාදිද්වයං දක්ඛිණදිසාධිපතිදෙවෙ. කුම්භණ්ඩානං සාමි නායකො කුම්භණ්ඩසාමි. විරුහන්ති වුඬ්ඨිං විරුළ්භිමාපජ්ජන්ති එතස්මිං කුම්භණ්ඩාති විරුළ්භකො. විරුළ්භං වුඬ්ඨිජ්ජත්තං වා කං සුබ්බමෙතස්සාති විරුළ්භකො. විරුපක්ඛාදිද්වයං පච්ඡිමදිසාධිපතිදෙවෙ.

විරූපානි අක්ඛිති යස්ස විරූපක්ඛො, විවිධසණ්ඨානානි අක්ඛිති යස්ස වා විරූපක්ඛො. නාගානං අධිපති නාගාධිපති.

32. යක්ඛාධිපාදිවතුක්කං කුචෙරෙ. ආලවකාදියක්ඛානං අධිපො යක්ඛාධිපො. විස්සවණස්ස අපච්චං වෙස්සවණො. තිවරණාට්ඨදායාහයානකමත්ථිතාය කුච්ඡිතං වෙරො සරිරමස්ස කුචෙරො. බුද්දෙනාස්ස නරයුත්තා සිවිකාරථෙති නරො වාහනමස්ස නරවාහනො. ත්‍යම්බකසඛො, යක්ඛරාජො, ගුය්හකෙසරො, මනුස්සධම්මා, ධනදො, රාජරාජො, ධනාධිපො, කින්තරෙසො, යක්ඛො, එකපිඬගලො, සිරිදො, පුඤ්ඤජනෙස්සරොඉච්චාදීනිපි කුචෙරස්ස නාමානි.

අස්ස කුචෙරස්ස පුරි “අලකා, අලකමන්දා”ති ව වුච්චති. අලං විභූසනෙ, අලං විභූසනං කරොතිති අලකා, සා එව අලකා. අලකා එව මොදකරණතො අලකමන්දා, උකාරස්ස අකාරො, නාගමො ව. කෙලාසොතිපි තස්ස නාමං, කෙලි පයොජනං අස්ස කෙලො, ආසනෙ අස්මින්ති ආසො, කෙලො ව සො ආසො වෙති කෙලාසො, කණ්හසප්පාදි විය නිච්චං කම්මධාරයො. අස්ස කුචෙරස්ස පහරණං ආයුධං ගදා, ගං වුච්චති වජිරං, තං විය දුක්ඛං දදාතීති ගදා. ඉමෙ චත්තාරො යථාචුත්තා ධතරට්ඨාදයො දෙවා කමතො පුබ්බාදීනං චතුද්දිසානං අධිපා අධිපතයො නාම. අමරකොසෙ පන –

“ඉන්දො අග්ගි පිතුපති, නෙරිතො වරුණො’තිලො;
කුචෙරො ථිසො පතයො, පුබ්බාදීනං ඉමෙ කමා.

රවි සුක්කො මහීසුත්‍ර, තමො ව භානුජො විධු;
බුධො සුරගුරු වෙති, දිසාධිපා තථා ගහා”ති [අමර 3.3-4].

අඤ්ඤෙයෙව දිසාධිපතයො කථිතා, ඉන්දරවිමාදීනඤ්ච දිසාධිපච්චකථනං පාක්ඛාදීනං ඉන්දදිසාරවිදිසාදිනාමසුචනඵලං.

33-34. ජාතවෙදාදාට්ඨාරසකං අග්ගිමිහි. ජාතෙ උප්පන්නෙ වින්දති සාතයතීති ජාතවෙදො. අන්ධකාරෙ ජාතං විජ්ජමානං වින්දති ලහති, විදති ජානාති එතෙනාති වා ජාතවෙදො, ජනනං ජාතං වෙදො පාකටො යස්ස වා සො ජාතවෙදො. සිඛා වුච්චති ජාලා, තාය යොගතො සිඛි. ජොතති දිප්පතීති ජොති. පුනාතීති පාවකො, ඤ්චු. දහතීති දහනො. අනන්ති පාලෙන්ත්‍යනෙනෙති අනලො, අලපච්චයො. වෙදෙ හුතං වහති පාපයති, සයං වා ලහතෙති හුතාවහො. අච්චි වුච්චති ජාලා, තාය යොගතො අච්චිමා. ධුමො කෙතු ධජො යස්සාති ධුමකෙතු. අජති ජලමානො කුටිලං ගච්ඡතීති අග්ගි, ඉ. ගො රංසි එතස්සත්ථිති ගිනි, අස්සත්ථාත්ථෙ ඉනි, අග්ගිනීතිපි පායො, සො අග්ගිසදිසො. භානු පහා

යස්සත්ථි, යො භානුමා. තෙජෙනි සෙසභුතොපාදාරූපානීති තෙජො. ධූමො සිඛා චූළා යස්ස ධූමසිඛො. වායු සඛා අස්ස වායුසඛො. දහිත්වා [දහතො (ක.)] ගච්ඡතො කණ්ණා වත්තනී මග්ගො යස්ස කණ්ණවත්තනී. විස්සානරස්ස ඉසිතො අපච්චං වෙස්සානරො. හුතං හචිං අසනි භුඤ්ජනීති හුතාසො. ධනඤ්ජයො, ජලතො, ආසයාසො, රොහිතස්සො, සත්තාවචි, සුක්කො, විත්තභානු, විභාවසු, සුවිඉච්චාදීනිපි අග්ගිස්ස නාමානි.

සිඛාදිත්තයං අග්ගිජාලායං. සිතොති නිසානී භවතීති සිඛා, “සි නිසානෙ”ති කාතන්ත ධාතු, ඛපච්චයො. ජලතීති ජාලා. අච්චතෙ පුජ්ජතෙ අනෙතෙති අච්චි. සිඛා ජාලා හිග්ගො රූපන්තරා ඉත්ථියං, අච්චි පන අපුමෙ.

35. ද්වයං අග්ගිකණ්ණ [තිසු ඵුලිඛිගො’ග්ගිකණ්ණො (අමර 1.60) ඵුලිඛිගානීති අග්ගිකණ්ණානි (ම. නි. ටී. 3.65)]. විවිධාසු දිසාසු ඵුල්ලං ගච්ඡතීති විජ්ජුලිඛිගං. තථා ඵුලිඛිගං. සබ්බධරකතෙ පන “ඵුලිං ගච්ඡතීති ඵුලිඛිගො”ති චුත්තං. තිකං ඡාරිකායං. මලීනකංසවත්ථාදීනං තං දිත්තිං සෙති පවත්තෙතීති හස්මං, මපච්චයො, හසනි වා අධො පතනි වත්ථාදීනං මලමෙතෙනානි හස්මං. කංසාදීනං සුක්කභාවත්ථං ඉච්ඡිතබ්බත්තා ඉට්ඨි අභිලාසො යොහනං එතස්සා අත්ථිති සෙට්ඨි, “සපක්ඛකො සලොමකො”ත්තාදීසු විය සසද්දස්ස විජ්ජමානත්ථත්තා. මලස්ස සරණං කරොතීති සාරිකා, සා එව ඡාරිකා, යථා “සළායතන”ත්තාදීසු.

36. ද්වයං උණ්ණජාරිකායං. උණ්ණත්තා කුක්කුං කුච්ඡිතං ලාතීති කුක්කුලො, “කුක්කු විදත්ථියං හත්ථෙ, පකොට්ඨෙ කුච්ඡිතෙපි වෙ”ති හි නානත්ථසඛිගහෙ චුත්තං. කුක්කුං වා හත්ථං ලුනාති ඡින්දති දහතීති කුක්කුලො, යො එව කුක්කුලො. උණ්ණමෙව හස්මං උණ්ණහස්මං, තස්මිං. තිකං දිත්තකට්ඨාදින්ධනෙ. අඛිගති හානිං ගච්ඡතීති අඛිගාරො, ආරපච්චයො, පුන්නපුංසකොයං. “අලාතෙ’නිත්ථි කුපෙ’ඛිගාරො”ති හි තිකණ්ඩසෙසෙ [තිකණ්ඩසෙස 3.329] චුත්තං. භානිමෙව ලාති, න යීති. විසෙසඤ්චාති අලාතං. උද්ධං ධූමං මුඤ්චතීති උම්මුතං, තදෙව උම්මුකං. පඤ්චකං කට්ඨාදින්ධනෙ. සන්තමග්ගිං එධයති වච්චයතීති සමිධා. එධයතීති ඉධුමං, උමො. එධයතීති ඉධො. උපාදියතෙ අග්ගිනෙති උපාදානං. එධයතීති ඉන්ධනං.

37. පඤ්චකං ආලොකෙ. ඔභාසනි දිජ්ජතීති ඔභාසො. පකාසනි දිජ්ජතීති පකාසො. ආලොචයති පස්සති එතෙනානි ආලොකො, ආලොකෙති වා එතෙනානි ආලොකො, “ලොක, ලොච දස්සනෙ”ති ධාතුද්වයපාඨතො. උජ්ජොතතීති උජ්ජොතො, අන්ධකාරං විද්ධංසෙන්තො ජොතතීති වා උජ්ජොතො. ආ සමන්තතො තපනි දිජ්ජතීති ආතපො. සමානි එතෙ පඤ්ච තුල්යත්ථානි භාවො.

දසකං වාතෙ. ආහාරො විය පාණභූතොපි කදාපි සත්තෙ මාරෙතීති මාරුතො, සොව මාලුතො. පුනාති සඬිකාරාදිකන්ති පවතො. වායති ගච්ඡතීති වායු, වායති වා පුප්ඵාදීනං ගන්ධො යෙන සො වායු. තථා වාතො. අනන්ති පාණන්ත්‍යනෙනෙති අනිලො, ඉලො. සන්තං නිව්වලං ඊරයති කම්පෙතීති සමීරණො, සමීරිතුං කම්පිතුං සීලමස්සාති වා සමීරණො. ගන්ධං වහතීති ගන්ධවාහො, ණො. වායො වායුසදිසො, උභයත්‍රාපි යාගමො. සමන්තතො ඊරති බිපති රුක්ඛාදයොති සමීරො. සදා සබ්බදා ගති යස්ස සදාගති. සසතො, ගන්ධවහො, ආසුගො, මරුතො, ජගතිපාණො, පවමානො, පහඤ්ජනො ඉච්චාදීනිපි වාතනාමාති.

38. ඉමෙ ඡ වක්ඛමානා වායුහෙදා වායුවිසෙසා, උද්ධං ගච්ඡතීති උද්ධඬිගමො, උච්චාරපස්සාවාදීනං නීහරණවසෙන අධොභාගං ගච්ඡතීති අධොගමො. කුච්ඡිමිහි උදරෙ තිට්ඨතීති කුච්ඡිට්ඨො. කොට්ඨෙ අන්තෙ සෙති තිට්ඨතීති කොට්ඨාසයො. පුනප්පුනං සසන්ති යෙන අස්සාසො, බහිනික්ඛන්තවාතො. පස්සාසොති අන්තොපවිසනකවාතොපි “අස්සාසො”ති එතෙන සඬිගය්හතෙ සහවාරිතත්තා. සබ්බඬිගෙසු අනුසරති සීලෙන සෙදලොහිතාදිසම්පාදනතොති අඬිගානුසාරී. අමරකොසෙ පනායං වාතො යානඛ්‍යාපාරහෙදෙන පඤ්චධා කථිතො [පාණො’පානො සමානොචොදානඛ්‍යානා ව වායවො සරීරට්ඨා ඉමෙ (අමර 1.67)], ටිකායඤ්චස්ස –

“හදයෙ පාණො ගුදෙ’පානො, සමානො නාහිමජ්ඣට්ඨො;
උදානො කණ්ඨදෙසෙ තු, ඛ්‍යානො සබ්බඬිගසන්ධිසු [හදයෙ පාණො
ගුදෙ’පානො, සමානො නාහිසණ්ඨිතො; උදානො කණ්ඨදෙසට්ඨො,
ඛ්‍යානො සබ්බසරීරගො ඉති යානනිණ්ණයො (චිත්තාමණිට්ඨකා)].

තත්‍රපාණොඅන්තප්පවෙසාදිකරො. අපානො මුත්තකරිසසුක්කවිසට්ඨිකරො. සමානො මජ්ඣෙ අන්තපවනාදිකරො. උදානො භාසිතගීතාදිකරො. ඛ්‍යානො සෙදරත්තසවනුම්මෙසනිමෙසගත්තාදිකරො [බෙදවෙට්ඨාඋම්මෙසනිම්මෙසගත්තාදිකරො (ක.)]. පකට්ඨෙන අනන්ත්‍යනෙන හත්තාදිප්පවෙසනතොති පාණො. මුත්තාදිකං අපනෙත්වා අනන්ත්‍යනෙනාති අපානො. සම්මා අනන්ති අනෙන භුත්තපරිපාවනතොති සමානො. උද්ධමනන්ත්‍යනෙන භාසිතාදො සාමත්ථියජනනතොති උදානො. විසෙසෙන අනන්ත්‍යනෙන සෙදරත්තසෙම්භාදි [බෙදවෙට්ඨාදි (චිත්තාමණිට්ඨකා)] සම්පාදනතොති ඛ්‍යානො”ති [තංඛ්‍යාපාරා ව යථා – අන්තප්පවෙසනං මුත්තා-දුසුස්සග්ගො’න්තවිපාවනං භාසණාදි නිමෙසාදි, තංඛ්‍යාපාරා කමා ඉමෙ (චිත්තාමණිට්ඨකා)] වුත්තං.

39. ද්වයං අන්තොපවිසනකවාතෙ. ආනං වුච්චති ඛණිනික්ඛමනවාතො, තතො අපගතං අපානං. අස්සාසතො අපගතො පස්සාසො. ද්වයං ඛණිනික්ඛමනවාතෙ. ආදිමිහි පවත්තො සාසො අස්සාසො. අනන්ති පාණන්තයනෙනෙති ආනං, ආදිමිහි පවත්තං ආනං ආනං, එකස්සාකාරස්ස ලොපො.

40. වෙගඛිප්පාදයො වාතධම්මත්තෙන නිච්චප්පවත්තිකා ඉති තප්පක්කමෙ [තප්පක්කමෙන තක්කමෙන (ක.)] උච්චන්තෙ. තත්‍ර රයන්තං වෙගෙ. සබ්බත්‍ර කරණසාධනං. ඉච්ඡිතට්ඨානං වජන්ති පාපුණන්ති එතෙනාති වෙගො.

“ක්‍රියාවාවිත්තමාඛ්‍යාතුං, එකෙකත්ථො නිදස්සිතො;
පයොගතොනුගන්තබ්බො, අනෙකත්ථා හි ධාතවො”ති
[වන්දුධාතුපාඨෙ].

වුත්තත්තා වජ්ඣාතු පාපුණනෙපි පවත්තති, එවං සබ්බත්‍ර, අකාරස්ස එ. පවත්ති එතෙනාති ජවො, රයන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති රයො.

ඛිප්පාදිනවකං සීසෙ. අථ ජවසීඝ්‍රානං කො හෙදො? සවෙගගතිච්චනා ජවාදයො, සීඝ්‍රාදයො තු ධම්මච්චනා, තථා ච “සීඝං පවති [පස්සති (ක.)], සීඝං ගච්ඡති”ති පයොගො, න තු “ජවං පවති, ජවංගච්ඡති”ති පන පයොගො. “වෙගෙන ගච්ඡති, ජවෙන ගච්ඡති”ත්‍යාදීසු කථං? තත්‍ර හෙදස්ස වත්තුමිච්ඡිතත්තා න දොසො. ඛිප්පති පෙරතීති ඛිප්පං, ඛිප්ප පෙරණෙ. සයතීති සීඝං, සී සයෙ, සපච්චයො. ඛ්‍යුප්පත්ති හි යථා කථංඤ්චිපි හවති, සඤ්ඤා තු ලොකතොවාචගන්තබ්බො, සබ්බත්‍රෙවං. තරතීති තුරිතං. ලඬ්ඝතීති ලහු, ලඬ්ඝ ගතිසොසනෙසු, සස්ස හො, නිග්ගහිතලොපො, උපච්චයො ච, ලහුපරියායො ලහුසද්දොප්පත්ථි. අසති බෙපතීති ආසු, උ. තරතීති තුණ්ණං, රස්ස ණො. අරති ගච්ඡතීති අරං. න විලම්බියති න ඔහියතීති අවිලම්බිතං, ලබ්බි අවසංසනෙ. තුවට්ඨති සයතීති තුවට්ඨං, තුරිතභාවෙන වත්තතීති වා තුවට්ඨං, රිතලොපො.

41. අරියාසාමඤ්ඤස්ස පුබ්බධිසං සන්තතෙ. එත්ථ ච අට්ඨසු ගණෙසු ඡට්ඨො සබ්බලහුකො, තතොපරෙ ඡග්ගණා ස, හ, ස, හ, හ, හා, අට්ඨමො ගො. සමන්තතො තනොතීති සත්තං. නාසභාවෙන න ඉච්චං න ගන්තබ්බං නිච්චං, නාසං වා න ගච්ඡතීති නිච්චං. “නාගො”ත්‍යාදීසු වියාති එත්ථාපි න දොසො, තස්ස වො. න විරමතීති අවිරතං. න ආරමතීති අනාරතං. සමන්තතො, පුනස්පුනං වා තනොතීති සන්තතං. න අවරමතීති අනවරතං. සදා ධවති ගච්ඡතීති ධූවං. “ධු ගතිපෙරියෙසු”ති කාතන්තධාතු.

විපුලාඨිං අතිසයො. එත්ථ හි අයුගපාදෙ ද්වාදසමත්තා, යුගෙ අට්ඨාරසමත්තා, සබ්බාසු අරියාසු පට්ඨමෙ පාදෙ ද්වාදසමත්තා, දුතියෙ අට්ඨාරස, තතියෙ ද්වාදස, චතුත්ථෙ පඤ්චදස. යදා පන පට්ඨමතතියෙසු පරිභායන්ති, තදා යුගෙ අධිකා භොන්ති, ඉදං විපුලාලක්ඛණං. අථ සත්තාතිසයානං කො භෙදො? සත්තං සන්තති අවිච්ඡේදොක්‍රියන්තරෙහි අබ්‍යවධානං, අතිසයො තු පොනොපුඤ්ඤං, පකට්ඨො ච. තෙසු පොනොපුඤ්ඤං ක්‍රියාබ්‍යාවුත්ති, පකට්ඨො තු ක්‍රියාවයවානං උක්කංසතා. භාසති සබ්බෙසන්ති භුසං, ආස්ස උ. හස්සති අධො පතතිති වා භුසං. හස අධොපතනෙ, අස්ස උ. අතිසයනං අතිසයො, අතික්කමිත්වා වාසයනං පවත්තනං අතිසයො. දහති සබ්බන්ති දළ්භං, හතො පුබ්බෙ ලො, දලති විදාරයතිති වා දළ්භං, හපච්චයො, දහන්තො ලාතීති වා දළ්භං, චණ්ණවිපරියයො, අතිසයො ච දළ්භඤ්ච අතිසයදළ්භා. තරති අතික්කමතිති තිබ්බං, රස්ස වො, අස්ස ඉ. එති ගච්ඡතිති එකො, සො එව එකන්තං, එකං තරති අතික්කමතිති වා එකන්තං. මත්තතො අතික්කන්තං අතිමත්තං. බහුං ලාතීති බාළ්භං, උලොපො, චණ්ණවිපරියයො ච හසද්දො. අතිවෙලං, අච්චත්ථං, නිබ්බරං, නිත්තන්තං, ගාළ්භංඉච්චාදිනිපි අතිසයො.

දබ්බං සත්ථං, තංවිපරිතෙ ධම්මමත්තෙ චත්තමානා බාළ්භපරියන්තා බිජ්ජාදයො අතිසයං විනා පණ්ඩකෙ නපුංසකෙ චත්තන්ති. බිජ්ජං හවති [“බිජ්ජ හවති”ති පදද්වයං අධිකං විය දිස්සති], අතිසයො පුල්ලිඨගො, අස්ස ගුණස්සාතිසයො, අස්ස දබ්බස්සාතිසයො ඉති. “බිජ්ජං භුඤ්ජති, සත්තං පුහොති, සත්තං රමණීයො”ඉච්චත්‍ර තු ක්‍රියාවිසෙසනත්තායෙව පණ්ඩකත්තං. තෙසු බිජ්ජාදිසු යෙ දබ්බගා දබ්බාභිධායිනො, තෙ තීසු ලිඨගෙසු. “දබ්බධම්මො ලිඨග”න්ති දස්සනන්තරං. යථා බිජ්ජා ජරා, බිජ්ජො මච්චි, බිජ්ජං ගමනං. සන්තතා තණ්හා, සන්තතං දුක්ඛං, සන්තතො ආකාසො. අතිමත්තා ක්‍රියා, අතිමත්තො නරො, අතිමත්තං පදං ඉච්චාදි.

42-43. ද්වාදසකං මාරෙ. හරනයනග්ගිද්ධිස්සත්තා [තිනයනග්ගිද්ධිස්සත්තා (ක.)] නත්ථි විග්ගහො සරිරමෙතස්ස අවිග්ගහො. කාමයති රතිච්ඡං උජ්ජාදයතිති කාමො, කාරිතන්තා අපච්චයො. සිඬිගාරරූපෙන පාණීනං මනසි හවතිති මනොභූ. පඤ්චකාමගුණෙසු මදයතිති මදනො. ලොකානං අන්තං විනාසං කරොතිති අන්තකො. වසෙ චත්තෙති සීලෙනාති වසචත්ති. පාපං ඉච්ඡති කරොති, තෙන යුත්තොති වා පාපිමා. පරතො ජායතිති පජා, අච්ඡන්දිකා, තාසං පති පජාපති. යෙ කුසලධම්මෙසු පමත්තා, තෙසමෙව බන්ධු පමත්තබන්ධු. කණ්ඩම්මයුත්තතාය කණ්ණො. කුසලධම්මෙ මාරෙතිති මාරො. අකුසලධම්මෙ න මුඤ්චතිති නමුච්චි. මීනකෙතනො, කන්දජ්ජො, දජ්ජකො, අනඬිගො, පඤ්චසරො, සම්බරාරි, මනසිජො, කුසුමෙසු, අනඤ්ඤජො, පුජ්ජධන්වා, රතිපති, මකරද්ධජොඉච්චාදිනිපි විණ්හුසුතස්ස කාමස්ස නාමාති.

තණ්හා අරතී රගා වෙති එතා තිස්සො තස්ස මාරස්ස ධිතරො. යො තං පස්සති, තං තස්සිතං කරොතීති තණ්හා, සලොපො, ණ්හා ව. පරෙසං කුසලධම්මෙසු අරතීං කරොතීති අරතී. රජ්ජන්ති එත්ථාති රගා. තස්ස මාරස්ස හත්ථි ගිරිමෙඛලො නාම. සරීරමහත්තභාවෙන ගිරිසදිසත්තා ගිරි වියාති ගිරි. මාරෙන මමායනවසෙන “අයං මෙ හත්ථි මෙඛලො නාම භොතු”ති කතනාමත්තා මෙඛලා වියාති මෙඛලොති සමුදිතනාමද්වයෙන එකමෙව හත්ථිං වදති, යථා “වජිරාසනි, සිතුණ්හ”න්ති.

44. තිකං යමෙ. පජාසංයමනතො යමා, මච්චුප්පභුතයො අස්ස කිඨ්ඨකාරා, තෙසු රාජතෙති යමරාජා. තෙධාතුකෙසුපි ආණාපවත්තකත්තා මහත්තො විසයො එතස්ස විසයි, ණි, සො එව වෙසායි. යත්ථ ලක්ඛණෙන න සිජ්ඣති, තත්ථ සබ්බත්‍ර “යදාදිනා වා නිරුත්තිනයෙන වා සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා”ති හි පුබ්බෙ චුත්තං, දුක්ඛජනකත්තා වා විසදිසට්ඨානං ගච්ඡන්තීති වෙසා, නෙරයිකා, තෙසං අධිපතිභාවෙන අයති පවත්තතීති වෙසායි, ඊ. යමානං රාජා යමො. ධම්මරාජො, කතන්තො, සමවත්තී, කාලො, දණ්ඩධරො, අන්තකොඉච්චාදීනිපි යමස්ස නාමාති. අස්ස යමස්ස ආවුධං නයනමෙව. තෙන කිර කොධවිත්තෙන ඔලොකිතමත්තෙන සත්තානං සරීරානි ආතපෙ බිත්තසතපිණ්ඩානි විස විලියන්තීති.

ද්වයං අසුරහෙදෙ. එතෙසඤ්චි සතිපි දෙවභාවෙ හෙට්ඨා නිවාසිතභාවසාමඤ්ඤතො එත්ථ වචනං, මාරස්ස පන සත්තානමනත්ථකාරකතාසාමඤ්ඤෙන යමෙන සද්ධිං වචනං තක්කරත්තා. යුද්ධාදීසු වෙපිතං කම්පිතං චිත්තමෙතස්ස වෙපචිත්ති [සං. නි. අට්ඨ. 1.1.256]. පුණ්ණං ලොමං යස්ස සො පුලොමො, පුලාමහතී උමා කිත්ති, කන්ති වා යස්සාති පුලොමො. “උමාතසීහෙමවති-හලිද්දාකිත්තිකන්තිසු”ති හි නානත්ථසඨිගහෙ චුත්තං. අයං පන සක්කස්ස හරියාය සුජාතාය පිතා. ද්වයං කින්නරෙ. අස්සමුඛතරසරීරතාය කුච්ඡිතො පුරිසො, කිඤ්චි වා පුරිසො, පුරිසසදිසොති වා කිම්පුරිසො. එවං කින්නරො. තුරඬිගවදන, අස්සමුඛාදීනිපි කින්නරස්ස නාමාති.

45-46. අද්ධපඡ්ඡෙන ආකාසස්ස නාමාති. තෙසං තෙසං වත්ථුනං අන්තරං නානත්තං ඉක්ඛතෙ ලොකො එත්ථ, අනෙනාති වා අන්තලික්ඛං, රස්ස ලො. ඉක්ඛනං වා දස්සනං ඉක්ඛා, තස්ස අන්තරං කාරණං අන්තලික්ඛං. ඛනති ඛ්‍යවධානන්ති ඛං, ක්චි. සබ්බගහගාමණිතො ආදිච්චස්ස පථො මග්ගො ආදිච්චපථො. න හවතීති අබ්භං. ගච්ඡන්ත්‍යනෙන දෙවාති ගගනං, යු, මස්ස ගො. අම්බතෙ සද්දායතෙ අත්‍රාති අම්බරං, රො. භය ගතිමිහි, විසෙසෙන භයති ගච්ඡති සබ්බත්‍රාති වෙභාසො, යස්ස සො, විගතො වා භාසො චිත්තස්ස

එත්ථාරම්මණාලාභතොති වෙහාසො. අනිලස්ස වාතස්ස පථො අනිලපථො. භූසං කාසන්තෙ දිප්පන්තෙ පදත්ථා එතෙනාති ආකාසො, න කස්සති න විලෙඛියතීති වා ආකාසො. න භවති එත්ථ කිඤ්චිපි වත්ථුති නහං, නත්ථි භූමි එත්ථාති වා නහං, න භායන්ති පක්ඛිනො අනෙන, එත්ථාති වා නහං. විනො පක්ඛිනො භයන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති වෙහාසසං, අසො. තාරා වුච්චන්ති නක්ඛත්තාදයො, තෙසං පථො තාරාපථො. සුරානං දෙවානං පථො සුරපථො. න භඤ්ඤතෙති අසං, භනස්ස සො. අනන්තං, විසංඡුපදංඉච්චාදීනිපි ආකාසස්ස නාමාති.

47-48. මෙසාදෙසකාදසකං මෙසෙ. මෙහති සරති සෙවතීති මෙසො. වාරිං වහතීති වලාභකො, වාරිසද්දස්ස වො, වස්ස ලො [පාණිනි 6.3.109; මොග්ගල්ලානපඤ්චිකා 1.47; නීති-සුත්ත 1340, 1343]. දිබ්බන්ති වුඩ්ඪිං විරුල්භිං ගච්ඡන්ති ලොකා අනෙනාති දෙවො. පජානං ලොකානං අන්තං භොජනං භවති එතෙනාති පජ්ජුන්තො, අකාරස්සුකාරො. අම්බුං උදකං ධාරෙතීති අම්බුධරො. ලොකානං සන්තාපං හන්තීති සනො, හස්ස සො. ජලධාරං ධාරෙතීති ධාරාධරො. ජීවනං ජලං මුතං බන්ධමනෙනති ජීමුනො, වනසද්දලොපො, ලොකානං වා ජීවිතං මුනාති බන්ධතීති ජීමුනො, විතලොපො, ජීවිතස්ස ජී ආදෙසො වා [පාණිනි 6.3.109; මොග්ගල්ලානපඤ්චිකා 1.47; නීති-සුත්ත 1340, 1343]. එවං අඤ්ඤත්තු. වාරිං වහතීති වාරිවාහො. අම්බුං දදාතීති අම්බුදො. ආපං හරතීති අබ්භං, ක්චි, පස්ස බො.

තිකං වුට්ඨියං. වස්සති සිඤ්චතීති වස්සං, වස්ස සෙවනෙ. එවං වස්සනවුට්ඨියො.

පඤ්චකං විජ්ජයං. සතතං ඊරති කම්පතීති සතෙරො, තලොපො, සො එව සතෙරිතා. බණ්ණමත්තම්පි න තිට්ඨතීති අක්ඛණා. කුට්ඨං අවිරට්ඨායිතත්තා විරූපං හුත්වා ජවතීති විජ්ජු. විජ්ජොතතීති විජ්ජුතා. අවිරං පභා යස්ස අවිරප්පභා.

49. චතුක්කං මෙසනාදෙ. මෙසානං නාදො මෙසනාදො. ධනියතෙ ධනිකං [ථනිකං (සී.)], ධන සද්දෙ. ගජ්ජනං ගජ්ජිකං, ගජ්ජ සද්දෙ. රසියතෙ රසිකං. ආදිනා හරාදාදි [සබ්බත්ත නපුංසකෙහාවෙ තො, ආදිනා ස්වනිතධනිතාදයො (වින්තාමණිට්ඨිකා), ආදිනා ධනිතහරාදරාසාදයො (බ්‍යාබ්‍යාසුධාට්ඨිකා)]. ද්වයං සක්කධනුමිති. ඉන්ද්‍රියස්ස ආවුධං ධනු ව ඉන්ද්‍රාවුධං, ඉන්ද්‍රධනු ව. වාතෙන බිත්තමම්බු වාතක්ඛිත්තම්බු, බිත්දු. සීතං කරොතීති සීකරො, සිඤ්චතීති වා සීකරො, වස්ස කො, අරො ව, වාතවසෙන වා තතො තතො සරතීති සීකරො, අස්ස ඊ, මජ්ඣෙ කාගමො ව.

50. තිකං ජලධාරායං. වෙගතො ජලධාරානං සං භුසං පතනං ආසාරො, පුනස්පුනං සරතීති ආසාරො. වෙගං ධාරෙතීති ධාරා. අධො පතතීති සම්පාතො, සංසද්දො අධොභාගෙ [වෙගතො ජලධාරානං සම්භූය පතනං ධාරාසම්පාතො, සර ගතියං සඋ ඉති ආසාරො (වින්තාමණ්ටිකා)]. ද්වයං වස්සොපලෙ. කරෙන හත්ථෙන ගස්භූපගත්තා කරකා, ජලං පිණ්ඩං කරොතීති වා කරකා, “වස්සොපලෙ තු කරකා, කරකොපි ව දිස්සතෙ”ති රුද්දො, කරසද්දොත්තු. “කරො වස්සොපලෙ පාණි-සොණ්ඩාපච්චායරංසිසු”ති නානත්ථසඞ්ගහෙ වුත්තං. සනතො, සනකාලෙ වා සඤ්ජානං උපලං සිලා සනොපලං. දුට්ඨු දිනං දුද්දිනං, අයං දුද්දිනසද්දො මෙසච්ඡන්තාහෙ වත්තති, අසොහනත්ථොප්පාත්ථි දුද්දිනසද්දො, අගුණච්චනතායං වාච්චලිඞ්ගො.

51-52. ඡක්කං තිරොධානෙ. ධර ආවරණෙ, අපාදිපුබ්බො. අපිධරති ආවුණොතීති පිධානං, අලොපො. අපධරතීති අපධාරණං. තිරො ධරති පිදහතීති තිරොධානං. අන්තරං ධරතීති අන්තරධානං, නිග්ගහිතලොපො. අපිධරතීති අපිධානං. එත්ථ ව අපාදිඋපසග්ගා ධාතුතො ආවරණත්ථජොතකා. ඡාදයතීති ඡාදනං. බ්‍යවධා, අන්තරධිඉච්චාදයොපි තිරොධානෙ.

සාද්ධපජ්ජෙන වන්දස්ස නාමානි. ඉන්ද්‍රි නක්ඛත්තානං පරමිස්සරියං කරොතීති ඉන්ද්‍ර. වන්දති හිලාදයති සුඛයති පජන්ති වන්දො. නක්ඛත්තානං රාජා නක්ඛත්තරාජා. උමා කන්ති, තාය සහ විජ්ජතීති සොමො, සුඛං අභිස්සවතීති වා සොමො, මපච්චයො. නිසං රත්තිං කරොති, තත්ථ වා කරො රංසි එතස්ස නිසාකරො. අන්ධකාරං උසෙන්නි දහන්ති විනාසෙන්නීති ඔසා, රංසයො, තෙ එත්ථ ධියන්ති පතිට්ඨහන්තීති ඔසධි, තාරාවිසෙසො, තස්ස ඊසො පති ඔසධිසො. හිමො සීතලො රංසි යස්ස හිමරංසි. සසො අඞ්ඞකො ලක්ඛණං යස්ස සසඞ්ඞකො. වන්දං කජ්ජුරං මාති සදිසං නයතීති වන්දිමා. ඉකාරාදෙසො. සසලක්ඛණමෙත්ථ අත්ථි සසී. සසති වා හිංසති උණ්හගුණන්ති සසී, ඊපච්චයො තදුපලක්ඛිතෙ තදුපචාරං. සීතා රංසයො යස්සත්ථිති සීතරංසි. නිසාය රත්තියා නාමො තදාලඞ්ඞකාරභාවතොති නිසානාමො. උච්ඡානං තාරානං රාජා උච්ඡරාජා. මාති අත්තානං කජ්ජුරෙන සදිසං කරොතීති මා, මාසද්දොයං පුමෙ, තංසහවරණතො උච්ඡරාජාදයොපි. හිමංසු, කුමුදබන්ධු, විධු, සුධංසු, සුබ්බංසු, නිසාපති, මිගඞ්ඞකො, කලානිධි, ද්විජරාජො, සසධරො, නක්ඛත්තෙසොඉච්චාදිනිපි වන්දස්ස නාමානි.

53-54. සොළසන්තං භාගානං පූරණො සොළසමො භාගො වන්දස්ස කලා, කල සඞ්ඞ්‍යානෙ, කලියතෙ එකාදිනා සඞ්ඞ්‍යායතෙති කලා. ද්වයං වන්දස්ස සරීරෙ. මඤ්ඤතෙ ඤායතෙ අනෙතෙති බිම්බං. මනතො වපච්චයො, නිපාතනා මස්ස බො, අස්සි, නස්ස මො, වස්ස බො, බිම්බසද්දො අනිත්ථියං.

මණ්ඩයතෙති මණ්ඩලං, අලො, ඉත්ථියං මණ්ඩලී, අයං තිස්වපි [බිම්බො අනිත්ථී, මණ්ඩලං තිසු (අමර 3.15)] .

පාදහිනපජ්ජෙන අද්ධනාගො. අසති ඛෙපෙති සමුදායන්ති අඬ්ඬො, නො. තථා අද්ධො. උපඬ්ඬොති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං, එතෙ තයො පුමෙ. ඛණ්ඩයති සමුදායන්ති ඛණ්ඩං. සක්කාතෙ උබ්බාහනාදීසු ථොකත්තාති සකලං, අලො, ඛණ්ඩසකලා වා පුමෙ, සත්ථෙ රූපහෙදතො නපුංසකෙ. එතෙ ව අඬ්ඬාදයො තයො අසමෙ භාගෙ පුමෙ, සමෙ තු නපුංසකෙති රූපහෙදෙනාහ “අද්ධං වුත්තං සමෙ භාගෙ”ති. ඛණ්ඩාදිද්වයං පන අසමෙපි වත්තමානං පුන්තපුංසකෙ වත්තති, තස්මා “අද්ධං වුත්තං සමෙ භාගෙ”ති එත්ථ “අඬ්ඬං, උපඬ්ඬ”න්ති ඉදං ද්වයමපි සඬ්ඝිතං [අසමභාගෙ පුමානි, සමෙ අංසෙ නපුංසකත්තං රූපහෙදතො, උපචාරතො තබ්බාගවති වාච්චලිඬ්ඛගො – අද්ධා සාට්ඨි, අද්ධං වත්ථං අද්ධො කම්බලො (විත්තාමණිට්ඨකා)].

පසාදාදයො වන්දෙ අවස්සම්භාවිනො, අඤ්ඤත්ත තු පාසඬ්ඝිකා ඉති වන්දපක්කමෙ උච්චන්තෙ. විසෙසෙන සාදයති පසාදයතිති පසාදො. එවං පසන්තො, සො එව පසන්තතා.

තිකං වන්දප්පභායං. කුමුදස්සායං විකාසො [විකාරො (ක.)] කොමුදී. වන්දං ආචික්ඛති පටිපාදයතිති වන්දිකා. පුති අස්සාත්ථිති පුණ්ණා. තස්ස ණො, හපච්චයො ව, වන්දස්ස වා පුතිං සොහං නය්හති ඛන්ධතිති පුණ්ණා.

චතුක්කං සොහනමත්තෙ. කනති දිප්පතිති කන්ති, කන දිත්තියං, කාමීයතිති වා කන්ති. සුන්දරං හාති දිප්පතිති සොහා. ජොතයතිති පුති. ඡාදයතිති ඡචි. ඡද සංවරණො, විපච්චයො, දලොපො.

55. සත්තකං ලක්ඛණො. කං අත්තානං ලඬ්ඝයති හීනං කරොතිති කලඬ්ඝො. ලඤ්ජතෙ ලක්ඛතෙ අනෙතෙති ලඤ්ජනං. ලක්ඛයතෙ අනෙතෙති ලක්ඛං. තථා ලක්ඛණං. අඬ්ඬියතෙ ලක්ඛයතෙ අනෙතෙති අඬ්ඬො. අභි විසෙසං ඡානාති එතෙනාති අභිඤ්ඤාණං. විහියති ලක්ඛියති අනෙතෙති විහනං. විහ ලක්ඛණො.

සබ්බාසං සොහානං මජ්ඣෙ පරමා සොහා සුසමා නාම, සොහනං සමං සබ්බං අස්සං සුසමා, සෙට්ඨා සොහා.

56. ගුණො ථොට්ඨබ්බවිසෙසෙ සීතන්ති නපුංසකං හවති. දෙවදත්තස්ස සීතං වත්තති. සීතාදයො තයො ගුණිලිඬ්ඛා ගුණිනො ලිඬ්ඛං ගණ්හන්ති, තං යථා – සීතලා භූමි, සීතලං ජලං, සීතලො වාතො. උණ්හාහිතත්තෙහි සෙට්ඨියතිති සීතං,

තෙන යුත්තො සීතො. සස ගතියං, ඉරො, ඉත්තඤ්ච, සීතත්ථිකෙන සරියතීති වා සිසිරං. සීතං ගුණං ලාභීති සීතලො.

මහිකාන්තං හිමෙ. හිංසතීති හිමං, සස්ස මො,නිග්ගහීතලොපො ව. තුභ අදනෙ, තොහති හිංසතීති තුහිනං, ඉතො. උපරිතො සවතීති උස්සාවො. නිහරන්ති නිස්සසන්ත්තානෙනෙති නීහාරො, නත්ථි ඊහා වා එතස්මා හෙතුභූතාති නීහාරො, ආරො. මහියතෙ රාගිහීති [වාචාහි (විත්තාමණිට්ඨා)] මහිකා, ඤ්චු.

57. ඡක්කං නක්ඛත්තෙ. පුනප්පුනං උදයත්තා න බියතෙ නක්ඛත්තං, අත්තනො ගමනට්ඨානං න ඛරති න විනාසෙතීති වා නක්ඛත්තං, අථ වා නක්ඛ ගතියං, නක්ඛතීති නක්ඛත්තං. ජොතති සුභාසුභනිමිත්තං පකාසෙතීති ජොති, නක්ඛත්ත හංසද්දෙහි සහවරණතො නපුංසකෙ. යථාචුත්තං නිමිත්තං හාති පකාසෙතීති හං. කත්තබ්බං තරන්ති ලොකා එතායාති තාරා, අත්තනො වීථි තායති අරති ගච්ඡතීති වා තාරා, තාරෙති වා ලොකෙ අහිතනොති තාරා, අයඤ්ච තාරකා, උච්ච ව එතෙ තයො අපුමෙ. තරා එව ඤ්චු, තාරකා [තාරා එව තාරකා ඤ්චු (ක.)]. උච්චං ලවති [උලයති (ක.)] ගච්ඡතීති උලු. සො එව උච්ච. න කෙවලං තාරකා එව අපුමෙ, අථ බො උච්ච වාති වසද්දත්ථො. උච්චසහවරියතො පක්ඛෙ නපුංසකෙ ව.

58-60. අස්සයුජාදයො රෙවත්තාන්තා සත්තාධිකච්ඡතාරකා නක්ඛත්තා නාම භොන්ති. තාති ව නක්ඛත්තාති ආකාසෙ යථාධීතාති කමතොයෙව එත්ථ කථිතාති, න උප්පට්ඨපාටියා. වක්ඛති ව “කමතො සත්තාධිකච්ඡති නක්ඛත්තා”ති. අස්සරූපයොගතො අස්සයුජො. යමසදිසත්තාසබ්බත්‍ර හරතීති හරණි. යු, ඊ. අග්ගිසදිසත්තා කත්තති ඡන්දතීති කත්තිකා, කරොති තස්මා වා කත්ථිකා, කත්තිකාය සහිතා සකත්තිකා. හරණි, රොහිණි වා. කමලසම්භවත්තා කමලෙ රුහති වඩ්ඪතීති රොහිණි. මිගසිසණ්ඨානත්තා තාරාපුඤ්ඤො මිගසිරං, ඡට්ඨිසමාසො උත්තරප්පධානත්තා නපුංසකත්තං. රුද්දරසාවට්ඨිතකොධරුද්දසදිසත්තා කදාචි අදති සසතීති අද්දා. පුනප්පුනං සත්තෙසු හිතං වස්සතීති පුනබ්බසු, වස්ස සෙවනෙ. පොසෙති ක්‍රියාති, පොසෙත්තාස්මිත්ති වා පුස්සො. භූජගසදිසත්තා න සිලිසායතෙ නාලිඨගායතෙති අසිලෙසො.

මහියතෙ කාරියත්ථිකෙහිති මසා [මාසා (ක.)], හස්ස සො. එලං ගණ්භාපෙතීති එග්ගුනී, යු, ඊ. ද්වෙති පුබ්බඵග්ගුනී, උත්තරඵග්ගුනී වෙති ද්වෙ. හත්ථසණ්ඨානතාය හත්ථො. තච්ඡකසදිසත්තා විචිත්තං එලං දදාතීති විත්තා. සොහනා ආති, සාති වා තනුං කරොති සුභාසුභන්ති සාති [ස්වාති (ක.)], සුභාසුභඵලදානතො වා සාති, “සාති දානාවසානෙසු”ති හි නානත්ථසඬගහෙ

වුත්තං, අයං ද්විසු. විසදිසං ඵලං ඛණ්ණිති විසාඛා, විවිධා වා සඛා මිත්තා යස්සා සා විසාඛා. අනුරාධයති සංසිජ්ඣති සුභාසුභඵලමෙතායාති අනුරාධා. ගුණෙහි සබ්බාසං වුඬ්ඨත්තා ඡෙට්ඨා. මූලති පතිට්ඨාති සුභාසුභඵලමෙත්ථාති මූලං. ආසාල්හො නාම හතීනං දණ්ඨො, තංසණ්ඨානත්තා ආසාල්හා නාම ද්වෙ නක්ඛත්තා පුබ්බාසාල්හඋත්තරාසාල්හවසෙන.

සවති සුභාසුභඵලමෙතෙනාති සවණො, සවණං වා. ධනමෙසන්ති ඵත්ථාති ධනිට්ඨා, ධනති වා විභූති නිධානං ධනිට්ඨා. සතං භිසජා ඵත්ථ, සතභිසජානං වා අධිපති සතභිසජො. හද්දො ගො, තස්සෙව පදානි පාදා අස්සං හද්දපදා, පුබ්බහද්දපදා ද්වෙ, උත්තරහද්දපදා ද්වෙ, සමුහො වෙසං චතුසඬ්ඨායාති ඛණුවචනං. රා වුච්චති ධනං, තබ්බන්තතාය රෙවතී, ආකාරස්සෙ, රෙවතො වා ඉසිහෙදො, තස්ස අපච්චං රෙවතී.

61. ද්වයං රාහුග්ගහෙ. සො වුච්චති සග්ගො, තත්ථ භාතීති සොඛ්භානු. රහති චන්දාදීනං සොහං ජහාපෙතීති රාහු. තමො, විධුන්තුදො, චන්දාදො, සෙහිකෙයොතිපි රාහුස්ස නාමාති.

සුර, චන්ද, අඬ්ගාරක, බුධ, ජීව, සුක්ක, අසිත, රාහු, කෙතුති එතෙ සුරාදයො නවග්ගහා නාම.

මෙසාදිකො ද්වාදසකොට්ඨාසො රාසි නාම. ආදිනා උසහ, මෙටුන, කක්කට, සිහ, කඤ්ඤා, තුලා, විච්ඡික, ධනු, මකර, කුම්භ, මීනෙ සඬ්ගණ්හාති.

ද්වයං හද්දපදනක්ඛත්තානං නාමං. පොට්ඨො ගො [පාට්ඨො හද්දො ගො (ක.)], තස්සෙව පදානි පාදා අස්සං පොට්ඨපදා.

62-63. පජ්ජද්වයෙන සුරියස්ස නාමාති. ආ භූසො දිජ්ජතීති ආදිච්චො, ජ්ජස්ස ච්චො. ලොකානං සුරහාවං ජනෙතීති සුරියො. තථා සුරො. සතං බහවො රංසයො යස්ස සතරංසි. දිවා දිවසං කරොතීති දිවාකරො, දිවසෙ වා කරො ආභා යස්ස දිවාකරො, දිවාසද්දොයං සබ්බකාරකච්චනො, න තු ආධාරච්චනො ඵව. විසෙසෙන රොචනෙ දිජ්ජතෙති වෙරොචනො. දිනං කරොති, කුමුදානං වා දිනං මාකුලාං කරොතීති දිනකරො, උණ්හො රංසි යස්ස උණ්හරංසි. පහං කරොතීති පහඬ්කරො.

අංසුනො මාලා, සා යත්ථ අත්ථි අංසුමාලී. දිනානං පති දිනපති. තපතීති තපනො. රචන්ති එතෙන සත්තා පභාවිත්තාති රචි. භානු යස්ස අත්ථිති භානුමා. රංසි යස්ස අත්ථිති රංසිමා. හං ආහං කරොති, තාසං වා ආකරො උජ්ජත්තිට්ඨානං භාකරො. භාති දිජ්ජතීති භානු. දෙවෙහිපි අච්චතෙ පුජීයතෙති

අක්කො. සහස්සං බහවො රංසයො යස්ස සහස්සරංසි. ද්වාදසත්තා, පභාකරො, විභාකරො, විකත්තනො [\[විස්සකම්මුනා විකත්තනො, කම්මනි යු \(විත්තාමණ්ටිකා\)\]](#), මත්තණ්ඛො, දිවමණි, තරණි, මිත්තො, චිත්තභානු, විභාවසු, ගහප්පති, භංසො, සවිතාඉච්චාදිනිපි සූරියස්ස නාමානි.

64. පජ්ජෙන සූරියාදීනං රංසිප්පභානං නාමානි. රසන්ති තං සත්තානි රංසි. ආ භුසො භාතීති ආභා. පකාරෙන භාතීති පභා. දිප්පතීති දිත්ති. රොචතෙ දිප්පතෙති රුචි. දීධානි දිප්පතීති දීධිති. දිප්පතීති වා දීධිති, පස්ස ඛො, ඉකාරාගමො. මියාන්තෙ බුද්දජන්තවො අනෙතෙති මරිචි, ඊචි. අසති ගච්ඡති දිසන්තන්ති අංසු, උස්සාගමො. මරිචිසහවරණතො දීධිත්තාදයො [\[බලිතපාඨො \(?\) , සවරසාමී තු අභිගුලි කාකලිසාරි සරාරි තුමබ්බරි සුසි දිමිත්තාත්තයො ටීපුමෙසු ඉච්චාහ \(විත්තාමණ්ටිකා\)\]](#) භානු අංසු ච ද්විසු. මය ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු [\[දණ්ඩකප්පකරණෙ ආගතධාතූති අත්ථො, නිරුත්තිසාරමඤ්ජුසාටිකායං 253.413 පිට්ඨෙසු පස්සිතබ්බං\]](#), බපච්චයො උභාකාරාගමො, අථ වා මා මානෙ, උබ ගත්තත්ථො දණ්ඩකො ධාතු [\[දණ්ඩකප්පකරණෙ ආගතධාතූති අත්ථො, නිරුත්තිසාරමඤ්ජුසාටිකායං 253.413 පිට්ඨෙසු පස්සිතබ්බං\]](#), මාය මානාය උබතීති මයුඛො [\[මාපසං ගගනං පමාණයං උබති ගච්ඡතීති පියොදරාදි \(විත්තාමණ්ටිකා\)\]](#). කිරති තිමිරං කිරණො. කිරති තිමිරං කරො.

65. ද්වයං ආදිච්චමණ්ඩලොතිධ්‍යාතෙ උප්පාතාදිජාතෙ රංසිමණ්ඩලෙ. සූරියස්ස පරි සමන්තතො ධියතෙ පරිධි, පරි සමන්තතො විසතීති පරිච්චෙසො, සූරියං වා පරිච්චෙයයතීති පරිච්චෙසො. යස්ස සො. උපසූරියකං, මණ්ඩලන්ති ද්වෙපි පරිධිනො නාමානි.

ද්වයං මරිචිකායං. මරිචිසදිසතාය මරිචි. මිගානං තණ්හා පිපාසා යස්සං ජලාභාසත්තා සා මිගතණ්හිකා.

සූරියස්ස උදයතො පුබ්බෙ උට්ඨිතරංසි උග්ගතරංසි අරුණො නාම සියා. අරුණවණ්ණතාය අරති ගච්ඡතීති අරුණො. සූරසූතො, අනුරු, කස්සපෙයොයා, කස්සපි, ගරුධාග්ගජොතිපි අරුණස්ස නාමානීති. ආකාසවණ්ණනා.

66-67. චතුක්කං කාලෙ. කල්‍යාන්තෙ සඬ්ඛ්‍යායන්තෙ ආයුප්පමාණාදයො අනෙතානි කාලො, කරණං වා කාරො, භාවෙ ණො, සො ඵච කාලො, න හි ක්‍රියාවිනිමුත්තො කාලො නාම කොචි අත්ථි, මහාකාලස්ස පන සස්සතභාවතො අතීතාදිවොහාරො නත්ථොචාති අවයවකාලානං සමුහභාවතො සොපි “කාලො”ති වුත්තො. සත්තානං ජීවිතං අසති ඛෙපෙතීති අද්ධා, තස්ස ඛො,

ආකාරත්තොයං අද්ධාසද්දො පුමෙ. පුනස්පුනං එතීති සමයො. විනාසං ලාතීති වෙලා, වණ්ණලොපො. දිට්ඨො, අනෙහොතිපි කාලස්සෙවනාමාති.

බණ්ණාදයො පන තබ්බිසෙසා තස්ස කාලස්ස විසෙසා හෙදා. කෙ තෙ, කිත්තකප්පමාණා වෙත්තාහ “බණ්ණා”ඉච්චාදි. දසහි අච්ඡරාහි අභිගුලිචොටනෙහි ලක්ඛිතො කාලො බණ්ණා නාම, බණ්ණ හිංසායං, බණ්ණාතීති බණ්ණා, අ. දස බණ්ණා ලයො නාම හවෙ හවන්ති, එතෙන වා වචනෙන විකහිසඬ්ඛායාපෙක්ඛිතොපි වාචකා සන්තීති ගම්යතෙ. ලයති ගච්ඡති, සත්තානං ජීවිතං ලුනත්තො වා අයති ගච්ඡතීති ලයො. දස ලයා බණ්ණලයො නාම, බණ්ණලයානං සමුහභාවතො. තෙ දස බණ්ණලයා මුහුත්තො නාම සියා සියුං වා, අයමනිත්ථි. හුව්ඡ කොට්ඨෙය, කුට්ඨෙයති රත්තිදිවසෙ සුභාසුභදස්සනතොති මුහුත්තො, තො, ධාතුයාදිමිහි මුකාරාගමො, ච්ඡලොපො ව. තෙ දස මුහුත්තා බණ්ණමුහුත්තො නාම.

තිකං දිනෙ. දිබ්බන්ති කීළන්ත්තස්මිං දිවසො, සො. න ජහාති පච්චාගමනං අහං. ආදදාති නිබ්බාපාරන්ති දිනං, ඉතො, ආලොපො ව, දිබ්බති වා එත්ථාති දිනං, වස්ස නො. සසරො [සසති අත්ඨකාරං රො (විත්තාමණිට්ඨා)], වාසරොතිපි දිනස්ස නාමාති.

68. කල්ලන්තං පච්චුසෙ. පහාත්තස්මිං ලොකොති පහාතං. තථා විහාතං. උස රුජායං, පච්චුසති විනාසෙති තිමිරන්ති පච්චුසො. කල්යාත්තෙ සඬ්ඛායායත්තෙ අනෙත සඬ්ඛායාදයොති කල්ලං. අහොමුඛං, ඌසොතිපි පච්චුසස්ස නාමාති.

ද්වයං පදොසෙ. දොසාය රත්තියා ආරම්භො අභිදොසො. දොසාය රත්තියා පාරම්භො පදොසො. අභිධානතො පාසද්දස්ස පුබ්බනිපාතො, අප්පධානරස්සො ව, අථ වා අභිදුස්සන්ති පදුස්සන්ති ව යත්ථ සබ්බකම්මාති අභිදොසො පදොසො ව.

තිකං සායන්තෙ. සායති දිනං අවසායතීති සායො, සායන්තො වා දිනන්තං කරොන්තො අයතීති සායො, පුන්තපුංසකෙ. සම්මාකායන්ති තං සඤ්ඤා, (“බ්‍රහ්මුතො තනු පිතා ලොකස්ස ජනෙත්ති”ති හි ආගමො නිකායන්තරිකානං.) [() එත්ථන්තරෙ පාඨො අධිකො වීය දිස්සති] දිනානං අච්චයො අතික්කමො, අවසානං වා දිනච්චයො. දිනන්තොතිපි තස්සෙව නාමං.

පුබ්බණ්ණාපරණ්ණමජ්ඣන්තවසෙන තිවිධා සඤ්ඤා [අමර 4.3]. පුබ්බඤ්ච තං අහඤ්චාති පුබ්බණ්ණං. අපරඤ්ච තං මජ්ඣඤ්ච තං අහඤ්චෙති අපරණ්ණං මජ්ඣන්තං. සබ්බත්‍රාවයවෙ සමුදායොපචාරතො අහස්සෙකදෙසෙ

අභසද්දොති කම්මධාරයො, තාසං තිස්සන්තං සඤ්ඤානං සමාහාරොති සඤ්ඤාමිත්‍යුච්චතෙ. සමාහරණං සමාහාරො, එකිභාවො, සො ච භින්නකාලානං න භවතීති බුද්ධියා සමකාලග්ගණණතො එකකාලත්තා තස්මිං අභිධෙයො දිගුසමාසො, තථා හි සමාහාරො සමුහො තංසම්බන්ධෙ ඡට්ඨියායෙව භවතබ්බන්ති චිත්තෙන්තො ආචරියො න අඤ්ඤපදත්ථසමාසො අයන්ති ආකාරස්සාප්පධානෙ රස්සත්තන්ති සඤ්ඤං. සමාහාරො භාවො තස්සෙකත්තා එකච්චනං, කම්මච්චතෙ තු සමාහාරෙ තිස්සො සඤ්ඤා සමාහටාති පට්මන්තානං සමාසෙ සපදත්ථපාධානායා බහුවචනං, රස්සාභාවො ච.

69. පඤ්චකං රත්තියං. නිසති තනුං කරොති සබ්බඛ්‍යාපාරං නිසා. රජ්ජන්ති රාගිනො අනු රජතී, යු, ඊ. රාති ගණ්හාති අඛ්‍යාපාරන්ති රත්තී,ති, රජ්ජන්ති චා එත්ථ රත්තී. පට්මමජ්ඣමපච්ඡිමයාමචසෙන තයො යාමා පහාරා යස්සා තියාමා. සංවුණොති දිනං සංවරී. නිසීරීතී, බණ්ඩා, බපා, විභාවරී, තමස්සිතී, යාමිතී, තමිඉච්චාදිනිපි රත්තියා නාමාති.

චන්දිකායුත්තා චන්දප්පභාය යුත්තා රත්ති ජුණ්හා නාම, ජුණ්හායොගතො ජුණ්හා. තමො උස්සන්තො යස්සං සා තමුස්සන්තා රත්ති තිමිසිකා නාම, තිමිසං උස්සන්තං එත්ථාති තිමිසිකා, උපධාය ඉත්තඤ්ච.

70. තිකං අඛිපිරත්තියං. මජ්ඣමාරත්ති කම්මභූතා “නිසීථො, අඛිපිරත්තො, මහානිසා”ති ච වුච්චති. නිස්සතෙ සයතෙ අස්මිං නිසීථො. අඛිපිඤ්ච තං රත්ති චාති අඛිපිරත්තො, රත්තෙකදෙසෙ රත්තිසද්දො, රත්තියා අඛිපිත්ති චා අඛිපිරත්තො. මහතී ච සා නිසා චාති මහානිසා.

චතුක්කං අන්ධකාරෙ. අන්ධං හතං දිට්ඨසත්තිකං ලොකං කරොතීති අන්ධකාරො. තමතීති තමො, අථ චා තමන්ති ආකඛ්ඛන්ති රතිං ලොකා එත්ථ තමො, තමු ආකඛ්ඛායං, තමසද්දො අනිත්ථී, තංසභවරණතො අන්ධකාරොපි. තිමිසං ඉසො, අථ චා තිමු තෙමනෙ, තිමන්ති එත්ථ රාගෙනාති තිමිසං. තිමිරං, පුබ්බෙව ඉරපච්චයො.

71. චතුද්දසන්තං රත්තීනං පුරණි චතුද්දසිසඛ්ඛාතො කාලපක්ඛො ච එකග්ගතො චතසණ්ඛො ච මෙසපට්ඨඤ්ච අඛිපිරත්ති ච එතෙහි චතුහි සමන්තාගතො තමො චතුරඛිගතමං නාම.

72. අන්ධඤ්ච තං තමඤ්චාති අන්ධතමං, යං ලොකං අන්ධකාරං කරොති. අයං අන්ධතමසද්දො සනතමෙ බාළ්භතමෙ චත්තති.

ද්වයං පභාරො. පහරියතෙ හෙරියාදි අත්‍රාති පභාරො, පුමෙ සඤ්ඤායං අපච්චයො. යා පාපුණෙ මො, උපයමෙති වා අහො රත්ති වානෙන යාමො, යමිතො ණො. පභාරො එව යාමො ඉති සඤ්ඤිතො යාමසඤ්ඤිතො.

දුතියා තිථි පාට්පදො නාම. පටිපජ්ජනෙ චන්දො ඛයං, උදයං වා යස්සං පාට්පදො. තතියාදි තිථියෙව, න පාට්පදො. තනොතීති තිථි, අථ වා තා පාලනෙ ඉථි. තිථිසද්දො ද්විසු.

73. ද්වයං පන්තරසියං, පන්තරසන්තං තිථිනං පුරණි පන්තරසි, පණ්ණරසිතිපි පාඨො අත්ථි. ද්වයං පුණ්ණමායං තිථියං. මියානෙ තිථිනං ඛයො වුඩ්ඪි වානෙන මාසො, චන්දො, පුණ්ණො ව සො මාසො වාති පුණ්ණමාසො, තස්සායං තිථි, පුණ්ණමාසො යස්සමත්ථිති වා පුණ්ණමාසි. පුණ්ණො මා චන්දො යත්ථ, පුණ්ණමස්සායං වා තිථි පුණ්ණමා, ‘‘පුණ්ණමා’’ති පාඨෙ පන සති චන්දස්ස පුණ්ණභාවො පුණ්ණො, තෙන නිබ්බත්තා භාවපච්චයන්තා තෙන නිබ්බත්තෙ ඉමො දිස්සති, ලොකාසයන්තා ලිඛිගස්ස ඉත්ථිලිඛිගත්තං, සා පුණ්ණමා එකකලාභිනෙ චන්දෙ සති අනුමති නාම, අනුමඤ්ඤන්තෙ අනුගච්ඡන්තෙ දෙවතාපිතුහි සහ යස්සං සා අනුමති. පුණ්ණො පන චන්දෙ සා පුණ්ණමා රාකා නාම, රාති දස්සනාවකාසං රාකා, කො [කලාභිනෙ සා’නුමති පුණ්ණො රාකා නිසාකරෙ (අමර 4.8)].

අපරා කාලපක්ඛසම්භූතාපන්තරසි පන අමාවසි, අමාවාසිතිපි උච්චතෙ. අමා සහ වසන්ති රච්චන්දා යස්සං අමාවසි, අමාවාසි ව දිසං කත්වා, අමාසද්දො සහත්ථො අබ්‍යයං. දස්සො [දස්සලා (ක.), දිස්සන්තෙ රච්චන්දා අත්‍ර, ‘‘ගණකෙහි’’ති ස (චිත්තාමණිට්කා)], සුරිසින්දුසඬිගමොති තස්සායෙව නාමානි.

74. සට්ඨිසට්ඨිකාහි ලක්ඛිතො කාලො අභොරත්තො නාම. සට්ඨන්ති අභොරත්තියොති සට්ඨිකා. අහො ව රත්ති ව අභොරත්තො, පුමෙ. අදිගුත්තෙපි අභොරත්තන්ති නපුංසකෙපි. තෙ පඤ්චදස අභොරත්තා පක්ඛො නාම. පචන්ති පරිණමන්ති භූතාන්‍යනෙනෙති පක්ඛො. පුබ්බාපරභූතා තෙ ව පක්ඛා යථාක්කමං සුක්කකාලා සුක්කපක්ඛකාලපක්ඛා නාම. ජොතිසත්ථක්කමෙන සුක්කපක්ඛො පුබ්බසඤ්ඤිතො, කණ්භපක්ඛො අපරසඤ්ඤිතො. තතො එව මාසවිසෙසෙ ලොකෙ සකපරපක්ඛොති [ලොකෙප්‍යාපරපක්ඛොති (ක.)] රුළුභි. සුව සොකෙ, සුක්කො, සොචන්ති එත්ථ අන්ධකාරාහිලාසිතොති කත්වා, සුවෙති පකාසෙතිති වා සුක්කො. කිරති සුක්කන්ති කාරො, ණො, සොච කාලො, කෙන වා ජොතිනා අරති එත්ථ කාරො, සොච කාලො. තෙ දූවෙ සුක්කකාලපක්ඛා සමුදිතා මාසො නාම. මසි පරිමාණෙ, කම්මනිණො.

75-76. සාද්ධපජ්ජෙන ද්වාදසමාසානං නාමානි. චිත්තාය පරිපුණ්ණෙන්ද්‍රයුත්තාය යුත්තො, උපලක්ඛිතො වා මායො චිත්තො, සංයොගන්තත්තා න වුද්ධි, එවං සබ්බත්‍ර. පරිපුණ්ණෙන්ද්‍රයුත්තතංතංනක්ඛත්තනාමවසෙන ද්වාදසන්තං මාසානං නාමානි වෙදිතබ්බානි. චිත්තමාසාදයො එග්ගුනමාසපරියන්තා ද්වාදස කොට්ඨාසා කමෙන මාසානි ඤෙය්‍යා. පසත්ථතමත්තා ජෙට්ඨා, තංයොගා ජෙට්ඨො. අසය්හො රචි අත්‍රෙති ආසාළ්හො. යස්ස ලො, සවන්ත්‍යස්මිං සාවණො, යු. එලන්ත්‍යත්‍ර එග්ගුනො, යු, ලස්ස ගො, අස්ස උ. කත්තිකමායො පච්ඡිමකත්තිකො නාම. අස්සයුජමායො පුබ්බකත්තිකො නාම.

77. ද්වයං සාවණමාසෙ. අන්තොවිජිතො බහි නික්ඛමති සූරියො එත්ථ, අධිකරණෙ අනියො. ද්වයං චිත්තමාසෙ. නානාපුජ්චඑලවිචිත්තතාය ලොකානං රම්මං කරොති, රමන්ති වා එත්ථාති රම්මකො.

78. කත්තිකකාලපක්ඛතො පච්ඡිමකත්තිකතො පට්ඨාය චතුරො චතුරො මාසා කමා කමතො හෙමන්තගිම්භානවස්සානසඤ්ඤිතා උතුයො නාම හොන්ති. හිමානි එත්ථ සන්ති හෙමො, සො එව හෙමන්තො, ‘සුත්තන්තො වනන්තො’ති යථා, හිනොති වා හානිං ගච්ඡති සබ්බමෙත්ථාති හෙමන්තො, අන්තපච්චයො, මාගමො ව. ගිරති පිළයතීති ගිම්භානො, මානො, රස්ස හො, වණ්ණවිපරියයො ව. වස්සති එත්ථ වස්සානොයු. උතුයො ද්වීසුති පච්චාසත්‍යා උතුසද්දො එව ද්වීසු, න හෙමන්තාදයො, අමරකොසෙ පන උතුසද්දො පුමෙ වුත්තො [අමර 4.20].

79. අඤ්ඤථාපි උතුහෙදං දස්සෙතුං අරියසාමඤ්ඤමාහ ‘හෙමන්තො’ඉච්චාදි. වා අථ වා වුත්තානුසාරෙන උතුත්තයපහෙදෙ වුත්තවචනස්සානුසාරෙන. ඉදං පන ‘කත්තිකකාලපක්ඛතො’ති වචනං සන්ධාය වුත්තං, තස්මා කත්තිකකාලපක්ඛතො පභුති ද්වෙ ද්වෙ මාසා කමා කමතො හෙමන්තො, සිසිරො, වසන්තො, ගිම්භො, වස්සානො, සරදො උතුති ඡ උතු භවන්ති, පුනස්පුනං එතීති කත්ථා, තු, ඉස්ස උ. සිසිරං සීතලං, තංයොගා සිසිරං, වාචිධානතො න වුද්ධි, මකාරො පදසන්ධිකරො. වස කන්තියං. වසියතෙති වසන්තො. පුජ්චධනුත්තා [පුජ්චවන්තත්තා (ක.)] වා වසති කාමො එත්ථ වසන්තො. සරති පිළයති අස්මින්ති සරදො, තස්ස දො. සා සුනඛා රමන්ති එත්ථාති වා සරදො, මස්ස දො.

80-81. තිකං ගිම්භෙ. උසති දහතීති උණ්හො, ණ්හො, සලොපො ව. නිදහන්තෙ යස්මින්ති නිදාසො, හස්ස සො. ගිරති පිළයතීති ගිම්භො, මො, රස්ස හො, වණ්ණවිපරියයො ව. තිකං වස්සානොතුම්භි. වස්සති පවස්සති එත්ථාති වස්සො, වස්සානො, පාවුසො ව. අස්ස උ, සංයොගලොපො ව.

වස්සානාදිකෙහි තිහි උතුහි දක්ඛිණායනං සුරියස්ස දක්ඛිණදිසාගමනං
 භවති, අඤ්ඤෙහි තිහි සිසිරවසන්තගිම්මෙහෙහි උත්තරායනං උත්තරදිසාගමනං
 භවති. ඉ ගතියං, භාවෙ යු, අයනං. පුස්සසඬකන්තිමාරඛ්භ ආසාළ්භං යාව
 ආදිච්චස්ස උත්තරා ගති උත්තරායනං. ආසාළ්භසඬකන්තිමාරඛ්භ පුස්සං යාව
 දක්ඛිණා ගති දක්ඛිණායනං. වස්සොයනද්වයන්ති ඉදං අයනද්වයං සම්පිණ්ඩිතං
 වස්සො නාම. වස්සන්ති එත්ථාති වස්සො, වස්සකාලොන වා උපලක්ඛිතො
 වස්සො, “චිත්තො, චක්ඛුදසක”න්ති යථා.

පඡ්ඡද්ධං වස්සෙ. සංවසති එත්ථ සංවච්ඡරො, ඡරො, සස්ස වො,
 “වච්ඡරො”තිපි තස්සෙව නාමං. නත්ථි ඉත්ථිලිඬගත්තමෙතෙසු අනිත්ථි.
 පච්චාසත්තා සරදොපි තංපච්චාසත්තා භායනොපි. සරදකාලොන ලක්ඛිතො
 සරදො, යථා “සොතදසකං, වෙසාබ්බො”ති. ජහාති භාවෙති භායනො, පදත්ථෙ
 වා ජහන්තො අයතිති භායනො. සමයති විකලයති භාවෙති සමා, සම වෙකලො.
 “සමා වස්සෙ ථිලිඬගො තු, සමං සබ්බසමානෙසු”ති රුද්දො.

සබ්බසත්තානං සබ්බපාරිසදත්තා [සබ්බපටිපදත්තා (ක.)]
 සබ්බවොහාරකුසලත්ථං කාලාධිකාරත්තා පරසමයෙ කථිතං දෙවානං
 වස්සප්පමාණම්පි ඉධාහරිත්වා දීපෙනබ්බං. තථා හි මනුස්සානං මාසෙන පිතුනං
 අහොරත්තො, එවං මනුස්සානං වස්සෙන දෙවානං අහොරත්තො,
 තත්ත්වාරායනං දෙවානං දිනං, රත්ති පන දක්ඛිණායනං, දෙවතානං
 සට්ඨායාධිකාරත්තිසත්තයෙන වස්සෙන ද්වාදසවස්සසහස්සාති දෙවානං
 යුගං. තෙන චුත්තං —

“එසා ද්වාදසසහස්සී, යුගාඛ්‍යා පරිකිත්තිතා;
 එතං සහස්සගුණිකං, අහො බ්‍රහ්මවුදාහට්”න්ති [“වෙදදීපකගන්ථෙ”ති
 නිස්සයෙ].

තඤ්ච නරානං චතුසුගං දිබ්බසහස්සද්වයෙන බ්‍රහ්මනො ද්වෙ දිවෙති. කත,
 තෙතා, ද්වාපර, කලිවසෙන චතුසුගං. තත්‍ර කතයුගස්ස මනුස්සසඬඛ්‍යාය පමාණං
 අට්ඨවිසතිසහස්සාධිකාති සත්තරසවස්සලක්ඛාති, තෙතාය
 ඡන්තවුතිසහස්සාධිකාති ද්වාදසවස්සලක්ඛාති, ද්වාපරස්ස
 චතුසට්ඨිසහස්සාධිකාති අට්ඨවස්සලක්ඛාති, කලිස්ස බාත්තිංසසහස්සාධිකාති
 චත්තාරි වස්සලක්ඛාති. චුත්තඤ්ච —

“සුඤ්ඤං සුඤ්ඤං බං නාගා, කරමුනිසසිනො;
 මාන’මාදො යුගස්ස, තෙතාය බංබංසුඤ්ඤං.

රසනවසුරියා, වස්සසඬඛ්‍යා පසිද්ධා;

සුඤ්ඤං සුඤ්ඤං ඛං වෙදා, රසභුජගමිති.

ද්වාපරෙ වස්සසඬ්ඛායා, සුඤ්ඤාකාසංඛංතෙත්ත-;
ගුණජලනිධයො, වස්සසඬ්ඛායා කලිස්සෙ”ති.

පිණ්ඩො වෙස වීසතිවස්සසහස්සාධිකානි තෙවත්තාලිසවස්සලක්ඛානි.
චුත්තඤ්ච “ඛාකාසසුඤ්ඤමිබරදන්තසාගරා චතුස්සගානං පරිමාණසඬ්ගහො”ති.
බ්‍රහ්මුනො අහොරත්තෙන නරානං ද්වෙ කප්පා.

තත්‍ර අට්ඨ නාගා, ද්වෙ කරා, සත්ත මුත්තයො, එකො සසී, ඡ රසා, ද්වාදස සුරියා, චත්තාරො වෙදා ජලනිධයො ච. ද්වෙ නෙත්තානි, තයො ගුණා, ඛාත්තිංස දන්තා, සඬ්ඛායා පසිද්ධෙහෙනෙහි සඬ්ඛායා ගහෙනඬ්ඛා. ඛාකාසමිබරසද්දා සුඤ්ඤපරියායා. සුඤ්ඤඤ්ච ගණිතෙ ඛිත්ථුනා සඬ්ගහිතං. සබ්බඤ්චෙතං පටිස්සගං පටිලොමෙන පත්ථාරයෙ. තත්‍ර කතස්සගස්ස පත්ථාරො යථා – 1728000. තෙතාය යථා – 1296000. ද්වාපරස්ස යථා – 864000. කලිස්ස යථා – 432000. චතුස්සගපිණ්ඩස්ස ච යථා – 4320000. යුගානං පටිපත්ථාරඤ්ච පිණ්ඩස්ස ච යථාක්කමං අන්තිමං ඛිත්ථුමාදාය පටිලොමෙන ගණයෙ. තං යථා –

“එකං දස සතඤ්චෙව, සහස්ස’මයුතං තථා;
ලක්ඛඤ්ච නියුතඤ්චෙව, කමා දසගුණොත්තර”න්ති.

තත්‍ර දසසහස්සානි අයුතං. දසලක්ඛානි නියුතං. තඤ්ච කලිද්වාපරෙසු නත්ථිති ලක්ඛපරියන්තමෙව තත්‍ර ගණයෙ, තදෙවං යුගානං, තංපිණ්ඩස්ස ච අඬ්ඛතො පුබ්බචුත්තා වස්සසඬ්ඛායා සඤ්ඤාතා භවතීති.

තත්‍ර බ්‍රහ්මුනො දිනං නරානං උදයකප්පො, රත්ති පන ඛයකප්පො. එකස්මිඤ්ච බ්‍රහ්මදිනෙ මනුසඤ්ඤිතා චතුද්දස බ්‍රහ්මසුතා භවන්ති. තත්‍රෙකස්ස මන්වන්තරස්ස එකසත්තතිදිබ්බයුගානි පමාණං, තඤ්ච මානුසං චතුද්දසහි උත්තරං [චතුරාසීතිඋත්තරං (?)] යුගසතද්වයං. තදෙවං චතුද්දසහි මන්වන්තරෙහි චතුනචුතපුත්තරානි නවදිබ්බයුගසතානි භවන්ති. මානුසං තු චතුච්ඡතියුගසහස්සචතුක්කං. එසඤ්ච [ඡසත්තත්තාධිකනවතිංසයුගසතං (?)] මන්වන්තරානං අට්ඨවීසසහස්සාධිකසත්තරසමානුසවස්සලක්ඛසඬ්ඛායා චා කතස්සගප්පමාණකා පඤ්ච සන්ධයො භවන්ති. තෙන චුත්තං සුරියසිද්ධන්තෙ [1.18-19] –

“යුගානං සත්තති සෙකා, මන්වන්තර’මිහො’ච්චතෙ;
කතස්ස සඬ්ඛායා තස්සන්තෙ, සන්ධි චුත්තො ජලජ්ජවො.

සසන්ධියො තෙ මනවො, කප්පෙ ඤෙය්‍යා චතුද්දස;
කතප්පමාණා කප්පාදො, සන්ධි පඤ්චදසට්ඨිතා''ති.

කතයුගස්ස ච පාදෙන කලිතො පමාණං, පාදථ්වයෙන ද්වාපරස්ස,
පාදත්තයෙන තෙතාය. චතුයුගඤ්චෙනං චක්කම්ච හමතීති පඤ්චදසහි සන්ධිහි
නරානං යුගානි චතුච්ඡති හවන්ති. දෙවානං තු යුගචක්කං. එතානි ච
සසන්ධිචතුද්දසමන්වන්තරානොපකතොපි පිණ්ඩිතානි දෙවානං යුගසහස්සං
හවති, නරානං චතුයුගසහස්සං, තඤ්ච බ්‍රහ්මුනො දිනමෙකං. අඤ්ඤො මනු
අස්මිං මන්වන්තරං, බ්‍රහ්මසුතා එව මනවො.

82. පඤ්චකං ඛයකප්පෙ. කප්පතෙ ජගතී විනස්සතෙති කප්පො. ඛයන්ති
එත්ථ ඛයො. කප්පො ච ඛයො වාති කප්පක්ඛයා. සංවත්තතෙ උපරමතෙ,
විනස්සතෙ වා ජගතී අස්මිත්ති සංවට්ටො. චතුයුගානමන්තෙ ජාතො යුගන්තො.
පලියතෙ බියතෙ යත්ථ ලොකොති පලයො, පුමෙ, සඤ්ඤායං ණො. කෙච්චි
පනෙත්ථ “කප්පක්ඛයො තු”ති පාඨං වත්වා ද්විත්තමෙකාභිධානත්තං
කප්පෙන්ති, තං අමරකොසෙන ච තට්ථිකාය ච න සමෙති. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ
“සංවට්ටො, පලයො, කප්පො, ඛයො, කප්පන්තම්චිවපි”ති [අමර 4.22] ච
“පඤ්චකං ඛයකප්පෙ”ති ව.

ද්වයං කාලකණ්ණියං. නින්දිතබ්බත්තා න ලක්ඛියතෙති අලක්ඛී. අත්තනො
නිස්සයං කාලවණ්ණසදිසං කරොති අප්පකාසකත්තාති කාලකණ්ණී, කරතො
ණො, රස්ස ණො, ඊ ව. ද්වයං සිරියං. පසංසිතබ්බත්තා ලක්ඛියතෙති ලක්ඛී.
කතපුඤ්ඤහි සෙවියතෙ, තෙ වා සෙවතීති සිරී, රො, ඊ ව.

83. ද්වයං දානවානං මාතරි. දා අවබණ්ඩනෙ, දායතීති දනු. ද්වයං දෙවානං
මාතරි. දිතීති අසුරානමෙව වෙමාතිකා මාතා, තස්සා පටිපක්ඛභාවෙන අදිති.

84. ආගුන්තං පාපෙ. පාන්ති රක්ඛන්ති අත්තානමස්මාති පාපං,
පකාරවණ්ණාගමො, දුග්ගතිං පාපනතො වා පාපං. කිලානෙ සිටීලි කරියානෙ
යෙනෙති කිබ්බිසං, ලස්ස වො, ඉසො ව, කරොති අනිට්ඨඵලන්ති වා කිබ්බිසං,
ඉබ්බිසො. විරූපෙන ගච්ඡතීති වෙරං. න හන්ති ධඤ්ඤන්ති අසං, හනස්ස සො,
සාධුහි අගන්තබ්බත්තා වා අසං, හන ගතියං. කුච්ඡිතං චරිතං දුච්චරිතං. දු
නින්දිතං කරණමස්ස දුක්කටං. න පුනාතීති අපුඤ්ඤං. කුසලානං පටිපක්ඛං
අකුසලං. කං සුඛං හනතීති කණ්හං, වණ්ණවිපරියයො. කලානෙ අනෙත
කලුසං, උසො, කං වා සුඛං ලුනන්තො සෙතීති කලුසං. දු නින්දිතං ඉතං
ගමනමස්ස දුරිතං. අගන්තබ්බං ගච්ඡති එතෙනාති ආගු, ආ පිළයං ගච්ඡතීති වා
ආගු, “ආ තු කොධමුදාට්ඨිසු”ති හි එකක්ඛරකොසෙ චුත්තං.

85-86. ඡක්කං ධම්මෙ. කුච්ඡිතෙනාකාරෙන සන්තානෙ සෙත්තීති කුසා, රාගාදයො, තෙ ලුනාති ඡින්දතීති කුසලං. සුඛං කරොති, සොභනං වා කරණමස්ස සුකතං. සුඛං කරොතීති සුක්කං. පුනාතීති පුඤ්ඤං. ධරති සබ්බන්ති ධම්මං. අපරෙ පනිදං ‘‘පුඤ්ඤධම්ම’’මිත්‍යාකපදං වදන්ති, තං අමරකොසෙන [අමර 4.24] විරුජ්ඣනතො න ගහෙනබ්බං. සුන්දරං වරණමස්ස සුවරිතං.

තිකං දිට්ඨධම්මිකෙ. දිට්ඨධම්මො නාම පච්චක්ඛො අත්තභාවො, තත්ථ නිබ්බත්තං දිට්ඨධම්මිකං. ඉහලොකෙ ජාතං ඉහලොකිකං. සන්දිට්ඨෙ පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ ජාතං සන්දිට්ඨිකං. ද්වයං සම්පරායිකෙ. තං වචනත්ථතො සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

ද්වයං තක්කාලෙ. තස්මිංයෙව කාලෙ ජාතං, නාසන්තකාලාදීසුති තක්කාලං. තදා තස්මිංයෙව කාලෙ ජාතං තදාත්ථං, ත්ථං, තදාත්තන්තිපි පාඨො. ද්වයං ආයතිකාලෙ. උත්තරකාලො පච්ඡිමො කාලො. ආගමිස්සතීති ආයති, ආපුබ්බො ඉ ගතිමිහි. එත්ථ ව යං ඉමස්මිං අත්තභාවෙ දුරමාසන්තං වා, තං දිට්ඨධම්මිකං. යං පන ඉමස්මිං අත්තභාවෙ වා සම්පරායෙ වා දුරතරං, තං ආයති.

87-88. පමොදන්තං පාමොජ්ජෙ. භසති යෙනාති භාසො. අත්තා මනො යස්ස අත්තමනො. දුට්ඨස්ස හි මනො අත්තා නාම න භොති, තස්ස භාවො අත්තමනතා, පාමොජ්ජං. පිණෙති තජ්ජෙතීති පිති. වින්දති සුඛං එතායාති විත්ති. තුස්සන්ති එතායාති තුට්ඨි, තංසභවරණතො විත්ති, තංසභවරණතො පිති ව නාරියං, අත්තමනතා පන නිද්දෙසතො රූපහෙදො. ආ භුසො නන්දයතීති ආනන්දො. මුද භාසෙ, පමුදො, ආමොදොපි. සන්තුස්සනං සන්තොසො. නන්දනං නන්දි. සම්මදො සම්මදාපි [සම්මුදො, සම්මදොපි (?)], උකාරස්ස අ. පමොදිතස්ස පුග්ගලස්ස, විත්තස්ස වා භාවො පාමොජ්ජං.

තිකං සුඛෙ. සුට්ඨු ඛණ්ණීති සුඛං, ක්ථි. සාදියති අස්සාදියතීති සාතං. එස්සති සිනෙහතීති එසු, ඵ්ඝති වා බාධති දුක්ඛන්ති එසු. සත්තකං කල්‍යාණෙ. භද්දි කල්‍යාණෙ, භද්දතීති භද්දං. පසත්ථතරත්තා සෙය්‍යො. සොහතීති සොහං. ඛි ඛෙය, ඛෙපෙති අසුඛං ඛෙමං, මො. කල්‍යං නිරොගං අණති ගච්ඡති, කල්‍යං වා හිතං අණයති පාපයතීති කල්‍යාණං, කම්මති ණො [කම්මති උපපදෙ ණපච්චයොති අධිප්පායො]. මඬග ගත්‍යත්ථො, මඬගති ධඤ්ඤං මඬගලං, අලො. සමෙති දුක්ඛන්ති සිවං, වො.

89. ඡක්කං දුක්ඛෙ. දුක්කරං ඛමනමෙත්ථ දුක්ඛං. කස ගමනෙ, කසති අපුඤ්ඤන්ති කසිරං, ඉරො, කුච්ඡිතෙනාකාරෙන සෙතීති වා කසිරං. කිර වික්ඛිපනෙ, කිරති සුඛන්ති කිච්ඡං, කතා වා පුඤ්ඤකරණිච්ඡා යෙනාති කිච්ඡං, ‘‘දුක්ඛුපනිසා සද්ධා’’ති හි වුත්තං. නත්ථි අධිගමනත්ථං ඊහා එත්ථාති නිසො,

හස්ස සො, අථ වා නිහන්තාපුඤ්ඤං භිංසති ගච්ඡතිති වා නීසො, පුඤ්ඤං වා න හන්ති න ගච්ඡතිති නීසො. විරූපමසති යෙනාති බ්‍යසනං, විසිට්ඨං වා අසති බ්‍යෙජ්ජිති බ්‍යසනං. න හන්ති ධඤ්ඤන්ති අසං. එතෙ පාපාදයො ගුණෙ යථාචුත්තලිඬිගා. පාපපුඤ්ඤානි සුඛාදි ව ආකිච්ඡං කිච්ඡන්තං ගුණයොගතො දබ්බෙ විසෙසො වත්තමානානි තීසු. යථා –

පාපා උතුමති කඤ්ඤා, පාපො රාජාපාරක්ඛකො;
පාපං බ්‍යාධකුලං භිංසං, පාපො විජ්ජො ව සෙවකො;
පුඤ්ඤං තිත්ථමිදං පුඤ්ඤා, නදී පුඤ්ඤො’ය’මස්සමො.

සුඛං කාමිකුලං දබ්බං [සබ්බං (?)], සුඛො වාසො සභා’ම්බයා
[සභාන්වයො (ක.)];
සුඛා යුවති’රිච්ඡන්ති, සුඛා වෙ මසවග්ගහා [සුඛා යුවතිකා ගහා (ක.)].

යදා තු සකත්ථජ්ජධානං සුඛාදිකමෙව විසෙසාත්තෙන වත්තුමිච්ඡතෙ, න තු දබ්බං (පුබ්බමිව විසෙසනං,) [() විත්තාමණිට්ඨකායං න දිස්සති] තදා රූපහෙදොත්තමෙව ලිඬිගං. යථා –

“දාලිද්දෙපි [වලිත්තෙපි (ක.)] ධනිත්තෙපි, වසො පරිජනො සුඛං;
සුඛං සජ්ජනවාසො ව, සුඛං සන්ති අනුත්තරා”ති.

නනු “දුක්ඛටොයං බ්‍යාපාරො, සුකතං කම්මං, කලුසොයං මෙ බ්‍යාපාරො”ති අඤ්ඤෙසම්පි තීසු චුත්ති අත්ථෙවෙති කිං පාපපුඤ්ඤානමෙව ගහණං භවතිති? චුච්චතෙ – “දුට්ඨු කතො දුක්ඛටො, සුට්ඨු කතං සුකත”මිච්චෙව. ක්‍රියානිබන්ධනාපි තීසු චුත්ති සම්භවති, නාවස්සං ගුණනිබන්ධනා එව. කලුසස්සපි යදා සිට්ඨපයොගෙසු විසෙසාචුත්ති තිලිඬිගතා උපලබ්භතෙ, තදා පාපග්ගහණ’මත්ථජ්ජධානං බ්‍යාබ්‍යාතබ්බං.

90. පඤ්චකං සුභාසුභකම්මමත්තෙ. ඉට්ඨානිට්ඨවිපාකභාගො යත්ථ අත්ථිති භාග්‍යං. සුභාසුභඵලං නෙතිති නියති,ති. සුභාසුභඵලං භාජෙතිති භාගො. ඉට්ඨානිට්ඨවිභාගභාගොධියති එත්ථාති භාගධෙය්‍යං. සුභාසුභඵලං විදධාතිති විධි. අයො, සුභාවහො, දෙවං, දිට්ඨංඉච්චාදීනිපි සුභාසුභකම්මමත්තස්ස නාමානි. පඤ්චකං ජාතියං. උජ්ජජනං උජ්ජත්ති, නිජ්ජජනං නිබ්බත්ති, පද ගතියං, නිපුබ්බො,ති, පස්ස බො. ජනනං ජාති. ජනියතෙ ජනනං. උද්ධං භවනං උබ්භවො.

91. පජ්ජං හෙතුමිහි. අත්තනො ඵලං නිමිතාතිති නිමිත්තං, මා පරිමාණෙ, නිපුබ්බො. කරොති ඵලන්ති කාරණං. තිට්ඨති ඵලමෙත්ථාති ධානං. පජ්ජති නිපජ්ජති ඵලමෙනෙතාති පදං, විසෙසෙන ජායතෙති ඛිජං, රස්සස්ස දීඝතා.

නිස්සෙසෙන අත්තනො ඵලං බන්ධනි පවත්තෙතීති නිබන්ධනං. නිදියතෙ නිව්ඡියතෙ අනෙතෙති නිදානං, යු, නිදදාති ඵලන්ති වා නිදානං. පහවති ඵලමෙතස්මාති පහවො, හිනොති ගච්ඡති පරිණමති කාරියරූපතන්ති හෙතු, තු, හිනොති වා පතිට්ඨාති ඵලමෙත්ථාති හෙතු, හි පතිට්ඨායං. සම්භවති යෙන ඵලන්ති සම්භවො. සිනොති ඵලං බන්ධනීති සෙතු. පටිච්ච ඵලමෙතස්මා එතීති පච්චයො.

92. යං කාරණං සමාසන්තං ආසන්නතරං ඵලෙන, තං පදට්ඨානන්ති මතං. පදානං හෙතුනං යානං පදට්ඨානං, යථා “රාජරාජා”ති. තිවිධං කාරණං උපාදානකාරණං සහකාරිකාරණං කාරණකාරණන්ති. යථා බීජං අඛිකුරස්ස උපාදානකාරණසංඛිබ්බාතං පදට්ඨානං, භූමිජලාදි සහකාරිකාරණං, “කම්මස්ස [කම්මස්ස (?)] කාරණං ජරො, තස්ස කාරණං කථො”ති කථො කාරණකාරණං කම්මස්ස [කම්මස්ස (?)] .

තිකං සරීරාධිපතිදෙවෙ. ජීවන්ති සත්තා යෙනාති ජීවො. පුරෙති නිස්සයස්සාහිලාසන්ති පුරිසො, ඉසො. අතන්ති සත්තං ගච්ඡන්ති සත්තා යෙනාති අත්තා. ද්වයං සත්තරජොතමොසාමායාවත්ථායං. පටියන්තෙ පලියන්තෙ අත්‍ර ගුණා සත්තරජොතමො රූපාති පධානං, යු. පකරොති පුරිසොපහොගත්ථං සද්දාදිකාරියන්ති පකති,ති. මොහරාගදොසානං යථාසංඛිබ්බං සත්තරජොතමාතීති සඤ්ඤා. සතො භාවො සත්තං, ධීතිපරතා. රජ්ජන්ත්‍යත්‍රාති රජො, සට්ඨිපරතා. තමන්ත්‍යත්‍රාති තමො, පලයපරතා.

93. පජ්ජෙන පාණිනො නාමානි. පණන්ති ජීවන්ති සත්තා යෙනාති පාණො, සො යස්සත්ථි, සො පාණො. සරීරසංඛිබ්බාතො කායො යස්සත්ථි, සො සරීරි. කම්මෙන භවතීති භූතං, නපුංසකෙ, පුමෙවාති වාසද්දත්ථො. රූපාදීසු සඤ්ජතීති සත්තො, නිව්ඡන්දරාගාපි රුළ්භියා සත්තාති වුව්චන්ති. දෙහො කායො යස්සත්ථිති දෙහි. පුරෙතීති පුති, පුතිසංඛිබ්බාතං ආහාරං ගිලති අදතීති පුග්ගලො, තිස්ස ලොපො, සත්තානං ආයුං පුරෙන්නො ගච්ඡතීති පුග්ගො, තං ලාති භක්ඛතීති පුග්ගලො. ජීවන්ති යෙනාති ජීවං, තමස්සත්ථිති ජීවො. යථාවුත්තත්ථො පාණො යස්සත්ථිති පාණි. පකාරෙන ජාතත්තා පජා. ජායතීති ජන්තු, තු. කුසලාකුසලං ජනෙතීති ජනො. ලුප්පතීති ලොකො, ලුප්චිනාසෙ, ජස්ස කො. යථා පුරිමකා සත්තා ජාතිජරාමරණං ගච්ඡන්ති, තථා අයම්පි ගච්ඡතීති තථාගතො.

94. රූපාදයො ඡ වක්ඛාදිගය්හා ධම්මා “ගොවරා”ති “ආලම්බා”ති “විසයා”ති “ආරම්මණානී”ති “ආලම්බණානී”ති ව වුව්චන්තෙ. රූපයති පකාසෙති අත්තනො සභාවන්ති රූපං. සප්පති උච්චාරියතීති සද්දො, සප්ප

ගතියං වා, සප්පතෙ ඤායතෙ යෙනෙති සද්දො. ගන්ධ අද්දතො, අද්දනං හිංසනං, යාවනඤ්ච, හිංසතෙ අභිලසියතෙ වා ගන්ධො, ගන්ධෙති වා අත්තනො වත්ථුං සුවෙති පකාසෙති “ඉදමෙත්ථ අත්ථී”ති පෙසුඤ්ඤං කරොන්නො විය හොතිති ගන්ධො. රසන්ති තං සත්තා අස්සාදෙන්තිති රසො. චුසියති ඵස්සො. ගාවො ඉන්ද්‍රියානි වරන්ත්‍යෙතෙසු ගොවරා. චිත්තවෙතසිකෙහි ආලම්බියන්තෙති ආලම්බා. සි ඛන්ධනෙ විපුබ්බො, විසිනොන්ති විඛන්ධන්ති ඉන්ද්‍රියානීති විසයා. ආගන්ත්වා චිත්තවෙතසිකා රමන්ති එත්ථාති ආරම්මණානි, යු. එතෙ ඉන්ද්‍රියත්ථාතිප්පුච්චන්තෙ, ඉන්ද්‍රියෙහි අත්ථායන්තෙ අභිලසියන්තෙති කත්වා.

95. පඡ්ඡද්ධං සුක්කෙ. සුව සොකෙ, සොවන්ති එතෙන තදන්ථිකාති සුක්කො, අ. ගු සද්දෙ, ගුයතෙ කිත්තියතෙති ගොරො, රො. සි සෙවායං, සෙවියතෙති සිතො, සිනොති වා ඛන්ධති චිත්තන්ති සිතො. අවදායති සබ්බවණ්ණෙති ඔදානො. දා අවබණ්ඩනෙ අවපුබ්බො. ධාවති සුඡ්ඤ්ඤායතෙතෙති ධවලො, අලො. සිත වණ්ණෙ, ණො, සෙතො. පඬි ගතියං, පණ්ඩති පකාසෙතිති පණ්ඩරො, අරො. සුචි, විසදො, අඡ්ඡනොතිපි සුක්කනාමානි.

ජක්කං රත්තෙ. සොණ වණ්ණෙ, ණො, රත්තුප්පලවණ්ණො, රුහ ජනනෙ, ඉතො, ලත්තෙ ලොහිතො. රඤ්ජන්ත්‍යතෙතෙති රත්තො, රන්ජ රඬිගෙ. තම්බො උදුම්බරසඬ්ඛානො ලොහවිසෙසො, තබ්බණ්ණනාය තම්බො. මඤ්ජෙට්ඨා නාම රත්තවල්ලි, යාය හත්ථිදන්තාදිවිකතියො රත්තා භවන්ති, තබ්බණ්ණනාය මඤ්ජෙට්ඨො. රොහිතො ලොහිතසමො, අලත්තමෙව විසෙසො.

96. සාමලන්තං කණ්භෙ. නීල වණ්ණෙ, අ. කස්සතෙති කණ්භො, කස විලෙබනෙ, ණ්භො. න සිතො අසිතො. වණ්ණෙසු එකකොට්ඨාසභාවෙන කල්‍යාතෙති කාලො, සො එව කාලො. මව, මව් කක්කනෙ, කක්කනං පිසනං, සෙතාදිකං මවතීති මෙවකො, ණ්චු, අස්සෙත්තං. සා තනුකරණෙ, සායති තනුකරියති පටිපක්ඛවණ්ණෙහීති සාමො. සාමලො සාමසදිසො, මලපච්චයොව විසෙසො.

පණ්ඩුසද්දො සිතපිතෙ උත්තො, සිතපිතසම්මිස්සිතවණ්ණෙ පණ්ඩුසද්දො චුත්තොත්‍යත්ථො. චුත්තඤ්ච “සිතපිතසමායුත්තො, පණ්ඩුවණ්ණො පකිත්තිතො”ති [විත්තාමණිටිකා 5.13]. පණ්ඩති එකගණනං ගච්ඡතිති පණ්ඩු, පඬි ගතියං, උ. හරිණො, පණ්ඩුරොතිපි පණ්ඩුවණ්ණනාමානි.

ඊසංපණ්ඩු අබ්‍යන්තපණ්ඩුවණ්ණො ධූසරො නාම, යථා ධූලිවණ්ණො. ධූස කන්තිකරණො, චුරාදි, අරො.

97. කිඤ්චිරත්තො අබ්‍යන්තරත්තවණ්ණො අරුණො නාම, යථා මච්ඡස්ස වක්ඛු [යථා මදමත්තස්ස වක්ඛුරාගො (චිත්තාමණිවිකා 5.15)], සුරියාදො තරුණො චුත්තො.

සෙනලොහිතො සෙනරත්තමිස්සො වණ්ණො පාටලො නාම, යථා පාටලකුසුමං. පාටයතෙති පාටලො, අලො, පට විභාජනෙ.

ද්විකං පිතෙ. පා පානෙ, කම්මනි තො, ඊත්තඤ්ච. හලිද්දියා ඉව ආභා යස්ස හලිද්දාහො.

තිකං තිණපත්තාදිගතෙ වණ්ණො. ලස කන්තියං, අතිසයෙන ලසාතෙති පලාසො. “පාලාසො”ති පාඨෙ තු රස්සස්ස දීඝතා. හර හරණො, මනං හරතීති හරිතො, ඉතො. ඉ, හරි.

98. නිලපිතසම්මිස්සවණ්ණො කළාරො, කපිලො ච වත්තන්ති. කල සඬ්ඛ්‍යානෙ. අරො, ලස්ස ලො, කළාරො. කඛ වණ්ණො, ඉලො, ඛස්ස පො, කපිලො.

රොවනප්පහෙ ගොරොවනසදිසප්පහායං පිඬිගො, පිසඬිගො ච වත්තන්ති. පහාසද්දස්ස ද්විලිඬිගත්තමෙව. පිඨි භාසත්ථො, පිඬිගො. පරත්‍ර සකාරවණ්ණාගමො, පිසඬිගො.

කළාරාදිනං චතුන්තං පිඬිගලවිසෙසත්ථවාචකතං දස්සෙත්වා පිඬිගලසාමඤ්ඤත්ථවාචකත්තමිපි දස්සෙතුමාහ “කළාරාදි”චවාදි. තස්සායමත්ථො – න කෙවලං කළාරාදයො පිඬිගලවිසෙසත්ථෙයෙව පවත්තන්ති, අථ ඛො පිඬිගලසාමඤ්ඤත්ථෙපි වත්තන්තීති. චුත්තඤ්චි අමරකොසෙ “කළාරො කපිලො පිඬිගො, පිසඬිගො කද්දු පිඬිගලො”ති [අමර 5.16]. කෙචි පන කළාරාදයො පිසඬිගපරියන්තා වත්තාරො සද්දා පිඬිගලගුණො වත්තමානා පුමෙ වත්තන්ති, ගුණිනි පන වාචිවලිඬිගාති එවං පච්ඡිමෙන සම්බන්ධං කත්වා වදන්ති, තං අමරකොසෙන විරුජ්ඣනතො ඉධ ච “සුක්කාදයො”ති සබ්බෙසංයෙව ගහණතො න ගහෙතබ්බං.

99. තිකං සබලෙ කොකිලකණ්ඨසදිසෙ. කල්‍යාතෙති කලො, මසි පරිමාණො, කම්මනි ණො, කලො එව මාසො කම්මාසො, ලස්ස මො, කලනං වා කලො, තං මසතීති කම්මාසො, යථා “කුම්භකාරො”ති. සබ ගතියං, සබතීති

සබලො, අලො. වියාතෙති චිත්තො, ත. තුණපච්චයෙ චිත්තො. කම්මීරො, කබ්බුරොතිපි සබලස්ස නාමානි.

කණ්හපිතමිස්සෙ සාවො චුත්තො. සෙ ගතිමිහි, සයතීති සාවො, අවො. කපිසොතිපි සාවස්ස නාමං. කණ්හලොහිතමිස්සෙ ධුමාහෙ පන ධුම, ධුමලා චත්තන්ති. ධුමො වියාති ධුමො. ධුමං ලාතීති ධුමලො. එතෙ සුක්කාදයො සාවන්තා යදා අහෙදොපචාරා ගුණිනි ගුණිමිහි චත්තන්ති, තදා වාච්චලිඬිගා, යථා සුක්කො හංසො, සුක්කා හංසි, සුක්කං හංසකුලංඉච්චාදි යොජ්ජං. යදා ගුණෙ ගුණමත්තෙ චත්තන්ති, තදා පුමෙ, යථා හංසස්ස සුක්කො, මයුරස්ස චිත්තො ඉච්චාදි යොජ්ජං.

100. ලාසනන්තං නච්චෙ. නත ගත්තවිනාමෙ, පබ්බජ්ජාදිත්තා නච්චාදෙසො. නතනං නච්චං, නටනං වා නච්චං, සබ්බත්ත භාවසාධනං. නතියතෙ නත්තනං. ලසාතෙ ලාසනං, ලස කන්තියං, ලසිතබ්බන්ති වා ලාසනං.

නච්චං, වාදිතං, ගීතං ඉති ඉදං භොරියත්තිකං නාට්‍යං නාමෙත්‍යුච්චතෙ [අමර 7.10]. තුර තුරණහිංසාසු. තුරියන්තෙනෙනෙති තුරියං, මුරජාදි. තබ්බවො සද්දො තොරියො, ණො. තෙන ලක්ඛිතං තිකං තොරියත්තිකං. නටස්සෙදං නාට්‍යං. තතියස්ස තොරියසාමඤ්ඤස්ස තු පාසඬිගා නාටකා.

101. නච්චට්ඨානං රාජඬිගණාදි රඬිගො නාම සියා “රමන්තා ගච්ඡන්ති එත්ථ, රජ්ජන්ති එත්ථා”ති වා කත්වා. සුක්කසුවනං හත්ථාදීහි සුවිතබ්බස්ස පකාසෙතබ්බස්ස සත්ථප්පහාරාදිනො සුවනං පකාසනං අභිනයො නාම “නයනං නයො, පස්සන්තානං අභිමුඛං නයො”ති කත්වා. ඛ්‍යඤ්ජකොතිපි තස්සෙව නාමං.

හරතසත්ථචුත්තඅට්ඨුත්තරසතකරණනිජ්ජන්තථිරහත්ථපරියත්ථකාදිනාම කො ද්වත්තිං සප්පකාරො [විත්ථාරො හරතමුනිකතෙ නාට්‍යසත්ථෙ චතුත්ථ අජ්ඣායෙ පස්සිතබ්බො] නච්චවිසෙසො අඬිගචික්ඛෙපො, අඬිගහාරො නාම “අඬිගස්ස හාරො, චික්ඛෙපො”ති කත්වා. තිකං නටෙ. සබ්බත්ත කත්තුසාධනං, “නච්චතීති නට්ටකො”ත්‍යාදිනා.

102. සිඬිගාරාදයො නච රසා නාට්‍යරසා අස්සාදනියත්තා. යථා හි නානාඛ්‍යඤ්ජනසඬිගතමන්තං භුඤ්ජන්තා රසෙ අස්සාදයන්ති සුමනා පුරිසා භාසංච අධිගච්ඡන්ති, තථා නානාභිනයඛ්‍යඤ්ජිතෙ අඬිගසත්තොපෙතෙ යායිහාවෙ අස්සාදයන්ති සුමනාති [සුබ්බාලඬිකාරස්ස මහාසාමිට්ඨකාය 352 ගාථාවණ්ණනායමිපි].

103. තෙසු සිඬිගාරස්සෙව සරූපං, පහෙදඤ්ච දස්සෙතුමාහ
 “පොසස්සෙ”ච්චාදි. නාරියං සඬිගමං පටිච්ච කාරණං කත්වා පොසස්ස පුරිසස්ස
 යා පිහා ඉච්ඡා මනෝවිකාරවිසෙසො පොසෙ ච පුරිසෙ සඬිගමං පටිච්ච කාරණං
 කත්වා ඉත්ථියා යා පිහා ඉච්ඡා මනෝවිකාරවිසෙසො, එසො රතිකිලාදීනං
 කාරණභූතො, රතිකිලාදිකාරණසහිතො වා රසො සිඬිගාරො නාම. එත්ථ ච
 ඉත්ථිපුරිසානං දස්සනසවනචුසනවසෙන වා විජ්ජයොගවසෙන වා යා පිහා
 සඤ්ජානා, සො රසො නාම. යං පන තං කාරණං කත්වා පවත්තං ගීතං, තමෙව
 ලොකානං අස්සාදජනකත්තා රසො නාම. එලූපවාරවසෙන පන පිහා රසොති
 වුත්තා, සබ්බත්තෙව.

104. උත්තමානං ඉත්ථිපුරිසානං පකති සංයොගවියොගසභාවො සා එත්ථ
 සිඬිගාරෙ පායො බහුලන්ති උත්තමපකතිජ්ජායො, යෙහුයොන උත්තමානං
 සංයොගවියොගජ්ජවත්තං ගීතමෙව සිඬිගාරො නාමාත්‍යත්ථො. ඉත්ථිපුරිසානං
 පිහා හෙතු එතස්සාති ඉත්ථිපුරිසහෙතුකො. සො සිඬිගාරො සම්භොගො,
 වියොගොති ඉමිනා පහෙදෙන දුට්ඨො මනො. තත්‍ර ච –

වාපිවනගෙහුයාන-මාලාවන්දනාදයො;
 සම්භොගස්ස විභාවා තෙ, යෙ වඤ්ඤෙ ලලිතඬිකරා.

වියොගස්ස තු පියාදස්සනං විභාවො, රසජනකො ච විභාවො. වුත්තඤ්ච –

“ජයන්තෙ ච රසා යෙන,
 ස විභාවො පකිත්තිතො;
 තෙසමෙවා’නුභාවො’යං,
 බ්‍යාතො කථිහි බ්‍යඤ්ජකො”ති.

සහ භුඤ්ජනමනුභවනං සම්භොගො. වියුජ්ජනං නානාභවනං වියොගො.
 සිඬිගං නාමධාතු, විජ්ඣනට්ඨෙන සිඬිගං, නාගරිකභාවසඬිබ්‍යාතස්ස
 කිලෙසසිඬිගස්සෙතං නාමං, තං කරොති, සිඬිගං වා පභුත්තං, තං කරොති
 රාගිසුති සිඬිගාරො, ආරො, කිලෙසසිඬිගකරණං විලාසොති වුත්තං. සුචි,
 උජ්ජලොතිපි සිඬිගාරස්ස නාමාති.

සොකොපවයසභාවො කරුණො.

ඉට්ඨනාසඬිගනාසාය [ඉට්ඨනාසධනාපාය (විත්තාමණිවිකා)],
 වධබන්ධනතාලනා;
 සාපක්ලෙසොපතාපෙහි,
 ජායතෙ කරුණො රසො.

උස්සාහවද්ධනො වීරො. විභාවා තස්ස විනයුපතාපබලවික්කමා. ස වායං
දානවීරො ධම්මවීරො යුද්ධවීරොති තිවිට්ඨො.

විම්භයොපවයසභාවො අබ්භුතො.

පාසාදුය්‍යානසෙලාදි-ගමනා දිබ්බදස්සනා;
සභාවිමානමායෙන්ද-ජාලසිප්පාදිදස්සනා [ජාලවිජ්ජාදිදස්සනා (ක.)];
හදයෙවිජ්ඣලාහෙහි, විභාවෙහිස්ස සම්භවො.

භාසොපවයසභාවො භාසො.

සාබ්භිත්ථා සවිකතා, නෙපථ්‍යා බ්‍යඤ්ඤාදස්සනා;
අසම්බන්ධකථාලාපා, භාසො සො කුහකාදිහි.

භයොපවයසභාවො භයානකො.

උච්චගෙරවසංරාව-යක්ඛපෙතාදිදස්සනා;
සුඤ්ඤාගාරමහාරඤ්ඤ-වධබන්ධනදස්සනා.
තාසායාසඤ්ඤානොබ්බෙගො, සිවොලුකරුණාදිහි;
විභාවෙහි ව ඉත්ථීනං, නීවානඤ්ච භයානකො.

සමණොපවයසභාවො සන්තො.

දස්සනා සන්තවෙසානං, සන්තවිත්තාන තාදිනං;
සන්තකාරණධම්මානං, සන්තො නාම රසො භවෙ.

ජීග්‍රච්ඡොපවයසභාවො ඛිභච්ඡො.

පුත්තිමංසාදිකානං තු, දස්සනපුත්තිකිත්තනා;
විගතෙහි විභාවෙහි, ඛිභච්ඡො ජායතෙ රසො.

කොට්ඨොපවයසභාවො රුද්දං.

තඤ්ච සඤ්චාමහෙතුකං, උග්ගකම්මඋපසාන-;
මුසාවාදාදිඵරුසා, වචනාදිහි භවති.

එතෙසු ව ඛිභච්ඡරුද්දානි නපුංසකෙ, අඤ්ථො තු පුමො රූපහෙදා. එතෙ ව
නව නාට්‍යරසා රතනකොසනයෙන චුත්තා. චුත්තඤ්ච තත්ථ —

“සිඤ්චාරවීර ඛිභච්ඡ-රුද්ද භාස භයානකා;

කරුණා'බ්භුත සන්තාව, නව නාට්‍යරසා ඉමෙ''ති.

අමරකොසෙ පන -

“සිඬිගාරවීර කරුණා-බ්භුත භාස භයානකා;
බ්භවිෂ් රුද්දාති රසා''ති [අමර 7.17].

අටියෙව රසා චුත්තා. අටෙහ නවමො සන්තො රසො කස්මා න චුත්තොති?
චුච්චනෙ -

භාසො රති ව කාරුඤ්ඤං,
කොට්ඨස්සාභහයං තථා;
ජිගුච්ඡා විම්භයො චෙති,
යායිභාවා පකිත්තිතා.

යායි එව තු රසිභවතිප්‍රාගමො, තස්මා පකතියා අටියසඬිබ්‍යත්තා අටියෙව
තු තෙ චුත්තාති න චුත්තො. සන්තරසො වායං ධම්මසිඬිගාරත්තා සිඬිගාරරසෙ
එවානුපවිටියො. ධම්මසුද්ධකාමත්තෙන තිව්ධො හි සිඬිගාරො. කෙච් පන
පියසමාගමාදිවිභාවජපරමං වස්සලාඛ්‍යං රසමාහු.

රහසොප්‍රාහ -

“සිඬිගාර වීර බ්භවිෂ්-රුද්ද භාස භයානකා;
කරුණා'බ්භුතසන්තා ව, වස්සලාඤ්ච රසා දසෙ''ති.

අඤ්ඤෙ තු -

“සිඬිගාරානුගතො භාසො,
කරුණො රුද්දකම්මජො;
වීරතො අබ්භුතො ජාතො,
බ්භවිෂ් ව භයානකො''ති -

චත්තාරො රසා ඉච්චාහු.

බ්භවිෂ්ත්ති වධ ඛන්ධනෙ, ඡො, අබ්භාසිකාරස්ස දීසො. වස්ස හො, ධස්ස
මො බ්භවිෂ්ඨො. රුද්දො දෙවතා අස්සෙති රුද්දං. චුත්තඤ්ච -

“සිඬිගාරො හරිදෙවොහි, භාසො පමථදෙවතො;
කරුණො යමදෙවො තු, රුද්දො රුද්දාධිදෙවතො''ති [සද්දකප්පද්දුමෙ
රොද්‍රපදෙපි].

එත්ථ ච කාමකොධභාසාදිකතො චිත්තවිකාරො භාවො “භාවයති පකාසයති කවිතො අධිජ්ජාය”න්ති කත්වා. සො ච යායි බ්‍යභිචාරී සාත්තිකො චෙති තිවිධො. තත්‍ර –

භාසො රති ච කාරුඤ්ඤං,
කොඬු’ස්සාහ භයං තථා;
ජිගුච්ඡා විම්භයො චෙති,
යායිභාවා පකිත්තිතා.

බ්‍යභිචාරී තු තෙත්තිංසජ්ජහෙදා. යථා –

සඬිකා ගිලානි නිබ්බේදො,
තථා ඉස්සා මදො සමො;
ආලසාං දීනතා චිත්තා,
මොහො සති මති ධිති.

වාපලාං හරිසො පිළා,
ආවෙගො ජළතු’ග්ගතා;
සුත්තං විතක්කො තාසො ච,
ගබ්භු’ස්සුක්කො විසාදතා.

නිද්දා’බ්භිත්ථා’මරිසා,
මරණං බ්‍යාධිරෙව ච;
අපමාරො ච උම්මාදො,
විබොධො තිංස තුත්තරා.

සාත්තිකො අට්ඨවිධො. යථා –

ථම්මො සෙදො ච රොමඤ්ඤො,
සරහෙදො තු චෙපථු;
චෙවණ්ණ’මස්සුපලයා,
ඉච්චෙනෙ අට්ඨ සාත්තිකාති.

ථීරත්තා එකන්තිකත්තා යායි. බ්‍යභිචාරී අනෙකන්තිකත්තා. යථා නාටිකාය සිඬිගාරො යායි, තදුපකාරා භාසාදයො බ්‍යභිචාරිනො, මොහරාගදොසා එව සඬිබ්‍යභාසාය සත්තරජොතමානීත්‍යුච්චන්තෙ. තත්‍ර සත්තෙන ආසයෙන නිබ්බත්තො සාත්තිකො. භාවස්ස බොධකො අභිනයො අනුභාවො “අනු පච්ඡා භාවයති පකාසයති”ති කත්වා.

තනු සම්භොගසභාවො යො රත්තාබ්බො භාවො, තස්ස
ලොචනවාතුරියහමුක්ඛෙපමිහිතවිබ්භමචිත්තඛිගහාරිවාකාදි අනුභාවො.
වුත්තඤ්ච –

“තස්ස ලොචනවාතුර-හමුක්ඛෙපසිතවිබ්භමො;
චිත්තඛිගහාරිවාකාදි, අනුභාවො පකිත්තිතො” ති.

වියොගස්ස තු අනුභාවො –

අභිලාපො තථා චිත්තා,
තස්ස සරණකිත්තනා;
උබ්බෙගො ච විලාපො ච,
උම්මාදො ඛ්‍යාධිරෙච ච;
ජලතා මරණඤ්චෙච,
දසෙචෙත්ථ පකිත්තිතා.

භාසස්ස තු විකාරකාලාදි අනුභාවො, යො තු කරුණො.

අස්සුසාසෙහි වෙවණ්ණ-
ථම්මගත්තසතික්ඛයා;
පරිදෙවිතසොකෙහි,
අභිනායො සසුරිහි.

කරවරණවදනවෙපුගත්තථම්මහදයකම්පනසුක්ඛොට්ඨනාලුකණ්ඨෙහි
භයානකො නිව්චමහිනායො.

රුද්දස්ස තු භූකුට්ඨාදි අනුභාවො.

වීරො’හිනියතෙ වාග-
වෙසාරජ්ජාදිතො තථා;
අක්ඛෙපසුචතාදීහි,
ථෙරසොරාදිතො භවෙ.

බ්‍රිහව්ඡස්ස තු –

අයං පච්ඡාදනා ඛ්‍යාත්ත-
පාදබාහව්ඡිකුලනා;
උබ්බෙජනාදීහි මනො,
තජ්ජෙහි’හිනායො සදා.

අබ්භුතං පන —

දන්තලොචනවිත්ථාරා,
පසාදොපසමාදිහි;
රොමඤ්චසෙදනාසස්සු,
සාධුවාදෙහි දස්සයෙ.

සාත්තිකානං

ත්වට්ඨන්තං

ථම්මසෙදරොමඤ්චසරහෙදවෙපථුවෙවණ්ණමස්සුපලයානං යථාක්කමං
නික්‍රියතා, වාත, ච්චාසීත, දොහග්ගලා'පාඨගපුරණ, මුඛච්ඡායාච්ඡල්ලාස,
ලොචනමජ්ජන, මහිපාතාදයො අහිනයා.

එවං බ්‍යභිචාරීනම්පි නිබ්බේද, ගිලානි, සඬකි'ස්සා, මද, සමා'ලසාදීනං
යථාක්කමං සාස, සන්තාප, දිසාවලොකන, ගුණමච්ඡෙර, හීත, ඩගමද්දන,
සමාදයො අහිනයාති.

බ්‍යභිචාරීසු සඬකා නාම ආසඬකවිත්තතා. ගිලානි ගෙලඤ්ඤතා. නිබ්බේදො
අත්තාවමානනං. මදො පමාදුක්කංසො. සමො බ්බේදො. දීනතා චෙතසො දුක්ඛතා.
ධිති සන්තොසො. හරිසො චෙතොපසාදො. පීළා රුද්දාවාරාදීහි මුඛච්ඡායා.
ආවෙගො සම්භමො. ජළතා අප්පට්ඨත්ති, උග්ගතා දාරුණත්තං. සුත්තං සුපනං.
තාසො විත්තක්ඛොහො. උස්සාහො උස්සුක්කං. විසාදො බ්බේදො. අබ්භිත්ථා
ආකාරගුත්තතා. අමරිසො අක්ඛමතා. විබ්බොධො විනිද්දතා. සෙසා පපඤ්චහයා
න විත්ථාරිතාති. රසවණ්ණනා.

105. සිලොකෙන වචසො නාමානි. භාසිතබ්බන්ති භාසිතං. ලප වචනෙ,
ලපිතං. භාසියතෙති භාසා. වොහරීයතෙති වොහාරො, හර හරණෙ විපුබ්බො,
“වොහාර වචනෙ”ති වා ධාතු. වුච්චතෙති වචනං. වචොපි, මනොගණොයං.
උච්චතෙති උත්ති,ති. වුච්චතෙති වාචා, අ. ගිණන්ති සද්දායන්ති තන්ති ගිරා, ගෙ
සද්දෙ, ඉරො, ගායිතබ්බාති වා ගිරා. වායතෙ සද්දායතෙති වාණී, යු, ඊ ව,
පරෙසං මම්මවිජ්ඣනට්ඨෙන වාණො වියාති වා වාණී, ඊ. හරතො නාම
සත්ථකාරො ඉසි, තස්සෙසා භාරතී. කථීයතෙති කථිතා. වුච්චතෙති වචී, ඊ.
බුහ්මී, සරොවතීතිපි වචසො නාමානි.

106. එකමෙවාඛ්‍යාතපදං යත්ථ එකාඛ්‍යාතො සවිසෙසනෙන කාරකපදෙන
සහිතත්තා සකාරකො පදවයො සම්බන්ධත්ථො පදසමුදායො වාක්‍යං නාම සියා,
යථා — වෙස්සන්තරො රාජා සුඛවිපාකං කම්මං කරොති, පුරිසො ගච්ඡති.
ආඛ්‍යාතග්ගහණඤ්චෙත්ථ ක්‍රියාසද්දොපලක්ඛණං, තෙන දෙවදත්තො කටං
කතවා ඉච්චාදීනිපි වාක්‍යං නාම සියා. අමරකොසෙ පන — “තිස්සාද්‍යන්තවයො

වාක්‍යං, ක්‍රියා වා කාරකාන්විතා”ති [අමර 6.2] ද්විතී ලක්ඛණෙනි වාක්‍යමාහ. තස්සත්ථො – තිස්සාද්‍යන්තවයො ත්‍යාදිස්සාද්‍යන්තපදානං වයො සමුහො සම්බන්ධත්ථො වාක්‍යං, තං යථා – උච්චං පඨති, ඔදනං පචති. තථා ච භාවාධ්‍යං ආධ්‍යාතං සාධ්‍යයකාරකවිසෙසනං වාක්‍යං, ආධ්‍යාතං ත්‍යාද්‍යන්තං සාධ්‍යයං වා සකාරකං වා සවිසෙසනං වා වාක්‍යමුච්චතෙ. ත්‍යාදිග්ගහණං ක්‍රියාසද්දොපලක්ඛණං, තෙන දෙවදත්තො කටං කතවා ඉච්චාදීනිපි වාක්‍යං. උපලක්ඛණනිරූපෙක්ඛං අපරං වාක්‍යලක්ඛණමාහ “ක්‍රියා වා කාරකාන්විතා”ති. ක්‍රියාපදං වා කාරකසම්බන්ධං වාක්‍යං, යථා – රාජා ගච්ඡති, රාජා ගතො. ඉමස්මිං පක්ඛෙ සාධ්‍යයස්සපි අනාධ්‍යයස්සපි සබ්බස්ස ක්‍රියාකාරකපදසමූහස්ස වාක්‍යන්තමාහ.

භයාදීහි යං ද්වික්ඛත්තුං වා තික්ඛත්තුං වා උදීරණං කථනං “සජ්ජො සජ්ජො, විජ්ඣා විජ්ඣා”ත්‍යාදිකං, තං ආමෙඨිතං ඤෙය්‍යං. මෙඨි උම්මාදනෙ, ආපුබ්බො ද්වත්තික්ඛත්තුමුච්චාරණෙ වත්තති. යථා “එතදෙව යදා වාක්‍යං, ආමෙඨයති වාසවො” [“හරිවංසෙ”ති විත්තාමණිටිකායං චූත්තං]. “දෙවදත්තෙනාමෙධො කතො” ඉච්චත්‍රාප්‍යයමෙවත්ථො, සොකාදිනා හි “භාතා භාතා”ඉත්‍යුච්චාරියතෙ, භාවෙ කම්මති ච තො. කම්මඤ්ච පදං වාක්‍යමිහා.

107. ආමෙඨිතස්ස විසයං දස්සෙතුමාහ “භයෙ”ච්චාදි. “සජ්ජො සජ්ජො, චොරො චොරො”ත්‍යාදීසු භයෙ. “විජ්ඣා විජ්ඣා, පහර පහරා”ත්‍යාදීසු කොධෙ. “සාධු සාධු”ත්‍යාදීසු පසංසායං. “ගච්ඡ ගච්ඡ, ලුනාහි ලුනාහි”ත්‍යාදීසු තුරිතෙ. “ආගච්ඡ ආගච්ඡා”ත්‍යාදීසු කොතුහලෙ. “බුද්ධො බුද්ධොති විත්තයන්තො”ත්‍යාදීසු අච්ඡරෙ. “අභික්කමථායස්මන්තො අභික්කමථායස්මන්තො”ත්‍යාදීසු භාසෙ. “කහං එකපුත්තක, කහං එකපුත්තකා”ත්‍යාදීසු සොකෙ. “අහො සුඛං අහො සුඛං”ත්‍යාදීසු පසාදෙ. වසද්දො අචුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන ගරභා’සම්මානාදීනං සඬිගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ “පාපො පාපො”ත්‍යාදීසු ගරභායං. “අහිරුපක, අහිරුපකා”ත්‍යාදීසු අසම්මානෙ. එවමෙතෙසු නවසු, අඤ්ඤෙසු ච ආමෙඨිතවචනං බුධො පණ්ඩිතො කරෙ කරෙය්‍ය යොජෙය්‍ය ආමෙඨිතං පුනස්පුනුච්චාරණං ආමෙඨියති වා පුනස්පුනුච්චාරියතීති ආමෙඨිතන්ති කත්වා.

108. ඉරු, යජු, සාමන්ති තයො වෙදා සියුං, තත්‍ර ඉරුසද්දො නාරී ඉත්ථිලිඬිගො. ඉව ටුතියං, ඉච්චන්තෙ දෙවා එතායාති ඉරු, උ, වස්ස රො. යජන්තෙ අනෙතෙති යජු, උ. සො අන්තකම්මති, කරණෙ මො, සොයන්ති පාපමනෙතෙති සාමං, ඔස්සා, “සා තනුකරණාවසානෙසු”ති වා ධාත්වත්ථො. විදන්ති ධම්මමෙතෙහිති වෙදා.

එතෙ එව තයො වෙදා තයී නාම, තයො අවයවා අස්සාති තයී. අයං තසිසද්දො නාරී ඉත්ථිලිඬගො. තිකං වෙදෙ. මුනාති ජානාති ධම්මං අනෙනාති මන්තො, තො, උස්ස අ. සුයාතෙ ධම්මං එතායාති සුති. ඉත්ථියං සුතිසද්දො.

109. වෙදසත්ථකාරකෙ දස ඉසයොදස්සෙතුමාහ “අට්ඨකො”ච්චාදි. අත්ථං හිතං, අත්ථෙ වා සත්ථෙ කරොතිති අට්ඨකො. වාමං කල්‍යාණවචනං කරොතිති වාමකො, රස්සසරීරත්තා වා වාමනො, සො එව වාමකො, නස්ස කකාරත්තං කත්වා. වාමො නාම හරො, සො දෙවො අස්ස වාමදෙවො.

“වාමං සබ්බො පතීපෙ [\[පතීපෙති පටිකුලෙ\]](#) ව, දවිණෙ [\[දවිණෙති ධනෙ\]](#) වාතිසුන්දරෙ;
පයොධරෙ හරෙ කාමෙ, ජඤ්ඤා වාම’මපිත්ථිය”න්ති.

හි නානත්ථසඬගහෙ.

අඬගිරසස්ස ඉසිනො අපච්චං අඬගිරසො, චිත්‍රසිඛණ්ඩිනො අපච්චං පුත්තො. අථ වා අඬගිමිහි කායෙ රසො සිද්ධිප්පත්තො පාරදො යස්සාති අඬගිරසො. තෙනෙව තස්ස පුත්තං සුරාවරියං “ජීවො”ති වදති. ජීවයති රණෙ අසුරනිහතෙ දෙවෙති ජීවො [\[අමර 3.24 වින්තාමණිට්ඨකා ඔලොකෙතඬ්ඛා\]](#). හරතීති හගු, හං වානක්ඛත්තං ගච්ඡති ජානාතීති හගු, උ. යමං සංයමං දදාති පරෙසන්ති යමදො ව සො දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිත්තා අග්ගි වෙති යමදග්ගි, රාමස්ස පිතා [\[පරසුරාමස්ස පිතා \(සද්දකප්පද්දුමෙ\)\]](#). වසිට්ඨස්ස අපච්චං වාසිට්ඨො. භාරද්වාජස්ස අපච්චං භාරද්වාජො. කස්සපස්ස අපච්චං කස්සපො. වෙස්සාමිත්තස්ස අපච්චං වෙස්සාමිත්තො. ඉති ඉමෙ දස ඉසයො මන්තානං වෙදානං කත්තාරො කාරකා.

110. වෙදෙ දස්සෙත්වා තස්ස ඡළඬගාති දස්සෙතුමාහ “කප්පො”ච්චාදි. යඤ්ඤකම්මානමුපදෙසකො කප්පො “කප්පතෙ පහවතී”ති කත්වා. සාධුසද්දානමත්වාබ්‍යායකං බ්‍යාකරණං විසෙසෙන ආකරියන්තෙ පකතිච්චාදිනා ආබ්‍යාපාද්‍යන්තෙ අනෙන සද්දාති, යු. ජොතිසත්ථං ගණනසත්ථං සුභාසුභකම්මඵලජොතනකං. සික්ඛ්‍යන්තෙ අබ්භසාන්තෙ [\[අජ්ඣයන්තෙ \(ක.\)\]](#) එතායාති සික්ඛා, අකාරාදිවණ්ණානං ධානකරණපයතනානං පටිපාදිකා. නිච්ඡයෙන, නිස්සෙසතො වා උත්ති නිරුත්ති, වණ්ණාගමො වණ්ණවිපරියයොච්චාදිකා. ඡන්දසි අනුට්ඨහාදිවුත්තානං පටිපාදිකා ඡන්දොච්චිති, එතානි ඡ වෙදානං අඬගාතීති වදන්ති.

111. පුරාවුත්තනිබන්ධනපායත්තා පුරාවුත්තං, තස්ස පබන්ධො විත්ථාරො, සන්තානො වා භාරතාදිකො භාරතයුද්ධකථාදිකො බ්‍යාසාදිපකතො

ගන්ථො ඉතිහාසො නාම, ඉතිහසද්දො පාරම්පරියොපදෙසෙ නිපාතො, ඉතිහා'ත්ථි අස්මිත්ති ඉතිහාසො.

රුක්ඛාදීනං නාමපරියායෙහි නාමප්පකාසකං රතනමාලාදිකං සත්ථං නිසංශු නාම, සොතිමිනා නිසංශුප්පද්දස්ස පුල්ලිඬිගත්තං දීපෙනි, සබ්බත්‍රෙවං. තත්ථ තත්ථාගතානි නාමානි නිස්සෙසතො සට්ඨන්ති රාසිකරොන්ති එත්ථාති නිසංශු, බිත්ථාගමො, වචනියවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ච නිබ්බන්ධති හින්දති විහජ්ජ දස්සෙතිති වා නිබ්බන්ධු, සො එව බස්ස සකාරං කත්ථා නිසංශුති වුත්තො. රුක්ඛාදීනං නාමප්පකාසකත්තිමිනා එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායනාමප්පකාසකත්තං වුත්තං, නිදස්සනමත්තඤ්චෙනං, අනෙකෙසං අත්ථානං එකසද්දවචනියනාපකාසකවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පචත්තත්තා [දී. නි. ටී. 1.256; ම. නි. ටී. 1.22; අ. නි. ටී. 2.3.59; සාරත්ථ. ටී. 1.තනියසඬ්ඨිතිකථාවණ්ණනා].

112. ලොකෙ යං විතණ්ඩවාදීනං සත්ථං, තං ලොකායතන්ති විඤ්ඤෙයාං. තනු විත්ථාමර, අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධං, සඟ්ගමොක්ඛවිරුද්ධං වා තනොන්ති එත්ථාති විතණ්ඩො, ඩො, ණත්තං, විරුද්ධෙන වා වාදදණ්ඩෙන තාලෙන්නි එත්ථ වාදිනොති විතණ්ඩො, තඬි තාළනෙ, අදෙසම්පි හි යං නිස්සාය වාදීනං වාදො පචත්තො, තං තෙසං දෙසතොපි උපචාරවසෙන වුච්චති, යථා “වක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පභියමානා පභියති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති”ති [දී. නි. 2.401; ම. නි. 1.134; විභ. 204]. ලොකාති බාලලොකා, තෙ එත්ථ ආයතන්ති උස්සහන්ති වායමන්ති වාදස්සාදෙනාති ලොකායතං, ආයතිං හිතං තෙන ලොකො න යතති න ඊහතිති වා ලොකායතං, තඤ්ඤි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤක්‍රියාය විත්තම්පි න උප්පාදෙන්ති.

යො කචීනං පණ්ඩිතානං හිතො කචිත්තභොගසම්පත්තාදිපයොජනකරො ක්‍රියාකප්පවිකප්පො කචීනං ක්‍රියාසඬ්ඛාතකප්පබන්ධනවිධිවිධායකො සුබ්බොධාලඬිකාරාදිකො ගන්ථො, සො කෙටුහං නාම, කිට්ඨති ගච්ඡන්ති කොසල්ලං කවයො බන්ධනෙසු එතෙනාති කෙටුහං, කිට් ගතියං, අහො, අස්සුකාරො, අථ වා කිට්ඨි ගමෙති ක්‍රියාදිවිභාගං, තං වා අනවසෙසෙන පරියාදානතො ගමෙන්නො පුරෙතීති කෙටුහං, උහ, උම්හ පුරණෙ.

වච්චෙදාදිලක්ඛණා ක්‍රියා කප්පියති විකප්පියති එතෙනාති ක්‍රියාකප්පො. සො පන වණ්ණපදසම්බන්ධපදත්ථාදිවිභාගතො අතිබහු විකප්පොති ආහ “ක්‍රියාකප්පවිකප්පො”ති, ඉදඤ්ච මූලක්‍රියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සො හි මහාවිසයො සතසහස්සපරිමාණො නයවරිතාදිපකරණං [නලවරිතාදිපකරණං (?)].

113. උපලද්ධො කෙනප්පාත්ථො යස්සං සා උපලද්ධත්ථා, ඉති ආබ්‍යාසිකාත්‍යුච්චතෙ ආබ්‍යාසතෙ නායකානුසාසකචරිතමස්සන්ති, සඤ්ඤායං ණවු.

පබන්ධෙනෙව ච සචිත්ථාරෙන කප්පනං යස්සං සා පබන්ධකප්පනා, කාදම්බරීපභුති. කථියතීති කථා.

අත්ථා භූමිහිරඤ්ඤාදයො, තත්‍ර පධානං භූමි ඉතරෙසං තප්පහවත්තා, තෙසං අප්පනෙ පාලනෙ ච උපායභූතං සත්ථං අත්ථසත්ථං, පයානකායාදිපණිතං [බහස්වතිවාබ්බිකායාදිප්‍රණිතං (චිත්තාමණිට්ඨාකා 6.5)], තස්මිං දණ්ඩනීතිසද්දො පවත්තො. සාමාදීනං චතුත්ථොපායො වධබන්ධනාදිලක්ඛණො දණ්ඩො, තස්ස නීති පණයනං දණ්ඩනීති, පායෙන නීතිස්ස දණ්ඩෙන බ්‍යප්පදෙසො, වධදොසබාහුලොයන පායෙසො දණ්ඩස්ස පණයනතො, දණ්ඩනීත්‍යත්ථත්තා සත්ථඤ්ඤාදි දණ්ඩනීති.

ද්වයං කථායං. චුත්තො අනුවත්තනීයො අත්තො පරිසමත්ති යස්ස අත්තතො කාරියභාගස්ස පාපනතොති චුත්තත්තො. පවත්තත්තෙ කාරියා යස්සං පවත්ති,ති. චකාරෙන චුත්තඋදන්තාදයො ගහිතා. කාරියස්ස චුත්ති අත්‍රත්ථීති අස්සත්ථාත්ථෙ ණො. උග්ගතො අත්තො පරිසමත්ති යස්ස උදන්තො.

114. අධිවචනන්තං නාමෙ. සඤ්ජානන්ති ඵතායාති සඤ්ඤා, අ. ආබ්‍යාසතෙ ඵතායාති ආබ්‍යා. අභ්වයතෙ ඵතායාති අච්භා, හු සද්දෙ, ව්භෙ අච්භානෙති වා ධාතු, අ. සම්මා ආජානාති, සමං වා ජානාති ඵතායාති සමඤ්ඤා. අභිධීයතෙ යෙන, යු. නම්‍යතෙ අබ්භස්සතෙ අස්මිත්ති නාමං, නමති නාමයතීති වා නාමං. අභ්වායතෙති අච්භයො, කම්මෙ යො. නාමමෙව නාමධෙයං. නාමරූපෙහි [නාමසද්දෙහි (ක.) භාගරූපනාමෙහි ධෙයො (පාණිනි 5.4.36 වා)] සකත්ථෙ ධෙයො යදාදිනා, තිට්ඨති වා ඵත්ථ අත්ථොති ධෙයං, ධරීයතෙ උච්චාරියතෙති වා ධෙයං, නාමමෙව ධෙයං නාමධෙයං. අධිනං වචනං අධිවචනං, කෙන අධිනං? අත්ථෙත. පුට්ඨස්ස පටිවචනං පටිවාකායං. පටිගතං පච්ඡාගතං වාකායං පටිවාකායං. උත්තරීයතෙ අතික්කම්‍යතෙ යෙනාති උත්තරං.

115. තිකං පුච්ඡායං. පුච්ඡිතබ්බොති පඤ්ඤා, ඤාතුම්චිත්තො හි අත්ථො පඤ්ඤා නාම. පුච්ඡ පුච්ඡනෙ, වස්ස ඤො, ජස්ස හො, උස්ස අ, පඤ්ඤා පුච්ඡනෙතිපි ධාතු. යුජ යොගෙ, අනුයුඤ්ජිතබ්බො පුච්ඡිතබ්බොති අනුයොගො. පුච්ඡනං, පුච්ඡිතබ්බොති වා පුච්ඡා. එතෙනෙව නයෙන ද්විසුපි භාවසාධනම්පි කත්තබ්බමෙව.

චතුක්කං නිදස්සනෙ. පකතෙන සදිසං නිදස්සෙති එතෙනාති නිදස්සනං, පකතස්සොපපාදනං වාකාං. උපොග්ගස්සද්දෙන [\[උපොග්ගස්සද්දෙන \(?\) \]](#) පටිපාදියෙන අනෙතනාති උපොග්ගානො. උප උපුබ්බො හනධාතු පටිපාදනත්ථො. දස්සියෙන අනෙතනාති දිට්ඨන්තො, අන්තො, දිට්ඨො වා පකතස්ස අන්තො පරිසමන්ති යෙනාති දිට්ඨන්තො. සබ්බත්වාපි වා කම්මසාධනම්පි කත්තබ්බං. උදාහරියති පකතස්සොපපාදනායාති උදාහරණං.

116. චතුක්කං සඬබ්බෙපෙ. සමාති තුල්‍යත්ථා. සඬබ්බියෙන එකදෙසතො කථියතීති සඬබ්බෙපො, බීප පෙරණෙ. සංහරියතෙ සඬබ්බෙපෙන පච්චාඛ්‍යායතෙ එතෙනාති සංභාරො. සමසායතෙ සඬබ්බියතෙති සමාසො, අසු බෙපතෙ. සඬබ්බෙපෙන ගස්හතෙ අනෙතනාති සඬගතො.

“ත්ථං සතං සුචණ්ණං ධාරයසි” ඉත්‍යාදිකං තුව්ඡ්භාසනං අභූතභාසනං අබ්හක්ඛානං නාම. අසච්චෙන අක්ඛානං භාසනං අබ්හක්ඛානං.

117. ද්වයං විවාදාය විභාගවිසයෙ [\[ඉණවාදාදිවිසයෙ \(වින්තාමණිට්ඨාක 6.9\) \]](#). විරුද්ධං කත්වා අවහරති වදනි යන්ති වොභාරො. විරුද්ධං කත්වා වදනි යන්ති විවාදො. සබ්බත්‍ර භාවසාධනං වා යුජ්ජති. “මුසාවාදං වදන්තො සොරාති ත්ථං නරකාති යස්සසි”ත්‍යාදිසරූපං සපනං. සප අක්කොසෙ, ථො, සපථො.

තිකං ඛ්‍යාතෙ. යජති එතෙනාථී යසො, ජස්ස සො, සබ්බත්ථ යාතීති වා යසො, සො, යසති පයසතීති වා යසො. සිලොකති පත්ථරතීති සිලොකො, සිලොක සඬ්ඝාතෙ. කිත්ත සද්දතෙ, කිත්තියතෙ කථියතෙති කිත්ති, ඉ. සමඤ්ඤා ව ඛ්‍යාතෙ, සං ආපුබ්බො ජානාති ඛ්‍යාතෙ. තථා හි “ඤාතො, අභිඤ්ඤාතො, සඬ්ඛ්‍යාතො, විස්සුතො, සමඤ්ඤාතො”ති රතනකොසෙ චුත්තං. උච්චධනිනා සද්දනං සොසනා නාම, සුස සද්දෙ, සුසනං සද්දනං සොසනා.

118-119. ද්වයං පටිසද්දෙ. සුසනං සොසො, තං පටිගතො, දුතියාසමාසො. එවං රවං පටිගතො පටිරවො. අථ වා සොසස්ස පතිරූපො පටිසොසො. රවස්ස පතිරූපො පටිරවො. පටිසුති, පටිද්ධනීතිපි පටිසද්දස්ස නාමානි, වච්චුබ්බං වචනොපක්කමො උපඤ්ඤාසො නාම, උපනිපුබ්බො ආස උපවෙසනෙ, උප පඨමං පුරිමවචනස්ස සමීපං වා න්‍යාසො ධ්වනං උපඤ්ඤාසො, න්‍යස්ස ඤො.

සත්තකං චුතියං. කත්ථ සිලාසායං, යු, කථනං වාඅසරූපද්විභාවවසෙන කත්ථනා. සිලාස කත්ථනෙ, සිලාසා. සිලස්ස වා සභාගගුණස්ස ආහනනං සිලාසා, සා එව රස්සං කත්වා සිලාසා. වණ්ණ පසංසායං, වණ්ණියතෙති

වණ්ණනා. නු ටුතියං,ති, නුති. ටු අභිත්ථවෙ,ති, ටුති. ටොම සිලාසායං, ටොමනං. පපුබ්බො සංස පසංසනෙ, අ.

සිඛණ්ඩිනං මයුරානං නාදො නදරවො කෙකා නාම, කා සද්දෙ, කෙඉති කායතීති කෙකා, කම්මති අ, අථ වා කායතී, කායනං වා කා, කෙ මයුරෙ පවත්තා කා කෙකා, අලුත්තසමාසො. ගජානං නාදො කොඤ්චනාදො නාම, කොඤ්චසකුණුනාදසදිසො නාදො කොඤ්චනාදො. භයානං අස්සානං ධනි සද්දො හෙසා නාම, හෙස අබුත්තසද්දෙ, හෙසනං හෙසා, හෙ ඉති පවත්තතීති වා හෙසා.

120-121. ද්වයං පරියායෙ. පරිඛ්‍යත්තමත්ථං අයන්ති ගච්ඡන්ති බුජ්ඣන්ති එතෙනාති පරියායො. එකො අත්ථො පුනථපුනං වුව්චති යෙනාති වෙච්චනං. ද්වයං සාකච්ඡායං. සහ, සම්මා වා අවිරොධෙන කථා සාකච්ඡා, සංකථා ව. තො, ථස්ස වො, තස්ස ඡො.

සාද්ධපජ්ජෙන ගරහස්ස නාමාති. දොසක්ඛානෙන වදනං උපවාදො. කුස අවිභානෙ හෙදනෙ ව, ක්වචි “අපක්කොසො”ති පායො, ඡො. වණ්ණො ටුති, තස්ස අවදනං අවණ්ණවාදො. භීළනෙන වදනං අනුවාදො. ජනානං වාදො ගරහණං ජනවාදො. ගරහණෙන වාදො අපවාදො. පරිවදනං පරිවාදො, රස්සස්ස දීඝතා. එතෙ උපවාදාදයො තුල්‍යත්ථා සමානත්ථා. විසමවුත්තජ්ජහෙදෙසු වත්තමිදං. බීජ පෙරණෙ, බීජනං බහිකරණං බෙපො. නිදි කුච්ඡායං, අ, නින්දා. යථා උපවාදාදයො ගරහත්ථා, කුච්ඡාදයොපි තථාති තථාත්ථො. කුච්ඡ අවක්ඛෙපනෙ, වුරාදි, කුස අක්කොසෙතිමස්ස වා පබ්බජ්ජාදිත්තා “කුච්ඡා”ති රූපං නිජ්ජප්පති. ඉප, ගොප කුච්ඡනෙසු, “තිජගුපකිතමානෙහි ඛ්ඡසා වා”ති ඡො. ගරහ කුච්ඡනෙ. තත්ථ කෙචි “උපවාදාදයො අබ්භක්ඛානත්ථා, බෙපාදයො නින්දත්ථා”ති වදන්ති, තං අමරකොසෙන විරුජ්ඣනතො අබ්භක්ඛානත්ථස්ස ව වුත්තත්තා න ගහෙනබ්බං. එතෙ උපවාදාදයො සත්ත අබ්භක්ඛානෙපි වත්තන්ති.

විවාදකාමස්ස දුබ්බාදො උපාරම්භො, සො ව ඊදිසෙ සබ්බලොකවුලාමණිභූතෙ සක්‍යකුලෙ සම්භූතස්ස භගවතො කිමිදං කම්මමුච්ඡිතන්ති ගුණාවිකරණපුබ්බකොප්පත්ථි, ඛන්ධකිසුතස්ස තවෙදමුච්ඡිතමෙවාති නින්දාපුබ්බකොපි උපාරම්භො. තත්‍ර යො නින්දාපුබ්බො සනින්දො උපාරම්භො, සො පරිභාසනමුව්චතෙ. උපගන්ත්වා පරෙසං විත්තස්ස ආරම්භනං විකොපනං උපාරම්භො. දොසක්ඛානෙන භාසනං පරිභාසනං.

122. අනරියානං ලාමකානං වොහාරතො, අරියානං උත්තමජනානං වා අවොහාරතො අනරියවොහාරොති සඬ්ඛාතානං අදිට්ඨෙ දිට්ඨවාදාදීනං

අට්ඨන්තං වොහාරානං වසෙන යා වාචා ලාමකජනෙහි පවත්තිතා වුත්තා, විතික්කමදීපනී අජ්ඣාචාරවිතික්කමසාධනී සා වාචා අරියජනෙහි වත්තබ්බමරියාදාතික්කමත්තා අභිවාක්‍යං නාම සියා.

123. මුහුංභාසා බහුසො අභිධානං අනුලාපො නාම, අනු පුනථපුනං ලාපො අනුලාපො. අනත්ථිකා ගිරා නිජපයොජනං උම්මත්තාදිවචනං පලාපො, පයොජනරහිතො ලාපො පලාපො, පසද්දො වියොගත්ථජොතකො.

ගමනාගමනාදිසමයෙ ආදිමිහි භාසනං පියවචනං ආලාපො, ආදිමිහි ලාපො ආලාපො, ආපුච්ඡාසද්දොප්‍යාත්‍ර. දොසෙන පතිට්ඨිතො පරිද්දොවො පරිදෙවනං අනුසොචනං අතික්කමලාපො විලාපො නාම, විවිධෙන, විවිධං වා ලාපො විලාපො. පරිදෙවනං පරිදෙවො, සො එව පරිද්දොවො, දෙව පරිදෙවනෙ.

124. විරුද්ධං වචනං විරොධොත්ති. විරුද්ධං පලාපො විජ්ජලාපො. සන්දිස්සතෙති සන්දෙසො, සන්දිස්සමානො අත්ථො, තස්සොත්ති. යාය සන්දිට්ඨො අත්ථො අභිධීයතෙ, සා සන්දෙසොත්ති වාචිකමුච්චතෙ. වච සන්දෙසෙ, සකත්ථෙ ණිකො, සන්දිට්ඨත්ථා වාචා එව වාචිකමිච්චත්ථො.

මිට්‍ථ අඤ්ඤමඤ්ඤං විරොධරහිතං වචනං “සම්භාසනං, සල්ලාපො”ති ව චුච්චති. යථා එකො බුතෙ “අජ්ජ සොහනං නක්ඛත්ත”න්ති, ඉතරොප්‍යාහ “තථොවා”ති.

125. නිට්ඨුරං වාක්‍යං කක්කසවචනං ඵරුසං නාම, පරෙ ජනෙ උස්සාපෙති දාහෙතීති පරුසං, තදෙව පස්ස එකාරං කත්ථා ඵරුසං. අසවනීයත්තා න ඉච්ඡිතබ්බත්ති නිට්ඨුරං, උරො, යථා “නාගො”ති. ද්වයං කණ්ණසුඛවචනෙ. මනං ආ භුසං ඤාපෙති තොසෙතීති මනුඤ්ඤං, ඤා පරිමාණතොසනනිසානෙසු, අස්සුකාරො. හදයං මනං ගච්ඡති පටිසතීති හදයඛිගමං.

සංකුලාදිද්වයං පුබ්බාපරවිරොධිති පුබ්බාපරවිරුද්ධෙ වාක්‍යෙ, යථා –

යාවජීවමහං මොනී, බුහ්මචාරී ව මෙ පිතා;
මාතා ව මම වඤ්ඤාසී, අපුත්තො ව පිතාමහො.

සංකුලන්ති ජළිභවත්තයනෙනාති සංකුලං. කිලිස්සන්තෙ එත්ථාති කිලිට්ඨං.

126. සමුදායත්ථරහිතං දසදාළිමාදිවාක්‍යං [දස දාඨිමානි ධ්වප්පපා කුණ්ඩ’ මජ්ඣිමනිකායෙ පලාලපිණ්ඩා (නායායභාස්ස 5.2.10 මොග්ගල්ලානපඤ්චිකාවිකා 1.1)] අසම්බද්ධත්තා අබද්ධමිති කිත්තිතං කථිතං, න බජ්ඣතෙ හදයමත්‍රාති අබද්ධං, තො.

නත්ථි තථං සච්චමත්‍රාති විතථං. එරුසාදයො විතථසද්දං යාච තිලිඬිගිකා.

127. පජ්ජද්ධං සච්චවචනෙ. සම්මාසද්දොයං අබ්‍යයං, සබ්බලිඬගවිහත්තිවචනෙසු ව සමානො. න විතථං අවිතථං. සන්තෙසු සාධුසු භවං සච්චං. සත සාතච්ඡෙ වා, වජාදිනා යො, සච්චං. තථසද්දො භූතපරියායො, “තථෙත මග්ගෙන යථාත්ථභාජිනා”ති [\[තථාගතා ජිනාති \(ක.\)\]](#) පයොගො. තථෙ සාධු තච්ඡං, සාධිවත්ථෙ යො. යථාතථසද්දාපි ව සච්චත්ථා අලිඬිගා. තබ්බත්තා සච්චවචනවත්තවාචකා සම්මා සච්චං යථාතථසද්දවජ්ජිනා සෙසා අවිතථාදයො තිසු ලිඬිගෙසු වත්තත්ති. සච්චංසද්දො තු අලිඬිගො. අමරකොසෙ පන සම්මා සච්චසද්දානම්පි තබ්බති තිලිඬිගත්තං වුත්තං, යථා – සච්චං තච්ඡං රිතං සම්මා, අමුනි තිසු තබ්බති [\[අමර 6.22\]](#). යථා – සච්චො බ්‍රාහ්මණො, සච්චා නාරී, සච්චං විජ්ජකුලං. ඉධ පන සබ්බලිඬගවචනවිහත්තිසු රූපභෙදාභාවා සම්මාසද්දස්ස අබ්‍යයත්තං, තිලිඬිගෙස්වපි රූපභෙදාභාවා සච්චංසද්දස්ස අලිඬිගත්තස්ස වුත්තං. යථා – සම්මා වාචා, සම්මා වොභාරො, සම්මා වචනං. සච්චං බ්‍රාහ්මණො, සච්චං නාරී, සච්චං විජ්ජකුලං. මිච්ඡාමුසාසද්දා පන සබ්බත්‍රාපි අබ්‍යයමෙව භවත්ති. යථා – මිච්ඡා වාචා, මිච්ඡා වොභාරො, මිච්ඡා වචනං. මුසා වාචා, මුසා වොභාරො, මුසා වචනං.

128. සොළස සද්දමත්තපරියායෙ දස්සෙතුං උපජාතිං “රථො”ඉච්චාදිමාහ. රුයතෙ සද්දායතෙති රථො, රු සද්දෙ. නදනං නාදො, නිරත්ථො නාදො නිනාදො, නද අබ්‍යත්තසද්දෙ. එවං නිනාදො, රස්සත්තමෙව විසෙසො. සජ්ජති උච්චාරියතීති සද්දො. සුස සද්දෙ, පාතුභාවො සොසො නිග්ගෙසො. නදනං නාදො. ධන සද්දෙ, ධනියතීති ධනි. නිග්ගෙසො ව නාදො ව ධනි ව නිග්ගෙසාසනාදධනයො. රථො එව රාථො. ආරාථොති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. තථා සංරාවචිරාවආරවා. සුසනං සොසො. ආරාථො ව සංරාථො ව විරාථො ව සොසො ව ආරාථො වාති ද්වන්දො. සු සචනෙ, සුයාතෙති සුති. සරති සුයාමානතං ගච්ඡතීති සරො. නිස්සනති එතෙනාති නිස්සනො, සන සම්භත්තියං නිපුබ්බො. සරො ව නිස්සනො වාති ද්වන්දො.

129. විසජ්ජියතෙ න ලග්ගියතෙ සෙම්භාදිහීති විසට්ඨො. මනිතබ්බත්ති මඤ්ජු, ජු, මන ඤාණෙ, සුණන්තානං වා මනං රඤ්ජෙතීති මඤ්ජු, උ, න රලොපො. සුබ්බෙනෙව විජානිතබ්බත්තා විඤ්ඤෙය්‍යා. හිතසුබ්බනිජ්ජාදනතො සොතබ්බොති සවනීයො. බහිද්ධාපරිසා අඬිගුලිමත්තම්පි න විසරති න ගච්ඡතීති අවිසාරී, තස්සිලත්ථෙ ණි, විවිධෙන වා න සරතීති අවිසාරී, ඡන්තස්සරානං විය ද්වෙධා න භොතිත්‍යත්ථො. වින්දායතෙ ලබ්භතෙති බිත්ඬු, වස්ස බො, නිග්ගහීතාගමො, උ ව, වට්ටත්තා වා බිත්ඬු, ඉමස්මිං පක්ඛෙ පබ්බජ්ජාදිනා රූපසිද්ධි. පඤ්චන්තං යානගතීතං දුරට්ඨානතො ජාතත්තා ගම්භීරො. පුනජ්ජනං

නාදො නින්නාදො, ක්‍රියාහික්ඛඤ්ඤත්තා ද්විත්තං, අස්ස ඉ, නිග්ගහිතාගමො, සො එත්ථ අත්ථිති නින්නාදී. ඉච්චෙවං භගවතො අට්ඨඨිගිකො සරො හොති.

130. බග්ගාදීනං තිරච්ඡානගතානං රුතං වස්සිතන්ත්‍යුවචතෙ. රු සද්දෙ, රුතං. වස්ස සද්දෙ, වස්සනං රචනං වස්සිතං.

කොලාහලාදිද්වයං බහුහි සම්භූය කතෙ අබ්‍යන්තසද්දෙ. කුල සඬ්ඝාතෙ [සඬ්ඝාතෙ (ක.)], කොලනං කොලො, එකිභාවො, තං ආහලති වින්දතීති කොලාහලො. කරොති හිංසති මධුරන්ති කලො, තං හලතීති කලහලො. හල විලෙබ්බතෙ.

තිකං ගායතෙ. ගෙ සද්දෙ, ගෙනබ්බං ගීතං ගානං ගීතිකා ව. සබ්බත්‍ර භාවසාධනං.

131. තන්තිකණ්ඨොට්ඨිතා [අමර 7.1] උසභාදයො සත්ත සරා. ඡජ්ජාදයො තයො ගාමා සමුභාත්‍යත්ථො. චුත්තඤ්ච “ගාමො නාම සරසමුභස්ස සන්ධාන”න්ති. මනුස්සලොකවාදනවිධිතා එකෙකස්ස සරස්ස වසෙන තයො තයො මුව්ඡනා කත්වා එකවිසති මුව්ඡනා, දෙවලොකවාදනවිධිතා පන සමපඤ්ඤාස මුව්ඡනා වදන්ති. තත්ථ හි එකෙකස්ස සරස්ස වසෙන සත්ත සත්ත මුව්ඡනා, අන්තසරස්ස ව එකාති සමපඤ්ඤාස මුව්ඡනා ආගතා, තෙනෙව සක්කපඤ්ඤාසත්තසංවණ්ණනායං “සමපඤ්ඤාස මුව්ඡනා මුව්ඡිත්වා”ති [දී. නි. අට්ඨ. 2.345] පඤ්චසිඛස්ස විණාවාදනං දස්සෙන්නෙන චුත්තං. මුව්ඡ මොහසමුස්සයෙසු, යු, මුව්ඡනා. යථා කමෙන විණා වාදිතුං සක්කා, එවං සජ්ජනාහි මුව්ඡනට්ඨානානි එකුනපඤ්ඤාසාත්‍යත්ථො. එකෙකස්ස සරස්ස සත්ත සත්ත යානානි. යතො සරස්ස මන්දතාරවචත්ථානං හොති, තෙන එකුනපඤ්ඤාස යානානි. ඉච්චෙතං සරමණ්ඩලං සරසමුහො.

132. සරාදීනං නාමසරුප්ප්පහෙදං දස්සෙතුමාහ “උසභො”ච්චාදි. ඉස ගතියං. ඉසති චිත්තං පටිසතීති උසභො, අභො, ඉස්සු ව. “උස දාහෙ”ති වා ධාත්වත්ථො. යස්මා පන සො සරො උසභො විය නදති, තස්මා උසභොති චුච්චති. ධිමන්තෙහි ගීයතෙති ධෙවතො, වණ්ණවිකාරො, වත්තං.

නාසං කණ්ඨමුරො තාලුං,
ජිව්හං දන්තෙ ව නිස්සිතො;
ජධා සඤ්ජායතෙ යස්මා,
තස්මා ඡජ්ජො ස උච්චතෙ [වින්තාමණිට්කා 7.1].

ගන්ධං ලෙසං අරතීති ගන්ධරො, රස්සස්ස දීඝත්තෙ ගන්ධාරො වෙත්තාඤ්ඤෙ [අඤ්ඤෙසමපිති (පාණිනි 3.137) දීඝො (චිත්තාමණිට්ඨකා 7.1)], ගන්ධාරා නාම ජනපදා, තෙභ්‍යයං ගීයතෙති ගන්ධාරො, ණො. මජ්ඣිකෙ ලයවිසෙසෙ භවො මජ්ඣිමො. පඤ්චන්තමපි ධෙවතාදීනං පූරණො පඤ්චමො, (පඤ්චන්තං වා මහාභූතානං පූරණො පඤ්චමො.) [() එත්ථන්තරෙ පාඨො අධිකො විය දිස්සති] නිස්සෙසතො සිදන්ති සරා යස්මින්ති [යස්මාති (ක.) – සදතො අධිකරණෙ සඋ (චිත්තාමණිට්ඨකා 7.1)], ණො. “නිසිදන්ති සරා යස්මිං, නිසාදො තෙන හෙතුනා” ති හි වුත්තං. එතෙ සත්ත සරාති ගදිතා කථිතා.

133-135. උසභාදයො යෙ නදන්ති, තෙ දස්සෙතුමාහ “නදන්ති”චවාදි. උසභං නාම සරං ගාවො නදන්ති. තථා ධෙවතං තුරඩිගා අස්සා, ඡජ්ජං මයුරා සිඛණ්ඩිනො, ගන්ධාරං අජා, මජ්ඣිමං කොඤ්චා සකුණවිසෙසා, පඤ්චමං පරපුට්ඨාදී කොකිලාදයො, නිසාදං වාරණා භත්ථිනො නදන්ති. වුත්තඤ්ච නාරදමුනිනා –

“ඡජ්ජං නදති මයුරො, ගාවො නදන්ති උසභං;
අජො රොති ව [අජාවිකා තු (ක.)] ගන්ධාරං, කොඤ්චා නදන්ති මජ්ඣිමං.

පුප්ඵසාධාරතෙ කාලෙ, කොකිලො රොති පඤ්චමං;
අස්සො තු ධෙවතං රොති, නිසාදං රොති කුඤ්ජරො” ති.

මයුරාදයොපි සබ්බෙ ඉමෙ සත්තා සමදා [සත්තො (ක.) එතෙ ව සමදා පඤ්චමං ගායන්ති (චිත්තාමණිට්ඨකා 7.1)] පඤ්චමං නදන්ති.

ඡජ්ජො ගාමො, මජ්ඣිමො ගාමො, සාධාරණො ගාමොති තයො ගාමා. තත්‍ර විණාදණ්ඩං විභාගං කත්වා අධොභාගස්ස “ඡජ්ජගාමො” ති සඤ්ඤා, මජ්ඣිභාගස්ස “මජ්ඣිමගාමො” ති, උපරිභාගස්ස “සාධාරණගාමො” ති සඤ්ඤා. කිං පන ගාමහෙදෙ කාරණං? යස්මා එකස්සෙව සරස්ස ගාමන්තරෙ හෙදො, තංහෙදෙ ගාමානම්පිහෙදො. මාසට්ඨකායං පන සාධාරණගාමට්ඨානෙ ගන්ධාරගාමො කථිතො, එකෙකස්මිඤ්ච ගාමෙ සත්ත සත්ත මුච්ඡනා. ඉධ පන උසභාදීසු සත්තසු සරෙසු පච්චෙකං තිස්සො තිස්සො මුච්ඡනා කථිතා. කිංකාරණා? ඉධ මනුස්සලොකවාදනවිධිනා, තත්ථ ව දෙවලොකවාදනවිධිනා කථිතත්තා තථෙව යානානි සත්ත සත්තෙව ලබ්භරෙති. යථා උසභාදීසු තෙසු යථාවුත්තෙසු සරෙසු පච්චෙකං එකෙකස්මිං සරෙ තිස්සො තිස්සො මුච්ඡනා සිද්ධං, තථෙව යානානිපි සත්ත සත්තෙව ලබ්භරත්තං.

136. සරානං ගාමෙසු භින්නසුතිත්තං දස්සෙතුමාහ ‘‘තිස්සො’’ඉච්චාදි. උසභස්ස සරස්ස තාරකලමන්දවසෙන තිස්සො සුතියො. ධෙවතස්ස සරස්ස තාර මන්දවසෙන දුවෙ. ඡජ්ජස්ස තාරකල මන්ද කාකලීවසෙන චතස්සො. ගන්ධාරස්ස ච තථා. මජ්ඣිමස්ස තාරකල කාකලීවසෙන තිස්සො. පඤ්චමස්ස කල කාකලීවසෙන දුවෙ. නිසාදස්ස තාරාදිවසෙන චතස්සො සුතියො. ඉච්චෙවං සත්තසු සරෙසු කමතො සම්පිණ්ඩිතා ද්වාවිසති සුතියො සිග්ගං. මාසට්ඨකායං පන අඤ්ඤාථා සුතිහෙදො චුත්තො. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ –

‘‘චතුස්සුති සුවිඤ්ඤෙය්‍යො, මජ්ඣිමො මජ්ජිමට්ඨිතො;
ද්විස්සුති වාපි ගන්ධාරො, තිස්සුති උසහො තථා.

ඡජ්ජො චතුස්සුති ඤෙය්‍යො, නිසාදො ද්විස්සුති තථා;
චතුස්සුති ධෙවතො තු, පඤ්චමො තිස්සුති මතො’’ති.

සබ්බමෙතං නාටකසත්ථතො ගහෙතබ්බං.

137. ‘‘උච්චතරෙ’’ත්‍යාදිනා සුතිහෙදෙ සරූපතො දස්සෙති. උච්චතරෙ රචෙ අත්‍යව්වධනිමිති තාරො, තාරයති බොධයතීති තාරො. අඛ්‍යත්තෙ අඛ්‍යත්තක්ඛරෙ මධුරෙ සුතිසුබ්බෙ කලො, කල මදෙ. ගම්භීරෙ ධනිමිති මන්දො. මදි පුත්තිමොදමදමොහසුපනගතීසු. මන්දයතෙ බුජ්ඣතෙතෙනාති මන්දො.

තාරාදෙයො තයො වාච්චලිඬගත්තා තීසු. තාරො ධනි, තාරා වාණි, තාරං රුතං ඉච්චාදි. අඛ්‍යත්තමධුරසද්දො කලො. තත්‍ර කලෙ සුබුමෙ කාකලීසද්දො, ඊපච්චයන්තො, ඊසං කලා වාණි කාකලී නාම, කාසද්දොයමීසත්ථො. ක්‍රියාදිසමතාති ගීතවාදිතපාදන්‍යාසාදික්‍රියානං, කාලස්ස ච සමත්තං ලයො නාම, ලය සාමාගතීසු, ආධාරෙ අපච්චයො, සබ්බාහිනියානමිපි සාමාං ලයොති කෙචි.

138. ද්වයං විණායං. වි ජනනෙ, තො, ඊණත්තං, විණ වෙය්‍යනෙති වා ධාතු, ආ, විණා. වල්ල සංවරණෙ, වල්ලතෙ ධනිවිසෙසං, ණ්වු, වල්ලකී, නදාදි. විපඤ්චිතිපි විණාය නාමං. විපඤ්චයතීති විපඤ්චී [විපඤ්චයති විත්ථාරයතිසද්දං (විත්තාමණිට්ඨකා 7.3)], නදාදි.

සා විණා සත්තතන්තී සත්තහි තන්තීහි විසිට්ඨා පරිවාදිනී නාම, පරිතො වදනීති පරිවාදිනී, ඉනී. විණාදෙයො චත්තාරොපි විණාසාමඤ්ඤවාචකා ඉච්චෙකෙ, තෙසං මතෙ සාසද්දස්ස චතුන්නමිපි ඉත්ථිලිඬගත්ථදීපකතා විඤ්ඤෙය්‍යො, තථාපි අමරකොසෙන [අමර 7.3] විරුජ්ඣනතො තෙසං මතං න ගහෙතබ්බං.

කට්ඨාදීහි දොණ්ණසණ්ඨානෙන කතං වජ්ජහණ්ඩං විණාය පොක්ඛරො නාම, පොසෙති වඩ්ඨෙති සද්දෙති පොක්ඛරො, බරො, වුද්ධි, වණ්ණවිකාරො ච. දු ගමනෙ, ණ, දොණ්ණ. කකුභො, පසෙවකොතිපි පොක්ඛරස්ස නාමානි. කං වාතං කුහති බන්ධනීති කකුභො. පසිබ්බන්ති තමති පසෙවකො.

ද්වයං පොක්ඛරවෙයකෙ වම්මති. විණාහාවං උපගච්ඡති යෙනාති උපවීණො. වෙයති පොක්ඛරන්ති වෙයකො, ණවු.

139. ආතතාදිපඤ්චකං පඤ්චඩ්ඛිකතුරියස්ස නාමානි.

140. වම්මාවනද්ධෙසු වම්මෙන බන්ධනීයෙසු හෙරියාදීසු මජ්ඣෙකෙකසුඤ්ඤං ඵකෙකෙන තලෙන යුත්තං කුම්භචුණදද්දරිකාදිකං තුරියං ආතතං නාම, ආතතොතිති ආතතං, තනු විත්ථාරෙ. මහතිආදිවිණාවිසෙසොපි [“මහති”ති නාරදස්ස විණා (සද්දකප්පද්දුමෙ)] ආතතමෙවාති “වම්මාවනද්ධෙසු”ති විසෙසනං කතං. කුම්භසණ්ඨානත්තා කුම්භො ච තං චුන්නගරසම්භූතත්තා චුන්නඤ්චෙති කුම්භචුනං. තදෙව කුම්භචුණං, අථ වා චු අභිත්ථවෙ, කම්මති ණො. කුම්භො ච සො චුණො චෙති කුම්භචුණො, චුණ පුරණෙති වා ධාත්වත්ථො. දර විදාරණදාහෙසු, ද්වෙහාවො, කාපුබ්බස්සිකාරො ච, දද්දරසද්දං කරොතිති වා දද්දරිකා.

141. උභයතලං මුරජාදිකං තුරියං විතතං නාම, විසෙසෙන සද්දං තනොතිති විතතං, සබ්බවිනද්ධං සබ්බපස්සෙසු, පුබ්බපච්ඡාහාගෙසු ච පරියොනද්ධං පණවාදිකං, ආදිනා චතුරස්සආලම්බරගොමුඛිආදයො ආතතවිතතං නාම, “වම්මපරියොනද්ධං හුත්වා තන්තිබද්ධං ආතතවිතත”න්ති හි වුත්තං. පණ ඛ්‍යවහාරචුතිසු, පණියතීති පණවො, අවො.

142. වංසසඬ්ඛාදිකං සුසිරං නාම, රන්ධං සුසිරං, තංයොගා සුසිරං. වන, සන සම්භත්තියං, සො, වංසො. සම උපසමබ්බෙදෙසු, බො, සඬ්ඛො. සම්මතාලාදිකං අච්චන්තං පිළනතො, අනලසංයොගතො වා දුට්ඨුතං පුන සනායතෙති සනාඛ්‍යං. හන හිංසායං, කම්මති ණො, හස්ස සො. සනහාවෙන සමං හවතීති සම්මං, දණ්ඩාදීහි තාලිතබ්බතො තාලං, තළ තාලනෙ, සම්මඤ්ච තං තාලඤ්චෙති සම්මතාලං. ආදිනා කංසතාලසිලාතාලාදිතං ගහණං. තත්ථ සම්මතාලං නාම කට්ඨමයතාලං. කංසතාලං නාම ලොහමයං. සිලාය ච අයොපට්ටෙන ච වාදනතාලං සිලාතාලං.

චතුක්කං ආතතාදිතං නාමං. ආ සමන්තතො තුජ්ජතෙ තාලීයතෙති ආතොජ්ජං. වංසාදිකෙපි මුඛවායුනා ආතොජ්ජනමත්ථෙව. වාදයන්ති ධනයන්ති තන්ති වාදිත්තං වාදිතඤ්ච, ඉත්තො, තො ච. වාදයන්ති තන්ති වජ්ජං, යො.

143. ද්වයං භෙරියං. භායන්ති සත්තුජනා එතෙනාති භෙරි, රි. උභ පුරණෙ, උභනං උභි. “දුන්ද්” ඉති සද්දෙන උභි යත්‍ර ස දුන්දුභි. පුමිත්ථියමෙනෙ ද්වෙ [සෙරි ථි, දුන්දුභි පුමා (අමර 7.6)]. ද්වයං මුදිඬිගෙ. මුදං මොදං ඉඬිගති ගච්ඡති යෙනාති මුදිඬිගො. මුරා අසුරා ජාතො මුරණො.

අස්ස මුරජස්ස හෙදා විසෙසා ආලිඬිගඬිකොයාද්ධකා භවන්ති. වුත්තඤ්ච –

“හරිතකායාකති ත්වඬිකොයා,
යවමජ්ඣො තථො’ද්ධකො;
ආලිඬිගොයා වෙව ගොපුච්ඡො,
ආකතායා සම්පකිත්තිතො”ති [විත්තාමණිට්කායමිපි].

ආලිඬිගායතෙති ආලිඬිගො, ණො. උච්ඡඬිකෙ භවො අකොයා. උද්ධං කත්වා එකෙන මුඛෙන වාදනතො උද්ධො සන්තො කායති සද්දායතීති උද්ධකො, උද්ධසද්දොයං තිලිඬිගිකො. උග්ගච්ඡතීති උද්ධො, තො, ගම්ස්ස දො, නෙරුත්තො. යො තු උපරිපරියායො උද්ධංසද්දො, සො අඛ්‍යායමෙව.

තිණ්වාදීනි චත්තාරි පණ්ණස්ස නාමානි. තනු විත්ථාරො, අවො, අස්ස ඉත්තං, ණත්තඤ්ච, තිණ්වො. මා මානෙ සද්දෙ ව, “ඬිණ්ඬි” ඉති මායතෙ සද්දායතෙති ඬිණ්ඬිමො, ණො.

144. “ආලම්බ” ඉති සද්දායතෙති ආලම්බරො. “ආලම්බරො තූරියරවෙ, ගජන්දානඤ්ච ගජ්ජිතෙ”ති [අමර 23.167] හි අමරකොස නානත්ථසඬිගහෙසු.

විණාදීනං වාදනකට්ඨකුට්ඨාදිකං කොණො, කුණායතෙ සද්දායතෙනෙනාති කොණො, ණො. “දද්ද්” ඉති සද්දං කරොතීති දද්දරි, දද්දති වා සද්දවිසෙසෙන පරිණමතීති දද්දරි, රි. “පට්” ඉති සද්දං ජහාතීති පටහො, පටං භන්තීති වා පටහො. හන හිංසාගතිසු, ක්චි. අපරෙ මද්දලාදයො භෙරිජ්ජහෙදා. “මද්ද්” ඉති සද්දං ලාතීති මද්දලා, ලා ආදානෙ, අ. “මන්දලා” තිපි පායො, මන්දං සද්දං ලාතීති මන්දලා. ආදිනා ඩමරුආදයොපි භෙරිජ්ජහෙදා විඤ්ඤෙයායා.

145. ජනජ්ජියෙ ජනෙහි පියායිතඛිබ්බෙ විමද්දොට්ඨෙ විලෙපනකුඬිකුමාදීනං, නානාගන්ධදුඛ්ඛානඤ්ච විමද්දනොඛිභූතෙ පරිමලො භවෙ, පරිමජ්ජති පවත්තයත්තාසයන්ති, අ, නෙරුත්තො, මල, මල්ල ධාරණෙ වා. පරිමලායතෙ ධාරියතෙති, ණො. විමද්දග්ගහණෙන වාපිකුපාදිතො [විමද්දගන්ධාදිතො (ක.)] නිරාසො, ජනග්ගහණෙන මක්ඛිකාදිතො. සො පරිමලො ගන්ධො දුරගාමී අතිනිහාරී අතිදුරපාතී ආමොදො වුච්චතෙ,

ආමොදන්තෙ අනෙන, ණො. ඉතො පරං ඉට්ඨගන්ධාදයො විස්සසද්දපරියන්තා තිසු ලිඬිගෙසු වත්තන්තෙ.

146. චතුක්කං ඉට්ඨගන්ධෙ. ඉට්ඨො ගන්ධො ඉට්ඨගන්ධො, අථ වා ඉට්ඨො ගන්ධො අස්ස ඉට්ඨගන්ධො. සුට්ඨු රහන්ති තුස්සන්ත්‍යනෙනාති සුරහි, ඉ. සුන්දරො ගන්ධො අස්ස සුගන්ධො, සුගන්ධි ව, අන්තස්සිකාරාදෙසො.

ද්වයං දුග්ගන්ධෙ. පුත්ති ගන්ධො අස්ස, පුබ්බෙ විය ඉකාරාදෙසො, කම්මධාරයසමාසං අස්සත්ථාත්ථෙපි කත්තුමිච්ඡන්ති, පක්‍රියාලාඝවත්ථං බහුබ්බිහියෙව න්‍යායොති. දුට්ඨු ගන්ධො අස්සාති දුග්ගන්ධො, තෙන චුත්තං කච්චායනෙන – “කම්මධාරයමන්තත්ථියෙහි බහුබ්බිහි ලසුතරො” ති. අඤ්ඤෙ තු ලාඝව’මනාදරමානා ඉච්ඡන්තෙව මන්තත්ථියං. දුට්ඨො වා වාච්චධම්මො ලහු ගරු ව, තත්‍ර බහුබ්බිහිනා ලහු, කම්මධාරයමන්තත්ථියෙනගරු. කිඤ්ච බහුබ්බිහිනා අතිසායනාදාත්ථො න ගම්‍යතෙති අවස්සං තප්පට්ඨපාදනාය කම්මධාරයපුබ්බකො මන්තත්ථියෙව දට්ඨබ්බො.

ද්වයං චිතාධුමාදිගන්ධෙ. විස විජ්ජයොගෙ, සො. ආමස්ස වසාදිවත්ථුනො ගන්ධො තංයොගා, ඉ, යංසද්දො තස්ස නපුංසකත්තදීපකො.

147. කුඬිකුමාදයො චත්තාරො චතුජ්ජාතිගන්ධො නාම. කුක, චක ආදානෙ, උමො, නිග්ගහිතාගමො ව, කුඬිකුමං, ලොහිතවන්දනං, යං “කස්ථීරජ”න්ති වුච්චති, කම්ස්ස වා කුඬිකාදෙසො, කුඬිකුමං. යු මිස්සනෙ, යු, යවනං, තස්ස පුජ්ථං යවනපුජ්ථං, දෙවකුසුමං, යවනදෙසෙ ජාතං පුජ්ථන්ති වා යවනපුජ්ථං. යං “ලවඬිග”න්තිපි වුච්චති, යං පුජ්ථං නුභිපුජ්ථසමානං. තභි ගත්‍යත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, අරො, තගරං, කුට්ලං. තරුතො ජාතො තුරුක්ඛො, ඛො, උත්තඤ්ච, සල්ලකීදවො හි “තුරුක්ඛො”ති වුත්තො.

148. පජ්ජෙන ඡරසානං නාමාති. කං පානීයං සෙවතෙති කසාවො, අවො, අථ වා කං සවාපෙතිති කසාවො සු සවනෙ. තුවරොපි කසායොපි කසාවපරියායො. තිජ නිසානෙ, තො, තිත්තො, කටු. මධු මාධුරියං, තංයොගා මධුරො. ලුනාති ජළත්තන්ති ලවණො, යු. අම්බසද්දෙ, අරො, ඉත්තං, ලත්තඤ්ච. කට ගතියං, ඤ්චු, උත්තං. ඉමෙ ඡ රසා නාම වුච්චන්ති. තබ්බති දබ්බෙ කසාවාදිසද්දා තිසු ලිඬිගෙසු වත්තන්ති.

149. ද්වයං ඵොට්ඨබ්බෙ. ඵුසිතබ්බො එස්සො, ඵොට්ඨබ්බො ව, තබ්බො, සස්ස ටො, තස්ස යො. තිකං විසයිමිහි. විසයො අස්ස ගය්හට්ඨෙනාත්ථිති විසයි. උබ්බති ගච්ඡති විසයෙති අක්ඛං, උස්සත්තං ද්විත්තඤ්ච, නත්ථි බං වෙදනා එත්ථාති වා අක්ඛං, න හි සුබ්බවෙදනාදයො සම්පයොගවසෙන පඤ්චසු

ඉන්ද්‍රියෙසු උප්පජ්ජන්ති, ජවනාදීසු එව පන උප්පජ්ජන්තිති තථා වුත්තං, මනින්ද්‍රියෙ තුපචාරා [\[මනින්ද්‍රියෙසුපචාරා \(ක.\)\]](#) අක්ඛං. ඉන්ද්‍රො අත්තා, තස්ස ලිඬගං ඉන්ද්‍රියං, ඉයො. නා'නන්තරෙන පයොජකං චක්ඛාදයො ඛ්‍යාපාරයන්තෙ, තස්මා අත්ථි අත්තා චක්ඛාදීනං පයොජකොති චක්ඛාදිකං ලිඬගමත්තනො භවතීති නිකායන්තරිකා. සයං තික්ඛමන්දාදිභාවෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං තික්ඛමන්දාදිභාවසම්භවතො තෙසු ඉන්ද්‍රි පරමිස්සරියං කරොතීති වා ඉන්ද්‍රියං.

ජක්කං නයනෙ. නෙති අත්තනො නිස්සිතං පුග්ගලන්ති නයනං, යු. අසු ඛ්‍යාපනෙ, අසති විසයෙසු ඛ්‍යාපි විස භවතීති අක්ඛි, සස්ස කො, අථ වා අක්ඛ ඛ්‍යාපනදස්සනෙසු, අක්ඛති විසයෙසු ඛ්‍යාපිභවති, අක්ඛති වා පස්සති එතෙනාති අක්ඛි. නෙතීති නෙත්තං. ලොචති පස්සති එතෙනාති ලොචනං. අච්ඡ දස්සනඛ්‍යාපනෙසු, ඉ, අච්ඡි. චක්ඛති අස්සාදෙති රූපන්ති චක්ඛු, උ, චක්ඛති පස්සතීති වා චක්ඛු.

150. පඤ්චකං සොනෙ. සුණාති එතෙනාති සොනං. සද්දො ගය්හතෙ අනෙනාති සද්දග්ගහො. කර කරණෙ, ණො, කණ්ණො, කණ්ණති සුණාති එතෙනාති වා කණ්ණො, කණ්ණ සවනෙ. සුණාති යෙනාති සවනං, සුති ව, යු,ති ව.

චතුක්කං සානෙ. නසන්ති එතායාති නත්ථු, ථු, ආ, නාසා. ණවු, අක ව ඉකාරො ව නාසිකා. සා ගන්ධොපාදානෙ, සායති ගන්ධොපාදානං කරොතීති සානං, යු, සායන්තානෙනාති වා සානං.

ද්වයං ජීවිහායං. ජීවති එතායාති ජීවිහා, හො, ජීව පාණධාරණෙ. ජීවිතනිමිත්තං රසො ජීවිතං නාම, තං අවිහායතීති වා ජීවිහා, වණ්ණලොපො. රසන්ති එතායාති රසනා, රස අස්සාදනෙ, රසං ජානාතීති වා රසනා, ඤාස්ස නා, නී නයෙ වා, අ.

151. පජ්ජං සරිරෙ. සරති ගච්ඡති, සරන්ති වා තං භිංසන්තීති සරිරං, රිරො. වප ඛිජ්ජන්තානෙ. වපති කුසලාකුසලඛිජ්ජමෙත්ථාති වපු, උ. ගච්ඡති, ගණ්හාති වා කුසලාකුසලමෙතෙනාති ගත්තං, ගමු ගතියං, ගහ උපාදානෙ වා. “අත්තා”ති අභිධානං, බුද්ධි ව භවන්ති එතස්මාති අත්තභාවො. වුණොති සංවරති එත්ථාති බොන්දි, වු සංවරණෙ, දි, නිග්ගහිතාගමො. විවිධං ගණ්හාති එත්ථාති විග්ගහො. දිහ උපවයෙ, දිහති වඩ්ඪති එත්ථ කුසලාකුසලන්ති දෙහං. අයං දෙහසද්දො පුරිසෙ පුල්ලිඬගෙවත්තති. කුච්ඡිතානං ආයො උප්පත්තිට්ඨානන්ති කායො. තනු විත්ථාරෙ, උ, තනු, තනුසද්දොයං ඉත්ථියං. එත්ථාපි වාසද්දො සම්බන්ධිතබ්බො. “අඬිගෙනාඬිගං තනු ව තනුනා ගාල්භතත්තෙන තත්ත”න්ති

[උත්තරමෙස 42] හි මෙසදුතෙ වුත්තං. කළෙ රෙතසි වරං කළෙවරං, අලුත්තසමාසොයං.

152-154. ඡක්කං චිත්තෙ. චිත්තෙතීති චිත්තං. වෙනො ව, නලොපො. මනති ජානාතීති මනො. විජානාතීති විඤ්ඤාණං, යු. භරති අත්තනො ආධාරන්ති හදයං, යො, රස්ස දො ව. මනො එව මානසං, සකත්ථෙප්පණං.

වුද්දස බුද්ධාබ්‍යස්ස ගුණස්ස නාමානි. ක්‍යායතීති ධී, ක්‍යො චිත්තායං, ක්‍යස්ස ධො, නදාදි, ධී, ධාරෙතීති වා ධී, ක්චි, නදාදි, ධී, සඬ්ඛාරෙසු ධිකාරො ජායති එතායාති වා ධී, නදාදි. පඤ්ඤායතෙ එතායාති පඤ්ඤා, අ. බුද්ධිකතෙ තායාති බුද්ධි,ති. මෙධ හිං සාසඬ්ගමෙසු, කරණෙ අ, මී හිංසායං වා, ධො, මෙධො. මනති ජානාතීති මති, මුති ව, උත්තං, මුනාතීති වා මුති, මුන ඤාණෙ,ති, මුති. භූ සත්තායං, රි, නදාදි, භූරී, භූසඬ්ඛාතෙ අත්ථෙප්පමතීති වා භූරී, ක්චි, නදාදි. මනති ජානාතීති මන්තා, අත්ත, ආ. විදති ජානාතීති විජ්ජා, පබ්බජ්ජාදිනා සිද්ධං. යු මිස්සනෙ. යමති මිස්සිහවති ඤෙයොසුති යොනි. පටිමුඛං හන්ති උපට්ඨහන්ති ඤෙයායා එතෙනාති පටිභානං, යු. න මුය්හති එතෙනාති අමොහො. විමංසා විවයො සමුපෙක්ඛා උපලද්ධි පටිපත්ති උත්තිවෙතනාදිනිපි බුද්ධිනාමානි.

විපස්සනාදයො නෙපක්කන්තා පරියායා පඤ්ඤාභෙදා පඤ්ඤාවිසෙසා. තත්ථ විවිධං අනිච්චාදිකං සඬ්ඛාරෙසු පස්සතීති විපස්සනා, යු. සම්මාදස්සනලක්ඛණා සම්මාදිට්ඨි, සා දුට්ඨා ලොකියලොකුත්තරවසෙන. තත්ථ පුරිමා ඡබ්බිසුද්ධිප්පවත්තිකාලෙ, ඉතරා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිකාලෙ ලබ්භති. ආදිපරියායෙන පභුතිනා අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රියාදයො ගහිතා. තත්ථ තත්ථ කාරියෙසු විචාරණා. මාන විමංසායං, යො, චිත්තාභොගාදි. විචාරයතෙ එතායාති විචාරණා, වර සඤ්චයෙ, වුරාදිගණො, යු. සම්පජානාතීති සම්පජානො, පුග්ගලො, ධම්මසමුහො වා, ඤාස්ස ජා, තස්ස භාවො සම්පජඤ්ඤං, නාස්ස ඤො, ද්විත්තං, තං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤාදිවසෙන චතුබ්බිධං. නිස්සෙසතො පාවෙති කුසලධම්මෙති නිපකො, ඤාණි පුග්ගලො, තස්ස භාවො නෙපක්කං. ද්වයං වෙදනායං. වෙදයතීති වෙදයිතං, විද අනුභවතෙ, වුරාදිත්තා ණයො, තො, ඉකාරාගමො ව. වෙදයතීති වෙදනා, යු.

155. පඤ්චකං විතක්කෙ. තක්ක විතක්කෙ. තක්කෙති සම්පයුත්තධම්මෙ ආරම්මණං අභිනිරොපෙතීති තක්කො. විතක්කොති උපසග්ගමන්තමෙව විසෙසො. සඬ්කප්පන්ති පභවත්තානෙනාති සඬ්කප්පො, ණො, කප්ප විතක්කෙ, කප්ප සාමත්ථියෙ වා, භූවාදි, සඬ්කප්පයන්ති පභවත්තානෙනාති වා සඬ්කප්පො, කප්ප විතක්කෙ, වුරාදි. අප පාපුණතෙ, අප්පෙති සම්පයුත්තධම්මෙ පාපෙති ආරම්මණන්ති අප්පනා, යු, ආ. ඌහ විතක්කෙ.

උගන්ත්‍යනෙනාති උගහො. තක්කඋගහසද්දා චෙත්ථ අජ්ඣාභාරවාචකාපි භවන්ති, අජ්ඣාභාරං නාම උනපුරණත්ථමධිකප්පහෙදාහරණං [මධිකොපාදානං (චිත්තාමණිට්ඨකා)]. “අජ්ඣාභාරො තක්ක උගහා”ති [අමර 5.3] හි අමරකොසෙ වුත්තං. ද්වයං ජීවිතින්ද්‍රියෙ. අයඉති ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු. අයති අද්ධානං ගච්ඡති යෙනාති ආයු, ණු, එති එතෙනාති වා ආයු, ඉ ගතිමිහි, ණු, ඉස්සෙ, එ අය. ජීවන්ති අනෙනාති ජීවිතං, ජීව පාණධාරණෙ.

චතුක්කං සමාධිමිහි. නානාලම්බණවිසාරණාභාවතො එකං අග්ගං ආරම්මණමෙතස්සාති එකග්ගං, චිත්තං, “අග්ගසද්දො චෙත්ථ ආලම්බණවාචකො”ති හි සද්ධම්මට්ඨකායං වුත්තං, තස්ස භාවො එකග්ගතා, එකං වා ආරම්මණං අජති ගච්ඡති එකග්ගං, තස්ස භාවො එකග්ගතා. කාමච්ඡන්දං සමෙතීති සමථො, ථො, සමු උපසමෙ, “සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛො”ති [පාරා. අට්ඨ. 1.11; ධ. ස. අට්ඨ. 160] හි වුත්තං. වික්ඛිපනං නානාරම්මණපෙරණං වික්ඛෙපො, සො නත්ථි එත්ථාති අවික්ඛෙපො. එකාරම්මණෙ සුට්ඨු ආධානං සමාධි, සඤ්ඤායමි, නානාලම්බණවික්ඛෙපවසප්පවත්තං අධිසඬ්ඛාතං චිත්තඛ්‍යාධං සමෙතීති වා සමාධි, නෙරුත්තො.

156. පජ්ජෙන වීරියස්ස නාමාති. උ දුක්ඛලාභං, උද්ධං වා සහති ඛමතීති උස්සාහො, ණො. ආ භූසො කායං, චිත්තඤ්ච තාපෙතීති ආතප්පො [ආතාපො (?) අභිධානප්පදීපිකාවිකා 1135 ගාථායං පස්සිතඛ්ඛං], තප සන්තාපෙ. ලීනං චිත්තං පග්ගණ්හාති උක්ඛිපතීති පග්ගහො. අත්තනො නිස්සයං පරමත්ථං ගණ්හාපෙතීති වා පග්ගහො. “පසද්දො පරමත්ථෙපි”ති හි එකක්ඛරකොසෙ වුත්තං. වායමන්ති යෙනාති වායාමො, වායම උස්සාහනෙ, අථ වා වය ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, වයති සබ්බකාලන්ති වායාමො, අමො, වායො විය සදා අමති ගච්ඡතිති වා වායාමො. පරං පරං යානං අක්කමතීති පරක්කමො, පරං පච්චනීකභූතං කොසජ්ජං අක්කමතීති වා පරක්කමො. පදහති යෙනාති පධානං, යු. දහස්ස ධො, දහ භස්මීකරණෙ [පපුඛ්ඛධාධාතුනා සාධෙනඛ්ඛං මඤ්ඤ]. වීරෙ සාධු, වීරානං වා කමමං, විධිනා වා ඊරයිතඛ්ඛං පවත්තෙතඛ්ඛන්ති වීරියං, ඊර ගතියං, ඊහති එති වා යාය සුභාසුභඵලන්ති ඊහා, ඊහ වෙට්ඨායං, ඉ වා ගතිමිහි, පච්ඡිමෙ භපච්චයො, උද්ධං යන්ති යෙනාති උය්‍යාමො, අමො. තිට්ඨති එත්ථ සුභාසුභඵලන්ති ධිති,ති, යා ගතීතිවත්තියං.

157. පජ්ජෙන වුත්තපරියායස්ස වීරියස්ස වත්තාරි අඬ්ගාති දස්සෙති. තවාදීනං තිණ්ණං අවසිස්සනං අවසෙසනා මංසලොහිතෙහි අවධිභූතෙහි, මංසලොහිතානං පන සුස්සනං සුක්ඛතා. එතාති වත්තාරි

අධිට්ඨානවසජ්ජවත්තානි වීරියස්ස අභිගානි කාරණානි භොන්ති. අභිග ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු. අභිගති සිද්ධිං ගච්ඡති වීරියඵලමෙනෙහිති අභිගානි. තච පාලනෙ, ණො, තථො. නහ ඛන්ධනෙ ආරු. න්හාරුතිපි පාඨො. තත්ථ නන්තස්ස ලොපො. සිස අසබ්බජ්ජයොගෙ, යු, ද්විත්තං. අසති බෙපෙති අද්ධානන්ති අට්ඨි,ති, නපුංසකෙ, තෙරුත්තො, ආ භුසො තිට්ඨති එතෙනාති වා අට්ඨි, ඉ. මන ඤාණෙ, සො, නස්ස නිග්ගහිතං, මංසං. රුහ ජනනෙ, ඉතො, ලත්තං, ලොහිතං.

158. අසාක්කසාධනෙපි යස්සා වසෙන උය්‍යාමො, සා අධිමත්තෙනහ අධිකසත්තියුත්තා ඊහා උස්සොළ්භි නාම, උ පබලං දුක්කරකම්මං සහති යායාති උස්සොළී, සහස්ස සොළ්භො, නදාදි, උස්සාහානං උභානි වා උස්සොළී, යථා “පදට්ඨාන”න්ති, ආකාරස්සො, හස්ස ලො, උභලොපො, නදාදි, වායාමමත්තෙපි. ද්වයං සතියං. සරති, සරන්ති වා තාය, සරණමත්තමෙව වා එසාති සති,ති, පමාදං වා සරති හිංසතීති සති. අනු පුනජ්ජනං සති අනුස්සති, උපසග්ගමත්තමෙව වා විසෙසො, ද්වෙපි ඉත්ථියං.

ද්වයං ලජ්ජායං. ලජ්ජි පිළෙ, කාතන්තධාතු. ලජ්ජ ලජ්ජනෙ, මොග්ගල්ලානධාතු, ලජ්ජති පාපාති ලජ්ජා, අ. හිරි ලජ්ජියං, ඉ. හිරියති පාපාති හිරි. සමානා තුල්‍යත්ථා ද්වෙ. ද්වයං ඔත්තජ්ජෙ. ඔත්තජ්ජති භායති පාපතොති ඔත්තජ්ජං, තප භයෙ අවපුබ්බො. පාපතො භායති සිලෙනාති පාපහිරු, පුග්ගලො, චිත්තං වා, තස්ස භාවො තථා.

159. පජ්ජද්ධෙන උපෙක්ඛාය වෙදනාය නාමානි. මජ්ඣිමනිකෙ මජ්ඣිමනසභාවෙ පවත්තා මජ්ඣිමනිකා. ද්විත්තං වෙදනානං සමීපෙ පවත්තා ඉක්ඛා අනුභවනන්ති උපෙක්ඛා, ඉක්ඛ දස්සනෙ. අදුක්ඛා ච සා අසුඛා චෙති අදුක්ඛමසුඛා, මකාරො පදසන්ධිකරො.

ද්වයං මනසිකාරෙ. භවභිගවසෙන පවත්තස්ස චිත්තස්ස ආභුජනතො ආවට්ටාපනතො චිත්තාභොගො. පාලනජ්ඣොභාරත්ථො චෙත්ථ භුජධාතු ආවට්ටනත්ථො ආපුබ්බත්තා, ඉදං පන වීථිජවනපටිපාදකෙ සන්ධාය වුත්තං, චිත්තස්සාරම්මණෙ ආභුජනං පවත්තනං වා චිත්තාභොගො, ඉදං පන ආරම්මණපටිපාදකවසෙන වුත්තං. භවභිගමනතො විසදිසං මනං කරොතීති මනක්කාරො, කරණං වා කාරො, මනස්මිං කාරො මනක්කාරො. එත්ථ ච පට්ඨමිකජ්ජෙන ද්වෙ පටිපාදකා වුත්තා, පච්ඡිමෙන තු ඉතරො.

ද්වයං අධිමොක්ඛෙ. මුච මොචනෙ, අධිමුච්චනං “ඉදමෙවා”ති සන්තිට්ඨානකරණං අධිමොක්ඛො. නිව්ඡයනං නිණ්ණයනං නිව්ඡයො, වය

ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, වස්ස ද්විත්තං, ඡත්තං, නි භුසං ඡෙදනං වා නිව්ඡයො, ඡිදි ද්විධාකරණෙ, ඉස්සත්තං, දස්ස යො, අසරුපද්විත්තං.

160. පඡ්ඡද්ධං දයායං. දය දානගතිහිංසාරක්ඛණෙසු. දයති පරදුක්ඛං, අත්තසුඛඤ්ච හිංසතීති දයා, අ. කපි වලනෙ, අනු පුනප්පුනං කම්පෙති අත්තාධාරස්ස විත්තන්ති අනුකම්පා. කං සුඛං රුන්ධතීති කරුණා, රුධි ආවරණෙ, ධස්ස ණො, අථ වා කරොන්ති අත්තානමධිනමෙතායාති කරුණා, යු, ආ, කරුණා, සා එව කාරුඤ්ඤං. අනුද්දයාති උපසග්ගෙන පදං වච්ඡිතං.

පඡ්ඡද්ධං විරතියං. රමු උපරමෙ විපුබ්බො, විරමණං වෙරමණී, යු, නදාදි, වෙරං මණති විනාසෙතීති වා වෙරමණී. විරමණං විරතී,ති. දුරතො විරමණං ආරතී.

161. චතුක්කං ඛන්තියං. තිතික්ඛනං ඛමනං තිතික්ඛා, තිජ ඛන්තියං, බො, ද්විත්තං, කත්තාදි, ආ. ඛමනං සහනං ඛන්ති,ති. ඛමනෙ ඛමනං, ඛමා ව, ඛමු සහනෙ. ද්වයං මෙත්තියං. මීද ස්නෙහෙ, මිජ්ජති සිනෙහතීති මෙත්තා, ත, ආ. මෙත්ති,ති. අථ වා මිත්තෙ හවා මෙත්තා, මෙත්ති ව.

පඡ්ඡද්ධං දිට්ඨියං. දස්සියතෙ දස්සනං, දිස පෙක්ඛනෙ, යු. දස්සනං දිට්ඨි. ලභ ලාභෙ,ති, ලද්ධි, මිච්ඡාදිට්ඨියමෙව. සෙසා තු උභයත්‍ර. ධීතපක්ඛො සිද්ධන්තො [ධීතො පක්ඛො සිද්ධන්තො, පුබ්බපක්ඛං නිරසා සිද්ධපක්ඛට්ඨාපනෙ ඉති භාවො (විත්තාමණිට්ඨිකා)], සිද්ධො අන්තො අනෙතාති විග්ගහො. සමන්තතො අයනං ගති සමයො.

162. දොහළන්තං තණ්හායං. තස පිපාසායං, යාය තසන්ති, සා තණ්හා, ණ්හො. ඉණම්හි තසිණා. එජ කම්පනෙ, එජා. සංසාරතො නිස්සරිතුමජ්ජදානවසෙන ජාලසදිසත්තා ජාලීනී, උපමානෙ ඉතී. විස පවෙසනෙ, සබ්බත්‍ර විසතා පත්ථතාති විසත්තිකා, සකත්ථෙ ණකො. ඡන්ද ඉච්ඡායං, ඡන්දනං ඡන්දො, කත්තුකමානාපි. තෙසු තෙස්ථාරම්මණෙසු ආකුලිභූතත්තා ජටා වියාති ජටා. කමු ඉච්ඡායං,ති, නිකන්ති. ඉසු ඉච්ඡායං, අ, ඉස්ස ආ, ආසා. සිවු තන්තසන්තානෙ, හවාදිහි හවාදයො සිබ්බතීති සිබ්බනී, අ, ඉතී. සත්තෙ හවං නෙතීති හවනෙත්ති,ති.

163. කෙට්ඨන්තායං, ආරම්මණාහිමුඛං කුමායතීති අභිජ්ඣා, ආ. වන සම්භත්තියං, වනති යෙන සො වනථො, ථො. වා ගතියං, වාති ආරම්මණන්ති වානං, යු. ලුභ ඉච්ඡායං, ලුබ්භනං ලොභො, ණො. රන්ජ රාගෙ, රජ්ජනං, රජ්ජන්ති වා යෙන සො රාගො, ණො. ලය ගතියං, ආ පුනප්පුනං ලයත්තාරම්මණෙසුති ආලයො, පුනප්පුනං ලයති සංසිලෙසති යෙනාති වා

ආලයො. “ලයො විනාසෙ සංසිලෙසෙ, සාමෝ තොරියත්තිකස්ස වෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ. පිහ ඉච්ඡායං, චුරාදි, අ, පිහයති යායාති පිහා. චිත්තස්ස නානාරම්මණෙසු විබ්බමකරණතො මනසො රථො ඉව මනොරථො, මනො ඵව රථො වියාති වා මනොරථො. ඉසු ඉච්ඡායං, අ, සස්ස ච්ඡාදෙසො. ලස කන්තියං, අභිමුඛං කත්වා ලසති යෙනාති අභිලාසො, ණො. කමු ඉච්ඡායං, ණො, කාමො. දුභ පසුරණෙ, දුභනං දොහො, තං ලාභීති දොහලො, දුට්ඨං හදයමෙතෙනාති වා දොහලො, හදයස්ස හලො, හල කම්පනෙ ද්විස්ද්ද්වපපදො, ද්විහි හලති කම්පතීති වා දොහලො, අ, ද්විස්ස දො, ලස්ස ලො. ද්වෙ හදයා අස්ස පරමත්ථස්සාති වා දොහලො. අ, ද්විස්ස දො, හදයස්ස හලො, දස්ස ලො වා, යලොපො, ඉච්ඡාවිසෙසත්තෙපි දොහලස්ස සාමඤ්ඤවත්තිච්ඡාය නිද්දෙසො.

අතණ්හාසභාවම්පි රුචිං ආලම්බණිච්ඡාසභාවසාමඤ්ඤන ඉධෙව චත්තුමාහ “ආකඬ්ඛාතු”ඉච්චාදි. කඬ්ඛ ඉච්ඡායං, අ. රුච රොචනෙ, රොචනං කත්තුකාමතා, ඉ, රුච දිත්තියං වා, රුචි. කත්තුකාමතෙව. සා රුචි අධිකා ලාලසා නාම, ලස කන්තියං, පුනස්පුනං, අතිසයං වා ලසතීති ලාලසා, ද්විත්තං, අස්සා. “යාවනායං මහිච්ඡායං [තණ්හාතිරෙකෙ යාවනායං (චිත්තාමණිට්කා 7.28)], උස්සුක්කෙ ලාලසා ද්විසු”ති රුද්දො.

164. තිකං විරොධෙ. පායෙන විරෙසු හවං වෙරං, පටිසපාපෙසුපි. රුධ පටිසානෙ, විරුජ්ඣනං විරොධො. දිස අප්පිතියං, විද්දෙසනං විද්දෙසො.

රොසන්තං කොධෙ. දුස අප්පිතියං, දුස්සනං දොසො. ආරම්මණෙ පටිහඤ්ඤතීති පටිසං, හන භිංසායං, පටිසසද්දොයං පුල්ලිඬිගෙ වා හවති. කුධ කොපෙ, කුජ්ඣනං කොධො. ආගන්ත්වා හඤ්ඤතීති ආසානො. කුප කොපෙ, කුප්පතීති කොපො, කොපයති වා චිත්තන්ති කොපො. රුස රොසනෙ, රුසනං දුස්සනං රොසො.

ද්වයං පරානත්ථචිත්තනෙ. බ්‍යාපජ්ජති චිත්තස්සති චිත්තමෙතෙනාති බ්‍යාපාදො, පටිසෙපි. පද ගතිම්හි. පරසම්පත්තීසු නාහිරමතීති අනහිරති, රමු රමණෙ,ති.

165. ද්වයං උපනාහෙ. නහ ඛන්ධනෙ, පුනස්පුනං, උපගන්ත්වා වා නය්හති චිත්තන්ති උපනාහො. ඛජ්ඣති වෙරමනෙනාති ඛද්ධවෙරං. ද්වයං සොකෙ. සුව සොකෙ, ණො, සුවනං සොකො. සුවනෙ සොචනං.

තිකං රුදිතෙ. රුදි අස්සුචිමොචනෙ, සබ්බත්‍ර භාවෙ තො. කදි අවිභානෙ, රොදනෙ ව, තපච්චයස්ස අණ්ණාදෙසෙ රුණ්ණං. ද්වයං පරිදෙවනෙ. දෙවනං

සොකෙන විලාපො, පුනප්පුනං, සමන්තතො වා දෙවො පරිදෙවො, පරිද්දෙවො ව.

166. තිකං භයෙ චිත්තුත්‍රාසසඬ්ඛානෙ. සබ්බත්‍ර භාවසාධනං. භී භයෙ, භායනං භීති,ති. භයං, ණො. තස උබ්බෙජෙ, උත්තසනෙ උත්තාසො, ණො. ද්වයං මහති භයෙ. භීරුනො ඉදං හෙරවං, ණො. මහත්තඤ්ච තං භයජනකත්තා භයඤ්චාති මහබ්භයං. මහාභයන්තිපි පායො.

167. පජ්ජං භායිතබ්බසාමඤ්ඤෙ. හෙරවසද්දොයං සාමඤ්ඤවාචකොපි අත්ථිති ඉධ නිද්දෙසො. භායති යස්මාති හිංසනං, සො, යු, බිත්ථාගමො. භායති යස්මාති භීමං, මො. දර විදාරණො, දරියතීති දාරුණං, උණො. භායති යස්මාති භයානකං, ඤ්චු, අනකාදෙසො. සුර හිමෙ, සුරති හිංසතීති සොරං, ණො. පටිචත්තති භයං චිත්තුත්‍රාසො යස්මාති පටිභයං. භායති යස්මාති හෙස්මං, ස්මපච්චයො. භයං කරොතීති භයඬ්ඤකරං, අලුත්තසමාසොයං. ඉමෙ නච හෙරවාදයො භයහෙරවාදිහෙතුමිහි දබ්බෙ විසෙසනභාවෙන චත්තන්තෙ, තදා තිසු ලිඬ්ගෙසු, සාමඤ්ඤෙන තු නපුංසකෙ.

168. ද්වයං පරාභ්‍යුදයාසහනෙ. ඉස්ස ඉස්සත්ථෙ, ඉස්ස ඉස්සායන්ති වා ධාත්චත්ථො, ඉස්සති සන්තෙසුපි ගුණෙසු වචසා, මනසා වා දොසාරොපනං කරොතීති ඉස්සා, අ. උස්සය [උසුය (?)] දොසාවිකරණො. තිකං මච්ඡෙරෙ. මසු ආමසනෙ, ච්ඡෙරච්ඡරපච්චයා, මච්ඡරමෙව මච්ඡරියං, සකත්ථෙ ඉයො, අථ වා මසුඉච්චෙතස්ස පාටිපදිකස්ස සුස්ස ණමිහි ච්ඡෙරච්ඡරා, මසු මච්ඡෙරෙතිපි ධාතු.

තිකං අඤ්ඤාණො. මුහ වෙච්ඡිත්තෙ, මුය්හන්ති තෙන සම්පයුත්තධම්මා, සයං වා මුය්හති, මුය්හනමත්තමෙව වා තන්ති මොහො. විද ඤාණො, න විදතීති අවිජ්ජා. න විජානාතීති අඤ්ඤාණං. තිකං මානෙ. භූතෙනාභූතෙන වා පරතො උක්කංසකප්පනෙන චෙතසො උන්නති මානො, යථා “සුරො අත්ථවාහ’මස්මි සීලවා බුද්ධිසම්පන්නො”ති [අවෙහි හලවා අස්මි, සීලවා බුද්ධිසංයුතො (චිත්තාමණිට්කා 7.22)]. මාන පූජායං, චුරාදි, අ. ධාරණත්ථො ධාධාතු, කරොත්‍යත්ථෙ විපුබ්බො, සෙය්‍යාදිභාවෙ අත්තානං විදධාති යාය සා විධා, තිසු. උද්ධං නමති යාය සා උන්නති, ඉත්ථියන්ති.

169. ද්වයං උද්ධච්චෙ. හන ගතියං, උද්ධං උද්ධං හනති ගච්ඡතීති උද්ධතො, තො, හනස්ස ධො, අසරුපද්චිත්තං, චිත්තං, උද්ධතස්ස භාවො උද්ධච්චං. ධාව ගතියං, උද්ධං ධාවති චිත්තමෙනෙනාති උද්ධවං, අ, රස්සො.

තාපාදිපඤ්චකං කුක්කුච්චෙ. තප, ධූප සන්තාපෙ, තපති චිත්තමෙනෙනාති තාපො, ණො. කුච්ඡිතං කරොතිති කුක්කුතං, චිත්තං, තංසමඬගී වා, තස්ස භාවො කුක්කුච්චං. පච්ඡා තපති එතෙනාති පච්ඡාතාපො. අනු පච්ඡා තපති යෙන සො අනුතාපො. සර ගතියං, විරූපෙන පති පුනස්පුනං සරති චිත්තමෙනෙනාති විජ්ජපිසාරො, තස්ස ටො.

170. පජ්ජං විචිකිච්ඡායං. ලිඛ ලෙඛනෙ, මනං විලෙඛති ද්විධාකරණවසෙනාති මනොවිලෙඛො. දිග උපවයෙ. ඉධ පන සංපුඛ්ඛත්තා සංසයෙ, කරණෙ ණො. සී සයෙ, ඉධ සංපුඛ්ඛත්තා කඬ්ඛායං, සබ්බත්‍රෙවං. “කථමිද”මිති කථයති යාය සා කථංකථා. කිත රොගාපනයනෙ, ජපච්චයො, ද්විත්තාදි, විගතා විකිච්ඡා ඤාණප්පටිකාරො එතායාති විචිකිච්ඡා. ඉල ගතිකම්පනෙසු, ද්විධා ඉලති චිත්තමෙනෙනාති ද්වෙළ්භකං, හපච්චයො, සකත්ථෙ කො ව. කඬ්ඛ විචිකිච්ඡායං, අ, ඉත්ථියං. සඬක සඬකායං. විචිධෙනාකාරෙන මඤ්ඤති යස්මා, සා විමති. මන ඤාණෙ, ඉත්ථියන්ති.

171. තිකං නිවපකතිදොසසම්භූතරූපිස්සරියාදිනිමිත්තිකෙ මදෙ, යස්මිං සති උත්තරදානසාදරොලොකනාදිවිමුඛො පුරිසො ජායතෙ. මදොප්පාත්‍ර “කත්ථුරිගබ්බරෙතෙසු, මදොහස්සෙහදානෙසු”ති [කත්තරි ගබ්හරෙතෙසු, මදො පුරිසමානෙසුති (නිස්සය)] රහසො. ගබ්බ මානෙ, චුරාදි, අ, අථ වා ගර සෙවනෙ, බො. මාන පූජායං, විසෙසතො මානෙතිති අභිමානො. අහංකාරෙ අහංසද්දො නිපාතො, අම්භසද්දොප්පාත්‍ර, “අහ”මිති අත්තානං කරොති යෙනාති අහංකාරො. ද්වයං චිත්තායං. චිත්ත චිත්තායං, අ. කෙ චිත්තායං, ක්කායතෙ ක්කානං, ද්විසුපි භාවසාධනං, අ. විතක්කචිත්තානං කො හෙදො? විතක්කො තාව වාචාය පුඛ්ඛභාගප්පචත්තො, “පුඛ්ඛෙව බො, ගහපති, විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දති”ති [සං. නි. 4.348] හි චුත්තං. ඉතරා පන තස්සා අපුඛ්ඛභාගප්පචත්තාපිති අයමෙතාසං විසෙසො. අථ වා විතක්කො පකිණ්ණකපරියාපන්තො එකො චෙතසිකධම්මො, ඉතරා පන සබ්බසාධාරණපරියාපන්තො මනසිකාරනාමකො එකො චෙතසිකධම්මොති අයමෙතාසං විසෙසො.

ද්වයං නිච්ඡයෙ. නය ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, ආරම්මණං නිච්ඡිනන්තො නයතිති නිණ්ණයො, නස්ස ණත්තං. අථ අධිමොක්ඛනිණ්ණයානං කො හෙදො? අධිමොක්ඛො ආරම්මණං අජ්ඣෙදාගාහෙත්වා තිට්ඨති, නිණ්ණයො විනිච්ඡයමත්තමෙවාති අයමෙතෙසං විසෙසො. අථ වා අධිමොක්ඛො පසාදෙපි සම්භවති, ඉතරො පන න තථාති අයංපොතෙසං හෙදො. තත්‍ර නිච්ඡයසද්දො ඉධාපි පචත්තතිති ද්විසුපි චුත්තො.

පාදෙන අභ්‍යුපගමස්ස නාමානි. පඤ්චබ්බො ජානාති අභ්‍යුපගමෙ, ඉත්ථියං අ, පටිඤ්ඤා. තථා සුඤ්ඤාති ච, අ, පටිස්සවො, ද්විසුපි භාවසාධනං. සංවිදා'ගු, පටිඤ්ඤානං, නියමො, අස්සවො, සංසවො, අභිගීකාරො, අභ්‍යුපගමො, සමාධිඉච්චාදීනිපි අභ්‍යුපගමස්ස නාමානි [අමර 5.5].

172. ඡහි පදෙහි අනාදරස්ස නාමානි. මාන පුජායං, චුරාදි, මන ඤාණෙ වා, හෙට්ඨා කත්වා ජානනං අවමානං, භාවෙ යු. යො යෙනානාදරිතො, ස තතො අවස්සමෙව කායච්චිමනානං අඤ්ඤතරෙනාවධියතෙති අනාදරෙපි ඛාවධානාහිවාරතො තිරසද්දො අන්තරධානෙ වත්තමානො සම්බජ්ඣතෙති තිරොධානකරණං තිරක්කාරො. පරි පරාපුබ්බො භූධාතු අවඤ්ඤාණෙ, අවපුබ්බො ජානාති ච, සබ්බත්‍ර භාවෙ ඤො, අ ච. දර ආදරෙ, ආදරො සක්කාරො, තබ්බිපරිතො අනාදරො. පරාභවනං පරාභවො. අවජානනං අවඤ්ඤා.

ද්වයං උම්මාදෙ. චිත්තස්ස විබ්භමො භන්ති උම්මාදො. මද උම්මාදෙ, උග්ගතෙහි, උම්මග්ගසණ්ඨිතෙහි වා දොසෙහි මදනං උම්මාදො.

173. ස්නෙහන්තං ස්නෙහෙ. පියස්ස භාවො පෙමං, ඉමො, පියස්ස පත්තං, පිනයතීති වාපි, පිනො භාවො පෙමං, ඉමො. සිනිහ, ස්නිහ පිතියං, භාවෙ ඤො. ද්වයං මුච්ඡායං. පිළ විබාධායං, චිත්තස්ස පිළා චිත්තපිළා, විගතා නිලාදිසඤ්ජානනලක්ඛණා සඤ්ඤා එතස්මාති විසඤ්ඤී, තස්ස භාවො විසඤ්ඤිතා.

ද්වයං පමාදෙ. යෙන සක්කො සමානො සයං කත්තබ්බං න කරොති, සො පමාදො, මද පමාදෙ පපුබ්බො, පමජ්ජනං පමාදො, ඤො. සජ විසජ්ජනාලිඤ්ඤානිමිමානෙසු. සතියා විසජ්ජනං සතිවොසග්ගො, ඉස්ස ඔ. අපුබ්බවත්ථුපරික්ඛාතිසයෙ කොතුහලාදිද්වයං. තුජ හිංසායං, කුං පාපං තොජතීති කොතුහලං, අලො, වණ්ණවිකාරො ච. තුල නික්කසෙ, කුං පාපං තුලයතීති කුතුහලං, අ, භකාරවණ්ණාගමො. කොතුකං, කුතුකඤ්ච එතෙසං පරියායානි.

174. විලාසාදයො ක්‍රියා වෙට්ඨා, කිංවිසිට්ඨා? සා ක්‍රියා නාරිසිඬිගාරභාවජා ඉත්ථිනං රතිභාවජා, යා භාවසද්දෙනොච්චන්තෙ. හුයන්තෙ රාගිනො අත්‍රාති භාවො, හු භවතෙ, ඤො. ආදිනා විච්ඡිත්තිපභුතීනං ගහණං, තථා හි චුත්තං නාටකරතනකොසෙ –

“ලිලා විලාසො විච්ඡිත්ති, විබ්භමො කිලකිඤ්චිතං;
මොට්ටායිතං කුට්ටමිතං, විබ්බොකො ලලිතං තථා.

විකතඤ්චෙති විඤ්ඤෙය්‍යා, දස ථීනං [ථීනං චෙට්ඨා (ක.)] සභාවජා;
භාවො ච හෙලා වික්ඛෙප-සම්මුල්භමදකපණ්‍යා'න්ති.

තත්‍ර පියසමීපගමනෙ යො යානාසනගමනවිලෝකිතෙසු විකාරො, අකස්මා
ච කොධමිහිතවමක්කාරමුඛවිකුණනං, සො විලාසො, විපුබ්බා ලසධාතුමහා
ණො. සුකුමාරවිධානෙන හමුකනෙන්තාදික්‍රියාසවිචකරවරණභිගවිනායාසො
ලලිතං, ලල විලාසෙ, තො. අලද්ධපියසමාගමෙන කුචිත්තවිනෝදනත්ථං
පියස්ස යා වෙසගතිදිට්ඨිහසිතහණිතෙහානුකති කරියතෙ, සා ලීලා, ලල
විලාසෙ, ලල උපසෙවායන්ති වා ධාත්වත්ථො, අ. සුරතෙ පවඨිසෙවිජා හෙළා,
හෙළා වා, හීල භාවකරණෙ, අ. මදරාගහස්සජනිතො විපරියාසො විබ්භමො.
ආහරණවිලෙපනාදීනං කුතොචි පියාපරාධතො ඉස්සායානාදරෙන චත්තානං
සබ්බං පයතනෙන වාරණං විච්ඡින්නි, ඡිදි ද්වෙධාකරණෙ,ති. පියෙන දත්තං
පිනිනිබන්ධනං ස්වප්පමපි භූසනං විච්ඡින්නිත්‍යඤ්ඤ. කිලකිඤ්චිතාදයො
නාටකසත්ථානුසාරතො [බ්‍යාබ්‍යාසුධාටිකාටීප්පණෙ] ඤෙය්‍යා.

175. තිකං හසිතෙ. හස හසනෙ, සබ්බත්‍ර භාවසාධනං. සො භාසො මන්දො
සමානො මිහිතං, සිතඤ්චුවචනෙ. මිහ ර්සංහසනෙ. මන්දස්සිතං මිහිතන්තිපි
පායො, මිහි ර්සංහසනෙතිපි ධාතු, මිහිස්ස, මිහිස්ස වා ස්‍යාදෙසො, සිතං. සබ්බත්‍ර
භාවෙ තො.

ර්සංචුල්ලිතදන්තෙහි, කටාක්ඛෙහි සොට්ඨවෙහි ව;

අලක්ඛිතද්විපද්වාරං, සිතමිච්ඡන්ති සුරයො [විත්තාමණිටිකා 7.34].

ද්වයං මහාහසිතෙ. අට ගතියං, දුරගාමිහාසො අටභාසො, අතික්කන්තො වා
භාසො අටභාසො, තස්ස ටො, ඉකාරස්සත්තඤ්ච. සිතාතිහසිතානං
අන්තරාලිකං විහසිතං.

ආකුඤ්චිතකපොල'ක්ඛං, සස්සනං නිස්සනං තථා;

පත්ථාවොත්ථං සානුරාගං, ආහු විහසිතං බුධා [විත්තාමණිටිකා
7.35].

ද්වයං ලොමුග්ගමෙ. රොමානං අඤ්චනං රොමඤ්චො, අඤ්ච ගමනෙ,
ණො. ලොමානං හංසනං උද්ධග්ගහාවො ලොමහංසනො.

176. පරිභාසාදිජක්කං චල්ලහාදීනං පරිභාසෙ. පරිහසන්ත්‍යත්‍රාති
පරිභාසො, ණො, පරිහවිතුකාමෙන භාසොති වා පරිභාසො. දු පරිභාසෙ, දු
අනාදරෙති වා ධාතු, අ, දව දාහෙති වා ධාතු. බ්බි කිලායං, බ්බිධා, බ්බිදාතිපි
පායො, අථ වා බං තුච්ඡං ඉඨිධා වාචා, සා ඵත්ථාති බ්බිධා. කීළ පිනියකීළනෙසු,

කීළ විහාරෙති වා, කීළනං කෙළි කීළා ව කීළිතඤ්ච. පරිභාසාදිජක්කෙසුපි අධිකරණසාධනම්පි ආචරියා වදන්ති.

තිකං නිද්දායං. නිපුබ්බො දා සුපනෙ, අ. සුප සයෙ, ඉනො, සුපිනං. අ, සොජ්ජං. අවිචන්තපරිස්සමාදිකාරණා සබ්බචගනිමීලනං මිද්ධං. මුච්ඡාපායං මිද්ධං. මිද්ද කාරියක්ඛමනෙ, තො. මෙධයති වා මිද්ධං, අකම්මඤ්ඤභාවෙන විහිං සතීත්‍යත්ථො, කම්පනත්ථො වලඛාතු මුච්ඡාපායෙ පපුබ්බො. අක්ඛිදලානං පචලභාවෙන අයති පචත්තතිති පචලායිකා, ණ්චු, අස්සිත්තං.

177-178. කෙතවන්තං කුට්ඨං. කරණං කති, නින්දිතා කති නිකති. අට ගමනෙ, කුච්ඡිතෙතාකාරෙන අටතිති කුට්ඨං. කුට්ඨ ඡෙදනෙති වා ධාතු [සද්දනීතිධාතුමාලායං පන “කුට්ඨ අජ්ජසාදෙ”ති ධාතුනා සාධිතං]. රහි බ්‍යාජෙ, බ්‍යාජො නාම කෙතවං. සයං කෙතවෙ, සයං, සයයති න සම්මා භාසති යෙනාති වා සයං. කිතවස්ස ධම්මො කෙතවං, කිතවො නාම ජුතකාරො, වොරො වා, කිත නිවාසෙ, අවො. කපටො, බ්‍යාජො, උපධි, කුසති ඉච්චාදීනිපි කෙතවස්ස නාමානි.

සත්තකං සභාවෙ. භවනං භාවො, සස්ස අත්තනො, සන්තො වා සංවිජ්ජමානො භාවො සභාවො. සජ්ජ විසජ්ජනාලිචගනනිමිමානෙසු, නත්ථි විසජ්ජනමෙතස්සාති නිස්සග්ගො. රූප පකාසනෙ, සංවිජ්ජමානං රූපං සරූපං. කරණං භවනං කති, පයමං කති පකති. යථා පයමකාලෙ සම්භූතා, තට්ඨෙව සබ්බදාපිත්‍යත්ථො. සීල සමාධිමිහි, සමාධි නියමො. ලක්ඛ දස්සනච්ඡෙසු, තට්ඨෙව ලක්ඛිතබ්බන්ති ලක්ඛණං, යු. තට්ඨෙව භවතිති භාවො.

ද්වයං උස්සවෙ. උස දාහෙ. කං උසවන්ති උග්ගිරයන්ත්‍යත්‍රාති උස්සවො, නානාසමිද්ධිහි සවන්ති එත්ථාති වා උස්සවො. ඡි ඡෙදනෙ, ඡින්දති සොකමෙත්ථාති ඡණො. යු. ඉස්ස ලොපො. සොකං, පාපඤ්ච ඡින්දන්තා අණන්ති සද්දායන්ති එත්ථාති වා ඡණො. ඡි ඡෙදනෙ. අණ සද්දත්ථො දණ්ඩකො ධාතු.

179. යථා සස්තෙහං පකතිතිලතෙලාදිස්තෙහසහිතං දීපකං පජ්ජොතං ධාරෙන්නො ජන්තු නරො අත්‍යන්ධකාරගබ්භාදීස්වපි ධීතාති බුද්දකාත්‍යත්ථානාති අතිසුබ්බානිපි නානාදබ්බසමුහාති සුබ්බංව සම්පස්සති, තථා සස්තෙහං බුද්ධපරියායාදිඅනෙකපරියායස්තෙහසහිතං ඉමං අභිධානප්පදීපිකං ගන්ථං උග්ගහණධාරණාදිනා ධාරෙන්නො ජන්තු සොතුජනො බුද්දකාති අත්ථානාති නානාසත්ථෙසු ආගතාති අතිගම්භීරාති අත්ථානාති සුබ්බං සම්පස්සතිති යොජනා.

අභිධානප්පදීපිකාවිකා

සග්ගකණ්ඩවණ්ණනා

ඉති සකලඛ්‍යාකරණමහාවනාසඨිගඤ්ඤාණචාරිනා කච්ඡුඤ්ජරකෙසරිනා
සිරිමහාවතූරඨිගබ්බෙන් මහාමච්චෙන විරචිතායං අභිධානප්පදීපිකාවණ්ණනායං
සග්ගකණ්ඩවණ්ණනා සමත්තා.

සග්ගකණ්ඩවණ්ණනා නිවසීතා.

2. භූකණ්ඩ

1. භූමිවග්ගවණ්ණනා

180. ඉධ භූකණ්ඩෙ සාඨගොපාඨගෙනි භූමාදීහි දසහි, පාතාලෙන වාති එකාදසහි කොට්ඨාසෙහි කමතො වග්ගා භූමිවග්ගාදිනාමකා වග්ගා වූච්චන්තෙ. සප්පධානොපකාරකානි අඨගානි බාරාදීනි, අඨගානං උපකාරකානි ච උපඨගානි අද්ධාදීනි.

181. සාද්ධපජ්ජෙන භූමියා නාමානි. වසුනි රත්තානි ධාරයතීති වසුන්ධරා. බමු සහනෙ, බස්ස ඡො, ඡමා, අථ වා ඡී ඡෙදනෙ, සත්තානමධොපතනං ඡින්දතීති ඡමා, මො, ඉත්ථියමා ච. භවන්ත්‍යස්සං භූතානීති භූමි. භූ සත්තායං, මි. පුඨඉති පාටිපදිකෙ යීතෙ නදාදි, ඊ, පුඨස්ස පුඨආදෙසෙ, වුද්ධිමිති ච කතෙ පුඨවී. උස්සුවාදෙසෙ පුඨවී. පථාදෙසෙ තු පඨවී, ඉමස්මිං පක්ඛෙ අවාගමො, අථ වා ටථ ගතියං, පඨවති එත්ථානි පඨවී, නදාදි, සබ්බත්ථ පත්ථරතීති වා පඨවී, ටර සත්ථරණෙ පපුබ්බො, රස්ස වො, නදාදි, පුඨවී, අස්සු.

“මධුනො කෙට්ඨස්සාපි, මෙදමංසපරිජ්ජුතා;
තෙතායං මෙදිනී දෙවී, වූච්චතෙ ඉන්ධවාදීහි”ති [විත්තාමණිට්කා 11.3]. –

වචනතො මෙදයොගා මෙදිනී, ඊ, ඉනී ච. මීද ස්නෙහනෙ වා, යු, නදාදි, ඉස්සෙත්තඤ්ච. මහ පුජායං, නදාදි. විත්ථිණ්ණත්තා උබ්බි, නදාදි, අවති භූතානීති වා උබ්බි, අස්සු. වසුනි සත්තායස්සං වසුමතී. ගච්ඡන්ති යස්සං ලොකා, සා ගො, පුමිත්ථියං. කා සද්දෙ, කායති එත්ථ, කායති මාරව්ජයකාලෙති වා කු, උ. වසුනි ධාරයතීති වසුධා. සබ්බං ලොකං ධාරයතීති ධරණී, යු, නදාදි. ධරතීති ධරා, ඉත්ථියං ආ. ගමු ගමනෙ, ගච්ඡන්ත්‍යස්සං ඡගතී, අන්තපච්චයො, ගස්ස ද්විත්තං, ඡත්තඤ්ච, නලොපො, නදාදි. භූ සත්තායං, ඊ, නදාදි, ක්විමිති භූ. භූතෙ සත්තෙ ධරතීති භූතරො. අව රක්ඛණෙ, යු, නදාදි, අවතී.

182. බාරා ලවණරසා මත්තිකා ලාසොත්තුවචනෙ. බාදතීති බාරා, දස්ස රො. පදෙසකත්තා මත්තෙන පමාණෙන යුත්තා මත්තිකා. ලාස රුජායං, ලාසො. ලාසයොගා ලාසවා, වන්තු. රපච්චයෙ ලාසරො. ද්වෙපි තීසු වත්තන්තෙ.

ථල යානෙ, අධිකරණෙ අ. කිත්තිමං ථලං, අකිත්තිමා ථලී, නදාදි. ථද්ධලුබ්බිති භූභාගෙ භූමිප්පදෙසෙ ජඨගලසද්දො වත්තති. තත්ථ නිජ්ජලත්තා කක්ඛලත්තා ථද්ධො.

තික්ඛසක්ඛරාදිවිදාරගවාදිබුරගණ්ඩුප්පාදවච්චාදිසහිත්තා ලුඛො වෙදිතඛිඛො. ගල වචනාධොපතනාදනෙසු. ජලං ගලති එත්ථ, ජලෙන වා ගලන්ති එත්ථාති ජඬගලො, නිජ්ජලො දෙසො, “ජඬගලො නිජ්ජලෙ දෙසෙ, තිලිඬගො පිසිතෙ ටිය”න්ති [\[තිකණ්ඩසෙස 3.3.393\]](#) හි තිකණ්ඩසෙසො, ලස්ස ලොපො, නිග්ගහීතාගමො ව.

183. වෙදෙන පඤ්ඤාය ඊහන්ති එත්ථාති වෙදෙහො. සො එව විදෙහො, ඉමං දීපමුපාදාය සිනෙරුනො පුබ්බදිසාභාගත්තා පුබ්බො ව සො විදෙහො වෙති පුබ්බවිදෙහො. එවමපරුත්තරෙසු. ගවෙන යන්තොත්ථාති ගොයානො. අපරො ව සො ගොයානො වෙති අපරගොයානො. ජම්බුයා ලක්ඛිතො, කප්පට්ඨායිතාදිප්පභාවෙන වා තප්පධානොදීපොති ජම්බුදීපො. ධම්මතාසිද්ධස්ස පඤ්චසීලස්ස ආනුභාවෙන කං සුඛං උරු මහන්තමෙත්ථාති කුරු, කුං පාපං රුන්ධන්ති එත්ථාති වා කුරු, ක්වි. දීප දිත්තිප්පකාසනෙසු, ජලමජ්ඣෙ දිප්පන්තිති දීපා, දිප්පන්ති එත්ථ සද්ධම්මාති වා දීපා, පමාණතො මහන්තා දීපා මහාදීපා.

184. කුරුආදයො එකථිසති ජනපදන්තරා ජනපදවිසෙසා, ආදිනා සුරමහපච්චුග්ගතා තලකුටා අස්මාකාදයො ව පුම්බහුත්තෙ පුල්ලිඬගෙ බහුත්තෙ ව සියුං. කුරු නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළුභිසද්දෙන “කුරු”ති බහුවචනෙන වුවචති, එවං සබ්බත්‍ර. කුං පාපං රුන්ධන්ති කුරු, බත්තියකුමාරා, තෙසං නිවාසො කුරු, පච්චයලොපතො න වුද්ධි, සබ්බත්‍රෙවං [\[පාණිනි 1.2.52 4.2.81 සුත්තෙසු පස්සිතඛිඛං\]](#). අරිච්ඡයලොකමරියාදාතික්කමාදීසු සක්කොන්තිති සක්කා. කොසං ලන්ති ගණ්හන්ති, කුසලං පුච්ඡන්තිති වා කොසලා. මගෙන සද්ධිං ධාවන්තිති මගධා, ක්වි, මංසෙසු ගිජ්ඣන්තිති වා මගධා. ගිධ අභිකඬ්ඛායං. සෙවන්ති යෙනාති සිවි, සි සෙවායං, වි. සිවං කරොන්තිති වා සිවි, අඤ්ඤත්ථෙ ඉ. කල සද්දෙ, ඉඬගපච්චයො, කලිඬගා, තෙසං නිවාසො කලිඬගා, උත්තරාපථො [\[“ජගන්තාථා පුබ්බභාගෙ කණ්භාතීරන්තරං සිවෙ කලිඬගදෙසො සංවුත්තො” ඉත්‍යුත්තදෙසෙ \(ථොමනිධි\)\]](#), කලිං ගණ්හන්තිති වා කලිඬගා, ක්වි, කලං මධුරසද්දං ගායන්තිතිවා කලිඬගා, අස්සිත්තං, කෙන සුඛෙන ලිඬගන්තිති වා කලිඬගා, ලිඬග ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු. අත්තනා බාදිතං ලඤ්ඡං පරාජිතෙහි යාවිතෙපි පුන න වමන්තිති අවන්ති. පඤ්චාලස්ස පුත්තා පඤ්චාලා. වජ්ජෙතඛිඛාති වජ්ජී, “වජ්ජෙතඛිඛා ඉමෙ”ත්තාදිනා පචිත්තවචනමුපාදාය වජ්ජීති ලද්ධනාමා රාජානො. වජ්ජීරට්ඨස්ස වා රාජානො වජ්ජී. රට්ඨස්ස වා පන තංසමඤ්ඤා තංනිවාසිරාජකුමාරවසෙන වෙදිතඛිඛා. ගං පථවිං ධාරොන්තිති ගන්ධාරා, කිත්තිගන්ධෙන අරන්තිති වා ගන්ධාරා. චිත උස්සාහනෙ, වෙතන්ති උස්සහන්ති යුද්ධකම්මාදීසුති වෙතයො.

185. වඩිග ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු. විසිට්ඨානි දෙහානි යෙසං විදෙහා, පුබ්බවිදෙහදීපතො ආගතත්තා වා විදෙහා. ඔජ දිත්තියං, කම්බුනා සම්බුකෙන ඔජන්ති තස්සං වොහාරකරණතොති කම්බොජා, කම්බුකජො ඔජො බලමෙනෙසන්ති වා කම්බොජා. මද මද්දනො, මද්දන්තිති වා මද්දා, මං සිවං දදන්තිති වා මද්දා, පඤ්චකාමගුණාදිහි මොදන්තිති වා මද්දා, මද හාසෙ. හඤ්ජ අවමද්දනො, හග්ගා. අඩිග ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු. සීහං ලන්තිති සීහලා. කාස දිත්තියං, සම්පත්තියා කාසන්තිති කස්මීරා, මීරො. කාස දිත්තියං, ඉ, කාසී. පඩි ගතියං, පණ්ඩු, උ. අථ වා කුං පාපං රුන්ධති එත්ථාති කුරු, ඉති එකොපි ජනපදො නිස්සිතානං බහුත්තා බහුවචනෙන වුච්චති. එවං සබ්බත්ථ.

186. ද්වයං භුවනෙ. ලුප් අදස්සනෙ, ලුප්පතීති ලොකො, ගස්ස කො, ජස්ස වො. භවන්ති එත්ථාති භුවනං, යු. ජගති, විට්ඨපාදිනිපි භුවනපරියායානි. ද්වයං දෙසසාමඤ්ඤ. දිස අතිසජ්ජනෙ, අතිසජ්ජනං පබ්බොධනං, “අයං ඉත්ථන්තාමො”ති දිසති අපදිසතීති දෙසො. සි සෙවායං, සඤ්ඤායං අ, විසයො.

සිට්ඨාචාරරහිතො මිලක්ඛදෙසො කාමරූපාදි පච්චන්තො නාම. මිලක්ඛ අබ්‍යන්තියං වාචායං, මිලක්ඛන්ති අබ්‍යන්තවාචං භාසන්තිති මිලක්ඛා. සිට්ඨාචාරමග්ගදස්සනත්ථාය පඤ්ඤාවක්ඛුනො අභාවා රාගාදීමලං අක්ඛිමිහි යෙසන්ති වා මිලක්ඛා, අස්සිත්තං, තෙසං නිවාසට්ඨානං මිලක්ඛදෙසො. පච්චන්තෙ මජ්ඣිමදෙසස්ස බහිද්ධාභාගෙ ජාතො පච්චන්තො.

බ්‍යවත්ථා චතුර්වණ්ණානං, යස්මිං දෙසෙ න විජ්ජනෙ;

මිලක්ඛදෙසො සො චුත්තො, මජ්ඣිභූමි තතො පරං [වින්තාමණිට්කා 11.7].

අරියාචාරභූමිත්තා මජ්ඣො ච සො දෙසො චෙති මජ්ඣදෙසො, නවයොජනසතපරික්ඛෙපො මජ්ඣිමදෙසො.

187. සලිලජ්ජායො බහුදකො දෙසො අනුපො නාම, අනුගතා ආපා අත්‍රාති අනුපො, ආපස්ස ආදිනො උත්තං, පරලොපො වා. කච බන්ධනෙ, ඡො, කච්ඡං. අනුපදෙසො ච. අභිනවොග්ගමනෙන තිණෙන ලක්ඛිතෙ හරිතෙ දෙසෙ සද්දලො, දල දිත්තියං, භාවෙ අ. විජ්ජති දලො යත්ථ සද්දලො.

188. නදියා ආහතෙන අම්බුනා උදකෙන ජීවන්ති එත්ථාති නද්‍යම්බුජීවනො දෙසො නදී මාතා අස්සාති නදීමාතිකොති වුච්චති, බහුබ්බිහිමිහි කො. වුට්ඨියා වස්සෙන නිජ්ජිජ්ජති සස්සමෙත්ථාති වුට්ඨිනිජ්ජිජ්ජසස්සකො දෙසො දෙවො මාතා අස්සාති දෙවමාතිකොති වුච්චති, බහුබ්බිහිමිහියෙව කො, දෙවසද්දො චෙත්ථ වුට්ඨිමාහ.

189. අනුපාදයො දෙවමාතිකාන්තා තිසු ලිඬිගෙසු. චන්දසුරාදො චන්දසුරියසිනෙරුපබ්බතාදිමහි සස්සතිසද්දො ඊරිතො කථිතො. සබ්බදා සරන්ති ගච්ඡන්තිති සස්සතියො, සර ගතියං, සරසද්දස්ස සො,ති.

රඨ ගතියං, රඨන්ති එත්ථ නගරාදයොති රට්ඨං, තො. නාගරෙහි විජිනිතබ්බන්ති විජිතං. ආළියං පචත්තමානො යො සෙනු, සො පුරිසෙ පුල්ලිඬිගෙ වත්තති. සි බන්ධනෙ, තු. අල භූසනෙ, ඉ, ආළි, තස්සං ආළියං.

නගරපබ්බතාදිනො උපාන්තභූ සමිපභූමි පරිසරො පරිතො සරන්ත්‍යත්‍රාති, ණො.

තිකං වජෙ. ගාවො තිට්ඨන්ත්‍යත්‍රාති ගොට්ඨං. කුල සඬ්ඛ්‍යානෙ, ගාවො කුලන්ත්‍යෙත්ථාති ගොකුලං, ගුන්තං කුලං සරන්ති වා ගොකුලං. වජ ගතියං, වජන්ති යං ගාවො නිවාසනත්ථායාති වජො. ගොට්ඨානකං, ගොට්ඨානන්තිපි වජස්ස නාමානි.

190. සිලොකෙන මග්ගස්ස නාමානි. පථිකෙහි මජ්ජිමෙ නිත්තිණං කරියතෙති මග්ගො, මජ්ජ සුද්ධියං, ණො, ජස්ස ගත්තං, පථිකෙහි මග්ගියතෙති වා මග්ගො, මග්ග අන්වෙසනෙ, මං සිවං ගච්ඡති එත්ථ, එතෙනාති වා මග්ගො, “මො සිවෙ පරිසායඤ්චෙ”ති හි නානත්ථසඬ්ඛගහෙ, සිවං ගමනං කරොතිත්‍යත්ථො, ක්‍රියාවිසෙසනමෙතං. පථි ගතියං, චුරාදි, නාගමො. පන්ථයන්ති යන්ත්‍යනෙනාති පන්ථො, අ, කාරිතලොපො. පථි යාත්‍යනෙනාති පථො. අද ගමනෙ, අදති යත්ථ සා අද්ධා, ධො, අද්ධා මග්ගො, අද්ධාසද්දොයං කාලෙපි, සමභාගත්ථවචනෙ තු අද්ධං, තස්මා අද්ධසද්දො පුමනපුංසකවසෙන ද්විලිඬිගො, රාජාදිත්තෙ අද්ධා, අරාජාදිත්තෙ අද්ධං. අඤ්ජ ගතියං, අසො. වජ ගතියං, උමො, ජස්ස ටො. පද ගතියං, අ, දස්ස ජො, ද්විත්තං, පථිජො. අය ගතියං, යු, පද ගතියං, අවො, නදාදි. වත්ත වත්තනෙ, වත්තනං ගමනාදි, අනි, නදාදි, වත්තනී. කන්තනදණ්ඨෙ පුන්තපුංසකං. පථිකෙහි පාදෙහි හඤ්ඤතෙති පද්ධති. පාදසද්දසමානත්ථොන පදසද්දෙන නියතප්පයොගතො චුත්තිනා සිද්ධො, පදසද්දපපදො හනධාතු,ති, හනස්ස ධො, අලොපො. පද්ධතිසභවරණතො වත්තනී, තංසභවරණතො පදවි ව ඉත්ථියං.

191-192. තබ්බෙදා තස්ස මග්ගස්ස විසෙසා ජඬ්ඝමග්ගාදයො අපථන්තා. ජඬ්ඝාහි ගතො මග්ගො ජඬ්ඝමග්ගො. සකටෙහි ගතො මග්ගො සකටමග්ගො. තෙ ජඬ්ඝමග්ගසකටමග්ගා මහාමග්ගෙ වත්තන්ති.

එත්ථ ව “තෙථා”ති අථසද්දො න වත්තබ්බො, “තෙ වා”ති පන වත්තබ්බො. “මතාද්ධනී”ති පාඨෙ පන සති “තෙථා”ති වත්තබ්බොයෙව, තදා

එකපදිකෙ අද්ධනි මග්ගෙ එකපදි මතාති යොජනා කාතබ්බා. ගච්ඡතං එකො අසභායො පාදො යස්සං, න නිසින්නස්සෙව යමකොති එකපදි, සමාසන්තෙ නිච්චමිපච්චයො, කපච්චයෙ එකපදිකො, ඊස්ස රස්සත්තං.

වොරකණ්ටකාදිදොසෙ දුග්ගමෙ පටෙ කන්තාරො, පුන්නපුංසකෙ, කෙන පාතියෙන තරන්ති අතික්කමන්ති යන්ති කන්තාරො, තර තරණෙ, වොරකන්තාරාදිසු පනායං රුළුභිවසෙන වුත්තො, අථ වා කති ඡෙදනෙ, සප්පටිභයත්තා කන්තති නිච්චගමනාගමනමෙත්ථාති කන්තාරො, ආරො, නාගමො ව. දුක්ඛෙන ගච්ඡන්තොත්ථාති දුග්ගමො.

193. ද්වයං පටිමග්ගෙ. පටි අභිමුඛෙන ගන්තබ්බො මග්ගො, පටො ව පටිමග්ගො, පටිපටො ව. දීඝමඤ්ජයං අතිදුරො මග්ගො අද්ධානන්ති වුච්චතෙ. අද්ධානං අයනං අද්ධානං, අච්චායතො මග්ගො, යථා “පදට්ඨාන”න්ති, යලොපො.

ද්වයං පසත්ථෙද්ධනි. සොහනො පටො, පන්ටො වාති විග්ගහො. ගන්තබ්බපථභාවතො අපෙතං උජ්ජපං, අපථඤ්ච, අබ්බාසිභාවසමාසො, අසද්දො අත්‍ර නිපාතො.

194-196. පරමාණුනං ඡත්තිංස එකො අණු නාම, අණුතොපි අණුතරත්තා පරමො අණු, අණුතො වා පරමොති පරමාණු, අණු සද්දත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, උ. තෙ අණුවො ඡත්තිංස තජ්ජාරී නාම, තං තං අත්තනො නිස්සයං මලීනකරණවසෙන ජරාපෙතිති තජ්ජාරී, ජර ජීරණෙ, ජර වයොහානිමිහි වා, අ, නදාදි. තාපි තජ්ජාරියො ඡත්තිංස රථරෙණු නාම, රථානං සඤ්චරණවසෙන පවත්තො රෙණු රථරෙණු. තෙ රථරෙණුවො ඡත්තිංස ලික්ඛා නාම. ලක්ඛ දස්සනෙ, පකතිවක්ඛනාපි ලක්ඛයතෙති ලික්ඛා, අස්සිත්තං.

තා ලික්ඛා සත්ත උභා නාම, උභාති වුච්චති සිරොවත්තකිම්, තප්පමාණත්තා උභා. තා සත්ත උභා ධඤ්ඤමාසො නාම, ධඤ්ඤො විහියෙව පරිමාණිතබ්බත්තා මාසො වාති ධඤ්ඤමාසො, මසි පරිමාණෙ. තෙ සත්ත ධඤ්ඤමාසා අභිගුලං නාම, අභිග ගමනත්ථො, උලො, අභිගුලං, පමාණං, උලිපච්චයෙ අභිගුලි, කරසාධා. අමුද්විච්ඡෙති අදුං ද්වාදසභිගුලං විදත්ථී නාම, කණ්ටියසහිතෙනභිගුට්ඨෙන විත්ථාරීයතෙ, විධියතෙති වා විදත්ථී, විපුබ්බො තත්‍ර විත්ථාරෙ. ධා ධාරණෙ, උභයත්‍රාපිති, පුබ්බපක්ඛෙ තස්ස ථො, තස්ස තො, තස්ස දො. පච්ඡමෙ ධස්ස දො, තස්ස ථො, අසරුපද්විභාවො ව. තා දුචෙ විදත්ථී රතනං සියුං, රමු කිලායං, තනො, මලොපො. තාති සත්තෙව රතනානි යට්ඨී නාම, යත පයනනෙ,ති, තස්ස ඨො, තස්ස ටො. තා විසති යට්ඨීයො උසභං නාම,

උස දාහෙ, අහො. එත්ථ පන උසහනදන්තරං උසහං. උසහානං අසීතිප්පමාණං ගාචුතං නාම, ගවං, ගවෙහි වා යුතං ගාචුතං. යුජ සමාධිමිහි, ගොනදන්තරෙහි ගහිතප්පමාණසමාධානන්ත්‍යත්ථො, තං චතුගාචුතං යොජනං නාම, යුජ සමාධිමිහි, යු, “එත්තකං යොජනං නාම හොතු”ති චතුගාචුතෙහි සමාධානන්ත්‍යත්ථො.

197. ආරොපිතානං ආචරියධනුනං පඤ්චසතං කොසො නාම, අනාරොපිතානන්ත්‍යපරෙ. කුස අවිභානෙ, ණො, කුසනං අවිභානං කොසො, ඉධ පන කොසප්පමාණත්තා කොසො, ද්විසහස්සකරප්පමාණො. අඤ්ඤත්ථ පන —

“චතුක්කාධිවිසතියා, අභිගුලෙහි කරො හවෙ;
බ්‍යාතමට්ඨසහස්සෙහි, කොසමානං විභාවිතා”ත්‍යුත්තං.

චතුරම්බණන්ති චතුරම්බණවිහිබ්ජජාතරොපනයොගො භූමිප්පදෙසො කරිසං නාම, කරොන්ති එත්ථ කසනරොපනාදිකන්ති කරිසං, ඊසො. චතුරම්බණබ්ජජාතානි රොපෙන්නෙයත්ථානි චතුරම්බණං, අම්බණං එකාදසදොණමත්තං, අඤ්ඤෙ පන “චතුරම්බණං චතුයට්ඨිකං යානං කරිසං නාමා”ති වදන්ති, තං කරිසබ්හන්තරානං පරියායභාවප්පසඨිගා න ගහෙතබ්බං.

පමාණතො හත්ථානමට්ඨවිසප්පමාණං යානං අබ්හන්තරං නාම, අබ්හන්තරෙ අන්තොකොට්ඨාසෙ ජාතං, න බ්හිකොට්ඨාසෙති අබ්හන්තරං. යත්ථ යත්ථ හි යො යො යිතො, නිසින්තො වා, තත්ථ තත්ථ සමන්තා අට්ඨවිසතිහත්ථප්පමාණං යානං තස්ස තස්ස අබ්හන්තරං යානං නාම. භූම්‍යාදිත්තා භූමිවග්ගො, අථ වා අභිගාපෙක්ඛාය භූමියෙව පධානං, පධානෙන ච බ්‍යප්පදෙසො හවතීති භූමිවග්ගබ්‍යප්පදෙසො.

භූමිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පුරවග්ගවණ්ණනා

198. ඡක්කං නගරෙ.

“පට්ටනඤ්ච අධිට්ඨානං, නගරං පුට්ඨෙදනං;
ථියො පු නගරී පුරියො, යානීයං කබ්බටං පුට්”න්ති.

හි සිලොකපරියායෙසු වොපාලිතො.

“විචිත්තදෙවායතනං, පාසාදාපණමන්දිරං;

නගරං දස්සයෙ විද්වා, රාජමග්ගොපසොහිත'න්ති [විත්තාමණිට්කා 1.2.1]. –

නගරලක්ඛණං. පු පාලනෙ, පුර පාලනෙති ව, පුනාති පුරෙති ව රක්ඛති පරවක්කා දුග්ගතායාති පුරං, රො, අ ව, පුර අග්ගගමනෙතිපි ධාත්වත්ථො. නගා පාසාදාදයො අස්ස සන්ති නගරං, රො. වාකාරෙන නගරසද්දස්ස පුල්ලිඛගත්තං සමුච්චිතොති [නගරියො වා පත්තනං (අමර 1.2.1) පක්ඛෙ පත්තනසාහවරියා නපුංසකත්තං. (විත්තාමණිට්කා 1.2.1)], පුරසද්දස්සාපිත්තාවරියා. අකුතොභයත්තා යානාය හිතං යානීයං, ඊයො. පණ්කානං පුටා හිජ්ජන්තෙ අත්තාති පුටභෙදනං.

නිව්චනිවාසනට්ඨානං දස්සෙත්වා ඉතරං දස්සෙතුමාහ “ථිය”මිච්චාදි. රාජා තිට්ඨති එත්ථාති රාජයානී, යු, නදාදි, නිව්චනිවාසනට්ඨානෙපි “චතුරාසිතිනගරසහස්සාති කුසවතීරාජයානීපමුඛානී”ත්තාදීසු [දී. නි. 2.263]. දාරුක්ඛන්ධාදීහි ආ සමන්තතො වරන්ති පරික්ඛිපියන්ති එත්ථාති ඛන්ධාවාරො, පත්ථනත්ථො වරධාතු ආපුබ්බත්තා පරික්ඛිපනත්ථො හොති. පඤ්චකං නගරෙ, “ඛන්ධාවාරො”ති පන එකමෙව අවිරනිවාසනට්ඨානස්ස නාමං.

199. මූලපුරා අඤ්ඤත්තු මූලපුරං වජ්ජෙත්වා යං පුරමත්ථි යොජනවිත්ථිණ්ණපාකාරාදිපරික්ඛිත්තං, තං මූලපුරස්ස තරුට්ඨානියස්ස සාධාසදිසත්තා සාධානගරං නාම.

200-201. සාද්ධපජ්ජද්වයෙන මූලපුරස්ස නාමානි. වානරසීසං, තංසණ්ඨානො වා පාසාණො එත්ථ අත්ථිති “වානරසීස”න්ති වත්තබ්බෙ වස්ස ඛත්තං, වණ්ණවිපරියයං, දීසං, ණත්තං, සස්ස ලොපඤ්ච කත්වා “බාරාණසී”ති වුත්තං. සවත්ථස්ස ඉසිනො නිවාසනට්ඨානත්තා සාවත්ථි, සබ්බං ධනමෙත්ථ අත්ථිති වා සාවත්ථි [ම. නි. අට්ඨ. 1.14], සබ්බස්ස සාවො, ධනවාචකො අත්ථසද්දො, ඉ. තික්ඛත්තුං විසාලිභුතත්තා වෙසාලී, අස්සත්ථුත්ථෙ ඊ. මථි හිංසායං, ඉලො, අස්සිත්තං, මිථිලා. අලං භූසනමෙත්ථාති ආලවී, වී, ළත්තඤ්ච. කුස අවිහානෙ, “බාදථ පිච්චා”ත්තාදීහි දසහි සද්දෙහි කොසන්ති එත්ථාති කොසමිඛී, බො, නදාදි, කුසමිබරුක්ඛවත්තතාය වා කොසමිඛී, කුසමිබස්ස ඉසිනො අස්සමතො අවිදුරෙ මාපිත්තත්තාති එකෙ [උදා. අට්ඨ. 35; ම. නි. වී. 1.14; 2.284]. උග්ගං රිපුං ජයති යත්ථ, සා උජ්ජෙතී, යු, නදාදි. තක්ක ඌහෙ, ඌහො ඌනපුරණං, තක්කනං තක්කො, සො සීලං සභාවො යත්ථ සා තක්කසීලා, යො හි පුරිසකාරෙන ඌනො, සො තත්ථ ගන්ත්වා තමුනං පුරෙතීති. වම අදනෙ, පො, වම්පා. සානං ධනානං ආකරං උජ්ජත්තිට්ඨානං සාකරො, සො එව සාගලං. සංසුමාරසණ්ඨානො ගිරි එත්ථාති සංසුමාරගිරං, සංසුමාරො ගායති එතස්ස මාපිත්තකාලෙති වා සංසුමාරගිරං, ගෙ සද්දෙ, ඉරො. රාජුනමෙව

ආධිපතිවච්ඡෙදන පරිග්ගහිතබ්බත්තා රාජගහං. ආදිකාලෙ කපිලනාමස්ස ඉසිනො නිවාසනට්ඨානත්තා කපිලවත්ථු, පුමනපුංසකෙ.

සාකො රාජුනං යුද්ධාදීසු සත්ති සඤ්ජානා එත්ථාති සාකෙතං, “සාකො සත්තිමිහි භූපාලෙ, දුමදීපන්තරෙසු වෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ. සඤ්ජාතත්ථෙ ඉතො, සාකො නාම රාජා, දුමො වා එත්ථ ආදිකාලෙ සඤ්ජාතොති වා සාකෙතං. ඉන්දං පරමිස්සරියභාවං පාපුණන්ති එත්ථාති ඉන්දපත්තං, ඉන්දො වා සක්කො දෙවරාජා, සො පත්තො එත්ථාති ඉන්දපත්තං. උක්කං ධාරයති එතස්ස මාපිතකාලෙති උක්කට්ඨා, වණ්ණවිකාරො. යස්ස මාපිතට්ඨානෙ පාටලීනාමකො එකො තරුණරුක්කො අත්ථිති තං පාටලීපුත්තකං, අථ වා පටලී නාම එකො ගාමණී, තස්ස පුත්තො එත්ථ වසතිආදිකාලෙති පාටලීපුත්තකං. වෙනියරට්ඨෙ උත්තමත්තා වෙනුත්තරං, “ජෙනුත්තර”න්ති පාඨෙ පන වණ්ණවිකාරො, වෙරිජයට්ඨානත්තා ජෙනඤ්ච තං උත්තමත්තා උත්තරඤ්චෙති වා ජෙනුත්තරං. යස්ස මාපිතකාලෙ දීපො දිජ්ජති, තං සඬකස්සං, කාස දිත්තියං, ද්විත්තං, සමමා කසන්ති එත්ථාති වා සඬකස්සං, කස විලෙඛනෙ, යස්ස මාපිතකාලෙ නිමිත්තමොලොකෙන්තා බ්‍රාහ්මණා කුසහත්ථං නරං පස්සිත්වා මාපෙන්නි, තං කුසිනාරං. ආදිනා මථුර [මධුර, මාධුර (ක.)] පාසාණපුරසොණිකාදයොපානකපුරවිසෙසා සඬගහිතා.

202. චතුක්කං අබ්භන්තරගාමමග්ගෙ. රථස්ස හිතා රච්ඡා, පබ්බජ්ජාදි. විසයන්තෙ පකාසයන්තෙ වික්කයෙන දබ්බානි යස්සං, සා විසිබ්බා, විපුබ්බො සි සෙවායං, බො, විසන්ති එත්ථාති වා විසිබ්බා, විස පවෙසනෙ, බො. රථස්ස හිතා රච්ඡා, ඉතො. වී ගමනෙ, ටී, වීථි.

අනිබ්බිද්ධා රච්ජන්තරෙන මජ්ඣෙ අනිබ්බිද්ධා රච්ඡා බ්‍යුහො නාම. බ්‍යුහෙති සම්පිණ්ඩෙති ජනෙ අඤ්ඤත්‍ර ගන්තුමජ්ජදානවසෙනාති බ්‍යුහො, ඌහ සම්පිණ්ඩනෙ විපුබ්බත්තා. න නිබ්බිජ්ඣතෙ රච්ජන්තරෙනාති අනිබ්බිද්ධො, විධ සම්පහාරෙ, අ. නිබ්බිද්ධා රච්ජන්තරෙන රච්ඡා පථො, අද්ධිති ව වුවුවති. පථ ගමනෙ, පථො. අද ගමනෙ,ති, අද්ධි.

203. චතුක්කං වච්චරෙ. චතුන්නං පථානං සමාහාරො චතුක්කං, වර ගතිහක්ඛනෙසු, වරො, රස්ස වො, වච්චරං, අඬගණුවාවකො වායං. ද්විත්තං, චතුන්නං වා මග්ගානං සන්ධි මග්ගසන්ධි. සිඬ්ඝ සායනෙ, ආටකො.

ද්වයං වජ්ජස්සොපරි ඉට්ඨකාදිරවිනෙ වෙය්නෙ. වජ්ජං නාම දුග්ගතගරෙ පරිබාමත්තිකං කුටං [කුටිං (ක.)] කත්වා ගොහි, හත්ථිහි ව විමද්දාපෙත්වා තිංසහත්ථජ්ජමාණං පාකාරස්ස හෙට්ඨිමතලං, තථා හත්ථසතං තතො උද්ධරිත්වා පංසුනා වජ්ජං කාරයෙ, තස්සොපරි පාකාරන්ති, පකුබ්බත්ති තන්ති

පාකාරො, සමන්තතො කරියතෙති වා පාකාරො, අකත්තරි ව කාරකෙ සඤ්ඤායං ණො, රස්සස්ස දිසතා. වු සංවරණො, වුණොතිති වරණො, යු, රාගමො ව. “සාලො” තිපි පාකාරස්ස නාමං.

ද්වයං රාජභවනසාමඤ්ඤෙ. සබ්බගෙහානං විසෙසෙන පකාසනතො උද්දාපො, දීප පකාසනෙ, ඊස්සාකාරො. සඬගම්ම කරොන්ති තන්ති උපකාරිකා, ණවු. කෙ පච්චයෙ ථිකතාකාරපරෙ පුබ්බො අකාරො දීසං [කාතන්ත 2.2.65], අකාදෙසොපි හි “කො” ති වුච්චති, යථා දෙවදත්තො “දත්තො” ති. කපච්චයො වා.

204. ද්වයං ගෙහාදිතො මත්තිකෙට්ඨකාදිමයහිත්තියං. කුට ඡෙදනො, කුටති ඡිත්තති මග්ගන්ති කුටටං. හිදි ද්විධාකරණො, ති, හිත්ති. ගුන්තං වාචානං පුරං ගොපුරං. ද්වාරසමීපෙ කතො කොට්ඨකො ද්වාරකොට්ඨකො, කුස අක්කොසෙ, යකො, කොට්ඨකොති ගෙහවිසෙසො.

ද්වයං ඉන්ද්‍රියලො. ඉස ඉච්ඡායං, එස ගවෙසනෙ වා, ඉකො. ඉන්ද්‍රස්ස සක්කස්ස බිලො කණ්ටකො ඉන්ද්‍රියලො. ද්වයං ද්වාරපස්සොපසාලායං’ හමාදිපිට්ඨෙ ව වාතකුටිකායං. අඬඬ අතික්කමහිංසාසු, අ. ආලකපච්චයෙ අට්ඨාලකො.

205. උපරි මාලාදියුත්තං සොහනථම්භද්වයමුහයතො නිබන්තිවා යං බහිද්වාරං කප්පියතෙ, තං තොරණං. තුර වාරණො, යු, ථවන්තා වා රණන්ත්තාත්‍රාති තොරණං, තු අහිත්ථවෙ. රණ සද්දත්ථො, වණ්ණවිකාරො. ද්වාරස්ස බහි බහිද්වාරං. පරි සමන්තතො බඤ්ඤතෙති පරිබා. දීසභාවෙන යුත්තා දීසිකා.

206-207. සදුමන්තං ගෙහෙ. මන්ද මොදනථුතිජලත්තෙසු, මන්දන්තෙ යත්ථාති මන්දිරං, ඉරො. සිදන්ති තත්ථාති සදනං, යු. සද විසරණගත්තාචසානෙසු. න ගච්ඡන්තිති අගා, ථම්භාදයො, තෙ රාති ගණ්භාතිති අගාරං. රස්සස්ස දිසත්තෙ ආගාරං. ටි වයෙ, නිවියතෙ ඡාදියතෙති නිකායො, යම්හි විස්ස කාදෙසො නිපාතනා. ලී සිලෙසනෙ, ණො, නිලයො, ආලයො ව. වස නිවාසෙ, ආවසන්ත්තාත්‍රාති ආවාසො, ණො. භූ සත්තායං, භවන්ත්තාත්‍රාති භවනං. විසන්ති තන්ති වෙස්මං, මො. කිත නිවාසෙ, අධිකරණො යු, නිකෙතනං. නිවිසන්ති, නිවසන්ති වා යත්‍ර, තං නිවෙසනං. සර සෙවනෙ, සරති කිලෙසමෙත්ථාති සරං, ගය්හතිති වා සරං, ණො. ගහස්ස සරාදෙසො. ගණ්භාති පුරිසෙන ආතීතං ධනන්ති ගහං. අධිකරණො ථො, ආවසථො. සර ගතිවිත්තාහිංසාසු, සරන්ති වින්තෙන්ති එත්ථ සුභාසුභකම්මානි, සරති වා සුරියසන්තාපාදිකන්ති සරණං. සි සෙවායං, ණො, පතිස්සයො. උච සම්චායෙ,

ඔකං. සල ගමනෙ, ‘‘ඉත්ථියමනියවො වා’’ති අ, සාලා, සරධාතුම්හි සති ලත්තමෙව විසෙසො. ටි වයෙ, කම්මනි ණො, වයො. කුට ඡෙදනෙ, ඉ. වස නිවාසෙ,ති. උපධස්ස එත්තෙ ගෙහං. සදධාතුම්හා උමො, සදුමං.

ද්වයං මුබරහිතදෙවකුලසදිසෙ යඤ්ඤායතනෙ. ටිත පුජායං, කම්මනි ඉයො. යත යතනෙ, ආයතන්ති වායමන්ති එත්ථ ඵලකාමාති ආයතනං, අථ වා ආයන්තිති ආයාති, තාති තනොතිති ආයතනං, ඵලකාරකන්තාත්ථො. එත්ථ තුසද්දො සමාගතානං ද්විත්තං පුබ්බාපරගමනත්ථො. ‘‘වෙතියායතනාති වා’’තිපි පායො.

208. ද්වයං දෙවානං, නරපතීනඤ්ච ඉට්ඨකාදිමයෙ භවනෙ. අඤ්ඤස්සාපි සාදිස්සා. පසිදන්ති නයනමනාත්තාත්තාති පාසාදො. යු මිස්සනෙ, පො, දීසො ව, දීසවිධානසාමත්ථියා ඔත්තාභාවො.

ද්වයං රාජතො අඤ්ඤෙසං ධනීනං බ්‍යවහාරකාදීනං භවනෙ. මුණ්ඩො ඡදනමෙතස්ස, න පාසාදස්ස වියාති මුණ්ඩච්ඡදො, ද්විත්තං. හර හරණෙ, යො, යමිහි මීආගමො ව.

දුග්ගපුරද්වාරෙ වා, යත්ථ කත්ථවි වා මත්තිකාදිමයෙ ගජකුම්භමිහි යො යුපො පාසාදො පතිට්ඨිතො, සො හත්ථිනබ්බො නාම, හත්ථිස්සෙව නබ්බො යස්සාති හත්ථිනබ්බො, නබ්බෙද්දෙන වා නබ්බෙහිතො පාසාදො ගය්හනෙ.

209. සුපණ්ණස්ස ගරුළස්ස වඩිකෙන පක්ඛෙන සදිසඡදනං ගෙහං සුවණ්ණවඩිකච්ඡදනං. වඩික ගමනෙ. එකපස්සෙයෙව ඡදනතො අඩ්ඨයොගො.

එකෙනෙව කුටෙන යුත්තො අනෙකකොණො පතිස්සයවිසෙසො මාළො නාම, වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසනන්ති කෙවි. මා මානෙ, ලො, මාළො.

චතුරස්සො පතිස්සයවිසෙසො පාසාදො නාම, ආයතචතුරස්සපාසාදොති කෙවි.

210. සන්තෙහි භාති දිබ්බතීති සභායං, සභා ව, පුරිමෙ යපච්චයො, සන්තස්ස සාදෙසො තුභයත්‍ර. මණ්ඩා රවිරංසයො, තෙ පිච්ඡි නාසයතීති මණ්ඩපො, වාසද්දෙන මණ්ඩපපදස්ස පුල්ලිඨගත්තං සමුච්චිතොති, ජනානං ආලයො සන්තිපාතට්ඨානං ජනාලයො. ආසනත්ථාය කතා සාලා ආසනසාලා. පටික්කමන්ති එත්ථාති පටික්කමනං, කමු පදච්ඡික්ඛෙපෙ, අධිකරණෙ යු.

211. ජිනස්ස වාසභූතං භවනං ගන්ධකුටි නාම, දිබ්බගන්ධෙහි පරිභාවිතා කුටි ගන්ධකුටි.

තිකං පාකට්ඨානෙ. රසානි සන්ත්‍යස්සං රසවතී, පවනං පාකො, තස්ස යානං පාකට්ඨානං. මහත්තානි බ්‍රහ්මනි අසිතබ්බානි සන්තෙත්ථ මහානසං, අස හක්ඛනෙ, යු, වණ්ණවිපරියයො.

212. සුවණ්ණකාරාදිසිප්පිනං කම්මසාලා ආවෙසනං. ආවිසන්ත්‍යස්මිං ආවෙසනං, යු. පානමන්දිරං සුරාපානත්ථං කතමන්දිරං සොණ්ඩා නාම, කත්තබ්බාකත්තබ්බං විචාරෙත්වා අත්තනා ඉච්ඡිතවත්ථුකාරණා සබ්බං දෙය්‍යධම්මං සනොන්තීති සොණ්ඩා, සන දානෙ, තනාදි. ධො, අස්සොත්තං, වණ්ණවිකාරො ව, තෙසං එසා වසති සොණ්ඩා. පානසද්දසන්නිධානා සුරාසොණ්ඩායෙවිධ ගහිතා. වච්චස්ස ගුථස්ස විසජ්ජනට්ඨානං වච්චට්ඨානං. වච්චස්ස විසජ්ජනට්ඨානා කුටි වච්චකුටි. මුනීනං ඉසීනං වසනට්ඨානං අස්සමො නාම, ආ කොධං සමෙත්ති එත්ථාති අස්සමො, ආ භූසො සමෙත්ති එත්ථ රාගාදයොති වා අස්සමො.

213. තිකං පණ්ණවික්කයසාලායං. පණ්ණ ඛ්‍යවහාරෙ, පණ්ණබ්බාති පණ්ණා, වත්ථාදයො, තෙ එත්ථ වික්කිණන්තීති පණ්ණවික්කයො, කී දබ්බවිනිමයෙ, සො එව සාලා ගෙහන්ති පණ්ණවික්කයසාලා. ආපණ්ණයන්තෙ ඛ්‍යවහරන්තෙ අස්මිත්ති ආපණ්ණො, ණො. පණ්ණානං වික්කයාය නියමානානං වීථි පන්ථො පණ්ණවීථිකා. වස අවිජාදනෙ, තො, උදකං වසිතං අවිජාදනං කතමනෙනාති උදොසිතො, වස්සොත්තං, හණ්ඩට්ඨපනස්ස සාලා හණ්ඩසාලා. කමු පදවික්ඛෙපෙ, වඬිකමත්‍යත්‍රාති වඬිකමනං, වඬිකමො ව, ද්විත්තාදි.

214. ජලන්ති එත්ථාති ජන්තා, ජල දිත්තියං, අන්තො, “ඉත්ථියමතියවො වා”ති අ, ආ, ලලොපො, ජනෙත්‍යත්‍ර අග්ගිත්ති වා ජන්තා, ජන ජනනෙ, අන්තො, සා එව සරං ජන්තාසරං. අග්ගිනො සාලා අග්ගිසාලා. පා පිවනෙ, පපිවන්ත්‍යස්සන්ති පපා, අ. පානියට්ඨා සාලා පානියසාලා, සා එව පානියසාලිකා.

ගස ගමනෙ, හො, සස්ස ඛො. අවති රක්ඛතීති ඔවරකො, අරො, සකත්ථෙ කො, අස්සොත්තකද්ව. වසනං වාසො, තදත්ථං අගාරං වාසාගාරං. සයති එත්ථාති සයතී, යු, නදාදි, සා එව ගහං සයනිග්ගහං.

215. චතුක්කං රාජිත්ථාගාරෙ, තදත්ථියතො [තදට්ඨියතො (ක.)] උපවාරෙන රාජිත්ථිසුපි. රාජිත්ථිනමගාරං ඉත්ථාගාරං. අවරුන්ඨියන්තෙ රාජිත්ථියො අනෙනාති ඔරොධො, රුධ ආවරණෙ. සුද්ධා කාමාපගමත්තා පරිසුද්ධා රක්ඛකා අන්තෙ සමීපෙ යස්සාති සුද්ධන්තො. අන්තෙ අබ්හන්තරෙ පුරං ගෙහං අන්තෙපුරං, පුරස්ස අන්තෙති වා අන්තෙපුරං. “අන්තොපුර”න්තිපි පායො.

රඤ්ඤං රාජ්ජනං අසබ්බවිසයට්ඨානං සබ්බේභ්‍යසාධාරණට්ඨානං “කච්ඡන්තර”න්ති මතං කථිතං, යං “පමදවන”න්ති වූච්චති, පමදවනං නාම උපකාරිකාසන්නිහිතං වා පුරස්න්නිහිතං වා අන්තෙපුරොචිතං, යනු අන්තෙපුරස්භිතො එව රාජා විහරති, නාඤ්ඤජනප්පවෙසො [අමර 14.3]. පමදානං වනං පමදවනං. නිපාතනා යාකාරානං [ඊකාර ආකාරානන්ති අත්ථො] ඉත්ථිගතානං රස්සො ක්වච්ඡිතිරස්සො. කච්ඡස්ස පකොට්ඨස්ස අන්තරං අබ්භන්තරං කච්ඡන්තරං. පකොට්ඨං නාම අබ්භන්තරද්වාරං.

216. ද්වයං ඉට්ඨකාදිරචිතෙ ආරොහතෙ. උපානෙන සහ වත්තතෙති සොපානො, සොපානං වා නපුංසකෙපි. ආරුය්හතෙ යෙන තං ආරොහනං, යු, රුහ ජනතෙ.

ද්වයං කට්ඨාදිරචිතායං. නිච්ඡයෙන සයන්ති පාකාරාදිකමෙතායාති නිස්සෙණි, සි සෙවායං, ණි, නදාදි. උද්ධමාරොහතෙ එතායාති අධිරොහිණි, සාසද්දො ද්විත්තමිපි ඉත්ථිලිඬිගත්තං ජොතෙති.

217. පඤ්චකං ජාලකෙ. වාතං පිච්ඡිති වාතපානං. ගවං අක්ඛි ගවක්ඛො, සමාසන්නත්තා අ, සඤ්ඤාසද්දතො පුල්ලිඬිගත්තං, අක්ඛි සද්දෙ වා, ගවං අක්ඛි ගවක්ඛිති විග්ගහො. ජල දිත්තියං, ජාලං. සිහරුපයුත්තං පඤ්ජරං සිහපඤ්ජරං. ආලොකානං ආතපානං පවිසනට්ඨානං සන්ධි ඡිද්දන්ති ආලොකසන්ධි, ආලොකීයන්ති එතෙනාති ආලොකො, සො එව සන්ධිති වා ආලොකසන්ධි.

ද්වයං ලඬිගියං. ලග්ගි ගත්තත්ථො, අ, නදාදි. පරි පුනප්පුනං ගමනාගමනවසෙන හන්තිති පලිසො, ණො. කපිරුපමත්ථකත්තා කපිසිසො. අග්ගළං නාම කවාටකො [කවාටඵලවිධාරණො (ක.)], තස්ස ඵම්භො අග්ගළත්ඵම්භො, “අග්ගළං තිසු කල්ලොලෙ, දණ්ඨෙ වාන්තකවාටෙසු”ති රහසො, ඉත්ථියමතො ආපච්චයො, අග්ගළා. නිස්සෙසතො අබ්බති වස්සොදකමනෙනාති නිබ්බං, අබ්බ ගතිහිංසාසු. ඡද්දස්ස ඡදනස්ස කොටි හෙට්ඨිමාවසානං ඡද්දකොටි, තස්සං.

218. තිකං ගෙහච්ඡදනෙ. ඡාදෙති එතෙනාති ඡදනං, ඡද සංවරණෙ, වූරාදි. පටගමනෙ, “පට්ඨාදිභ්‍යල”න්ති අලො. ඡාදෙති එතෙනාති ඡද්දං, ද්විත්තාදි.

තිකං ගෙහඬිගණෙ. අජ ගතිමිහි, ඉරො, අජ්රං. වර ගතිහක්ඛනෙසු, වරො. අඬිග ගමනෙ, කරණාධිකරණෙසු යු, වණ්ණවිකාරො, ණත්තං.

පඤ්චකං ගෙහද්වාරතො බහිපකොට්ඨකෙ, වීථියං ද්වාරපිණ්ඩකෙ ව. අලිත්ථො ත්වඤ්ඤපිණ්ඩකෙපිච්ඡතෙ. පයමං හනන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති

පසාණො, පසණො ච, හනස්ස සණොදෙසො. අලි සබා ඉන්දො එත්ථාති අලින්දො, “ගෙහෙකදෙසෙ අලින්දො, පසාණො පසණොහවෙ”ති [විත්තාමණිවිකා 12.12] අමරමාලායං. ආලින්දො, දිසාදි. පධානං මුඛං පමුඛං, ගෙහස්ස හි චතුසු මුඛෙසු තදෙව පධානං, යත්ථ සාධුජනාපි ආගන්තුකාපි නිසිදන්ති. ද්වාරං ඛන්ධති පිදහති එත්ථාති ද්වාරඛන්ධනං.

219. ද්වයං ද්වාරබාහායං. පීඨාති ලොභවිකතිආදීහි සඬ්ඝට්ඨයන්ති එත්ථාති පීඨසඬ්ඝාටකං, පීඨෙහි සඬ්ඝට්ඨයතිති වා පීඨසඬ්ඝාටකං, සට සටනෙ. ද්විභාගෙන බාහාසදිසත්තා බාහා, ද්වාරස්ස බාහා ද්වාරබාහා. “කපාටං, කවාට”න්තිපි ද්වාරබාහාය නාමාති, කං වාතං පාටයති, වාටයති වෙති කම්මති ණො, ඉත්ථීයං කපාටී.

ද්වයං ගෙහාදීනං කුටෙ. කුට ඡෙදනෙ, කම්මති ණො. නය ගමනත්ථො, කෙ සීසෙ නයතිති කණ්ණිකා, ණ්චු, ඉත්තං, ණත්තඤ්ච.

220. ද්වයං ද්වාරෙ. ද්වෙ අරන්ත්‍යත්‍රාති ද්වාරං, දුජ්ජනෙ වාරයන්ත්‍යස්මා රක්ඛකාති වා ද්වාරං, උලොපො. පටිහරන්ති අපනෙන්ති එතස්මා රක්ඛකා අඤ්ඤාතන්ති පටිහරො, පටිපක්ඛෙ හරති එතස්මාති වා පටිහරො, රස්සස්ස දිසත්තෙ පටිහාරො.

චතුක්කං උම්මාරෙ, යං “ද්වාරපිණ්ඩිකා”ති වුව්වති. උර ගතිමිහි, මාරො කරණෙ. දෙහං නෙති පවෙසෙනාති දෙහතී, “දෙහලී”තිපි පාඨො, දෙහං ලාති පවෙසෙනාති දෙහලී. ඉල ගතිමිහි, ණ්චු. ඉන්දො එව පාදං බීපති එත්ථාති ඉන්දබ්බිලො, බීප පෙරණෙ. පස්ස ලොපො, අථ වා ඉං ගමනං දදාතීති ඉන්දො, ද්වාරං, තත්ථ යපිතො බ්බිලො කණ්ටකොති ඉන්දබ්බිලො, වෙගගහිසාතනතො හි සො බ්බිලො විය හොති.

ථම්හ පටිඛන්ධනෙ, ථම්හො, ධාරෙතීති වා ථම්හො, ධර ධරණෙ, රම්හපච්චයො, චණ්ණවිකාරො ච. ථු අහින්ථවෙ, උණො, යු වා, ධාරෙතීති වා ථුණො, යු, රලොපො, අස්සු.

අඬ්ඬන්දුපාසාණෙ අද්ධවන්දාකාරෙ පාසාණෙ පටිකාසද්දො වත්තති. පට ගතියං, ණ්චු. ඉත්ථීකතාකාරපරෙ කෙ අස්සිත්තං. ගජී සද්දෙ, ණ්චු, අස්සිත්තං, බිත්ථාගමො ච. ඉස ඉච්ඡායං, යකො.

221. වලහීති වුළා, “සිබායං වලහී වුළෙ”ති රුද්දො [රස්සන්තා ච, සිබායං වලහියං වුළෙති රුද්දො (විත්තාමණිවිකා 12.15)]. තච්ඡාදනෙ දාරුමිහි කට්ඨෙ ගොපානසී මතා. වඬ්කෙති දාරුවිසෙසනං. ගං වස්සොදකං,

සූරියාදිකිරණඤ්ච පිවන්ති විනාසයන්ති අබ්භන්තරමජ්ජවෙසනවසෙනාති ගොපානා, ඉට්ඨකාදයො, තාති සිනොන්ති ඛන්ධන්ති එත්ථාති ගොපානසී.

සොධාදිගෙහෙසු ඡෙකපක්ඛාචාසත්ථං යො ඛහි කරිය කට්ඨෙකදෙසො යපියනෙ, සො විට්ඨකො. කපොතෙ පාලයතීති කපොතපාලිකා, කම්මති ඡ්චු. ටකි නිවාසගතීසු. විනො පක්ඛිනො ට්ඨකන්ති එත්ථාති විට්ඨකො. ණො.

222. ද්වයං කුඤ්චිකාජ්ද්දෙ. කුඤ්චිකාය විවරං ඡ්ද්දං කුඤ්චිකාවිවරං. තාළස්ස පවෙසනට්ඨානභූතො ඡිග්ගලො ඡ්ද්දං තාළච්ඡිග්ගලො.

තිකං කුඤ්චිකායං. කුඤ්ච කොට්ලො, ඡ්චු. තායති රක්ඛතීති තාලො. අලො, තලති තිට්ඨති එතෙනාති වා තාලො, තල පතිට්ඨායං. අවාපුරති විවරති යෙනාති අවාපුරණං, වර සංවරණෙ, යු, වස්ස පො, උත්තං, උපසග්ගස්ස දීඝතා ව, “අපාරුතා තෙසං අමතස්ස ද්වාරා”ති [දී. නි. 2.71; ම. නි. 1.283] වචනතො පුර, පාර සංවරණෙතිපි ධාත්වත්ථං පටන්ති. අවපුබ්බො වු සංවරණෙතිපි ධාත්වත්ථෙ පන සති වස්ස රත්තං, උපසග්ගස්ස දීඝතා ව, “අපාරුතා, සඬ්ඝාටිං පාරුපිත්ථා”ත්තාදීසු පන පකාරවණ්ණාගමෙන සිද්ධො. විද ලාහෙ, ඉමහි වෙදිකා, සකත්ථෙ කො. ඉතරත්ථ ඉයෙව.

223. සඬ්ඝාටාදයො මන්දිරඬිගා ගෙහඬිගවිසෙසා. සම්මා සට්ඨන්ති එත්ථ ගොපානසාදයොති සඬ්ඝාටො, පුබ්බපච්ඡිමදක්ඛිණුත්තරායාමවසෙන ථම්භානමුපරි යිතො කට්ඨවිසෙසො, තෙ පන පුබ්බපච්ඡිමයාමා තයො කට්ඨා, දක්ඛිණුත්තරායාමා පන හෙට්ඨිමපරිවිජෙදතො තයො කට්ඨා, උක්කට්ඨපරිවිජෙදෙන පන පඤ්චසත්තනවාදයොපි. ද්විත්තං පක්ඛානං අපතනත්ථං ඛන්ධනතො පාසො වියාති පක්ඛපාසො. තුලති සඬ්ඝාටෙසු පතිට්ඨතීති තුලා, තල පතිට්ඨායං, අස්සුත්තං, පක්ඛානං වා සමවාහිතභාවකරණතො තුලයති මිනාති එතායාති තුලා, තුල උම්මානෙ.

තිකං සම්මජ්ජනියං. මුජ්ඣි සොධනෙ, යු. මජ්ජ සංසුද්ධියං, යු. සුධ සුද්ධියං, සබ්බත්ත කරණෙ යු.

224. තිකං සඬ්ඝාකාරජඬ්ඬිනප්පදෙසෙ. කට ඡඬ්ඬිනමද්දනෙසු, සඬ්ඝකටන්ති එත්ථාති සඬ්ඝකට්ඨං, ඊරො, “සඬ්ඝකටො”ති වා සඬ්ඝකාරො වුව්චති, තං ඊරයන්ති බ්වන්ති එත්ථාති සඬ්ඝකට්ඨං, ඊර බ්වෙපෙ. සඬ්ඝාකාරස්ස යානං සඬ්ඝාකාරට්ඨානං. සඬ්ඝාකාරං කටති ඡඬ්ඬිකෙති එත්ථාති සඬ්ඝාකාරකුටං, අස්සු, සකත්ථෙ කො.

වතුක්කං සම්මජ්ජනියා නිරාකතෙ [නිරස්සනෙ (ක.)] ථුසාදිමහි. නානාවිධෙ සඬ්ඝාකාරෙ රාසිකරණවසෙන කචති ඛන්ධති එතෙනාති කචො, සො

එත්ථ ඉච්ඡිතබ්බොති කචචරො, චර ඉච්ඡායං. උච්ඡිට්ඨො කලාපො සමුහො උක්කලාපො, කස්සාකාරලොපො. නානාවිධෙහි තිණාදීහි සඬකරියතෙ මිස්සිකරියතෙහි සඬකාරො, ණො. අවකරොතිපාත්‍ර. අවකරියතෙ නිරස්සතෙහි, අ. “සම්මජ්ජො මජ්ජනී වෙව, සඬකාරො’වකරො මනො”ති හලායුධො. කස විලෙඛනෙ, අම්බු.

225. සරාදිභූමි සරබෙත්තවිහාරාදීනං යො භූමිප්පදෙසො වත්ථු නාම, තං නපුංසකෙ, වසන්ති එත්ථාති වත්ථු, රත්ථු. ගස මදනෙ, ගසන්ති එත්ථාති ගාමො, මො. සංවසන්ත්‍යත්‍රාති සංවසටො, අටො.

පාකටො ඛ්‍යාතො ගාමො, යො නිගමො නාම, අතිරෙකො ගාමො නිගමො, භුසත්ථො නි, සඤ්ඤාසද්දත්තා රස්සො.

උපභුඤ්ජිතබ්බහොගමනුස්සාදීහි () [(ඉහොයා) (?)] වඩිසීතො අධිකො ගාමො නිගමනොපි අධිකතරත්තා “අධිභූ”ති ඊරිතො කථිතො, අධිකො භවතීති අධිභූ.

226. ද්වයං ගාමාදිපරියන්තභාගෙ. සි බන්ධනෙ, මො. පරිච්ඡින්නදිත්ථා ආදියතෙහි මරියාදා, පස්ස මො.

ද්වයං ආභිරක්ඛටියං [සොසො ආභිරපල්ලී සියා (අමර 12.20)]. සු සද්දෙ, සොසන්ත්‍යත්‍රාති සොසො. ගොපාලානං ගාමො ගොපාලගාමකො, සකත්ථෙ කො.

පුරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නරවග්ගවණ්ණනා

227-228. පොරිසන්තාති මනුස්සජාතියා නාමාති. මනො උස්සන්තමස්සාති මනුස්සො, සතිසුරභාවබ්‍රහ්මවරියයොග්‍යාතාදිගුණවසෙන උපවිතමානසා උක්කට්ඨගුණවිත්තා, කෙ පන තෙ? ජම්බුදීපවාසීනො සත්තවිසෙසා. තෙනාහ භගවා – “තීහි, හික්ඛවෙ, යානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ මනුස්සෙ අධිග්ගණ්ණන්ති දෙවෙ ච තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි, සුරා සතිමත්තො ඉධ බ්‍රහ්මවරියවාසො”ති [අ. නි. 9.21]. තථා හි බුද්ධා භගවන්තො පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකමභාසාවකවක්කවත්තිනො ච අඤ්ඤෙ ච මහානුභාවා සත්තා තත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති. සමානරූපාදිත්‍යාය පන සද්ධිං පරිත්තදීපවාසීහි ඉතරමහාදීපවාසීනොපි මනුස්සාත්ථෙව පඤ්ඤායිංසුති එකෙ, අපරෙ පන භණන්ති “ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සදත්‍යාය

මනුස්සා, යෙ හි සත්තා මනුස්සජාතිකා, තෙසු විසෙසනො ලොභාදයො, අලොභාදයො ච උස්සදා, තෙ ලොභාදීහි උස්සදත්තාය අපායමග්ගං, අලොභාදීහි උස්සදත්තාය සුගතිමග්ගං, නිබ්බානගාමිමග්ගඤ්ච පුරෙන්නි, තස්මා ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සදත්තාය පරිත්තදීපවාසීහි සද්ධිං චතුමහාදීපවාසීනො සත්තවිසෙසා මනුස්සාති වුව්චන්ති”ති. ලොකියා පන මනුනො අපච්චභාවෙන මනුස්සාති වදන්ති, මනු නාම පයමකප්පිකො ලොකමරියාදාය ආදිභූතො හිතාහිතවිධායකො සත්තානං පිතුට්ඨානියො, යො සාසනෙ “මහාසම්මතො”ති වුව්චති, පච්චක්ඛනො, පරම්පරත්තාය ච තස්ස ඔවාදානුසාසනියං ධීතා තස්ස පුත්තසදිසත්තාය මනුස්සාති වුව්චන්ති, තතො එව හි තෙ “මානවා, මනුජා”ති ච වොහරියන්ති, උස්සපච්චයො. මනුනො අපච්චං මානුසො, උසො. මර පාණවාගෙ, වො, මච්චො, පබ්බජ්ජාදිනා වා ත්‍යාපච්චයො, ධාත්වන්තස්ස ලොපො ච. තතො “යවන”ම්ච්චාදිනා වො, ද්විත්තං. මනුනො අපච්චං මානවො. මාණුවොප්පත්ත, ණවො. මනුමිහා ජාතො මනුජො. නී නයෙ, නෙතීති නරො, අරො. පුස පොසනෙ, ණො, පුරෙතීති වා පොසො. පුර පුරණෙ, සො, උස්සොත්තං, රලොපො. පුනාතීති පුමා, පු පවනෙ, මො, සිස්සා. පුරෙතීති පුරිසො, පොරිසො ච, ඉසො, රස්සස්ස දිසත්තාය පුරිසො ච. එත්ථ ච මනුස්සාදිපඤ්චකං ඉත්ථියම්පි වත්තනෙ, නරාදයො තු පුමෙයෙව විසිට්ඨලිඛිතත්තා. තත්‍ර මනුස්ස මානුස මනුජ මාණුවෙහි නදාදිත්තා ඊපච්චයො, එකසකාරලොපො, මනුසී, මානුසී, මනුජී, මාණවී. මච්චා, ඉත්ථියමනො ආපච්චයො.

විද්දසුපරියන්තං පණ්ඩිතෙ. පණ්ඩා බුද්ධි සඤ්ජාතා අස්සාති පණ්ඩිතො, තරත්තාදි. පඩි ගතියං වා, තො. බුජ්ඣතීති බුඬො. විදති ජානාතීති විද්වා, විද ඤාණෙ, වො, සිස්සා. භූ සත්තායං, අත්ථෙ චිභාවෙති පකාසෙති සිලෙනාති විභාවී, ණි. රාගාදයො සමෙතීති සන්තො, තො, සුන්දරො අන්තො අවසානමෙතස්සාති වා සන්තො. සුන්දරා පඤ්ඤා යස්ස සප්පඤ්ඤො. කින්නාම න චින්දතීති කොච්චො, නෙරුත්තො, කුං පාපං චින්දතීති වා කොච්චො. ධී පඤ්ඤා යස්සත්ථිති සො ධිමා, සොහනං ඤායතීති සුධි, කෙ චින්තායං. කුස්ස ඬො, ඊ, සුන්දරා ධී යස්සාති වා සුධි. කච්චි වණ්ණෙ, ඉ, ඉත්ථියං කච්චි ච, කු සද්දෙ වා, ඉ, කච්චි. බ්‍යඤ්ජයතීති බ්‍යත්තො, අඤ්ජ ගතියං, තො. භුජාදීනමන්තො නො ද්වි ච. විසිට්ඨො අත්තා යස්සාති වා බ්‍යත්තො. චක්ඛ දස්සනෙ, යු, විචක්ඛණො, විචාරෙතීති වා විචක්ඛණො, නෙරුත්තො. විගතො සාරදො එතස්මාති විසාරදො.

229. මෙධා ධාරණා මති පඤ්ඤා යස්සාති මෙධාවී, වී. අතිසයමනියුත්තත්තාය මතිමා. පඤ්ඤාය යොගතො පඤ්ඤො. විසෙසං ජානාති සිලෙනාති විඤ්ඤ, රු. විද ඤාණෙ, උරො, විදුරො [විදුඛ (ක.)]. රුපච්චයෙ විදු. ධියොගා ධිරො, රො.

විසිට්ඨදස්සනසීලතාය විපස්සී, ණි. දොසං ජානාතීති දොසඤ්ඤා, රු. බුජ්ඣනීති බුජ්ඣො, තො. දු ගතියං, අ. උස්සාචො [\[දු ගතියං අබ්බො \(සුචි\)\]](#), දබ්බො. විද ඤාණෙ, දසු.

230-231. මහිලාන්තං ඉත්ථිසාමඤ්ඤෙ. ඉසු ඉච්ඡායං, තො, නදාදි. සීමස්ස අන්තො සීමන්තො, කෙසචෙසො, තංයොගා සීමන්තිනී, ඉතී. නරස්සායං නාරී, ඉදමත්ථෙ ණො. තිට්ඨති ගබ්භො යස්සං, සා ථී. ධා ධාරණෙ වා, වණ්ණවිකාරො, ථී. බන්ධ බන්ධනෙ, උභ, බන්ධස්ස වධාදෙසො ව [\[ණවාදි 3\]](#), වධුසද්දො සුණ්සාහරියානම්පි වාවකො. වන සම්භත්තියං, තො, ඉකාරාගමො ව. අභිග ගමනත්ථො, යු, අභිගනා, විසිට්ඨනාරියම්පි අභිගනා, තදා කල්‍යාණභිගනාරීලක්ඛණොපෙතං පසත්ථං හත්ථපාදාදිකම්භිගමස්සත්ථිති අස්සත්ථාත්ථෙ අභිගා කල්‍යාණෙ නපච්චයො [\[මොග්ගල්ලාන 4.92\]](#). විරූපෙසුපි මදො රාගමදො යස්සා සා පමදා, විසිට්ඨනාරියංපාත්‍ර පමදා, තදා පකට්ඨො මදො රූපසොහග්ගජනිතො චෙතොවිකාරො යස්සා සා පමදා. රූපලාවණ්‍යසම්පන්නතාය සුන්දරී, විසිට්ඨායම්පි. කමනීයචුත්තිතාය කන්තා, කමු කන්තියං, තො. කන්තියොගා වා කන්තා, විසිට්ඨායම්පි. රමයති විනොදයති නායකං, සා රමණී, නන්දාදිහි යු, නදාදි, විසිට්ඨායම්පි. දය රක්ඛණෙ, කම්මනි තො. අප්පං බලං යස්සා සා අබලා, අප්පත්ථොයං අකාරො. මාතුයා ගාමො විය ගාමො යස්සා සා මාතුගාමො, මාතා විය ගච්ඡතිති වා මාතුගාමො, ගමු ගමනෙ, ණො, මාතා විය ගසතිති වා මාතුගාමො, ගස අදනෙ, මො, මාතා විය ගායතිති වා මාතුගාමො, ගා සද්දෙ, මො. මහී විය සුචිං අසුචිම්පි ලාතිති මහිලා, මහන්තෙසු බහුසුපි රත්තවිත්තෙසු ඉලති ගච්ඡතිති වා මහිලා, ඉල ගමනෙ, මහ සුඡායං වා, ඉරො, ලත්තං, ආ, මහිලා. මහෙලාපාත්‍ර.

තිකං විසිට්ඨනාරියමෙව. ලල විලාසෙ, නන්දාදිහි යු. ලල ඉච්ඡායන්ති චුරාදිගණතො වා යු. භයපකති භීරු, භී භයෙ, රු, “භීරු අත්තෙ ජනෙ’ත්ථිය’න්ති රහසො. අතිසයිතකාමා කාමීනී, කාමො සිඛිගාරරූපො මදො යස්සාත්ථිති ඉතී, සබ්බත්‍රෙවං. වාමලොචනා, භාවිනී, නිතම්බිනී, රාමාඉච්චාදිනිපි විසිට්ඨනාරීනාමානි.

ද්වයං පඨමවයසි වත්තමානායං.

අට්ඨවස්සා හචෙ ගොරී, දසවස්සා තු කඤ්ඤකා;
සම්පත්තෙ ද්වාදසෙ වස්සෙ, කුමාරිත්‍ය’හිධියතෙ [\[විත්තාමණිට්කා 16.8\]](#).

ඉහ ත්වහෙදොපවාරෙනෙකත්තං. අඤ්ඤෙ පනාහු “කඤ්ඤාසද්දොයං සුමුනාභිසම්බන්ධපුබ්බකෙ සම්පයොගෙ නිවත්තෙති”ති. කුමාර කීලායං, චුරාදි,

කුමාරයතීති කුමාරී, අ, නදාදි, සකත්ථෙ කො, ඡවුනා වා සිද්ධො.
කමනියතෙති කඤ්ඤා, කන දිත්තිකන්තිගතීසු, යො, න්‍යස්ස ඤත්තං, අ, ආ.

යුවසද්දතො පාටිපදිකතොති, යුවති. වරින්ථිපරියායසාමඤ්ඤෙපි
යුවතිසද්දො පකත්‍යන්තරමත්ථිති. තර තරණෙ, යු, උත්තං, ඊ ව.

232. සාහිසෙකා ලද්ධාහිසෙකා රාජින්ථි මහෙසී නාම, මහ පුජායං, කම්මති
ඉසො, ඉස්සෙ, තතො ඊ, මහතියො රාජින්ථියො ඊසති අභිභවතීති වා මහෙසී,
ඊස ඉස්සරියෙ, ඊ. මහෙසිතො අඤ්ඤා රාජනාරියො භොගිනියො භොගයොගා,
ඊ, ඉතී ව. යානාරී පුරිසස්ස සඬකෙතං යාති, සා “ධවත්ථිනී, අභිසාරිකා”ති
වොච්චතෙ. ධවං පතිං අත්ථයති ඉච්ඡතීති ධවත්ථිනී, අත්ථ යාවතිච්ඡාසු, ඉතී,
අසතීවිසෙසො. සර ගතියං, අභිසරති සඬකෙතන්ති, ඡවු.

233. ඡක්කං වෙසියං. චතුසට්ඨිකලාකුසලතාය, සීලරූපාදිමත්තාය ව
ගණ්‍යතෙ ආදියතෙ ගණිකා, ගණ සඬධ්‍යානෙ, ඡවු. වෙසො ආකප්පො,
තෙනාතිසොහතෙ, කම්මවෙසෙහි වා ඉච්ඡියතෙති. අතිසොහතෙ, ඉච්ඡත්ථෙ වා
යපච්චියො. වණ්ණසම්පන්නා දාසී වණ්ණදාසී, දාසිම්පි හි වණ්ණසම්පන්නං
කෙච්ඡාමිකා ධනලොභෙන ගණිකං කරොන්ති. නගරං සොහෙතීති
නගරසොහිතී. රූපෙන උපජීවතීති රූපුපජීවිතී. අතිසයවෙසයුත්තතාය වෙසී.

ද්වයං අසතීසාමඤ්ඤෙ. කුලාති අටති නාසයතීති කුලටා. ඛන්ධමනුඛන්ධං
කායතීති ඛන්ධකී, නදාදි.

234. චතුක්කං උත්තමනාරියං. වරො ආරොහො සොණි යස්සා සා
වරාරොහා. උත්තමගුණයොගා උත්තමා. සොණිගාරවෙන මත්තගජො විය
ඛන්ධනගාමිනී මත්තකාසිනී, කස ගතියං. වරවණ්ණයොගා වරවණ්ණිනී, ඉතී.

“සීතෙ සුඛොණ්හසබ්බථි, ගිම්හෙ යා සුඛසීතලා;
හත්තු හත්තා ව යා නාරී, සා හවෙ වරවණ්ණිනී”ති. රුද්දො;

ද්වයං අඛණ්ඩිතවරිත්‍රායං. පති සාමිකොච කමනියො යස්සා පතිබ්බතා,
පතිමිහි වතමස්සාති වා පතිබ්බතා. අස භූවි, අන්තො, ඊ, ආදිලොපො. සමෙතීති
වා සතී, සමු උපසමෙ, අන්තො, ඊ.

ද්වයං කාමරත්තරාජපුත්තාදිතො කුලස්ස නියතපතියං. කුලානුරූපා ඉත්ථි
කුලින්ථි, කුලං පාලෙති රක්ඛතීති කුලපාලිකා, ඡවු.

235. ද්වයං මතහත්තිකායං. විගතො ධවො හත්තා යස්සා විධවා. පති
සුඤ්ඤො නට්ඨො යස්සාති පතිසුඤ්ඤා.

දේවයං අත්තිවිජාය පත්‍යන්වෙසිනියං කඤ්ඤායං. පතිං වරති ගවෙසතීති පතිමිබරා, දුතියායාලොපො. සයමෙව පතිං වරතීති සයමිබරා, පඨමායාලොපො, වර පත්ථනායං.

චතුක්කං විජාතායං. විජනී ගබ්භවිමොක්ඛනො, තො, විජායිත්ථාති විජාතා. සු අභිසංවෙ, තො. ජාතං අපච්චං පුත්තො එතිස්සාති ජාතාපච්චා. පසුතාව පසුතිකා, කපච්චයො, ඉත්තඤ්ච.

236. දේවයං දුතියං. යා පෙසියනෙ, සා දුතී, දු ගමනෙ,ති, ඊමහි දුතී. සඤ්චාරයති යථාහිමතන්ති, ඡවු.

තිකං දාසියං. දු කුච්ඡිතං අසති භක්ඛතීති දාසී, ඊ, දියන්තෙ තායාති වා දාසී, දා දානෙ, සො, ඊ ව. විට පෙසනෙ, කම්මති ණො, ඊ. කුටං උදකකුම්භං ධාරෙතීති කුටධාරිකා, ඡවු.

දේවයං සුභාසුභනිරුපිනියං සංවරිකාදිමහි. වර ගතියං, කත්තරි ඉතී. සුභාසුභස්ස ඉක්ඛණං නිරුපනං යස්සාත්ථීති, ඉ, සකත්ථෙ කො. ඉමෙ ද්වෙ සද්දා තුලාත්ථා.

යා සයං ඛත්තියජාති යස්ස කස්සවි හරියා, සා ඛත්තියානී, ඛත්තියා ව. ඛත්තියස්සාපච්චං ඛත්තියානී, ආනො, ඊ. ණමහි ඛත්තියා.

237. පජ්ජං අග්ගිසක්ඛිපුබ්බකතපාණිගහිතායං හරියායං, අඤ්ඤත්‍රු තූපචාරා. දාරයන්තෙ යෙනාති දාරො, දර විදාරණෙ, අකත්තරි ව කාරකෙ සඤ්ඤායං ණො. ජායති පුත්තො යායාති ජායා, ජන ජනනෙ, යො, ජනිස්ස ජා ව, ආ, ජයතීති වා ජායා, ජී ජයෙ, යො, ජිස්ස ජා, ආ, ජායා. කල සඬ්ඛ්‍යානො, අත්තො. සරං නෙතීති සරණී, ණත්තං. හරිතබ්බතො හරියා, හර හරණෙ, යො. පියායිතබ්බතො පියා,පී තජ්ජනකන්තිසු, යො. පජං පුත්තං පාලෙතීති පජාපති, පා පාලනෙ,ති, ආත්තං, රස්සත්තඤ්ච. ද්විත්තං පුරණී දුතියා. පඨමො භත්තා, හරියා දුතියා. සාමිකස්ස පාදෙ පරිවරතීති පාදපරිවාරිකා, ඡවු. පතිනී, පාණිගහිතා, සහධම්මිනීතිපි තස්සායෙව නාමානි.

238. තිකං සබ්බියං. තෙසු තෙසු කිච්චෙසු සහ බායති පකාසතීති සබ්බී, සහපුබ්බො බා පකාසනකථනෙසු, ඊ. අල භූසනෙ ආපුබ්බො, ඉ. වයසා තුලායා වයසා, තුලො සඤ්ඤායං සො [පාණිනි 4.4.91 සුත්තෙ යපච්චයො දිස්සති].

ජරොවුච්චති වොරස්සාමිකො, තස්සායං ජාරී, ණො, ඊ. සාමිකං අතික්කම්ම අඤ්ඤත්‍රු වරතීති, ඉතී.

239. පුමෙ තුති ලිඛිගන්තො තුසද්දො න පුබ්බං භජතෙ. අර ගමනෙ, තු, අරස්සුත්තං. රතියා ජායතීති රජො, තිලොපො. පුප්ඵ විකසනෙ, පුප්ඵං.

තිකං රජස්සලායං. උතුයොගාඋතුනී, ඉනී. රජයොගා රජස්සලා, සලො. පුප්ඵවන්තතාය පුප්ඵවතී. ටිධම්මනී, අවී, අත්තෙයී, මලිනී, උතුමනී, උදකිඉච්චාදිනිපි තස්සා නාමානි.

තිකං ගබ්භිනියං. ගරු අලහුකො ගබ්භො කුච්ඡි ඵතිස්සාති ගරුගබ්භා. ආපන්තො පත්තො ගබ්භට්ඨො සත්තො ඵතායාති ආපන්තසත්තා. ගබ්භයොගා ගබ්භිනී.

තිකං යෙන වෙය්ගො ගබ්භො කුච්ඡියං තිට්ඨති, තත්තාසයෙති බ්‍යාතෙ. ගබ්භො ආසයතෙ තිට්ඨත්‍යත්‍රාති, ණො. ජරං ඵතීති ජලාඛු. උ, රස්ස ලො, යස්ස බො, ජරාපුබ්බො ඉ ගතියං. කලං ජරතං ලාතීති කලලො, කල සඬ්ඛ්‍යාතෙ වා, අලො.

240-241. සත්තකං භත්තරි. ධූ කම්පනෙ, සත්තාසං ධූනොතීති ධවො, අ. සං ඵතස්සත්ථිති සාමිකො, ආමිපච්චයො, සකත්ථෙ කො, ඉපච්චයො වා, නිග්ගහිතස්ස මො, අස්ස ව දිසො, සාමිකො. භර භරණෙ, භරතීති භත්තා, ඊතු. කමු ඉච්ඡායං, තො, “පක්කමාදිහි න්තො වා”ති න්තත්තං. පා රක්ඛණෙ, අති, පති. වර ඉච්ඡායං, අ, වරො. පී තප්පනකන්තිසු, යො.

රතිකාරණත්තා පතිනො උප උපපති, සමාසෙ කතෙ අභිධානතො පුබ්බනිපාතො, අප්පධානභූතො වා පති උපපති. ජර වයොභානිමිහි, ජියන්තෙ අනෙතාති ජාරො, දාරො ව.

සත්තකං පුත්තෙ. නරකෙ න පතන්ත්‍යනෙන ජානෙනාති අපච්චං, පත ගතියං, යො, ත්‍යස්ස වො, න පතති න විච්ඡිත්තද්ධි වංසො ඵනෙනාති වා අපච්චං, පුත්තෙ, ධිතරි ව නිච්චනපුංසකොයං. පු පවනෙ. පුනාති පිතරො තෙනාති පුත්තො. “ඡදාදිහි තත්‍රණ”ති තො. පුරෙතීති වා පුත්තො. අත්තතො ජාතො අත්‍රජො, “අත්තජො”තිපි පායො. සුයතෙති සුතො. සු අභිසංචෙ, සුණාතීති වා සුතො, තො, සු සවනෙ. තනුමිහා ජාතො තනුජො, තනයො ව, යො, තනොති මුදන්ති වා තනයො, අයො. සුයතෙති සුනු, කම්මති නු, සු පසංචෙ.

පුත්තාදයො සුනුපරියන්තා ධිතරි වත්තමානා ඉත්ථියං වත්තන්ති. දුහිතා, ධිතා ව සදා නාරියමෙව. දුහ පපුරණෙ, රාතු, ඔත්තාභාවො, ඉකාරාගමො ව. ධා ධාරණෙ, රාතු, ආස්සී. පුත්තාදයො ව තෙ සාමඤ්ඤෙනෙව කුණ්ඩගොලකාදීනං වාචකා. සවණ්ණායං තු උදායං සජාතො සයං ජනිතො සුතො ඔරසො නාම.

සජාතසද්දෙන කුණ්ඩකගොලකඛන්තාදිබ්‍යවච්ඡෙදො. ජීවති භත්තරි ජාරජො සුතො කුණ්ඩාබ්‍යො. මනෙ භත්තරි ජාරජො ගොලකාබ්‍යො. අරියාසුද්දජො සුතො ඛන්තා නාම [\[ඛන්තා අරියාසුද්දානං \(අමර 20.3\) \]](#). ආදිනා මාගධාදීනං ගහණං. වුත්තඤ්ඨි –

“අමනෙ ජාරජො කුණ්ඩො,
මනෙ භත්තරි ගොලකො”ති [\[අමර 16.36\]](#).

“මාගධො සුද්දඛන්තාජො”ති [\[අභිධානු 503 ගාථා\]](#) ව.

උරසා මනසා නිමිමිතො, උරසද්දා තතියන්තා නිමිමිතත්ථෙ ණො,
නිවිට්ඨන්තා තෙන නිමිමිතොති වුවවති. උරසි භවොති වා ඔරසො.

242. වතුක්කංපතිපතිනීනං යුගෙ, “දාරා පුමෙ බහුත්තෙ ව, දං කලත්‍රෙ නපුංසකෙ”ති [\[චිත්තාමණිට්කා 16.38\]](#) අමරමාලා, ජංසද්දො ත්වබ්‍යයො දාරවචනො. තස්මා “ජම්පති, දම්පති”තිපි භවිතබ්බං, ඉධ පන කච්චායනමතෙතොදාහටා. ජායා ව පති ව ජායාපති. ඉතරීතරයොගද්වන්දො. ජායා ව පති ව ජානිපති, තථා ජායම්පතිආදයො, ජායාසද්දස්ස පතිමිහි පරෙ ජානි, තුදඤ්ථ, ජායඤ්ථ යදාදිනා.

තිකං නපුංසකෙ. විගතො රාගස්සවො යස්මා වස්සවරො. සු සවනෙ, අරො. පණ බ්‍යවහාරෙ, ඩො, පඬි ලිඬිගවෙකලො වා, භූවාදි. න ඉත්ථී න පුමා නපුංසකං, නිරුත්තිනයෙන ඉත්ථීපුමානං පුංසකභාවො, නස්ස ව පකති. තතියාපකති, සණ්ඩො, කලීබන්තිපි තස්ස නාමානි. තතියා පකති තතියජ්ජකාරො, සමජාතිකෙ ඉත්ථීපුරිසෙ අපෙක්ඛිත්වා තතියන්තං පකාරස්ස. පඨමා හි පකති ඉත්ථී, දුතියා පකති පුරිසො, ඉතරපකති තතියා පකති.

243. ඡක්කං ඤාතිමත්තෙ, බන්ධුයෙව බන්ධවො, අ, උස්සාවො. බන්ධතීති බන්ධු, උ. සස්ස අත්තනො ජනො සජනො. සමානං ගොත්තං කුලං අස්සාති සගොත්තො, සමානස්ස සභාවො. ඤා අවබොධනෙ, කම්මෙති, ඤාතියෙව ඤාතකො, අත්තං, සකත්ථෙ කො ව. සුසද්දොප්පත්තු [\[ස්ව \(අමර 16.36\) \]](#).

ද්වයං සත්තපුරිසාවධිකෙසු නිකටඤ්ඤාතිසු. ලොභිතෙන සම්බන්ධො සාලොභිතො, සම්බන්ධස්ස සාදෙසො, පුබ්බනිපාතො ව, සමානං පිණ්ඩදානං යස්ස සපිණ්ඩො, සනාභයොප්පත්තු [\[නාහි සත්තපුරිසාවධිකකුලෙ \(චිත්තාමණිට්කා 16.33\) \]](#). තිකං පිතරි. තා පාලනෙ, තො කත්තරි. ජනයතීති ජනකො, ණවු. පා රක්ඛණෙ, රිතු, අස්සිත්තං.

244. ඡක්කං මාතරි. අම පුජායං, කම්මනි මො, බො ව, අම්මා, අම්බා. ජනයනීති ජනනී, යු, නදාදි. මාන පුජායං, පුත්තං මානෙතීති මාතා, රාතු, පාතීති වා මාතා, පාතිස්ස මො. ජනෙතීති ජනෙත්ති,ති. ජනෙතීති ජනිකා, ඡවු, ඉත්තං.

අප්පධානභූතා මාතා උපමාතා, කුමාරෙ ධාරෙතීති ධාති. ධා ධාරණෙ,ති. ජායාය හරියාය භාතිකො කනිට්ඨො ව ජෙට්ඨො ව සාලො නාම, සස්ස අත්තනො එසා සා, හරියා, තස්සා භාතා සාලො, ජායාය භාතරි අලො. සර ගතිචිත්තාහිංසාසු වා, ණො, ලත්තං, සාල විතක්කෙ වා, වුරාදි.

245. සාමීනො හත්තු හගිනී නනන්දා නාම, න නන්දතීති නනන්දා, අත්තාභාවො නස්ස විභාසාධිකාරා. නන්ද සමිද්ධියං, භූවාදි.

ද්වයං අයයිකායං. මාතුයා මාතා මාතාමහී. පිතුනං පිතරි ව මාතරි ව ආමහං යදාදිනා, නදාදි. අරහ පුජායං, ඡවු, රහස්ස යො, අය ගතිමිති වා, ඡවු, අයයිකා.

මාතුයා භාතා මාතුලො නාම, මාතුයා භාතා මාතුලො, මාතු භාතරි උලපච්චියො. අස්ස මාතුලස්ස පජාපති ජායා මාතුලානී නාම, මාතුලස්ස හරියා මාතුලානී, මාතුලහරියායං ආනො, නදාදි, අථ වා මාතුලස්ස එසා මාතුලානී, ඊ, අස්ස ආනො.

246. ජායාපතීනං ද්විත්තං ජනනී මාතා සස්ස වුත්තා, සස ගතිහිංසාපානෙසු. තප්පිතා තෙසං ජායාපතීනං පිතා පන සසුරො නාම, සසධාතුමිභා උරො. හගිනියා පුත්තො පන භාගිනෙය්‍යො නාම, හගිනියා අපච්චං භාගිනෙය්‍යො, ණෙය්‍යො.

247. ද්වයං සුතස්ස, සුතාය ව පුත්තෙසු. නහ බන්ධනෙ, රිතු, නී නයෙ වා. පුත්තස්ස පුත්තො පපුත්තො, ත්තලොපො, උස්සත්තඤ්ච. සාමිභාතා දෙවරො නාම, අථ වා සාමිභාතා කනිට්ඨො සාමීනො භාතා දෙවරො නාම. ජෙට්ඨො තු සසුරො එවොච්චනෙ. දිවු කීළායං, අරො.

ද්වයං ධිතුපතිමිති. ජන ජනනෙ, රිතු, අස්සාත්තං, නස්ස මාදෙසො ව. ද්වයං පිතුපිතරි. පිතුනො පිතා පිතාමහො.

248. හුසාන්තානි පදෙන පදෙන නාමානි. මාතුයා හගිනී මාතුවිජා, විජො. පිතුනො හගිනී පිතුවිජා, පිතුහගිනී පිතුවිජා භවෙත්තාත්ථො.

පිතාමහසද්දො න කෙවලං ජනකපිතරමෙව වදනි, අථ බො ජනකපිතුපිතාදයොපිති එත්ථාපි “පපිතාමහො” ඉච්චුදාහරො. පිතුනො

අයාකො පයාකො, තුලොපො. සු සවනො, ණ්හා. ණ්සමිහි සුණ්සා. සමිහි හුසා, හත්තං. සබ්බත්‍ර “ඉත්ථියමනො ආපච්චයො” ති ආ.

249. චතුක්කං එකොදරෙ භාතරි. සමානොදරෙ ධීතො සොදරියො, සමානස්ස සො. සමානො ගබ්භො සගබ්භො, තත්‍ර හවො සගබ්භො, ණො. සමානොදරෙ ජාතො සොදරො. සමානොදරෙ ජාතො සහජො. සහසද්දො තුලාවචනො.

මාතෘපිතු තෙ ද්වෙ ජනා පිතරො වුවුවන්තෙ. උභින්තමපි ජනකත්‍වපදෙසනියත්තා අහෙදවචනිච්ඡායං පිතුත්තමත්ථෙව. නන්වහෙදා ජාති, තස්සා වොහයත්‍ර සත්තාදෙකත්තං, න ච ජාතියා ලිඛිගසඬ්ඛයා හවන්ති, අදබ්බත්තා බහුවචනං න සියාති? තෙස දොසො, න හි ජාතිපදත්ථිකස්ස න දබ්බං, දබ්බපදත්ථිකස්ස චා න ජාතීති. කින්තුහයෙසංප්‍රාභයපදත්ථො ඉහාත්ථවිසෙසො. ජාතිපදත්ථිකස්ස ජාති පධානභූතා දබ්බං ගුණභූතං, දබ්බපදත්ථිකස්ස තු විපරියයො, තත්‍ර ජාතිවචනිච්ඡායං දබ්බෙ විය ලිඛිගසඬ්ඛයා චත්තබ්බා, තස්ස ච බහුත්තා බහුවචනං. පුබ්බෙ වියාහෙදවචනිච්ඡායං පුත්තො ච ධීතා ච පුත්තා වුවුවන්තෙ, ජඤ්ඤත්තඤ්ඤි පුත්තත්‍වපදෙසනියතං ධීතරිප්‍රාන්ථි, විපරියයෙ තු න හවත්‍යනභිධානතො. හෙදවචනිච්ඡායං පුත්තධීතරොති හවති.

250. සස්සු ච සසුරො ච සසුරාති වුවුවන්තෙ. තදපච්චොහනසම්බන්ධිනිබන්ධනා හි ඛාප්පදෙසො සස්සුයමපි ධීතො. හෙදවචනිච්ඡායං තු පුබ්බෙ විය පච්චත්ථං සද්දනිවෙසො. භාතා ච හගිනී ච භාතරො වුවුවන්තෙ. එකගබ්භොසිත්තං භාතුඛාප්පදෙසනියතං හගිනියංප්‍රාන්ථි. තතො එකගබ්භොසිත්තස්සාහෙදවචනිච්ඡායං උභො භාතරො වුවුවන්තෙ. එත්ථ ච සබ්බත්‍රාපි විරූපෙකසෙසො දට්ඨබ්බො. දුට්ඨො හි එකසෙසො සරූපාසරූපවසෙන. තත්‍ර සරූපෙකසෙසෙ බහුවචනමෙව, ඉතරත්‍ර පන ද්විවචනං, යථා පුරිසො ච පුරිසො ච පුරිසා, නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපං, මාතා ච පිතා ච පිතරොති.

බාලායොබ්බනවුඬ්ඬත්තාති තීණි වයාති. තත්‍ර තිකං බාලො. ද්වයං යොබ්බනෙ. බාලස්ස භාවො බාලත්තං, ත්තං. තාපච්චයෙ බාලතා. ණ්‍යමිහි බාලං, අථ චා බල පාණනෙ, බලන්ති අස්සසිත්තපස්සසිත්තමත්තෙන පණන්තීති බාලා, බලාන්තෙ සංවරියන්තෙති චා බාලා, බල සංවරණෙ. තෙසං භාවො බාලත්තාදි. යුචස්ස භාවො යොබ්බඤ්ඤං, යොබ්බනඤ්ඤං, භාවෙ ණ්‍යා, ණො ච, අථ චා යු මිස්සනෙ, යු, උස්ස උවාදෙසො, වුද්ධි. තෙසං භාවො යොබ්බඤ්ඤාදි.

251. යෙ ජරාකතා සුක්කා කෙසාදයො, තෙ පලිතං නාම සිද්ධං, තෙසං වා යං සුක්කත්තං, තං පලිතං නාම. පච පාකෙ, ඉතො, චස්ස ලත්තඤ්ච.

ද්වයං චලිපලිතාදිමති කායපරිපාකෙ. ජීයන්ති වුඬ්ඨා භවන්ති අස්සං ජරා, ජර වයොහානිමිති, ජරා එව ජරතා, සකත්ථෙ තාපච්චයො. විස්සසාතිපි ජරාය නාමං. විසෙසෙන සංසතෙ අධො පාතයතිති විස්සසා. සංසති'රයං පමාදත්ථො, අවසංසනත්ථො ච, ඉහ අවසංසනත්ථො, නිග්ගහිතලොපො, ද්විත්තඤ්ච.

බාලායොබ්බනවුඬ්ඨස්සත්තානි පුබ්බෙ වුත්තානි. ඉදානි තබ්බතිනාමාන්යාහ. තත්‍ර අද්ධං ඡාපසාමඤ්ඤෙ. පුථ, පථ විත්ථාරෙ, උකො, පුච්චකො, පල ගමනෙ, ඤ්චු, අස්සිත්තං, ද්විත්තඤ්ච, පිල්ලකො. ඡුප සම්ඵස්සෙ, උස්සාත්තං, ඡාපො. කුමාර කිළායං, කුමාරො. බල පාණනෙ, ණො, බාලො, පු පචනෙ, තො, සකත්ථෙ කො, පොතකො, ඉත්ථියං පොතකි. පොතො, සාවො, සාවකො, අබ්භකො, ඩිම්භො, සුසුකො, සුසුඉච්චාදිනිපි ඡාපසාමඤ්ඤත්ථානි.

252. බාලසාමඤ්ඤවාචකානි දස්සෙත්වා විසෙසබාලනාමානි දස්සෙතුමාහ “අපු”ච්චාදි. උත්තානො, උත්තානං වා සයතිති උත්තානසයො. කපච්චයෙ උත්තානසෙය්‍යකො. ථනං පිචතිති ථනපො, ඩිම්භසද්දොප්‍යත්‍ර.

253. සත්තකං තරුණෙ.

ආසොළසා භවෙ බාලො,
තරුණො තු තතො භවෙ;
වුද්ධො තු සත්තත්‍යායුම්භා,
තිණි වයානි ලක්ඛයෙ.

තර තරණෙ, උණො. වයසි යොබ්බතෙ තිට්ඨතීති වයට්ඨො, තො, “වයො බාලාදි පක්ඛි ව, යොබ්බතඤ්ච වයො ක්චචි”ති [විත්තාමණිට්කා 16.42] රුද්දො, දහ භස්මිකරණෙ, අරො, යු මිස්සනෙ, අ, උවාදෙසො, සිස්සාකාරො. සස ප්ලුතගතිමිති, උ, අස්සුත්තං, සුසු, තරුණස්ස වා පාටිපදිකස්ස සුස්වාදෙසො. මනුනො අපච්චං මානවො, වණ්ණවිකාරො, නස්ස ණත්තං, මාණවො. කුච්ඡායං කපච්චයො, මාණවකොති සිද්ධං. වුත්තඤ්ච –

“අපච්චෙ කුච්ඡිතෙ මුල්ලෙ, මනුනොස්සග්ගිකො මතො”ති [මහාභාස්ස 4.1.161] දර විදාරණෙ, ඤ්චු.

ද්වයං සුඛවච්ඡිතෙ කුමාරො, සුඛො කුමාරො සුකුමාරො, බලොපො, සුඛෙන ඵධති වද්ධතීති සුඛෙධිතො. “සුඛොචිතො”තිපි පායො, සුඛං උචිතං සම්පිණ්ඩිතං ඵත්ථාති සුඛොචිතො, උච සම්චායෙ.

254-255. ද්විපාදෙන වුච්චස්ස නාමානි. ආයුමහත්තං ලාභීති මහල්ලකො, ණ්වු, ද්විත්තං. වච්ච වච්චනෙ, කත්තරි තො, තස්ස ඩො, ච්චස්ස ඩො, අස්සුත්තං, ධා ගතීතිවත්තියං, ඉරො, ධස්ස ථත්තං, ඉස්ස ඵත්තං. ජර වයොභානිමිහි, කත්තරි තො, තස්ස ඉන්නාදෙසො, ධාත්වන්තලොපො, ණත්තඤ්ච, ජිණ්ණො, සකත්ථෙ කම්හි ජිණ්ණකො. පකතං වයො යොබ්බනමස්සාති පවයොතිපි වුච්චස්ස නාමං.

වලිනන්තානි පාදෙන නාමානි. තත්ත්වං ජෙට්ඨභාතරි. අග්ගෙ පුරෙ කාලෙ, පුබ්බෙ ච කාලෙ ජායතීති අග්ගඡො, පුබ්බඡො ච. අයඤ්ච වුච්චො අයඤ්ච වුච්චො, අයමිමෙසං විසෙසෙන වුච්චොති ජෙට්ඨො, වුච්චස්සද්දො ඉට්ඨපච්චයො, “වුච්චස්ස ඡො ඉට්ඨෙය්සු”ති වුච්චස්ස ඡො. අලොපෙ පරස්සාසවණ්ණත්තං.

තිකං පච්ඡාජාතෙ භාතරි. අයඤ්ච යුචා අයඤ්ච යුචා, අයමිමෙසං විසෙසෙන යුචාති කනිට්ඨො, කනිගො [කණ්ට්ඨො කණ්ගො (ක.)] ච. ඉට්ඨෙය්සු යුචස්සද්දස්ස කනාදෙසො [කණාදෙසො (ක.)]. අනු පච්ඡාකාලෙ ජාතො අනුඡො. ජසඤ්ඤෙ පච්ඡාකාලෙ ජාතො ජසඤ්ඤඡො. අපරස්මිං පච්ඡාකාලෙ ජාතො අපරඡොති ද්වෙපායු.

වලි සිලීලං තථො වම්මං යස්ස වලිත්තථො, ද්විත්තං. වලි වම්මමෙතස්සත්ථිති වලිතො, ඉතො. උත්තානසයාදයො වලිනන්තා වාච්චලිච්ඡගත්තා තීසු ලිච්ඡගෙසු වත්තන්ති, යථා – උත්තානසයො බාලො, උත්තානසයා කුමාරි, උත්තානසයං නපුංසකං.

256. පඤ්චකං මත්ථකෙ. සි සයෙ, සො, දීඝො ච, අච්ඡගෙසු උත්තමච්ඡගත්තා උත්තමච්ඡගං, උත්තමො ච තං අච්ඡගඤ්චාතිපි උත්තමච්ඡගං. සිසඤ්ච උත්තමච්ඡගඤ්ච සිසොත්තමච්ඡගානි. සි සෙවායං, රො, සෙවන්ති ඵතෙනාති සිරො. මුද තොසෙ, ධො. සිස්සාකාරො. මස ආමසනෙ, ත්ථො, සකත්ථෙ කො ච, මසි පරිමාණෙ වා.

පඡ්ඡද්ධං කෙසෙ. කෙ මත්ථකෙ සෙති තිට්ඨතීති කෙසො. සත්තමියාලොපො, කති ඡෙදනෙ, අලො, අස්සුත්තං. වල සංවරණෙ, කම්මති ණපච්චයො, වාලො. උත්තමච්ඡගෙ සිසෙ රුහතීති උත්තමච්ඡගරුහො. මුද්ධති ජායතීති මුද්ධඡො. වාලො ච උත්තමච්ඡගරුහො ච මුද්ධඡො චෙති ඉතරීතරයොගද්වන්දො. විකුරො, කථොතිපායු. වී වයනෙ, කුර සද්දෙ,

අනෙකත්ථත්තා ඡෙදනෙ. වඩ්ඪමානො විකරියතෙති චිකුරො, කච ඛන්ධනෙ, අ.

257. කුසුමගඛිභා කෙසා කෙසවුළා මුත්තිකාදිනා බහි සංයතා සන්ථතා ධම්මිලො නාම. එකතො කත්ථා ධරියති ඛන්ධියතීති ධම්මිලො, කම්මති ඉලො. ධම්මෙන නානාදෙසියමනුස්සානං සමාවාරෙන ඉලතීති වා ධම්මිලො, ඉල ගමනෙ.

ද්වයං කුමාරානං සිඛාපඤ්චකෙ, වුළුත්තයෙති කෙචි. කාකානං පක්ඛසණ්ඨානත්තා කාකපක්ඛො. සිඛා එව සිඛණ්ඩකො, සකත්ථෙ කො. සිඛාසිඛණ්ඩසද්දානමහෙදත්තායෙව හි “සිඛණ්ඩී, සිඛී වා”ති මොරො වුත්තො.

පාසො, හත්ථො ව ඉමෙ ද්වෙ කෙසවයෙ කෙසපරියායතො පරෙ හුත්ථා කෙසානං කලාපෙ වත්තන්ති, න කෙවලා, යථා – කෙසපාසො කෙසහත්ථො ඉච්චාදි. පා රක්ඛණෙ, පාති රක්ඛති අවයවෙති පාසො, සො, පස ඛන්ධනෙති කෙචි, ණො. හන ගතියං, අවයවා නිහනන්ති එත්ථාති හත්ථො, ථො, පක්ඛොපාහු.

තාපසානං වතීනං තහිං කෙසවයෙ ජවාසද්දො වුච්චති, ජට ජටනෙ, ජට සඨසානෙ වා, “ඉත්ථියමතියවො වා”ති අ.

258. පොසිතහත්තාදීහි යා ඛන්ඤාතෙ, තත්ත වෙණි, පවෙණි ව. චී පජනෙ, පජනං ගඛිභවිමොක්ඛො, චී තත්තසන්තානෙ වා, ණි. පක්ඛෙ පවෙණි.

ද්වයං සිසමජ්ඣට්ඨවුළායං. වුළු සඤ්චොදනෙ, වුළු භාවකරණෙ වා, අ. සිඛා වුත්තා. කෙසපාසිපාහු, නදාදි.

නාරීනං කෙසමජ්ඣමිහි පද්ධති උජුගතමග්ගො සිමන්තොති මතො කථිතො. සිමස්ස අන්තො සිමන්තො, සි සයෙ වා, අන්තො, මජ්ඣෙ මකාරවණ්ණාගමො.

259. තිකං ලොමෙ. ලු ඡෙදනෙ, වඩ්ඪමානං ලුයතෙති ලොමං, මො. තනුමිහි රුහතීති තනුරුහං, අ. රුහ ජනනෙ, රුහ පාතූභාවෙ වා, මො, හලොපො, ඔත්තඤ්ච, ලු ඡෙදනෙ වා, මො, ලස්ස රත්තං, රොමං. අක්ඛිමිහි ජාතං ලොමං පමිහං, පබ්බුමඤ්චොච්චතෙ. පමිනොති තෙනාති පමිහං, පපුඛිබො මා පරිමාණෙ, හපච්චයො. අක්ඛිතො පක්ඛද්වයෙ ජාතං පබ්බුමං, උමො, කලොපො ව.

පුමමුඛෙ පුරිසානං මුඛෙ චුත්තං [\[පච්චයං \(ක.\)\]](#) ලොමං මස්සු නාම, මස ආමසනෙ, සු, මස්සු.

තිකං හමුමිහි. හම අනවට්ඨානෙ, උභ, මලොපො, භූ. උමිහි හමු, කපච්චයෙ හමුකො. හමුකසහවරණතො හමු පුල්ලිඬිගො.

260. තිකං නෙත්තොදකෙ. බීජ පෙරණෙ, පො, ඉස්සත්තං. නෙත්තෙ ජානං ජලං නෙත්තජලං. අස අධොපතනෙ, සු, අස්සු. නෙත්තජලඤ්ච අස්සු වාති ද්වන්දො. අස්සු නපුංසකෙ.

ද්වයං අක්ඛිපුත්තලිකායං. නෙත්තෙ දිස්සමානා තාරා නෙත්තතාරා. කඤ්ඤාසද්දතො තද්ධිතො අපච්චයො, කඤ්ඤාසද්දස්ස කනීනාදෙසො, ඉත්ථිකතාකාරපරෙ කෙ පුබ්බො අකාරො ඉකාරමාපජ්ජතෙ [\[කාතන්ත 2.2.65\]](#), කනීනිකා. තාරකාපායු.

ජක්කං මුඛවිවරෙ, කචයො පන තදුපලක්ඛිතෙපි සමුදායෙ යුජ්ජන්තෙ. වද වියත්තියං වාචායං, කරණෙ යු. මු බන්ධනෙ, බො, ඔත්තාභාවො නිපාතනා, මුඛං. සබ්බධරකතෙ පන ඛඤ්ඤතෙති ධාතුනා මුඛන්ති නිපාතිතං, ඛනු අවදාරණෙ. තුඩි තොඩනෙ, අ. තනු විත්ථාරෙ වා, ඩො, අස්සුත්තං. වදති තෙනාති වත්තං, තො, වුච්චතෙ අනෙනාති වා වත්තං. වද වියත්තියං වාචායං, තො. ලප වචනෙ, කරණෙ යු. ආනන්ති අසන්ති අනෙනාති ආනනං, අන පාණනෙ, යු. අස්සංපායු. අස හක්ඛනෙ. කරණෙ සො.

261. අඩ්ඨං දන්තෙ. ද්විසු යානෙසු ද්වික්ඛත්තුං වා ජායතෙති ද්විජො. ලපනෙ මුඛෙ ජායතිති ලපනජො. දා අවඛණ්ඩනෙ, දායති හක්ඛමනෙනාති දන්තො, අන්තො, දස අදනෙ වා, දසන්ති භොජ්ජමනෙනාති දන්තො, අන්තො, ධාත්වන්තලොපො. දමු දමනෙ වා, තො. දංස දංසනෙ, දංසනෙ විලිඛ්‍යතෙ හක්ඛමනෙනාති දංසනො, යු. රද විලෙඛනෙ, යු. රදනො. අමිහි රදො.

දන්තහෙදස්මිං දන්තවිසෙසෙ දායාසද්දො. ඉත්ථිලිඬිගොයං. දංසධාතුතො යො, දංසිස්ස ව දා, දායා, මුද්ධජදුතියොයං. අක්ඛිකොට්ඨු වාමදක්ඛිණනෙත්තානං අන්තෙසු අපාඬිගො වත්තති, සරීරඬිගසඬිඛාතස්ස කණ්ණස්ස අප සමීපං අපාඬිගො.

262. චතුක්කං ඔට්ඨෙ. දන්තෙ ආවරති ඡාදයතිති දන්තාවරණං. උස දාහෙ, තො, “සාදිසන්තපුච්ඡහන්ඡහංසාදීහි ට්ඨො”ති සභාදිඛ්‍යඤ්ජනෙන ට්ඨො, ඔත්තද්විත්තාති, ඔට්ඨො. ගදුහෙපායං. අථ වා උස දාහෙ, ට්ඨො,

ඔත්තද්විත්තාදි, උභයත්‍රාපි මුද්ධජද්දනියො, ඊසං කිඤ්චි කාලං ධාරෙති
භක්ඛමෙත්ථාති අධරො, ඊසත්ථො භ්‍යත්‍ර අකාරො.

“අ පුමෙ මාධවෙ ඤෙයොයා,
පටිසෙධෙ තදබ්‍යයං;
ඊසත්ථෙ ච විරුද්ධත්ථෙ,
සදිසත්ථෙ පයොගතො”ති. —

හි එකක්ඛරකොසෙ වුත්තං. දසනෙ දන්තෙ ඡාදයතීති දසනච්ඡදො. එත්ථ
කෙචි අධරසද්දෙන හෙට්ඨිමොට්ඨමෙවාහු, තෙසං චචනං
“නෙත්තන්තාධරපාණිපාදයුගලෙහි”විවාදීහි මහාකච්ඡයොගෙහි
අසංසන්දනතො න ගහෙනබ්බං.

තිකං කපොලෙ. ගඬි වදනෙකදෙසෙ, අ, ධාතුප්පක්‍රියත්ථඤ්ඤි
ධාතුපාඨචචනං, සබ්බත්‍රාපොචං. කෙන ජලෙන පූරියතෙති කපොලො, අලො,
කප අච්ඡාදනෙ වා, ඔලො, කපොලො, නදාදි. ගණ්ඨි. අධරා අධොභාගො
චුචුකං නාම, විචුකංභ්‍යත්‍ර. විචු ඔලම්බකෙ, ඤ්චු, අස්සුත්තං.

263. ද්වයං ගීවාය පුරොභාගෙ. ගල අදනෙ, කරණෙ අ, ගීල ගීලනෙ වා,
ගීලති අනෙතාති ගලො, ඉස්සත්තං. කණ සද්දත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, යො,
කණ්ඨො, මුද්ධජද්දනියොයං.

තිකං එකත්ථං. ගා සද්දෙ, ඊවො. කං සීසං ධරතීති කන්ධරා. සිරං ධරතීති
සිරොධරා, සිරො ධියාතෙ අස්සත්ති වා සිරොධරා, ධා ගතීතිවත්තියං, අරො.

සුවණ්ණමයො ආලිඬිගො මුරජහෙදො, තෙන සන්තිභා සදිසා යා ගීවා, සා
කම්බුගීවා මතා, මහාපුරිසලක්ඛණමෙතං. අථ වා යා ගීවා තීහි ලෙඛාහි අඬිකිතා
ලක්ඛිතා, සා කම්බුගීවා මතා, මහාපුරිසලක්ඛණමෙතඤ්ච. කම්බු වුව්වති
සුවණ්ණං, කම්බුමයෙන ආලිඬිගෙන සන්තිභා ගීවා කම්බුගීවා, කම්බ
සංවරණෙ, උ, කම්බු.

264. තිකං ඛන්ධෙ. අන ගතියං, සො. භූජානං සිරො මත්ථකං භූජසිරො.
කං මත්ථකං දධාතීති කන්ධො, සො එව ඛන්ධො කකාරස්ස
ඛකාරකරණවසෙන, ඛමති භාරත්ති වා ඛන්ධො, ඛමු සහනෙ, තො, තස්ස ධො,
මස්ස නො, නිග්ගහීතං වා. තස්සන්ධි තස්ස ඛන්ධස්ස මජ්ඣං ජත්තු නාම, යං
ඛන්ධානං මජ්ඣෙ තිට්ඨති. ජන ජනනෙ, ජර වයොභානිමිති වා, තු, ජත්තු, තං
නපුංසකං.

ද්වයං බාහුමූලෙ. බාහුනං භූජානං මූලං බාහුමූලං. කච ඛන්ධනෙ, ඡො. අස්ස කච්ඡස්ස අධොභාගට්ඨානං පස්සං චූච්චති, දිස පෙක්ඛනෙ, අපච්චයො, දිසස්ස පස්සාදෙසො.

265. තිකං බාහුමිහි. වහති අනෙනාති වාහු, වාහු ඵච බාහු, කු [ණ්වාදි 6]. භුඤ්ජතෙ අනෙනාති භූජො. භූජ පාලනජ්ඣොභාරෙසු. බාහු ච භූජො චෙති ද්වන්දො, එතෙ ද්වෙ ද්විසු, ඉත්ථියං භූජො. වහති යායාති බාහො. අපරොසද්දොප්පාත්ත [අ පාරොසද්දොප්පාත්ත (ක.), අ පචෙට්ඨසද්දොප්පාත්ත (?)].

තිකං හත්ථෙ. හස හසනෙ, ථො. හර හරණෙ වා. නක්ඛත්තෙප්පායං. කර කරණෙ, අ. පණ ඛ්‍යවහාරථුතීසු, ඉ. පා රක්ඛනෙ වා, ණි. කරො ච පාණි ච කරපාණයො. පඤ්චසාධො, සයොප්පාත්ත.

පකොට්ඨන්තො හත්ථගණ්ඨි මණ්ඛන්ධො නාම. පකොට්ඨො නාම ආමණ්ඛන්ධං කප්පරස්ස අධොභාගො. මණ්චිකති. ඛන්ධති එත්ථාති මණ්ඛන්ධො. කුස අක්කොසෙ, යො, පකොට්ඨො.

ද්වයං භූජමජ්ඣගණ්ඨිමිහි. කපු හිංසායං, අරො. කුප්පරොතිපි පායො, තදා අස්සුත්තං. කපු හිංසායං, ඔණි, කපොණි, ඉත්ථියං. කථොණිප්පාත්ත, තත්ථ පස්ස එත්තං.

266. පාණිස්ස පාණිතලස්ස සම්ඛන්ධිනං මණ්ඛන්ධකතිට්ඨානං ද්වින්තං අන්තරං ඛනිට්ඨානං කරහො චූච්චති, යෙන කුමාරකා සත්ථං කත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්ති, කර හිංසායං, අහො, කර කරණෙ වා.

ද්වයං අභිගුලිමත්තෙ. කරස්ස පාණිස්ස සාධා කරසාධා. අගි ගත්තත්ථො, අභිග ගමනත්ථො වා, උලි. ඉත්ථිලිඬිගොයං [(නදාදි) (ක.)], අභිගුලි.

තා අභිගුලියො පඤ්චප්පහෙදා, යථා — අභිගුට්ඨො තජ්ජනී මජ්ඣිමා අනාමිකා කතිට්ඨා චෙති කමා සිද්ධං. අභිග ගමනත්ථො, අස්සුත්තං, අග්ගෙ පුරෙ තිට්ඨතීති වා අභිගුට්ඨො, නිග්ගහිතාගමො, අස්සුත්තඤ්ච. තජ්ජ හිංසායං, තජ්ජෙති යාය, සා තජ්ජනී, යු, නදාදි. මජ්ඣෙ තිට්ඨතීති මජ්ඣිමා. නත්ථි නාමමස්සාති අනාමිකා, සකත්ථෙ කො. අතිසයෙන බුද්දකාති කතිට්ඨා. යුච්ඡපානං කන, කණ වා ඉයිට්ඨෙසු.

267. තජ්ජන්‍යාදිහි යුතෙ අභිගුට්ඨෙ තතෙ පසාරිතෙ සති පදෙසාදිකා චතස්සො සඤ්ඤා කමතො සිද්ධං, යථා — තජ්ජනීයුතෙ අභිගුට්ඨෙ තතෙ පදෙසො. දිස පෙක්ඛනෙ. මජ්ඣිමයුතෙ අභිගුට්ඨෙ තතෙ තාලො, තල

අභිධානප්පදිපිකාවිකා

භූකණ්ඩ

පතිට්ඨායං. අනාමිකාසහිතෙ අභිගුට්ඨෙ තතෙ ගොකණ්ණො, ගොකණ්ණසදිසත්තා, තප්පමාණත්තා වා ගොකණ්ණො, අථ වා ගොකණ්ණො නාම එකො මිගවිසෙසො, තක්කණ්ණසදිසප්පමාණත්තා ගොකණ්ණො, තාලො ව ගොකණ්ණො ව තාලගොකණ්ණො. ලිඛිගහෙදා “තාලගොකණ්ණවිදත්ථි” ති න චුත්තං, කනිට්ඨායුතෙ අභිගුට්ඨෙ තතෙ විදත්ථි, විතනොතීති විතත්ථි, විතත්ථි එව විදත්ථි, තනු විත්ථාරෙ, ති, තස්ස ටො. විදත්ථි. “කමා තතො” තිපි පායො.

කුඤ්චිතො සච්ඡකොච්ඡතො පාණි පසතාබ්බො, පපුඛ්ඛො සර ගතියං, තො. පමාණප්පකරණතො විතතඤ්ජලියෙවායං කච්ඡි ඉච්ඡිතො. සම්පුටඤ්ජලි පනායං, පසාරිතසහිතා [පසාරිතසහිතත්තා (ක.)] යස්ස අභිගුලියො භවත්තීති.

කුඤ්චිතො ව තතභිගුට්ඨො, සපතාකොති සම්මතො;
පතාකෙහි තු භත්ථෙහි, සම්පුටඤ්ජලි ඉච්ඡිතො.

දෙවතානං ගරුතඤ්ච, පිතුතඤ්චෙ’ච්ඡිතො පුරෙ;
අත්ථප්පකරණාදීහි, හෙදො ඤෙයොසා තහිං තහිං.

යථා ජලඤ්ජලිං දදාති, අඤ්ජලිනා පිචති, දෙවොයං කතඤ්ජලිරිති. පුටඤ්ජලිස්ස වා චක්ඛමානත්තා ඉධ විතතඤ්ජලියෙව.

268. තිකං සප්පකොට්ඨෙ විතතකරෙ. රමු කිළායං, තනො, මලොපො, රතනං, මණ්ඩුද්ධාදීසු ව. කුක ආදානෙ, උ, ද්විත්තං. භස ධාතුම්භා ටො, තො වා, භත්ථො, භත්ථසහිතත්තා වා පකොට්ඨො භත්ථො.

ද්වයං සම්පුටඤ්ජලිමිහි. කරමයො පුටො කරපුටො, අඤ්ජ ඛ්‍යත්තිගතිකත්තීසු, අලි, අඤ්ජලි. කරපුටො ව අඤ්ජලි චෙති කරපුටඤ්ජලි.

ද්වයං නබ්බෙ. කරෙ ජායති රුහතීති කරණො. නත්ථි ඛං ඉන්ද්‍රියං එත්ථාති නබ්බො, සඤ්ඤාසද්දත්තා න අත්තං, අවිසයත්තා වා. පුනඛ්භවො, කරරුහො, නබ්බොතිපි නබ්බස්ස නාමාති.

ද්වයං පුටභිගුලිකරෙතිඛ්‍යාතෙ මුට්ඨිමිහි. ඛට ඉච්ඡායං, ඤ්චු, ඛද හිංසායං වා, දස්ස ටො. මු ඛන්ධනෙ, ති, තස්ස යො, ද්විත්තං.

269. පස්සද්වයවිත්ථතා පස්සද්වයෙපි විතතා පසාරිතා සහකරා සපාණයො ද්වෙ ඛාහු ඛ්‍යාමො නාම, ඛ්‍යාමීයතෙ අනෙනාති ඛ්‍යාමො, වීපුඛ්ඛො යාම අඤ්ජෙ. උද්ධං උපරි තතා විතතා භුජා ව පොසො ව තෙසං සමුදිතානං පමාණසදිසං පමාණං යස්ස තස්මිං උද්ධන්තතභුජපොසප්පමාණෙ

පොරිසසද්දො වත්තති. භූජසද්දෙන සහකරා භූජා ගය්හනෙ, එකස්ස පමාණසද්දස්ස ලොපො, පුරිසස්ස පමාණං පොරිසං. පුරිසසද්දො චෙත්ථ සකරභූජපුරිසං වදති, තිස්ස, යථා – පොරිසං ජලං, පොරිසො හත්ථී, පොරිසි යට්ඨි.

270. ද්වයං උරසි. උස දාහෙ, රො, සලොපො, අර ගතිමිහි වා, අස්සුකාරො. හර හරණෙ, යො, රස්ස දො. කොළං [කොට්ඨ (ක.)], භූජන්තරං, චක්ඛොතිපි උරොනාමාති. තිකං උරොපෙ. තනු විත්ථාරෙ, තනොති ඉච්ඡන්ති ථනො, තස්ස ථො, ථන දෙවසද්දෙ, ථන චොරියෙ වා. කුච සඬිකොචනෙ, කුචො. පයො ඛීරං ධාරෙතීති පයොධරො. කුචො ච පයොධරො වාති ද්වන්දො.

ථනග්ගස්මිං. ථනස්ස අග්ගෙ චූචුකං, නපුංසකෙ. “චූචුකො සො කුචානන”න්ති [විත්තාමණිට්ඨා 16.77] තු රතනකොසො, චූ චචනෙ, උකො, ද්විත්තං, දීඝො ච, චූචුකං, චන්චු ගතියං වා, උකො, නලොපො, අස්සුකාරො, චූචුකං.

ද්වයං පිට්ඨෙ කායස්ස පච්ඡාභාගෙ. පිට සද්දසඬිසානෙසු, තො. ඉතරත්ත ති, පිසු සෙචනෙ වා.

271. තිකං තනුමජ්ඣෙ. මජ්ඣෙ හවො මජ්ඣො. ලග සඬිගෙ, අ. මජ්ඣෙ හවං මජ්ඣමං. චතුක්කං උදරෙ. කුස අක්කොසෙ, ඡී, සස්ස චො. ගහ උපාදානෙ, අනි, ඊමිහි ගහණී, ගබ්භං ගණ්භාති ධාරෙතීති වා ගහණී, ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතුකුච්ඡිප්පදෙසො, තෙජොධාතුමිහි පන යථාභුක්තාහාරස්ස විපාවනවසෙන ගණ්භනතො අජඬිඬනතො ගහණී. උපුබ්බො දර ගමනෙ. උදරති උද්ධං ගච්ඡති වායු යත්රාති උදරං. ඉ සද්දෙ, අහො, ද්විත්තාදි, ගබ්භො. පිචණ්ඩ ජයර තුන්දාපාත්‍ර.

කුච්ඡසම්භවෙ කුච්ඡිට්ඨෙ කොට්ඨො, අන්තො වාති ඉමෙ ද්වෙ වත්තන්ති, කුස අක්කොසෙ, තො, යො වා. අම ගමනත්ථො, තො.

272. චතුක්කං කටියං. හනධාතුමිහා යු, හස්ස ද්විත්තං, හස්ස ජො, හනස්ස සො ච, ජසනං. නිච්ඡයෙන තමතීති නිතම්බො, තමුධාතුමිහා බො. සු පසවෙ, ණි. කට වස්සාවරණෙසු, කට්ඨානෙ ආවරියනෙ වත්ථාදිහි කටි, ඉ, එනෙ ද්වෙ නාරියං. එත්ථ ච ජසනසද්දෙන ඉත්ථිකටියා අග්ගහාගො, නිතම්බසද්දෙන ඉත්ථිකටියා පච්ඡාභාගො, සෙසද්වයෙන කටිසාමඤ්ඤං චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, චුත්තඤ්ච “පච්ඡා නිතම්බො ථිකට්ඨා, ජසනං තු පුරො හවෙ”ති [අමර 16.74].

273. ලිඛිගන්තං ලිඛිගසාමඤ්ඤ. අඛිගෙ සරීරෙ ඡායතිති අඛිගඡාතං, අඛිගසද්දො සරීරවාචකො, අඛිගමෙතස්සත්ථිති කත්වා. රහසි යානෙ ඡාතං අඛිගං රහස්සඛිගං, සත්තමියාලොපො, ඉස්සත්තං, සස්ස ද්විත්තඤ්ඤ. වත්ථෙත ගුය්හිතබ්බන්ති වත්ථගුය්හං. මිහ සෙවනෙ, කරණෙ යු, මිහති රෙතොමුත්තානි යෙනානි මෙහනං. නිපුබ්බො මිහ සෙවනෙ, තො, නිමිත්තං. උත්තමඛිගත්තා වරඛිගං. වජ ගතියං, අස්සිකාරො, පච්චයෙහි විතා ඡායතිති වා බීජං, විරහත්තජොතකො භොගත්ථ විකාරො. එල නිජ්ජත්තියං, එලති එතෙන පුත්තන්ති එලං. ලිඛිගති “ඉත්ථි, පුරිසො”ති විභාගං ගච්ඡති යෙනානි ලිඛිගං. ලිඛිග ගමනෙ, ලීනං අපාකටං අඛිගන්ති වා ලිඛිගං. එතෙසු බීජඵලසද්දා අණ්ඩෙපි වත්තන්ති.

ද්වයං පුරිසලිඛිගපසිබ්බකෙ. අම ගමනෙ, ඩො, අණසද්දත්ථො වා, ඩො, අඛි අණ්ඩත්ථෙ වා, තො. කුස අක්කොසෙ, ණො. අණ්ඩසද්දො චෙත්ථ බීජෙපි, අණ්ඩකොසොති සමුදිතමිපි කොසස්ස නාමං, “කුක්කුච්ඡාපකස්සෙව අණ්ඩකොසමිහා”ති [පාරා. 13, 14] හි වුත්තං, අමරකොසෙපි [අමරකොසෙ 16.76] අණ්ඩකොසොති සමුදිතෙනෙව නාමං වුත්තං. එත්ථ ච අණ්ඩස්ස බීජස්ස කොසො අණ්ඩකොසොති විග්ගහො කාතබ්බො.

ද්වයං ඉත්ථියා අඛිගඡාතෙ. යු මිස්සනෙ, අධිකරණෙනි, යොනි, ඉත්ථියං පුමෙ වායං, ඉත්ථි ච පුමා ච ඉත්ථිපුමං, තස්මිං. හජන්ති අස්මින්ති හගං. මාරමන්දිර මාරකූපා වාත්තු.

274-275. තිකං ඉත්ථිපුරිසානං සම්භවෙ. සුවිස්ස පටිපක්ඛො අසුචි, ඉකාරන්තො, ද්විසු, සම්භවලිඛිගො වා. සංපුබ්බො භූධාතුමිහා අ. සක සාමත්ථියං, තො, තස්ස කො, අස්සුත්තං, සුව සොකෙ වා, කො.

ද්වයං වච්චමග්ගෙ. පුනන්ති අනෙතානි පායු. පු පවනෙ, උ, උස්සායො, පය ගමනත්ථො වා, පයති වච්චමනෙතානි පායු, කරණෙ උ, අයං පුරිසෙ පුල්ලිඛිගෙ වත්තති. ගුද කිලායං, අ. අපානංභාත්තු.

අට්ඨකං වච්චෙ. ගුථ කරිසොස්සග්ගෙ, ගුප ගොපනෙ වා, ථො. කිර විකිරණෙ, ඊසො, කරිසං. වර වරණසම්භත්තිසු, වො, ගුථඤ්ඤ කරිසඤ්ඤ වච්චඤ්ඤෙති ද්වන්දො, තානි විකජ්ජෙන පුමෙ වත්තන්ති, නිච්චං නපුංසකෙ, පුල්ලිඛිගත්තං තෙසං කත්ථවියෙව, සබ්බත්තු නපුංසකත්තමෙව බහුලන්ත්තත්ථො. මල වලනෙ, අ, මල ධාරණෙ වා. සක සත්තියං, සස්ස ඡො. උච්චාරියතෙ ඡහාතෙති උච්චාරො, උපුබ්බො වරධාතු වජනෙ, උක්ඛිපනෙ ච වත්තති. මිහ සෙවනෙ, ලො, වණ්ණවිපරියයො, ලත්තඤ්ඤ. අවකරියතෙති උක්කාරො, අවස්සුත්තං, කිර වික්ඛිපනෙ. සමලංභාත්තු. සමු උපසමෙ, අලො.

ද්වයං මුත්තෙ. සු සවනෙ, සවනං සන්දනං, වුරාදි, ණො. මුච මොචනෙ, තො, මුත්ත පස්සාචෙ වා. උච්චනෙ කථියතෙ. ගොමුත්තෙ ගවං සම්බන්ධිති මුත්තෙ පුතිමුත්තසද්දො වත්තති. අජ්ජ පවත්තම්පි හි තං දුග්ගන්ධභාවෙන පුතිමුත්තත්තවෙච වුච්චති, යථා “පුතිකායො”ති. අස්සාදිනං මලෙ ජකණසද්දො, සක සත්තියං, යු, සස්ස ණො.

276. නාහියා අධොභාගො වත්ථි නාම, සො ද්විසු. වත්ථි මුත්තපුටං. “මුත්තාසයපුටො වත්ථි”රිති [\[විත්තාමණිටිකා 16.73\]](#) රතනමාලා. වසති මුත්තමෙත්ථාති වත්ථි, වස නිවාසෙ,ති, තස්ස ථො, ත්ථිපච්චයෙන වා සිද්ධං. උච්ඡඬිගං අඬිකඤ්ච ඉමෙ ද්වෙ උභො සද්දා පුමෙ වත්තත්ති. උස්සජ්ජති එත්ථාති උච්ඡඬිගං, සජ සඬිගෙ, සස්ස ණො, ද්විත්තං. අඬික ගමනත්ථො, අ, අඬිකො, අථ වා අඬික ලක්ඛණෙ, අ, අඬිකො, “උච්ඡඬිගච්චනෙස්ච”ඬිකො”ති අමරකොසෙ [\[අමර කොසෙ 23.4\]](#).

ද්වයං ජාණුපරිභාගෙ. අර ගමනෙ, උ, අස්සුකාරො. සන්ජ සඬිගෙ, ආසජ්ජති වත්ථමත්‍රාති සත්ථි, ථි. ඌරු ව සත්ථි චෙති ද්වන්දො, නපුංසකෙපි.

තිකං ජාණුම්හි, ඌරුතො පබ්බං ගණ්ඨි ඌරුපබ්බං. ජන ජනනෙ, ණු. ද්විත්තෙ ජණ්ණු.

277. ද්වයං පාදගණ්ඨිම්හි. ගුප රක්ඛණෙ ථො, සකත්ථෙ කො. පාදස්ස ගණ්ඨි පාදගණ්ඨි. සුටිකාපායු. සුට පරිවත්තනෙ, සුටායනෙ අනෙතෙති සුටිකා, ණ්චු.

ද්වයං පාදස්ස පච්ඡාභාගෙ ගොප්ඵකස්සාධො භාගෙ. පුමෙ තුති ත්වන්තං ලිඬිගපදං. පස බාධනචුසනෙසු,ති, තස්ස ණො, සස්ස භො, වණ්ණච්චරියයො, ණ්පච්චයෙන වා සිද්ධං. සකාරවණ්ණාගමෙ වුද්ධියඤ්ච පාසණ්හි. ඵලිපායු, ඉල ගතියං,ති, තලොපො.

ද්වයං පාදග්ගෙ. පාදස්ස අග්ගං පාදග්ගං. පකට්ඨං පදං පපදන්ති කම්මධාරයො. “පපදො”තිපි පාඨො. තිකං පාදෙ. පද ගතිම්හි, ණො, පජ්ජතෙති පාදො. පජ්ජතෙ ගච්ඡතිති, අ. වරම්භා කරණෙ යු, වරණං, ඉදං පුමෙ විකප්පෙන, නිච්චං නපුංසකෙ. අඬිසිපායු, අහි ගතියං. ඉ, හස්ස සො.

278. ද්වයං හත්ථාදායවෙ. අඬිගි ගත්තත්ථො, අ. අවපුබ්බො යු මිස්සනෙ, අ. පඬිකො, අපසනොපායු. පතිපුබ්බො ඉම්භා කො. අපපුබ්බො හනිම්භා අ, සනාදෙසො ව.

ද්වයං පස්සට්ඨිමිති. පා රක්ඛණේ, සු, ශ්‍රීකාරවණ්ණාගමො, සකත්ථෙ කො, පස්ස ථො. අළාගමෙ ඵාසුකා. “පාසුළිකා, පාසුකා”තිපි පායො. චූස සමථස්සෙතිපි ධාතු, තදා උපච්චයාදි.

ද්වයං අට්ඨිමත්තෙ. අසු බෙපනෙ, ඉ, සස්ස ට්ඨො, අට්ඨි, ඉදං පණ්ඩකෙ නපුංසකෙ චත්තති. ධා ධාරණේ, තු, ඉත්ථි. කිකසං, කුල්ලංපාත්‍ර. ගලස්ස කණ්ඨස්ස හෙට්ඨිමත්තෙ ජාතමට්ඨි ගලන්තට්ඨි. අක ගමනෙ, බො, සකත්ථෙ කො.

279-280. ද්වයං සිරසොට්ඨිබණ්ඩෙ. සමුදිනෙ තු කරොටි, ඉත්ථි [අමර 16.69]. කපු සාමත්ථියෙ, අරො, කං සීසං පාලෙතීති වා කප්පරො, රස්සො, ලස්ස රත්තඤ්ච. කං පාලයතීති, කම්මාදිමිති ණො. “සිරොට්ඨිමිති කපාලො”ථි, ස්වාදිසකලෙපිචෙ”ති රුද්දො [චිත්තාමණිට්කා 16.68]. කපාලො අථිති [අනිත්ථිති අත්ථො] ඡෙදො. කපාලසද්දො විකප්පෙන පුල්ලිඬිගො. කඬි ඡෙදෙ, අරො. මහතී සිරා මහාසිරා, සිරාති ව. සි බන්ධනෙ, රො.

තිකං සුසිරවත්‍යං වායුවහන්තසිරායං. තිවිධා හි කායසිරා එකා වායුවහා, අපරා සුත්තමිවාට්ඨිබන්ධනී, අඤ්ඤා ආහාරවාහිනී අන්තර්වායා. තත්‍ර තතියෙන පඨමා, පඨමදුතියෙහි දුතියා ව දිපිතා, තතියා පන පරතො චක්ඛති. නහ බන්ධනෙ, අරු. සි බන්ධනෙ, රො. ධම සද්දෙ, යු. නදාදි, අනි වා, ධමනී.

තතියං දස්සෙතුමාහ “රසග්ගසා”ත්‍යාදි. රසං ගසතීති රසග්ගසා, ගස අදනෙ. රසං හරති නෙතීති රසහරණී, යු, නදාදි.

තිකං මංසෙ. මන ඤාණෙ, සො. මීස සද්දෙ, ආපුබ්බො ආමසනෙ වා. පිස අවයවෙ, තො. පලලං, කබ්බංපාත්‍ර.

ද්වයං ආතපාදිනා සුක්ඛමංසෙ. තිලිඬිගකන්තුති ත්වන්තං ලිඬිගපදං. වල, වල්ල සංවරණේ, උරො, ඉත්ථියං “ඉත්ථියමනො ආපච්චයො”ති ආ, වල්ලුරා. උද්ධං තත්තං උත්තත්තං. තප සන්තාපෙ, තො.

281. චතුක්කං ලොහිතෙ. රුහ ජනනෙ, තො, ඉතො වා. රුන්කුතෙ චම්මෙනාති රුධිරං, ඉරො. සොණ චණ්ණෙ, තො. රඤ්ජ රාගෙ, තො. අසං, බතජංපාත්‍ර [බතා ජායනෙ (චිත්තාමණිට්කා 16.64)].

තිකං බෙළෙ. ලා ආදානෙ, අලො, ඉත්ථියමා, ලල ඉච්ඡායං වා, ඉත්ථියමා. බෙල ගතියං, අ. බල වලනෙ, සඤ්චයෙ වා, ණො, ළත්තං, ධං වා ආකාසං ඉලතීති බෙළො. ඉල ගතියං, කම්මති ණො, ඉල ගතිමිති වා, අ, ඉස්සෙ.

ද්වයං පිත්තෙ. මා පරිමාණෙ, ධූ. මද උම්මාදෙ වා, ඡු. දස්ස ධො. මායුති පායෙ මය ගතියං, ඡු. මාධුමායුසද්දා ද්වෙ පුරිසෙ පුල්ලිඨගෙ. අපිදධාතීති පිත්තං. අපිපුබ්බො ධා පිධානෙ, තො, අලොපො, භූජාදි, පිත්තං, නපුංසකෙ.

ද්වයං සෙම්භෙ. සිලිස සිලෙසනෙ, වුරාදි, සිලිසානෙ අත්තෙ සෙම්භො, මන, ලිසස්ස හො, වණ්ණවිපරියයො. ඉතරත්ත උමො, සිලෙසුමො. කථොපාත්ත, කෙන තොයෙන ථාති වුද්ධි යස්ස කථො, තෙරුත්තො.

282-283. විලිනො විභූතො ස්නෙහො වසාත්තුවචනෙ, වස නිවාසෙ, ආ. ද්වයං අවිලිනස්නෙහෙ. මීද ස්නෙහනෙ, ණො. වප ඛිජස්ත්තානෙ, අ, වපා. “වපා විවරමෙදෙසු”ති නානත්ථසඨගහෙ, අමරකොසෙ පන මෙදාදිනමෙකත්ථතා දිපිතා, වුත්තඤ්ඤි තත්ථ “මෙදො තු වපා වසා”ති [අමර 16.64].

තිකං වන්දනසුචණ්ණාදාසලඨකාරකතසරිරසොභායං. කපු සාමත්ථියෙ, ආකප්පනං ආකප්පො, ණො. “නෙපච්ඡෙ ගෙහමත්තෙ ව, වෙසො වෙසාගහෙපි [වෙස්සගහෙපි (ක.)] වෙ”ති [විත්තාමණිට්ඨකා 16.99] රහසො. වස කත්තියං, විසි බ්‍යාපනෙ වා, ණො. නිස්සෙසතො පථනං පබ්බානං නෙපච්ඡං, පථ පබ්බානෙ සායණ. පටිකම්මං, පසාධනංපාත්ත.

ජක්කං භාරාද්‍යාහරණෙ. මඬි භූසායං, කරණෙ යු. සාධ සංසිද්ධියං, යු, සාධ සඨිබාරගතීසු වා, පසාධනං, මුද්ධප්පුතියොත්ත. භූස අලඨකාරෙ, කරණෙයෙව යු. ආහරියානෙ තත්ති ආහරණං, හර හරණෙ, කම්මති යු. අලං විභූසනං කරියානෙතෙනෙති අලඨකාරො, ණො. පිළන්ධ භූසනෙ, කරණෙ යු. පරික්ඛාරොපාත්ත [පරිකරොපාත්ත (ක.)].

ද්වයං මකුටෙ. කිර විකිරණෙ, ඊටො. මකි මණ්ඩනෙ, උටො. මුකුටොතිපි පායො, එතෙ ද්වෙ අනිත්ථි.

ද්වයං මකුටග්ගට්ඨෙ නායකමණිමිති. මකුටවුළායං වුම්බිතා මණි වුළාමණි. මකුටසිරසි වුම්බිතා මණි සිරොමණි.

284. ද්වයං උණ්භිසපට්ටෙ. සිරසො වෙය්නං සිරොවෙය්නං. උපුබ්බො නහ බන්ධනෙ, ඊසො, වණ්ණවිකාරො. යං බහුකාලං දෙබ්බාමනුස්සෙස්වපි භවති, තත්ත කණ්ණාහරණෙ කුණ්ඩලාදිද්වයං. කුඬි දාහෙ, අලො. වෙය් වෙය්නෙ, කණ්ණස්ස වෙය්නං කණ්ණවෙය්නං, මුද්ධප්පුතියොයං.

තිකං තාලකාබ්බො කණ්ණාහරණෙ. කණ්ණානං භූසනං කණ්ණිකා,
කණ්ණා භූසනෙ බහුලලක්ඛණෙ ණිකො. කණ්ණච්ඡදනං පූරති යෙන සො
කණ්ණපූරො. කණ්ණස්ස විභූසනං කණ්ණච්ඡාසනං, කරණෙ යු.
තාලපත්තංභාතු.

285. ද්වයං ගීවාහරණෙ. කණ්ඨස්ස භූසා කණ්ඨභූසා, ටී. ගීවායං භවං
ගීවෙය්‍යං, භවත්ථෙ ඵයෙය්‍යා, ගීවාය ආහරණං වා ගීවෙය්‍යං, ගීවතො ආහරණෙ
ඵයෙය්‍යා.

ද්වයං මුත්තාවලියං. හරියතෙ මනො යෙන භාරො. මුත්තානං ආවලි පන්ති
මුත්තාවලි. භාරාසද්දොභාතු.

චතුක්කං පකොට්ඨාහරණෙ. පකොට්ඨො නාම කප්පරස්සාධොභාගො. තී
නයෙ, උරො, ඉයාදෙසො. චල සංවරණෙ, අයො, අනිත්ථී, නියුරොපි. කට
වසාවරණගතීසු, ණ්වු. පරි සමන්තතො හරති චිත්තං යන්ති පරිභාරකං, ණ්වු.
අවාපකොභාතු.

286-287. ද්වයං මුත්තාදිසට්ඨවලයවිකත්‍යාහරණෙ. කා සද්දෙ,
කණ්ණපච්චයො, කණ්ණ සද්දෙ වා, ද්විත්තං, කඬකණං, කකි ගත්‍යත්ථෙ වා, යු,
කකි ලොලො වා, කඬකති යෙනාති කඬකණං, කරණෙ යු. කරස්ස භූසා
කරභූසා, ටී.

ද්වයං බුද්දසණ්ටිකායං. කිං කුච්ඡිතං කණ්ණිති කිඬකණි, නදාදි. කිඬකිණිතිපි
පාඨන්තරං, තදා යදාදි. බුද්දා ඵව සණ්ටා බුද්දසණ්ටිකා, සකත්ථෙ කො, සට
චලනෙ.

ද්වයං අඬගුලයාහරණෙ. අඬගුලියං භවං අඬගුලියකං, ඊයො, සකත්ථෙ
කො, අඬගුලීනමාහරණං අඬගුලයාහරණං. උම්මිකාභාතු. තමෙවාඬගුලියකං
සාක්ඛරමක්ඛරවන්තං “මුද්දිකා, අඬගුලිමුද්දා”ති වොච්චනෙ. මුදු තොසෙ,
ණ්වු, ආ, මුද්දිකා, ඵලච්ඡෙසෙප්පයං. අඬගුලියං භවා මුද්දා අඬගුලිමුද්දා.

ද්වයං ඉත්ථිකට්ඨාහරණෙ. රස සද්දෙ, කත්තරි යු, ආ, රසනා. සායෙව
ඉතීම්හි රසනී. “සාරෙ ධනිම්හි රසනං, ජිව්හායං රසනා න සො”ති රුද්දො.
මෙහනස්ස බස්ස මාලා මෙබ්බාති නිරුත්ති, මෙහනින්ද්‍රියස්ස මාලාත්‍යත්ථො.
කාඤ්චි සත්තකී, සාරසනංභාතු.

ඵකයට්ඨි භවෙ කාඤ්චි, මෙබ්බා ත්ව’ට්ඨයට්ඨිකා;

රසනා සොළසා සෙදයා, කලාපා පඤ්චවිසති [කලාපො පඤ්චවිසකො
(චිත්තාමණිවිකා 16.108)] .

තිකං සොචණ්ණෙ පගණ්ඩභුසනෙ. පගණ්ඩො නාම
කප්පරස්සොපරිභාගො. කෙ සද්දෙ, උරො, යාගමො. අභිග ගමනෙ. දො.
බාහුමුලස්ස, බාහුමුලෙ වා හවං විභුසනං බාහුමුලවිභුසනං.

288. චතුක්කං ඉත්ථිවරණවිභුසනෙ. අභිගදාකාරං පාදභුසනං පාදභිගදං. මජ්
සද්දත්ථො, ඊරො, පාදෙ කටකං පාදකටකං. උනං පාදං පුරෙතීති නුපුරො,
චණ්ණවිපරියයො. පාදකටකො ච නුපුරො චෙති කටකසද්දස්ස පුල්ලිභිගෙපි
පචත්තනතො ද්වන්දසමාසො. තුලාකොට්ඨි, හංසකොප්පාත්ත. තුල ගතීකොට්ඨො.
කුටිලකොට්ඨිතා තුලාකොට්ඨි, පුමෙ. හංසගතීත්තා හංසකො.

289. මුඛපුල්ලාදයො අලභිකාරප්පහෙදා සියුං. මුඛපුල්ලං නාම
සුවණ්ණමයො මුඛලභිකාරො, මුඛෙ පුල්ලතීති මුඛපුල්ලං, පුල්ල විකසනෙ,
දන්තාදිසු සුවණ්ණමයාලභිකාරොපි මුඛපුල්ලමෙව. උණ්ණකං
සුවණ්ණාදිරචිතං නලාටාහරණං, උපුබ්බො නමු නමනෙ. එත්ථ ච
මුඛපුල්ලණ්ණතානං විසෙසං විපරියයෙනාපීති වදන්ති. ගාවීනං ථනාකාරත්තා
ගත්ථනං, ඔස්සත්තං, තමෙව උත්තමත්තා උග්ගත්ථනං, චතුසට්ඨිකො
භාරහෙදො. ගමු ගමනෙ, ඡවු, ද්විත්තං, අස්සිත්තඤ්ච, ගිභිගමකං,
බාත්තිංසයට්ඨිකො භාරහෙදොව. ආදිනා අද්ධභාරො, මාණවකො, එකාවලී,
නක්ඛත්තමාලාදයො භාරහෙදා ච සභිගස්සන්ති [අමර 16.106] .

290. පජ්ජං චත්ථමත්තෙ. විල වස්සනෙ, විලානෙ අච්ඡාදීයතෙති, ණො,
ථියං චෙලී. ඡද සංවරණෙ, ආපුබ්බො කරණෙ, යු. වස අච්ඡාදනෙ, වසානෙ
අච්ඡාදීයතෙති චත්ථං, ථො. ණමහි වාසො. යුමහි වසනං. අම ගමනෙ, කරණෙ
යු, අංසුකං, රංසිපරියායොප්පායං. අම්බ සද්දෙ, කත්තරි අරො. පට ගමනෙ,
කරණෙ අ, සොහනචෙලෙප්පායං. දු ගමනෙ, කරණෙ සො, ද්විත්තං, දුරුපං
අසති බෙපතීති වා දුස්සං, දුරුපං අසති දිපෙතීති වා දුස්සං, දුපුබ්බො අස දිත්තියං.
චල වසනෙ, අස්සොත්තං, ලත්තඤ්ච. සට රුජාවිසරණගත්තාචසානෙසු, ඡවු.

291. පජ්ජං චත්ථහෙදෙ. තත්තාදිද්වයං දුකුලබ්බො චත්ථෙ. බු සද්දෙ, මො,
බුමසද්දා විකාරෙ ණො, බුමාය විකාරො බොමං, බුමා නාම අතසී,
තබ්බක්කලසම්භවං චත්ථං, වාචිචලිභිගොයං. කුල ආවරණෙ, දුක්ඛෙන
කුලානෙති දුකුලං, දුමෙහි ජාතං කුලන්ති වා දුකුලං. කෙච් පන “දුකුලමිපි එකං
චත්ථත්තරං, න බොමනාම”න්ති වදන්ති. තං “බොම’මට්ටෙ දුකුලෙ ච,
අතසීවසනෙපි ච”, “බොම’මට්ටෙ දුකුලෙවා”ති
නානත්ථසභිගහතිකණ්ඩසෙසෙසු [නානත්ථසභිගහ 3.3.295] චුත්තත්තා න

ගහෙනබ්බං. කොසො නාම කිම්ගබ්බො, තතො ජාතත්තා කොසෙය්‍යං, එයො, “කොසෙය්‍යං කිම්කොසොත්ථ”න්ති [අමර 16.111] හි වුත්තං. කොසෙය්‍යමෙව ධොතං පට්ටුණ්ණං නාම, වුත්තඤ්ච “පට්ටුණ්ණං ධොතකොසෙය්‍ය”න්ති [අමර 16.113]. පත්තුණ්ණන්තිපි පාඨන්තරං. පට්ටුණ්ණරට්ඨෙ ජාතත්තා පට්ටුණ්ණන්තිපි වදන්ති. කමු කන්තියං, කමනියත්තා කම්බලො, රඬිකුනාමකස්ස හරිණවිසෙසස්ස ලොමෙනසඤ්ජාතවත්ථං [රාඬිකවං විගරොමජං (අමර 16.111)], අලො, වාගමො ව මජ්ඣෙ. වාසද්දො කම්බලසද්දස්ස නපුංසකත්තං සමුවිචිනොති. රල්ලකොපි [අමර 16.116] කම්බලපරියායො. සණ් සද්දෙ, කත්තරි අ, සණො නාම ථීරත්තවො එකො රුක්ඛයොති, යස්ස තචෙන කෙට්ට්වාදයො ජාලාදීනි කරොන්ති, සණස්ස විකාරො සාණං, වත්ථං. මිගලොමානි කොට්ටෙත්වා සුබුමානි කත්වා කතමම්බරං කොටුම්බරං, කුට ඡෙදනෙ, උස්සො, අස්සු, කොටුම්බරට්ඨෙජාතත්තා වා කොටුම්බරං. හඬගං නාම බොමාදීනි සබ්බානි එකජ්ඣානි වොමිස්සෙත්වා කතවත්ථං, හන්ජ අවමද්දනෙ, අථ වා හඬගං නාම සාණඵලං, තබ්බිකාරත්තා වත්ථං හඬගං, වුත්තඤ්ච නානත්ථසඬගහෙ “හඬගා සාණාබ්‍යසස්සෙපි”ති. සස්සසද්දෙන චෙත්ථ ඵලං වුත්තං, “රුක්ඛාදීනං ඵලං සස්ස”න්ති [අමර 14.15] වචනතො. හඬගමිපි වාකමයමෙවාති කෙචි. වත්ථන්තරං වත්ථවිසෙසො. ආදිනා කප්පාසාදයොපි ගහිතා.

292-293. චතුක්කං පරිධානභූතෙ අධොවත්ථෙ. අධොභාගෙ වසීයතෙති නිවාසනං, නිසද්දො අධොභාගස්ස ජොතකො. වස අච්ඡාදනෙ, කම්මනි යු. බාහුලොයන අන්තරෙ මජ්ඣෙ හවං අන්තරියං, ඊයො. සමානලිඬගත්තා ද්වන්දො. අන්තරෙ හවං අන්තරං, ණො. අන්තරෙ මජ්ඣෙ හවො වාසො අන්තරවාසකො, සකත්ථෙ කො. උපසංඛ්‍යානංපාත්‍ර [අමර 16.117].

පඤ්චකං උපරිධානෙ. වර අච්ඡාදනෙ, පපුබ්බො, කම්මනි ණො, උභයත්‍රාපි වුද්ධි, පාචාරො. උත්තරස්මිං දෙහභාගෙ ආසජ්ජතෙති උත්තරාසඬගො, ආ පුබ්බො සඤ්ජ සඬගෙ. උපරි සංවීයතෙ පිධීයතෙ බාහුලොයනාති, යු. උපසංපුබ්බො වී තත්තසන්තානෙ. උත්තරස්මිං දෙහභාගෙ හවං විජ්ජමානං උත්තරං, උත්තරියඤ්ච, ණො, ඊයො ව. සංඛ්‍යානංපාත්‍ර.

නවං වත්ථං අහතන්ති මතං කථිතං, න හඤ්ඤති යං පාසාණාදිහිති අහතං. තත්තතො අවිරමාහරිතං වත්ථං. අනාහතං, නිජ්ජවාණි, තත්තකංපාත්‍ර. වුත්තඤ්ච “අනාහතං නිජ්ජවාණි, තත්තකඤ්ච නවම්බරෙ”ති [අමර 16.112].

ද්වයං චිරකාලත්තා නිද්දසෙ ජිණ්ණවත්ථෙ. නත්ථි අන්තො දසා යස්ස නන්තකං, සකත්ථෙ කො. කුච්ඡිතො පටො කප්පටො, කප්ප විතක්කෙ වා, අටො. ද්වයං අථිරවත්ථෙ, ජිණ්ණවසනං අථිරං වත්ථං. “පට”ඉති වරති ථොටතීති පටච්චරං, පටච්චරමෙව පළච්චරං, ළත්තං.

294. ද්වයං කොටිකාදිසන්නාහෙ, වොළෙ ව. කච ඛන්ධනෙ, උකො, නිග්ගහිතාගමො ව. වාණං සරං වාරයතීති වාරවාණො, කම්මනි ණො, අභිධානතො වාරස්ස පුබ්බනිපාතො, අනිත්ථියමෙනෙ. වත්ථස්ස අවයවෙ දසාසද්දො ඉත්ථි. “දසා වත්තමවත්ථායං, වත්ථංසෙ ඛහුමහි ද්විසු”ති [\[විත්තාමණිටිකා 16.114\]](#) රහසො. දා ඡෙදනෙ, කම්මනි සො, රස්සො.

උත්තමඛගමහි සීසෙ යො කඤ්චුකො සුවණ්ණාදිමයො, සො “නාළිපත්තො”ති කථිතො. නාළිපත්තො තංසණ්ඨානො සුවණ්ණාදිපටො නාළිපත්තො. සීසකං, සිරියං, සිරොහන්තිපි තස්ස නාමානි.

295. තිකං දීසත්තෙ. ආපුබ්බො යමු උපරමෙ, ණො. ආ භූසො යාති ගච්ඡතීති වා ආයාමො, යා ගතිපාපුණෙසු, මො. දීසස්ස භාවො දීසතා. රුහ ජනනෙ, ණො.

ද්වයං විත්ථාරෙ. වත්ථවිසයෙ “ඔසාරො”ති රුළුහෙ. සමන්තතො නය්හතීති පරිණාහො, නහ ඛන්ධනෙ, ණො. විත්ථාරෙන සරණං විසාරො, සො එව විසාලතා.

296. චතුක්කං චීවරෙ. අරහතං ධජො අරහද්ධජො, රුළුහියා තදඤ්ඤචීවරෙසු. කසායෙන, කසාවෙන ච රත්තං කාසායං, කාසාවඤ්ච, සමානලිඛිගත්තා ද්වන්දො. වි වයෙ, ඊවරො. වත්ථඛන්ධෙහි වියතෙති චීවරං.

මණ්ඩලාදයො තදඛානි සමුහභූතස්ස චීවරස්ස අවයවානි. මඬි භූසායං, අලො, මණ්ඩලං. චීවරපරියන්තොයං මහාපථවියා චක්කවාළපබ්බතො විය චීවරස්ස සමන්තතො තිට්ඨති. විචට්ටො නාම චීවරමජ්ඣගතමග්ගො, සො හි විසුං විසුං වට්ටතීති විචට්ටොති වුවචති, වට්ට ආවට්ටනෙ. කුසි නාම මග්ගානං මජ්ඣගතවත්ථඛණ්ඩං, කුස ඡෙදනෙ, කම්මනි ඉ, කුසි, පුමිත්ථියං.

297. එලාදීනං යාති වත්තාරි සන්ති, එතා වත්ථස්ස යොනියො කාරණානි තතො තදුප්පත්තිතො. කප්පාසිකං වත්ථං ඵාලං නාම එලවිකාරත්තා, විකාරෙ ණො, තිසු. යථා – ඵාලො පටො, ඵාලා වෙලී, ඵාලං වත්ථං. බොමාදයො පන පටා තච්චිභවා තච්චතො සඤ්ජාතා.

298. කොසෙය්‍යං චත්ථං කිමිජං නාම. මිගලොමමයන්තු කම්බලං. ද්වයං ඛ්‍යවධායකපටෙ, කණ්ඩපටෙපිති කෙච්. සමානත්ථා එතෙ ද්වෙ තුල්‍යත්ථාත්ථො. ජු ගතියං, භූවාදි, ජු බන්ධනෙ වා, යු, අනකාදෙසො, සා ඉත්ථි. තිරො කරියති පිටියති යාය, සා තිරොකරණි, යු. පතිසිරාප්‍යත්‍ර. පතිපුබ්බො සි බන්ධනෙ, රො.

299. ද්වයං උපරිබන්ධපටෙ, අථසද්දොත්‍ර ලිඬිගාදිජොතකො. උද්ධං ලොචනෙ බන්ධියතෙති උල්ලොචං, ලුච දස්සනෙ. චන්දාතපෙ විතන්‍යතෙති විතානං, තත්‍ර විත්ථාරෙ, ණො, චුරාදි. ද්වයමිපි පුන්තපුංසකන්ති ඊරිතං කථිතං.

ද්වයං සිනානෙ. නහ සොචෙ, කරණෙ යු, සිනා සොචෙ, කරණෙ යු, “සිනානෙ”ති සත්තම්‍යන්තං පදං. ද්වයං කුල්‍යාදිනා [කුට්‍යාදිනා (ක.), කුජ්ජනාදිනා (නිස්සය), කුඬිකුමහලිද්දාදිනා (විත්තාමණිටිකා 16.121)] අඬිගතිමමලිකරණෙ. උබ්බත්තියතෙ විසාරියතෙ මලමනෙතෙති උබ්බත්තනං, චතු චත්තනෙ, භූවාදි. මජ්ජ සුද්ධියං, යු. සමන්ති ද්වයමිදං සමානත්ථං.

300. තිකං නලාටකතෙ විත්තකෙ. තිලකාකති තිලකො. විත්තකාකති විත්තකං. චකාරොන තමාලපත්තාකති තමාලපත්තං. සාමඤ්ඤොන විසෙසකං, උභො විසෙසකතිලකා අනිත්ථි, සෙසද්වයං නපුංසකං [අමර 16.123].

තිකං චන්දනෙ, චදි හිලාදනෙ, හිලාදනං සුඛාපනං, යු. ගන්ධානං සාරො උත්තමො ගන්ධසාරො, ගන්ධයුත්තො සාරො ටීරංසො වා ගන්ධසාරො. මලයදීපගිරිමහි ජායතිති මලයජො. හද්දසිරිප්‍යත්‍ර.

301. තිකං පිතචන්දනෙ. “ගොසීස”ඉති පබ්බතෙ මලයෙ දෙසෙ ජාතං ගොසීසං, ගො විය ජලං විය සිතන්ති වා ගොසීතං, තදෙව තස්ස සකාරං කත්වා ගොසීසං. තිලපණ්ණප්පමාණපණ්ණයුත්තතාය තෙලපණ්ණිකං. මනං හරතීති හරි, තමෙව චන්දනන්ති හරිචන්දනං. පිතසාරු, සුසිතංප්‍යත්‍ර. ගොසීසාදයො තයො පුමෙ, නපුංසකෙ ව චත්තන්ති.

චතුක්කං රත්තචන්දනෙ. තිලපණ්ණප්පමාණපණ්ණයුත්තතාය තිලපණ්ණි. පුරිමෙන හෙදකරණත්ථං න චුද්ධි. පත්තමඬිගමස්සෙති පත්තඬිගං, බුද්දපණ්ණතාය අප්පධානපත්තමිච්චත්ථො. “අඬිගං ගත්තන්ති කොපාය-පතිකෙස්වප්පධානකෙ”ති හි නානත්ථසඬිගහෙ. රඤ්ජ රාගෙ, හෙතුකත්තරි යු. රත්තචණ්ණතාය රත්තඤ්ච තං චන්දනඤ්චෙති රත්තචන්දනං, අමරකොසෙ පන “ගොසීසාදිති රත්තචන්දනන්තාති විසෙසෙ චත්තන්ති”ති [අමර 16.131] චුත්තාති. තත්‍ර ගොසීසස්ස යථාචුත්තොයෙවත්ථො. ධවලං, සුසිතලං, චන්දනං, තෙලපණ්ණිකං මලයපබ්බතදෙසප්පමෙව. හරි මණ්ඩුකො, තදාකාරෙ

පබ්බතෙ ජාතං චන්දනං හරිචන්දනං. පක්කම්බඵලගන්ධි පිතවණ්ණං. තිලපණ්ණිපත්තඬගානි රත්තචන්දනසදිසස්ස රත්තසාරස්ස එකස්ස චන්දනස්ස නාමානි.

ද්වයං රත්තචන්දනෙ. අථ වා තිලපණ්ණාදීනි චත්තාරි ලොහිතචන්දනසදිසස්ස රත්තසාරස්ස එකස්ස චන්දනවිසෙසස්ස නාමානි. කුචන්දනංපාත්‍ර. “පත්තඬගං රඤ්ජනං රත්තං, පත්‍රඬගඤ්ච කුචන්දන”න්ති රත්තමාලායං.

302. ද්වයං වණිජාදීනං “කාලෙයා” ඉති රුළුභෙහිතකට්ඨෙ. කාලවණ්ණං අනුසරති සිලෙනාති කාලානුසාරී, කාලවණ්ණජනකොත්‍යත්ථො. කාලං ජනෙතීති කාලියං, “කාලියකන්තු කාලෙයං, වණ්ණදං කන්තිජාසක”න්ති [ජාසකං කන්තිදායකං (විත්තාමණිට්කා 16.126)] ඛ්‍යාඪි.

තිකං අගරුසාමඤ්ඤෙ. ලු ඡෙදනෙ, හො. ලහුනාමත්තා අගරු. රස්ස ලත්තෙ අගලු, ද්වයං පුමෙ. වංසිකං, රාජාරහං, කිම්ජං, ජොඬගකංපාත්‍ර.

අස්මිං අගරුමිහි කාලෙ සති “කාලාගරු”ත්‍යුවචතෙ. මල්ලිකාපුෂ්ඵගන්ධි අගරු පන මඬිගලොයාවචතෙ.

ද්වයං සල්ලකීදවෙ. තුරුක්ඛො චුත්තො. පිඬි සඬසාතෙ, ඡ්වු. සිහලො, යාවණොපාත්‍ර.

303. ද්වයං මිගනාභියං. කත්ථ සිලාසායං, ඌරො, නදාදි, සකත්ථෙ කො. මිගස්ස මදො මිගමදො, මිගො මරති යෙනාති වා මිගමරො, සො එව මිගමදො.

ද්වයං කුට්ඨෙ. කුට ඡෙදනෙ, යො, තො වා, “කුටාදීහි යො”ති යො, කුට්ඨං, රොගභෙදෙපි. අත්තනො ඡායුපගතෙ අපෙ පාලෙතීති අජපාලකං, ඡ්වු. පාරිභාඛ්‍යං, පාකලං [ඵලකී (ක.)], උජ්ජලං, වාජ්ජංපාත්‍ර.

ද්වයං පිඬඬගෙ. රොගං ලුනන්තො අඬගති ගච්ජතීති ලවඬගො. දෙවානං කුසුමං පුෂ්ඵං දෙවකුසුමං. සිරිසඤ්ඤංපාත්‍ර.

ද්වයං කුඬිකුමෙ. කස්මීරරට්ඨෙ ජාතං කස්මීරජං. අග්ගිසිඬං, වරං, වල්ලිකං, පිතනං, රත්තසඬකොචං, පිසුනං, ධිරං ලොහිතචන්දනංපාත්‍ර.

304. ද්වයං ධුනකෙ. යක්ඛෙහි කතො ධුපො යක්ඛධුපො, යක්ඛො දෙවො. සජ්ජරුක්ඛස්ස සිලෙසො සජ්ජලසො. අස්සු, සිලොපො, එස්සත්තඤ්ච,

සජ්ජස්ස රසො දවො සජ්ජලසො, අස්සු, ලත්තඤ්ච. සජ්ජරසොතිපි පායො. රාලො, සබ්බරසො, බහුරුපොපායු.

තිකං තක්කොලෙ. තක්ක විතක්කෙ, ඔලො. කුල සඬ්ඛ්‍යානෙ, ඤ්චු. කොසයුත්තං ඵලමෙතස්සාති කොසඵලං. ද්වයං ජාතිඵලෙ. කොසසහිතං ජාතිඵලමෙතස්සාති ජාතිකොසං. ජාතිඵලමෙතස්ස, න කිත්තිමන්ති ජාතිඵලං.

305. පජ්ජද්ධං කජ්ජුරෙ, සනො හුත්වා සරතීති සනසාරො. අබ්භමිව සිතං සිතබ්භො, අභිධානතො පුබ්බතිපාතො, කජ්ජ සාමත්ථියෙ, ඌරො. චන්දසඤ්ඤො, හිමවාලුකො, හිමාවිභයොපායු.

පජ්ජද්ධං ලාබ්‍යං, ආ භුසො රත්තං කරොතීති අලත්තකො, ලත්තං, ක්චි. යු මිස්සනෙ, ඤ්චු. ලාබ සොසනෙ, අ, ලා ආදානෙ වා, බො. ජන ජනනෙ, තු, නලොපො. දුමාමයොපායු.

306. ද්වයං සරලද්දවෙ. සිරියා ලක්ඛියා ආවාසො සිරිවාසො. සරලනාමකස්ස රුක්ඛස්ස දවො රසො සරලද්දවො. පායසො, චකදුපො, සිරිවෙට්ඨොපායු. “සිරිවාසෙ පරමන්තෙ ව, පායසො සම්මතො පුමෙ”ති [\[විත්තාමණිට්කා 16.129\]](#) රුද්දො. ද්වයං අඤ්ජනෙ. අඤ්ජු ඛ්‍යත්තිමක්ඛනගතිකන්තීසු, යු. කජ්ජ ඛ්‍යසනෙ. කජ්ජති රොගන්ති කජ්ජලං, අලො.

ද්වයං ගන්ධගාභාපනවුණ්ණෙ, වස හිංසත්ථො, වසති දුග්ගන්ධන්ති වාසො, ණො, වාස උපසෙවායං වා, වස නිවාසෙ වා. සො ඵව වුණ්ණං. යුජ යොගෙ, කම්මති ණො, වාසො ඵව යොගො වාසයොගො. ද්වයං විලෙපනමත්තෙ. වණ්ණ වණ්ණක්‍රියාවිත්ථාරගුණවචනෙසු, වුරාදි. වණ්ණයතීති වණ්ණකං. ඤ්චු. ලිප උපදෙහෙ. විලෙපියතෙති විලෙපනං, කම්මති යු.

307. යො ගන්ධමාලායාසාදිහි වත්ථනම්බුලාදීනං සඬ්ඛාරො, තං “වාසන”මිත්‍යුවචනෙ, වාස උපසෙවායං, වාසියතෙ සඬ්ඛරියතෙති වාසනං, යු.

තිකං පුජ්ඵදාමෙ. මා මානෙ, ලො, මල ධාරණෙ වා, අ. මාලොව මාලායං. දම ගතියං, පුජ්ඵනි දමන්තායත්‍රෙති පුජ්ඵදාමං, පුජ්ඵනං රාසිකරණට්ඨානමිච්චත්ථො. දා ලවනෙ වා, මො. අමරකොසෙ පන “මාලාමාලායාති මුද්ධති පවත්තාය මාලාය නාමාතී”ති [\[අමර 16.135\]](#) වදති. මාලමාලායසද්දා පුජ්ඵෙපි, “මාලා මාලායං පසුනෙ”ති හි නානත්ථසඬ්ඛනෙ. ද්වයං ගන්ධග්ගාහිතෙ වත්ථාදො. භූ සත්තායං, කම්මති තො, වුද්ධාදි. වාසාපෙති ගන්ධං ගාභාපෙති යන්ති වාසිතං, වස නිවාසෙ, කම්මෙ තො, තීසු,

යථා – භාවිතො පටො, භාවිතා වෙලී, භාවිතං වත්ථං. වාසිතො, වාසිතා, වාසිතං වත්ථං.

308. පඤ්චකං මුද්ධමාලායං. තසි අලඬිකාරො, භූවාදි. උද්ධං තසියතෙති උත්තංසො. සිබායං ජාතො සෙබරො, රො. මුද්ධං අවති රක්ඛතීති අවෙළා, අව රක්ඛණො, එළො, ලත්තං. “ආවෙළා”තිපි පායො, දීඝත්තං. සෙබරො ව ආවෙළා වාති ද්වන්දො. මුද්ධනි අලඬිකතං මාලායං මුද්ධමාලායං, තස්මිං. අවපුබ්බො තසි අලඬිකාරො, උද්ධං තසියතෙති අවතංසො, සො එව වටංසකො, සකත්ථෙ කො, තස්ස ටො, අනෙකත්ථත්තා උපසග්ගනිපාතානං උද්ධංභාවජොතකො වෙන්ථ අවසද්දොති තථොත්තං.

තිකං සෙය්‍යායං. සයන්ත්‍යස්සං සෙය්‍යා, යො. සයන්ත්‍යත්‍රෙති සයනං, සෙනඤ්ච. උභයත්‍රපි අධිකරණෙ යු, ඉස්සෙ, එ අය, ඉතරත්‍ර එත්තං, “වා පරො අසරුපා”ති අලොපො ව, සයනිප්පත්‍ර.

ද්වයං මඤ්චෙ. පරිපුබ්බො අකි ලක්ඛණො, ණො, ඉලොපො, රස්ස ලත්තං. මවි ධාරණොච්ඡායපුප්පනෙසු, භූවාදි අ, සකත්ථෙ කො. බටාප්පත්‍ර, බට්ඨතෙ ආකඬ්ඛතෙ සයනත්ථිකෙහිති බටා, බට ආකඬ්ඛායං.

309. ද්වයං මඤ්චාධාරො. මඤ්චස්ස ආධාරො මඤ්චාධාරො. පටිපජ්ජති පවත්තති සෙය්‍යා යෙන, සො පටිපාදො. මඤ්චඬිගෙ මඤ්චාවයවෙ අට්ඨාසද්දො ඉත්ථියං, අට ගමනත්ථො, අනි, යු වා, නදාදි, රස්සො.

310. කුළීරපාදාදයො ඉමෙ වත්තාරො මඤ්චන්තරා මඤ්චහෙදා සියුං. තත්ථ කුළීරො කක්කටකො තස්ස සණ්ඨානපාදත්තා කුළීරපාදො. අට්ඨායං ආභවිවො, ආභවිව වා පාදො තිට්ඨති යස්සාති ආභවිවපාදො, පුබ්බපක්ඛෙ “රිච්චා”ති යොගවිභාගෙන රිච්චපච්චයන්තො ආභවිවසද්දො, පරපක්ඛෙ තු ත්වාපච්චයන්තො, යස්ස අට්ඨාසද්දෙ පාදො පවිසිත්වා තිට්ඨති, සො ආභවිවපාදො. මස ආමසනෙ, ආරො, සකත්ථෙ කො. යස්ස පාදච්ඡිද්දෙ අට්ඨාස පවිසිත්වා තිට්ඨති, සො මසාරකො. බුන්දෙන පාදෙන සහ එකාබද්ධා අට්ඨාස යස්ස සො බුන්දිකාබද්ධො, එකාරස්සිත්තං. එත්ථ ව මජ්ඣෙ ද්විත්තං මඤ්චානං ලක්ඛණං විපරියයෙනාපි වදන්ති.

311. ද්වයං සිසාධාරො. විසෙසෙන සිසං වහතීති බිබ්බොහනං, යු, බත්තං, අස්සොත්තඤ්ච. උපධියතෙ සිසාසනං කරියතෙති උපධානං, යු, ධා ධාරණො.

තිකං සාමඤ්ඤපීඨෙ. පීඨ හිංසාසංකිලෙසෙසු, භූවාදි, ණ්චු, ආ. යදාදිනා කෙ පච්චයෙ ඉත්ථිකතාකාරො පරෙ පුබ්බො අකාරො ඉකාරමාපජ්ජතෙ, “කෙ”ති

කිං? චෙතනා. “පච්චයෙ”ති කිං? ඛකා. “ඉත්ථි”ති කිං? පාචකා. “කත”ඉති කිං? චුත්තකම්මා, කම්මපච්චයොයං, තපච්චයෙ පීඨං [මොග්ගල්ලාන 4.142 සුත්තමිපි පස්සිතබ්බං]. ආසනෙ අස්මිත්ති ආසනං.

ද්වයං උත්තමාරහපීඨෙ. කුච සංපච්චනකොට්ඨාසනිථම්භවිලෙඛනෙසු, ඡො. භද්දං කල්‍යාණං පීඨං භද්දපීඨං. ගජදන්තාදිමයකෙසමජ්ජනියම්පි ද්වයමිදමාහු. තදා පසාධනී, කඨිකතිකාපාත්‍ර. පීඨන්තරෙ දීප්පිඨෙ ආසන්දී මතා. සද විසරණගතාචසානෙසු, නදාදි, බිත්ථාගමො ව.

312. ආයාමවිත්ථාරවසෙන මහන්තො ආසනප්පහෙදො “කොජචො”ති මතො, කුජු ථෙය්‍යකරණෙ, ඡො, කුයං පථවියං ජවතීති වා කොජචො, ජු ගතියං. දීසෙන ලොමෙන යුත්තො ආසනප්පහෙදො “ගොනකො”ති මතො, ඉ සද්දෙ, යු, සකත්ථෙ කො, උස්සොත්තං.

ද්වයං අත්ථරණෙ. මිගලොමපුණ්ණතාය ජාතං උණ්ණාමයං. ථර සන්ථරණෙ, පාදිපුබ්බොව, න කදාපිපි පාදිරහිතො, ආ භූසො ථරියතෙති අත්ථරණං, යු.

ද්වයං සංසිබ්බනවිත්තකෙ. විත්තරූපමස්සත්ථිති විත්තකං. බාහුලොපන න ඉකාරාගමො. වානෙන සංසිබ්බනෙන සඤ්ජාතං විත්තරූපමස්සාති වානවිත්තකං, සකත්ථෙ කො.

313. ද්වයං නිරන්තරපුජ්චපථෙ. සනං සන්ධිභූතං පුජ්චරූපමත්ථාති සනපුජ්චං. පටලමෙතිස්සාත්ථිති පටලිකා, ඉකො. ද්වයං බහුමුදුලොමෙ සෙතවත්ථෙ. සි සෙවායං, සිවත්ථිකෙහි සෙවියතෙති සෙතො, තො. පට ගමනෙ, ඡවු, පටිකා, අද්ධෙත්ථපාසාණෙපි.

ද්විසුපි පරියන්තෙසු යස්සා දසා සන්ති, සා උද්දලොමී, උදිතං ද්විසු ලොමං දසා යස්සා සා උද්දලොමී, ඉස්සත්තං, ද්විත්තඤ්ච. එකස්මිං පරියන්තෙයෙව දසා යස්සා එකන්තලොමී, එකස්මිං අන්තෙ පරියන්තෙ ලොමං දසා යස්සාත්ථිති එකන්තලොමී, උද්දලොමී ව එකන්තලොමී චෙති උද්දලොමීඑකන්තලොමීනො, “පදානං සන්ධි වත්තිවිජාතො, න සමාසන්තරගෙසු”ති චුත්තෙපි ගාථාභාවතො ඡන්දොභානිභයා විසන්ධි. යත්ථ පන ගාථායම්පි [අගාථායම්පි (?)] විසන්ධි “ධම්මසංචණ්ණනාය”න්තිආදිමාහා”ත්තාදීසු, තත්ථ කථන්ති? “න සමාසන්තරඨගෙසු”ති ඉමස්සානිච්චත්තා තත්ථාපි න දොසො, “නෙන නිද්දිට්ඨමනිච්ච”න්ති හි පරිභාසිතං [නසට්ඨං අනිච්චං (පරිභාසෙන්දුසෙබර 97)].

314. තදෙව යථාච්ඡත්තද්වයමෙව සොළසන්තං ඉත්ථිතං නච්චයොග්ගං නච්චස්ස යොග්ගාට්ඨානභූතං “කුත්තක”මිත්ථුච්චතෙ. හි පදපුරණෙ. “නච්චයොග්ගමිහි”තිපි පායො, තදා භාවසත්තමී. කරොන්ති එත්ථ නච්චන්ති කුත්තකං, කර කරණෙ, තො, අස්සු, භුජාදි, සකත්ථෙ කො.

සීභාදිරූපෙහි විචිත්තරූපං චත්ථං, ආසනං වා විකතිකා නාම භවෙ, එකස්සෙව හි කත්තුනො පකතිවිකතිසංඛාරාවත්ථාවසෙන ද්විත්තං, චත්තිච්ඡාවසෙන ලිඛිගසංඛාරාවිහත්තිහෙදඤ්ච හොති, යථා — මනුස්සා යක්ඛහත්තං අහෙසුං, සත්තප්පකරණානි අභිධම්මො නාම භවන්ති, දෙවදත්තො රජ්ජං පාපුණාති. යත්‍ර හි පකතියා වා විකතියා වාති ද්විත්තමිපි චුත්තතා සියා, තත්‍ර වාවකො පකතියායෙව සංඛාරං ගණ්හාති, නෙතරස්ස තත්තිස්සිතභාවෙනාප්පධානතො [කච්චායනසාරෙ 6-7 ගාථාසු පස්සිතබ්බං]. යදා පන පකතියා සම්බන්ධාදිභාවං චත්තුමිච්ඡති, තදා අත්තනා චත්තබ්බස්ස අඤ්ඤත්ථස්සාභාවා විකතිප්පුච්චතෙ වාවකෙන, යථා — දෙවදත්තස්ස රජ්ජං පාපුණාති, ඉධ පන ලිඛිගහෙදෙනෙව චුත්තං “චිත්තං විකතිකා භවෙ”ති. විකරියතෙති විකති.

315. කට්ඨස්සකොසෙය්‍යසංඛාරානං ද්විත්තමත්ථරණානං කරණප්පකාරං දස්සෙතුං අරියාසාමඤ්ඤමාහ “කට්ඨස්ස”මිච්චාදි. කොසියකට්ඨස්සමයං කොසියසුත්තකට්ඨස්සවාකෙහි පකතමත්ථරණං කට්ඨස්සං නාම, විරූපෙකසෙසවසෙන කොසියඤ්ච කට්ඨස්සඤ්ච කට්ඨස්සානි, තෙහි පකතං අත්ථරණං කට්ඨස්සං. කොසියසුත්තෙන පකතන්තු අත්ථරණං කොසෙය්‍යං නාම. රතනපතිසිබ්බිතන්ති ඉදං ද්විත්තමිපි විසෙසනං, අත්ථරණඤ්ච ඉති කමා කමතො “භවෙ”ති අප්ඤ්ඤාභරිතබ්බං. අත්ථරණසද්දස්සානුණ්ණාමයෙස්වපි පචත්තනතො එත්ථාපි “අත්ථරණ”න්ති චුත්තං, යථා — සුත්තං කම්මන්ති. එත්ථ ච චකාරො පාදන්තත්තා ගරුසු ගණ්හිතබ්බො, තෙනෙව හි සත්තපඤ්ඤාසමත්තා පරිපුණ්ණා හොන්ති, අරියාය හි පට්ඨපාදෙ ද්වාදසමත්තා, තථා තතියෙ, දුතියෙ අට්ඨාරස, චතුත්ථෙ පන්තරසමත්තාති සම්පිණ්ඩිතා සත්තපඤ්ඤාසමත්තා හොන්ති.

316. තිකං දීපෙ. දීප දිත්තියං, දිවාදි. දිප්පතීති දීපො, ණො. “පදීපො”ති අඤ්ඤපදනිචත්තනත්ථං උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. ජුති දිත්තියං, භූවාදි, ණො.

ද්වයං ආදාසෙ. “පුමෙ තු”ති ත්වන්තං ලිඛිගපදං. ආදිස්සතෙ අස්මිත්ති ආදාසො, ණො, ආපුබ්බො දිස පෙක්ඛනෙ, ඉස්සා. දිප්පති එත්ථාති දප්පණො, යු, ඉස්සත්තං. මකුරොපායත්‍ර.

ද්වයං චම්මමයකිලාගුලකෙ. වාසභවනෙහි යුවතීහි සහ කිලාසම්භවා
කෙදායා, තප්පක්කමෙනස්සාහිධානං. ගුඩි වෙධනෙ, ඡුකො, උස්සෙ, ගුද්ද
කිලායමෙව වා, තදා දස්ස ඡුකො. කදි අවිභානෙ රොදනෙ ව, ඡුකො, කුද්ද
කිලායමෙව වා, උස්සත්තං, පුබ්බදස්ස නො.

ද්වයං ඛිජනීමත්තෙ. චට්ඨි විභාජනෙ, තාලවණ්ටෙහි කතත්තා තාලවණ්ටං.
වණ්ටං නාම ඛිජනාදිකරණත්ථං විසුං භාජිතො තාලපත්තාවයවො,
තාලවණ්ටසද්දස්ස යථාචුත්තවචනත්ථයොගෙපි සති සඤ්ඤාසද්දත්තා
ඛිජනීසාමඤ්ඤ පවත්ති වෙදිතබ්බා. යදා පන තාලවණ්ටෙහි කතඛිජනීමෙව
චත්තුම්චිජති, තදා එකෙන තාලසද්දෙන විසෙසෙත්වා “තාලතාලවණ්ට”න්ති
චත්තබ්බං. යථා – නිලස්ස තෙලං, සුගතස්ස සුගතච්චරන්ති. ඛිජන්ති වායුනා
යොජයන්ති යාය, සා ඛිජනී, යු, නදාදි, යුජ යොගෙ, යස්ස වො, උස්සි, වජ
ගතියං වා අස්සි. බ්‍යජනංභාග්‍ර.

317. ද්වයං චඩිකොටකෙ. කුට ඡෙදනෙ, සකත්ථෙ කො. කරඩි
භාජනත්ථෙ, කො. ද්වයං කප්පුරාදිසම්පුටෙ [\[සරූපකාදිසම්පුටෙ \(ක.\)\]](#).
සමුග්ගච්ඡන්ති සමුග්ගො, ක්ථි. පුට සංසිලෙසනෙ, භූවාදි, අ.

පජ්ජද්ධං මෙටුනෙ. ගාමවාසීනං ධම්මො ආචාරො ගාමධම්මො,
ගාමසද්දෙන චෙත්ථ ගාමවාසීනො චුත්තා, යථා “ගාමො ආගතො”ති. අසනං
අසප්පුරිසානං ධම්මො, සද්ධම්මපටිපක්ඛත්තා වා අසද්ධම්මො. බ්‍යය බ්‍යෙ,
බ්‍යයති බලමෙතෙනාති බ්‍යවායො, මජ්ඣෙ වාගමො, අථ වා විගතො අයො
චුඩ්ඪි තස්මාති අවායො, අතිසයො අවායො බ්‍යවායො. මිටුනානං ඉත්ථිපුරිසානං
සමානච්ඡන්දානං ආචාරො මෙටුනං, තදඤ්ඤෙසු උපචාරො, රමු රමනෙ,
භාවෙ, කරණෙ වාති.

318. චතුක්කං විවාහෙ. වහ පාපුණෙ, ණො. උපපුබ්බො යමු උපරමෙ, අ.
අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පාණිතො ගහණං පාණිග්ගහො. නී නයෙ, අ. උබ්බාහො,
පාණිපිළනංභාග්‍ර.

ධම්මකාමත්ථා තයො වග්ගා චුච්චන්තෙ. ආගමනිද්දිට්ඨො සමාචාරො
ධම්මො. විසයවිසයිසන්තිපාතජං සුඛං කාමො. සබ්බොපකරණං අත්ථො.
සමොක්ඛකා මොක්ඛසහිතා ධම්මකාමත්ථා චතුබ්බග්ගො චුච්චන්තෙ.
තිවග්ගෙන විසංයුත්තො මොක්ඛො නිබ්බානං. තුල්‍යබලෙහි පන ධම්මාදිහි
චතුහි පධානෙහි චතුහදු [\[අමර 17.57\]](#) මුච්චනෙ.

319–320. ද්වයං බුජ්ජෙ. කුච්ඡිතං වජ්ජන්ති බුජ්ජො, කස්ස බො,
වලොපො, ණො. ගඩ් නින්දායං, උලො.

තිකං රස්සසරීරෙ පුග්ගලෙ. රස සද්දෙ, සො. බ්‍යාමප්පමාණං න ලාභීති වාමනො, නෙරුත්තො. රස්සො ච වාමනො චෙති ද්වන්ද්‍යො. ලකුඛි වාමනත්ථෙ, අ, සකත්ථෙ කො, ලකු විය සට්ඨා විය ඩෙති පවත්තෙතීති වා ලකුණ්ඩකො.

පඤ්චකං පඬිගුලුප්පනෙ. පරෙත අඬිගතීති පඬිගුලො, උලො. පීඨෙන සප්පති සිලෙනාති පීඨසප්පී, සප්ප ගමනෙ, උපච්චයෙ පඬිගු, ද්විසු. ඡින්නො ගමනාදිඉරියාපථො යස්සාති සො ඡින්නිරියාපථො. විගතා අක්ඛසදිසා ජඬිසා යස්සාති පක්ඛො, යථා හි රථස්ස අක්ඛෙ භින්නෙ ගමනං න සිප්ඤ්ඤිති, තථෙව තස්සාපි අක්ඛජඬිසාය භින්නායාති ඔපම්මසංසන්දනං.

ද්වයං බඤ්ඤෙ. ඛජී ගතිචෙකලො, භූවාදි, බඤ්ජතීති, අ. බොඬි ගතිපට්ඨානෙ, කො.

ද්වයං අවාකො. වත්තුමසක්කුණෙය්‍යත්තා මිගසදිසොති මුගො, ඉස්සු. සුඤ්ඤං වථො යස්සාති සො සුඤ්ඤවථො.

හත්ථාදිවඬිකො පුරිසො “කුණි”ත්‍යුවචනෙ. කුණනං කුණො හත්ථාදිචෙකලාං, තමෙතස්සත්ථිති කුණි, අථ වා කුණ සඬිකොචනෙ, ඊ, කුච්ඡිතං නයතීති වා කුණි, ණත්තං, “හත්ථෙන කුණි, පාදෙන කුණි” ඉච්චාදිපයොගා. ද්වයං අපාඬිගදස්සනෙ ජනෙ. වල සංවරණෙ, ඉරො. කුච්ඡිතං කරොතීති කෙකරො, උස්සෙ.

321. ද්වයං නික්කෙසසීසෙ. නික්කෙසං සීසමෙතස්ස, බල බලනෙ, සඤ්චයෙ ව, ආටො, නික්කෙසත්තා බං තුච්ඡං සීසං ලාභීති බල්ලාටො, ටො.

තිකං චූරමුණ්ඩසීසෙ. මුණ්ඩ බණ්ඩනෙ, භූවාදි, අ. හණ්ඩ පරිභාසනෙ, උ, සකත්ථෙ කො, මුණ්ඩකො, මුණ්ඩිකොප්පාත්‍ර.

අක්ඛිනං මජ්ඣෙ ඵකෙනාක්ඛිනා සුඤ්ඤො කාණො නාම, කණ සද්දගතිනිමිලනෙසු, ණො, කණති නිමිලතීති කාණො, තං පනස්ස නිමිලනං ඵකෙනෙවක්ඛිනා. අට්ඨකථාදිසු පන “කාණොති ඵකච්ඡිකාණො, උභයච්ඡිකාණො වා”ති [සං. නි. අට්ඨ. 1.1.132] චුත්තං. ද්වයෙන අක්ඛිද්වයෙන සුඤ්ඤො අන්ධො නාම, අන්ධ දස්සනුපසංභාරෙ, අ.

322. ද්වයං නට්ඨසොතප්පසාදෙ. බන්ධ බන්ධනෙ, ඉරො. නලොපො. සුති කණ්ණො භිනො විකලො යස්සාති සුතිභිනො. ඵලොප්පාත්‍ර.

තිකං ගිලානසාමඤ්ඤෙ. ගිල භාසක්ඛයෙ, යු, බ්‍යාධිරොගොසඤ්ජානො යස්ස බ්‍යාධිනො. අත සාතච්චගමනෙ, අධිකරණෙ, කත්තරි වා උරො, ආතුරො, දීසාදි. ආමයාවි, විකතො, අපටු, අබ්භමිතො, අබ්භාන්තොප්පත්තු.

උම්මාදො වාතාදිපකොපො රොගවිසෙසො, තබ්බති උම්මත්තො, මද උම්මාදෙ, උග්ගතෙහි වාතාදිදොසෙහි මදයතීති උම්මාදො, ණො. චූජ්ජාදයො උම්මත්තත්තා වාච්චලිඨගෙ යුත්තතාය වාච්චලිඨගිකා, යථා – චූජ්ජො පුරිසො, චූජ්ජා ඉත්ථි, චූජ්ජං නපුංසකං. උම්මත්තො පුරිසො, උම්මත්තා ඉත්ථි, උම්මත්තං නපුංසකං.

323. නවකං රොගමත්තෙ. තකි කිච්ඡජීවනෙ, භූවාදි, ආ භූසො තඨකතීති ආතඨකො, අ. අම රොගෙ, යො, මය ගතිමිති වා, අථ වා අම රොගෙ, චුරාදි, ආමයති රුජ්ජතීති ආමයො, අ, කාරිතලොපාභාවො. විධ විජ්ඣනෙ, විජ්ඣතීති බ්‍යාධි, ඉ, අකාරවණ්ණාගමො, බාධ විබාධායං වා, තදා යාගමො, විවිධා වා ආධයො මනොපිළා යස්මිංස බ්‍යාධි, “පුමෙ ආධි මානසි බ්‍යාථා”ති [අමර 8.28] හි අමරකොසෙ චුත්තං. රොගෙගදො, කුචෙරායුධෙ ගදා, ගදො භාථරිකණ්භස්ස, “ආමයෙ වායුධෙ ගදා”ති හි නානත්ථසඨගහෙ. රුජ රොගෙ, කත්තරි ණො, රුජා ඉත්ථි. ගිලානස්ස භාවො ගෙලඤ්ඤං. කල ගතිසඨබ්‍යානෙසු, න කලති යෙන තං අකලං, තමෙව අකල්ලං, ලො. බාධ විබාධායං, භූවාදි, අ. උපතාපොප්පත්තු.

ද්වයං බ්‍යරොගෙ, රසාදිසත්තධාතුයො සොසයතීති සොසො, සුස සොසනෙ, දිවාදි, ණො. බි බයෙ, බයතීති, අ. යක්ඛා, රාජයක්ඛාප්පත්තු. යක්ඛ සුජායං, චුරාදි.

324. ද්වයං නාසරොගෙ. අපිහිතා නාසා අනෙනාති පීනාසො, පීනසොපි. උපසග්ගතො නාසාය බහුබ්බිහිමිති නසාදෙසං කුබ්බන්ති [පාණිනි 5.4.119], අපිස්සාකාරලොපො වණ්ණනාසො, රස්සස්ස දීඝතා. “සොසො යක්ඛා රාජයක්ඛා, පතිස්සායො තු පීනසො, ආපීනසො පතිස්සායො”ති රහසො. පතිස්සායොප්පත්තු. වෙජ්ජගන්ථෙ ඉමෙසං පීනසපතිස්සායානං හෙදො අහිහිතො

—

ආනභ්‍යතෙ යස්ස විසුස්සතෙ ව,
කිලිද්‍යතෙ ධූපති වෙව නාසා;
න ඤායතෙ ගන්ධරසෙ ව ජන්තු,
දුට්ඨං විජ්ඣඤ්ඤා තමපීනසෙනාති.

ආනද්ධා පිහිතා නාසා,

තනුසාවප්පසෙකිනී;
ගලතාලොට්ඨසොසො ව,
නිත්තොදො සඬ්ඛකද්වයෙ;
භවෙ සරො පසාතො ව,
පතිස්සායොති ලක්ඛිතොති.

ඉහ ත්වහෙදෙනොත්තං. පතිපුබ්බො සිධාතු රුජත්තත්ථො. නාසිකාය ජාතො රොගො නාසිකාරොගො.

සානෙ පවත්තො අස්සවො සිඬ්ඝානිකා නාම, සිඬ්ඝ ආසානෙ, භූවාදි, සිඬ්ඝනීති සිඬ්ඝානං, යු, තත්ථ ජාතා සිඬ්ඝානිකා. ආ පුනප්පුනං සවති සන්දතීති අස්සවො, සු අභිසවෙ. ද්වයං වණමත්තෙ. අර ගමනෙ, උ, අරු, නපුංසකෙයෙව. වණ ගත්තවිචුණ්ණනෙ, වුරාදි, අ, වණො, අනිත්ථී. ද්වයං ථොටො. චුට සංසිලෙසනෙ, භූවාදි, ථොටො, ණො. පිළ විබාධායං, වුරාදි, ණවු, “ඉත්ථීයමතො ආපච්චයො”ති ආ, පිළකො, පිළකා, පිළකං, තිස්වපි, තථා ථොටො.

325. ද්වයං පක්කවණාදීසු සඤ්ජාතදුග්ගන්ධවිසෙසෙ. පුබ්බ පුරණෙ, භූවාදි, අ. පුය විසරණෙ, දුග්ගන්ධෙ ව, භූවාදි.

ද්වයං ලොහිතනිස්සරණරොගෙ. රත්තස්ස ලොහිතස්ස සණ්ඨානමතික්කමිත්වා සරණං ගමනං රත්තාතිසාරො. පක්ඛන්දති නිස්සරතීති පක්ඛන්දිකා. කමු පදවික්ඛෙපෙ. “ඉත්ථීයමනියවො වා”තිති. “පක්කමාදීහිත්තො වෙ”ති එත්ථ චකාරෙන තිස්සන්ති, ධාත්වන්තලොපො ව, සකත්ථෙ කො. ද්විත්තෙ. යදාදිනා පරකකාරස්ස බො, පක්ඛන්දිකා.

ද්වයං අපමාරෙ. සරණං සාරො, අපගතො සාරො යෙන අපමාරො, සස්ස මො. ඉතරත්‍ර මකාරාගමො. ද්වයං පාදහෙදෙ. පාදස්ස ථොටො හෙදනං දරණං පාදථොටො, චුට හෙදෙ. විරූපො පාදො එතාය හෙතුභූතායාති විපාදිකා. සමාසන්තෙ කො, පුබ්බාකාරස්සිත්තං, විදාරීයමානත්තා විපජ්ජමානො පාදො අස්සන්ති වා විපාදිකා.

326. ද්වයං වුඬ්ඪිජ්ජත්තණ්ඩකොසරොගෙ. වුඬ්ඪිජ්ජත්තො රොගො වුඬ්ඪිරොගො. වාතපුරිතං අණ්ඩං කොසො වාතණ්ඩං. ද්වයං ථුලපාදරොගෙ. සනාභාවතො සිලීලං පදං සීපදං, වණ්ණනාසො, දීසාදි. භාරො පාදො යස්ස, තස්ස භාවො භාරපාදතා.

පඤ්චකං කණ්ඩුයං. කණ්ඩ හෙදනෙ, උ, දීසෙ කණ්ඩු, වඩුසද්දොව. තිම්භි කණ්ඩුති, අස්සු, චුරාදිත්තා යම්භි කණ්ඩුයා, යලොපාභාවො. ඛජ්ජ ථෙය්‍යකරණඛ්‍යථනෙසු, භූවාදි, උ. යුම්භි කණ්ඩුවනං, අස්සු. උවාදෙසො, දීසො ව.

327. තිකං කච්ඡයං. යා “ඛසුරොගො”ති වුවිවති. පාත්‍යත්තානන්ති පාමං, මන, පාමාප්‍යත්ථි, පුල්ලිඬිගො, රාජාදි, විසෙසෙන තච්ඡති කාසන්ති විතච්ඡිකා, තච්ඡ තනුකරණෙ, ණ්ඩු, “විචච්ඡිකා” [විචචච්ඡිකා (අමර 16.53)] තිපි පායො. වච්ඡ පරිභාසනතජ්ජනෙසු, භූවාදි. කච ඛන්ධනෙ, උ, වස්ස ඡත්තං, ද්විත්තාදි. තිලකාලකන්තං ද්වයං ද්වයං සමත්ථං. තත්‍ර ද්වයං සොථෙ. සු ගතිවුඬිසීසු, භූවාදි, ථො. උපච්චයෙ සයථු, උස්සත්තං, යාගමො ව. සොථොප්‍යත්‍ර. සොකං ථායති ඛහුලං කරොතීති සොථො, ථාය වුඬිසීයං, ථායස්ස ථො, නෙරුත්තො.

ද්වයං අරිසරොගෙ. අමඬිගලතාය දු නින්දිතං නාමමස්ස දුන්නාමං, සකත්ථෙ, කුච්ඡායං වා කො, දීසකොසිකායං දුන්නාමා, ඉත්ථි. අරි විය සසති හිං සතීති අරිසං, සස හිංසායං, ක්චි, අර ගමනෙ වා, ඉසො. ද්වයං වමනරොගෙ. ඡද්ද වමනෙ, චුරාදි, ණ්ඩු. වමු උග්ගිරණෙ, ථු. වම්ඬුප්‍යත්‍ර. ඡද්දිකා, වම් ඉත්ථියං, වමථු පුමෙ.

328-329. ද්වයං පරිතාපෙ. දු පරිතාපෙ, තනාදි, ථු. පරිතපනං සන්නාපනං පරිතාපො. ද්වයං තිලකාලකෙ. තිලසණ්ඨානං විය ජායතීති තිලකො. තිලං විය කාලො හුත්වා ජායතීති තිලකාලකො.

මහාවිරෙකො “විසුචිකා”තප්‍රච්චනෙ. නිස්සෙසතො සුවති ගච්ඡතීති සුචිකා. සුචි, සුව ගතියං, භූවාදි. සුව සොචෙය්‍යො වා, නිස්සෙසතො සොචෙතීති විසුචිකා, විසෙසෙන සුචි විය විජ්ඣතීති වා විසුචිකා. ඛහුමොසරණත්තා මහත්තො විරෙකො මහාවිරෙකො, රිච වියොජනසම්ප්‍රච්ඡනෙසු, ණො.

භගන්දලාදයො සත්ත ආමයන්තරා රොගහෙදා භවන්ති. තත්‍ර ගුදසම්පජො වණවිසෙසො භගන්දලා, ඉත්ථි. භගං යොනි, තං දාරයතීති රුල්භිතො අපච්චයන්තො නිපාතිතො. දර විදාරණෙ, භූවාදි, ලත්තෙ භගන්දලා. භගන්දරොප්‍යත්‍ර. මෙහො මුත්තමෙහො, සො ව ඛහුමුත්තතාය මධුමෙහො, රත්තමෙහො, සුක්කමෙහොත්තකච්චො. මිහ සෙවනෙ, භූවාදි, මිහති මුත්තන්ති මෙහො, ණො. ජර රොගෙ. භූවාදි, ජරතීති, අ. ජරො පසිද්ධො. කාස සද්දකුච්ඡායං, දිත්තියඤ්ච, භූවාදි, කාසතීති කාසො, ණො, කුච්ඡිතං අසතීති වා කාසො, කුආපුබ්බො. සස පාණනෙ, සසනං සාසො, භූසං සසනමෙතස්සත්ථිති වා සාසො, කුච ඡෙදනෙ, යො, කුච්චියං. සාමඤ්ඤෙන තථොච්ඡාරො. සුක්කෙ

තු සිත්තං. සුල රුජායං, භූවාදි, සුලං. විද්දධි, අස්මරි,
මුත්තකිච්ඡාදයොපානෙකා රොගහෙදා.

පජ්ජද්ධං වෙජ්ජෙ. ආයුබ්බෙදසඬ්ඛානං විජ්ජං ජානාතීති වෙජ්ජො, “ඤ්ඤා රාගා තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු වා”ති ඤ්ඤා, විද් ඤ්ඤා ඤ්ඤා වා, වින්දතීති වෙජ්ජො, ඤ්ඤා, දාසස්ස ඤ්ඤා. භිසජ්ජති චිකිච්ඡතීති භිසක්කො, අ, ජස්ස කො. රොගං හරති සිලෙනාති රොගහාරි, ඤ්. හරසද්දොයං කෙවලොපි ආනයනාපනයනෙසු වත්තති “මනොහරො, දුක්ඛහරො”ඉච්චාදිසු, ඉධ අපනයනෙ. කිත රොගාපනයනෙ, භූවාදි. තිකිච්ඡතීති තිකිච්ඡකො, ජපච්චයො, ඤ්ඤා, ද්විත්තාදි. අගදකරොපායත්‍ර, අගදං අරොගං පාණීනං කරොතීති අගදකරො, කම්මාදිමිති ඤ්ඤා.

330. ද්වයං සල්ලනීහරණෙ වෙජ්ජෙ. කායෙ පච්චිධසරාදිසල්ලස්ස නීහරණො වෙජ්ජො සල්ලවෙජ්ජො. යථාචුත්තං සල්ලං නීහරණවසෙන කත්තති ජින්දතීති සල්ලකත්තො, කති ඡෙදනෙ, තො. ද්වයං පටිකාරො. තිකිච්ඡනං තිකිච්ඡා, භාවෙ අ. පතිපුබ්බො කරොති තිකිච්ඡායං, කරතො රිරියා.

චතුක්කං ඔසධෙ. භිසජානමිදං හෙසජ්ජං, ඤ්ඤා. න විජ්ජතෙ ගදො යස්මිත්ති අගදො. භිසජානමිදං හෙසජ්ජං, ඤ්ඤා. උස දාහෙ. රොගමොසාපෙතීති ඔසධං, ධො, අථ වා ඔසධි නාම අසංයොගදබ්බං, තෙහි සංයොජ්ජනං ඔසධං. ජායුපායත්‍ර. ජී ජයෙ, ඤ්ඤා.

331. තිකං ආරොග්ගො. අනත්ථකාරකත්තා කුච්ඡිතාකාරෙන සරීරෙ සෙත්තීති කුසා, රොගා, තෙ ලුනාති ජින්දතීති කුසලං. ආමයස්සාභාවො අනාමයං, අධ්‍යාසිභාවො. අරොගස්ස භාවො ආරොග්ගං. කුසලානාමයාරොග්ගන්ති සමාහාරද්වන්දො. ද්වයං අනාමයජනෙ. කල ගතිසඬ්ඛානෙසු. කලති යථාසුඛං සබ්බිරියාපථෙසුති කල්ලො, ලො. “කාලං ඛමතීති කල්ලං, අරොගතා, තස්සං නියුත්තො කල්ලො”ති අඬ්ඬුත්තරනිකායට්ඨායං. නත්ථි ආමයො යස්මිං නිරාමයො. චුත්තොපායත්‍ර. චුත්ති ජීවිතචුත්ති පසත්ථා අස්සත්ථිති චුත්තො. රොගතො නිග්ගතජනෙ පන උල්ලාසො, ලාස සාමත්ථියෙ, උසද්දොයං රොගවිමුක්තත්ථො. නරාදිත්තා, නරජපධානත්තා ච නරවග්ගො.

නරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුර්විධභේදවග්ගවභේදනා

332. සන්තතිපරියන්තං වංසෙ. කුල සන්තානබන්ධුසු, භූවාදි, ණො, කුලං, වන සම්භත්තියං, සො. සංතනු විත්ථාරෙ, ණො. අභිමුඛං ජනෙතීති අභිජනො, ණො. ගො වුව්චති අභිධානං, බුද්ධි ව, තෙ තායතීති ගොත්තං. ගොත්‍රමිපි. ගවං සද්දං තායතීති වා ගොත්තං, තා පාලනෙ. අනුපුබ්බො ඉ ගතියං, කරණෙ අ. තනොතිස්මාති, සන්තති, නලොපො, ඉත්ථියං.

සන්තති පන්තිවිත්ථාර-ගොත්තෙසු කවිහි මතා;
පරම්පරා භවෙ වාපි, පුත්තකඤ්ඤාසු සන්තති.

බත්තියාදයො බත්තියබ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දා වත්තාරො වණ්ණා කුලානි භවන්ති, එතෙ හි අඤ්ඤමඤ්ඤමසඬකරතො වණ්ණෙතබ්බතො යපෙනබ්බතො වණ්ණාති වුව්චන්තෙ. වණ්ණ යපනෙ.

333-334. ඡක්කං කුලීනෙ. කුලස්සාපච්චං කුලීනො, ඉතො අපච්චෙ. සොභනො ජනො සජ්ජනො. සපරත්ථං සාධෙතීති සාධු, සාධ සංසිද්ධිමිහි, උ. සභායං සාධු සභොයා. සාධිවත්ථෙ යො. අය ගතියං. අයිතබ්බො උපගන්තබ්බොති අයොයා, කම්මනි යො. මහාකුලස්සාපච්චං මහාකුලො, ණො.

භූභූජන්තං රාජසාමඤ්ඤෙ. අතිතෙජවන්තතාය විසෙසෙන රාජතෙ දිබ්බතෙති රාජා, රාජ දිත්තියං. භූයා භූමියා පති භූපති, භූං පාලෙතීති වා භූපති, පා රක්ඛණෙ,ති, රස්සො. පථවියා ඉස්සරො පත්ථිවො, ණො, ද්විත්තං, ඉත්තඤ්ච. ජගතිං භූමිං පාලෙතීති ජගතිපාලො, කම්මනි ණො. දිසානං පති දිසම්පති, දිසා, දිසට්ඨෙ වා පාලෙතීති දිසම්පති, රස්සත්තං, නිග්ගහිතාගමො ව. භූං භූමිං භුඤ්ජතීති භූභූජා, භූජ පාලනජ්ඣොභරණෙසු, ඉධ පාලනෙ, රුධාදි. මහිබ්බොපායත්‍ර. බි නිවාසගතිසු, මහිං අබි ගතවා මහිබ්බො.

335. පජ්ජද්ධං මුද්ධාහිසිත්තෙ ජාතිබත්තියෙ, “රාජපච්චෙ ව බත්තියෙ”ති වචනතො. රඤ්ඤො බත්තියස්සාපච්චං රාජඤ්ඤො, ඤ්ඤො අපච්චෙ. “බත්තියො තු විරා බත්තං, රාජඤ්ඤද්විජලිඬගනො”ති රහස, රතනකොසෙසු පරියායා. බත්තස්සාපච්චං බත්තියො, අපච්චෙ ඉයපච්චයො දිස්සතෙ, බෙත්තානං අධිපතිභූතත්තා වා බත්තියොතිආදිකප්පිකරාජා වුව්චති, තප්පභවත්තා පන මුද්ධාහිසිත්තෙස්වපි තංසමඤ්ඤා, එස්සත්තං. බත්තස්සාපච්චං බත්තං, ණො. රජ්ජාරොපනසමයෙ දක්ඛිණාවට්ටසඬබොදකෙන ගඬිගානීතෙන මුද්ධනි බත්තියකඤ්ඤාදිහි අභිසිත්තත්තා මුද්ධාහිසිත්තො, පය්මබත්තියො. තප්පභවතාය පන අනභිසිත්තා ව මුද්ධාහිසිත්තාඛ්‍යා, යථා — බ්‍රහ්මබ්‍රාහ්මස්ස වංසෙ ජාතස්සාපි බ්‍රහ්මබ්‍රාහ්මො.

බ්‍රහ්මබ්‍රාහ්මනො ජාතත්තා බ්‍රාහ්මජාති හි නිකායන්තරිකානං ලද්ධි. යස්මිං පන රාජීනි අසෙසා සාමන්තා පණමන්ති, සො අධිස්සරාබ්‍රො [අමර 18.2]. සං සත්තො ලග්ගො අන්තො යස්සා සා සමන්තා, සවිසයානන්තරා භූමි, සමන්තාය ඉමෙ සාමන්තා, අනන්තරරාජානො.

ද්වයං චක්කවත්තිනි. සබ්බභූමියා ඉස්සරො සබ්බභූමිමො, ණොයා. පුඤ්ඤොපතීතෙන චක්කරතනෙන චත්තෙන අසාධුදමනිකාදිරාජවත්තං අනුතිට්ඨතීති චක්කවත්ති, ණි, චක්කරතනං චත්තෙති ආකාසෙ අත්තනො පුරතො ගමයතීති වා චක්කවත්ති, පුඤ්ඤචක්කං, චතුචක්කං වා සත්තෙසු චත්තෙති, තෙ වා අස්මිං චත්තෙතිති චක්කවත්ති, චක්කරතනුප්පාදනත්ථං ද්වාදසවස්සවරිතං දසරාජධම්මං චත්තමෙතස්සත්ථිති වා චක්කවත්ති. තත්ථ අන්තොජනස්මිං බලකායෙ ධම්මිකාරක්ඛාවරණගුත්තියා සංවිධානං, බත්තියෙසු, අනුයුත්තෙසු, බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙසු, නෙගමජානපදෙසු, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු, මිගපක්ඛිසු, අධම්මකාරපටික්ඛෙපො, අධනානං ධනුප්පාදනං, සමණබ්‍රාහ්මණ උපසඬකමිත්වා පඤ්ඤපුච්ඡනන්ති ඉදං දසවිධං චක්කවත්තිචත්තං, ඉදමෙව ච ගහපතිකෙ, පක්ඛිජාතෙ ච විසුං කත්වා ගහණවසෙන ද්වාදසවිධම්පි දීපෙසු. චතුස්වපි දීපෙසු ආණාධම්මචක්කානි සත්තෙසු පවත්තෙතිති වා චක්කවත්ති. අඤ්ඤො අසබ්බභූමිමො අනවකාසො සාමන්තො භූපො මණ්ඩලිස්සරො නාම. සයමාණාපවත්තිට්ඨානවසෙන පරිච්ඡින්නස්සෙව මණ්ඩලස්ස ඉස්සරො, න සබ්බමණ්ඩලස්සාති මණ්ඩලිස්සරොතිපි. එත්ථ ච “සබ්බභූමිමො, චක්කවත්ති”ති ද්විති නාමෙහි චතුදීපිස්සරො රාජා දීපිතො, ඉධානාගතෙපි සඬගහෙත්වා කථිතෙන අධිස්සරපදෙන එකදීපිස්සරො රාජා, මණ්ඩලිස්සරපදෙන පදෙසිස්සරො රාජා දීපිතො. අථ වා මණ්ඩලිස්සරපදෙන එකදීපිස්සරො රාජා, සෙසෙහි රාජරාජඤ්ඤාදීහි බ්‍රාහ්මජපරියන්තෙහි පදෙසිස්සරො දීපිතො.

336. ද්වයං රාජහෙදෙ. සුබ්‍රමතාය ලීනා අපාකටා ඡවියො යෙසං තෙ ලිච්ඡවිනො. ලිච්ඡවි ච වජ්ජී වාති ද්වන්දො. ද්වයං සම්මාසම්බුද්ධකුලෙ රාජීනි. පුරිමතරසම්භූතෙ සත්‍යකුලෙ සඤ්ජාතත්තා සකොයා, ණො. සක්කොපි. සකොය හවො සාකියො, ඉයො, යලොපො, දීසො ව.

පඤ්චකං බුද්ධපුත්තස්සායස්මතො රාහුලස්ස මාතරි. හද්ද කල්‍යාණෙ, සොබො ව. කුලාවාරරූපාදිවසෙන කල්‍යාණත්තා හද්දා. කච්චස්සාපච්චං කච්චානා, අපච්චසද්දොයං නිච්චං නපුංසකෙ පුත්තෙ, පුත්තියඤ්ච භවතීති. “රාහු විය වන්දං මම නික්ඛමනං ලාතුකාමො වායං මෙ පුත්තොති රාහුලොති නාමෙන භවිතබ්බ”න්ති මනසි කත්වා “රාහු ජාතො, බන්ධනං ජාත”න්ති පිතරා වුත්තො සික්ඛාකාමො ආයස්මා රාහුලොයෙවෙත්ථ රාහුලො, තස්ස මාතා

රාහුලමාතා, බිම්බං වුච්චති සරිරං, අතිසයවණ්ණසරිරයුත්තතාය බිම්බං, වම්බාතුම්භා වා බො, වස්ස බත්තං. යසො වුච්චති පරිවාරො, කිත්ති ව, තෙ ධාරෙතීති යසොධරා, මනාදිත්තා අස්සො.

337-339. යෙසං බත්තියානං ධනං සතං හොති, කිදිසං තං ධනං? නිධානගං පථවාදීසු නිධානවසෙන ගතං පවත්තං, තෙසං ධනානං සතං කභාපණානං, කිත්තකප්පමාණානං? කොට්ඨං සතං. කෙන පරිච්ඡේදෙන? හෙට්ඨිමන්තෙන හෙට්ඨිමකොට්ඨාසෙන, හෙට්ඨිමපරිච්ඡේදෙන වා කොට්ඨං සතං හොති. දිවසවළඤ්ජො දිවසෙ දිවසෙ වළඤ්ජිතබ්බො පන කභාපණො වීසතම්බණමත්තං හොති, තෙ බත්තියා “බත්තියමහාසාලා” ත්වුච්චන්තෙ. මහන්තො ධනසාරො යෙසන්තෙ මහාසාලා, ලත්තං, අම්බණමත්ත ඵකාදසදොණමත්තං.

යෙසං ද්විජානං බ්‍රාහ්මණානං නිධානගානි නිධානවසෙන පවත්තානි අසිතිකොට්ඨනානි හොන්ති, දිවසවළඤ්ජො පන කභාපණො දසම්බණමත්තං හොති, තෙ ද්විජා “ද්විජමහාසාලා” ත්වුච්චන්තෙ.

නිධානගෙ, වළඤ්ජෙ ව ධනෙ තදුපඨිඨෙ තෙසං ද්විජමහාසාලානං ධනස්ස උපඨිඨානගෙ සති ගහපතිමහාසාලා නාම සියුං, උභයත්‍රාපි හෙට්ඨිමන්තෙනෙව ධනපරිච්ඡේදො.

340. යො න භීතො, න චුක්කට්ඨො, මජ්ඣිමාධිකාරබ්‍යවට්ඨිතො රාජපුත්තසෙනාපතිමහාකණ්ණිත්ථරාදි, සො මහාමත්තො. මහතී මත්තා පරිච්ඡේදො යස්ස මහාමත්තො, රූපහෙදෙන පට්ඨානං ක්ලීවං.

“පකතියං මහාමත්තෙ, පඤ්ඤායං පරමත්තනි;
නපුංසකං පධානං තං, ඵකත්තෙ තු’ත්තමෙ සදා”ති.

රහසො ව. “මහාමත්තො, පට්ඨානො වා”ති තු පුංසකණ්ඩෙ වොපාලිතො. පකට්ඨෙ තිට්ඨතීති පට්ඨානං, යු [\[අභිධානපදපිටකාටිකා 983, 1123 ගාථාසූපි පස්සිතබ්බං\]](#).

පඤ්චකං මන්තිනිමිහි. මතිප්පධානො සච්චො සභායො. ඉතිකත්තබ්බතාවධාරණං මන්තො, තංයොගා මන්තිනී. අස්සත්ථාත්ථෙ ඉතී, අථ වා මන්තෙන නයතීති මන්තිනී, අථ වා මන්තයොගා මන්ති, නෙතීති නී, මන්ති ව නී වාති මන්තිනී. “මතිසච්චමන්තිනී”තිපි පායො, තදා ද්වින්තං තිණ්ණං වා ද්වන්තො. රඤ්ඤා සහ ජීවතීති සථිච්චො. සච්චෙන සමච්චෙනො භවතීති සච්චො. සච්ච සමච්චායෙ, වො, ඉකාරාගමො ව. සබ්බකිච්චෙසු රඤ්ඤා මන්තෙන

අමා සහ භවතීති අමච්චො, අමාසද්දොයං නිපාතො සහත්ථෙ චිවපච්චයො. සජ්චමත්තෙ වාමච්චසද්දො චත්තති. ද්වයං සෙනාපතිමිහි. සෙනං නයතීති සෙනානී. චමුනං සෙනානං පති චමුපති.

341. න්‍යාසාදීනං ඉණාදානදායවිභාගාදීනං විවාදානං වොහාරානං උපදට්ඨරි උපදස්සිතෙ අක්ඛදස්සො, අක්ඛෙ වොහාරෙ පස්සතීති අක්ඛදස්සො, ණො, ධම්මාධිකරණියො. පුච්ඡාච්චාකො, පඤ්ඤාච්චාකොප්පාත්‍ර.

පජ්ජඛිඨං පටිභාරෙ. ද්වාරෙ නියුත්තො දොවාරිකො, ණිකො, ඔකාරාගමො. පටිහරති විඤ්ඤායති තෙනාති පටිභාරො, ණො. ද්වාරෙ තිට්ඨතීති ද්වාරට්ඨො, සකත්ථෙ කො. ද්වාරපාලකො. ද්වාරට්ඨිතො, දස්සකොප්පාත්‍ර.

342. රාජුනං අඛිගරක්ඛගණො අනීකට්ඨොති මනො. “රක්ඛිවග්ගො තු යො රඤ්ඤං, සො’නීකට්ඨො’හිධියතෙ”ති අමරමාලායඤ්ච, අනීකෙන සමුහෙන තිට්ඨතීති අනීකට්ඨො, ණො.

ද්වයං මහල්ලකෙ. කඤ්චුකං වොළං, තංයොගා කඤ්චුකී. සොකං චින්දතීති සොවිදල්ලො. විද ලොහෙ, ලො, කලොපො. ටාපති, සොවිදොප්පාත්‍ර. ද්වයං සෙවකෙ. පභුතො පච්ඡා ජීවතීති අනුජීවී, ණි. සෙව සෙවතෙ, භූ, ණ්චු. අත්ථිප්පාත්‍ර. අත්ථ යාවනායං. අත්ථනමත්ථො, ආසිසො, තංයොගා අත්ථි.

343. ද්වයං අධිකමත්තෙ. ගාමෙසු අධිකත්තා අධිකා ඉක්ඛා අනුභවනමෙතස්ස අජ්ඣක්ඛො, ඉස්සත්තං. අධිකං කරොතීති අධිකතො. ඉදං ද්වයං ටායුකගොපානං ද්වින්තමිපි නාමං. තත්‍ර ඵකගාමෙ අධිකතො ටායුකො, ඛණ්ඩු ගාමෙස්වධිකතො ගොපො. චුත්තඤ්චාමරකොසෙ “ටායුකොධිකතො ගාමෙ, ගොපො ගාමෙසු භූරිසු”ති. [අමර 18.7] රුද්දෙනාපි චුත්තං “ගාමෙස්වධිකතෙ ගොපො, ගොට්ඨජ්ඣක්ඛෙපි වල්ලහො”ති [චින්තාමණිවිකා 18.7].

ද්වයං සුවණ්ණරජතජ්ඣක්ඛානං ද්වින්තමිපි නාමං. හිරඤ්ඤං වුවචති අකතසුවණ්ණාදි, තත්‍ර නියුත්තො හෙරඤ්ඤිකො. කන දිත්තිගතිකන්තිසු, නිපුඛිඛො, ඛො, නික්ඛො, සුවණ්ණාදිවිකාරො, තත්‍ර නියොගො නික්ඛිකො. විසෙසතො පන සුවණ්ණජ්ඣක්ඛෙ හොරිකො. භූරිසද්දො සුවණ්ණෙ, තංයොගා හොරිකො. රූප්පාජ්ඣක්ඛෙතික්ඛිකො, තස්මා’ය’මුභයත්‍රාපි හෙරඤ්ඤිකොති සාමඤ්ඤස්මිංයෙව. චුත්තඤ්ච –

“හොරිකො කනකාජ්ඣක්ඛො,
රූප්පා’ජ්ඣක්ඛො තු නික්ඛිකො”ති [අමර 18.7].

සස්ස අත්තනො විජිගිසභුතස්ස දෙසානන්තරො සමන්තනො මණ්ඩලීභූතො රාජා සත්තුරුවචනෙ එකත්ථාහිනිවෙසිතත්තා. තනො පරං විජිගිසභූමොකන්තරිකො මිත්තො එකත්ථකාරිත්තනොපකාරත්තා. අරිවිජිගිසමිත්තානං පන මණ්ඩලානං බහිභූතො දුරමණ්ඩලට්ඨො විජිගිසභූමියා අචචන්තබ්බාවහිතො බලාධිකොපි යො නාපකරොත්තපකාරොති වා, ස උදාසීනො දුරමණ්ඩලත්තෙතොපකාරත්තා. දුරමණ්ඩලෙ ආසතීති උදාසීනො, උපුබ්බො ආස උපසෙවනෙ, යු, අස්සි, දාගමො ව. සත්තුමහියුඤ්ජමානස්ස විජිගිසස්ස සත්තුහිතාය යො පණ්හිං ගණ්හති පිට්ඨිතො චත්තති, සො පණ්හිග්ගාහො. “පණ්හි පච්ඡා පදං විජිගිසස්සා”ති රතනකොසෙ. “පණ්හිපාදෙ බ්බුහපිට්ඨෙ”ති [\[තිකණ්ඩසෙස 3.3.134\]](#) තිකණ්ඩසෙසො. “පණ්හි පච්ඡිමහාගෙ ව, පාදමුලොමදිට්ඨිසු. සෙනාපිට්ඨෙ කුම්භියඤ්චෙ”ති තු නානත්ථසඬගගෙ.

344-345. දිට්ඨන්තං රිපුමිහි. මිත්තපට්ඨකත්තා අමිත්තො, රපත්තවණ්ණං රජතෙති රිපු, උ, ඉත්තං, රප, ලප, ජප, ජප්ප වචනෙ වා. වෙරං විරොධො යස්සත්ථිති වෙරි, ඊ, දුක්ඛහෙතුත්තා සපත්ති ඉව සපත්තො, ඉචත්ථෙ අකාරපච්චයො. අර ගමනෙ,ති, භූවාදිත්තා ආගමො. සද සාදනෙ, තු, භූවාදි, සත්තු, යවාදිවුණ්ණෙපි. අර ගමනෙ, වෙරමරතීති අරි, රස්සන්තො ඉ. සපත්තාදීනං චතුත්තං ද්වන්ද්වො, “බ්බාඤ්ජනො ව විසංයොගො”ති සුත්තෙ වග්ගහණෙන එකතකාරස්ස ලොපො ව. පතියමත්ථනං පච්චත්ථො, තංයොගා පච්චත්ථිකො, පතියං විපරිතගමනං. පන්ථ ගතියං, චුරාදි. පරිපන්ථො පරිස්සවට්ඨානං, තංයොගා පරිපන්ථි. පට්ඨිරුද්ධො පක්ඛො සභායො පට්ඨකො, තථා විපක්ඛො. න හිතො අහිතො. හිංසායං රමතීති [\[පරතීති\(?\) \]](#) පරො, ක්ථි. පට්ඨකොභාවෙන අමති ගච්ඡතීති පච්චාමිත්තො, අම ගමනෙ, තො, ද්විත්තං. නත්ථි එතස්මා ඊති උපද්දවොති අනිතො, මිත්තො, තප්පට්ඨකො පච්චනිතො, සො එව පච්චනිකො, තස්ස කො, යථා නියකො. විරොධොස්සත්ථිති විරොධි, ඊ. දිස, දුස අප්පිතියං, දිවාදි. විදුස්සනසීලතාය විද්දෙසී, ද්විත්තං, ඉස්සෙත්තං. දුස්සතීති දිසො, අ. තපච්චයෙ දිට්ඨො, ධාත්චන්තෙන සහ ට්ඨාදෙසො. ද්වෙසණො, දුහදයො, දස්සු, සාත්තවො, අහිසාතිපායු.

ද්වයං අනුකූලනෙ. අනුරොධනං අනුරොධො, ණො. රුධ ආවරණෙ. අනුරූපං පචත්තනං අනුචත්තනං, චතු චත්තනෙ, භූ, යු.

346. පඤ්චකං මිත්තසාමඤ්ඤෙ. මීද ස්තෙනෙ, භූවාදි, තො, වයසා තුලෙයා වයසො, මූලවයොසද්දෙහි සඤ්ඤායං සපච්චයො [\[යපච්චයො\(?\) පාණිනි 4.4.91 සුත්තං පස්සිතබ්බං\]](#), සබ්බකාරියෙසු සහ වයතීති වා වයසො,

වය ගමනෙ, සහස්ස සො වණ්ණවිපරියයො. සහ අයති කිච්චෙසුති සභායො, අය ගමනෙ, සහස්ස සාභාවො, යථා සහධම්මිකො. සහ වා හානි, අයො වා වුඨ්ඨි යස්ස සභායො, තිපදබ්බුබ්බිහි, යථා පරක්කමාධිගතසම්පදා. අථ වා හානි ව ආයො ව භායා, නිලොපො, තෙ යස්ස අත්ථි, සො සභායො, “සපක්ඛකො, සලොමකො”ත්‍යාදීසු විය සසද්දස්ස විජ්ජමානත්ථත්තා. සුන්දරං හදයමෙතස්සාති සුහදයො, අලොපො, ද්‍යස්ස ජො, සොච සුහජ්ජො. සහ පරිසහනෙ. පරිසහනං අදුස්සනං, ඛො, හලොපො, සබ්බා, රාජාදි, සමානො ඛ්‍යාතො පතීතො වා සබ්බා, යලොපො, සමානස්ස ච සභාවො. සිනිද්ධො, ස්නිද්ධො, සවයොප්පාත්‍ර. සබ්බසත්තපදිනා පන මෙත්තියං වත්තන්ති. සබ්බිහි හවං සබ්බං. සත්තහි පදෙහි අවගම්‍යතෙති සත්තපදිනං [සත්තපදින (අමර 18.12)], ඉතො.

ද්වයං අහෙජ්ජමිත්තෙ. සබ්බකාලං හජතීති සම්භත්තො, හජ සෙවායං, භූවාදි. දළ්භො ථීරො මිත්තො දළ්භමිත්තො. ද්වයං දිට්ඨමත්තමිත්තෙ. කිඤ්චි කාලං පස්සිතබ්බොති සන්දිට්ඨො. සංසද්දොයමජ්ජත්ථො. දිස පෙක්ඛනෙ, දස්සනං දිට්ඨං, තං මත්තා පමාණමෙතස්ස දිට්ඨමත්තකො, සකත්ථෙ කො.

347. ද්වයං චරපුරිසෙ තාපසාදිරූපෙන චරමත්තෙ. චරති ජානාති පරචක්කන්ති චරො, අ, චාරොපි, ණො. ගුළ්භපුරිසො ගුත්තපුරිසො. යථාරහවණ්ණො, පණ්ඩි, අප්පසපො, එස්සොප්පාත්‍ර. තත්‍රාදිද්වයං වාණිජකසිඛලලිඬිගහික්ඛුකච්චායනාදිලෙසෙන ටායිතිචරෙ. ඉතරෙ ඉධාගතසදිසත්ථෙ. වණ්ණො පකාරො, යථාරහවණ්ණො යථාරහජ්ජකාරො. යෙන පරචක්කං සක්කා ඤාතුං තප්පකාරවා ඉච්චත්ථො. පණ්ඩියානෙ ඤෙය්‍යමස්මිං පණ්ඩි, ඉ. අපකට්ඨං සප්පති චරතීති අපසප්පො, අ. චුස බාධනචුසනෙසු, අ, එස්සො.

තිකං පථිකෙ. පථෙ ගච්ජතීති පථාවි, ථි, දිසො. ඉකො, පථිකො. අද්ධනි මග්ගෙ ගච්ජති සිලෙනාති අද්ධගු. අද්ධගොප්පාත්‍ර.

ද්වයං දුතෙ. දු පරිතාපෙ, තො. සන්දෙසං වාචිකං හරත්‍යනෙනෙති [හරතීති (?)].

ද්වයං ජොතිසිකෙ. ගණයතීති ගණකො, ණවු. මුහුත්තං කාලවිසෙසං ජානාතීති මුහුත්තිකො, වාග්ගහණෙන න වුද්ධි. සංචච්ජරො, ජොතිසිකො, දෙවඤ්ඤ, මොහුත්තො, ඤාණිකො, කාතන්තිකොප්පාත්‍ර. කතන්තො දෙවමත්තං, තං ජානාතීති කාතන්තිකො.

348. ද්වයං ලෙබ්බකෙ. ලිබ ලෙබ්බනෙ, භූ, ණ්චු. ලිපෙන මසොපදෙසෙන භවතීති ලිපි, ඉ, චණ්ණසණ්ඨානො, තං කරොතිති ලිපිකාරො. අක්ඛරචණො, අක්ඛරචුක්ඛ්චුප්පාත්ත. චන දානෙ, භූ. චක්ඛ්චු ගතියං.

මෙලානන්දා මසිමණි, මෙලන්ඬු චණ්ණකුපිකා;
මසිප්ලන්තු මෙලා ච, පත්තක්ඛ්චනං මසි ද්විසු.

ලෙබ්බි චණ්ණතුලී ච, චණ්ණකක්ඛරතුලිකා;
චණ්ණදුතො සොත්ථිමුඛො, ලෙබ්බො වාචිකභාරකො.

කාවනකිතලිකො ච, කාවනං තන්තිබන්ධනං;
ලෙබ්බාට්ඨානං ගන්ථකුට්ඨි, මුද්දා පච්චයකාරිනී [තිකණ්ඩසෙස 2.8.27, 28, 29].

ද්වයං චණ්ණො. චණ්ණියති පකාසියති අත්ථො යෙන, සො චණ්ණො, චණ්ණ පකාසනෙ. න ඛරති න ඛියතීති අක්ඛරො, ඛර විනාසෙ, ඛී ඛයෙ වා, තදා අරො. ලිබ්බනං, ලිපි, ලිඛි ඉමෙ චණ්ණසණ්ඨානෙ චත්තන්ති. ලිපිලිඛියො ඉත්ථියං.

හෙදාදයො ඉමෙ චතුරො උපායා සත්තුච්ඡයකාරණානි.
සත්තුච්ඡයමුපගච්ඡන්ති එතෙහිති උපායා. පරස්මා විසිලෙසනං හෙදො.

ස්තෙනරාගාපනයනං, සංභාසොප්පාදනං තථා;
සන්තප්පනක්ඛ්ච හෙදොයං, වික්ඛ්චිති තිව්ඛො මතො
[කාමන්දකියනීතිසාර 17.8].

තත්ත්වයං තවානුග්ගතෙන පචුද්ධො පාසාදතරථො විය
අත්තානක්ඛ්චොච්ඡිත්ථිස්සතීති සඬකායං ජනිතායං ස්තෙනහත්තික්ඛ්චාපනයති.
අභිභවනක්ඛ්චොපාදයති [පද්ධක්ඛ්චොපාදයති (ක.)]. අක්ඛ්චස්ස ච
පරියපච්චාමිත්තානුග්ගහණස්ස මරණමෙවන්තො
භවිස්සතීතොචංපකාරමභිභයනං සන්තප්පනං.

වධොත්ථග්ගහණක්ඛ්චෙව, පරික්ලෙසො තථෙව ච;
ඉති දණ්ඩවිධක්ඛ්චිති, දණ්ඩොපි තිව්ඛො මතො [කාමන්දකියනීතිසාර 17.9].

පරික්ලෙසො බන්ධනතාළනාදි.

අක්ඛ්චමක්ඛ්චොපකාරානං, දස්සනං ගුණකිත්තනං;
සම්බන්ධස්ස සමක්ඛානං, ආයතීං සම්පකාසනං.

වාවා පෙසලයා සාධු, තවාහමිති වජ්ජණං;
 ඉති සාමවිධක්ඛුහි, සාමං පඤ්චවිධං මතං [කාමන්දකියනීතිසාර
 17.4-5].

“අස්මිං එවං කතෙ ඉදං අම්භාකං භවිස්සති”ති ආසාදස්සනං
 ආයතිසම්පකාසනං. අජ්ජණමිත්‍යාච්ඡිගස්ස දානං.

දානඤ්ච පඤ්චධා සාරස්සාසාරස්ස ව දඬිබස්ස ගහිතස්ස සමජ්ජණං,
 තථාගහිතස්සානුමොදනං, තථා අපුබ්බදානං, තථා “අමුස්ස දඬිබං ගණ්හාහි,
 තථෙව භවිස්සති”ති පරසෙසු සයං ගාහජ්ජවත්තනං, තථා
 ඉණජ්ජමොචනඤ්චෙති. යථාහ —

“යො සම්පත්තධනොස්සග්ගො, උත්තමමජ්ඣමාධමො;
 පතිදානං තථා තස්ස, ගහිතස්සානුමොදනං.

දඬිබදාන’මපුබ්බඤ්ච, සයං ගාහජ්ජවත්තනං;
 දෙයාස්ස පටිමොක්ඛො ව, දානං පඤ්චවිධං මත”න්ති
 [කාමන්දකියනීතිසාර 17.6-7].

එතෙ චත්තාරො උපායා මායාදීස්ථෙවන්තොගධා, තථා හි මායොපෙක්ඛා ව
 දණ්ඩන්තොගධා. ඉන්ද්‍රජාලඤ්ච හෙදෙ අන්තොගධං. කෙච්ච පනාහු

“සාමං දානඤ්ච හෙදො ව, දණ්ඩො චෙති චතුක්කකං;
 මායොපෙක්ඛින්ද්‍රජාලඤ්ච, සත්තොපායා පකිත්තිතා”ති
 [කාමන්දකියනීතිසාර 17.3].

349. නාමමත්තෙන චුත්තානං හෙදාදීනමිදානි පරියායානාහ. තත්‍ර ද්වයං
 හෙදෙ. ජප මානසෙ ව [ජපො චිත්තනවාචාසු (ධාත්වත්ථසඬිගහ, 135 ගාථා)],
 භූ, ණො. හිදි ද්විධාකරණෙ, ණො.

තිකං දණ්ඩෙ. දණ්ඩ නිපාතනෙ, වුරාදි. සහො වුව්චති බලං, තඬිහවං
 සාහසං. දමනං දමො, දීසපටිසෙධො.

350. සාමං සුද්දවග්ගෙ, දානඤ්ච බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ කථෙස්සති. සාමාදායො
 සත්තරෙවාචරියමනෙ. පරම්පරොපකාරිත්තා රජ්ජස්සඬිගානි.
 පකට්ඨමුපකුබ්බන්ති රජ්ජන්ති පකතියොති වොච්චන්තෙ. චුත්තඤ්ච
 කාමන්දකියෙ —

“සාමා”මච්චඤ්ච රට්ඨඤ්ච, දුග්ගං කොසො බලං සබා;

පරම්පරොපකාරීදං, සත්තඛිගං රජ්ජමුවචනෙ [\[කාමන්දකීයනීතිසාර 4.1\]](#).

අමච්චරට්ඨදුග්ගානි, කොසො දණ්ඨො ච පඤ්චමො;
එතා පකතියො චුත්තා, විජ්ඣිසස්ස රාජිනො.

එතා පඤ්ච තථා මිත්තං, සත්තමො පථවිපති;
සත්තප්පකතිකං රජ්ජං, ඉච්චාහ සුරජුජිතො''ති.

තත්‍ර පොරසෙණිනං පධානභාවෙපි සති රට්ඨග්ගහණෙන, බලග්ගහණෙන
වා ගහණසිද්ධන්ති නෙහ විසුං ගහණං කතං, අමරකොසෙ පන ද්විති ගහණෙ
සිද්ධෙපි පධානත්තාඛ්‍යාපනත්ථං විසුං ගහිතා. චුත්තඤ්ඤි තත්‍ර –

‘‘සාමා’මච්චො සබා කොසො, රජ්ජදුග්ගබ්බානි ච;
රජ්ජඛිගානි පකතයො, පොරානං සෙණියොපි චෙ’’ති [\[අමර 18.17\]](#).

එසඤ්ච සාමාමච්චරට්ඨදුග්ගකොසබ්බසබ්බිනං පුබ්බතරස්ස ගරුත්තං
විඤ්ඤෙය්‍යං, ඉහ තු නාමලිඛිගානුසාසනෙ අභිධානසත්ථෙ අනුපයොගතො
යථාක්කමං ගරුත්තං න චත්තුමිච්ඡතීති ඛ්‍යතික්කමෙනොපඤ්ඤාසො කතො.

සුවණ්ණාදිමයහණ්ඩාගාරං කොසො, පබ්බතොදකරුක්ඛාදීහි දුග්ගමං පුරං
දුග්ගං, විජ්ඣං ජනපදවතී භූමි, බලං චක්කං, තඤ්ච
මොලහතසෙණිසභායාමිත්තාට්ඨකහෙදෙන ඡබ්බිධං. තත්‍ර කමාගතං මොලං,
චෙතනසම්බන්ධං භතං, පොරං බලං සෙණී, සභායභූතං සභායො, අමිත්තභූතං
අමිත්තං, අට්ඨකං අට්ඨසභායො මිත්තං. තදපි සහජ්ජං, පාකතං, කිත්තිමඤ්ඤෙති
තිවිධං. ‘‘ලිඛිගෙ සභාවෙ පකති, පොරාමච්චාදියොනිසු. තිලිඛිගං
ගුණසාමොපි’’ති [\[ඛ්‍යාඛ්‍යාසුඛා 1.4.29\]](#) රුද්දො.

351. පභාවාදීනං වසා සත්තියො නාම තිස්සො භවන්ති. සක සත්තියං,ති.
තත්‍ර යං සන්ධාදීනං, හෙදාදීනඤ්ච යථාවතො අවට්ඨාපනං, තං ඤාණබලං
මන්තසත්ති, සකසම්පත්තුප්පත්තියං කොසදණ්ඩා පභූසත්ති, තෙසංයෙව
පභූත්තසම්පාදනෙ සාමන්ථියතො. චුත්තඤ්ච ‘‘කොසදණ්ඩබලං පභූසත්ති’’රිති
[\[චිත්තාමණිට්කායමිපි\]](#). බලවතී උස්සාහචෙට්ඨා උස්සාහසත්ති. චුත්තඤ්ච
‘‘චක්කමබලමුස්සාහසත්ති’’රිති [\[ඛ්‍යාඛ්‍යාසුඛා 2.8.19 චිත්තාමණිට්කායමිපි\]](#).

පභාවාදීනං සකාරණං සරූපං දස්සෙතුමාහ ‘‘පභාවො’’ච්චාදි. දමනං
දණ්ඨො, තදන්ථියා බලමිපි දණ්ඨො. තතො ජාතං යං තෙජො, තං පභාවො.
තතො ජාතො යො තෙජො, සො ‘‘පභාවො’’තිපි පුල්ලිඛිගෙන යොජනීයං.
පභවන්ති තෙජස්සිනො අනෙතෙති පභාවො, ණො. පකට්ඨො වා භාවො

පභාවො. කොසො ධනං, තතො ජාතො යො තෙජො, සො පභාවො නාම. තථා කොසජො තෙජො ධනෙන සත්තුනමුපකරණං. පතපන්ති තෙජස්සිනො භවත්තානෙනෙති පතාපො, ණො.

352. ද්වයං මන්තෙ. මන්තා වුව්වති පඤ්ඤා, සා එතස්මිං විජ්ජති තාය නිජ්ජාදෙනබ්බත්තාති මන්තො, අථ වා මන්ත ගුත්තභාසනෙ, භාවෙ ණො. ඉතරත්ත භාවෙ යු.

සො මන්තො ද්විගොවරො ද්විත්තං ජනානං විසයභූතො චතුක්කණ්ණො නාම. චත්තාරො කණ්ණො එත්ථ චතුක්කණ්ණො. සො මන්තො තිගොවරො තිණ්ණං ජනානං විසයභූතො ඡක්කණ්ණො නාම. මන්තො නාම චතුක්කණ්ණො වා ඡක්කණ්ණො වා කත්තබ්බො, න තතො පරන්ති ද්විත්තමෙවෙත්ථ ගහණං. අමරකොසෙ පත ඡක්කණ්ණොපි පටික්ඛිත්තො. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ “අඡක්කණ්ණො, යො තතියාදාගොවරො”ති [\[අමර 18.22\]](#).

සබ්බපාරිසදත්තා [\[සබ්බපාටිපදත්තා \(ක.\)\]](#) ඛ්‍යාකරණස්ස සොතුනං සමයන්තරෙස්වපි පටුභාවජනනත්ථං ඉධානාගතාපි ඡග්ගුණාදයො ආනෙත්වා කට්ඨෙතබ්බා. වුත්තඤ්ඤි –

“සබ්බපාරිසදං [\[සබ්බපාටිපදං \(ක.\)\]](#) හිදං, සබ්බසත්ථ’මතො මතං; නිස්සියතෙ ක්වචි කිඤ්චි, සබ්බෙස’මත්‍ර වාදින’න්ති.

යථා ඡග්ගුණා සන්ධි විග්ගහයානාසනද්වෙධාසයා [\[අමර 18.18-9\]](#). තත්‍ර සන්ධි උපහාරලක්ඛණො තිව්ධො කොසදණ්ඩභූමිජ්ජදානහෙතුකො. අපහාරලක්ඛණො විග්ගහො, සොපි තිව්ධො පකාසයුද්ධං කුටයුද්ධං තුණ්හියුද්ධන්ති.

පරඛ්‍යාසනතාසපත්තිදෙසකාලාත්‍යුදයාවාපයානමත්තෙන සාද්ධෙ පරස්මිං කතාවරස්ස ගුණානුරත්තපකතිස්ස විජ්ඣිසස්ස යාත්‍රා යානං [\[කාමන්දකීයනීතිසාර 11 සග්ගෙ පස්සිතබ්බං\]](#), තඤ්ච විග්ගය්හයානං සන්ධායයානං සම්භූයයානං පසඬගයානං උපෙක්ඛියයානමිති පඤ්චවිධං. පතිග්ගාහිනං නිග්ගය්හ, සන්ධාය, උපෙක්ඛිය වා යං යානං, තං විග්ගය්හයානාදි. යදා න සක්කොති, තදා සාමන්තෙහි සහෙකීභූය යානං සම්භූයයානං. අඤ්ඤත්‍ර ගන්තබ්බෙ අඤ්ඤස්මිං පසඬගතො ගමනං පසඬගයානං.

“න මං පරො භන්තුං සමත්ථො, නාහම්පි පර”මිති කාලාදිකෙ පරික්ඛිත්වා විජ්ඣිසස්ස දුග්ගාදීනි වඩ්ඪයතො ධීති ආසනං, තදපි විග්ගය්හාසනසන්ධායාසනාදිහෙදෙන පඤ්චවිධං. බලීනං සත්තුනං මජ්ඣෙ

අභිධානප්පදිපිකාවිකා

භූකණ්ඩ

කාකක්ඛිවා'ලක්ඛිතස්සෝ'භයත්‍ර වචනෙන්තනො සමප්පණං ද්වෙධං.
අඤ්ඤතරෙන වා බලවතරෙන සන්ධි, අඤ්ඤතරෙන අබලෙන විග්ගහො
ද්වෙධං. සත්තුනො වා පකතීහි සන්ධාය යො තෙන විග්ගහො, සත්තුවො වා
යො සන්ධිවිග්ගහසමුදායහෙතුකො [සත්තුනොව වා
සන්ධිවිග්ගහසමුදායහෙතුනො (ඛයාඛයාසුධා 1.8.18)] දුග්ගාසයස්ස
ඛයාපාරො, සොපි ද්වෙධං. පරසන්තානමප්‍රොහයවෙදනානං උභයතො චුත්ති
ද්වෙධමුච්චතෙ.

“උච්ඡිජ්ජමානො රිපුනා නිරූපාය පතික්ඛියො. සත්තිහිනො සමාසියතෙ”ති
[ඛයාඛයාසුධා 1.8.18] හිනෙනාඤ්ඤස්ස බලවතරස්ස ධම්මවිජයිනො
සමාසයනං [බලවතා අරිතා උච්ඡිජ්ජමානස්ස හිතසත්තිනො යං
බලවධම්මවිජයිසමාසයනං (ඛයාඛයාසුධා 1.8.18)], තස්සෙව වා බලිනො
සත්තුනො කොසාදිප්පදානෙන ආසයනං ආසයො චුච්චතෙ. එතෙ ඡග්ගුණා.

යස්මිඤ්ච ගුණෙ යීතො විජිගිසො සක්කොත්තාත්තනො
අට්ඨවග්ගියකම්මානි පවත්තයිත්‍රං, පරස්ස චෙතානාප්පහන්තුං,
ගුණමාධිට්ඨෙය්‍ය, සා චුඩ්ඪි.

කසි වණ්ඡජ්ජං පථො දුග්ගං, සෙතු කුඤ්ජරබන්ධනං;
බ්‍රහ්මාකරධනාදානං, සුඤ්ඤානඤ්ච නිවෙසනං [කාමන්දකියනීතිසාර
5.78].

ඉත්තෙසො අට්ඨවග්ගො.

යස්මිං වා ගුණෙ යීතො සකම්මානං චුඩ්ඪි, ඛයං වා නාහිපස්සති, තං යානං,
යස්මිං වා ගුණෙ යීතො සකම්මානමුපසාතං පස්සති, තස්මිං න තිට්ඨෙය්‍ය, සො
බ්‍රහ්මො, අයං නීතිවෙදීනං තිවග්ගො [අර 18.19]. ඉතරෙසං ධම්මත්ථකාමා
තිවග්ගො.

ද්වයං ගුය්හෙ. රහසි භවං රහස්සං, සො, රහෙ වා භවං රහස්සං. ගුහ
සංවරණෙ, කම්මනි යො. ඉදං ද්වයං තීසු. රහස්සො මත්තො, රහස්සා වාචා,
රහස්සං මත්තනං.

353. පඤ්චකං විජනෙ. විජි පුඨභාවෙ, භූ, තො ව. විචි විචෙචනෙ, පුඨභාවෙ
ව වා. “විචිත්තං තීසු විජනෙ, අසංපක්කපචිත්තෙසු”ති රුද්දො. විගතො ජනො
අස්මාති විජනො. ඡාදෙතීති ඡන්තො. ඡද සංවරණෙ. චිත්තමරහතීති රහො, රහ
වාගෙ, රමන්තෙ අස්මිත්ති වා රහො, වණ්ණවිකාරො. “රහො නිධුචනෙ වාපි,
රහො ගුය්හෙ නපුංසක”න්ති [ඛයාඛයාසුධා 2.8.22] රහසො. දුතියො
රහොසද්දො අඛ්‍යයං. නිස්සලාකා, උපාසුප්‍රාත්‍ර. නිස්සලාකා ටී, උපාසු අඛ්‍යයං.

ද්වයං විස්සාසෙ. සස පාලනෙ, ණො. සම්භ විස්සාසෙ. “විස්සම්භො කෙලිකලහෙ, විස්සාසෙ’පණයෙපි වෙ”ති [\[විත්තමණ්ඩිකායමිපි\]](#) රුද්දො.

ද්වයං න්‍යායෙ. යුජ සමාධිමිති, සමාධි අභ්‍යුපගමො, තො. උපගන්තබ්බත්තා උපායිකං. උපායා සකත්ථෙ ඉතො, ඔපායිකං, ඔපයිකමිපි [\[පාණිති 5.4.34 \(ගණ\)\]](#), ලබ්භං, භජමානං, අභිනීතං, න්‍යායං, ඤායංපාත්‍ර.

354. සිලොකං ඔවාදෙ. අවපුබ්බො වද වියත්තියං වාචායං, භාවෙ ණො. සාස අනුසිට්ඨිමිති,ති, ආස්සි, අනුසිට්ඨී. අනුසාසනෙ අනුසාසනං. පුමවජ්ජෙ ඉත්ථියං, නපුංසකෙ ව. එත්ථ ව එකස්සෙවත්ථස්ස හින්තලිඬිගෙහි තීහි නාමෙහි කථනං න කෙවලං වාවිචලිඬිගොයෙව සද්දො, අථ බො වාවකලිඬිගොපාත්ථිති දීපනත්ථං.

ද්වයං ආණායං. ආණ පෙසනෙ, භාවෙ අ, ආණා, ඉත්ථී. අවවාදො, නිද්දෙසො, සිට්ඨිපාත්‍ර. ද්වයං බත්ඨනෙ. දා දානෙ, භාවෙ යු, දා අවබණ්ඩනෙ වා, වියොගදානතො උද්දානං.

355-356. ද්වයං අපරාධෙ. අපගච්ඡන්ත්‍යනෙනාති ආගු, ණු, පලොපො, රස්සස්ස දීඝතා, නපුංසකෙ ආගු. අපගතො රාධො යෙන අපරාධො, රාධ සංසිද්ධිමිති. ද්වයං රාජගය්හෙ. කිර විකිරණෙ, කත්තරි අ, අත්තං. බල පාණනෙ, ඉ. කරසාභවරියතො බලි පුල්ලිඬිගෙ. භාගධෙයොපාත්‍ර. භාගාසකත්ථෙ ධෙයොසා [\[පාණිති 5.4.36 \(වා.\)\]](#), භාගත්තෙන තිට්ඨතීති වා භාගධෙයොසා, ඉයො.

ද්වයං තුට්ඨිදායෙ. මනොරථපුණ්ණත්තා පත්තබ්බො භාගො පුණ්ණපත්තො. තුස්සනං තුට්ඨො, සොස්සත්ථිති තුට්ඨී, තෙන දාතබ්බො දායො තුට්ඨිදායො, ආකාරන්තානමායො.

ජක්කං පාහනෙ. තථා හි –

“හෙමං සීභාසනං වෙසං, චුත්තං හද්දාසනං තථා;
උපායන’මුපග්ගය්හං, පාහතඤ්චො’පදා ථිය”න්ති.

සිලොකාද්ධං නාම අමරමාලා.

උපගන්ත්වාදාතබ්බාති උපදා, අ, ඉත්ථී, තං තමත්ථං පත්ථෙත්තෙහි ආභරියතෙ ආතීයතෙහි පාහනං, පත්ථනත්ථජොතකොයං පසද්දො. උපෙයාතෙහි උපායනං, ඉතො යු, උපගච්ඡති යෙනාති වා උපායනං. කුච සඬිකොචනෙ, ණො, විගතො කොචො යෙන උක්කොචො. පණ්ණෙන

සත්ථපණ්ණෙන සද්ධිං ආකරියතෙ ආනියතෙනි පණ්ණාකාරො, අඤ්ඤත්‍ර උපචාරා. පභිණන්ත්‍යතෙනෙනි පහෙණකං, හි ගතියං, යු, සකත්ථෙ කො. පදෙසනං, උපග්ගස්භං, උපහාරොප්පත්‍ර.

ගුම්බාදිදෙයොගා ගුම්බසටාදිකො [\[ගුම්බසටාදිකො \(?\) \]](#) දෙයොගාසුචිකං, අනිත්ථී, ගුම්බො නාම ජලථලමග්ගාදීසු ලද්ධබ්බහාගො, තථා සට්ඨොපි, සමානත්ථා හෙතෙ. ආදිනා පාහතම්පි සඬගණ්හාති. සුචික ගමනෙ, සුචිකති යෙන, තං සුචිකං. ගමු ගමනෙ, බො, අස්සු, ගුම්බො. ද්වයං ගාමජනපදාදිකො ලද්ධබ්බහාගො. අය ගමනෙ, ණො, ආයො. අපච්චයෙ අයො. ධනානං සම්පත්තකාලෙ ආගමො ධනාගමො.

357. ද්වයං ඡත්තසාමඤ්ඤෙ. ආතපතො සුරියාලොකතො තායතීති ආතපත්තං, තො. ඡාදයතීති ඡත්තං, ඡද අපචාරණෙ, තො, ත්‍රණපච්චයෙ ඡත්‍රං, හෙමං සුවණ්ණබ්විතං රඤ්ඤං රාජුනං ආසනං සීභාසනාඛ්‍යං. සීභාකතිජපධානත්තා සීභාකතිජපධානං ආසනන්ති විග්ගහො.

ද්වයං වාමරෙ. වාලෙන කතා බීජනී වාලබීජනී. වමරො මීගො තස්සෙදං වාමරී. “වාමරා වාමරං රොමං, ගුච්ඡකඤ්චාවචුලක”න්ති [\[තිකණ්ඩසෙස 2.8.406\]](#) තිකණ්ඩසෙසො. පකිණ්ණකංප්පත්‍ර. පකරියතෙ වික්ඛිපතෙ පකිණ්ණකං, සකත්ථෙ කො.

358. බග්ගාදෙයො ඉමෙ පඤ්ච රාජුනං කකුධහණ්ඩානි භවන්ති. කුක ආදානෙ, බො, වණ්ණවිපරියයො. රඤ්ඤො ගමනකාලෙ සදා ආදාතබ්බතො කකුධානි ච තානි රාජධනත්තා හණ්ඩානි චෙති කකුධහණ්ඩානි.

359. ද්වයං පුණ්ණසට්ඨෙ. ජලපුණ්ණත්තා හද්දො කල්‍යාණො කුම්භො හද්දකුම්භො. ද්වයං හෙමභාජනෙ. හර හරණෙ, හරණං ධාරණං පොසනඤ්ච, ධාරණත්ථස්ස හරතිස්ස හිඬගාදෙසො, හරති දධාති උදකන්ති හිඬගාරො, ආරො. කරකො, කුණ්ඩිකාප්පත්‍ර.

හත්ථී ච අස්සො ච රථො ච පත්ති ච, තෙසං සමුහො හත්ථීස්සරථපත්ති චතුරඬ්ගිනී සෙනාත්‍යච්චතෙ, සෙනඬ්ගත්තා සමාහාරද්වන්දොයං. චත්තාරි අඬ්ගානි යස්සං සංවිජ්ජන්ති, සා චතුරඬ්ගිනී, ඊ, ඉනී.

360. දන්ත්‍යන්තං හත්ථීනි. කුඤ්ජො හත්‍ර, දන්තො ච, තංයොගා කුඤ්ජරො, අතිසයෙ රො, කුං පථවිං ජරාපෙතීති වා කුඤ්ජරො, අලුත්තසමාසො, කුඤ්ජෙ වා ගිරිකුටෙ රමති, කොඤ්චනාදං නදන්තො වා වරති, කුං වා පථවිං තදාසාතෙන ජරයතීති කුඤ්ජරො. වාරයති පරබලං වාරණො,

නන්දාදීහි යු. හත්ථයොගා හත්ථී. මතඛිගස්ස ඉසිනො අපච්චං මාතඛිගො, මහන්තං අඛිගං සරිරමෙතස්සාති වා මාතඛිගො, හ නලොපො, අස්සාකාරො ව. ද්වෙ රදා දන්තා යස්ස ද්විරදො, “රද විලෙඛනෙ දන්තෙ”ති හි නානත්ථසඛිගහෙ. ගජ සද්දෙ, ගජතීති, අ. නගො පබ්බතො, සො විය දිස්සතීති නාගො, ණො. කරෙන, මුඛෙන වාති ද්විහි පිවතීති ද්විපො. ඉ ගමනෙ, හො. දන්තයොගා දන්තී. සට්ඨිභායනො, දන්තාවලො, අනෙකපො, මතඛිගපො, කරී, ථම්මෙරමො, පද්මී, මහාමිගො, පිලු, සින්ධුරො, දීඝමාරුතො, රාජීවො, ජලකක්ඛො, නිල්ලුරො, කරට්ඨි, වරඛිගො, සුප්පකණ්ණො ඉච්චාදීනිපි හත්ථිනො නාමාති. සට්ඨිවස්සිකත්තා, ජාතියා සට්ඨිවස්සකාලෙ ථාමෙන භායනතො වා සට්ඨිභායනො.

වනකරීනං යො යුථපෙට්ඨො, සො සයුථානං පෙට්ඨත්තා යුථපෙට්ඨො. සයුථෙ පාති රක්ඛතීති යුථපොති වොච්චතෙ.

361. කාළාවකාදීනි එතාති හත්ථිරාජානං කුලානි. කලම්භනෙ සද්දායතෙති කාළාවකො, ණ්චු, මලොපො. ගඛිගායං ජාතො ගඛිගෙයො, යානවසෙන සා සඤ්ඤා. පණ්ඩරවණ්ණතාය පණ්ඩරො. වණ්ණවසෙන තම්බවණ්ණතාය තම්බො. පිඬිගලවණ්ණතාය පිඬිගලො. ගන්ධයුත්තතාය ගන්ධො. මඬිග ගමනත්ථො, සොහනගමනයුත්තතාය මඬිගලො, අතිසායනෙ, පසංසායං වා ලො. හෙමවණ්ණතාය හෙමො. උපොසථකුලෙ ජාතත්තා උපොසථො, උපගන්ත්වා අරයො උසතීති වා උපොසථො, ථො, උස දාහෙ, උපපුබ්බො වස නිවාසෙ වා, වස්සො, උපොසථො, තිට්ඨිවසෙසො ව. ඡබ්බණ්ණදන්තතාය ඡද්දන්තො. එතෙසඤ්ච කාළාවකො දසන්තං පුරිසානං බලං ධාරෙති, ගඛිගෙයො දසන්තං කාළාවකානං, එවං යාවඡද්දන්තා තෙතබ්බො, සම්මාසම්බුද්ධො පන දසන්තං ඡද්දන්තානං බලං ධාරෙති, තෙතෙව හගවා කාළාවකහත්ථිගණතාය කොට්ඨහස්සබලං ධාරෙති, පුරිසගණතාය දසන්තං පුරිසකොට්ඨහස්සානං බලං.

362. පාදො කර්පොතෙ. පඤ්චවස්සානි යාව කලහො, කල සඬ්ඛ්ඛානෙ, අහො, කලහො, ළත්තෙ කළහො, මාතාපිතුහි හරිතබ්බත්තා හිඬිකො, හරතිස්ස හිඬිකො. කර්සාවකොපායු. පාදො මත්තමාතඛිගෙ. දානං පහින්තො යස්ස පහින්තො. මජ්ජනිති මත්තො, මද උම්මාදෙ. ගපෙ ජායතීති ගජ්ජො, ණො, මදො. සො සඤ්ජාතො යස්ස ගජ්ජිකො.

ද්වයං හත්ථිසමුහෙ. හත්ථිනං සමුහො හත්ථිසථා. ගජානං සමුහො ගජතා, ගාමජනබන්ධුසභායාදීහි තා. පාදො හත්ථිනියං. හත්ථයොගා හත්ථිනී, ඊ, ඉනී.

කණ සද්දේ, ඉරු, සකත්ථෙ කො. කරණකාතිපි, තදා කරයොගා කරණකා, ඉණු. කරිණි, ධෙත්තකා, වසා, කරණපායා.

363. හත්ථිසිරොපිණ්ඩා හත්ථිනො සිරසි ද්වෙ පිණ්ඩා කුම්භාඛ්‍යා. කෙ සිරසි භවතීති කුම්භො, අස්සු, නිග්ගහිතාගමො ව. ද්විත්තං පන කුම්භානං මජ්ඣිමං විදු නාම [අමර 18.37]. අභිකුසසඬ්ඝාතං වින්දත්‍යස්මිත්ති විදු, පුමෙ, උ. ද්වයං කණ්ණමුලෙ. වුළු නිමජ්ජනෙ, ණ්වු, වුළිකා, වුද සඤ්චොදනෙ වා, චොදෙන්ති එත්ථ අභිකුසාදිහි අදන්තන්ති වුළිකා, දස්ස ලො, ණ්වු.

ආසනෙ අස්මිත්ති ආසනං, ඛන්ධදෙසො. ඛන්ධො එව දෙසො ඛන්ධදෙසො, තස්මිං. ද්වයං පුච්ඡමුලෙ. පුච්ඡස්ස මූලං භෙට්ඨිමහාගො.

364. තිකං ගජබන්ධනථම්භෙ. ආලන්ත්‍යස්මිං, අනෙන වා බන්ධන්ති ආලානං, යු. ආපුබ්බො බන්ධනත්ථො ලාඛාතු. ආහනන්ති බන්ධන්ත්‍යස්මිං, අනෙන වා ආලේභකො, හනධාතු, නස්ස ලො, වණ්ණවිපරියයො ව, ණ්වු. ථම්භ පටිබන්ධනෙ. බන්ධොපායා.

තිකං සඬ්ඛලෙ. අනිත්ථි තුති ත්වන්තං ලිඬ්ගපදං. ගල සෙවනෙ. නිගළති බන්ධති යෙනාති නිගළො, අ, කත්තුසාධනං වා. අදි බන්ධනෙ, අන්දතීති අන්දුකො. ණ්වු, අස්සු. භුසං බලත්‍යනෙන සඬ්ඛලං, කට්ඨි වත්ථබන්ධනෙපි, “ථිකට්ඨත්ථබන්ධෙපි, නිගළෙ සඬ්ඛලං තිසු”ති [විත්තාමණිට්කා 18.41] රහසො. සඬ්ඛලිකාපායා.

ද්වයං ගජගණ්ඩෙ. ගණ්ඩ වදනෙකදෙසෙ, අධාතුනම්පි ධාතුසු පාඨො, ධාතු හි ක්‍රියත්ථො. ගණ්ඩො කපොලසාමඤ්ඤෙපි. කට්ඨ වස්සාවරණෙසු, අ. ද්වයං කරිමදජලෙ. දියතෙති දානං. මද උම්මාදෙ, කරණෙ අ.

365. ද්වයං හත්ථිකරෙ. සොණ වණ්ණගතිසු, ඩො, සොඬ් ගබ්බෙ වා, නිග්ගහිතාගමො, ණො ව. ද්විසු ද්වෙපි.

ද්වයං සොණ්ඩග්ගෙ. කරස්ස සොණ්ඩස්ස අග්ගං. පුස පොසනෙ. බරො, සස්ස කො, උස්සොත්තං, පුස වුඬ්ඪිමිති වා, භූ, පුස ස්තෙහසෙවනපුරණෙසු වා, කියාදි, පුස ධාරණෙ වා, වුරාදි.

හත්ථිස්ස කායමජ්ඣමිහි බන්ධනරජ්ජු කච්ඡා නාම. කච බන්ධනෙ, ඡො. දුසා, වරත්‍රාපායා. කුථො නාම හත්ථිපිට්ඨත්ථරිතවිත්‍රකම්බලං, සො ආදි යෙසන්තෙ කුථාදයො. කුථාදයො එව කප්පනො නාම භවන්ති. කප්ප සාමත්ථියෙ, සජ්ජනායඤ්ච, කරණෙ යු. කප්පනාපි. කච සජ්ජනායං, ථො,

කුටො, තිසු. “නපුංසකමත්ථරණං, ටී පචෙණි කුථං තිසු”ති [විත්තාමණිට්ඨකා 18.42] හි වොපාලිතො. පචෙණි, අත්ථරණං, චණ්ණො, පරිත්ථොමොති එතෙ කුථපරියායා.

366. ද්වයං රාජාරහෙ හත්ථිනි. රාජානමුපගන්ත්වා චහිතුමරහතීති ඔපවස්භො, අරහත්ථෙ ණොයා. රාජානං චහිතුං අරහතීති රාජවස්භො, ණොයා. ද්වයං කප්පිතහත්ථිනි. සප්පා සප්පනා සඤ්ජානා යස්මිං සප්පිතො. කප්පා කප්පනා සඤ්ජානා යස්මිං කප්පිතො. එතස්මායෙව පාඨා සප්පකප්පා සප්පනාකප්පනානං පරියායාති ඤෙය්‍යා.

හත්ථිනො පාදෙ විජ්ඣනකණ්ටකො “තොමරො”ත්‍යුවචතෙ. තුජ්ජතෙනෙනෙති තොමරො, තුද ඛාටනෙ, අරො, දස්ස මො, ඕත්තං. චෙණුකංභාත්‍ර [කොත්‍රං චෙණුකමාලානං (අමර 18.41)], ක්වචි චෙළකන්තිපි පාඨො.

367. හත්ථිනො කණ්ණමුලමහි විජ්ඣනකණ්ටකො “තුත්ත”මිත්‍යුවචතෙ. තුජ්ජතෙනෙනෙති තුත්තං, තො. හත්ථිනො මත්ථකමහි විජ්ඣනකණ්ටකො “අඬිකුසො”ත්‍යුවචතෙ. අඬිකතෙ අනෙනෙති අඬිකුසො, අඬික ලක්ඛණෙ, සො, අස්සු.

පජ්ජද්ධං හත්ථාරොහෙ. මඬි භූසායං, හත්ථිං මණ්ඩයති රක්ඛතීති හත්ථිමණ්ඩො, සොච හත්ථිමණ්ඩො, මී හිංසායං වා, ඩො, නිග්ගහිතාගමො. හත්ථිං පාති රක්ඛතීති හත්ථිපො, කම්මති ණො. හත්ථිං ගොපයති රක්ඛතීති හත්ථිගොපකො. ගුප රක්ඛණෙ, සකත්ථෙ කො. ආධොරණො, නිසාදිතොපාත්‍ර.

368. මාතඬිගහයාදීනං ගමනාදික්‍රියාසික්ඛාපකො ආචරියො “ගාමණියො”ත්‍යුවචතෙ. ගමනං ගාමො, භාවෙ ණො. හත්ථාදීනං ගමනක්‍රියා ගාමො, තං නෙති සික්ඛාපෙතීති ගාමණියො, අඤ්ඤක්‍රියාසික්ඛාපනෙතූපචාරා, ගාමං වා හත්ථාදිසමුහං නෙතීති ගාමණියො, ගමනං වා සික්ඛාපෙතීති ගාමණියො, සබ්බත්‍ර නස්ස ණත්තං.

පාදද්වයං අස්සෙ. හය ගතියං, අ. තුරං සිසං ගච්ඡතීති තුරඬිගො, ක්වි, බිත්ථාලොපො, ලොපෙ සති තුරගො. වාහ පයතනෙ, අ. අස හක්ඛනෙ, අ. සිත්ථුනමදුරහවො ජනපදොපි සිත්ථවො, තත්‍ර හවො සිත්ථවො, සංයොගන්තත්තා න වුද්ධි. සොටකො, පිති, තුරඬිගමො, වාජී, ගන්ධබ්බො, සත්තිරිච්චාදීනිපි අස්සෙ. සුථ පරිචත්තනෙ, ණ්වු. පා පානෙ,ති. “පානෙ ටී පිති අස්සෙ සො”ති රුද්දො. වාජයොගා වාජී, ඊ. “එසඤ්ච පුබ්බං පක්ඛො ආසි, ස

තු දෙවෙනාත්තත්ථිතෙන සාලිභූතමුනිනා සක්කං පයොජෙත්වා වජිරජෙදිතො”ති නිකායන්තරියා. සප සමවායෙ,ති, සත්ති, සාමත්ථියෙපි.

369. තස්ස අස්සස්ස හෙදො විසෙසො අස්සනරො, අස්සං තරතීති අස්සනරො, තර අතික්කමනෙ, තරපච්චයෙනාපි සිද්ධං. පධානස්සභූමිහවො සුඡාතිකො අවිකාරී කුලීනකො අස්සො ආජානීයො නාම, ආ භූසො කාරණාකාරණං ජානාතීති ආජානීයො, අනීයො, ණාපච්චයෙන වා සිද්ධං, තදා “කියාදිතො නා”ති නාගමො, ඊකාරාගමො ව [\[විත්තාමණිටිකා 18.44 ගාථායමිපි පස්සිතබ්බං\]](#). කුලෙ සම්භූතො කුලීනකො, ඊතො, සකත්ථෙ කො. සඬිගාමෙ ගරුසත්ථප්පහාරෙන නිහතො සන්තො පියො සාමිකං න ජහති සුඛං වහනසීලො යො අස්සො, සො විනීතසද්දෙනොච්චතෙ. විසෙසෙන දම්මතං නෙති යන්ති විනීතො.

ද්වයං අස්සපොතෙ. කස ගමනෙ, ඔරො, අස්සි, කිඤ්චි සරතීති වා කිසොරො, බිත්දුලොපො, අස්සො ව, හයො එව බාලත්තා හයපොතකො, අප්පත්ථෙ කො.

370. ද්වයං අථාමස්සෙ. සුච පරිවත්තනෙ, ඤ්චු, සොටකො, අස්සසාමඤ්ඤෙපායං, බරං ගච්ඡතීති බලුඬිගො, සො එව බච්ඬිකො, ගකාරස්ස කකාරං කත්වා, රස්ස ලො, ලත්තමුත්තඤ්ච, බච්ඬිකොතිපි. ජවෙන සබ්බෙසමධිකො අස්සො ජවනො, යු.

ද්වයං කච්ඡිත්තානෙ මුඛබන්ධනෙ. මුඛමානිට්ඨතීති මුඛායානං. ඛෙ මුඛවිවරෙ ලීනො බලීනො. “කච්ඡා තු බලීනොති [\[බලීනෙ ටී \(?\) \]](#), කච්ඡං කථනංත්තපි”ති රහසො. කච්ඡි, කච්ඡාපායු. කු සද්දෙ. ඉ, ඊ ව, සකත්ථෙ කො. වාසද්දෙන නපුංසකත්තං සමුච්චිනොති. චුත්තඤ්ච අමරකොසෙ “කච්ඡා තු බලීනො”තිත්ථි”ති [\[අමර 18.49\]](#).

අස්සාහිතාලීනී චෙත්තවිකතාදි කසා නාම. කස ගමනෙ, අ, කරණසාධනං.

371. අස්සස්ස නාසාගතරජ්ජුමිහි කුසා, කුස සිලෙසනෙ. ද්වයං අස්සායං. වල සංවරණෙ, වො, ලත්තං, ආ, වලවා. අසතීති අස්සා, “ඉත්ථියමනියවො වා”ති අ, ආ ව, අස්සා. වාමීපායු. ද්වයං චූරෙ. චූර ඡෙදනෙ. සං සුඛං ඵරත්තනෙන සථං, නෙරුත්තො. “සථං ක්ලීවෙ චූරො පුමා”ති [\[අමර 18.49\]](#) අමරකොසො.

ද්වයං පුච්ඡමත්තෙ. පුච්ඡ පමාදෙ. න ගච්ඡතීති නඬිගුට්ඨො, අඬිග ගමනෙ, යො, අස්සු, ද්වෙපි අනිත්ථියං. ලුමංපායු. ද්වයං කෙසවති නඬිගුට්ඨමත්තෙ, න

තු හත්ථිනො එව. වාලසමුභයොගා වාලහත්ථො, යථා කෙසහත්ථො වයෙ, තථාත්‍රාපි. වාලො ධියාතෙ අස්මින්ති වාලධි, ඉ.

එත්ථානාගතාපි අස්සස්ස ධාරාඛ්‍යා [\[ධාවාඛ්‍යා \(ක.\)\]](#) පඤ්ච ගතියො කථෙතඛිඛා. යථා –

අක්කන්දිතං ධොරිතකං, රෙචිතං වග්ගිතං ජ්ලුතං;

ගතියොමෙ පඤ්ච ධාරා [\[ධාවා \(ක.\)\]](#), අස්සානං විඤ්ඤානා මතා [\[අමර 18.48-9\]](#).

තත්ථ විත්ථමහා සමාවගති අක්කන්දිතං, කන්දි ගතියොසනෙසු, තො. තතො අධිකා චතුරාගති ධොරිතකං, ධොර ගතිවාතුරියෙ, තො, සකත්ථෙ කො. මණ්ඩලිකායානෙන ගමනං රෙචිතං, රිච වියොජනසම්බජ්ඣනෙසු, සම්බජ්ඣනං මිස්සනං. වෙගෙන පරික්ඛිත්තො පරිවරණං වග්ගිතං, වග්ග ගමනත්ථො. තුරං සමෙන ගමනං ජ්ලුතං, ජ්ලු ගතියං. ත'දුත්ත'මස්සසත්ථෙ “සමො”ධිකො ලයො වෙගී, තුරිතස්සො භවෙ කමා”ති.

372. ද්වයං යුද්ධත්ථෙ චක්කයුත්තයානෙ. සන්ද ගමනෙ, සන්දනෙ ගම්‍යතෙනෙනෙති සන්දනො, යු. රමතෙනෙනෙති රථො, ථො, මලොපො. සතඨිගොපාත්‍ර. සතමඨිගාත්‍යස්ස.

යං න රණාය යුද්ධත්ථං චක්කයුත්තං යානං, අපි තු කිලාහමනාද්‍යත්ථං, සො පුස්සරථො. චුත්තඤ්ච අමරකොසෙ “අයං පුස්සරථො චක්ක-යානං න සමරාය ය”න්ති [\[අමර 18.51\]](#). පුස පාසනෙ, සො, පුසනාමකෙන ඵලවිසෙසෙන යුත්තො රථො පුස්සරථො, පුස්සනක්ඛත්තෙන කතො, සජ්ජිතො වා රථොති පුස්සරථො.

ඛ්‍යාග්ගස්ස වම්මාවුතො පරික්ඛිත්තො රථො වෙය්‍යග්ගො නාම, ඛ්‍යාග්ගස්ස විකාරො වම්මං වෙය්‍යග්ගං, ණො, තෙන පරිවුතො රථො වෙය්‍යග්ගො, ණො, උභයත්‍රාපි වුඨ්ඨාගමො. “පච්චත්තං [\[පච්චත්ථං \(ක.\)\]](#) අයන්ති ගච්ඡන්තිති පච්චයා”ති වචනත්ථතො පච්චත්තමෙව [\[පච්චත්ථමෙව \(?\)\]](#) පච්චයා භවන්ති, යථා කාරිතත්තස්මාපි පයොජකවසෙන අනෙකකාරිතපච්චයා. දීපිතො වම්මාවුතො රථො දීපො නාම, දීපිතො විකාරො වම්මං දීපං, ණො, තෙන පරිවුතො රථො දීපො, ණො.

373. ද්වයං පුරිසයුත්තයානෙ. සි සෙවායං. සුඛත්ථිකෙහි සෙවියතෙති සිව්ඛා, ණ්චු, වාගමො, ඉත්තං, කිතපච්චයා හි යෙභුයොන කම්මාදීසුපි වත්තන්ති, කිච්චපච්චයා ච කත්තරිපි, යථා “විනයො, නිස්සයො, තපනීයා

ධම්මා''ත්‍යාදීසු, මහාපදෙසෙන වා කිතකිච්චපච්චයානං කත්තුකම්මාදීස්ථපි පචත්ති වෙදිතබ්බා, සිවං කරොතිති වා සිවිකා, ඉකො. යාපොහි අධමෙහි යායතෙ නියාතෙති යාපායානං. “යාපා පානියකෙ නින්දො”ති හි නානත්ථසඬගහෙ.

ද්වයං සකටෙ. අනිත්ථි තුති ත්වන්තං ලිඬගපදං. සක සත්තියං, අටො. අන පාණනෙ, කරණසාධනං, නත්ථි නාසා යස්සාති වා අනං, සාලොපො, රස්සො ව. ක්ලිවෙ'නං, සකටො, නිත්ථිත්‍යමරකොසො [අමර 18.52].

ද්වයං චක්කෙ. කරොති ගමනමනෙතෙති චක්කං, ද්විත්තං, චක්කාදි. රථස්ස අඬගං රථඬගං. තස්ස චක්කස්ස අත්තො අවසානං නෙමි, සා නාරියං ඉත්ථියං. නයති චක්කං නෙමි. යා භූමිං ඵුසති, නී නයෙ, මි, ඊපච්චයෙ නෙමි ව. පටිපාත්‍ර.

374. තම්මජ්ඣෙ තස්ස රථස්ස, චක්කස්ස වා මජ්ඣෙ චක්කාකාරො පිණ්ඩිකා, යස්සං සබ්බානි කට්ඨානි ආසජ්ජන්තෙ. පිණ්ඩිකාසාභවරියා නාහි ඉත්ථි, ඊපච්චයෙ නාහි ව. සබ්බානි කට්ඨානි පිණ්ඩිකානි පිණ්ඩිකා, පිණ්ඩ සඬසාතෙ, අ, සකත්ථෙ කො. පිණ්ඩිපි, නාහි වියාති නාහි.

රථස්ස යුගකට්ඨං යත්‍ර ආසජ්ජතෙ, ස යුගන්ධරො. කුං පථවිං වුණොති අච්ඡාදයතිති කුබ්බරො, වු සංවරණෙ, රො, උස්සත්තං. යුගං ධාරෙතිති යුගන්ධරො, සඤ්ඤායං අ, අභිධානා රස්සො.

අක්කො සකටං, තදවයවො වා, තථා වාහාජයාවරියො –

“අක්කො විහිටකෙ නිම්බෙ, සකටෙ ව බ්‍යවහාරෙ;
රථස්සාවයවෙ කස්සෙ, පාසකෙප්‍ය'ක්ඛ'මිත්ථියෙ”ති.

තස්සග්ගගතෙ කිලෙ ආණි, ඉත්ථි. අණිපි, “සිමාස්සික්ඛග්ගකිලෙසු, අණි ආණි ඉමෙ ද්විසු”ති [විත්තාමණිට්කා 18.56] හි රුද්දො ද්විධා පඨති. “අණි ආණි ව අක්ඛග්ගකිලෙ සිමාස්සිසු මතා”ති ව නානත්ථසඬගහොපි. අස්සි කොණො. අණ සද්දෙ, ණි. පුබ්බපක්ඛෙ න වුඬ්ඪි, අන පාණනෙ වා, ණත්තං. කණ්ඩකාදිසත්ථෙහි පරිරක්ඛණත්ථං කතො රථාවරණො වරුටො, යො “රථගුත්ති”ති බ්‍යාතො. වර වරණෙ, වරණමෙත්ථාවරණං, යථා රථං ටීරත්ථං තට්ඨඤ්ච ගොපතිති රථගුත්ති, ඉත්ථි, “ගුත්ති කාරාගාරෙ වුත්තා, භූගතෙ රක්ඛණෙ යමෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ.

375. රථාදීනං පුරොභාගසඬ්ඛානෙ මුඛෙ ධුරො. ධර ධාරණෙ, අස්සු, යානමුඛංභ්‍යත්‍ර. අක්ඛොපක්ඛරාදයො රථස්ස අඬ්ඛා නාම. අක ගමනෙ, ඛො, අක්ඛො, ද්විත්තං රථවක්කානං අන්තරගතො කට්ඨවිසෙසො. උපරි කරියතෙති උපක්ඛරො, අක්ඛස්සොපරි කට්ඨවිසෙසො. අමරකොසෙ පන උපක්ඛරසද්දස්ස සබ්බරථාවයවචාචකත්තං වුත්තං. “රථඬ්ඛන්තු උපක්ඛරො”ති [අමර 18.55]. “අපක්ඛරො”තිපි පාඨො.

සබ්බස්මිං හත්ථාදිකෙ වාහනෙ යානාදිත්තයං, සබ්බත්‍ර කරණසාධනං. යොජනීයං යුජ්ජතෙනෙනාති යොග්ගං, ණොයා. පත්තං ධොරණඤ්චාත්‍ර. පත ගතියං. ධොර ගතිවාතුරියෙ, එත්ථාපි කරණසාධනං.

376. චතුක්කං සාරථිමිහි. රථෙන චරති සිලෙනාති රථචාරී. සචති පෙරයතීති සුතො, සු පෙරණෙ, තො. අජ ගමනෙ. පාපෙතීති පාජිතා, රිතු, දීඝාදි. සර ගතියං, ථි, රථෙන සහ ගච්ඡතීති වා සාරථි, ඉණ, අඤ්ඤත්‍රොපචාරා. නියන්තා, යන්තා, ඛන්තා, සබ්බාට්ඨො, දක්ඛිණත්ථො, රථකුටුම්භිභ්‍යත්‍ර.

“නියන්තා පාජිතා යන්තා, සුතො ඛන්තා ච සාරථි;
සබ්බාට්ඨො දක්ඛිණත්ථො ච, සඤ්ඤා රථකුටුම්භිනො”ති [අමර 18.56-60]. —

වුත්තං. අත්ථතො සාරථිනො රථකුටුම්භි ච නාමං. රථනායකෙ තු “රථාරොහො ච රථිකො රථි”ති පච්ඡා චක්ඛති. බුද්ධි සංපෙසනෙ, තු, දස්ස තො, උස්සත්තඤ්ච, ඛන්තා.

තිකං රථෙ පාජිතතරා අඤ්ඤෙ යොධා, අත්‍ර යෙ “රථනායකා”තිප්‍රච්චන්තෙ. රථමාරොහතීති රථිකො, රථි ච. රථෙන යුජ්ජතීති වා රථිකො, රථි ච. රථිනො, සන්දනාරොහොභ්‍යත්‍ර. ද්වයං යොධෙ. යුධ සම්පහාරෙ, ණො. හටති යුජ්ජතීති හටො, අ. ක්චචි යොද්ධොපි.

377-379. චතුක්කං පදාතිකෙ. පදෙහි අතති අජතීති පදාති, අත සාතච්චගමනෙ, ඉ. පද ගමනෙ. පදතීති පත්ති, ඉ. ද්විත්තං. පදෙන අදතීති වා පත්ති, අලොපො, දස්ස තො, ඉමෙ ද්වෙ, චක්ඛමානා ද්වෙ ච පුමෙ. පදෙහි ගච්ඡතීති පදගො, පදිකො. පාදාතිකො, පදාජයොභ්‍යත්‍ර [පාදෙහි අජති ඊ, රස්සො ච පදාජිං (විත්තාමණිට්ඨකා 18.66)].

ජක්කං කචචෙ. නහ ඛන්ධනෙ, කරණෙ ණො. කඬ්ඝ ගත්තත්ථො, අටො. වරියනෙ තත්ති වම්මං, වර වරණෙ, වර ඉච්ඡායං වා, මො, රස්ස මො. කච ඛන්ධනෙ, අ, වකාරචණ්ණාගමො. උරො ඡාදයන්තයනෙනාති උරච්ඡදො.

වාසද්දො ද්විත්තං පුන්තපුංසකත්තං සම්පිණ්ඨෙති. ජල දිත්තියං, ණ්චු. තනුත්තං, දංසනං, ජගරොපායු. “ජගරො කඪ්ඨකටො යොගො, සන්තාහො ච උරච්ඡදො”ති [විත්තාමණිවිකා 18.64 ඛ්‍යාඛ්‍යාසුධා 2.8.64] වොපාලිතො.

තිකං කතසන්තාහෙ. වම්මෙන සම්මා නද්ධවාති සන්තද්ධො, ධො. සප්පු ගතියං, අ. වම්මෙන නද්ධවා වම්මිකො. දංසිතො, උරච්ඡදිකො, බ්‍යුළුභකඪ්ඨකටො, ජගරිකොපායු.

ද්වයං පරිද්ධිතෙ වත්ථාදො. ආපතිපුබ්බො මුවධාතු පරිද්ධනෙ, උභයත්ථ තො, භූජාදි. පක්ඛෙ “සුසප්පසකතො ක්ඛක්කා වෙ”ති සුත්තෙ චකාරෙන තපච්චයස්ස ක්කො, ධාත්වන්තලොපො ච. පිනද්ධො, අපිනද්ධොපායු. පුබ්බපක්ඛෙ අපිස්සාකාරලොපො.

චතුක්කං අභිචාරපදාතිමිහි. පුරෙ වරණසිලො, සත්තමියා අලොපො උභයත්‍රාපි. පුබ්බෙ ණි. පරපක්ඛෙ අ, පුබ්බං, පුබ්බෙ වා ගච්ඡතීති පුබ්බඪගමො, දුතියායාලොපො. පුරොගො, අග්ගෙසරො, පට්ඨො, අග්ගතොසරො, පුරස්සරො, පුරොගමොපායු.

ද්වයං අසිසගාමිති. මන්දං ගච්ඡති සිලෙනාති මන්දගාමී, ණි. මන්ථ විලොළනෙ, අනෙකත්ථත්තා සංකිලෙසෙ ච. සංකිලිස්සතෙති මන්ථරො, අරො.

තිකං වෙගිති. තුරමෙති ගච්ඡතීති තුරිතො, ඉ ගතියං, තො. තුරස්සි, පජවී, ජවොපායු. ද්වයං ජෙතුයොග්ගතාමත්තෙ. ජී ජයෙ, තබ්බො, ජෙතබ්බං, ණාපච්චයෙ ජෙය්‍යං.

380. තිකං සුරෙ. සුර වීර වික්කන්තෙති චුරාදිධාතු. සුරයති, වීරයතීති සුරො, වීරො ච, අ, දීඝාදි, කන්ත ජෙදනෙ. වික්කන්තො. ද්වයං සභායමත්තෙ. සභ එති ගච්ඡතීති සභායො, සබ්බත්‍ර කත්තරි ච අ. අනුසද්දො පච්ඡාත්ථො. සමාති එතෙ ද්වෙ තුල්‍යත්ථා. අනුජලපො, අභිසරොපි. සන්තද්ධප්පභූති සන්තද්ධසද්දාදයො අනුවරන්තා තිසු.

පාථෙය්‍යං නාම රාජාදීනං යාත්‍රාස්ථෙව බහුලං පවත්තතීති ඉධ තං චුත්තං, පථෙ හිතං පාථෙය්‍යං, එයොයා. සම්බ මණ්ඩලෙ, අලො, සමෙති අද්ධානපරිස්සමමෙතෙනාති වා සම්බලං, අලො, බාගමො ච.

381. චතුක්කං සෙනායං. වාහයොගා වාහිතී. ධජයොගා ධජිතී. සි බන්ධනෙ, තො, සෙනා. චමු අදනෙ, ඌ. වමති හීරුන්ති චමු. පුතනා, අතීකිතී, වරුථිතීපායු. එත්ථ ච පුතනා අතීකිතී වාහිතී චමු සෙනාහෙදෙපි.

“පුත්තනා’නිකිනී වමු, සෙනා සෙනාන්තරෙපි වෙ”ති රුද්දො, “සෙනාපහෙදෙ සෙනායං, සවන්තාමපි වාහිනී”ති රහසො ව. චක්කාදිතිකං සාමඤ්ඤෙන සෙනායං, සෙනඬගෙ ව. වාණකො තු සෙනාවිසෙසෙ අනීකො වුත්තො “තිණි තිකාන්තනීක”න්ති.

අස්සෙව කාමන්දකියෙ විවරණං, යථා —

“අස්සස්ස පත්තියොධා යෙ, භවෙය්‍යං පුරිසා තයො;
ඉති කප්පා තු පඤ්චස්සා, විධෙය්‍යා කුඤ්ජරස්ස තු;
පාදඬගො පාජිතාවන්තො, පුරිසා දස පඤ්ච ව;
විධානමිති නාගස්ස, චතුක්කං සන්දනස්ස ව;
අනීකමිති විඤ්ඤෙය්‍ය-මිති කප්පා නව ද්විපා”ති.

කරියතෙ විග්ගහො යෙනෙති චක්කං. බල සංවරණෙ, අ. අණ සද්දෙ, ඉකො. වාකාරො නපුංසකත්තං සමුච්චිතොති.

චතුරඬගබලාය සුසන්තද්ධාය සෙනාය යුද්ධත්ථං දෙසවිදෙසෙ වින්‍යාසො විහජිත්වා න්‍යසනං යපනං බ්‍යුහො කථායතෙ. විහජිත්වා උභනං යපනං බ්‍යුහො. තබ්බෙදා දණ්ඩහොගමණ්ඩලාසංභතා චත්තාරො පකතිබ්‍යුහා. තත්‍ර අනීකානං තිරියතො වුත්ති දණ්ඩො. සමත්ථානමනීකානමත්ථාවුත්ති අඤ්ඤාඤාඤාතො වුත්ති හොගො. මණ්ඩලරචනාය සරත්තානමනීකානං සබ්බතො වුත්ති සප්පසරිරම්ච මණ්ඩලො. යීතානමිතරෙතරාසං භතානං විසිලිට්ඨතරානං අනීකානං පුපුචුත්ති අසංභතො. තදුත්තං කාමන්දකෙන —

“තිරියතො වුත්ති දණ්ඩාබ්‍යා, හොගොත්ථාවුත්තිරෙව ව;
මණ්ඩලො සබ්බතොවුත්ති, පුපුචුත්ති අසංභතො”ති.

බ්‍යුහසමවෙතො ඵව බ්‍යුහස්සෙකදෙසො පච්ඡාභාගො බ්‍යුහපණ්හි, බ්‍යුහස්ස පච්ඡා, බ්‍යුහන්තරමෙව වා. යත්‍ර යීතො රාජා සසෙනං පටිග්ගණ්හති, තං සෙනාය පච්ඡා ධනුසතද්වයන්තරෙන යීතපරිසසහිතං අනීකං “පටිග්ගහො”තුවුවතෙ.

382-383. එකො හත්ථී ද්වාදසපුරිසසහිතො “එකො හත්ථී”තුවුවතෙ, එතෙන ලක්ඛණෙන අධමන්තතො හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන තයො හත්ථීතො හත්ථානීකං නාම, තථා එකො තුරඬගො තිපුරිසසහිතො, එකො ව රථො චතුපුරිසසහිතො එකො භයො, එකො රථොති එතෙන ලක්ඛණෙන අධමන්තතො තයො භයා ව තයො රථා ව භයානීකං, රථානීකං නාම, තෙනාහ “තයො තයො ගජාදයො”ති. සසත්ථා බග්ගාදිසත්ථහත්ථා චතුප්පනා

චත්තාරො පුරිසා පත්තානිකං නාම වුත්තා. හෙට්ඨිමන්තතොයෙවෙත්ථාපි පරිච්ඡෙදො. අමරකොසෙ ත්වඤ්ඤථා කථිතා —

“එකකෙහරථා ත්‍යස්සා, පත්ති පඤ්චපදානිකා;
පත්‍යඨගෙහි තිගුණෙහි, කමා සඤ්ඤා යථොත්තරං.

සෙනාමුඛං ගුම්ඛගණා, වාහිනී පුත්තා වමු;
අනිකිනී ච තාසන්තු, දස අක්ඛොහිනී මත”න්ති [අමර 18.80-1].

ත්‍යස්සත්ථො — තීහි අස්සෙහි ගජෙනෙකෙන රථෙන ච පදාතීහි ච පඤ්චහි පත්ති නාම සෙනන්තරං. පත්‍යඨගෙහි සබ්බෙහි ගජාදීහි යථාපුබ්බං ගුණෙහි යථොත්තරං කමෙන සෙනාමුඛාදිකා සඤ්ඤා භවති. යථොත්තරන්ති වචනෙන යථාපුබ්බමිත්‍යත්ථමාහ, තෙනෙදං වුත්තං “භවති තයො පත්තිනො සෙනාමුඛං. තීහි සෙනාමුඛෙහි ගුම්ඛො. ගුම්ඛත්තයෙන ගණො. ගණත්තයං වාහිනී. වාහිනිත්තයං පුත්තා. පුත්තන්තයං වමු. වමුත්තයං අනිකිනී. තාසං අනිකිනීනං දස අක්ඛොහිනී”ති.

තත්‍ර රථානං සඬ්ඛ්‍යා සත්තතිසහිතෙහි
අට්ඨසතෙහාධිකාන්‍යකච්ඡතිසහස්සානි, එවමෙව ගජානම්පි සඬ්ඛ්‍යා, තථා ච

පඤ්චසට්ඨිසහස්සානි, ඡසතානි දසෙව තු;
සඬ්ඛ්‍යා තා තුරඬ්ඛානඤ්ඤි, විනා රථෙ තුරඬ්ඛගමෙ.

නරානං සතසහස්සං, සහස්සානි නවෙව ච;
සතානි තීණි ච’ඤ්ඤානි, පඤ්ඤාසඤ්ච පදාතයොති [ඛ්‍යාඛ්‍යාසුඛා 2.8.80].

384. හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන සෙනං දස්සෙත්ථා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන දස්සෙතුමාහ “සට්ඨි...පෙ.... යන්ති”චවාදි. යන්ති යා යානං කුබ්බන්ති යා සෙනාය කත්තුභූතාය ධුලිකතෙසු සන්තෙසු. කෙසු? සට්ඨිවංසකලාපෙසු. කිත්තකප්පමාණෙසු? පච්චෙකං සට්ඨිදණ්ඩවන්තෙසු, එසා අක්ඛොහිනී නාම සෙනා උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන. කෙනාපි බොහෙතුමසක්කුණෙය්‍යතාය අක්ඛොහිනී, යු, නදාදි. බුහ වලනෙ.

385. චතුක්කං සම්පත්තියං. ධනුක්කංසො සම්පත්ති. පද ගමනෙ, භාවෙහි. යුපක්කං “ඉත්ථියමතියවො වා”ති අ. ලක්ඛ දස්සනඬ්ඛකෙසු, ඊ, ලක්ඛි, සිරි ව පුබ්බෙ දෙවතාවසෙන වුත්තා, ඉධ ධනුක්කංසවසෙන.

ද්වයං සම්පත්තිවිපරිතායං. විරූපං පජ්ජතිති විපත්ති, පදිම්භා කත්තරිති. විරූපං පජ්ජනං වා විපත්ති, භාවෙති. ආපදාසහවරණතො විපත්ති ටීයං.

චතුක්කං සත්ථමත්තෙ. ආදාය යුජ්ඣන්තෙ යන්ති ආවුධං, යස්ස වො. ආයුධං වා. හර හරණෙ. හරති ජීවිතන්ති හෙති,ති, අස්සෙ, රලොපො, හනතිවසෙන වා සිද්ධං. සස හිංසායං, ටො. අත්ථංපායු. අසු බෙපනෙ.

386-387. සඬ්ඛෙපෙනායුධං දස්සෙතුමාහ. මුත්තාමුත්තඤ්ච අමුත්තඤ්ච පාණිතො මුත්තඤ්ච යන්තමුත්තඤ්චෙති සකලං තං ආයුධං චතුබ්බිධං බහුනම්පි තබ්බෙදානතිවත්තනතො.

චතුත්තං සරූපමාහ “මුත්තාමුත්තඤ්චා”දි. යට්ඨි නාම සත්ථවිසෙසො, න කත්තරදණ්ඩො.

“යට්ඨි භාරලතාසත්ථ-හෙදෙසු ධනුදණ්ඩකෙ”ති හි නානත්ථසඬ්ඛනෙ.

තදාදි ආයුධං මුත්තඤ්ච තං අමුත්තඤ්චෙති මුත්තාමුත්තං, කම්මධාරයො, යථා කතාකතං. ජුරිකා අසිපුත්ති, තදාදිකං අමුත්තං. යන්ත සඬ්ඛොවනෙ, යන්තං, ධන්වාදි.

388-389. පඤ්චකං ධනුම්භි. උසුං අසති බිපතීති, කම්මනි ණො, උස්සි. ධන ධඤ්ඤෙ, උ, හන හිංසායං වා, උ, හස්ස ධො, ධනු. “ධනු වංසවිසුද්ධොපි, නිග්ගුණො කිං කරිස්සති”ති [හිතොපදෙස කථාමූල 23] පුමෙ පයොගො. “සරා වාපො ධනු ඉත්ථි, තුණතා තිණතාපිචෙ”ති [තිකණ්ඩසෙස 2.8.51] තිකණ්ඩසෙසො. කිං නාමෙන දණ්ඩයතීති කොදණ්ඩං, දණ්ඩ නිපාතනෙ, කිං නාමෙන දමාතීති වා කොදණ්ඩං, දමුධාතුම්භා ධො, කිං නාමෙන දුනොතීති වා කොදණ්ඩං, දු පරිතාපෙ, ධො නිපාතනො, කුට්ඨත්තා වා කුච්ඡිතො දණ්ඩො යස්සත්ථිති කොදණ්ඩං. වප සන්තාපෙ, අ, වපො, වංසහෙදො, තබ්බිකාරො වාපො, ණො. සරමසති බිපතීති සරාසනං. කම්මුකම්පි. කම්මාය පහවතීති කම්මුකං.

තිකං ගුණෙ. ගච්ඡති සරො යෙනාති ගුණො, මස්ස ණො, අස්සු, ගු සද්දෙ වා, ගවති ඵනෙනාති ගුණො, යු, ණත්තං. ජර වයොභානිම්භි, අ, ජියාදෙසො. පක්ඛෙ ඉකාරලොපො, ජයා. “ජියා වාථා”තිපි පාඨො, තදා ද්වයං ගුණෙ. මුබ්බි, සිඤ්ජිනිපායු. මුබ්බවිකාරො මුබ්බි. සිඤ්ජ අඛ්‍යාත්තසද්දෙ, ඉති.

තිපාදො කණ්ඩෙ. සර හිංසායං. සරන්තානෙනාති, පුමෙ, සඤ්ඤායං ණො. පත්තං වාපො, තංයොගා පත්ති, ඊ. සා තනුකරණාවසානෙසු, දිවාදි, ණ්චු,

යස්සාලොපො. වණ්ණනෙ සද්දායනෙනෙනෙති වාණො, ණො, වණ සද්දෙ. කණ්ණනෙනෙනෙති කණ්ඩං, කණ සද්දෙ, ඩො, කණ්ඩ හෙදෙ වා. ඉස ගමනෙ, උ, ඉස්සු, උස දාහෙ වා. බුර ඡෙදනෙ, අපො, අථ වා ඛෙ අරති ගච්ඡතිති බුරො, අස්සු, තං පාතිති බුරප්පො. තිජ නිසානෙ, යු. අස බිපනෙ, කම්මෙ යු. විසිබො, අජිම්භගො, බගො, ආසුගො, කලම්බො, මග්ගණො, රොපොප්පා. විසන්තො බණ්ණිති විසිබො. කල මදෙ, අම්බො. මග්ග අන්වෙසනෙ, යු. රුප විමොහනෙ, දිවාදි, අ, රොපො. “ථුලබ්බො විපාටො ව, චිත්තප්පිබ්බො සරොපි වෙ”ති [තිකණ්ඩසෙස 2.8.52] තිකණ්ඩසෙසෙ.

පඤ්චකං කලාපෙ. තුණ පුරණෙ, වුරාදි, නදාදි. “තුණො නිසඬිගො තුණිරො, උපාසඬිගො ව වාණධි”රිති [විත්තාමණිටිකා 18.88] අමරමාලායං පුංසකණ්ඩෙ. “තුණා”තිපි ඉත්ථිලිඬිගප්පකරණෙ වුත්තො, ඉධ පන “තුණි, තුණො”ති ද්විසු, සරසමුහානං යානත්තා කලාපො. ඉරපච්චයෙ තුණිරො. වාණා සරා ධියන්තෙත්තෙති වාණධි. “තුණො පසඬිග තුණිර-නිසඬිගා වාණධි ද්විසු”ත්තමරසිහෙ.

390. ද්වයං වාඡෙ, යං “කණ්ඩපත්ත”මිත්තුවචනෙ. පත ගමනෙ, කරණෙ බො, තස්ස කො, පක්ඛෙන කතත්තා වා පක්ඛො. වජ්ජනෙනනාති වාඡො, ණො. විසමපිවිත්ථාති විසප්පිතො සරො දිද්ධො නාම. දිස අප්පිතියං, තො. ලිත්තොප්පා.

තිකං විජ්ඣිතබ්බෙ. විජ්ඣිතත්ථං ලක්ඛ්‍යතෙති ලක්ඛං. විජ්ඣිතබ්බන්ති වෙජ්ඣං, ණො, කුසස්ස ජ්ඣො, ඉස්සෙ. සරො වයති ගච්ඡති යස්මිං සරඛ්‍යං, වස්සාකාරලොපො. නිච්චං සරානමභ්‍යාසනං වසිකරණං සරාභ්‍යාසො. “ඛ්‍යාධෙප්පාපාසනායඤ්ච, වාණාභ්‍යාසෙප්පාපාසන”න්ති රුද්දො. ලක්ඛමුපගන්ත්වා අසනං බිපනං උපාසනං.

391. පඤ්චකං බග්ගෙ. මණ්ඩලං අග්ගං යස්ස. නිග්ගතො තිංසනො’ඬිගුලිතො නෙත්තිංසො. අස බෙපනෙ, අසනෙ බිජ්ජනෙති අසි, ඉ. බග්ග බණ්ඩහෙදෙ. සායකො සරෙපි. වන්දහාසො, රිට්ඨි, කක්ඛලකො, කරවාලොප්පා. තස්ස බග්ගස්ස පිධානෙ කොසි, ඉත්ථි. කුස සිලෙසනෙ, ඉ, කොසි, රස්සන්තො. බග්ගජුරිකාදීනං මුට්ඨියං ථරුසද්දො. ථර සත්ථගතියං, උ.

392. තිකං බග්ගාදීනං සත්ථානං වාරණඵලකෙ. බෙට්ඨකන්ධනෙ, ඤ්චු. ඵල විසාරණෙ, ඤ්චු. ඵලතිති ඵලකං, අනිත්ථි. වර ගතිහක්ඛනෙසු, මො, වමු අදනෙ වා, අ. ඵලම්පි.

වණ්ටානිභාරස්සාබ්බගාකති හත්ථකුණ්ඩාදි ඉල්ලී, ඉලීපි, ඉල ගතියං, නදාදි. කරං පාලයතීති කරපාලිකා, ණ්වු.

ද්වයං අසිපුත්තියං. පුර ඡෙදනෙ, ණ්වු. සසු හිංසායං,ති, නදාදි. අසිනො පුත්තී, අසිධෙනුකාපි.

ද්වයං වඨ්ඨකීනං මුග්ගරෙහි සමානාකාරායුධහෙදෙ. ලග සඬගෙ, අලො, අස්සු, ළත්තඤ්ච. මුරං ගිරතීති මුග්ගරො, රස්ස ගො, ගිර නිග්ගිරණෙ, මුච්චතීති වා මුග්ගරො, අරො. දුසණො, සනොපි.

393. ද්වයං සල්ලෙ. සල ආසුගතියං, අ, සර හිංසායං වා, ලො, රස්ස ලො. සඬක සඬකායං, උ. සුලම්පි. සුල රුජායං.

ද්වයං වාසියං. වස ඡෙදනස්නෙභාවභාරණෙසු, ණි. තච්ඡ තනුකරණෙ, යු, නදාදි.

ද්වයං ඵරසුම්හි. ඡෙදකත්තා කුච්ඡිතා ධාරා යස්සාති කුධාරී. කුධාරොපි. පරං සසති හිංසතීති ඵරසු. උ, පස්ස ථො, සලොපො ව. පරසුපි, සො පරසුසද්දො නපුංසකො. පරසුධොපායු.

ද්වයං පාසාණවිදාරණෙ. ටඬක ඛන්ධනෙ. දර විදාරණෙ. පාසාණං දාරයතීති පාසාණදාරණො, යු. පාසාණදාරකොපි.

394. ද්වයං හත්ථප්පමාණෙ කණයෙ [කණ්ඩෙ (වින්තාමණිටිකා)]. වක්කපුරණාදිවායුචසෙන ඛිප්පතෙ. කණ සද්දෙ, අයො. හින්දනසීලතාය හින්දී, වාති ගච්ඡති තෙනාති වාලො, අලො, හින්දී ව සො වාලො වාති හින්දීවාලො, ළත්තෙ හින්දීවාලො, රස්සො.

වක්කාදයො සත්ථහෙදා. තත්‍ර වක්කාකාරො ආයුධවිසෙසො වක්කං. කන්ත ඡෙදනෙ, අස්සු, කුන්තො දීසදණ්ඩො. ගදා, සත්ති ව පසිද්ධා.

තිකං කොණභාගෙ. කුණ සද්දොපකරණෙසු, කුණ සඬකොචනෙ වා, ණො. සි සෙවායං, අ, රස්සො, අස්සො. කුට කොට්ඨ්ලෙ, ඉණ.

395. ද්විපාදං විජ්ඣිසස්ස යාත්‍රායං, සබ්බත්‍ර භාවසාධනං. යා පාපුණෙ, නික්ඛම්ත්වා යායතෙ නියානං, යු. “ඡදාදිහි තත්‍රණ”ති තුණ. යාත්‍රා, ආ. නදාදිනො ආකතිගණත්තා ඊපච්චයාභාවො. යා ගතීනිවත්තියං, පපුබ්බො යාතෙ, යු, පතිට්ඨියතෙ පටිඨානං, පුරෙවාරිමිහි පටිඨො.

පඤ්චකං ධූලීමත්තෙ. තථා ච “පංසු බොදො මනො රෙණු, චුණ්ණො ධූලි’ත්ථියං භවෙ”ත්‍යමරමාලා. චුණ්ණ පිසනෙ, චුණ්ණ සඤ්චුණ්ණනෙ වා. පංසු නාසනෙ, උ. රන්ජ රාගෙ, රජො, මනොගණොපි නපුංසකෙ, තංසභවරණනො පංසුපි. “ක්ලිවං’පරාධෙ රෙණුමහි”ති රහසො. අථ චා චුණ්ණරජොසභවරණනො පංසු නපුංසකෙ. ධූ විධුනනෙ, ධූ කම්පනෙ වා, ලි, නදාදි. ඊ ගතියං, ණු, ඉස්සෙ.

396. වංසක්කමචෙදිවංසථුතිං යො කුබ්බති, සො මාගධො. තස්මිං මධුකො චුත්තො. සො ච බත්තියාවෙස්සසම්භවො භවති, වංසමග්ගං ථවතීති මාගධො, ථස්ස ධො. මග්ගං ධවතීති මධුකො, ණ්චු, ග්ගලොපො.

වීරියාදිථුතිං සීලෙන යො පයති, සො චන්දී, තස්සීලාදීසු ණි.

යො නිසාවසානං විභාවෙන්තො බොධයති, සො චෙතාලිකො, විභාවෙන්තො තාළසද්දෙන බොධයතීති චෙතාලිකො, ණිකො.

චක්කෙන චරන්තො බහුහි පිළෙත්වා යො පයති, සො චක්කිකො, උභයත්‍ර චරත්‍යත්ථෙ ඉකො. සණ්ඨ භාසත්ථො, චුරාදි.

397. පඤ්චකං ධජෙ. කිත නිවාසෙ, රොගාපනයනෙ ච, උ, කිතති අපනෙති එතෙනාති කෙතු. ධජ ගමනෙ, අ. උප්පතතීති පටාකා, ආකො, පට ගතියං වා, පටාකා. කෙන වාතෙන දලියතෙ විදාරියතෙති කදලී, නදාදි, ඡන්තහින්තත්තා කුච්ඡිතං දලං පත්තමෙතිස්සාත්ථීති වා කදලී, පටාකා සභවරණනො ඉත්ථියං. කදලී මොවෙපි. යුමහි කෙතනං. එත්ථ ච ධජසභවරණනො කෙතු පුත්තපුංසකෙ. “පටාකා චෙජයන්තී ච, කෙතනං ධජ’මනිත්ථී”ත්‍ය [\[අමර 18.99\]](#) මරකොසෙ.

අඤ්ඤමඤ්ඤස්සෙති එකමපෙක්ඛිත්වා අපරස්සාපරං අපෙක්ඛිත්වා අඤ්ඤස්ස. යො අභංකාරො අභිමානො, සො “අභං අභ”මිති කරොතීති අභමභමිකා භවෙ. “අභං අග්ගො භවාමි, අභං අග්ගො භවාමි”ති අඤ්ඤමඤ්ඤමතික්කම්ම යොධානං සමග්ගෙ ධාවනං, තත්‍ර තු අභංපුබ්බිකා. අභංසද්දො විභත්තිපතිරූපකො නිපානො, සකත්ථෙ කපච්චයෙ කතෙ විච්ඡායං ගම්‍යමානත්තා ද්විත්තාභාවො.

398. චතුක්කං බලෙ. බල පාණනෙ, කරණෙ අ. ධා ගතීනිවත්තියං, කරණෙ මො, ධස්ස ථො. සභතෙනෙනාති සභං, සභොපි. සක සත්තියං,ති. ද්‍රවිණං, තරො, පරක්කමො, පාණොපි.

අතිසුරතා වික්කමො නාම.

ජයෙ ජිනෙ සති, කාරණභූතෙ වා කතං පානං ජයපානං. අමරකොසෙ පන “වීරපානං තු යං පානං, ජාතෙ භාවිති වා රණෙ”ති [අමර 18.103] චුත්තං. තස්සත්ථො — භවිස්සතිරණෙ ජීවිතසංසයා සංභාසුප්පාදනත්ථං, දෙවතායාවනපුබ්බකං සජාතියෙහි සහ සම්භූය යොධානං යං පානං ජාතෙ ව රණෙ විජයස්ස සන්දස්සනත්ථං, තං වීරපානමුවිවතෙ.

399-400. සාධිසපජ්ජං යුද්ධෙ. සඬගාම යුද්ධෙ, චුරාදි, අ. හර හරණෙ, පසය්හකරණෙ ව. අර ගමනෙ, අ. සමරං. රණ සද්දෙ, ද්වෙප්පානිත්ථියං. අජ ගමනෙ, ණි, ආජී, රස්සන්තො. ආහුයාන්තෙ අස්මිංයොධා, හු සද්දෙ, අ. යුධ සම්පහාරෙ, තො. ආදාය යුජ්ඣන්තෙත්තු ආයොධනං, යු. යුජ යොගෙ, සංයුගං, සංයුත්තමිපි. භණ්ඩ පරිභාසනෙ, යු. විග්ගය්හන්ති යුජ්ඣන්තාස්මිං විග්ගහො. කලහන්තාස්මිං කලහො. මෙධ මෙධාහිංසාසඬගමෙසු, ණ්චු. ජඤ්ඤං, පච්චාරණං, අක්කන්දනං, සඬබ්බං, සමිකං, සම්පරායකං, අනිකං, අභිසම්පාතො, කලිසං, ථොටො, අත්තාමද්දොඉච්චාදයොපි යුද්ධෙ. කෙච් පන “භණ්ඩනාදිපඤ්චකං කලහෙ, න යුද්ධෙ”ති වදන්ති, තං “භණ්ඩනං කචචෙ යුද්ධෙ, බලිකාරෙපි වත්තතෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ චුත්තත්තා න ගහෙතබ්බං.

ද්වයං මුවිජායං. මුවිජ මොහසමුස්සයෙසු. මුහ වෙවිත්තෙ. තිකං බලක්කාරෙ. පසහනං පසය්හො, සහ සත්තියං, ණොයා. බලිතො, බලෙන වා කරණං බලක්කාරො. භය් බලක්කාරෙ, ණො. පසඬගොපි.

401. සුභාසුභානං ඵලානං සුවිකා පකාසකා යා භූතස්ස වත්ථුනො විකති අඤ්ඤා උජ්ජන්ති, සා උජ්ජාතො. සුභාසුභඵලං පකාසෙන්නො පතති ගච්ඡන්ති උජ්ජාතො. උජ්ජාදොපි. තසද්දො’යං පුබ්බපදස්ස, අපරපදස්ස වා ලිඬගමාදත්තෙ. “අවිජ්ජා ව සා පච්චයො වාති අවිජ්ජාපච්චයො, විග්ගහො ව තං වාක්‍යඤ්චෙති විග්ගහවාක්‍ය”ත්තාදීසු, ඉධ පන පුබ්බපදස්ස ලිඬගමාදත්තෙ. උජ්ජාතස්ස තත්තු යුද්ධපක්කමෙත්තාහිධානං.

චතුක්කං උජ්ජාතස්ස පරියායෙ. ඉ ගමනෙ,ති, දීඝාදි. සබ්බකාලං න ජායතීති අජඤ්ඤං, ණොයා, ඵලං න ජනෙතීති වා අජඤ්ඤං, තඤ්ඤි ධුමො විය අග්ගිස්ස කම්මඵලස්ස පකාසනමත්තමෙව කරොති, න තං ජනෙතීති අජඤ්ඤං නාම. උපගන්ත්වා සජ්ජති පකාසෙතීති උපසග්ගො, ණො. උපගන්ත්වා දුනොතීති උපද්දො, දු පරිතාපෙ, අ. ඵත්ථ ව ඊත්තාදයො ජනකෙපි වත්තන්ති, යථා ජරාදිනමුපද්දවා.

402. මල්ලයුද්ධමිහි බාහුයුද්ධමිහි නිබ්බුද්ධං. අධොභාගං ඛන්ධනං වා කත්වා යුජ්ඣන්ත්‍යත්‍ර නිබ්බුද්ධං, යස්ස බො, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වෙධං නිබ්බෙධෙන්ත්‍යත්‍රෙති වා නිබ්බුද්ධං. වෙධ වෙධනෙ, තො, එස්සු, අඤ්ඤත්‍රොපචාරා. ද්වයං ජයක්‍රියායං. ජී ජයෙ, “භාවෙ වා”ති ණො. රණෙ යුද්ධෙ යො භඩ්ගො, සො පරාජයො. පරාපුබ්බො ජී යුද්ධභඩ්ගෙ. ද්වයං පලායනමත්තෙ, න තු සඩ්ගාමතොයෙව පලායනෙ. පරිවජ්ජෙන්වා අයනං ගමනං පලායනං. අපවජ්ජෙන්වා ගමනං අපක්කමො. පදාවො, දාවො, සන්දාවො, විද්දාවො, දවො, අපයානංපාත්‍ර.

403. පජ්ජං මාරණෙ. මර පාණවාගෙ, සබ්බත්ථ භාවසාධනං. මාරියනෙ මාරණං, යු. හන හිංසායං, ණමිහි “හනස්ස සාතො”ති සාතාදෙසො. නස අදස්සනෙ. සුද ධාරණෙ. හිංස හිංසායං. සර හිංසායං, ඉත්ථියමාපච්චයො, හිංසා. ණමිහි හනස්ස වධාදෙසො. සස හිංසායං. යුමිහි හනස්ස සාතො, සාතනං, නිබ්බරහනං, නිකාරණං, පවාසනං, සඤ්ඤාපනං, පමථනං, කථනං, උජ්ජාසනං, ආරම්භො, පිඤ්ජොපාත්‍ර. වරහ බාධාන්‍යපරිභාසනහිංසාදානෙසු. කර හිංසායං. වස නිවාසෙ, පපුබ්බො හිංසත්ථො. ඤා මාරණතොසනනිසාමනෙසු, පාගමො, සඤ්ඤාපනං. මථ විලොළනෙ. කථ හිංසත්ථො. ජසු හිංසායං, ජසි තාළනෙ වා, වුරාදි. ආපුබ්බො රහි මාරණෙ. පිඤ්ජ හිංසාබලදානනිකෙතනෙසු. එතෙ යථාක්කමමිධානාගතානං ධාතවො.

404. පජ්ජං මරණෙ. කාලො අතීතාදි, තස්ස කිරියා, “කාලො සසති භූතානී”ති [ඡා. 1.2.190] හි වුත්තං. මරතිතො වු, මච්චු, වජාදිනා වා ත්‍යු. තතො මච්චුසදිසො ද්විසු. අතික්කමිත්වා අයනං අච්චයො. ධන ධඤ්ඤෙ. කාලස්ස කිරියත්තා කාලො, අත්තභාවස්ස අන්තං කරොතීති වා කාලො, ණො. අමති ගච්ජතීති අන්තො. වු වචනෙ.

405. තිකං මතෙ. පරං ලොකං එති ගච්ජතීති පෙතො, පරෙතො ව, තො, පුබ්බෙ රලොපො. මරතීති මතො. පරාසු, පත්තපඤ්චත්තොපාත්‍ර. ද්වයං මතදහනකට්ඨරාසිමිහි, යා “පුල්ලී”ති වුච්චති. වියනෙ යත්ථාති විතකො, විතො ව, තො. පුබ්බත්‍ර සකත්ථෙ කො. විතා, විතායා, විතිපාත්‍ර.

ද්වයං සුසානෙ, ආගන්ත්වා දහන්ති අත්‍ර ආලහනං. දහ හස්මිකරණෙ, යු, දස්ස ලො. ආලාහනමිපි. ඡවස්ස සයනට්ඨානං සුසානං, ඡවස්ස සු, සයනස්ස ව සාතො, අථ වා සෙන්ති අත්‍රාති සානං, යු, ඡවස්ස සානං සුසානං. ඡවස්ස සු. පිතුචනමිපි. ද්වයං මතසරීරෙ, කුණප පුතිගන්ධත්ථෙ. කුච්ඡිතං නෙතීති වා කුණපො, අපො, ණත්තං. ඡව ගතියං, අ.

406. අසීසකත්තා සිරොසුඤ්ඤා නච්චනාදික්‍රියාසහිතත්තා සහක්‍රියො දෙහො කායො කබන්ධො [‘‘යුද්ධෙ යොධෙසු සුරෙසු සහස්සං කත්ත (බණ්ඩ) මුද්ධසු තදාවෙසා කබන්ධො තු එකො’මුද්ධා ක්‍රියාන්ධිතො’’ති කබන්ධලක්ඛණං], යුද්ධෙ සහස්සපුරණො කබන්ධො. ‘‘නච්චති’’ති චුත්තත්තා නච්චනාදික්‍රියාරහිතෙ තූපචාරො. අවිජ්ජමානෙන කෙන සිරසා අන්ධො කබන්ධො, වකාරමජ්ඣො. අවිජ්ජමානස්සාපි හි කාරණභාවො ලොකෙ දිට්ඨො, යථා වස්සෙන කතො සුභික්ඛො, දුඛික්ඛො ච, යථා ලොකෙ, තථා සාසනෙපි, යථා අනන්තරපච්චයාදිති.

ආමකෙහි කුච්ඡිතෙහි අපුතිගතමතසරිරෙහි සම්පුණ්ණෙ ආමකෙ සුසානස්මිං සිව්ථිකා චුත්තා, අත්ථජ්ජධානනිද්දෙසෙන චෙත්ථ සද්දො නිද්දිට්ඨො, යථා ‘‘සතො සම්පජානො’’ති පුග්ගලජ්ජධානනිද්දෙසෙන ධම්මොති. ඡවා ධියාන්තෙත්‍ර සිව්ථිකා, ඡවු, ඡස්ස සො, ථත්තං, ඉත්තඤ්ච. ඡව්ථිකාපි.

407. ද්වයං ආකඨස්සිතමනුස්සගවාදො. මුඤ්චනසඤ්ඤාය වන්දතීති වන්දි. වන්ද අභිවාදනාදිසු, ඊ, රස්සෙපි, වන්දි. සත්තූනං කරෙන හත්ථෙන මරිතබ්බත්තා කරමරො. පග්ගහො, උපග්ගහොපි. ද්වයං ජීවිතෙ, අන පාණනෙ, පාණන්ති අනෙනාති පාණො, ණො. භවති යෙනාති අසු. අස භුවි, උ, ආසුපි, අසු බුහනෙ වා.

බන්ධනාගාරං බන්ධනගෙහං කාරා නාම. කරොන්ති හිංසන්ති අත්‍ර කාරා, අ. කර හිංසායං. බන්ධනාලයොපි. කර හිංසායං, යත නියාතනෙ. කාරණා, යතනා ච. තිබ්බවෙදනාපාත්‍ර.

බත්තියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

408. ද්විපාදං බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මුනො බන්ධු, බ්‍රහ්මා බන්ධු යස්ස වා බ්‍රහ්මබන්ධු. කුලාචාරබ්‍රාහ්මණභාවවසෙන ද්වික්ඛත්තුං ජාතත්තා ද්විජො, එකජෙ තූපචාරා. වපිස්මා පො, අස්සි. බ්‍රහ්මුනො අපච්චං බ්‍රහ්මා, බ්‍රාහ්මණො ච, නාගමො, ණත්තං, දිසාදි. සුතායුතකථනත්ථං ‘‘භොභො’’ති වචනං වදති සිලෙන, ඡි.

ද්වයං ඡන්දොජ්ඣෙතරි. බ්‍රහ්මසුත්තං අධිතෙ සොත්තියො, ‘‘නෙන නිද්දිට්ඨමනිච්ච’’න්ති [කාතන්ත 1.2.18 නසට්ඨං අනිච්චං (පරිභාසෙන්ද්‍රසෙබර 97)] චුත්තත්තා වුද්ධි, යදාදිනා වා ඡන්දසද්දස්ස සොත්තියාදෙසො [පාණිනි 5.2.84]. ඡන්දං අධිතෙ ඡන්දෙසො, සො පුල්ලිඨිගො.

ද්වයං සිස්සෙ. සොතුං ඉච්ඡන්තිති සිස්සා, සු සවනෙ, සො, උස්සි. ආවරියස්ස අන්තෙ සමීපෙ වසනසිලො, සඤ්ඤාසද්දත්තා සත්තමියා අලොපො.

409. බ්‍රහ්මචාරීආදයො එතෙ චතුරො ජනා අස්සමා නාම භවන්ති, අස්සමසද්දොයං පුන්නපුංසකෙ. තත්‍ර මුඤ්ජමෙඛලාදියුත්තො වෙදජ්ඣායකො බ්‍රහ්මචරියායං යීතො බ්‍රහ්මචාරී. වෙදජ්ඣායනං බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති, ණී. ධම්මත්ථකාමෙසු යීතො පඤ්චමභායඤ්ඤකාරී ගහට්ඨො, ගහා දාරා තත්‍ර තිට්ඨන්තිති ගහට්ඨො. ගහට්ඨො පරො තතියස්සපි වානපත්ථො. වනපත්ථො වනෙකදෙසෙ, දුරවනෙ වා හවො වානපත්ථො, අස්ස භූමිසෙය්‍යාජටාජිනධාරණුවනවාසොන්‍යභාරභොජිතාදි ධම්මො. වානපත්ථස්සමෙව තතියමායුසො භාගං ඛෙපයිත්වා ගහිතකාසාවදණ්ඩො භික්ඛො සබ්බභූතෙසු සමො ඤානායතනවරො භික්ඛු. සමු තපසි, ඛෙදෙ ව, ආසම්මන්ති අත්‍රාති, අකත්තරි කාරකෙ සඤ්ඤායං ණො. “අස්සමො බ්‍රහ්මචරියාදි- චතුක්කෙපි මධෙපි වෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ.

410. සීලාදයො තයො සික්ඛාධම්මෙ සහ එකතො චරන්තා මිටු අඤ්ඤමඤ්ඤං සබ්‍රහ්මචාරිනො නාම, බ්‍රහ්මචාරීහි සහ චරන්තිති සබ්‍රහ්මචාරිනො. “මිටු”ති ඉමිනා සබ්‍රහ්මචාරීසද්දස්ස තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණත්තං දීපිතං, තෙන බ්‍රහ්මචාරීනම්පි සබ්‍රහ්මචාරීත්තමුපපන්නං.

ද්වයං උපසම්පදාදායකෙ. මනසා උපෙච්ච සිස්සානං වජ්ජාවජ්ජං ඤායතීති උපජ්ඣායො, උපජ්ඣා ව. ඤෙ චිත්තායං, ණො, පුබ්බත්‍ර එ අය, පක්ඛෙ රාජාදිපක්ඛෙපෙන උපජ්ඣා, පරසමයෙ පන වෙදාදිපාඨයිතා “උපජ්ඣායො, උපජ්ඣා”ති වොච්චනෙ, උපෙච්ච අධියතෙ අස්මාති කත්වා.

ද්වයං නිස්සයදායකෙ. සිස්සානං හිතං ආචරන්ති ආවරියො, ණො. නිස්සයං දදාතීති, කම්මාදිම්හි ණ්චු.

411. සාසනෙ ආවරියං දස්සෙත්වා පරසමයෙපි දස්සෙතුමාහ “උපතියෙ”ච්චාදි. අථ වා යො ද්විජො බ්‍රාහ්මණො යංකිඤ්චි බ්‍රාහ්මණං උපතිය අත්තනො සන්තිකං ආනෙත්වා කප්පාදිජලඬ්ඨිකත්තා සාඬගං සගුය්හත්තා රහස්සඤ්ච වෙදං කම්මභූතං පුබ්බං පඨමමෙව කෙනචි අසික්ඛාපිතෙයෙව අජ්ඣාපයෙ සික්ඛාපෙය්‍යා, සො බ්‍රාහ්මණෙසු “ආවරියො”ති වුච්චති, ආදිතො වාරෙති සික්ඛාපෙතීති ආවරියොති කත්වා, ණො. යථාචුත්තා අඤ්ඤ උපජ්ඣායා.

412. පජ්ජද්ධං උපදෙසපරම්පරායං. පරෙ ච පරෙ ච පරම්පරා, පුබ්බාවරියා. තතො ආහතං පාරම්පරියං. ඉතිහසද්දො නිපාතසමුදායො. “ඉතිහ පුබ්බාවරියෙහි චුත්තමිද්”න්ති කථෙතබ්බං වචනං එතිහාසං, ණොයා. ණමිති එතිහං. ආවරියං උපගන්ත්වා දිස්සති උච්චාරියතීති උපදෙසො, දිසී උච්චාරණං, ණො.

තිකං යඤ්ඤෙ. යජ දෙවපුජාසඬගහකරණදානධම්මෙසු, යජනං යාගො, ණො. සග්ගත්ථිකෙහි කරියතෙති කතු, තු. ජස්ස ඤ්ඤත්තෙ යඤ්ඤො. යාගත්ථං මන්තාදිනා පරික්ඛතා පරිසඬිතා භූ භූමි වෙදි නාම, ඊපච්චයෙ වෙදි ව. වින්දති අස්සං ලාභසක්කාරන්ති වෙදි, වීද ලාභෙ, ඉණ.

413. අස්සමෙධාදයො පඤ්ච “මහායාගා”ත්තුවචන්තෙ. පොරාණකරාජකාලෙ කීර සස්සමෙධං පුරිසමෙධං සම්මාපාසං වාචාපෙය්‍යන්ති චත්තාරි සඬගහවත්ථුනි අහෙසුං, යෙහි රාජානො ලොකං සඬගණ්හිංසු, තත්ථ නිජ්චන්තසස්සතො දසමහාගග්ගහණං සස්සමෙධං නාම, සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතා සස්සමෙධං නාමාත්‍යත්ථො. මහායොධානං ඡමාසිකහත්තවෙනනානුජ්ජදානං පුරිසමෙධං නාම, පුරිසස්ස සඬගණ්හනෙ මෙධාවිතා පුරිසමෙධං නාමාත්‍යත්ථො. දලිද්දමනුස්සානං හත්ථතො ලෙඛං ගහෙත්වා තීණි වස්සානි විතා වඩ්ඪියා සහස්සද්විසහස්සමත්තධනානුජ්ජදානං සම්මාපාසං නාම. තඤ්ඤි සම්මා මනුස්සෙ පාසෙති හදයෙ ඛන්ධිතා විය යපෙති, තස්මා “සම්මාපාස”න්ති වුවචති. “තාත මාතුලා”ත්තාදිනා පන සණ්ඨවාචාය හණනං වාචාපෙය්‍යං නාම, පෙය්‍යෙ වජ්ජපියවචනතාත්‍යත්ථො. එවං චතුභි චත්ථුහි සඬගහිතං රට්ඨං ඉද්ධඤ්ඤෙව හොති ජීතඤ්ඤෙව පහුතන්තපානං ඛෙමං නිරබ්බුදං. මනුස්සා මුදා පමොදමානා උරෙ පුත්තෙ නච්චෙත්තා අපාරුතසරද්චාරා විහරන්ති, ඉදං සරද්චාරෙසු අග්ගලානං අභාවතො නිරග්ගලන්ති වුවචති, අයං පොරාණිකපවෙණි, අපරහාගෙ පන ඔක්කාකරාජකාලෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමානි චත්තාරි සඬගහවත්ථුනි, ඉමඤ්ඤ රට්ඨසම්පත්තිං පරිවත්තෙත්තා උද්ධං මූලං කත්වා “අස්සමෙධ”න්තිආදිකෙ පඤ්ච යඤ්ඤෙ නාම අකංසු, චුත්තඤ්ඤෙතං හගවතා බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තෙ –

“තෙසං ආසි විපල්ලාසො, දිස්වාන අණුනා අණුං;

තෙ තත්ථ මන්තෙ ගන්ථෙත්වා, ඔක්කාකං තදුපාගමු”න්ති [සු. නි. 301, 304].

ඉදානි තෙහි පරිවත්තෙත්වා යපිතමත්ථං දස්සෙත්තො “අස්සමෙධො”ච්චාදිමාහ. තත්ථ අස්සං එත්ථ මෙධන්ති වධන්තීති අස්සමෙධො. පුරිසං එත්ථ මෙධන්ති වධන්තීති පුරිසමෙධො. සම්මා යුගච්ඡිද්දෙ පක්ඛිපිතබ්බදණ්ඩකං පාසෙන්නි බිපෙන්නි එත්ථ සම්මාපාසො.

මන්තපදාභිසංඛිතානං සප්පිමධුනං “වාජ”න්ති සමඤ්ඤා, තමෙත්ථ පිට්ඨපත්තිති වාජපෙය්‍යා. සබ්බස්ස අත්තනො සාපතෙය්‍යස්ස අනිගුහිත්වා නිරවසෙසතො දින්නත්තා නත්ථි එත්ථ අග්ගලාති නිරග්ගලො, අයං පාළියා ආගතක්කමතො අත්ථවණ්ණනා, ඉධාගතක්කමෙන පන අස්සමෙධපුරිසමෙධනිරග්ගලසම්මාපාසවාජපෙය්‍යානං අත්ථවණ්ණනා ලිඛිතබ්බා.

414. තිකං යාජකෙ. යජනසීලො ඉදි, යස්සි, ජස්ස දො. යජතීති ඉජො, අ. අථ වා ඉත්ථියා උතුම්හි ජාතෙ ජායතීති ඉත්ථිතුජො. “නාරිත්ථිජො”තිපි පාඨො. “උතුජො යාජකො තථා”තිපි පාඨො, සුන්දරො. පරසමයං අමනසි කත්වා පන ආවරියෙන ඉතිද්විජසද්දො ඉදිත්ථිජසද්දො ව සමානත්ථාති මඤ්ඤමානෙන “ඉදි ත්ථිජො”ති චුත්තං සියා, ඤ්චුම්හි යාජකො [අමර 17.17 ගාථා පස්සිතබ්බා].

ද්වයං යාගසභායං, අඤ්ඤසභායඤ්චාරම්භකෙ. සභායං සාධු සභොයා, යො. සමාජං ජනසංඝාතං සමාවසන්ති ආගන්ත්වා එකදෙසි භවත්තිති සමාජා, තෙහි සමං එකිභවතිති සාමාජිකො, ණිකො. සභාසදො, සභාතාරොපායු.

පඤ්චකං සභාසාමඤ්ඤෙ. පරි සමන්තනො සෙන්ත්‍යස්සං පරිසා, සි සෙවායං. සහ භාසන්ත්‍යස්සං සභා, භලොපො, සබ්හි භාතීති වා සභා. සමජ්ජන්ති සංගච්ඡන්ති මිලන්ත්‍යස්සං සමජ්ජා, අජ ගමනෙ. සමයන්ති මිලන්ත්‍යස්සං සමීති, ඉ ගතිමිහි, ඉත්ථියන්ති. මිලනමෙකිභාවො. සමන්තනො සිදන්ත්‍යස්මිං සංසදො, ඉත්ථිනපුංසකෙසු. ගොට්ඨි, අට්ඨානීපායු. ගාවොවාචා තිට්ඨන්ති භවන්ත්‍යස්සං ගොට්ඨි. ආගන්ත්වා තිට්ඨන්ත්‍යස්සං අට්ඨානී, යු, නදාදි, රස්සාදි.

415-416. භික්ඛුආදිකා ඉමා චතස්සො පරිසා නාම. භික්ඛනසීලතාදිහි භික්ඛු. “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියාන යාවතා”ති [ජා. 1.7.59] හි චුත්තං. භික්ඛ යාවතෙ, රු. යොම්හි භික්ඛු. ඉනීපච්චයෙ භික්ඛුනී, යොස්ස ලොපො. රතනත්තයමුපගන්ත්වා ආසයන්තිති උපාසකා, ඤ්චු, ආස උපවෙසනෙ. ඉත්තෙ උපාසිකායො. එත්ථ ව පබ්බජ්ජාසාමඤ්ඤතො, ලිඛිගසාමඤ්ඤතො ව සාමණෙරා භික්ඛුසු, සාමණෙරියාදයො, ව භික්ඛුනීසු සංඝගහිතා, තතො, අවසෙසා පන සබ්බෙහි දෙවමනුස්සාදයො ඉත්ථිපුරිසවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා ලිඛිගසභාගවසෙන ද්වීසු සංඝගහිතා, බ්‍රහ්මානො පන ලිඛිගාභාවෙහි පුරිසසංඝානත්තා පුරිසෙසු සංඝගහිතා, තථා පණ්ඩකාපි, උභතොඛ්‍යඤ්ජනෙසු පන පුරිසඋභතොඛ්‍යඤ්ජනං පුරිසෙසු, ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යඤ්ජනං ඉත්ථිසු සංඝගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

එවං චතුහි කොට්ඨාසෙහි පරිසං දස්සෙත්වා අට්ඨන්ති දස්සෙතුමාහ “අට්ඨෙ”ච්චාදි. තස්සත්ථො – පරිසා නාම අට්ඨ සිද්ධං, කෙසං වසෙනා’ට්ඨ සිද්ධං? තාවතිංසානං ද්විජානං බ්‍රාහ්මණානං ඛත්තානං ඛත්තියානං මාරස්ස ගහපතිස්ස සමණානං වාතුමහාරාජිකානං බ්‍රහ්මුනඤ්ච වසෙනාති ඉමා වා’ට්ඨපරිසා පාකට්ඨසෙන, සෙට්ඨවසෙන ච චුත්තාති න එත්ථ පුබ්බෙ විය සබ්බා සඬගහිතා, තාවතිංසාදිකා හි පාකට්ඨසෙන චුත්තා, සමණා පන පාකට්ඨසෙන, සෙට්ඨවසෙන ච චුත්තා.

417. ගායත්ති නාම යස්ස චතුසු පාදෙසු පටිපාදං ඡළක්ඛරානි සන්ති, සා පමුබ්බාදි යස්ස උත්ථාදීනං පායෙනානුපයොගත්තා ගායත්තිපමුබ්බං ඡන්දං නාම. ගායතෙති ගායත්ති, ගෙ සද්දෙ, ත්ති, එ අය. වජ්ජං ඡාදයතිති ඡන්දං, ඡද සංවරණෙ, චුත්තඤ්ඤි පජ්ජවිචෙකෙ බුද්ධගුත්තෙන හික්ඛුනා –

“උත්ථ”මච්චුත්ථකං මජ්ඣං, පතිට්ඨා සුප්පතිට්ඨකා;
පායො පයොගබ්බාහත්ථා, අභබ්බත්තා ච නෙරිතා”ති.

යං පන චතුච්ඡක්ඛරවන්තං, වෙදානං ආදිභූතඤ්ච ගායත්ති විය ඡන්දානං නාපි චතුප්පදං, අට්ඨ ඛො තිපදමෙව සියා, සා සාවිත්ති නාම, සාවිත්තිසද්දො ගායත්තිපරියායොප්පත්ථි, “සාවිත්ති ඡන්දසො මුබ්බං” [ම. නි. 2.400; සු. නි. 573], “ගායත්ති තු ව සාවිත්ති”ති ච චුත්තත්තා. ඉධ පන හෙදෙන චුත්තං, යථා “බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, ධම්මං සරණං ගච්ඡාමි, සඬ්ඝං සරණං ගච්ඡාමි”ති. සචතුස්ස ඉසිනො අයං වාචා සාවිත්ති, ඉණ.

418. හබ්බං දෙවතාත්ථමන්තං, තස්ස පාකෙ තදාධාරෙ ථාල්‍යාදිමිහි වරු, තත්ථ ධීතත්තා උපවාරෙන හබ්බමිහි වරු, වරතිස්මා උ, වරු පුමෙ. “හබ්බපාකෙ වරු පුමා”ති [අමර 17.22] භ්‍යමරකොසෙ. හොමදබ්බියං හොමකම්මනි හබ්බන්තාදීනමුද්ධරණත්ථං කතායං කට්ඨජ්ජයං සුජා, ඉත්ථි, හබ්බන්තාදීනං සුබ්බග්ගණත්ථං ඡායතිති සුජා.

ද්වයං ඛීරන්තෙ, දෙවන්තත්තා පරමං අන්තං. පාතබ්බස්ස, අසිතබ්බස්ස වාති ද්වින්තමිහි භාවානං සම්භවතො පායාසො, ආකාරන්තානමායො. පායසොප්පාත්‍ර. ද්වයං දෙවන්තෙ. හු දාතෙ, ණොයා. ඉමිහි හවි, නපුංසකෙ.

419. පුණායං යඤ්ඤට්ඨිහෙ යුපො. බෙලුවො වා බාදිරො වා. ආලම්බපසුබන්ධනෙයට්ඨි, සමත්තයඤ්ඤෙ වා යං යට්ඨිමාරොපයති, ස යුපො [යුප... යඤ්ඤියපසුබන්ධනකට්ඨහෙදෙ... යාගසමත්තිවිහ්නත්ථෙ ථම්මහෙ ව (වාචජ්ජති)], යු මිස්සනෙ, පො, දීසාදි. පු අහිත්ථවෙ, ණො, දීසාදි. යං කට්ඨං

කට්ඨන්තරෙතා' ග්ගිනිප්ඵාදනත්ථං සංසතෙ, තස්මිං නිම්මන්ථාදාරුමිහි අරණි,
අර ගමනෙ, අණි, ඊමිහි අරණි.

ගාහපච්චාදයො තයො අග්ගයො. ගහපතිනා සංයුත්තො ගාහපච්චො, අග්ගි,
ණොයා. තංයොනියංරෙවාහවතීයො හුතබ්බග්ගිආහවනමරහතීති ආහවතීයො.
දක්ඛිණග්ගි පන තංයොනි අඤ්ඤයොනිපි. දක්ඛිණං දෙයාධම්මං අග්ගන්ති
විස්සජ්ජන්තාස්මිත්ති දක්ඛිණග්ගි, අග්ග දානෙ, දානං අග්ගියති දියතාස්මිත්ති
දානග්ගං, ‘පරිවෙසනට්ඨාන’ ත්ති [අ. නි. ටී. 3.9.20] හි
අභිගුත්තරනිකායට්ඨකා. එත්ථ ච ගාහපච්චග්ගාදීනං තිණ්ණං විජ්ජට්ඨපජ්ජන්තානං
විනාසහෙතුභාවතො අග්ගිතාදට්ඨබ්බා.

සත්තකනිපාතඅභිගුත්තරනිකායට්ඨකථායං පන –

ආහුනං වුච්චති සක්කාරො, ආහුනං අරහන්තීති ආහුනෙයායා, මාතාපිතරො,
මාතාපිතරො හි පුත්තානං බහුපකාරතාය ආහුනං අරහන්ති, තෙසු
විජ්ජට්ඨපජ්ජමානා පුත්තා නිරයාදීසු පවත්තන්ති, තස්මා කිඤ්චාපි මාතාපිතරො
නානුදහන්ති, අනුදහමානස්ස පන පච්චයො හොතීති අනුදහනට්ඨෙතෙව
‘ආහුනෙයාග්ගි’ ති වුච්චති. යො මාතුගාමස්ස
සයනවත්ථාලඤ්ඤාදිඅනුප්පදානෙන බහුපකාරො, තං අතිවරන්තො
මාතුගාමො නිරයාදීසු නිබ්බත්තති, තස්මා සොපි පුරිමනෙයෙතෙව
අනුදහනට්ඨෙන ‘ගහපතග්ගි’ ති වුත්තො. ‘දක්ඛිණෙයාග්ගි’ ති එත්ථ පන
‘දක්ඛිණා’ ති වත්තාරො පච්චයා, හික්ඛුසඨසො දක්ඛිණෙයොයා, සො ගිහීනං
තීසු සරණෙසු, පඤ්චසු සීලෙසු, දසසු සීලෙසු, මාතාපිතුපට්ඨානෙ,
ධම්මිකසමණුච්ඡාදිමණුපට්ඨානෙති එවමාදීසු කල්‍යාණධම්මෙසු නියොජනෙන
බහුපකාරො, තස්මිං මිච්ඡාපට්ඨපන්තො ගිහී හික්ඛුසඨසං අක්කොසිත්ථා
නිරයාදීසු නිබ්බත්තති, තස්මා සොපි පුරිමනෙයෙතෙව අනුදහනට්ඨෙන

‘දක්ඛිණෙයාග්ගි’ ති වුත්තො. කට්ඨතො නිබ්බත්තො පාකතිකොව අග්ගි
කට්ඨග්ගි නාමාති [අ. නි. අට්ඨ. 3.7.46] වුත්තො.

420. සීලොකො දානෙ. හා වාගෙ, ණො, ද්විත්තවත්තගත්තානි, වජ්
හානිමිහි වා. සජ් විසග්ගෙ, විසග්ගො දානං, උපුබ්බො සජ් විසජ්ජෙ, ණො,
පුබ්බෙ වාගමො, වොසග්ගො. දිස අතිසජ්ජනෙ, අතිසජ්ජනං දානං,
පබ්බාධනඤ්ච, ඉහ දානං පදෙසනං. සණ දානෙ, යු. තර ප්ලවනතරණෙසු,
මච්ඡෙරසොතාතික්කමනමෙත්ථ තරණං. හා වාගෙ, වුරාදි, තො, යාලොපො,
භූවාදිමිහි පන ‘ආකාරන්තානමායො’ ති ආයො, විහායිතං. වජ්ජ වජ්ජනෙ,
සබ්බත්‍ර භාවසාධනං. උපසග්ගවිසෙසෙනෙන දානත්ථාහිධායිතො. එස්සනං,
පතිපාදනංපාත්‍ර.

421. සෙට්ඨධනස්ස, පුත්තානං, දාරානං, රජ්ජස්ස, අභිගානඤ්ච වසෙන පඤ්චමභාපරිච්චාගො චුත්තො. තත්‍ර සෙට්ඨධනං සෙතහත්ථාදිරතනං. පුත්තා ඔරසා, අථ වා පුත්තධිතරො. දාරො පතිබ්බතා පියහරියා. රජ්ජං පකතිරජ්ජං, තදුට්ඨිතො වා ආයො. අභිගං චක්ඛාදි. මහන්තෙහි උත්තමපුරිසෙහෙව කතො, මහන්තානං වා පරිච්චාගො මභාපරිච්චාගො, මහත්ථං වා බුද්ධභාවත්ථං කතො පරිච්චාගො මභාපරිච්චාගො, කාපුරිසෙහි දුක්කරත්තා මහන්තො වා සෙට්ඨො පරිච්චාගො මභාපරිච්චාගො.

422. දානපාරමිආදිකානං තිස්සන්තං පාරමිතං වසෙන අසාධාරණදානවත්ථුං දස්සෙත්වා සාධාරණදානවත්ථුං දස්සෙතුමාහ “අන්තං පාන”ථිච්චාදි. තත්‍ර අන්තං පානවජ්ජිතං යං කිඤ්චි බාදනීයාදිකං. පානං පාතබ්බං උදකාදි. යානං හත්ථායාදි අන්තමසො උපාහනං උපාදාය ගමනසාධනං. මාලා මාලායං, පුප්ඵඤ්ච. විලෙපනං ඡවිරාගකරණං, විභූතො සුගන්ධො වා. ගන්ධො තදඤ්ඤගන්ධො. සෙය්‍යා මඤ්චාදි, සෙය්‍යාග්ගහණෙන චෙත්ථ ආසනමිපි ගහිතං. පදීපෙය්‍යං පදීපස්ස හිතං යං කිඤ්චි තෙලාදි, ඉමෙ දස දානවත්ථු නාම සියුං. දියන්තෙ යායාති දානං. තස්ස වත්ථු කාරණං, තදුප්පත්තියා උප්පජ්ජනතොති දානවත්ථු, දාතබ්බං වා දානං, අන්තාදි, තදෙව වත්ථු. එතාති පන දස දානවත්ථුති සුත්තන්තනයෙන කථිතාති. විනයාහිධම්මනයවසෙනාපි පන කට්ඨකබ්බාති, රූපාදිඡලාරම්මණදානවසෙන හි අභිධම්මෙ ඡ දානවත්ථුති ආගතාති, විනයෙ විචරපිණ්ඩපාතහෙසජ්ජසෙනාසනවසෙන වත්තාරි ආගතාති. තත්ථෙවමාවරියා වදන්ති “සුත්තන්තනයදානතො විනයදානමෙව මහජ්ඣලං, කස්මා? අන්තාදිදානමත්තවසෙනෙව යස්ස කස්සචි දුස්සීලාදිකස්ස දාතබ්බන්ති අනුජානිත්වා පිණ්ඩපාතාදිකජ්ජියවොහාරවසෙන සීලවත්තාදිකස්සෙව ව දාතබ්බන්ති අනුඤ්ඤාතත්තා. සාමඤ්ඤදානතො හි විසෙසදානමෙව මහජ්ඣලං, තතොපි අභිධම්මනයදානමෙව මහජ්ඣලං, කස්මා? රූපාදිසු පරමත්ථවසෙනෙව අභිනිවිසිත්වා දානවසෙන තතොපි අතිසයදානත්තා”ති. මයං පන සුත්තන්තනයදානං වා භොතු විනයාහිධම්මනයදානං වා, යං ඛෙත්තාදිතිවිධසම්පදායුත්තං, තමෙව මහජ්ඣලං කරොතිති වදාම.

423. තදහෙ මතදිවසෙ මතත්ථං යං පිණ්ඩපාතජලාඤ්ජලාදිදානං, එතං දානං දෙහා උද්ධෙ හවං උද්ධදෙහිකං නාම. පිතරං උද්දිස්ස ඡලාඤ්ජලිසුවණ්ණාදිදානං නිවාපො, වප ඛිජ්ජන්තානෙ, ණො. කාලපත්තාදිනියමෙන රාජමත්තණ්ඩවිසොත්තරාදිසත්ථතො විහිතං, තංව තමෙව පිතුදානං සමණුබ්බාහිමණභොජනාදි සද්ධං නාම, සද්ධා අස්ස දානස්සත්ථිති, ණො. සත්ථතොති හෙතුමිහි අවධායත්ථවත්තිවිජාය පඤ්චථි.

424. චතුක්කං ගෙහාගතෙ. අත සාතච්චගමනෙ, ඉථී, අතිථී, ‘‘අතිථී ද්විසු’’ති තිකණ්ඩසෙසෙ [තිකණ්ඩසෙස 2.7.9]. ඉත්ථියං අතිථී ච. ආගච්ඡතීති ආගන්තු, තු. ආහුනං වුව්චති ගෙහාගතානං දාතඛිබ්බත්තාදි, තං පටිග්ගණ්හිතුං අරහතීති පාහුනො. වීස පවෙසනෙ, ආවෙසනං ආවෙසො, තමරහතීති ආවෙසිකො. අත්ථාගතොප්පාත්තං. ගන්තුමිච්ඡතීති ගමිකො, ඉකො. ද්වයං පුජිතපුජ්ඵදඛිබ්බත්තාදිමිති. අග්ගෙ පුජායං, අ. ණාමිති අග්ගියං, අග්ගියමිති. අග්ගියො වා තදත්ථියෙ ඉයො.

425. පාදත්ථෙ [පාදද්ධෙ (ක.)] උදකාදිමිති පජ්ජං. පදස්ස හිතං පජ්ජං. ආගන්ත්වාදයො පජ්ජපරියන්තා සත්ත සද්දා තිසු ලිඛිගෙසු.

ජක්කං පුජායං. වී වයෙ,ති. අච්ච පුජායං, යු. පුජ පුජායං, ඉත්ථියමිති අ. හර හරණෙ, උපපුබ්බො හර පුජායං, ණො, උපහාරො, පුමෙ. බල පාණනපුජාසංවරණෙසු, ඉ, බලි ද්විසු. මාන පුජායං, යු. නමස්සාපාත්තං, නමස්ස පුජායං, ඉත්ථියං අ.

426. චතුක්කං චන්දනායං. නමස්ස චන්දනෙ, පුබ්බෙච, නමු නමනෙ වා, ස්සපච්චයො. නමො කරණං නමක්කාරො, ණො. නමොතො ඡට්ඨිලොපො, ‘‘ලොපඤ්ච තත්තාකාරො’’ති ඔකාරලොපෙ අකාරාගමො, අථ වා නමනං නමො, තස්ස කරණං නමක්කාරො, රහොසද්දො විය හි නමොසද්දොත්ත ද්විධා චත්තති. එකො අකාරන්තො සලිඛිගො, එකො අලිඛිගො ඔකාරන්තොති. චන්ද අභිවාදනාදිසු, යු, චන්දනා, නලොපෙ, දීසෙ ච අභිවාදනං.

තිකං පත්ථනාමත්තෙ. අත්ථ යාවනායං, යු, පත්ථනා. අත්ථනාපි. යා ගතීතිචත්තමිති. පනිද්වයපුබ්බො පත්ථනායං, යු, ණත්තං, ධත්තං. ඉමිති පණ්ඩි. අයං පුරිසෙ පුල්ලිඛිගෙ. යාවනාපාත්තං.

427. සක්කාරපුබ්බඛිගමං කත්වා ගරුආදීනං ආරාධනීයානං ක්වචි අත්ථෙ නියොජනං පත්ථනාවිසෙසො අජ්ඣෙසනා, ඉස ගවෙසනෙ, ඉස ගතීහිංසාවදානෙසුචා, යු, අජ්ඣෙසනා, යථා ‘‘දෙසෙතු භගවා ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්ම’’න්ති [මහාව. 8].

428. චතුක්කං අනුස්සරණෙ. එස ගවෙසනෙ, යාගමෙ පරියෙසනා. තිමිති පරියෙට්ඨි. ගවෙස මග්ගනෙ.

තිකං ආරාධනීයස්ස චිත්තානුකූලෙ. ආස උපවෙසනෙ, යු, උපාසනං. සු සවනෙ. සොතුමිච්ඡා සුස්සුසා, ‘‘භුජස්සහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු’’ති සපච්චයො, ද්විත්තාදි, සුස්සුසා, සා ඉත්ථී. වරතිතො භාවෙ ණො, පාරිවරියා.

429. තිකං තුණ්හිභාවෙ. මුනිනො කම්මං මොනං, ණො. තුහ අදනෙ, ණ්හපච්චයො, හලොපො ච, තුණ්හො මොනමෙතස්සත්ථිති තුණ්හි, තස්ස භාවො තුණ්හිභාවො, අතුණ්හස්ස චා තුණ්හිභවනං තුණ්හිභාවො, අථ චා තොහතීති තුණ්හි, තුහ අදනෙ, අදනං හිංසා, ණ්පච්චයො, චණ්ණච්චරියයො, තුණ්හිනො භාවො තුණ්හිභාවො.

පඤ්චකං අනුක්කමෙ. පතිරුපෙන පතනං පටිපාටි, පත ගමනෙ, උභයත්‍රාපි තස්ස ටො, ඉ. සා ඉත්ථි. අනුරුපො කමො, කමො ඵච චා අනුක්කමො. පරි අනතික්කමෙන අයනං පවත්තනං පරියායො. පුබ්බස්සානුරූපා අනුපුබ්බි, නදාදි. අයං අපුමෙ. අනුපුබ්බමිපි. කමු ඉච්ඡාකන්තීසු, ණො.

430. තිකං සිලෙ. තප සත්තාපෙ. කිලෙසෙ තාපෙතීති තපො, අ. යමු උපරමෙ, උපරමො විරමණං, භාවෙ ණො. සි ඛන්ධනෙ, සිනොති විත්තමෙනෙතාති සිලං, ලො, සිල සමාධානෙ චා, සමාධානං කුසලානං ධම්මානං අධිට්ඨානභාවො. සිල සමාධිමිහි චා, සමාධිරත්‍ර කුසලානං ධම්මානං අභ්‍යුපගමො, අඤ්ඤත්‍ර සිලෙ තුපචාරා, අථ චා අත්තානං, පරඤ්ච නිරයාදීසු තාපෙතීති තපො. කුසලධම්මතො සංයමනං විරමණං සංයමො, සමාධානඤ්චාත්‍රාකුසලධම්මවසෙනෙචාති අයං අඤ්ඤත්‍ර සිලෙ නිබ්බවනං.

සත්ථවිහිනො නියමො වනං. “මත්තනායං පටිඤ්ඤායං, නියමො නිච්ඡයෙ වනෙ”ති රහසො. තඤ්ච වනං උපවාසාදිලක්ඛණං පුඤ්ඤමුච්චනෙ. “සිලං චාරිත්තං චාරිත්තමුපවාසාදිපුඤ්ඤක”න්ත්‍යමරමාලා. ආදිනා අක්ඛාරලවණාසනාදි [\[අබාදනාභොජනාදි \(ක.\)\]](#). එත්ථ ච තපාදයො මුඛ්‍යවසෙන කුසලසිලෙ වත්තන්ති, රුළුභිවසෙන අකුසලසිලෙපි. නියමාදයො මුඛ්‍යවසෙන අකුසලසිලෙ වත්තන්ති, රුළුභිවසෙන කුසලසිලෙති අයං සිලබ්බතානං විසෙසො. යමු උපරමෙ. වතු වත්තනෙ, වත්තනඤ්චාත්‍ර වරණං, සමාධානං චා. චා පුල්ලිච්චගෙපි.

ද්වයං මරියාදාතික්කමෙ. කමු පදවික්ඛෙපෙ, විරුපො අතික්ක මො විතික්කමො. මරියාදාතික්කමො ආචාරො අජ්ඣාචාරො. කායච්චෙකාදයො තයො එත්ථ ච්චෙකො. විච ච්චෙවනෙ, පුඨභාවෙ ච, භාවෙ ණො, ද්විත්තාදි. පුඨු විසුංභූතො ගණාදීහි අත්තා සරීරං මනො සභාවො ච එතෙසන්ති පුඨුගත්තා, තෙසං භාවො පුඨුගත්තතා [\[පුඨුගත්තතා \(ක.\)\]](#) කායච්චෙකාදයො, මජ්ඣිකෙ භාගමො. “එවංසරුපොයං පුරිසො, එවංසරුපා චා අමිහෙපි නෙසං පකති”රිති පකතිපුරිසානං විභාගෙන ඤාණච්චෙකො. අත්තා බුද්ධි, සො පුඨුභාවෙන යස්ස, තබ්බාවො පුඨුගත්තතාත්‍යඤ්ඤ. අඤ්ඤතො විලක්ඛණස්ස භාවො පුඨුගත්තතාත්‍යඤ්ඤ.

431. බුද්දානුබුද්දකං වුළුවත්තං, මහාවත්තඤ්ච, වත්තපට්ඨත්ති වා “ආභිසමාවාරික” මිත්‍යුවචනෙ, අභිසමාවාරෙ උත්තමසමාවාරෙ භවං ආභිසමාවාරිකත්ති කත්වා, තදඤ්ඤං බුද්දානුබුද්දකතො අඤ්ඤං පාතිමොක්ඛසංවරසීලාදිකං සීලං බ්‍රහ්මචරියස්සාරියමග්ගස්ස ආදිමිහි තදත්ථාය වරිතඛිඛත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියමිත්‍යුවචනෙ.

432. පාපෙහි අකුසලධම්මෙහි උපාවත්තො [උපාවුතො (ක.)] අනාවුතො විගතො සබ්බන්තපානහොගාදීහි විවජ්ජිතොව හුත්වා ගුණෙහි සීලාදීහි සද්ධිං යො වාසො වසනං ථම්හනමත්ථී, සො “උපවාසො”ති විජානිතඛිඛො. වසු ථම්හෙ, දිවාදි, උපවසනං උපවාසො, ණො, විගතො, උපෙතො ව වාසොති වා උපවාසො.

433. පජ්ජද්ධං භික්ඛුමිහි. තපො කම්මමස්සත්ථීති තපස්සී, තපාදිතො සී, ද්විත්තං. භයදස්සනසීලො භික්ඛු, රූ, රස්සො. සමෙතීති සමණො, යු. පබ්බජා සඤ්ජාතා යස්සාති පබ්බජිතො, සඤ්ජාතත්ථෙ ඉතො, සෙට්ඨත්තං වජ්ජිති වා පබ්බජිතො, වජ්ජ ගමනෙ, තො. තපොකම්මං ධනං යස්සාති තපොධතො.

ද්වයං මොනඛිඛනෙ. වාවතො යමතීති වාවංයමො, නිග්ගහීතාගමො, රස්සො ව. මොනමස්සත්ථීති මුනි, රස්සො, ඔස්සු. ද්වයං ආභුසොපවාසනබ්‍රහ්මචරියාදියුත්තෙ. තපොයොගා තාපසො, සණ. ඉස ගවෙසනෙ, ඉ, ඉසී, ඉස ගතියං වා, ඤාණස්ස, සංසාරස්ස වා පාරං ගමනතො ඉසී, ඉ. පාරිකඛිඛිපායත්‍ර, පාරමස්සත්ථීති පාරී, බ්‍රහ්මඤ්ඤාණං, තං කඛිඛතීති පාරිකඛිඛී.

434. ද්වයං ජිතින්ද්‍රියගණං. යෙසං සංයතා ඉන්ද්‍රියානං ගණො, තෙ යතිතො, වසිතො ව නාම. යතං ඉන්ද්‍රියසංයමො නිව්චමෙනෙසමත්ථීති යතිතො, ඊ. යතයොපි, යත පයතනෙ, ඉ. වස පාගුණො, වසො යෙසමත්ථීති වසිතො, ඊ.

තිකං ධම්මසෙනාපතිමිහි. සාරී නාම බ්‍රාහ්මණී, තස්සා පුත්තො සාරිපුත්තො. තුස්සන්ත්‍යස්මිං අත්ථසිද්ධිතොති තිස්සො, සො, තුස්සී ව. පුජිතො තිස්සො උපතිස්සො, අථ වා “තිස්සො”ති වා “චුස්සො”ති වා “උපතිස්සො”ති වා දහරකාලෙ මාතාපිතූහි යදිච්ඡාය ගහිතං නාමං, “සාරිපුත්තො”ති මාතූවසෙන, “ධම්මසෙනාපති”ති පත අරියභාවජ්ජත්තෙ සම්මාසම්බුද්ධෙන ගහිතං නාමං. කුසලධම්මාවුධෙහි කාමාදිකා අකුසලධම්මසෙනා ජිතා යෙසං ධම්මසෙනා, අනෙකකොට්ඨසතසහස්සසඛ්ඛායා භගවතො සාවකසඛ්ඛායා, තෙසං පති නායකට්ඨෙන ධම්මසෙනාපති.

435. ද්වයං භගවතො වාමපස්සට්ඨෙ මහාමොග්ගල්ලානෙ. කුලෙ ජායතීති කොලිකො, සො එව කොලිතො. මොග්ගල්ලිබ්බාග්මණියා අපච්චං මොග්ගල්ලානො, ණානො. ද්වයං අරියසාමඤ්ඤ. කිලෙසාරයො භනතීති අරහො, සො එව අරියො, අර ගමනෙ වා, අරති අධිගච්ඡති මග්ගඵලධම්මෙති අරියො, ණොයා. අධිගච්ඡන්තාති අධිගතො, නො.

අසෙක්ඛස්ස ගතිතත්තා “සොතාපන්නාදිකා” ති එත්ථාදිනා ඡළෙව පුග්ගලා සඬිගහිතා, තෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨාදයො සත්ත සෙක්ඛා, එකො අරහා අසෙක්ඛාති සිද්ධං. තිහි සික්ඛාහි යුත්තතාය සෙක්ඛා, කකාරලොපෙන “සෙඛා, අසෙඛා” තිප්පත්ථි. ද්වයං අනධිගතෙ. අරියෙහි පුච්ච විසුංභූතො ඡනො පුච්ච්ඡනො, පුච්ච වා නානාකිලෙසෙ ඡනෙතීති පුච්ච්ඡනො.

436. ද්වයං අග්ගඵලෙ. පඨමමග්ගාදිහි දිට්ඨමරියාදමනතික්කමිත්වා ජානිත්ථාති අඤ්ඤා, රස්සො, රූපරාගාදීනං වා පඤ්චද්ධම්භාගියානං සංයොජනානං ඔධිවසෙන මාරණතො අඤ්ඤා, මරියාදත්ථො චෙත්ථ ආකාරො, ඤා මාරණතොසනනිසානෙසු, ඉත්ථියමති අ. අරහතො භාවො අරහත්තං, භාවෙ ත්තො, භාවොත්ත අභිධානබුද්ධිනං පචත්තියා නිමිත්තං, තඤ්ච දුට්ඨං බ්‍යුප්පත්තිපචත්තිනිමිත්තවසෙන. තත්‍ර විසෙසෙහි ක්‍රියාපකතිපච්චයාදිහි උප්පජ්ජති බ්‍යුප්පත්ති, ගොආදිසද්දසරූපං, තස්සා නිමිත්තං බ්‍යුප්පත්තිනිමිත්තං, ක්‍රියාපකතිපච්චයාදයො, විට්ඨං වා ගොආදිසද්දසරූපං උප්පාදෙතීති බ්‍යුප්පත්ති, සා එව නිමිත්තං, යථාචුත්තා ක්‍රියාදයොයෙව. පචත්තයති තත්ථ තත්ථ අත්ථෙ පයොජයතීති පචත්ති, ගොආදිකො සද්දො, තස්ස නිමිත්තං පචත්තිනිමිත්තං, ජාතික්‍රියාගුණදබ්බනාමාති. තත්‍ර බ්‍යුප්පත්තිනිමිත්තං සද්දසරූපප්පත්තියා කාරණං, පචත්තිනිමිත්තං පන සද්දප්පයොජනස්ස කාරණන්ති අයමෙතෙසං සඬ්ඛෙපතො ලක්ඛණවිසෙසො.

ද්වයං චෙතියෙ. ථූ අභිත්ථවෙ, පො, දීසාදි. චිත පූජායං, චෙතිතබ්බං පුජෙතබ්බන්ති, ණොයා, චෙතියං. එත්ථ ව ථූපසද්දො සමුබ්බෙහි, චෙතියසද්දො පන මුබරහිතෙයෙව චත්තති. “චෙතියමායතනෙ බුද්ධ-බ්බිබ්බෙ චොද්දිස්සපාදපෙ” ති [විත්තාමණිට්කා 12.7 බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.2.7] රුද්දො.

ද්වයං ආනන්දෙ. ධම්මො පරියත්ති, සොච භණ්ඩං ධනං සුබ්බායකතො, තස්ස අගාරං යපනට්ඨානං ගෙහං, තබ්බාවෙ තිට්ඨතීති ධම්මභණ්ඩාගාරිකො, ඉකො. නන්ද සමිද්ධියං. ඉමෙ ද්වෙ සද්දා සමා සමානත්ථා.

437. ද්වයං විසාබායං සෙට්ඨිධිතරි. විට්ඨා බහුකා පුත්තනත්තපනත්තාදිකා සාබා යස්සා සා විසාබා. මිගාරස්ස සෙට්ඨිතො මාතුට්ඨානියත්තා මිගාරමාතා.

ද්වයං අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිමිහි. සුන්දරො අත්තා යස්ස සුදත්තො, සුන්දරං දත්තං දානමස්ස වා සුදත්තො, ඉදමස්ස දහරකාලෙ පවත්තං නාමං. අනාථානං පිණ්ඩං දදාතීති අනාථපිණ්ඩිකො, ඉදමස්ස ක්‍රියානාමං.

438-439. හික්ඛුආදයො එතෙ පඤ්ච සහධම්මිකා. සහ එකතො ධම්මං වරන්තීති සහධම්මිකා.

පත්තාදයො අට්ඨ පරික්ඛාරා උක්කට්ඨවසෙන වුත්තා, මජ්ඣිමවසෙන පන කත්තරදණ්ඩොපි තෙලනාලිපිති දස පරික්ඛාරා වත්තබ්බා, ඔමකවසෙන ඡත්තම්පි උපාහනාපිති ද්වාදස පරික්ඛාරා ව වත්තබ්බා.

440. ද්වයං සාමණෙරෙ. සමණස්සාපච්චං සාමණෙරො. සමණලිඬිගාවාරත්තා “සමණොය”න්ති උද්දිසිතබ්බොති සමණුද්දෙසො. දිසි උච්චාරණෙ.

තිකං අවෙලකෙ. දිසා එව අම්බරං වත්ථං, න පකතිවත්ථමෙතස්ස දිගම්බරො, සස්ස ගො. නත්ථි වෙලං වත්ථමෙතස්ස, සමාසන්තෙ කො. චතුහි ගන්ථෙහි බන්ධනීයත්තා නිගන්ථො, නිසද්දො බන්ධනෙ. ද්වයං ජටාවති. ජටං යස්සත්ථි ජටිලො, ඉලො. ජටං ධාරෙතීති ජටාධරො.

441. කුට්ඨකාදිකා චතුත්තිංස ලද්ධියො පරසමයානමාගමතො ගහෙනබ්බා, තථා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො බ්‍රහ්මජාලසුත්තන්තතො. ඉතීති පරිසමාපනත්ථො. එතෙති නිදස්සනත්ථො. එතෙ ඡන්තවුතිලද්ධියො තණ්හාපාසං, දිට්ඨිපාසඤ්ච ඩෙන්ති පවත්තෙන්තීති පාසණ්ඩාති සම්පකාසිතා කථිතා. “ඉති ඡන්තවුති එතා”තිපි පායො.

442. තිකං සුචිම්හි. පු පවනෙ, තො. ද්විත්තාදි. යත පයතනෙ, තො. දීසාදි. ද්වයං චම්මනි. වරිතං තන්ති චම්මං, වරතිම්හා මන, චමු අදනෙ වා, මන. අජ ගමනෙ, යු, ඉනො වා.

ද්වයං දන්තකට්ඨෙ. දන්තෙ පුනාති සොධෙති යෙනාති දන්තපොනො, යු. දන්තපොණොපි. දන්තසොධනත්ථං කට්ඨං දන්තකට්ඨං. ද්වයං රුක්ඛත්තවෙ. වක්ක තවෙ, අලො. තර තරණෙ, ඉනො, සකත්ථෙ කො.

443. ද්වයං භාජනසාමඤ්ඤෙ. පතති යත්ථ සො පත්තො, පත ගතියං, තො. පා රක්ඛණෙ,ති.

ද්වයං කුණ්ඩිකායං. කස්ස ජලස්ස මණ්ඩො පසන්තභාවො කමණ්ඩො, තං ලාභිති කමණ්ඩු, උ. කුච්චි රක්ඛණෙ, සකත්ථෙ කො. කත්තරස්ස ජිණ්ණස්ස ආලම්බනයට්ඨි.

444. යං “පාණානිපාතා වෙරමණි”තිආදි බ්‍රහ්මවරියකම්මං නිච්චං යාවජීවමවස්සම්භාවෙන, තං දෙහසාධනාපෙක්ඛං සරීරෙනෙව සාධනමපෙක්ඛතෙ, න බාහිරෙන සාධනං, අයං යමො නාම, යමු උපරමෙ.

“සරීරසාධනාපෙක්ඛ-නිච්චකම්මමයෙ යමෙ;
සංයමෙ යමරාපෙ ව, යමකෙ තු යමං තිසු”ති [අමර 17.38].

රුද්දො.

යං පනාගන්තුනා සුක්කපක්ඛාදිවසෙන අනිච්චං නියමිතකාලමුපවාසාදිකං කම්මං, අයං නියමො, කාලාදිවසෙන නියමිතබ්බොති නියමො, යමු උපරමෙ. “මත්තනායං පටිඤ්ඤායං, නියමො නිච්ඡයෙ වතෙ”ති රුද්දො.

බ්‍රහ්මණුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

445. ද්වයං වෙස්සෙ. චිස පවෙසනෙ, සො. ඉයානපච්චයෙ වෙසියානො. ලාරුජො, අරියොප්පායානු.

පඤ්චකං කසිආදිජීවිකායං. ජීව පාණධාරණෙ, යු. සබ්බත්‍ර භාවෙ පච්චයො, කරණෙනෙයකෙ. වත වත්තනෙ,ති, අස්සු, ඡවුමහි ජීවිකා. චුත්තීනං සරුපප්පකාරෙ දස්සෙති. ද්වයං කසිකම්මෙ. කසනං කසි, සා ඵව කම්මං කසිකම්මං. කස විලෙඛනෙ, ඉ, කසි.

446. ද්වයං වාණිජ්ජෙ. වණිජානං කම්මං වාණිජ්ජං, වණිජ්ජා ව. ද්වයං පසුපොසනෙ. ගුත්තං රක්ඛා ගොරක්ඛා. පසුනං ගොමහිංසාදිකානං පාලනං පොසනං විකිච්ඡාදි පසුපාලනං චුත්තං සරුපං, චුත්තප්පකාරා ව ඉති වෙස්සස්ස චුත්තියො චුත්තිකාරණා තිස්සො භවන්ති කසිකම්මාදිප්පකාරෙන.

තිකං ගිහිමිහි. ගහෙ ගෙහෙ, පඤ්චකාමගුණෙ වා භවවසෙන තිට්ඨතීති ගහට්ඨො. අගාරෙ ගෙහෙ වසතීති අගාරිකො, ගහමෙනස්සත්ථිති ගිහි, අස්සි, රස්සො ව.

447. ද්වයං කසිබලෙ. ඛෙත්තෙනාජීවති. කසතීති කස්සකො, ඡවු. ද්වයං ඛෙත්තෙ. බීජානි බීජන්ත්‍යස්මිත්ති ඛෙත්තං, බීජ පෙරණෙ, තො, බිත්තං තායතීති ඛෙත්තං, බී නිවාසගතීසු වා, ත, ත්‍රණ, ඛෙත්තං, ඛෙත්තං. ක්ලෙද,

ක්ලීද අල්ලහාවෙ, ලලොපො, ක්ලෙදියතීති කෙදාරං, කෙ ජලෙ සති දාරො විදාරණමස්සාති වා කෙදාරං, සඤ්ඤාසද්දත්තා සත්තමියා න ලොපො, වාපොප්පාත්‍ර, වජ්ජනෙ යස්මින්ති වාපො, ණො.

ද්වයං මත්තිකාබණ්ඩෙ. ලෙඩ්ඩ සඬ්ඝාතෙ, උ, ලෙඩ්ඩු. පුමෙ උත්තො කථිතො. “ලෙඩ්ඩවො පුමෙ”ත්‍ය [\[අමර 19.12\]](#) මරකොසෙ. ද්වයං බණ්ණත්තියං. බඤ්ඤතෙ යාය, සා බණ්ණත්ති, බත්‍ර අවදාරණෙ,ති, ණත්තං, උස්සි. අවදාරියතෙ යෙන අවදාරණං, දර විදාරණෙ, යු.

448. තිකං දාත්තෙ. දත්ති ලුනත්තානෙනාති දාත්තං, දා ලවනෙ, තො. දාත්‍රමිපි. ලු ඡෙදනෙ, ලවිත්තං, අසු බෙපනෙ. අසිතං, සබ්බත්‍ර කරණෙ පච්චයො.

තිකං පාජනදණ්ඩෙ. කුද බ්‍යථනෙ, ණො, පතොදො. තපච්චයෙ තුත්තං. අජ බෙපනෙ, ගතිමිහි ව, කරණෙ යු, පාජනං. වණ්ණවිකාරෙ පාවනං. තොදනංප්පාත්‍ර.

තිකං රජ්ජයං. යුජ යොගෙ, තො, යොත්තං. රුධ ආවරණෙ, ජු, උස්සත්තං, පරරුපත්තඤ්ච, රජ්ජ ථියං. රස අස්සාදනෙ, මි, ආබන්ධොප්පාත්‍ර.

ද්වයං ඵාලෙ. ඵාලයති පාටයති භූමි යෙන ඵාලො, ණො. කස විලෙබනෙ, ණ්ඩු, කසකො. “ඵාලකසකා”ති [\[බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.9.13\]](#) රුද්දො. නිරිසං, කුටකං, හලමිපි. ඊසාය නිග්ගතං නිරිසං. කුට ඡෙදනෙ, සකත්ථෙ කො, කුටකං, දීසාදි. හල විලෙබනෙ.

449. තිකං නඬ්ගලෙ. භූමීනඬ්ග’මනඬ්ගං කරොන්තො ලුනාතීති නඬ්ගලං. සි බන්ධනෙ, රො, සිරො. “සිරො තික්ඛකරෙ හලෙ”ති නානත්ථසඬ්ගහෙ. ගොදාරණංප්පාත්‍ර. නඬ්ගලස්ස දණ්ඩකෙ ඊසා, ඊස ඉස්සරියෙ, ඊසා නාරි. “පභුමිහි සඬ්කරෙ ඊසො, ථියං නඬ්ගලදණ්ඩකෙ”ති [\[විත්තාමණිට්කා 19.13-4 බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.9.14\]](#) රහසො.

යුගකීලකෙ සම්මාසද්දො, සමන්ති යාය සම්මා, සමු සමනෙ. හලපද්ධති නඬ්ගලලෙබා සිතා නාම. “සිතා නඬ්ගලලෙබා ව, දිවගඬ්ගා ව ජානකී”ති [\[තිකණ්ඩසෙස 3.3.191\]](#) තිකණ්ඩසෙසෙ. සි සයෙ, තො, සිතා නාරි.

450-451. මුග්ගාදිකෙ ධඤ්ඤවිසෙසෙ අපරන්තසද්දො, පුබ්බන්තතො අපරහාගෙ පවත්තං අන්තං අපරන්තං, අපරණ්ණඤ්ච. සාලිආදිකෙ පුබ්බන්තසද්දො, අපරන්තස්ස පුබ්බෙ පවත්තං අන්තං පුබ්බන්තං,

පුබ්බණ්ණඤ්ච. පුබ්බාපරත්තඤ්ච නෙසං ආදිකප්පෙ සම්භවාසම්භවවසෙන දට්ඨබ්බං.

සාලයාදයො සත්ත ධඤ්ඤානී. ධානං පොසනං, තත්‍ර සාධුනි ධඤ්ඤානී, යො, රස්සො. කලමා රත්තසාලි මහාසාලිසට්ඨිකප්පභූතයො සුකධඤ්ඤවිසෙසා සාලයො නාම. සට්ඨිදිනානි පරිපාකමස්ස සට්ඨිකො. සාල සිලාසායං, ඉ, සාලි. වහනි, බුහෙති වා සත්තානං ජීවිතන්ති වීහි, වහ පාපුණෙ, බුහ වුච්ඡියඤ්ච, ඉ, අස්සි, පක්ඛෙ රලොපො, වීහි. කොරං රුධිරං දුසතීති කුදුසො, ගොවඬ්ඨනො, අ. වණ්ණවිපරියයො, ඔස්සු ච. ගුධ පරිවෙධනෙ, උමො. ගොධුමො. “ගොධුමසුමනො මිලක්ඛ, භොජනං පාවටො යවො”ති රහසො. වර වරණසම්භන්තිසු, ඤ්චු, වරකො. යු මිස්සනෙ, අ, යවො. කඬ්ඟු අතිසුබ්බමස්සෙ ධඤ්ඤවිසෙසෙ, සොහනසිසත්තා කමතීයභාවං ගච්ඡතීති කඬ්ඟු, උ. “සාමා පියඬ්ඟු කඬ්ඟු ද්වෙ”ති රුද්දො. තබ්බෙදා තෙසං ධඤ්ඤානං භෙදා විසෙසා නිවාරාදයො වුව්චන්තෙ. නිවාරානි තිණධඤ්ඤානී, ආදිනා සාමාකාදයො.

ද්වයං කළායෙ. චණ දානෙ, ඤ්චු, චණකො, හරිමන්ථකෙපි. කං වාතං ලාතීති කළායො, ලත්තං, කලායමිපි. ද්වයං සාසපසාමඤ්ඤෙ. “සාසපො තු සරිසපො, කටුස්තෙනො ච තන්තුහො”ති තිකණ්ඩසෙසො [2.8.3]. “පුමෙ සුද්ධොදනසුතෙ, සිද්ධත්ථො සෙතසාසපෙ”ති රහසො. සිද්ධා අත්ථා අස්මින්ති සිද්ධත්ථො. සාස අනුසිට්ඨියං, අපො. සාසපස්සාපි වීහිභෙදත්තා ඉධ ගහණං.

452. ද්වයං කඬ්ඟුයං. පියභාවං අඬ්ගතීති පියඬ්ඟු. ද්වයං අතසියං. අව රක්ඛණෙ, මො, අවස්සු, ද්විත්තං, උම්මා. අත සාතච්චගමනෙ, අසො, නදාදි. බුමාපාත්‍ර.

චතුක්කං සස්සෙ. කිට්ඨ ගතියං, යො, කසිනො සම්භූතං වා කිට්ඨං, කිට්ඨට්ඨානෙ උප්පන්තසස්සඤ්ඤි “කිට්ඨ”න්ති වුව්චති යානුපවාරෙන, යො, සිලොපො, අස්සි. සස ගතීහිංසාපාපුණනෙසු, සො. ථම්මො ගුම්මො, තං කරොතීති ථම්මකරී, ඉ. ධඤ්ඤං පාත්‍ර. “ධඤ්ඤං වීහිසු ධඤ්ඤකෙ, ධඤ්ඤො පුඤ්ඤවතීරිතො. ධඤ්ඤා වාතාමලකිසු”ති හි නානත්ථසඬ්ගහෙ.

453. ද්වයං සස්සාදිනං කණ්ඩමත්තෙ. කණ්ඩ සද්දෙ, ඩො. නල ගන්ථෙ, ණො, නාලං. නාලිපි. සො ඵච සස්සාදිකණ්ඩො නිජ්ථලො වෙ, පලාලමුව්චනෙ. පල ලවනපවනෙසු, අලො, පලාලොපි.

ද්වයං අසාරෙ තුව්ඡධඤ්ඤෙ. හස හස්මිකරණෙ, අස්සු, භුසං අතිසයෙපි. ථුසමිපි. තුස උස්සග්ගෙ. කෙන වාතෙන ඉඬ්ගතීති කලිඬ්ගරො, ලාගමො, අරො

ව. ධක්ඛ්ඤානමෙව තවෙ චක්කලෙ ථූසො, තුස තුට්ඨිමිහි, තස්ස ථො, ථූසො පුමෙ. “ධක්ඛ්ඤත්තවෙ පුමා ථූසො” [අමර 19.22] ත්‍යමරකොසෙ.

454. ද්වයං සස්සරොගෙ. සෙනවණ්ණකරණවසෙන අටති හිංසනීති සෙනට්ටිකා, සා එව සෙනට්ඨිකා. ද්වයං තණ්ඩුලකණෙ. කණ නිමිලනෙ, කණ නිමිලනසද්දගතිසු වා, අ, කණො. කුණ්ඩ දාහෙ, සකත්ථෙ කො. ද්වයං ධක්ඛ්ඤමද්දනභූමියං. බල සොවෙය්‍යො, ධක්ඛ්ඤානි කරොන්ති මද්දන්ති අස්මිං ධක්ඛ්ඤකරණං. තිණාදීනං, සස්සානඤ්ච ථම්මො ගුම්මො නාම, ථම්ම වෙකලො, ථම්ම පටිබන්ධෙ වා. ගුහ සංවරණෙ, බො, හස්ස මො.

455. ද්වයං මුසලෙ. අයො අග්ගෙකොටියං යස්සාති අයොග්ගං. මුස බණ්ඩනෙ, අලො. ද්වයං සුප්පෙ. කුච්ඡිතං ලුනාත්‍යපනෙති කුල්ලො. සුප මානෙ, අ, සරත්‍යනෙනෙති වා සුප්පං, පො, අස්සු. පථොටනංපාත්‍ය.

ද්වයං උද්ධනෙ. උපරි ධියතෙ ථාලාදිකමස්මින්ති උද්ධනං, උද්ධානමිපි, යු. චුල්ල භාවකරණෙ, ඉ, ඊමිහි චුල්ලී. අධිසයනී, අන්තිකාපාත්‍ය. අති අදි බන්ධනෙ, අන්ත්‍යතෙ හික්ඛාදිකමස්සන්ති අන්තිකා, ණ්ඩු. “සන්තිකෙ සන්තිධානෙ ව, උද්ධනෙ වාපි අන්තිකා” ත්‍යජයො.

කාසාදිරචිතො කටො යෙන මරාවො බන්ධියතෙ. මරාවො ව චිහ්‍යගාරං, “කුසුලො චිහ්‍යගාරඤ්ච, කන්තරො ව මරාවකො” ති රහසො. කෙචි මරාවමෙව කටමාහු, තං න, “කුසුලො ව මරාවො ව, කිලඤ්ජො ව කටො භවෙ” ති අමරමාලායං පාදනාමපකරණෙ හෙදෙන පාඨා. කිල බන්ධනෙ, කිලනං කිලො, තදත්ථං ජායතීති කිලඤ්ජො, නිග්ගහිතාගමො. කට ගතියං, අ.

456. අට්ඨකං ථාලියං. කාමීයතීති කුමිහි, කමු ඉච්ඡායං, හො, අස්සු, ඊ ව, කුයා පථවියා භවතීති වා කුමිහි, කෙන අග්ගිනා භණතීති වා කුමිහි, භණ සද්දෙ, ණලොපො, කෙන ජලෙන උමිහියති පූරියතීති වා කුමිහි, උහ උබ්භ උමිහ පූරණෙ, සබ්බත්‍ර නදාදි. පිඨ හිංසාසංකිලෙසෙසු, අරො. කුණ්ඩ දාහෙ. බල සොවෙය්‍යො, ලුත්තං. උබ ගමනෙ, අලො, නදාදි, රස්සො. අපච්චයෙ උබා. ථල යානෙ, ඉ, ථාලි, ඊමිහි ථාලී. කෙන අග්ගිනා ලපතීති කොලම්බො, අස්සොත්තං, නිග්ගහිතාගමො, බත්තඤ්ච, කෙ අග්ගිමිහි ඔලම්බතීති වා කොලම්බො. ලබි අවසංසනෙ.

තිකං මණිකෙ. මන ඤාණෙ, ඉ, ණත්තං, මණියෙව මණිකං. භණ සද්දෙ, ණ්ඩු, අරං සිසං ජරො අස්ස අරඤ්ජරො.

457. ද්විපාදං සට්ඨං. සට්ඨං චලනෙ, අ, නදාදිමිහි සට්ඨං, කුට්ඨං කොට්ඨො. කෙන ජලෙන ලසති සිලිස්සතීති කලසො, ලිස සිලෙසනෙ, අ, ඉස්සත්තං, කලසො තිසු. චර වාරණසම්භත්තිසු, ඡවු. කලසසභවරණනො වාරකොපි තිසු. “කලසො තු තිසු”ත්‍යමරකොසෙ [අමර 19.31].

භුඤ්ජිතබ්බන්ති භුඤ්ජනං, අන්තාදි, තස්ස පත්තො භාජනං සුවණ්ණරජතාදිනිමිමිතමිපි කංසො නාම.

“කංසො රච්ජන්තරෙ මානෙ, තෙජසෙපි භවෙ තථා;
පානපත්තෙ ච කංසො ච, සොහික්ඛාසු ච කිත්තිසු”. —

ත්‍යජයෙන චුත්තත්තා පානපත්තෙපි කංසො. කන දිත්තිගතිකත්තිසු, සො, කංසො. අනිත්ථි. තිකං භාජනසාමඤ්ඤෙ. අම ගතියං, අත්තො, අමත්තං. භාජ පුට්ඨමමති, චුරාදි, යු.

458. ද්වයං භාජනාදිනමාධාරෙ. අන්තං සමීපමාධෙය්‍යස්ස උපගච්ජතීති අණ්ඩුපකං, න්තස්සණ්ඩො, ගස්ස ච කො. චුම්බ වදනසංයොගෙ, අටො, අස්සු, සකත්ථෙ කො. ද්වයං සරාවෙ, සරති චුම්බිං ගච්ජතීති සරාවො, අවො. මල්ල ධාරණෙ. ඡවු. වඨ්ඨමානකොප්‍යත්‍ර, වඨ්ඨති විත්ථිණ්ණි භවතීති වඨ්ඨමානකො, සකත්ථෙ කො.

ද්වයං හෙලබ්‍යඤ්ජනාදිසට්ඨනොපයුත්තභණ්ඩෙ. කට්ඨ ගතියං, ඡු, ද්විත්තාදි. දු ගතියං, බො, නදාදි, දබ්බි, රස්සෙ දබ්බි. බජාකාපි, බජ මන්ථනෙ, අකො, බජාකා ථියං. ද්වයං ධඤ්ඤාදිනිලයෙ. කුස සිලෙසනෙ, උභලො. කුස අක්කොසෙ, යො. ද්වෙපි පුත්තපුංසකෙ.

459. ද්වයං මාසාදිසාකමත්තෙ, සා තනුකරණෙ, ඡවු. ඩංස බාදනෙ, ඡවු. සලොපො, සිග්ග, හරිතකමිපි. හරිතා සකත්ථෙ කො. “පුල්ලිඨිගො සාකමත්තස්මිං, සිග්ග සොභඤ්ජනෙපි චෙ”ති [විත්තමණිට්කා 19.34] රහසො. ද්වයං අද්දකෙ. ආද්දායං ජාතං අද්දකං, රස්සො. සිඨිගමිව වෙරං වජ්‍ර යස්ස තමෙව සිඨිගමෙරං.

යදා සුක්ඛං, තදා මහොසධාධ්‍යං, තික්ඛරසත්තා මහන්තං ඔසධං. සුණ්ඨි, නාගරං, විසං, විසහෙසජ්ජමිපි. සුඨි සොසනෙ, ඉ, සුණ්ඨි, ඊපච්චයෙ සුණ්ඨි.

ද්වයං මරීචෙ. මර පාණවාගෙ, වො. කුල සඨ්ඨානෙ, ඡවු. “මරීචං කොලකං කණ්භං, උසනං ධම්මපත්තන”ත්ත්‍යමරසිහො.

460. තිපාදං කඤ්ජිකෙ. සුචිරරට්ඨෙ භවං සොචිරං. කෙන ජලෙන අඤ්ජියමභිධාත්තං අස්ස කඤ්ජියං. ආරානං භූමාක්කජානං වාරෙසු ගභිතෙන නාරෙන ජලෙන ජානං ආරනාළං, ‘‘ආරො ක්ඛිති සුතෙ’ක්කජෙ, නාරො තණ්ඩුලනීරෙසු’’ති භි චුත්තං, රස්ස ලො. ථුසතො ජාතමුදකං ථුසොදකං, ථුසොදකතො වා ජානං ථුසොදකං. ධඤ්ඤතො වීභිතො ජානං අමිබ්ලං ධඤ්ඤමිබ්ලං. වානං ලඬකති භීනං කරොතීති බ්ලඬකො, වාතස්ස බි, විසෙසෙන ලඬකතීති වා බ්ලඬකො. කුම්මාසො, අභිසුතං, අවන්තියොමං, කුඤ්ජලං, කඤ්ජිකං, මණ්ඩො, ජෙට්ඨම්බු, බදිකාපාත්‍රං.

ද්වයං ලවණමත්තෙ. ලු ජෙදනෙ, යු, ඔස්සා’නවාදෙසෙ ලොණං.

461. සාමුද්දාදයො එතෙ පඤ්ච ලවණස්ස පහෙදා විසෙසා. සමුද්දභූමියමට්ඨිතං ලද්ධං ලොණොදකං සුක්ඛසන්තනං සිතං යං භවති, තං සාමුද්දලවණං. අක්ඛිවං, වසිරම්පි. වසු ථම්හෙ, ඉරො. සින්ධුදෙසෙ භවො සින්ධවො, ණො. සිතසිවං [සිතසිවං (සක්කතෙ)], මාණිමන්ථං, සින්ධුජම්පි. සිතං ධවලං, සිවං කල්‍යාණං, කම්මධාරයසමාසො. සිතසිවන්ති වා බන්ධනං. මණිමන්ථො පබ්බතො, තත්‍ර භවො, ණො. කාළලොණො නාම සොචච්චලවණානං මජ්ඣෙ කාළවණ්ණං ලවණං [තීණි මධුරලවණස්සලවණහෙදස්ස (අමරකොස, මහස්වරට්ඨිකා)], ‘‘තිලකං තත්‍ර මෙවකෙ’’ති [මදං සන්දනෙ පියොදරාදි (වින්තාමණිට්ඨිකා 19.43) මදං මුදං වා සන්දනෙ... විසොදරාදි (බ්‍යාබ්‍යාසුධාට්ඨිකා)] චුත්තත්තා තිලකම්පි. උබ්භිදං නාම රොමකලවණං, සම්භරිදෙසෙ කිර රුමා නාම ලවණාකරො. තත්‍ර පට්ඨං කට්ඨම්පි අවිරෙන විලිය ලවණං භවති, තබ්භවං රොමලවණං. වසුකම්පි. කට්ඨාදීනං සයං සභාවච්ඡහනකරත්තා භින්දිතුං සක්කොතීති උබ්භිදං, සකායත්ථෙ උසද්දො. බ්ලාලං නාම සමුද්දතීරාසන්තදෙසභවං මත්තිකං පාවයිත්වා නිජ්ඣාදිතලවණං. සමුද්දවෙලාසන්තදෙසෙ ජානං බ්ලාලං, එස්සිත්තං, ලො, අථ වා උබ්භිදං නාම යත්ථ කත්ථවි පදෙසෙ භූමිතො උග්ගතං ලවණමත්තිකං පාවයිත්වා නිජ්ඣාදිතලවණං. බ්ලාලං නාම ලවණභූමිං විදාරයිත්වා නිජ්ඣාදිතලවණං. විපුබ්බො දල විදාරණෙ. දස්ස ලො. අථ වා උබ්භිදං නාම පාකායං ලවණං. බ්ලාලං නාම වච්චගන්ධං කාළලවණං.

462. ගුළාදයො පඤ්ච උච්ඡුතො විකාරා. ගුළ රක්ඛායං, ගුළො පක්කරසො. එණ ගතියං, තො, එණිතං ගුළතො කිඤ්චි ථද්ධං. බණ්ඩ මන්ථෙ, බණ්ඩො එණිතතොපි ථද්ධො. උච්ඡුචියෙසස්ස රසපාකෙ බණ්ඩයොග්‍යසාරභූතෙ යා ගුළිකාකාරා ජායතෙ, සා මච්ඡණ්ඨි බණ්ඩසාලකං. ‘‘මච්ඡණ්ඨි තු පුජ්ඣගුළා, ථද්ධපත්තන්තු එණිත’’න්ති රහසො, බණ්ඩකක්කං එණිතම්ච්චඤ්ඤෙ. සර හිංසායං, බරපච්චයො, සක්ඛරා, යා ‘‘සිතා’’තිපි

වුවවති, සිතොති ඛන්ධති තණ්හං සිතා. සිතසක්ඛරොත්තා තු සිතො ධවලන්තො, සක්ඛරාපමාණසණ්ඨානත්තා වා සක්ඛරා. ඉමෙ ව ගුළාදයො යථාක්කමං ථද්ධතරා. එත්ථ ව මච්ඡණ්ඨි ථාණිතා ඛණ්ඩවිකාරාපි. ද්වයං ගුලෙ. රොගාධිකෙසු විනාසකරත්තා විසඤ්ච තං කණ්ටකඤ්ච.

463. ද්වයං භට්ඨධඤ්ඤෙ. ලාජ භස්සනෙ, භස්සනං භජ්ජනං, අ. න ඛතං අක්ඛතං. “තතියා පකති ලාජෙස්වක්ඛතං තීස්ව’හිංසිතෙ”ති රුද්දො.

භට්ඨයවෙ ධානාසද්දො සියා, “ඛහුම්හි භට්ඨයවෙ ධානා, ටීයං අභිනවො’බ්භිදෙ”ති රහසො. ධා ධාරණෙ, යු.

ද්වයං යවාදිවුණ්ණෙ. සච සමවායෙ, සච සෙවනෙ වා, තු. මන්ථ විලොළනෙ. තිකං සමං. පුරෙතීති පුපො, පො. අකාරයුත්තෙ අපුපො, යථා “ලාබ්බ, අලාබ්බ”ති. තණ්ඩුලාදීනං පිට්ඨානං විකාරො පිට්ඨකො, සඤ්ඤායං කො.

464. ඡක්කං සුදෙ. භත්තං, සුපඤ්ච කරොති අකාසි කර්ස්සතීති භත්තකාරො, සුපකාරො ව. සු පග්ගරණෙ. සචති රසං පග්ගරාපෙතීති සුදො, දො, දීසාදි. සුද පග්ගරණෙ වා, අ. අළාරො නාම සුපාදිවිකති, තං කරොතීති ආළාරිකො. ඔදනං පචතීති ඔදනිකො. රසං කරොතීති රසකො.

ද්වයං සුපෙ. සුඛත්ථාය පාතබ්බත්තා සුපො, දීසාදි. විසෙසතො භත්තං අඤ්ජති අන්තො ගච්ඡති යෙන, තං බ්‍යඤ්ජනං, අඤ්ජ ගතියං, යු.

465. පඤ්චකං [තිපාදං (ක.)] භත්තෙ. උදි සචනක්ඛෙදනෙසු, යු. වාකාරො ඔදනසද්දස්ස නපුංසකත්තං සමුවිචිනොති. කුර සද්දෙ, කර කරණෙ වා, කරොති ඛලන්ති කුරං, අස්සු, කිර වික්ඛිපනෙ වා, කිරති බුහුක්ඛන්ති කුරං, ඉස්සු, කර හිංසායං වා, කු සද්දෙ වා, රපච්චයො. භජති යෙන, භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා භත්තං, භජ සෙවායං, තො. භක්ඛිතබ්බාති භික්ඛා, භක්ඛ අදනෙ, අස්සි, භික්ඛ යාවනෙ වා, භික්ඛා නාරී. අද භක්ඛනෙ, තො. භිදාදිත්තා අන්තාදෙසො, දලොපො.

චතුක්කං භොජනෙ, අස භක්ඛනෙ, කම්මෙ යු. භර භරණෙ. ආහරති බලායුතීති ආහාරො, ණො. භුජ්ඣාතුම්භා යු, භොජනං. සස අදනෙ, ණො. අන්ධොප්පාත්‍ර, අද්ධාතුම්භා තපච්චයස්ස අන්ධාදෙසො නිපාතනා.

ද්වයං යාගුයං. තර ජලවනතරණෙසු. තරති ජලවති බ්‍යාපිභවතීති තරණං, යු. තරලං, තරලාපි. යා පාපුණෙ, ගු, යු මිස්සනෙ වා, ගු, උස්සා. උණ්හිකා, සාණා, විලෙපි ව යාගුනාමාති. සා පාකෙ, යු, සාණා.

466. බජ්ජාදයො චත්තාරො අසනහෙදා. බාද හක්ඛනෙ, කම්මෙ තො, භුජාදි. බජ්ජං මංසාදි. භොජ්ජං අන්තාදි. ලිභ අස්සාදනෙ, ණොයා, හස්ස යො. ලෙයං මධ්වාදි. පාතඛිබන්ති පෙයං, පා පානෙ, ණොයා, ආස්සෙ, පෙයං සුපාදි.

ද්වයං හත්තමණ්ඩෙ. සු සවනෙ, විසරුප්පදාදිතො ණ. චමු අදනෙ, ආපුඛිබන්තා පානෙ, කම්මෙ ණො. මාසරොප්පාත්ත, මසි පරිමාණෙ, අරො. ද්වයං ආලොපෙ. ලුප ඡෙදනෙ, ආපුඛිබො සම්පිණ්ඩනෙ, කු සද්දෙ. කඛි චණ්ණෙ වා, අලො, ළත්තං, කෙන තොයෙන බලමස්සාති වා කඛලො, පුමෙ, ගාසොපි.

467. රසානං සබ්බරසානං අග්ගමිහි රසෙ මණ්ඩසද්දො, මණ්ඩ භූසායං, ‘සබ්බරසග්ගෙ මණ්ඩමනින්ථිය’න්ත්‍යමරසිහො [අමර 19.49]. ද්වයං භුත්තතො සෙසෙ. විරූපො, කුච්ඡිතො වා සාසො විසාසො. භුත්තතො සෙසො භුත්තසෙසො, සොච භුත්තසෙසකො, සකත්ථෙ කො.

ද්වයං විසාසාදෙ. විසාසං අදතීති, අ, දමු දමනෙ, ණවු. ද්වයං පිපාසායං. පාතුං ඉච්ඡා පිපාසා, පා පානෙ, සො, ද්විත්තාදි. තස පිපාසායං, යු.

468. ද්වයං භුත්තමිච්ඡායං. බුදු බුභුක්ඛායං, දො. සසිතුමිච්ඡා ජිසව්ඡා, සස අදනෙ, ඉච්ඡත්ථෙ ඡො, ද්විත්තාදි. මංසස්ස රසො පටිච්ඡාදනීයමුවචනෙ. ඡන්ද ඉච්ඡායං. පටිච්ඡාදෙතීති පටිච්ඡාදනීයං, අනීයො, ඡද සංවරණෙ වා, මංසෙන පටිච්ඡාදෙතඛිබන්තා පටිච්ඡාදනීයං.

ද්වයං උග්ගාරෙ, දෙකි සද්දොස්සාහෙසු, උද්ධං දෙකති ගන්තුමුස්සහතීති උද්දකො, එකස්ස දකාරස්ස රො. උද්දෙකොපි. ගිර නිග්ගිරණෙ, ඉස්සා, උග්ගාරො. පාදො තිත්තියං. සුභිතො තිත්තො, තස්ස භාවො සොභිච්චං. තිපි පිණනෙ,ති, භුජාදි. යුපච්චයෙ, ඉස්සත්තෙ ව තප්පනං.

469. යථිච්ඡිත්තං යථිච්ඡිතෙ. ක්‍රියාවිසෙසනත්‍යාය වෙතෙ නපුංසකෙ, ක්‍රියාඛ්‍යායානඤ්චි සතිපොකත්තෙ තඛිබ්බෙසසනානි නපුංසකෙ භවන්ති එකත්තෙපි, තථා හි ක්‍රියානමඛ්‍යායානඤ්ච සත්තාභූතත්තා ලිඛිගසඛිඛ්‍යාවිසෙසොපාදානං නත්ථිති තඛිබ්බෙසසනානමිපි සාමඤ්ඤලිඛිගා නපුංසකත්තං, සාමඤ්ඤසඛිඛ්‍යා වෙකත්තං යුත්තන්ති, තං යථා – මුදුං පචන්ති, සාදුං පචන්ති. බහුවචනත්තෙපි ක්‍රියාසද්දෙ තඛිබ්බෙසසනස්සෙකත්තමෙව ක්‍රියාවිසෙසනානං කම්මති දුතියා, සබ්බො හි ධාත්වත්ථො කරොත්‍යත්ථොන ඛ්‍යාපිතො, මුදුං පචන්ති මුදුං පචනං කුඛිබන්තිත්‍යත්ථො, තෙන මුදාදීනඤ්ච තඛිබ්බෙසසනානං කම්මත්තං. අඤ්ඤො පනාහ ‘සබ්බෙ ධාත්වත්ථා භවත්‍යත්ථානුගතා, භවතික්‍රියා කත්ථත්ථමනුභවන්තිත්‍යත්ථො. ‘පචති

දෙවදත්තෝ'ති දෙවදත්තපයුත්තෝ පාතො භවති, ගච්ඡති ගමනං භවති, පඨති පාඨො භවති''ති, තම්මතෙන පඨමා, මුදුපචනං යථා භවති, තථා පචතීත්‍යත්ථො. රමණීයං පාතො, විමලං පාතො, ඉදමුපකුම්භං. කමු කන්තියං, කම්මති ණො, කාමං, නිකාමඤ්ච. ඉසු ඉච්ඡායං, තො, ''සාදිසන්තප්පච්ඡෙ''ත්‍යාදිනා අත්තෙන සහ තස්ස ට්ඨො, ඉට්ඨං. පරිපුබ්බො ආප පාපුණනෙ, තො, භුජාදි, රස්සො, යාගමො ච. ''සත්තං නිවාරණෙ තිත්තියං, පරියත්තං යථිච්ඡිතෙ''ති [විත්තාමණිට්කා 19.57] රහසො. ඉච්ඡිතස්ස අනතික්කමො යථිච්ඡිතං, යථාත්ථෙ අබ්‍යාධිභාවො. පකාමංපාත්‍ර.

ද්විපාදං චණ්ජකෙ. කයවික්කයෙහි ජීවතීති, ඉකො. සත්ථං වාණිජ්ජොපජීවිනං සඬ්ඝාතං වහති දෙසන්තරං පාපයතීති, කම්මාදිමහි ණො. සත්ථවාහො චණ්ජනායකො, තංයොගා සත්ථවාහො, ණො. ආපණො කයවික්කයවොහාරො, තංයොගා ආපණිකො, ණිකො. චණ සද්දෙ, ඉජො. වෙදහකො, නෙගමො, පණ්‍යාජීවො, චණ්ජොපාපාත්‍ර.

470. වික්කයො නාම පුබ්බමෙව අත්තනො ධනස්ස පරස්ස දානං. කී දබ්බවිනිමයෙ, තත්‍ර නියුත්තො වික්කයිකො. වික්කිණාතීති වික්කෙතා, ඊතු. කයො නාම පරස්ස ධනං ගහෙත්වා අත්තනො ධනස්ස දානං. කයෙන ජීවතීති කයිකො. කිනාතීති, ණ්චු.

ද්වයං ධනප්පයොත්තරි. ඉණෙ උත්තමො උත්තමණ්ණො, අභිධානා පුබ්බනිපාතො, ඉස්සන්තං, ද්විත්තඤ්ච. ධනං වුඬ්ඪත්ථං පයොජෙතීති ධනිකො. ද්වයං ධනගාහකෙ. ඉණෙ අධමො අධමණ්ණො. ඉණං ගණ්භාතීති ඉණායිකො, ආයිකො. ඉණං ආයති පචත්තෙතීති වා ඉණායකො, ණ්චු.

471-472. ද්වයං ඉණෙ. උද්ධරියතෙ ගය්හතෙති උද්ධාරො, උපුබ්බො ධරති ගහණෙ, ණො. එති වුඬ්ඪිං ගච්ඡතීති ඉණං, යු, ණත්තං. පරියුද්ඤ්චනම්පි, පරිතො උද්ඤ්ඤකතෙ ගය්හතෙති, යු. වුත්තන්ති ක්‍රියාපදං. යත්තකෙන ධනෙන ලාහො ලබ්භතෙ, තත්‍ර මූලධනෙ මූලාදිද්වයං. මූල පතිට්ඨායං. පඨමමෙව ආහතං පාහතං.

ද්වයං පටිපාදෙ. ''අවස්සමස්සිදං කයිතබ්බ''මිති සච්චස්සාඛ්‍යාපනං, කරණං වා සච්චාපනං, සච්චස්ස කරඤ්චිත්තහරණම්චිචත්ථො, සච්චසද්දා ධාතුරූපා යු, මජ්ඣෙ අපාගමො, සච්චස්ස වා ආපුණනං සච්චාපනං, අපධාතුම්භා යු. ''සච්චාපනා සච්චාකති''රිති තිකණ්ඩසෙසෙ [ථිකණ්ඩෙ (?)] වොපාලිතො. සච්චං කරොති, සච්චස්ස වා කරණං සච්චකාරො. සච්චංකාරොපි. ''ක්ඛිලෙව සච්චාපනං සච්ච-ඬකාරො සච්චාකතිත්ථිය''ත්තාමරකොසෙ [අමර 19.82].

ද්වයං වික්කනීයදබ්බෙ. වික්කනීතබ්බන්ති වික්කෙයං, ණො. පණ්ණාසකාසං, ණො. ද්වෙපි තිසු.

ද්වයං න්‍යාසස්සප්පනෙ [\[න්‍යාසම්පන්නෙ \(ක.\)\]](#). න්‍යාසස්ස අප්පනං [\[සම්පන්නං \(ක.\)\]](#) පටිදානං. පතිපුබ්බො දදාති න්‍යාසසම්පන්නත්ථො, තථා පටිපුබ්බො චත්තති. පටිදානංභාග්‍ර.

ද්වයං න්‍යාසෙ. අසු ඛෙපනෙ. න්‍යාසෙන නික්ඛිපියතෙති, ණො. උපනිධියාතෙති උපනිධි, ඉ, උපනිධි පුමෙ. “පුමෙ උපනිධිත්‍යාසො”ති [\[අමර 19.81\]](#) අමරකොසෙ.

473. එකාදයො අට්ඨාරසපරියන්තා සඬ්ඛ්‍යාසද්දා සඬ්ඛ්‍යෙයො දබ්බෙ චත්තන්ති තිසු ච ලිඬගෙසු. සඬ්ඛ්‍යෙයොකත්තෙ ච “එකො බ්‍රාහ්මණො, අට්ඨාරස බ්‍රාහ්මණො”ති සමානාධිකරණං භවති, න තු භින්නාධිකරණං “බ්‍රාහ්මණානං එකාදස චෙ”ති. තිසුත්තනෙ “න කෙවලං එකසද්දොච සලිඬගො, අථ ඛො අට්ඨාරසපරියන්තාපි”ති දස්සෙති, තෙන කත්ථවි තෙසං අලිඬගතාවචනං ලිඬගවිසෙසාභාවං සන්ධාය චුත්තං, න පන සාමඤ්ඤලිඬගභාවන්ති දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන “අතිලිඬගං ද්විචචනං, තදාඛ්‍යාතන්ති චුච්චති”ත්‍යාදීසු දට්ඨබ්බං, තෙන “පුරිසො ගච්ඡති, ඉත්ථි ගච්ඡති, චිත්තං ගච්ඡති”ත්‍යාදීසු ගච්ඡතිසද්දස්ස තංතංලිඬගවිසෙසචචනතා, “ගච්ඡති”ත්‍යාදීසු සාමඤ්ඤලිඬගචචනතා ච දට්ඨබ්බා. වීසත්‍යාදයො සඬ්ඛ්‍යාසද්දා සඬ්ඛ්‍යානෙ, සඬ්ඛ්‍යෙයො ච චත්තන්ති “වීසති ගාවො, ගවං වීසති”ති. එකත්තෙති යදා පනෙතා සඬ්ඛ්‍යෙයො එකත්තවිසිට්ඨමෙච වග්ගත්තං සභාවතො පටිපාදයන්ති. තදා භින්නසඬ්ඛ්‍යානාපි සමානාධිකරණෙ එකචචනෙයෙව සබ්බකාලං චත්තතෙ “වීසති ගාවො”ති. යද්දෙකත්තෙ, කථං? ද්වෙවීසතියො, තිස්සො වීසතියො, පඤ්චසතානිච්චාදයො පයොගා ඉච්චාහ “වග්ගහෙදෙ බහුත්තෙපි”ති. වීසත්‍යාදීනං වග්ගානං හෙදෙ චත්තුම්චිතෙ සති බහුත්තෙපි බහුවචනෙපි භවන්ති. අමරකොසෙ පන “සඬ්ඛ්‍යන්තරස්සත්ථෙ අභිධෙයොවීසත්‍යාදයො තංසමානාධිකරණතො බහුවචනානිපි භවන්ති”ති [\[අමර 19.83-4\]](#) චුත්තං, සඬ්ඛ්‍යන්තරම්භ වග්ගහෙදො, තෙන ද්වින්නම්භි වොහාරමත්තනානත්තං, න අත්ථනානත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ආනචුති නචුතිසද්දමභික්ඛ්‍යාපෙත්වා තා වීසත්‍යාදයො භින්නලිඬගෙනාපි සමානාධිකරණ නාරියං ඉත්ථියං, යථා වීසති කුණ්ඩානි. වීසත්‍යාදයො විකතසමාහාරද්වන්දා. ලිඬගස්ස ලොකාසයත්තා ද්වන්දෙකත්තන්ති නපුංසකත්තන්ති වීසත්‍යාදයො අබ්‍යුප්පන්නා පරමතෙන, කච්චායනමතෙන පන බ්‍යුප්පන්නා.

474-476. සතාදීනි අසඬ්ඛ්‍යෙයාපරියන්තානි චතුර්විසති යානානි ගණනහෙදානි. තත්ථ දසදසසද්දෙහි නිජ්ඣාදිතො සතසද්දො, තථා

සතදසසද්දෙහි සහස්සසද්දො. යුජ යොගෙ, නියුතං, අයුතමිපි. යු මිස්සනෙ වා, තො. ලක්ඛ දස්සනඤ්ඤාසු, ලක්ඛං, සතසහස්සමිපි. කුට ඡෙදනෙ, දසගුණං කුට්ඨිති කොටි. උපසග්ගෙන විසෙසෙත්වා එකො ගණනවිසෙසො පකොට්ඨි වුව්වති, ද්වෙපි මිස්සෙත්වා එකො කොට්ඨපකොට්ඨි. නහ ඛන්ධනෙ, තො. ආගමස්සු. විද ලාහෙ, උ, නිග්ගහීතාගමො. අබ්භිංසායං, ගතිමිති ව, දො, ආගමස්සු. අහි ගතිමිති, හපච්චයො. අව රක්ඛණෙ, වො. අට ගමනෙ, ටො. සොගන්ධිකන්ති කමලවිසෙසනාමෙන එකො ගණනවිසෙසො වුව්වති, තට්ඨාප්පලාදිනාමෙහි එකෙකො ගණනවිසෙසො. කථ වාක්‍යප්පබන්ධෙ, යු, සඬ්ඛ්‍යාතුමසක්කුණෙය්‍යත්තාය අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යං.

නනු සඬ්ඛ්‍යාතුමසක්කුණෙය්‍යත්තෙ සති එකෙන හවිතබ්බං, අථ කථමෙකො අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යො, ද්වෙ අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යානිච්චාදීනි හෙදානි චුත්තානීති? නායං දොසො, තෙසං කාලදෙසාදිවසෙන භිත්තානමිපි සම්භවතො. එතාසු සඬ්ඛ්‍යාසු කමා කමෙන සතාදිලක්ඛපරියන්තං දසගුණං දසහි ගුණිතං භවති. කොට්ඨාදිකං අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යපරියන්තං සතලක්ඛගුණං සතලක්ඛෙහි ගුණිතං භවති, තස්මා එකා ලෙඛා ද්විසුඤ්ඤසහිතා සතං භවති, තථා තිසුඤ්ඤසහිතා සහස්සං, චතුසුඤ්ඤසහිතා නියුතං, පඤ්චසුඤ්ඤසහිතා එකා ලෙඛා ලක්ඛං භවති, එකා පන ලෙඛා සත්තසුඤ්ඤසහිතා කොටි, තථා චුද්දසසුඤ්ඤසහිතා පකොටි, ඉමිනා නයෙන යාවාසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යං නෙතබ්බං, අයමෙකච්චානමාවරියානං මති.

අථ වා සතාදයො අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යපරියන්තා සබ්බෙපි දසගුණිතා කාතබ්බා, අයං කච්චායනස්ස මති, තෙන හි “යාව තදුත්තරි දසගුණිතඤ්ඤෙ”ති සුත්තමාහ. අථ වා සතාදයො ලක්ඛන්තා දසදසගුණිතා, තෙන එකා ලෙඛා ද්විබ්බන්දුසහිතා සතං භවති, තථා චතුපඤ්චාදිබ්බන්දුසහිතා සහස්සාදිකං භවති, එකා ලෙඛා පන ද්වාදසබ්බන්දුසහිතා කොටි, තථා එකුනවිසතිබ්බන්දුසහිතා පකොට්ඨි යාව අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යා එකෙකස්මිං සත්ත සත්ත බ්බන්දුනි කත්වා ගණනා කාතබ්බා, තස්මා අසඬ්ඛ්‍යෙය්‍යගණනවිසෙසෙ පඤ්චවත්තාලිසාධිකානි සතබ්බන්දුනි භවන්ති, අයමමහාකං මති.

අමරකොසෙ [අමර 19.84] පන “පන්ත්‍යා සතසහස්සාදි, කමා දසගුණොත්තර”මිත්‍යුත්තං, තස්සත්ථො – දසසඬ්ඛ්‍යා පන්තීත්‍යුච්චතෙ, තතො ආරබ්භ දසගුණොත්තරං සතසහස්සාදිකං කමා විඤ්ඤෙය්‍යං, තං යථා – දසසඬ්ඛ්‍යාය දසගුණොත්තරං සතං, සතා දසගුණොත්තරං සහස්සං, සහස්සා දසගුණොත්තරං අයුතං, අයුතා දසගුණොත්තරං ලක්ඛං, ලක්ඛා දසගුණොත්තරං පයුතං, පයුතා දසගුණොත්තරං කොටි, එවං කොට්ඨා අබ්බුදං, අබ්බුදා පදුමං, පදුමා බබ්බො, බබ්බා මහාකථො, තතොපි මහාපදුමං, තතොපි සඬ්ඤා, සඬ්ඤාතො සමුද්දො, තතො අන්ත්‍යං, අන්ත්‍යා මජ්ඣං, මජ්ඣා පරද්ධං,

පරද්ධා අමතං, අමතා දසගුණොත්තරං සඬ්ඛං, සඬ්ඛාඤ්ච වීසතිමං යානං,
අසඬ්ඛොයාමිතො පරන්ති. සබ්බපාරිසදත්තා හි ඛ්‍යාකරණස්ස සබ්බෙසංභ්‍යත්‍ර
වාදා දස්සිතා.

477-478. සාධිකෙන ද්වෙපාදෙන “අඬ්ඬෙන චතුත්ථො අඬ්ඬුඬ්ඬො,
අඬ්ඬෙන තතියො අඬ්ඬතියො, අඬ්ඬතෙයොවා”ති ඉමං වචනත්ථං දස්සෙති.
අඬ්ඬුපපාදෙන සහ චතුත්ථාදිසද්දානං අඬ්ඬුඬ්ඬාද්‍යාදෙසො. සාධිකපාදෙන
“අඬ්ඬෙන දුතියො දියඬ්ඬො, දිවඬ්ඬො වා”ති ඉමං වචනත්ථං දස්සෙති.
අන්තරිතස්සාපි අඬ්ඬෙනසද්දස්ස ඉධානුවත්තනතා අධිප්පෙනා
අභිධානන්තරාභාවා, සබ්බත්‍රෙව.

479-480. මීයතෙ පරිච්ඡින්නදීයතෙ යෙන, තං මානං. තඤ්ච
තුලාපත්ථඬ්ඬුලිවසා තිධා මානියදබ්බස්ස භවති. තුල උම්මානෙ, චුරාදි, තුලා
ඉත්ථී. පද ගතියං, ථො. අඬ්ඬ ගමනෙ, උලො, අඬ්ඬුලං, “අඬ්ඬුලි”තිපි පායො,
කරසාඛා.

චත්තාරො වීභයො සම්පිණ්ඩිතා එකාව ගුඤ්ජා සමගරුකා, තථා ද්වෙ
ගුඤ්ජා එකොව මාසකො සමගරුකොති සබ්බත්‍ර නයො තෙනබ්බො. ද්වෙ
මාසකා අක්ඛො නාම, විහිටකොති චුත්තො, අක්ඛඵලසමානගරුකත්තා වා
අක්ඛො. කර්සොභ්‍යත්‍ර, කස විලෙඛනෙ, අ, රිමජ්ඣො, අනිත්ථී. අක්ඛානං
පඤ්ච ධරණං නාම, ධරතිධාතුයා යු. අක්ඛානමට්ඨකං සුවණ්ණො නාම.
පඤ්චධරණං නික්ඛං නාම. තෙ නික්ඛා පඤ්ච පාදො නාම. සො පාදො චතුත්ථො
භාගෙ චත්තතීත්‍යෙකච්චානං මති. යථාචුත්තාරයෙව චත්තාරො වීභයො ගුඤ්ජා
නාම. ද්වෙ ගුඤ්ජා මාසකො නාම. ද්වෙ පඤ්චමාසකා දසමාසකා අක්ඛො නාම.
අක්ඛානං අට්ඨකං ධරණං නාම. පඤ්චධරණං සුවණ්ණො නාම. තෙ
පඤ්චසුවණ්ණො නික්ඛං නාමාත්‍යමිභාකං මති. කත දිත්තිගතිකන්තිසු,
නිපුබ්බො, නස්ස ඛො, නික්ඛො, සුවණ්ණවිකාරෙපි. යස්ස කස්සචි චත්ථුතො
චතුත්ථො භාගෙ පාදො. දස ධරණානි පලං නාම, පල පථෙ ව ගතිමිහි.

481. යස්ස කස්සචි චත්ථුතො පලසතං තුලා. තුල උම්මානෙ, තුලා නාරී.

ගෙහානං දාරුඛන්ධාය, පිඨිකායං තුලා ථීයං;
මානභණ්ඩෙ ව සාදිසෙ, රාසිපලසතෙසු ව.

තා තුලා වීසති භාරො නාම. භර ධාරණපොසනෙසු, ණො. “භාරො තු
ද්විසභස්සෙසු, පලානමපි විවධෙ”ත්‍යාජයො [\[ඛ්‍යාඛ්‍යාසුධාටිකායමිපි\]](#). විවධො
භාරභෙදො.

රුපියස්ස කරියෙන කතො සංවොහාරපදත්ථො කභාපණො නාම. කරිසප්පමාණෙන රුපියෙන කතො පණො පණියො දඬිබහෙදො කභාපණො. රිසස්ස භාදෙසො. අභාදෙසෙ කරියාපණො, එතෙ ද්වෙ රුපවිකාරො, අඤ්ඤත්ථුපචාරා. ඉති තුලාමානං වුත්තං.

482. පත්ථමානං දස්සෙතුමාහ “කුඩුවො”විවාදි. එකො පසතො කුඩුවො නාම. සර ගතියං, තො, රලොපො, කඩි හෙදෙ, වො, කඩිස්ස කුඩු, තෙ කුඩුවා චත්තාරො පත්ථො. චතුපත්ථා ආළ්භකො, අහ පුජායං, ඡවු, ලත්තාදි දසඬිගුලං, ද්වාදසඬිගුලං වාසඬිබතො මානම්පි ආළ්භකො. චතුරො ආළ්භකා දොණං නාම, “චතුරාළ්භක”න්තිපි පාඨො, දු ගමනෙ, ණො, දුණ ගතියං, හිංසායඤ්ච වා, දොණං. වාකාරෙන දොණො.

483. චතුරො දොණො මානිකා, මාන පුජායං, සකත්ථෙ කො, අස්සි. චතුමානිකං චතස්සන්තං මානිකානං සමුහො චතුමානිකං බාරි නාම, බර විනාසෙ, ණො, නදාදි. දසම්බණං දසාධිකසතදොණමත්තං කුම්භොති සටනාමෙන එකො පත්ථමානවිසෙසො දස්සිතො, “අම්බණ”න්තිපි පාඨො.

484. පත්ථමානවිසෙසානං ලඬිහමානපරියායෙ දස්සෙතුමාහ “ආළ්භකො”විවාදි. තුම්බ කම්පනෙ, අ. ද්වයං පත්ථෙ. පත්ථසද්දොයං සාමඤ්ඤහෙදමානෙසු පචත්තති, ඉධ පන විසෙසමානවාචකො අධිජ්ජෙතො. නල ගන්ථෙ, ඉණ.

ද්වයං වාහෙ. වහතීති වාහො, වහ පාපුණනෙ, ණො.

අම්බණමානං, පරියායං වා දස්සෙතුමාහ “එකාදස දොණො”විවාදි. අම්බ ගමනෙ, යු, අම්බ සද්දෙ වා, ඉති පත්ථමානං වුත්තං, අඬිගුලමානං පන අණ්වාද්‍යාභිධානාවසරෙ භූමිවග්ගෙ අභිහිතං.

485. චතුක්කං භාගෙ. වීස පචෙසනෙ, දීසාදි, කොට්ඨං වුව්චති සරිරං, තත්ථ සෙතීති කොට්ඨාසො. ආත්තං. අන පාණනෙ, අම ගමනෙ වා, සො. හජීයතෙ සෙවීයතෙති භාගො. ණො. වණ්ටකොප්පත්ත. වටි විභාජනෙ, ඡවු, ණන්තා වා සකත්ථෙ කො.

විභවන්තං ධනෙ. ධන ධඤ්ඤෙ, අ. සස්ස අත්තනො අයං සො, සම්පි. දුඉච දඬිබං, සාරම්ච්චත්ථො, ඉචත්ථෙ වො, වීද ලාහෙ, තො. සස්ස ධනස්ස පති සපති, තස්මිං සාධු සාපතෙය්‍යං, ණෙය්‍යො. වස නිවාසෙ, උ. අර ගමනෙ, ථො. රස්ස කො. විභවන්ති පභවන්ත්‍යනෙනාති විභවො, අ. හිරඤ්ඤං, කොසොප්පත්ත.

486. කතාකතං කඤ්චනං, රුපියඤ්ච මිස්සිතං [මිලිතං (ක.), මිලිතං පච්චෙකඤ්ච (අමර බීරස්වාධිට්ඨකා)] කොසාදිද්වයවාච්චං, තත්‍ර පිණ්ඩිකතං ආහරණිකතං, කම්මිභාවමාපාදිතං වා කතං. ආකරොත්ථං අජාතකම්මං චුණ්ණාදිරූපං අකතං, තදඤ්ඤං තෙහි කඤ්චනරුපියෙහි අඤ්ඤං තෙජසං දබ්බං තම්බං. ආදිනා කංසරිතිසිසකාදි, යඤ්වාතෙජසං රාජපට්ටදාරුවිසාදික'මසාරං දබ්බං, තං සබ්බං කුප්පං, ගුප රක්ඛණෙ, ගුප්පතෙති, පො, කත්තඤ්ච ගස්ස.

ද්වයං කඤ්චනං රුපියඤ්චාහතමුට්ඨාපිතභයවරාහපුරිසාදි රූපං නිග්ඝාතිකාය තාලිතං දිනාරාදිකං රුපියාබ්‍යං. අස්සාදිරූපමස්සාහතමත්ථිති රුපියං. රූප ආහතපසංසාසු, ඉයො.

487-488. හිරඤ්ඤන්තං සුවණ්ණෙ. සොහනො වණ්ණො යස්ස සුවණ්ණං. කතා දිත්තියං, ණ්චු, ජනනං ජාතං, පකට්ඨං ජාතං ජාතරූපං, පකට්ඨත්ථෙ රූපපච්චයො [පසංසායං රූපපච්චයො ඉති සුභු (චිත්තාමණිට්ඨකා) පසංසායං රූපං (පාණිනි 5.3.66)]. ජාතං රූපමස්සාති වා ජාතරූපං. ඉණ ගතියං, දිත්තියඤ්ච අනෙකත්ථත්තා. සුට්ඨු දිප්පතෙ දිත්තියා යුජ්ජතෙති සොණ්ණං, උස්සො, “වා පරො අසරූපා”ති ඉලොපො, ද්විත්තං. කඤ්ච දිත්තියං, යු. සත්ථු වණ්ණො විය වණ්ණො යස්ස. චිත්තමත්තානං හරතීති හරි. ඉ, කමු ඉච්ඡායං, බු. වරති එත්ථ චිත්තං වාරු, ණු. හි ගතියං, මො. හට දිත්තියං, ණ්චු. තපනං දාහමරහතීති තපනියො, ඉයො. හර හරණෙ, අඤ්ඤො, අස්සි. හා වාගෙ, හා ගතියං වා, අඤ්ඤො, හිරාදෙසො ව.

වාමිකරාදයො වත්තාරො තබ්බෙදා තස්ස සුවණ්ණස්ස විසෙසා. වාමි නාම එකා පුප්ඵජාති, තංකරත්තා වාමිකරො, අථ වා වාමි නාම අග්ගි. චමු අදනෙ, ණි, තක්කරත්තා වාමිකරො. සතකුම්භං පද්ධකෙසරවණ්ණං, තබ්බණ්ණසදිසත්තා සාතකුම්භං. දෙවරුක්ඛභූතාය මහාජම්බුයා පතිට්ඨිතට්ඨානෙ නදී ජම්බුනදී, තස්සං පතිතෙහි මහාගජ්ජමාණානං, කුම්භජ්ජමාණානං වා ඵලානං බීජෙහි ජාතං සුවණ්ණං ජම්බුනදං, ඉදං පන සුවණ්ණං අනලජ්ජහං දෙවාලඤ්ඤාමතුලං ජායතෙ. තං පනානලමිති විසෙසත්ථෙපි අමරසීහො සුවණ්ණසාමඤ්ඤෙව පට්ඨති. සිඬගී නාම එකා මච්ඡජාති, තබ්බණ්ණතාය. බණියං වා තංසණ්ඨානසිලාබණ්ඩෙහි ජාතතාය සිඬගී, අමරකොසෙ පන වාමිකරාදීනිපි සුවණ්ණසාමඤ්ඤෙ පට්ඨති, සිඬගී පන විසෙසෙ. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ “අලඤ්ඤාරසුවණ්ණං යං, සිඬගීකතකම්මිච්චය”න්ති [අමර 19.96]. තස්සත්ථො — කටකකුණ්ඩලාදිනො අලඤ්ඤාරසුවණ්ණස්ස “සිඬගී”ති නාමන්ති. “සිඬගීමණ්ඩනසොණ්ණ”න්ති රතනකොසො. සුවණ්ණතාය සිඬගී “කතක”මිත්‍යුවචතෙ.

489. පඤ්චකං රජතෙ. රූපයුත්තතාය රූපියං. රඤ්ජ රාගෙ, අතො. සඤ්ජ සඬ්ගෙ, කුට්ඨ, ඤාලොපො, සජ්ඣ. රූපයුත්තතාය රූපී, සඤ්ජ සඬ්ගෙ, කො, ඤාලොපො, සජ්ඣං, “රූපියජ්ඣ”න්තිපි පායො. තදා ඉයජ්ඣපච්චයෙන සිද්ධං. දුබ්බණ්ණං, ඛජ්ජුරං, සෙනම්පි.

ආහතසොණ්ණරජතෙ, රජතෙ රූපියං මතං;
රජතෙ ච බලෙක්ඛිවං, ඛජ්ජුරො පාදපන්තරෙ;
සෙනා ච හතිකායං ථ, ක්ඛිවං සජ්ඣෙ සිතෙ තිසු.

අස්මජානියං පුජ්ථරාගාදිමිහි, මුත්තාවජ්ජරාදිමිහි ච වස්වාදිත්තයං. වස නිවාසෙ, උ. රතිං තනොතීති රතනං, කම්මාදිමිහි ණො, තිලොපො. “රත්තං සජාතිසෙට්ඨෙපි”ත්තමරකොසෙ [අමර 23.126], තෙන ගජසෙට්ඨො ගජරතනං, ඉත්ථිසෙට්ඨො ඉත්ථිරතනන්ති. මනසද්දතො ඉ, ඊපච්චයෙ මණි ච. පුජ්ථරාගාදියො වක්ඛමානා තබ්බිදා තස්ස මණිනො විසෙසා. භාසන්තො රඤ්ජෙති පුජ්ථරාගො, භාසස්ස පුජ්ථො.

490. සුවණ්ණාදයො ඉමෙ සත්ත රතනාන්යාහු. මණි රත්තමණි.

491. සත්තරතනානං ලබ්භමානපරියායෙ දස්සෙතුමාහ “ලොහිතඬ්ගො”ච්චාදි. ලොහිතඬ්ගාදිත්තයං රත්තමණියං. ලොහිතවණ්ණෙන අඬ්ගියතෙති ලොහිතඬ්ගො, ලොහිතං අඬ්ගං සරිරමෙතස්ස චා ලොහිතඬ්ගො. පදුමඤ්චාත්‍ර කොකනදං, තබ්බණ්ණසදිසො මණි පදුමරාගො. සොණරතනං, ලොහිතකොපාත්‍ර.

ද්වයං වෙළුරියෙ. වංසො තවසාරො, තබ්බණ්ණො මණි වංසවණ්ණො. වෙළු විය දිස්සතීති වෙළුරියො, ඉවත්ථෙ ඉයො, රාගමො ච. ද්වයං පචාලෙ. වල සංවරණ, ණො, ලත්තං, වාකාරෙන පචාලොපි. දු ගමනෙ, දු උපතාපෙ චා, මො, ද්විත්තං.

492. ද්වයං කබරමණිමිහි. මසාරගිරිමිහි ජාතං මසාරගල්ලං, ලො, රස්ස ලො. කබරො සබලො මණි. ද්වයං මුත්තායං. මුව මොවනෙ, ථො, මුත්තා ඵච මුත්තිකං, සකත්ථෙ ඉකො. සත්ථිකා පකතිතො ලිඬ්ගවචනාන්යතිවත්තන්තෙති නපුංසකත්තං. ඵත්ථ ච රතනපරියායානං උජ්ජපිපාටියා කථනං සත්තන්තං රතනානං උජ්ජත්තික්කමපණිතක්කමාදිතො අභාවදීපනත්ථං.

ද්වයං පිත්තලෙ. ඊ ගමනෙ, ඊ. රීතිපි. “රීති පචාරෙ සන්දෙ ච, ලොහකිට්ඨාරකුටෙසු”ති රුද්දො. ආරස්සෙව කුටො, යස්ස. දබ්බසද්දොපාත්‍ර. ද්වයං අබ්භකෙ. අම ගමනෙ, අලො. අබ්භං ආකාසො, මෙසො ච,

තං සඤ්ඤකත්තා අබ්භකං, සඤ්ඤායං කො. “මෙසම්බරාහිධානඤ්ච, ගොරි බීජඤ්ච අබ්භක”න්ති හි වූත්තං. ගිරිජතු, සිලාජතුපාත්‍ර.

493. තිකං ලොහෙ. ලූ ඡෙදනෙ, හො. අය ගමනෙ, මනොගණාදි. කාලඤ්ච තං අයසඤ්චෙති කාලායසං. සත්ථකං, තික්ඛණං, පිණ්ඩං, අයසං, අස්මසාරොපාත්‍ර. “සත්ථමායුධලොහෙසු”ති අනෙකත්ථො. “සාමුද්දලවණෙතික්ඛං, විසලොභාජිමුක්කකෙ”ති රහසො. පණ්ඩ ගමනෙ, අ. අස්මස්ස සාරො. “කාලායස’මයො ලොහං, අස්මසාරඤ්ච සත්ථක”න්ති ත්වමරමාලායං ක්ලිවකණ්ඩං.

ද්වයං වපලො. පාර සාමත්ථියෙ, දො, පාරයති සක්කොති සබ්බලොහං කඤ්චනං කාතුන්ති පාරදො. රස සද්දෙ, අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තෙ රසතීති රසො, මධුරාදීසු ච රසො. වපලො, සුතොපාත්‍ර.

“චඤ්චලාදිමිහි වපලො”.

“සාරථිමිහි රසෙ සුතො, පසුතෙ පෙරිතෙ තිසු”;

“රසෙන්දො පාරදො වූත්තො, පාරතොපි නිගද්‍යතෙ”ති. —

තාරපාලො.

“පාරදො සිද්ධධාතු ච, වරබීජඤ්ච සුතක”න්ති. —

තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 2.9.34].

තිකං නාගෙ. තිපු පිළනෙ, උ. තිපුසද්දස්ස සෙතෙපි පවත්තනතො කාලසද්දෙන විසෙසෙත්වා කාලතිපුති වූත්තො, තෙන තිපුසද්දස්සද්විත්තමිපි වාචකතාදට්ඨබ්බාත්‍යෙකෙ, තං “නාගො සීසකයොගිට්ඨ-වජ්ජාණි තිපු පිච්චට්”න්ති [අමර 19.105] අමරකොසෙ, “තිපු සීසකරඬගෙසු”ති ච තිකණ්ඩසෙස නානත්ථසඬගහාදීසු වූත්තත්තා න ගහෙතබ්බං, තෙන කාලො ච තිපු වාති ද්වෙයෙවත්ථාහිධානානි. කාලවණ්ණතාය කාලො. තිපු යථාවූත්තත්ථොච. තප සන්තාපෙ වා, උ, අස්සිත්තං. සී සයෙ, සී බන්ධනෙ වා, සො. “සෙට්ඨහකද්දුපො නාගො, ක්ලිවං සීසකරඬගෙසු”ති රහසො. “යොගිට්ඨ”මිත්‍යෙකං නාමං සීසස්ස. “වජ්ජො සො සීසමත්තක”න්ති ත්වමරමාලා.

“ආරකුටොසී රීති ච, සීසකං තිපු වද්ධකං;

නාගං මහාමලඤ්චෙව, යොගිට්ඨක”න්ති. —

“සිසමත්තං බහුමලං, යොගිට්ඨං පිට්ඨපිච්චං;
සුවණ්ණාදිසමාලක-මපි සින්දුරසමභව” න්ති. —

තන්තාතන්තරං.

සෙනෙ තු රච්චවච්චා, තෙ ගත්තත්ථා.

“රච්චගංසුරෙහං මුද්ච්චගං, කුසුම්භං ගාමාකුච්චකුම” න්ති. —

තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 2.9.34].

ද්වයං හරිතාලෙ. හරිතවණ්ණං අලං හරිතාලං, බ්‍යුජ්ජත්තිමත්තමෙතං.
රුළුභිසද්දො ත්වයං. පිතිං නෙතිති පිතනං. “පිඤ්ජරං පිතනං තාල-මාලඤ්ච
හරිතාලකෙ”ත්තාමරසිභො [අමර 19.103]. පිඤ්ජ වණ්ණො, අරො. අල
භූසනෙ, අලන්තානෙනෙති, ණො, “හරිතාලමලං තාල-වණ්ණකං
නටභූසන”න්ති තු මාධවො. “හරිතාලෙ තු කජ්ජුරං, ගොදන්තො
නටසඤ්ඤකො”ති තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 2.9.35].

494. ද්වයං සින්දුරෙ. පිට්ඨෙත නාගෙන ජාතං පිට්ඨං. චිතදෙසජ්ජවත්තං
පිට්ඨං චිතපිට්ඨන්ති පුබ්බපදෙ උත්තරපදලොපො. සන්ද සවනෙ, උගරො, අස්සි.
“සින්දුරං නාගසමභව”ත්තාමරසිභො [අමර 19.105]. වසන්තස්සවො,
රත්තවුණ්ණං, රත්තවාලකංපාත්‍ර. ද්වයං තූලෙ. තූල නිකසෙ, අ. පිචු මද්දනෙ,
උ. පිචු තූලොති සමුදිතඤ්චස්ස නාමං. “තූලො පිචු පිචුතූලො, මක්කට්ඨත්තං
තක්කොට්”ති හි රහසො.

මධුසද්දෙන බුද්දජන්තු, බුද්දඤ්චොච්චනෙ. බුද්දජන්තවො හමරාදයො. තත්‍ර
හමරකතං බුද්දං භාමරං, මක්ඛිකාකතං මක්ඛිකං, සරසඤ්චොච්චනෙ. වරටා
කතං වාරටං. පුත්තිකා කතං පුත්තිකන්ති සබ්බත්‍රඤ්ඤත්ථෙ ණො. මධු උන්දෙ,
උ. බු සද්දෙ, දො, බුද පිපාසායං වා, දො.

ද්වයං සිත්ථෙ. මධුහි බුද්දජන්තුහි උච්ඡිට්ඨං සජ්ජිතන්ති මධුව්ඡිට්ඨං. සජ්ජ
විසජ්ජනාලිඬගනනිමිමානෙසු. නිමිමානං සම්පිණ්ඩිකරණං, තො, ජතානං
යාදෙසො, සස්ස ඡො, ද්විත්තං, ඉත්තඤ්ච. සිච පග්ගරණො, ථො. සිත්ථමෙව
සිත්ථකං. මදනොපාත්‍ර.

495. තිකං ගොපාලෙ. ගාවො පාලෙති, පාති වාති ගොපාලො, ගොපො ච,
කම්මති ණො. ගාවො සඬ්ඛ්‍යායතීති ගොසඬ්ඛ්‍යො, සංපුබ්බො බ්‍යා ගණනෙ.

ගොදුණො, ආභිරො, වල්ලවොපාපානු. ද්වයං ගොමිකෙ. ගාවො අස්ස සන්තීති ගොමා, මන්තු. ඉකපච්චයෙ, මාගමෙ ච ගොමිකො.

ද්විපාදං බලිබද්දෙ. උස ආහෙ, අහො. බලං වද්ධයතීති බලිබද්දො, නිපාතනා. ගච්ඡතීති ගොණො, යු, මලොපො, අස්සො, ණත්තං. ගච්ඡතීති ගො, ගමු ගමනෙ, රො.

“සග්ගෙ කරෙ ච වජිරෙ, බලිබද්දෙ ච ගො පුමා;
ථි සොරහෙය්‍යන්තෙත්තම්බු-දිසාවචනභූමිසු”ති. —

රුද්දො. වස නිවාසෙ, අහො. වස්සතීති වුසො, වස්ස සෙවනෙ, ණො, අස්සු, සංයොගලොපො ච. උක්ඛො, හද්දො, අනවාහො, සොරහෙය්‍යාපානු. උක්ඛ සෙවනෙ. අනං සකථං වහතීති අනවාහො, ණො. සුරභි ගො, තස්සාපච්චං සොරහෙය්‍යා, ණෙය්‍යා.

496. සො ගො වුද්ධො ජරග්ගවො නාම. ජරං පත්තො ගො ජරග්ගවො, සිම්භි ඔස්ස අවො. ද්වයං මිසබාලායුත්තෙ කිඤ්චිච්චධනාරුඤ්ඤෙ අසම්පත්තබලිබද්දහාවෙ වච්ඡෙ. “වච්ඡො වුද්ධො වච්ඡතරො”ති නාමමාලා. දමනාරහො දම්මො, මො. වස නිවාසෙ, ණො, වච්ඡස්සායෙව ගාවියා තනුත්ථෙ නිපාතනා තරො [\[පාඨිනි 5.3.91 සුත්තං පස්සිතබ්බං\]](#). සමාති එතෙ ද්වෙ තුලාත්ථා.

ද්වයං ධුරවාහෙ. ධුරං වහති සිලෙනාති ධුරවාහී, ණි. ධුරං වහිතුමරහතීති ධොරස්හො, ණො, වස්ස යො.

ගවං ගුන්තං අධිකතො ජනො ගොවින්දො, ගවං ඉන්දො ගොවින්දො, ගවං වින්දතීති වා ගොවින්දො.

497. වහත්තො වහො, අ. කුක ආදානෙ, උදො, උස්සත්තං, දස්ස ධො වා, කකුදො, කකුධො ච. ද්වයං සිඬිගෙ. විස පවෙසනෙ, යු. සී සයෙ, ගො, නිග්ගහිතාගමො, රස්සත්තඤ්ච. ලොහිතවණ්ණකාය රොහිණි, තස්ස ණො, නදාදි.

498. තිකං ගාවිසාමඤ්ඤෙ. පුමෙපි ගාවි, තදා යොස්ස ඊ. සිඬිගයුත්තකාය සිඬිගිනී, තද්ධිතන්තා ඉනී. ද්වයං අපුත්තිකායං. හනතිස්මා ඉත්ථියං අ, හනතිස්ස වධො, නිග්ගහිතාගමො, ධස්ස ඤ්ඤා ච, බන්ධ බන්ධනෙ වා, වඤ්ඤා. වස කන්තියං, අ.

නවජ්ජසුත්තිකා පච්චග්ගසපසුතා ගො ධෙනු නාම, ධෙ පානෙ, නු. ද්වයං පියපුත්තයං. වච්ඡං කාමයතිති වච්ඡකාමා. වච්ඡං ලාභිති වච්ඡලා. සවච්ඡකායමපි ද්වයමිදං වදන්ති.

499. ද්වයං මන්ථනකුම්භිකායං. “ගග්ග”න්ති සද්දංරාතීති ගග්ගරී, නදාදි. මන්ථනි යස්ස මන්ථනී. මන්ථ විලොළනෙ, යු, නදාදි, ද්වෙපි ඉත්ථී. යත්රෙකස්මිං බහුපග්ගහයුත්තෙ අනෙකෙ බන්ධියත්තෙ, තත්‍ර සන්දානාදිද්වයං. සංපුබ්බො දා දානෙ සංයමනත්ථො, කරණෙ යු. දා දානෙ, මො, දාමං.

ද්වයං ගොවච්චෙ. මීහ සෙවනෙ, ලො. ගවං මීළ්හො වච්චො ගොමීළ්හො. ගොතො නිබ්බන්තො ගොමයො, ද්වෙප්පානිත්ථී. ද්වයං සතෙ. සජ්ජ ගමනෙ, ඉ, සජ්ජි නපුංසකෙ. සර සෙවනෙ, තො. හවිප්පානු.

500. තංදිවසියා දධිතො, දුද්ධා වා සමුබ්භතං සතං තජ්ජකති ව නවනීතං. නවදධ්‍යාදිහි නීතං පවත්තං නොනීතං, වස්සො. නවනීතමිපි. ද්වයං දධිසාරො. දධිතො මණ්ඩං සාරො දධිමණ්ඩං. මස පරිමාණෙ, ටු, සස්ස තො, මත්ථු නපුංසකෙ.

චතුක්කං බීරෙ, බී බයෙ, රීරො. දුභ්‍යතෙති දුද්ධං, දුභ පපුරණෙ, තො. පා පානෙ, පාතබ්බන්ති පයො, ණොයා, ආස්සත්තං. ථනතො සම්භූතං ථඤ්ඤං.

ද්වයං තක්කෙ. තිණි කානි ජලභාගානි එත්ථ සන්තීති තක්කං, ඉස්සත්තං, ද්විත්තඤ්ච. මථ විලොළනෙ, තො, “යථාගමමිකාරො”ති ඉකාරාගමො, අඤ්ඤත්‍ර පන –

“අද්ධොදකසමායුත්තං, උදස්සිතමුදිරිතං;
තක්කං තිභාගසංයුත්තං, මථිතන්ති ගතොදක”න්ති. –

තක්කමථිතා හෙදෙනුත්තා, ගතොදකමිති නිජ්ජලං.

“නිජ්ජලං මථිතං සිනිද්ධං, තක්කන්තු ජලපාදිකං;
උදස්සිතං ජලද්ධඤ්ච, සොතබ්‍යන්තු සමොදක”න්ති. –

රතනමාලා.

501. බීරාදයො පඤ්ච ගොතො සඤ්ජාතරසා. බීරං නවං, දධි බීරතො ජාතං. “බීරජං දධිමඬිගල”න්ති හි රතනමාලා. ධා ධාරණෙ. ඉ, ද්විත්තං, නිපාතනා. දධිතො වා සතං, නොනීතඤ්ච. සබ්බසෙසො තක්කං, බීරතොයෙව වා.

ජක්කං ඵලකෙ. බාධියමානොපි න රවතීති උරබ්භො. රු සද්දෙ, හො. මෙණ්ඩ කුටිලත්ථෙ, කො. මිසති පද්ධතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං මෙසො. ‘‘සංභසනෙ මෙසො, පද්ධාය’මසමුත්තති’’ති නානත්ථසඬගහෙ. න රණතීති උරණො, රණ සද්දෙ. අව රක්ඛණෙ, ඉ. අවි, ‘‘අවයො සෙලමෙසක්කා’’ත්‍යමරසිහො [\[අමර 23.207\]](#). ‘‘අජී’’තිපි පාඨො. ඉල ගතියං, ඤ්චු. උණ්ණායුපායු, උණ්ණායොගා උණ්ණායු, යු, ලුහු උහෙ උලොමසසද්දා ව රහසෙන වුත්තා.

502. තිකං අපෙ. වස නිවාසෙ. තො, වස්තො, වත්තොපි. අඤ්ඤෙ තු ‘‘වස ගන්ධඅදනෙ’’ති වුරාදිමාහු, අජ ගමනෙ, න ජායතීති වා අජො. ඡින්දන්තො ගච්ඡතීති ජගලකො, ජො ඡෙදනෙ, ගමු ගමනෙ, ණො, මස්ස ලො, ඔස්සත්තං, සකත්ථෙ කො, ඡකලකොපි. ඡාගොපායු. ද්වයං කරහෙ. වස කන්තිමිහි, තො, වස්සොත්තං, උස දාහෙ වා, ඔත්තාදි, ඔට්ඨො, දන්තච්ඡදෙපි. කර කරණෙ, අහො. ‘‘බරහො’’ත්‍යෙකෙ පටන්ති. කමෙලකො, මයො, මහාඬිගොපායු.

ද්වයං ගද්‍රහෙ. ගදතිස්මා රහො, ගද්‍රහො. බං කණ්ඨවිවරං මහන්තමස්සත්ථිති බරො, රො. වක්කවා, බාලෙයො, රාසහොපායු. වක්කයොගා, වත්තු. බලයුත්තත්තා බාලෙයො. රස සද්දෙ, අහො. ද්වයං අවියං. උරණස්ස අයං උරණි. අවිනො ඵසා අවි. අජාසද්දො ඵකො ජාගියං. අඤ්ඤෙ තු ‘‘උරණි තු අජී අජා’’තිපි පාඨං වත්වා තිණ්ණමිපි උරණිපරියායත්තං වදන්ති, තෙසං මතෙ අජීඅජාසද්දාපි උරණිපරියායා අත්ථිති දට්ඨබ්බා. අථ වා තිකං අජියං. උරණසද්දස්සාපි අජපරියායස්ස සම්භවතො ‘‘උරණි තු අජී අජා’’ති වුත්තං, වක්ඛති හි අනෙකත්ථවග්ගෙ ‘‘උම්මාරෙ ඵලකො අපෙ’’ති [\[අභිධාන 1124 ගාථා\]](#), උරණපරියායො හෙත්ථ ඵලකො.

වෙස්සවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

503. තිකං සුද්දෙ. සද අස්සාදනෙ, දො, අස්සු. අන්තවණ්ණො ලාමකවණ්ණො. වස සෙවනෙ, වසෙතබ්බො අසුචිත්තතා වසලො, අලො. යත්‍ර යත්‍ර වා මුත්තං කරිසං සිඤ්චතීති වසලො, අලො, ජසඤ්ඤථොපායු. ඔභ්මුනො ජසඤ්ඤඬිගෙ පාදෙ ජාතො ජසඤ්ඤථො.

මාගධාදයො සුත්තපරියන්තා විජාතියමාතාපිතිකත්තා උභයවණ්ණොප්පත්තියා සංකිණ්ණජාතියො ඉච්චත්ථො, හින්තජාතියංසග්ගො ඵච හි සඬිකරො. සුද්දෙන සම්බන්ධාය බත්තාය ජාතො පුත්තො මාගධො. ථුතික්‍රියාවුත්ති. සුද්දාය සම්බන්ධෙන බත්තියෙන ජාතො උග්ගො, උච සමවායෙ, ණො.

504. බ්‍රාහ්මණියා සම්බන්ධෙන බත්තියෙන ජාතො සුතො, සු අභිභවෙ,
තො, දීසාදි.

සුද්දාවෙස්සහි කරණො-මිබ්චයො වෙස්සාද්විජානිහි. මාහිංසො
වෙස්සාබත්තජො, බත්තා බත්තාය සුද්දජො.

බ්‍රාහ්මණිබත්තජො සුතො,
තස්සං වෙදෙනකො වෙස්සෙ;
රථකාරො තු මාහිංසා,
කරණං යස්ස සම්භවො;
චණ්ඩාලො නාම ජනිතො,
බ්‍රාහ්මණිවසලෙහි යො.

තත්‍ර කරණො ලිපිලෙඛනවුත්ති, අමිබ්චයො විචිකිච්ඡාවුත්ති.

ද්වයං සිජ්ජිති. කරොති නිම්මිනාති චිත්‍රලෙප්‍යාදිකන්ති කාරු, ණු.
සිජ්ජමස්සත්ථිති සිජ්ජිකො. සජාතීනං තෙසං සිජ්ජිතං සඬ්ඝාතො
“සෙණි”ත්‍යුවචතෙ. සි සෙවායං, ණු.

505. තච්ඡකාදයො ඉමෙ පඤ්ච කාරවො සිජ්ජිතො නාම සිද්ධං. වුත්තඤ්ච

—

“තච්ඡකො තන්තවායො ච, රජකො ච නභාපිතො;
පඤ්චමො චම්මකාරො ච, කාරවො සිජ්ජිතො මතා”ති.

506. පඤ්චකං තච්ඡකෙ. තච්ඡ තනුකරණෙ. තච්ඡති තනුං කරොතීති
තච්ඡකො, ණුචු, වද්ධයති ඡින්දතීති වද්ධකී, වද්ධ ඡෙදනෙ, වුරාදි, “ඡෙදනෙ
වාපි වද්ධන”න්ති රතනමාලා, ණුචු. සකත්ථෙ ඊ, වද්ධකී, වඬ්ඞකිපි.
පලාද්‍යුම්මානප්පකාරෙන ගණ්ඩති ඡින්දතීති පලගණ්ඩො. ගණ්ඩ
ඡෙදනොපලෙපනසන්නිවයවදනෙකදෙසෙසු. පලගණ්ඩො සුධාජීවිත්‍යපි. යා
ගතීතිවත්තියං,ති, පකාරවණ්ණාගමො. යාතිස්ස ථොපි. රථං කරොතීති,
කම්මති ණො, රථකාරො, චම්මකාරෙපි. ද්වයං සුවණ්ණකාරෙ. නාලිං ධමති
මුඛෙ විනාසයිත්වා මුඛවායුනා අග්ගිදීපනත්ථං නාලිං සද්දාපයතීති නාලිධමො.

507. අථොපරං පුක්කුසංයාවපාදෙන නාමං. වෙ තන්තසන්නාතො, තන්තං
වායතීති, ණො. පෙස පෙරණපයතනගතීසු. පෙසනං පෙසො, තං කරොතීති,
ණො. කුචින්දොප්පාත්‍ර, කුචිජිතං චින්දතීති කුචින්දො. මාලාසිජ්ජයොගා,
මාලාපන යොගා වා මාලිකො, ඉකො.

කුං ලලයති ඉච්ඡතීති කුලාලො, ලල ඉච්ඡායං, ණො. ද්වයං සුවිකම්මොපජීවිති. සුවිවානකම්මං දුවිධං සුවනං, තුන්තඤ්චාති, තත්‍ර තුන්තවානකම්මෙන පචත්තීතිමිත්තෙන තුන්තවායො, සුවිවානසිප්පයොගා සොචිකො.

508. වම්මං කරොති විකාරමාපාදයතීති, කම්මනි ණො. පාදුකරොපායත්‍ර. කප්ප ඡෙදනෙ, ඤ්චු. නභ සොචෙයො, දිවාදිතො නිපාතනා පකාරාගමාදි, න භාපෙතීති වා නභාපිතො, භා පරිභානෙ, ණාපෙ පච්චයො, තො, එස්සිත්තං, සඤ්ඤාසද්දත්තා නස්සපකති. ධුරි, මුණ්ඨි, දිවාකිත්තිපායත්‍ර. ධුරවා ධුරි, මුණ්ඨවා මුණ්ඨි, මුණ්ඨො, මුණ්ඨි, මුණ්ඨකොති පසිද්ධි. දිවා දිවසෙ කිත්ති ඛ්‍යාපාරො අස්ස දිවාකිත්ති. “වණ්ඨාලෙ තු දිවාකිත්ති, නභාපිතො”ති රුද්දො.

රඤ්ජනෙ සුත්තං රත්තමාපජ්ජනෙ යස්මිං, ස රඬිගො. හරිතාලමනොසිලාදි, තමාජීවතීති, කම්මනි ණො.

පුඤ්ජං කසතීති පුක්කුසො, නිපාතනා, අථ වා “පු”ඉති පුරිසස්ස නාමං, තං කුසෙති අපනෙතීති පුක්කුසො. පුජ්ථං වුව්චති කර්සං, කුසුමං වා, තං ඡඩ්ඨෙතීති, ඤ්චු. ඡඩ්ඨ අපනයනෙ.

509. වෙනාදයො තයො සමා තුලාත්ථා. වෙණුනා ජීවතීති වෙනො. ණස්ස නත්තං. වෙණොපි. වෙණුවෙත්තාදීනං විකති විලිවා, තෙහි විලිවං කරොතීති විලිවකාරො. නළොපි වෙණුවෙත්තාදීනංයෙව විකති, තං කරොතීති, කම්මනි ණො. නළෙහි වා විලිවං කරොතීති නළකාරො.

ඉතො පරං සොණ්ඨිකං යාව පාදෙන නාමං. චුන්ද ඡෙදනෙ, සඤ්ඤොදනෙ ව. චුන්ද නිසාමනෙ වා. භමු අනවට්ඨානෙ, තං කරොතීති භමකාරො. කර කරණෙ, මාරො, කම්මාරො, කම්මනි ඤ්චු. ලොභකාරකො. ආකරොට්ඨිතං [ආට්ටොට්ඨිතං (ක.)] යො ලොභං ධම්මවා සඬ්ඛරොති, තත්‍රාපි ලොභකාරකො.

510. රජකස්ස ද්වෙ කම්මානි වෙලධොවනං, රජනඤ්ච. තත්‍ර වෙලධොවනො නින්තෙජකො, ඤ්චු, නිජි සුද්ධියං, නිජි සොචෙයාසොචනෙසු වා. වත්ථරඤ්ජනා රජකො. රත්ජ රඬිගෙ, ඤ්චු. නෙතීති නෙත්තිකො. සකත්ථෙ කො, නෙත්තියං උදකනයෙන නියුත්තොති වා නෙත්තිකො, නෙත්තියා මාතිකාය නෙතීති වා නෙත්තිකො, ඉකො. උදකං භාරෙතීති උදහාරකො. කලොපො, ඤ්චු.

විණාවාදනසිලත්තා විණාවාදි. විණාවාදනසිප්පයොගා වෙණිකො. උසුම්හි, උසුකාරො වා වඩ්ඪකී උසුවඩ්ඪකී, එතෙන වඩ්ඪකීසද්දස්ස සබ්බෙසම්පි සිප්පිකානං වාවකතා දීපිතා, තෙන සුවණ්ණවඩ්ඪකී, තත්තවඩ්ඪකීතාදයොපි යොජ්ජා.

511. වෙණුං වංසං ධමනීති වෙණුධමො. වෙණුවාදනසිප්පයොගා වෙණුවිකො, ණිකො. යො පාණිනෙව පාණන්තරෙ මුරජාදිසද්දං උට්ඨාපයති, සො පාණිවාදො. පාණිං හන්තීති පාණිසො. පාණියොපි. පාණිවාදනසිප්පයොගා පාණියො, යො.

සුපෙන ජීවතීති පුපියො, සුපො පණියො වික්කෙයොයා යස්ස. පානාගාරං සුණ්ඩා, තට්ඨත්තා සුරා සොණ්ඩා, තං වික්කිණාතීති සොණ්ඩිකො, “තෙනනිද්දිට්ඨමනිව්ච”න්ති [කාතන්ත 1.2.18 නසට්ඨං අනිව්චං (පරිභාසෙන්ද්‍රසෙබර 97)] පරිභාසතො වුද්ධි. මජ්ජිම. වික්කිණාති සිලෙන. මණ්ඩහාරොපායත්‍ර, මණ්ඩං සුරාසම්බන්ධමග්ගහාගං හරති උද්ධරතීති මණ්ඩහාරො.

512. ද්වයං ඉන්ද්‍රවාලබ්‍යෙ කපටෙ. මයෙන අසුරෙන සුරෙ වඤ්චයිතුං [වලයිතුං (ක.)] පසුත්තත්තා මයස්ස අයං මායා, මයො එව සම්බරො, තස්සායං සම්බරී, ණී, නදාදි. ද්වයං මායාකාරෙ. ඉන්ද්‍රජාලෙ නියුත්තො ඉන්ද්‍රජාලිකො. පාටිභාරකොපි. පටිහරති නයනමනෙනාති පාටිභාරකො, ණ්වු.

513. අරියාසාමඤ්ඤං ඔරබ්භිකාදීනං චතුන්නමත්ථෙ. යෙ උරබ්භං එළකං හන්ත්වා ජීවන්තීති ඔරබ්භිකා. සුකරෙ හන්ත්වා ජීවන්ති සුකරිකා, තථා මගං හන්ත්වා ජීවන්ති මාගවිකා. සකුණෙ පක්ඛිනො හන්ත්වා ජීවන්ති සාකුණිකා, ඉති කමතො හවන්ති.

514. ද්වයං ජාලිකෙ. වාගුරා මිගබන්ධනජාලං, තාය වරතීති වාගුරිකො, වාකරිකොපි. වක ආදානෙ, අරො, ආ, වාකරා, තාය වරතීති වාකරිකො, පුබ්බපක්ඛෙ කස්ස ගො, අස්සු ව, වාගුරිකො. ද්වයං භාරවාහෙ. භාරං වහතීති, කම්මනි ණො. භාරං වහතීති භාරිකො.

තිකං වෙනනොපජීවිති කිඨ්ඨකරෙ. වෙනනෙන ජීවතීති වෙනනිකො. හතො වෙනනෙන කීතො, සො එව හතකො, සඤ්ඤායං වා කො. හතීං වෙනනං භුඤ්ජතීති වා හතකො, කො, ඉස්සත්තං. කම්මං කරොතීති කම්මකරො, කම්මකාරොපි.

ජක්කං දාසෙ. කිඤ්චි කරොතිති කිඬකරො, “අභමජ්ජ කිං කරස්සාමි”ති හත්තු කත්තබ්බකිච්චයාවනත්තා වා කිඬකරො. දාස දාහෙ. දාසන්තෙතස්සාති දාසො, අ. චිට පෙසනියෙ, පෙසියතෙ සාමිනාති වෙටො, ණො, සකත්ථෙ කො, වෙටකො. පිස පෙසනියෙ, ණො, සස්ස ද්විත්තං. හර ධාරණපොසනෙසු, හරියතීති හච්චො, “රිච්චා”තියොගච්ඡාගෙන හරාදිතොපි රිච්චපච්චයො, “රමිහි රන්තො රාදිතො”ති රලොපො ච, හච්චො. පරිවරති සාමිනන්ති පරිවාරිකො. දාසෙරො, දාසෙයොයා, ගොජ්ජකො, නියොජ්ජො, අභුජ්ජසොපායු.

515. තෙ ව දාසා අන්තොජාතාදිවසෙන චතුර්ධා සිග්ගං. අන්තොගෙනෙ දාසියා කුච්ඡිමිහි ජාතො අන්තොජාතො, ධනෙන කීතො ධනං දත්වා දාසභාවං ගතො ධනක්කීතො, සයමෙව දාසබ්බොපගතො භයනිවාරණාදාත්ථං දාසභාවමුපගතො ච කරමරභාවෙන ආනිතො කරමරානිතො ච, ඉච්චෙවං තෙ දාසා චතුර්ධා සිග්ගන්ති පකතං.

516. ද්වයං භුජ්ජසෙ. භුජ පාලනජ්ඣෙධාභාරෙසු, ඉසො, ද්විත්තං. තිකං නිචෙ. නිහිනං චිනොතිති නිචො, ණො, රස්සස්ස දීසතා. ජම අදනෙ, මො. නිච්ඡයෙන භානිං ගච්ඡතීති නිහිනකො, හා පරිභානෙ, ඉ ගතියං, යු, සකත්ථෙ කො.

“විචණ්ණො පාපරො නිචො, පාකිතො ච පුටුජ්ජනො;
නිහිනො’පසදො ජමමො, බුල්ලකො ඉතරො ච සො”. —

ත්‍යමරකොසෙ [අමර 20.16]. විගතො චණ්ණො අස්සමො යස්ස විචණ්ණො. “අස්සමො බුහ්මචාරියාදි, චතුක්කෙපි මයෙපි චෙ”ති නානත්ථසඬගෙන. පාපං රාතීති පාපරො. පකතියං යථාජාතභාවෙ භවො විජ්ජමානො, න තු බ්‍යාපාරොති පාකිතො, ණො. සජ්ජනෙහි පුටුභුතො ජනො පුටුජ්ජනො. අපකට්ඨං සදති ගච්ඡතීති අපසදො. බුදං ලාතීති බුල්ලො, දස්ස ලො, බුල්ලො ඵව බුල්ලකො. ඉතං කම්පිතං රාතීති ඉතරො.

ද්වයං අනාලසෙ. කුසිතස්ස භාවො කොසජ්ජං, තං යස්ස නත්ථිති නික්කොසජ්ජො. ලස කන්තියං, අජ්ජං ලසතීති කිලාසු, ඡු, න කිලාසු අකිලාසු. මන්ද සුපනෙ, අ. න ලසති කිලතීති අලසො.

517. චතුක්කං චණ්ඩාලෙ. සං සුනඛං පචතීති සපාකො. චණ්ඩ චණ්ඩික්කෙ, ආලො. මතඬගස්ස අපච්චං මාතඬගො. චු චචනෙ, ඡ්චු, චචකො. “ජ්ලචකො”තිපි පායො, ජ්ලච ගතියං, ඡ්චු.

“චණ්ඩාලජලවමානඪගා, දිවාකිත්තිජනඪගමා;
නිසාදසපවාඅන්තෙ-වාසී චණ්ඩාලපුක්කුසා” . —

ත්‍යමරකොසෙ [අමර 20.19-20] .

මිලක්ඛජාත්‍යාදයො මහාරඤ්ඤනිවාසිනො තඛ්භෙදා තස්ස චණ්ඩාලස්ස විසෙසා.

ගොමංසහක්ඛකො යො තු,
ලොකබාහ්‍යඤ්ච භාසතෙ;
සබ්බාවාරවිහිනො’යං,
මිලක්ඛජාති වුච්චතෙ [චිත්තාමණිටිකා 20.20] .

මිලක්ඛ අඛ්‍යාත්තසද්දෙ. මිලක්ඛන්තෙ අඛ්‍යාත්තං භාසන්තෙති මිලක්ඛා, තෙසං ජාති යොති මිලක්ඛජාති. මයුරපිඤ්ජාදිපරිධානො කිරානො, කිර විකිරණෙ, අනො, කිරතීති කිරානො. කිරනොපි. පත්තපරිධානො සචරො. සච ගතියං, අරො. ආදිනා පුලින්දො, පුල මහත්ථෙ, දො, පුලින්දො, සභාසා ඛ්‍යවහාරී දෙසන්තරභාසානභිඤ්ඤො, පුලින්දො සචරපරියායොති කෙචි.

518-519. තිකං ලුද්දමන්තෙ, අයම්පි මිලක්ඛජපකාරො. මිගමච්ඡාදීනං නිසාදනතො මාරණතො නෙසාදො. ලුධ උපසාතෙ, දො, ධස්ස දො, ලු ඡෙදනෙ වා, දො, උභයත්‍රාපි සකත්ථෙ කො. විජ්ඣතීති ඛ්‍යාමො, රස්සස්ස දීඝතා. ද්වයං මිගලුද්දෙ. මිගෙ හන්තීති මිගචො, චො. මිගෙ විජ්ඣතීති මිගඛ්‍යාමො.

සිලොකො සුනඛෙ. සරමා සුතී, තස්සාපච්චං සාරමෙය්‍යො, ණෙය්‍යො. සුන්දරං නබමෙතස්ස සුනඛො, සුනස්ස වා පාටිපදිකස්ස උනඛො, සුන ගතියං වා, ඛො, එචං සබ්බත්‍ර පාටිපදිකවසෙන වා ධාතුවසෙන වා රූපසිද්ධි වෙදිතඛ්ඛා. සුන ගතියං, සුනස්ස වා උනො. සොණ චණ්ණගතීසු, සුන ගතියං වා, ණො, ණත්තං, සුනස්ස වා ඔණො. කුක ආදානෙ, උරො, කුක්කුරො. සුන ගතියං, උස්ස වාදෙසෙ ස්වානො, උවාදෙසෙ සුවානො. මිගෙ සරති හිංසතීති සාචුරො, උභරො, රස්ස ලො. දීසාදිම්හි සුනො. උස්සාත්තෙ සානො. නලොපෙ උස්සාත්තෙ සා, අයං පුමෙ, කොලෙය්‍යො, මිගදංසකො, හසකොප්‍යත්‍ර, කුලෙ ගෙහෙ හචො කොලෙය්‍යො. මිගං දංසතීති මිගදංසකො. හසති බුක්කතීති හසකො, හස හණතෙ.

හෙසජ්ජාදියොගෙන, නිස්සග්ගෙන වා උම්මත්තාදිභාවමාපන්තො සුනඛො “අළක්කො, අතිසුනො”ති ච වුච්චතෙ. අල නිවාරණෙ, කම්මති ණ්චු,

ද්විත්වලත්තානි, අලක්කො. අලක්කොපි. පකතිං අතික්කන්තො සුතො අතිසුතො.

520. සාදිබන්ධනං සුනබාදිබන්ධනං රජ්ජාදි ගද්දුලො නාම. ගද්ද සද්දෙ, උලො, දිසො. ද්වයං දීපකෙ. දීප දිත්තියං, ඡන්ද්‍ර, චිට්‍ර පෙසනියෙ, ලුද්දෙන විට්‍රාතෙති වෙට්‍රකො, ණො, සකත්ථෙ කො, ඡන්ද්‍රපච්චයෙන වා සිද්ධං.

තිකං පාසෙ. බන්ධ බන්ධනෙ, කත්තරි යු. ගන්ථ ගන්ථනෙ, ගන්ථ කොට්‍රො වා, න්ථස්ස ඡන්දො. පස බාධනච්ඡයෙනෙසු, කත්තරි ණො. ද්වයං වාකරායං, යා සාණතවාදීහි මිගාදීනං බන්ධනත්ථං කතා. වක ආදානෙ, අරො, ඉත්ථියමනො ආ. මිගෙ ගන්ථති බන්ධතීති මිගගන්ථතී, “මිගබන්ධතී” තිපි පාසො.

521. ද්වයං කුමීනෙ. යත්‍ර මච්ඡා පවිසන්තෙව, න නිස්සරන්ති, කුච්ඡිතා වෙණි අස්සා කුච්චෙණි, නදාදි. වජ්ඣප්පත්තතාය කුච්ඡිතා මීනා යස්මිං කුමීනං, කමු පදවික්කෙපෙ වා, ඉතො, මච්ඡාධානීප්පත්‍ර, මච්ඡා ආධියන්තෙ යස්සං මච්ඡාධානී, යු, නදාදි. ද්වයං ජාලෙ. ආනියන්තෙනෙනාති ආනායො, ණො, ඊස්සෙ, ඵ අය. ජලෙ හිතං ජාලං, ණ.

ද්වයං වධට්ඨානෙ. ආගන්ත්වා හනන්ති යස්මිං ආසාතනං, යු, හනස්ස ඝාතො. වධස්ස මාරණස්ස ධානං වධට්ඨානං. ද්වයං අධිකොට්ටනෙ. සදා ආකොට්ටනත්තා සහ උනෙනාති සුනා, සුන ගතියං වා, ඉත්ථියමති අ, දිසාදි. කුට ඡෙදනෙ, අධිකොට්ටන්ති යස්මිං අධිකොට්ටනං.

522. ද්විපාදං වොරෙ. තං කරොතීති තක්කරො, ථෙය්‍යත්ථං වා තක්කයතීති තක්කරො. තක්ක විතක්කෙ, අරො. මුස ථෙය්‍ය, කත්තරි ඡන්ද්‍ර. චුර ථෙය්‍ය, ණො, චුරා ථෙය්‍යසිලමස්සෙති වා වොරො, ණො. ථෙන වොරියෙ, චුරාදි, අ. එකං අසහායං අගාරං ගෙහං එකාගාරං, තං පයොජනං යස්ස එකාගාරිකො, ඉකො. මොසත්ථිනො භොසකාගාරං පයොජනං. සමාති තුල්‍යත්ථා. දස්සුප්පත්‍ර. දංස දංසනෙ, සු, නිග්ගහීතලොපො.

තිකං ථෙය්‍යක්‍රියායං. ථෙනස්ස කම්මං ථෙය්‍යං, වොරස්ස කම්මං වොරිකා. මුසනං මොසො, භාවෙ ණො. වෙ තත්තසන්තානෙ, වෙමො, අනිත්ථි. වායනත්ථො දණ්ඩකො වායනදණ්ඩකො, වාසරදණ්ඩකොපි.

523. තිකං සුත්තෙ. සුච ගතියං, තො. තනු විත්ථාරෙ, තු, තන්තු පුමෙ, තන්තපයොජනත්තා තන්තං. ලෙප්‍යාදිකම්මති ලෙපනාදික්‍රියායං පොත්ථසද්දො වත්තති. ආදිනා පොත්ථලිකාදිලිබ්‍රතකම්මං ගස්හතෙ, පුස

ස්තෙහසෙවනපුරුණෙසු, භාවෙ ටො. අථ වා ලෙප්‍යාදිකම්මනි කම්මකාරකභූතෙ ලෙපිතබ්බාදිමිති පොත්ථසද්දො, තදා කම්මනි ටො, පොත්ථං.

වත්ථදන්තකට්ඨසිඬිගාදිපොත්ථලිකායං පඤ්චාලිකාදිද්වයං. පඤ්චඬිගානි යස්සා සන්ති සජ්චස්සෙවනි පඤ්චාලිකා, ඉකො. මජ්ඣෙකෙ ලකාරාගමො. පොත්ථෙත වත්ථෙත අලඬිකරියත්තා පොත්ථලිකා. අල භූසනෙ, ඤ්චු. “චතුරො ජනා පොත්ථකමග්ගහෙසු”න්ති එත්ථ පොත්ථකසද්දෙන වත්ථං චුත්තං, පොත්ථසද්දොයෙව හි සකත්ථෙ කපච්චයෙන “පොත්ථකො”ති චුත්තො. “පුත්තලිකා”තිපි පායො, පුත්තො විය අලඬිකරියතෙති පුත්තලිකා, පුත්තිකාපාත්‍ර.

524. යං කුපතො ආවාටතො අම්බුතො ජලස්ස උබ්බාහනං උද්ධාරණං හවෙ, තං “උග්ගාටනං, සට්ඨන්ත”මිති වොච්චතෙ. උද්ධං සට්ඨති උදකන්ති උග්ගාටනං, යු. සට වෙතායං, සට්ඨෙව උද්ධාධොගමනවසෙන ගමනතො සට්ඨන්තං, යා ගතිපාපුණනෙසු, අන්තො, තො වා.

ද්වයං මඤ්ජුසායං, යා කට්ඨෙහි කරියති. මන ඤාණෙ, සො, ජුමජ්ඣො [\[මනිස්ස ජුක \(ඤ්චාදි 215\) උණාදිචුත්තියං 4.77 සුත්තෙ ව පස්සිතබ්බං\]](#), පෙල ගතියං, පෙ පාලනෙ වා, ලො, ළත්තං, පෙළා, පල රක්ඛණෙ වා, කත්තරි අ, අස්සෙ, පෙළා. තිකං පච්ඡියං. පිට සඬ්ඝාතෙ, ඤ්චු, පිටකො, චුද්ධිමිති පෙටකො. පස පාලනෙ, ඡි, පච්ඡි, ඉත්ථියං.

525. ද්වයං කාපෙ. විවිධං භාරමාහඤ්ජන්ති ඔලම්බන්ති යස්සං බ්‍යාහඬිගී. කජ්ජ බ්‍යාධනෙ, කත්තරි ණො, එකස්ස ජස්ස ලොපො, කච බන්ධනෙ වා, අධිකරණෙ ණො, වස්ස ජො, කාපො, කාවොපි. අත්‍ර කාපෙ අවලම්බනං චෙත්තාදිවිකති සික්කා නාම. සක සත්තියං, කත්තරි කො, උපාන්තස්සි, සික්කා, කාපොපි.

ද්වයං උපාහනෙ. උපනස්හතෙ බන්ධියතෙති උපාහනො, වණ්ණවිපරියයො, රස්සස්ස දිස්සා, වාකාරෙන උපාහනං. පජ්ජතෙ යාය පාදු, උ, පාදු ඉත්ථි, “පන්තද්ධි පාදුකා පාණ්හිතා පදරථි”තිපි තිකණ්ඩසෙසො [\[තිකණ්ඩසෙස 2.10.13\]](#) . තබ්බෙදා තස්සුපාහනස්ස හෙදා විසෙසා පාදුකා නාම, පද ගමනෙ, ණුකො, පාදුකා, බහුපට්ඨා වම්මමයා කට්ඨමයාත්‍යෙකෙ.

526. තිකං වම්මරජ්ජයං. වර ඉච්ඡායං, වර සංවරණෙ වා, ඡදාදිහි තත්‍රණ. වරත්තා, වරත්තං, වරත්‍රා, වරත්‍රමිපි. වද්ධ වද්ධියං, සකත්ථෙ කො, වද්ධිකා. නස්හතෙ බන්ධියතෙ යාය නද්ධි, නහ බන්ධනෙ, තො, නදාදි.

ද්වයං අග්ගිදීපනෙ. භස භාසදිත්තිසු, දිබ්බතෙ අග්ගි යාය භස්තා, තො, තුණමහි භස්ත්වා, නදාදිනො ආකතිගණත්තා ඊපච්චයාභාවො. චම්මමයං පසිබ්බකං චම්මපසිබ්බකං, චම්මපසිබ්බකාපි.

තෙජසෙ සුවණ්ණාදිකෙ ආවත්‍යතෙ යත්‍ර, සා සොණ්ණාද්‍යාවත්තනී මුසා නාම, මුස ටෙය්‍යා, අ, මුසා, දීසාදි. කලාදිකං යාව පාදෙන නාමං. කුට ඡෙදනෙ, කරණසාධනං, කුටං, දීසාදි, වාකාරෙන කුටො. අයසො, අයොමයො වා සතො අයොසතො.

527. කම්මාරානං භණ්ඩං කම්මාරභණ්ඩං. සඬගම්ම ඩංසනීති සණ්ඩාසො, ණො, නිග්ගහීතලොපො, සණ්ඩාසො, යෙනාදිත්තලොභාදි ගය්හතෙ. ද්වයං අධොභාගට්ඨෙ අයොසතෙ. මුද සංසග්ගෙ, ටී, මුට්ඨී, ඉත්ථී. අධිකරොති යස්සං අධිකරණී, යු, නදාදි.

තබ්භස්තා තෙසං කම්මාරානං භස්තා අග්ගිදීපනී ගග්ගරී නාම, යා “උක්කා”තිපි වුවචති, සා ච නාරී, “ගග්ග”ඉති සද්දං රාතීති ගග්ගරී, මත්ථනියමිපි. ද්වයං බුද්දකස්ත්ථෙ. සස හිංසායං, ටො. පියමිපි ඵාලෙතීති පිප්ඵලං, ඵල විදාරණෙ.

528. ද්වයං නිකසෙ. සා තනුකරණෙ, යු, ණත්තං, නිකසතෙ පරික්ඛ්‍යතෙ සුවණ්ණන්ති නිකසො. කසොපි. සුවියා නාසාවිජ්ඣනං ආරා, අර ගමනෙ, ආ, ආරා, චම්මකාරානං චම්මට්ඨෙධනෙපි ආරා, “තිකං සුවිය”න්ති කෙවි.

ද්වයං බරපත්තෙ. බරසම්ඵස්සතාය බරො. “ක”ඉති කචති පාටයති කකචො, අනිත්ථී, “කකචං බරපත්තඤ්චෙ”ත්‍යමරමාලායං නපුංසකකණ්ඩං. චච්ඡායනස්ත්ථෙ චුත්තා ගීතච්ඡාදිකා විජ්ජා චතුසට්ඨික්‍රියා, තථා ආලිඬගනචුම්බනාදිකා ච අබ්භන්තරා චතුසට්ඨික්‍රියා කලාසද්දෙනොච්චතෙ. ආදිනා යං තත්‍ර චුත්තං කාරුකම්මං, තං ගය්හතෙ, තං සබ්බමිපි කලාදිකං කම්මං ක්‍රියා සිප්පං නාම, සී සයෙ, පො, සප්ප ගමනෙ වා, උපාන්තස්සි, සිප්පං.

529-530. පතිසදිසං යං සිලාදිනා පතිරූපකං කරියතෙ, තත්‍ර පටිමාදිචතුක්කං. මා මානෙ, මානමත්‍ර සදිසිකරණං, කත්තරි, කරණෙ වා අ, පටිමා, නාරී. චමු උග්ගිරණෙ, බො, ඉත්තං, පටිබ්බිබ්බං. ධා ධාරණෙ, ඉ, පටිනිධි, ද්විසු. පටිමානං, පටියාතනා, පටිච්ඡායා, පටිකතිප්‍යත්‍ර.

පජ්ජං සදිසෙ, තත්‍ර සමාදයො කෙවලා අපි තීසු, සදිසත්ථෙ ච වත්තන්ති, සන්තිකාසො, පන අත්තෙ තයො ච උත්තරපදිභූතා, තං යථා – තෙන සමො’යං [තංසමො’යං (?)], තංසමිදං, තංසන්තිකාසො ඉච්චාදි [අමු නිභාදයො

උත්තරපදටියා එව සදිසවචනා වාවචලිඨිගා සිද්ධං යථා “පිතුනිහො පුත්තො, මාතුනිහා කඤ්ඤා, දෙවනිහම- පච්ච”මිති, බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.10.37]. සම වෙලම්බෙ, අ. පතිරූපකං හජතීති පටිභාගො, ණො, කාස දිත්තියං, අ, සන්නිකාසො. සමානමිව නං දිස්සතීති සරික්ඛකො, සමානස්ස සො, දිස්ස රි, සස්ස ක්ඛො, සකත්ථෙ කො, සරික්ඛකො. සම වෙලම්බෙ, යු, සමානො, සහ මානෙනාති වා සමානො. සමානං කත්වා නං පස්සතීති සදිසො, සමානස්ස සො. පරිච්ඡෙදසධම්මා තුල්‍යාධිට්ඨිතාය සම්මිතො පරිච්ඡින්නො තුල්‍යො, සම්මිතත්ථෙ යො, අපච්චයෙ තුලොපි. හා දිත්තියං, සන්නිහො, නිහො ව. භූත රූපාදයොප්‍යත්‍ර, යථා පිතුභූතො, මාතුරූපො.

තිකං උපමානෙ. උපමීයතෙ යෙන ඔපමිමං, මන, උපපුබ්බො මා මානෙ, යුපච්චයෙ උපමානං, ඉත්ථියමති අ, උපමා, උපමානොපමෙය්‍යානං සධම්මත්තෙප්‍යයං, චුත්තඤ්ච “උපමානොපමෙය්‍යානං, සධම්මත්තං සියොපමා”ති [සුඛොධාලඪිකාර 176 ගාථා]. “යෙනොපමීයතෙ, යා වොපමීයතෙ, තෙස්වපි ඔපමිමාදිත්තය”ත්තයමරසිහො [බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.10.36].

531. චතුක්කං වෙනතෙ. හරති කම්මකරෙ යාය, සා හති,ති. වීස පෙරණෙ, පෙරණං ගමනාදීසු නියොජනං, කරණෙ ණො, නිබ්බෙසො, නිවෙසොපි. වී ගමනෙ, තනො. මූලෙන සමිතං මූල්‍යං, මූල පතිට්ඨායං වා, කරණෙ යො.

“කම්මඤ්ඤා තු විධා හච්චා, හතයො හම්මවෙනනං;
හරණං හරණං මූල්‍යං, නිබ්බෙසො පණම්ච්චපි”-

ත්‍යමරසිහො [අමර 20.38-9].

ද්වයං ජුතෙ. ජු ගතිජවනෙසු, තො, දිසාදි, ජුතං, ජුත දිත්තියං වා, කරණෙ අ. කිතවස්ස ජුතකාරස්ස කම්මං කෙතවං, ණො. අක්ඛවතී, පණොප්‍යත්‍ර. අක්ඛා පාසකා උපායත්ථෙත අස්සං සන්නිති, චන්තු, සභාවතො ඉත්ථිත්තං. පණො අට්ටො, තංයොගා පණො.

පඤ්චකං ජුතකාරෙ. ධාවන්තී අත්ති ධුත්ති, නිපාතනා, තංයොගා ධුත්තො, ණො, ධු කම්පනෙ වා, තො, රස්සො, ධුත්තො, සබ්බකිලාදිපසුතෙප්‍යයං. අක්ඛෙසු ධුත්තො අක්ඛධුත්තො. මරියාදමතික්කම්ම කිලාදිපසුතො හි “ධුත්තො”ති වුච්චති. කිතවං අස්සත්ථිති කිතවො, නිපාතනා, කිත නිවාසෙ වා, අවො. අක්ඛෙහි ජුතෙහි දිබ්බතීති අක්ඛදෙවී, ණි.

532. ද්වයං පාටිභොගෙ, පටිභුඤ්ජනි පාලයනීති පාටිභොගො, භූජ පාලනෙ, ණො. පටිභවතීති පටිභූ. ද්වයං චතුර්විසතිපාසකෙ, යෙන ජුතකාරා දිබ්බන්ති. අක කුටිලායං ගතියං, බො, අක්ඛො. පස බාධනච්ඡයනෙසු, ඡ්චු. දෙවනොප්පාත්තං. දිබ්බන්ති යෙන දෙවනො, දිච්චු කිලායං, යු.

සාරථලකෙ අට්ඨාපදං, පුමෙ, නපුංසකෙ වා, අට්ඨපදාන්තස්ස අට්ඨාපදං. දෙසන්තරෙ හි චතුර්චගස්සෙව පටිට්ඨායං පාසකජුතමිපි චත්තනෙ, සඤ්ඤායං අට්ඨසද්දස්ස උත්තරපදෙ රස්සස්ස දිසතා [පාණිනි 6.3.125]. අට්ඨපදමිපි. පටිට්ඨෙ ඉතො විතො ච සරන්ති පටිචත්තන්තීති සාරිතො, තෙසං ඵලකං සාරිථලකං, සකත්ථෙ කො.

ද්වයං අබ්භුතෙ, යෙන සතාදිලාභජානිවසෙන ජුතකාරාදීනං ජයපරාජයා භොන්ති. පණ්ඨායං ඛායනා, අ, පණො, පනොපි. අබ්භ ගමනෙ, තො, අභි සද්දෙ වා, තො, අසරුපද්විත්තං, අබ්භතොපි.

533. නානාදබ්බකතෙ මදිරාබ්බෙසු සුරාබ්බෙසු කිණ්ණො, කිරන්ති නානාදබ්බානි මිස්සිභවන්ත්තාස්සං කිණ්ණො, තො. මධ්වාසවෙ මධුකපුප්ඵකතෙ මජ්ඣෙ මධු මතං, මධුකපුප්ඵං මධු, තප්පකතත්තා මධු, මධුකතෙපි මජ්ඣෙ මධු මධ්වාසවා චුත්තා, මාධවකො, මාධ්විකමිපි, අද්විස්විදං.

සුරාන්තං මජ්ඣෙ. මද උම්මාදෙ, කරණෙ ඉරො. වරුණො නාම ඵකො ජනො, තෙනෙව පයමං දිට්ඨත්තා වරුණතො ජායතීති වාරුණි, ණි, වර පත්ථනායං වා, කම්මෙ යු, අස්සු, නදාදි. මජ්ජන්තෙ යෙන මජ්ජං, වජාදිනා යො, දාස්ස ජ්ජො ව. සු අභිසවෙ, රො, සු සවනෙ වා, සුරා. හලිප්පියා, හාලා, ගන්ධොත්තමා, පසන්තා, ඉරා, කාදම්බරීප්පාත්තං. හලිතො බලහද්දස්ස පියා රුච්චා හලිප්පියා. හල විලෙඛනෙ, ණො, හාලා. ඉ ගමනෙ, රො, ඉරා. පයම'මයං ගොමන්ථ පබ්බතෙ කදම්බකොටරෙ හවා කාදම්බරී, තවා වාගමො “කදම්බකොටරෙ ජාතා, තෙන කාදම්බරී මතා”ති [විත්තාමණිට්ඨකා 20.39].

ද්වයං තාලාදිරසජ්ජෙ. ආසවන්ති මානපුරිසමදාදයො යෙනාති ආසවො. මදං ජනෙතීති මෙරයං, ණෙයො, අස්සෙ, දස්ස රො ව. සිදුප්පාත්තං. මජ්ජවිසෙසෙපි තයමිදං වදන්ති, චුත්තඤ්ච –

“සිදුඋච්ඡුරසෙ පක්කෙ, අපක්කෙ ආසවො හවෙ;
මෙරයං ධාතකීපුප්ඵ-ගුලධඤ්ඤමිබ්බෙලොච්ඡිත”න්ති [විත්තාමණිට්ඨකා 20.42 බ්‍යාඛ්‍යාසුධා 2.10.41].

534. ද්වයං පානපත්තෙ. සර ගතියං, ණ්වු. සර ගතිහිංසාවිත්තාසු වා. වස හක්ඛනෙ, ණ්වු, ද්වයංප්‍යනිත්ථි. සිද්ධම්භි ව සරකො.

ද්වයං පානමණ්ඩලෙ. ආපිවන්ති සංභූය පිවන්ත්‍යස්මිං ආපානං, යු. පානස්ස මණ්ඩලං කොට්ඨං පානමණ්ඩලං.

535. සමත්තලිඬිගාසඬිගහනො අසම්පුණ්ණතං පරිහරති. අනු අස්මිං වග්ගෙ යෙ යොගිකා සද්දාවෙණිකමායාකාරවොරඅක්ඛදෙවිජ්ජභූතයො පුමෙ භූරිජ්ජයොගත්තා පචුරජ්ජයොගදස්සනතො එකස්මිං ලිඬිගෙ පුමෙ ඊරිතා කථිතා, තෙ තද්ධම්මත්තා තංයොගවසා එකක්‍රියාකාරිත්තා අඤ්ඤචුත්තියං තතො අඤ්ඤනු ඉත්ථාදීසු චුත්තියං සත්‍යං ලිඬිගන්තරෙපි ඉත්ථිලිඬිගාදොපි නෙය්‍යා උපනීයා, තං යථා — මායාකාරී ඉත්ථි, මායාකාරමිදං කුලම්චිවාදි. යෙ ත්වයොගිකා මාගධමාලිකකුම්භකාරාදයො, තෙ ජාතිවචනත්තා සුද්දාදයො විය ද්විසුති.

සුද්දවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුර්වණ්ණවග්ගවණ්ණනා සමත්තා.

5. අරඤ්ඤවග්ගවණ්ණනා

536. සත්තකං වනෙ. අර ගමනෙ, අඤ්ඤො, අරඤ්ඤං. කෙන ජලෙන අනනං පාණමනස්ස කානනං, දා අවබණ්ඩනෙ, දා ඡෙදනෙ වා. අධිකරණෙණො, ‘‘ආකාරත්තානමායො’’ති ආයො. දය දානගතිහිං සාදානෙසු වා, ණො, ගහ උපාදානෙ [ගාහු විලොළනෙ (?)], අධිකරණෙ යු. වප ඛිජ්ජික්ඛෙපෙ, ඉනො, අස්සිත්තං. වන සම්භත්තිසද්දෙසු, කත්තරි අ, වනං. අටා අවයවො සෙලා අත්‍රෙති අට්ඨි, ඉ, ඊම්භි අට්ඨි.

මහාපදුමලතාවනං මහාරඤ්ඤං, නදාදි, අනන්තො ව, අරඤ්ඤානී.

537. නගරතො නාතිදුරස්මිං යානෙ සන්තෙහි අභිරොපිතො තරුසණ්ඨො සුගපනසාදිතරුසමුහො අත්ථි, සො ‘‘උපවන’’ත්ති වොච්චනෙ, කිත්තිමවනමෙතං. ආරමන්ත්‍යස්මිත්ති ආරාමො, ණො. උපගතං, උපරොපිතං වා වනං උපවනං.

538. සබ්බසාධාරණං සබ්බලොකෙහි සාධාරණොපහොගං රඤ්ඤං රාජුතං අරඤ්ඤං ‘‘උපවනං, උය්‍යාන’’මිත්‍යුච්චනෙ, උල්ලොකෙන්තා යන්ති ජනා එතස්මිත්ති උය්‍යානං, යු. ආකිළොප්‍යනු.

තදෙව රාජොපවතමෙව උපකාරිකාසන්නිහිතං, පුරසන්නිහිතං වා අන්තෙපුරාවිතං පමදවනාධ්‍යං. යත්‍ර අන්තෙපුරසහිතො එව රාජා විහරති, නාඤ්ඤජනප්පවෙසො. පමදානං ඉත්ථිතං වනං පමදවනං, රස්සො.

539-540. සාන්තරාලා පන්ති, යථා — තරුපන්ති, පාසාදපන්ති, නිරන්තරාලා තු රාජීති. තත්‍ර පඤ්චකං පන්තියං. පන ඛ්‍යවහාරෙ, ථුතිමිහි ව, පන්ති. ථී ගමනෙ, ථී, ථීථී. වල සංවරණෙ, ඉ, ආවලි. ආලිපි, අලධාතුමිහා ඉ. සි සෙවායං, ණ, සෙණ්. පා රක්ඛණෙ, ලි, පාලි, සොගතෙපි. ද්වෙ සමා. ලිඛ ලෙඛනෙ, අ. රාජ දිත්තියං, ඉ.

තිපාදං රුක්ඛමත්තෙ. පාදෙන මූලෙන පිවතීති පාදපො, ණො. විටපයොගා විටපි. රුක්ඛ වරණෙ, අ, රුහ ජනනෙ වා, බො, හස්ස කො. න ගවිජතීති අගො. සල ගමනෙ, ණො, සාරවන්තතාය වා සාරො, සො එව සාලො, අඤ්ඤත්‍රොපවාරා. මහියං රුහතීති, අ. දු ගතියං, මො. තර තරණෙ, උ. කුතො භූමිතො ජායතීති කුජො, අභිගාරෙපි. සාධායොගතො සාධී.

ගමු ගමනෙ, ණො, “ගමිස්සන්තො චණො වා සබ්බාසු”ති චණො. බුද්දො අවුඤ්ඤිප්පන්තො පාදපො බුද්දපාදපො. යෙ රුක්ඛා පුප්ඵං විනා අපුප්ඵකා ඵලන්ති, තෙ අස්සත්ථොදුම්ඛරපනසාදයො “වනප්පති”ති වුව්චන්ති, වනානං පති වනප්පති. පුප්ඵතො ජාතඵලා පන අම්බබ්ඡ්ජුරාදයො වානප්පතයො. වනප්පතිමිහි හවා වානප්පතයො.

541. යො ඵලපාකාවසානෙ මරති, සො කදලීධඤ්ඤාදිකො ඔසධි නාම හවෙ, ඔසො ධියනෙ යස්සං [ඔසො ග්ලොසො දිත්තිබ්බා ධියනෙ’ත්‍ර බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.4.6], සා ඔසධි, ඉ. සාසද්දො ඔසධිසද්දස්ස ඉත්ථිලිඬිගත්තදීපකො.

ද්වයං උතුප්පත්තෙපි ඵලහීනෙ. වන යාවනෙ, කො, වඤ්ඤා, වධති ඵලන්ති වා වඤ්ඤා, වජාදිනා යො, කස්ස කො, නිග්ගහිතාගමො ව. න විජ්ජති ඵලමෙතිස්සාති අඵලා, ද්වෙ තීසු. තිකං වත්තමානඵලෙ රුක්ඛාදො. ඵලයොගා, ඉතො, වන්තු, ඊ ව.

542. වතුක්කං විකසිනෙ. පුල්ල විකසනෙ, කත්තරි තො, සඤ්ජාතත්ථෙ වා ඉතො, ඵල විසරණෙ වා, විසරණං විකාසො, අස්සු. කච ඛන්ධනෙ, විපුබ්බො විකසනෙ, කත්තරි අ. විකචනෙ විදලති විසිලිට්ඨදලො හවතීති වා විකචො, අ, විසද්දො විසිලෙසජොතකො. කස ගමනෙ, තො. දලානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසිලෙසතො සමුදායො “විකසිතො”ත්‍යුව්චනෙ. පුට්ඨොප්‍යාත්‍ර. පුට්ඨ විකසනෙ.

පාදො රුක්ඛග්ගෙ. “න නා’ග්ගං සිබරං සිරො”ති වොපාලිතවචනතො “සිරසො අග්ග”න්ති න ඡට්ඨිසමාසො. සිරො වුත්තො. අජ ගමනෙ, ගො, අග්ගං, සෙට්ඨෙ තිසු. සී සයෙ, බරො, සිබා වා වුළා, සා විය ජායතිති සිබරො. ද්වයං සාබායං. සාබ බ්‍යාපනෙ, අ. “ලතා වල්ලී සමාබ්‍යාතා, ලතා සාබා ව සාබින”න්ති ලතා නානත්ථා. ලා ආදානෙ, තො, රස්සො.

543. ඡක්කං පත්තෙ. දලති විකසතිති දලං, අ. ලස කන්තියං, පකාරෙන ලසතිති පලාසො, ණො. ඡද සංවරණෙ, ඡාදියතෙ යෙන ඡදනං, යු. පුරයතිති පණ්ණං, නිපාතනා, පත අධොගමනෙ වා, පතත්‍යවිරෙන පණ්ණං, පත්තඤ්ච, තො, පුමෙ. සඤ්ඤායං ණමිහි ඡදො.

ද්වයං පත්තාදිසඬ්ඝාතවති සාබාය පබ්බෙ. පල්ල ගමනෙ, අවො. කිස ගමනෙ, යො, ලාගමො මජ්ඣෙ. ද්වයං අඬ්ඝරෙ. නවො එව උබ්භිතො උග්ගතො නවුබ්භිත්තො. අඬ්ඝ ලක්ඛණෙ, උරො.

544. පක්කං යාව පාදෙන නාමං. විකාසො මුඛපබ්බද්ධකලිකායං මකුළාදිද්වයං. මුව මොවනෙ, උලො, උස්සත්තං, වස්ස කො, මකුළං, මකුළො වා. කුට ඡෙදනෙ, මලො, අස්සු, කුටුමලො, කුතුමලොපි. පුජ්ඵස්ස ච ඵලස්ස ච පකතිභූතෙ ජාලපත්තෙ බාරකාදිද්වයං. චුර විනාසෙ. ණවු. ජල ධඤ්ඤෙ, සකත්ථෙ කො. ජාලකං නපුංසකෙ. ද්වයං ජාලකතො පවුද්ධෙ පුජ්ඵෙ, ඵලෙ ව. කල සඬ්ඝාතෙ, ණවු, කුර සද්දෙ, ණවු.

පුජ්ඵාදිබන්ධනං පුජ්ඵඵලානං බන්ධනං වණ්ටං නාම. බන්ධියතෙ යෙන වණ්ටං, වජාදි.

545. තිකං පුජ්ඵෙ. පසු පාණිගබ්භවිමොවනෙ, ණො. බපණ්ණකභාසාය රුක්ඛොපි පාණි, වුද්ධාදි, පසවො. කුස අක්කොසෙ, උමො, කස ගමනෙ වා, කාස දිත්තියං වා, උමො, රස්සො. පුජ්ඵ විකසනෙ, පුජ්ඵතිති, අ. පුජ්ඵජො රජො පුජ්ඵධුලී පරාගො නාම, රත්ඡ රඬ්ගෙ, ණො.

මධුරපුජ්ඵරසො මකරන්දො නාමාති මතං. මක්ඛිකා රමන්ති යස්මිං මකරන්දො, වජාදි. ද්වයං කලිකාහි ආකිණ්ණෙ පරිණායවති. පු අහිත්ථවෙ, ණවු, ථවකො. ගුධ පරිවෙධනෙ, ණවු, ධස්ස ජො, ගොච්ඡකො.

546-547. ආමෙ අපක්කෙ ඵලෙ සලාටු උත්තො, සලාට බාලාපරිභාසනෙසු, උ, විජ්ජමානබාලාතාය සලාටු. පක්කන්තු ඵලං නිජ්ජරියායෙන “ඵල”මිත්‍යවිචනෙ, තෙන “ආමස්මිං ඵලවොභාරො රුළ්භියා පවත්තති”ති ඤාතබ්බො, ඵල නිජ්ජත්තියං, නිජ්ජත්ති වාත්‍ර සුපක්කත්තං,

වම්පකාදී වම්පකං කරවීරං කදම්බකං අසොකං කණ්ණිකාරං වම්පකාදීනං පුජ්ඵං විකාරො, අවයවො චෙති අඤ්ඤත්ථෙ ණො න භවති, තදන්තතො පුජ්ඵස්සුජ්ජතිතතො, එවං වම්පකාදීනි කුසුමනාමානි නපුංසකෙ වත්තන්ති, අම්බාදී දාළිමං නාරඨගං ආමලකං කුචලං බදරන්ති පකත්තන්තරමෙව එලෙ වත්තතෙ, ආමලකියා කුචලියා බදරියා එලං විකාරො, අවයවො චෙති අඤ්ඤත්ථෙ තද්ධිතොපි නොජ්ජජ්ජතෙ, තදන්තතො එලස්සුජ්ජතිතතො, එවං අම්බාදීනි එලනාමානි නපුංසකෙ වත්තන්ති. මල්ලිකාදයො කුසුමෙපි වත්තමානා සලිඨගා පකතිලිඨගාඅහෙදොපවාරෙන පවත්තියා, යථා - මල්ලිකා ජාති, වනමල්ලිකා ඉච්චාදි. විභයොප්පාහෙදොපවාරෙන එලෙපි සලිඨගා, යථා මාසස්ස එලං මාසො, මුග්ගස්ස එලං මුග්ගො, එවං යවො, තිලො, අතසී, කඨගු, ධඤ්ඤං.

තිකං ජම්බුයා එලෙ. තනු යදා ලොකතො එලෙ චුත්ති, තදා ජම්බුසද්දො පකත්‍යන්තරමෙව එලෙ චත්තතෙ, යදා න එලචුත්ති, තදා විකාරෙ අවයවෙ වානො, ජම අදතෙ, බු, ජම්බු, පකත්‍යන්තරාඑලෙ චුත්ති. ජම්බුයා එලං ජම්බුවං. ජම්බු ව. ලොකතො එව එලෙපි චත්තමානා හරිටකායාදයො සභාවතො ඉත්ථියං භවත්ති [අමර 14.18-20]. හරිටකියා එලං හරිටකී, එවං කොසාතකී, සල්ලකී, දක්ඛා, කණ්ඩකාරිකා, සෙඵාලිකා ඉච්චාදි, පුබ්බෙ විය විකාරාවයවත්ථෙසු පච්චයාභාවො, අස්සත්ථාදිකං ඡක්කමෙව තද්ධිතන්තං අස්සත්ථාදීනං එලෙ චත්තමානානං නපුංසකං සියා රූපභෙදො, යථා — අස්සත්ථස්ස එලං අස්සත්ථං, වෙණුනො එලං වෙණුවං, පිලක්ඛස්ස එලං පිලක්ඛං, නිග්‍රොධස්ස එලං නිග්‍රොධං, ඉඬිගුදියා එලං ඉඬිගුදං, බ්‍රහ්මියා එලං බ්‍රාහ්මං, විදාරී අංසුමතී ගම්හරියාදයො මූලෙ, පුජ්ථෙපි සලිඬිගා [අමර 14.18-20]. පාටලාසද්දො පන අභෙදචත්තිච්ඡායං මූලෙ පුජ්ථෙපි චත්තමානො සභාවතො ඉත්ථිලිඬිගො, භෙදචත්තිච්ඡායං විකාරෙ අවයවෙ වා ණමිහි පාටලං [අමර 14.18-20]. ද්වයං සාධාපල්ලවාදිසමුදායලක්ඛණෙ ආභොගෙ, විට වෙධනෙ, විට අක්කොසෙ වා, අපො, පස්ස භත්තෙ විටහී, නදාදි.

548. මූලමාර්ගික මූලතො පටිපාටිය සාබන්තො සාබාවධි තරුස්ස භාගො
 බන්ධො නාම, යො “පකණ්ඩො”තිපි වුව්චති, ඛනු අවදාරණෙ, ධො, බන්ධො,
 බාද භක්ඛනෙ වා, කො, “බාදාමගමානං බන්ධන්ධගන්ධා”ති බන්ධාදෙසො,
 කලොපො.

රුක්බව්‍ෂ්ඨදේ රුක්බාදිනං විවරෙ කොටරො. කුට ඡෙදනෙ, අරො,
කොටරො, නික්කුහොපි. ද්වෙ සමා. කාස දිත්තියං, කාසනෙ අග්ගිනා දිප්පතෙති

කට්ඨං, තො, තස්ස ට්ඨො, රස්සො ව, කස ගමනෙ වා, තො, කට්ඨං. දර විදාරණෙ, ඡු.

549. තිකං මුලෙ. වු සංවරණෙ, දො, නිග්ගහිතාගමො, බුධ ගමනෙ වා, අ, ධස්ස දො. මුල පතිට්ඨායං, ණො, පාදසද්දෙන තප්පරියායා වරණත්ථා සබ්බෙ සඨගහිතා, පාදසද්දිසත්තා පාදො, ද්වයං ඡින්නස්ස තරුක්ඛන්ධස්ස භූමිට්ඨභාගෙ. සඨක සඨකායං, උ, සක සත්තියං වා, නිග්ගහිතාගමො. බනු අවදාරණෙ, ඡු, බාඡු. ධුවොපි, ධුවති ටීරායතෙති ධුවො, ධු ගතිපෙරියෙසු, අ, උවාදෙසො.

ද්වයං විදාරියාදීනං කන්දෙ. කුයං පථවියං රුහතීති කුරුභාටං, අටො, කන්ද අවභානෙ, රොදනෙ ව, “කරභාටො”මිබුජකන්දෙ, පුජ්චරුක්ඛහිතෙසු චෙ”ති නානත්ථසඨගහෙ. ද්වයං හලාදීනං කලීරෙ. කල සඨබ්භානෙ, ඊරො. මස ආමසනෙ, ථකො, මත්ථකෙ සීසෙ වා ජාතො මත්ථකො.

550. ද්වෙ සමා. අභිනවනිග්ගතා ආයතා සකුසුමා, කුසුමසුඤ්ඤා ව මඤ්ජරී, වල්ලරී තු තදඤ්ඤාපි, යථා තාලවල්ලරී, වල, වල්ල සංවරණෙ, අරො, නදාදි. මුඤ්ජයොගතො මඤ්ජරී, රො, නදාදි, උස්සත්තඤ්ච, ද්වෙපි නාරී. ද්වයං ලතායං. වල්ල සංවරණෙ, නදාදි. ලතා වුත්තා, “ලතා පතානිති වල්ලී මතකීථා”ති හලායුධො.

අක්ඛන්ධො අප්පක්ඛණ්ධො, බහුපත්තතවදණ්ඩිකාදි. යො වා තනුපකණ්ධො වංසනළාදි, සො “ථම්බො, ගුම්බො”ති වොච්චනෙ, ථක සංවරණෙ, බො, කස්ස මො. ගුප රක්ඛණෙ, බො, පස්ස මො. පතාතො සාබාපත්තවයො, තෙන යුත්තා ගොරක්ඛා තම්බුලි ධිවුසජ්ජුත ගලොක්ඛාදිකා ලතා, සා වීරු නාම, විවිධෙහි රුහතීති කත්වා, ක්වි, වීරු, දීසාදි, ගුම්බිනිපි.

551. පජ්ජෙ පාදෙන නාමං. යනු ද්වයං “බොධිරුක්ඛො”ති සඤ්ඤිතෙ බුද්ධස්ස හගවතො සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණප්පට්ඨාහට්ඨානභූතෙ දුමරාජෙ, අඤ්ඤත්තු තූපවාරා. අස්සං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං තිට්ඨති ඵත්ථාති අස්සත්ථො, ධස්ස ථො, ද්විත්තං, මාරවිජයසබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණප්පට්ඨාහාදිකෙහි හගවත්තං අස්සාසෙතීති වා අස්සත්ථො, ආපුබ්බො සාස අනුසිට්ඨියං, තොසනෙ ව වත්තති, තො, රස්සො. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං බුජ්ඣති ඵත්ථාති බොධි, බුධ අවගමනෙ, ඉ, බොධි, ද්විසු. වලදලො, පිජ්ජලො, කුඤ්ජරාසනොපි. ද්වයං බහුපාදෙ. අධොභාගං රුන්ධතීති නිග්‍රොධො, උස්සො, ගාගමො ව. වට වෙධනෙ, වටතීති, අ.

ද්වයං කබ්චියෙ. කච්චිභි වානරෙ තිට්ඨතීති කබ්චියො [\[පායෙන කපයො තිට්ඨන්ති අනු කපිත්ථො \(චිත්තාමණිට්කා 14.21\)\]](#) “වානරෙ පණ්ඩිතෙ කච්චි”ති වොපාලිතො, තථා කපිත්ථො, තො, යස්ස ථො ච. දධිත්ථො, අම්බිලඵලොපි. ද්වයං උදුම්බරෙ. යඤ්ඤකම්මානමඤ්ඤො එකඤ්ඤානා යඤ්ඤඤායො, දුබ්බි හිංසායං, අරො, නිග්ගහිතාගමො, එකස්ස ඛස්ස ලොපො ච. ජන්තුවලො හෙමදුද්ධොපි.

552. ද්වයං කොවිළාරෙ.

“සුකපදාව්ඡරො වම්පො,
කොවිළාරො තු කඤ්චනො;
පුබ්බො සිතො පරො රත්තො,
යුගපත්තා උභොපිතෙ”ති [\[චිත්තාමණිට්කා 14.22\]](#).

හි රතනකොසො, කඤ්ජනාලකොපාත්තු. යුගං යමකං පත්තමස්ස.

තිපාදං උද්දාලෙ. වාතං උද්දාලතීති උද්දාලො. සිඬිගාරාදීනං සඤ්ඤාවසෙන රුක්ඛානං රාජා රාජරුක්ඛො, වාතරොගහනනෙ රාජභූතො රුක්ඛො වා රාජරුක්ඛො. කතා මාලා අස්ස පුජ්ථෙහිති කතමාලො, සිඬිගාරජපකාසො. ඉන්ද්‍රිති පරමිස්සරියං කරොති වාතහනනෙති ඉන්ද්‍රිවරො, ඊවරො, ඉන්ද්‍රියා සක්කස්ස හරියාය ඉච්ඡිතබ්බත්තා වා ඉන්ද්‍රිවරො. චතුරඬ්භුලො, ආරෙවතො, සුවණ්ණකොපි.

553. ද්වයං ජම්භිරෙ, යස්ස ඵලමම්බිලං හොති. අම්බිලත්තා දන්තස්ස සයො දන්තසයො. සයං කෙතවහිංසාසංකිලෙසෙසු, අ. ජමු අදනෙ, ඊරො, හන්තො ච, ජම්භ ගත්තවිනාමෙ වා, ජම්භො, ජම්භලො, ජම්බිරොපි. ද්වයං වරණෙ. වර ඉච්ඡායං, යු. කල සඬ්ඛ්‍යානෙ, ඉරො, නදාදි, රස්සන්තො. වරුණො, තිත්තසාකොපි.

ද්වයං ඵලහරෙ. “කො අයං, සුකො”ති විමතුප්පත්තිකරපත්තකුසුමතාය කිංසුකො. පාරි සමුද්දො, තත්‍ර හද්දො පාරිහද්දො, සො ඵව පාලිහද්දො, කොවිළාරො, තංසණ්ඨානපත්තකුසුමතාය පාලිහද්දො. ද්වයං විදුලෙ, යො අබ්භසමයෙ පුජ්ථති. වජ්‍ය ගමනෙ, උලො. වී පජනෙ, අසො, තොන්තො ච, විපුබ්බො අත සාතච්චගමනෙ වා, අසො. වානිරොපි.

554. ද්වයං පිතනෙ, යස්ස පත්තඵලානි අම්බිලානි, පුගඵලජ්ජමාණඤ්ච ඵලං, සල්ලකීරුක්ඛසණ්ඨානො ච, සො රුක්ඛො. අම්බ සද්දෙ, අටො, සකත්ථෙ කො. පී තජ්ජනකන්තිසු, තනො, පිතිං වා තනොතිති පිතනො,

සකත්ථෙව් කො. ද්වයං ගුළපුප්ථෙව්. මන ඤාණෙ, කො, මධ්වාදෙසො ව. මධුනාමො දුමො මධුද්දුමො. ද්වයං “ලම්බු”ති ඛ්‍යාතෙ. ගුළො විය සාතෙන ඵලමස්ස ගුළඵලො. පිල පතිත්ථම්හෙ, උ. ද්වයං තික්ඛගන්ධෙ. සොහං ජනෙතීති සොහඤ්ජනො, සොහං විසඤ්ජනමෙනෙත හෙතුභූතෙනාති වා සොහඤ්ජනො. චුත්තඤ්ච –

“සිරිසපුප්ඵස්ස රසෙන භාවිතං,
සහස්සවාරං මරිචං සිතච්ඡයං;
ඵතෙන සමත්ති විසාහි සම්භවා,
කතඤ්ජනස්තෙනහනපාදනත්ථුතො”ති.

සි සෙවායං, විද්ධවිනාසනත්ථං සෙවිතෙති සිග්ගු, ගු, ටී. චිත්තභාරී, පහඤ්ජනො, විද්ධවිනාසනොපි.

555. ද්වයං විසාලතථෙව්, යො සරදෙ පුප්ඵති පුප්ඵං. සත්තපණ්ණානාස්ස සත්තපණ්ණි පුමෙ. ඡත්තම්ච පණ්ණමස්ස ඡත්තපණ්ණො. විසමච්ඡදොපි, සත්තපණ්ණත්තා විසමච්ඡදො. ද්වයං රථද්දුමෙ. රථං තනොති යෙන තිනිසො, ඉසො. අතිපමුච්චති දාහපිත්තමනෙතෙති අතිමුත්තකො. චිත්තකිපි.

ද්වයං වාතපොථෙ, පං වාතං ලුනාතීති පලාසො, අසො. “පත්තෙ පලාසං සො රුක්ඛෙ, පිතහරිතකිං සුකෙ”ති හි රුද්දො. වාතපොථොපි, වාතස්ස පොථො වාතපොථො, පුථ හිංසායං.

ද්වයං “පුතීති” ඛ්‍යාතෙ. හතජන්තුපමොහසඬ්ඛාතාරිඵලතාය අරිට්ඨො, නිපාතනා හන්තිස්ස ට්ඨො, තංරොගාරිවත්තජනෙහි ඉච්ඡිතබ්බඵලත්තා වා අරිට්ඨො, ඉසු ඉච්ඡායං. ඵණ ගතියං, ඉලො, අස්සෙ.

556. තිකං සිරිඵලෙ. මල ධාරණෙ, උභරො. බිල හෙදනෙ, ඡුචො, බෙලුචො. ලපච්චයෙ බිල්ලො. සණ්ඨිලොයා, සෙලුසොපි. “මුනිප්පහෙදෙ මාලුරෙ, සණ්ඨිලොයා පාදපන්තරෙ, නටෙ බිල්ලෙ ච සෙලුසො”ති [චිත්තාමණිටිකා 14.32] රහසො.

ද්වයං තුඬිගෙ. පුමනාමො නාගො රුක්ඛො පුන්තාගො. “පුන්තාගෙ පුරිසො තුඬිගො, කෙසරො දෙවචල්ලහො”ති [අමර 14.25] භාමරසීහො, දීසො, “පුමස්ස ලිඬිගාදීසු සමාසෙසු”ති අකාරලොපො ව. අතිසයපුප්ඵකෙසරවත්තතාය කෙසරො, කිස තනුකරණෙ වා, අරො, පුප්ඵකෙසයුත්තතාය වා කෙසරො, රො.

ද්වයං ලොද්දමත්තෙ. සල ගමනත්ථො, අවො. රත්තකඵපිත්තසොතෙ
ලුනාතීති ලොද්දො, ද්දො. තිරිටො, සාවරොපි. “සාවරො අපරාධෙ ව, ලොද්දෙ
පාපෙ ව කථායතෙ” [\[විත්තාමණිට්කා 14.33\]](#) ත්‍යජයො. ද්වයං ධනුපට්ටෙ
ඵලිනි. පි පානෙ, අලො, ඊස්ස ඉයාදෙසො. සන්තකා තාපසා, තෙසං දු දුමො
සන්තකද්දු, “සන්තකද්දු වාපපටා, වරණො තාපසජ්ජියො”ති
[\[විත්තාමණිට්කා 14.35\]](#) හි කොසන්තරෙ.

557. ද්වයං “මහනකු”ඉති ඛ්‍යාතෙ. ලිකුවො නාම ඩහුරුක්ඛො,
තග්ගුණත්තා ලිකොවකො, සඤ්ඤායං කො. අඬක ලක්ඛණෙ, ඔලො,
අඬකොලො. ද්වයං කුම්භෙ. රොගහරණෙ ගරුනොපි වෙජ්ජස්ස ගරු ගුග්ගුලු,
නිපාතනා. කුස ඡෙදනෙ, ඡ්වු. කුම්භො, පුරොපි.

“රාසිහෙදෙ ගජමුද්ධංසෙ,
කුම්භකණ්ණසුකෙ සටෙ;
කාමුකෙ වාරනාරියඤ්ච,
කුම්භො ක්ලිවන්තු වග්ගුලුමිහි”ති [\[විත්තාමණිට්කා 14.34\]](#).

රහසො. පුර අග්ගගමනෙ, ණො, පුරො.

ද්වයං අම්බෙ. අම් ගතියං, බො, අම්බ සද්දෙ වා, අ. චුති ආසෙවනෙ,
රක්ඛණෙ ව, අ, චු වචනෙ වා, තො, දීසාදි. රසාලොපි, රසං ලාතීති රසාලො,
දීසො. එසො අම්බො සුගන්ධවා අතිසයගන්ධයුත්තො සමානො “සහො,
සහකාරො”ති වොච්චනෙ. සහ සත්තියං, සුගන්ධං කත්තුං සහතීති සහො, අ.
සහනං සහො, තං කරොතීති සහකාරො, හා වා පමුදා, තාය සහ වත්තතීති
සහො, සහං සමුදං කරොතීති සහකාරො.

558. ද්වයං සෙනම්බෙ. පුණ්ඩ පුණ්ඩනෙ. පුණ්ඩ ඛණ්ඩනෙත්‍යකෙ,
ඡ්වු, අස්සි, අරාගමො ව. සෙනවණ්ණො අම්බො සෙනම්බො. ද්වයං
බහුවාරකෙ, යස්ස ඵලානි අතිපිච්ඡ්ලානි. සි බන්ධනෙ, ලු, සල ගමනත්ථො වා,
උ, අස්සෙ. පිච්ඡ්ලත්තා බහුනි වාරීනි යස්මිං බහුවාරකො, සඤ්ඤායං කො.
සිතො, උද්දාලො, කඵලොපි.

ද්වයං කාස්මරියං. සිරිමන්තානි පණ්ණානි යස්සා සෙපණ්ණි, නදාදි,
සිරිසද්දස්ස සෙ. කස්මිරදෙසජත්තා කාස්මරී, කාස දිත්තියං වා, මරො, නදාදි.
මධුපණ්ණි, හද්දපණ්ණිපි. ද්වයං සකණ්ටකම්බිලඵලරුක්ඛෙ. සකණ්ටකත්තා
කුච්ඡිතං ලාතීති කොලී, නදාදි. වද ථෙරියෙ, අරො, නදාදි. කුචලී, කක්කන්ධුපි.

559. ද්වයං තස්සා කොලියා ඵලෙ. කොලියා ඵලං කොලං. බදරියා අයං අවයවො බදරො. කුචලං, චේනිලං, සොවිරම්පි. “සොතඤ්ජනෙ තු සොවිරං, කඤ්ජිකෙ බදරෙපි චෙ”ති [\[විත්තාමණිට්කා 14.36\]](#) රහසො. ද්වයං අස්සත්ථකුලසම්භූතෙ රුක්ඛපාසාණාදීසු සඤ්ජාතරුක්ඛෙ. පිලං පරං නිස්සයභූතං කසතීති පිලක්ඛො, කස විලෙඛනෙ, සස්ස ඛත්තාදි නිපාතනා. අබාදනීයඵලතාය විරූපං ඵලමස්සත්ථිති පිප්ඵලී, ඊ, නදාදි, විස්සපි ච.

ද්වයං තොයාදිවාපිනියං, යස්සා මූලං මහාපඤ්චමූලෙ පවිට්ඨං. පට ගමනෙ, අලො, නදාදි, පාටලී, පාටලාපි. කණ්ඨං පුප්ඵවණ්ටං යස්සා සා කණ්ඨවණ්ටා, කාස්මරියම්පි. අලිප්පියං, තම්බපුප්ඵප්පාත්ර. ද්වයං ගන්ධිලෙ. සාදුඵලතාය සාදු ච සො කණ්ටසහිතතාය කණ්ටො චෙති සාදුකණ්ටො. සකණ්ටකතාය අත්තානං විරූපං කරොතීති විකඬිකතො, ද්විත්තං, නිග්ගහිතාගමො ච.

560. චතුක්කං තින්දුකෙ. තනු විත්ථාරෙ, උකො, දන්තො ච. තිදි හිංසායං වා, උ, සඤ්ඤායං කො. කාලො ඛත්ඨො පකණ්ඨො යස්සාති. තිම අද්දභාවෙ, ලාසො, සකත්ථෙ කො, වරන්තො ච. උපච්චයෙ තිම්බරු.

ද්වයං තම්බඵලෙ. ඉරාවතී නදී, පඨමකාලෙ තස්සා තීරෙ ජාතො ඵරාවතො. නාරං වුව්චති නීරං, තං ගච්ඡතීති නාරඬිගො. ද්වයං මක්කටතින්දුකෙ. කුල සඬ්ඛ්‍යානෙ, ඤ්චු. කාකෙත්දු, කාකලුකොපි.

561. තිකං කදම්බෙ. කං වාතං දමෙතීති කදම්බො, බො. පිනෙතීති පියකො, ඤ්චු, ඉයාදෙසො. නයති මුදං නීපො, පො. ද්වයං, විදරුක්ඛෙ, යස්ස නිය්‍යාසෙන පෙළාදයො ලිම්පන්ති. හල, හල්ල පරිභාසනහිංසාදානෙසු, නදාදි, අඤ්ඤත්‍ර තො, කන්තො ච, හල්ලාතකො, තිස්වයං. අරුකරො, අග්ගිමුඛොපි.

ද්වයං “පාවුසා”ඉති ඛ්‍යාතෙ. කුප දාහෙ, ඤ්චු. පස්ස වො. පච පාකෙ, උලො. ද්වයං සිරිමති, යස්ස ඵලානි මරිචප්පමාණානි, අම්බිලානි ච. තිල ගමනෙ, ඤ්චු. ඔර ඡෙදනෙ, ඤ්චු.

562. ද්වයං අම්බිලිකායං. ටි වයනෙ, වො, ටිච ආදානසංවරණෙසු වා. තනු විත්ථාරෙ, අම්බිලරසං තනොතීති තින්තිණි, ද්විත්තමිත්තං, ණත්තඤ්ච, නදාදි. ද්වයං අම්බිලඬිකුරඵලෙ සෙතරුක්ඛෙ. ගදුභණ්ඩප්පමාණඵලත්තා ගද්දභණ්ඩො, රලොපො. කපි චලනෙ, තනො, දීසො ආගමස්ස. කන්දරාලො, පිලක්ඛොපි.

තිකං සාලරුක්ඛෙ. සල ගමනෙ, ණො, සාරවත්තතාය වා සාලො. අස්සකණ්ණසදිසපණ්ණතාය අස්සකණ්ණො. සන්ජ සඬ්ගෙ, අ, සජ්ජ අදනෙ

වා, අ. ද්වයං නදීසජ්ජෙ. අජ්ජ අජ්ජනෙ, උනො. කක ලොලො, උධො. වීරතරු, ඉන්දදුමොපි.

563. තිකං මුවලින්දෙ. චුල නිමුජ්ජනෙ. මුවල සඬගානෙ, ඉන්දො. නීපො කදම්බෙපි. තිකං පීතසාලො. පියකො කදම්බෙපි. අස හක්ඛනෙ, යු, පීතපුජ්ජො සාලො රුක්ඛො පීතසාලො. බන්ධුකපුජ්ජො, ජීවකොපි.

ද්වයං කුටලියං. ගාවො ලිහන්තීති ගොලීසො, හස්ස සො. කුට සඬසානෙ, අලො. කුටලො, පාටලිපුජ්ජාකාරො දීසඵලො රුක්ඛො. පමොක්ඛොපි.

564. ද්වයං රාජායතනෙ, බීරවන්තතාය බීරිකා. දෙවරාජස්ස නිවාසනට්ඨානභූතත්තා රාජායතනං, පියාලෙපි. ද්වයං කජ්ඵලෙ. කුච්ඡිතෙන ඵලෙන උම්භති පුරතීති කුම්භො. කුච්ඡිතෙන මොදතීති කුමුදිකා, ණ්චු.

ද්වයං ගුවාකරුක්ඛෙ, යස්ස ඵලෙන තම්බුලනාමං ජායති. පුජ පුජායං, ණො, ජස්ස ගො. කමු ඉච්ඡායං, හෙතුකත්තරි ණ්චු. බපුරොපි. ද්වයං ලොහිතලොද්දෙ. පට්ටිඉත්තාඛ්‍යා යස්ස පට්ටි. “පද්ධි”තිපි පාඨො. අස්මිං පක්ඛිත්තෙ ලාබා රත්තා හවතීති ලාබාපසාදනො. කමුකොපි.

565. ද්වයං ඉඬගුදියං, අයඤ්ච කණ්ටකී බාහුලොයන මජ්ඣිමදෙසෙ ජායතෙ. ඉඬග ගමනත්ථො, ඉදො, ඉස්සු, නදාදි. තාපසො පයුජ්ජමානඵලකතාය තාපසතරු. ද්වයං “භුජපත්තො”ඉතිඛ්‍යාතෙ සුන්දරතවෙ රුක්ඛෙ, යස්ස තවෙ මන්තක්ඛරානි ලිඛන්ති. භූජො පාණි, තංසදිසපත්තතාය භුජපත්තො. මන්තලෙඛකෙහි ආභුජිතතවචන්තතාය ආභුජී. භූජො, චම්ථී, මුදුත්තවොපි.

ද්වයං සිම්බලියං. පිච්ඡායොගා පිච්ඡිලා, ඉලො. සම්බ මණ්ඩලෙ, අලි, අස්සි. “පිච්ඡිලා පුරණි මොවා, ටීරායු සිම්බලි ද්විසු”ති [අමර 14.46] අමරකොසො. ද්වයං පිච්ඡිලාකාරෙ කණ්ටකසහිතෙ රුක්ඛෙ. රුව දිත්තියං, හෙතුකත්තරි යු, කුට කොට්ටො, කත්තරි ණො, කොටො අසිම්බලි සමානොපි සිම්බලිසදිසාකාරදස්සනතො කොටසිම්බලි, පුමෙ. කසම්බලොපි.

566. ද්වයං “කණ්ටකරඤ්ජ”ඉති ඛ්‍යාතෙ කණ්ටකිනි කරඤ්ජගුම්බෙ, යං ලොකෙ “කලිතො”ති චුච්චති. කර හිංසායං, කරතො රිරියා. පු පවනෙ, ඉකො, තොත්තො ච. පුතිකරජො, කලිමාරකොපි, කලිතො. ද්වයං දාලිමපුජ්ජාකාරෙ පීතනාසකරුක්ඛෙ. රුහ ජනනෙ, ණි. ලොහිතපුජ්ජාතාය රොහිතකො.

ද්වයං ඵරණ්ඩෙ. ඵරඨි හිංසායං. වාතං ඵරණ්ඩතීති ඵරණ්ඩො, ණො. මණ්ඩ භූසනෙ, ඊසංපසන්නතෙලතාය වා ආමණ්ඩො, ආමං වා වාතං, තං දායතීති ආමණ්ඩො. දා අවඛණ්ඩනෙ, දාස්ස ඩො. විත්තකො, වඤ්චුපි.

“අග්ගිසඤ්ඤෙපි විත්තකො, පුමෙ ඵරණ්ඩකෙ වඤ්චු.

පක්ඛිතුණ්ඩෙ ටියං මතො”.

ද්වයං සිවාරුක්ඛෙ. සත්තුයුත්තඵලතාය සත්තුඵලා. ගණ්ඩං සමෙතීති සමී, අ, නදාදි, පාරිභද්දකෙපි. ගරුදාරු, පුතිකට්ඨමිපි.

567. ද්වයං කරඤ්ජෙ. නත්තං රත්තා මාලා යස්ස. කං රඤ්ජයතීති කරඤ්ජො, ණො. විල්ලවිල්ලො, කරජොපි. ද්වයං බදිරෙ. බද හිංසායං, ථෙරියෙ ව. බදන්ති දන්තා යෙනාති බදිරො, ඉරො. දන්තා ධාවන්ති යෙන නිරොගත්තාති දන්තධාවනො, යු, ධාව ගතිසුද්ධියං. ගායත්තී, බාලතනයොපි. “ගායත්තී බදිරෙ ඉත්ථි, ඡන්දසිපි ඡළක්ඛරෙ”ති [\[විත්තාමණිට්කා 14.49 බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.4.50\]](#) රභසො. බාලො සුබ්‍රමො පත්තසඤ්ඤිතො තනයො යස්ස බාලතනයො. ද්වයං පිතසාරෙ බදිරෙ. බදිරාදිකන්තු පිතසාරෙ. සෙතවණ්ණතාය සොමො කප්පුරසදිසො වක්කො වක්කලමෙතස්ස සොමවක්කො. “සොමො කුවෙරෙ පිතුදෙවතායං, වසුප්පහෙදෙ වසුධාකරෙ ව. දිබ්බොසධි සොමලතා සමීරණෙ, කප්පුරතීරෙසු ව වානරෙ වා”ති නානත්ථසඛිගහො. ඊසං බුද්දකං දලමෙතස්ස කදරො, ලස්ස රො. ද්වයං පිණ්ඩිතකෙ. සල ගමනෙ, ලො. මද උම්මාදෙ, යු. “පිණ්ඩිතකො මරවකො, සසනො කරභාටකො”ත්‍යමරකොසෙ [\[අමර 14.52\]](#).

568. තිකං ඉන්දසාලෙ. සාලානං රුක්ඛානං ඉන්දො රාජා ඉන්දසාලො, දාසාදිසු සිරිවඩ්ඪකාදිසද්දො විය අධිවචනමත්තමීදං. ඉන්දස්ස සක්කස්ස සාලොතිපි ඉන්දසාලො. සල්ලතො ණචු, නදාදි, සල්ලකී. බර ඡෙදනවිනාසනෙසු, ණචු.

ද්වයං දෙවදාරුමිහි. දෙවානං දාරු. හද්දත්තා හද්දදාරු. සක්කපාදපො, පාරිභද්දකො, පිතදාරු, දාරු, පුතිකට්ඨමිපි. ද්වයං හෙමපුප්ඵකෙ. පඨමකාලෙ වම්පානගරෙ ජාතො වම්පෙය්‍යො, ණෙය්‍යො. කපච්චයෙ වම්පකො.

569. ද්වයං පනසෙ. පන බ්‍යවහාරෙ, පුතිමිහි ව, අසො. කණ්ටකයුත්තං ඵලමස්ස කණ්ටකිඵලො. ද්වයං සිවායං. න විජ්ජතෙ රොගහයං, රොගබ්‍යථො වොපයුජ්ජමානායමස්සන්ති අභයා. රොගහයං හරති අපනෙතීති හරිතකී, තො,

සකත්ථෙ කො, නදාදි. හරිත්තකීපි. අබ්‍යථා, පුත්තනා, අමතා, හෙමවතී, චෙතකී, සිවාපි.

ද්වයං කරිසථලෙ. රොගං අසති හක්ඛතීති අක්ඛො, ඛො, සස්ස කො. රොගං විභූතං කරොතීති විභීතකො, විභීටකොපි. භූතාවාසො, කලිද්දමොපි, කලිස්ස ආසයභූතො දුමො කලිද්දමො. ද්වයං පුස්සථලෙ. නත්ථි මතමෙතිස්සං හෙතුභූතායං අමතා. මල ධාරණෙ, ඤ්චු, නදාදි, ආමලකී. වයට්ඨාපි. වයො තිට්ඨති ටීරිභවත්තොත්තායාති වයට්ඨා.

570. ද්වයං ඩහුරුක්ඛෙ. ලබුනාමකෙ පබ්බතෙ ජායතීති ලබුණො. බුද්දකත්තා ලීනං අපාකටං කුචසඬ්ඛාතං ඵලමෙතස්ස ලිකුචො, නිපාතනා. ද්වයං පිතපුප්ථෙ. අගන්ධපුප්ථතාය අත්තානං කණ්ටියං කරොතීති කණිකාරො, ටියලොපො, පදුමප්පමාණපුප්ථදුමතාය දුමුප්පලො.

තිකං හිඬගුනියාසෙ. තී නයෙ, ඛො, මොන්නො ව. තිත්තරසත්තා අරිභාවෙ තිට්ඨතීති අරිට්ඨො. පුච්චං කුට්ඨං මද්දතීති පුච්චන්දො, ඉත්තං, බිත්ථාගමො. ධම්මසෙනො, මාලකොපි. මලතෙ රොගං මාලකො, ඤ්චු. ද්වයං රත්තපුප්ථෙ. කරොතිස්මා ඤ්චු. දල විදාරණෙ, මො, ඉකාරාගමො. දාළිමොපි.

571. ද්වයං පිතද්දුමෙ. සරති කාලන්තරං සරලො, අලො. පුතියෙව කට්ඨං පුතිකට්ඨං, පුතිමුත්තත්ති යථා. ද්වයං පිච්ඡිලායං. කපි චලතො, ඉලො. සාස අනුසිට්ඨියං, සිස ඉච්ඡායං වා, අපො, නිග්ගහිතාගමො, සිංසපා. අගුරුපි.

තිකං ඵලිනියං. සා තනුකරණෙ, මො. පියභාවං ගච්ඡතීති පියඬගු, උ. කමතියභාවං ගච්ඡතීති කඬගු, උ, නිපාතනා. මහිලාවිහයා, ලතා, ගුන්දා, ගන්ධඵලී, කාරම්භාපි. ද්වයං සිරිසෙ. සරති රොගං හිංසතීති සිරිසො. ඊසො, අස්සි. හණ්ඩ පරිභාසනො, ඉලො. කපිතනොපි. අම්බාටකෙ, ගද්දහණ්ඩෙ ව කපිතනො.

572. ද්වයං මණ්ඩුකපණ්ණෙ. සුණ ගතියං, ඤ්චු, දීසං ඵලවණ්ටං යස්ස. නටො කුටන්තටාපි. ද්වයං බකුලෙ. වක ආදානො, උලො. කෙසරයුත්තපුප්ථතාය කෙසරො.

ද්වයං මලපුප්ථස්මිං. කාකානං උදුම්බරො කාකොදුම්බරො, සො ඵව කාකොදුම්බරිකා, සකත්ථෙ ඉකො. ඵල නිප්ඵත්තියං, ගු, ලස්ස ගො. ද්වයං නාගරුක්ඛෙ. න ගච්ඡතීති නාගො, දීසාදි. නාගානං මාලා, සා සඤ්ජාතා යනු නාගමාලිකා.

573. ද්වයං අසොකෙ. නත්ථි සොකො යෙන. චජ ගමනෙ, උලො. ද්වයං ජයායං. තංතංරොගජයාදිකං කරොතිති තක්කාරි, ණි. විසෙසෙන ජයතිති වෙජයන්තිකා, අන්තො, නදාදි, සකත්ථෙ කො. “ජයා ජයන්ති තක්කාරි, නාදෙසි වෙජයන්තිකා”ත්‍යමරකොසො [අමර 14.65].

ද්වයං සමුද්දසමීපදෙසපෙ සාමදලෙ තමාලනාමෙ තරුමිහි. තාපියං ජායතිති තාපිඤ්ජො, අඤ්ඤත්ථෙ ජො, බිත්ථාගමො, “තාපි තු සරිතාන්තරෙ”ති හි නානත්ථසඛගහො. තමු කඬ්ඛායං, අලො. ද්වයං කුටපෙ. රොගං ජින්නිති කුටපො, ජො. ගිරිමිහි ජාතා මල්ලිකා ගිරිමල්ලිකා, සක්කපරියායොපායානු.

574. තස්ස කුටජස්ස ඵලෙ ඉන්ද්‍යවො. ඉන්ද්‍යස්ස සක්කස්ස යවො ධඤ්ඤවිසෙසො ඉන්ද්‍යවො. කලිඬගං, කද්දයවමිපි.

“පුතිකරඤ්ජ ධුමාටො, දෙසහෙදෙ පුමා හවෙ;
කුටජස්ස ඵලෙ ක්ලිවං, කලිඬගං ථි තු නාරිය”න්ති [විත්තාමණිටිකා 14.67]. –

රහසො. අමරමාලායන්තු “කලිඬගෙ”න්ද්‍යවො පුමා”ති ඉත්ථිකණ්ඩෙ පාඨො. තස්සත්ථො කලිඬගා ඉත්ථි, ඉන්ද්‍යවො පුමා. ද්වයං කණිකාරිකායං. අග්ගි අනෙන මන්ථායනෙ අග්ගිමන්ථො, ණො. තං කට්ඨෙහි සංසියමානෙ අග්ගි උට්ඨහති. කණු ගතියං, ණවු. ජයාපායානු. “විජයෙ සො ජයා දුග්ගා, ජයන්ති ගණිකාරිකෙ”ති ජයා නානාත්ථා.

ද්වයං නිග්ගුණ්ඩියං. නත්ථි ගුණ්ඩං ගබ්භබන්ධනමෙතායාති නිග්ගුණ්ඩි. සි බන්ධනෙ, දු, සින්දුං ගබ්භබන්ධනං වාරෙතිති සින්දුවාරො. ඉන්ද්‍රානිපායානු. ඉන්ද්‍රානිකරණෙ ථිනං, සින්දුවාරන්ද්‍රනාරිසු. ද්වයං මල්ලිකායං. තිණානි සුලන්ති යස්මින්ති තිණසුලං, සුල රුජායං. යනු තං ජායති, තනු තිණානි රොගීනි හවන්තිත්‍යත්ථො. “තිණසුලං මල්ලිකායං, පණ්ඩකං කෙතකිඵලෙ”. මල්ලතෙ ධාරියතෙ සබ්බෙහිති මල්ලිකා, මල්ල ධාරණෙ, ඉ, සකත්ථෙ කො. භූපදි, සිතහිරු ව.

575. ද්වයං කණ්හපුප්ඵසෙචාලිකායං. සිථා ජටා යස්සත්ථි සෙචාලිකා, ඉකො, ලමජ්ඣො. නිලපුප්ඵතාය නිලිකා. සුවහා, නිග්ගුණ්ඩිපි. “සින්දුවාරෙපි නිග්ගුණ්ඩි, නිලසෙචාලිකාය වෙ”ති රුද්දො. ද්වයං වනමල්ලිකායං. වුට විකසනෙ, ආ භූසො වුටතීති අප්ථොටා, රස්සාදි.

චතුක්කං රත්තපුප්ඵ. බන්ධ බන්ධනෙ, උ, සකත්ථෙ කො. ජයත්ථං සුමනං ජයසුමනං. හණ්ඩතිස්මා ඉකො, හණ්ඩිකො. ජීවතීති ජීවකො, ජීව

පාණ්ඩාරණ, ණ්වු. ජීවකසද්දස්ස පිතසාලාදීස්වපි පවත්තනතො ඛන්ධු එව ජීවකො ඛන්ධුජීවකොති ඛන්ධුසද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං, සමුදිතෙන වා නාමමිදමෙකස්ස. “ඛන්ධු ඛන්ධුකපුප්ථෙ ව, ඛන්ධුභාතරි ඛන්ධවෙ”ති වචනතො,

“ජීවකො පිතසාලෙ ව, බෙපනෙ වුද්ධිජීවිති;
සෙවිති පාණකෙ ථාති-කුණ්ඩිකෙ පාදපන්තරෙ”ති. —

වචනතො ව “ඛන්ධුජීවකො”ති එත්ථ ද්වෙ නාමානිපි දට්ඨබ්බාති.

576. පඤ්චකං සුමනායං. සුන්දරං මනො යස්සං. සුගන්ධත්තා ඡාතිසුමනාති සමුදිතනාමං. මල ධාරණ, තො, නදාදි. ඡන ඡනනෙ,ති. වස්සකාලසඤ්ජාතපුප්ථතාය වස්සිකී. ඉකො, නදාදි.

ද්වයං “වම්පෙය්‍ය”ඉති බ්‍යානෙ. යුථ හිංසායං, ඉ, සකත්ථෙ කො, දීඝාදි. මගධෙ භවා මාගධි. ගණිකා, අම්බට්ඨාපි. ද්වයං “දෙවාලි”ඉති බ්‍යානායං. සුන්දරං දලමෙතිස්සා සත්තලා, දස්ස තො, සත්ත දලාති යස්සා වා සත්තලා. නවා නුතනා මල්ලිකා නවමල්ලිකා. නවමාලිකාපි.

577. ද්වයං පුණ්ඩකෙ “ලංස්වණ”ඉති බ්‍යානෙ. වසන්තෙ පුප්ථති වාසන්තී. අතිමුදං තනොතීති අතිමුත්තො, නිපාතනා. මාධවී, ලතාපි. මධුමහි විත්තෙ, වෙසාබෙ වා පුප්ථතීති මාධවී.

“ලතා ජොතිමතීපක්ක-සාබාවල්ලිපියඬගුසු;
ලතා කත්ථුරිකායඤ්ච, සා දුබ්බාමාධවීසු වා”ති.

ලතා අනෙකත්ථා. ද්වයං කරවීරෙ. කුච්ඡිතං රවන්ති අස්සා යෙන කරවීරො, රීරො. අස්සෙ මාරෙතීති අස්සමාරකො. පටිභාසොපි.

ද්වයං මාතුලුඬගෙ. මත්තො ලුප්පති යෙන මාතුලුඬගො, ලුප් විනාසෙ. පරිපුණ්ණබ්ඡතාය බ්ඡපුරො. රුවකොපි, රුව දිත්තියං, ණ්වු. ද්වයං ධුත්තුරෙ. උග්ගං මජ්ජති යෙන උම්මත්තො, මද උම්මාදෙ. මාරෙතීති මාතුලො, උලො, රස්ස තො. “උම්මත්තො කිතවො ධුත්තො, ධත්තුරො කනකාවහයො, මාතුලො මදනො”ත්‍යමරකොසො [අමර 14.77].

578. ද්වයං කණ්භපාකථලෙ. කරං හත්ථං මද්දති කණ්ටකෙන කරමන්දො. කරමද්දොපි. සුට්ඨු සිනොතීති සුසෙනො, සි ඛන්ධනෙ, යු. ද්වයං කුන්දෙ. කුණ සඬකොවනෙ, දො, නත්තං, කුණ සද්දොපකරණසු වා. මාසෙ භවං මාඝ්‍යං, යො, තස්මිං කාලෙ හි පුප්ථාදිසමිද්ධි භවතීති තබ්භවත්තෙන බ්‍යපදෙසො.

ද්වයං දෙවතාසෙ. දෙවතා ආසන්නී යං දෙවතාසො. ජිමුතකාලෙ සඤ්ජාතත්තා ජිමුතො, මහනලා. ද්වයං සනාමපසිද්ධෙ පුප්ඵවිටපෙ. පුප්ඵමාසුං න මිලාතමස්ස භවතීති අමිලාතො. මහන්තමපි කාලං සහතීති මහාසහා.

579. චතුක්කං කුණ්ඩසාමඤ්ඤෙ. සිරි වත්තති යෙන සෙරෙය්‍යකො, ණෙය්‍යකො. දාසනාමකත්තා දාසී. කිර වික්කිරණෙ, ආතො, ද්විත්තං. කුර සද්දෙ, ඩො, සකත්ථෙ කො.

ද්වයං කණ්ටෙන, පත්‍රෙන ච සිතෙ පණ්ණාසෙ. අප් ගමනෙ, උකො. සිතො සුක්කො පණ්ණාසො සිතපණ්ණාසො. ද්වයං අප්පපත්තෙ පණ්ණාසෙ. ඊර කම්පනෙ, යු. එණිං ජයති එණිප්පකො, යස්ස කො.

580. ද්වයං ජපාකුසුමෙ. ජපති යාය ජපා, පු ජවනෙ වා, පො, උස්සත්තං. මරුදෙසපෙ කණ්ටකිති කරහප්පියෙ තරුවිසෙසෙ කරිරාදිද්වයං. කරොතිස්මා ඊරො. කච ඛන්ධනෙ, ද්විත්තං, කකථො, ගන්ථිලොපි.

ද්වයං රුක්ඛොපරිජාතෙ විජාතියෙ පල්ලවෙ. රුක්ඛෙ ජායමානා තං අද්දති හිංසතීති රුක්ඛාදතී, අද්ද හිංසායං, යු, නදාදි, දලොපො. වන්ද අභිවාදනාපුත්තිසු, අ, ඉත්ථියං, සකත්ථෙ කො, අස්ස දිසො. රුක්ඛරුහා, ජිවන්තිකාපි. ද්වයං විත්තකෙ. විති හිංසායං, ගන්ධෙ ච, ණවු. අග්ගිසඤ්ඤිතොති අග්ගිපරියායනාමකො. පායීපි, පුමෙ'යං.

581. ද්වයං ගණරූපෙ. අක්කො සුරියො, තප්පරියායනාමකත්තා අක්කො. විකරොතීති විකිරණො, යු. අස්සි. අක්කච්චො, වසුකො, අප්ථොටො, මන්දාරො, අක්කපණ්ණොපි. “පුමෙ අක්කච්චො අප්ථොටො, වනමාලාපරාජිතෙ”ති [\[විත්තාමණිවිකා 14.80\]](#) රුද්දො. මන්දාරො දෙවදුමම්හි පාරිහද්දකෙපි. තස්මිං අක්කෙ යො සෙනපුප්ඵකො, තස්මිං අළක්කො. සෙනපුප්ඵතාය අලංභුතො අක්කො අළක්කො, අල භූසනෙ, ලත්තං. පතාපසොපි. ද්වයං ඡින්නරුහායං. තිත්තරසත්තා පුතිභූතා ලතා පුතිලතා, පු ජවනෙ වා,ති. රොගමලං පුනාතීති පුති, සා එව ලතා පුතිලතා. ගුළ රක්ඛණෙ, වො, නදාදි. ගර සෙවනෙ වා. අමතා, මධුපණ්ණොපි. මධු ඉව පණ්ණමස්සා මධුපණ්ණො. ද්වයං ධනුසෙතියං, යා පත්තෙහි වවාසදිසි, තත්තථො තත්තධනුගුණොපයුත්තො. මුඛිඛාවිකාරතායෙව ධනුජියා “මුඛිඛි”තපුච්චනෙ, මුඛිඛ ඛන්ධනෙ, අ, මුඛිඛා. මධුරසත්තා මධුරසා. දෙවී, මොරටාපි. මුර පථෙධනෙ, අටො, මොරටා.

582. ද්වයං මක්කටියං. කපිනං වානරානං කච්ඡුං ජනෙතීති කපිකච්ඡු. කපිකච්චුපි. දුක්ඛසම්ඵස්සතාය දුඵස්සො. අත්තගුත්තා, ජධා, අඛ්‍යාණධා,

කණ්ඩුරා, පාචුසායිනී, සුකසිම්බි. “අයං එස්සෙන කණ්ඩුං ජනයති”ති යා ලොකෙහි පරිහරියතෙ, තතො අයං අත්තනා ගුත්තා රක්ඛිතා අත්තගුත්තා. පාචුසායං උතුයං එති ජායතෙ, ණො, ඉතී. සුකසහිතා සිම්බි අස්සා සුකසිම්බි, රස්සන්තො. ද්වයං මණ්ඩුකපණ්ණියං. මජ්ඣ සුද්ධියං, යො. කාස දිත්තියං, කරණෙ අ, රස්සො. සමඛගා, යොජනවල්ලීපි. සමඛගතීති සමඛගා, අ. යොජනං වල්ලී යස්සා යොජනවල්ලී.

ද්වයං වනතිත්තිකායං. අම්බ සද්දෙ, යො, අව රක්ඛණෙ වා, නිග්ගහිතාගමො. පා රක්ඛණෙ, යො. සෙනා, පාපවෙලීපි. සෙනරසෙන යුජ්ජතෙති, අ. ද්වයං කටුකරොහිණියං. කට වස්සාවරණගතීසු. උ, කටු, නාරී. කටුකරසා හුත්වා රුහතීති කටුකරොහිණී, රුහ ජනතෙ, යු, නදාදි. “කටුකරොහිණී”ති සමුදිතෙන නාමමිදං. කටුකරොහිණීපි.

583. ද්වයං ඛරමඤ්ජරියං “වචසිම”ඉති ඛ්‍යාතායං. අපමජ්ජන්ති වත්ථාදික’මනෙතෙති අපාමග්ගො, දීසො උපසග්ගස්ස. සිඛරමස්සාති සෙබරිකො. ධාමග්ගවො, විමුඛපුජ්ජිපි. “සොසකෙ ඛරමඤ්ජරියං, ධාමග්ගවො පුමෙ මතො”. විමුඛං පුජ්ජමස්සා. ද්වයං කණායං. පිත්තං ඵලති කුජ්ජති යාය පිජ්ජලී, නදාදි. මගධෙ හවා මාගධී, මගධානං අයං වා මාගධී, තත්‍ර පඨමුජ්ජන්තත්තා, බාහුලොයන වා තත්‍ර ජායමානත්තා තංසමඤ්ඤාය ඛ්‍යපදිස්සතෙ. වෙදෙහී, කණා, කොලාපි. වෙදෙහානමයං වෙදෙහී. කණා නානත්ථා, චුත්තඤ්ඤව “කණා පිජ්ජලී’ජාපී වෙ”ති.

ද්වයං තිකණ්ටකෙ. ගවං කණ්ටකො ගොකණ්ටකො, පථවියං වා ලග්ගො කණ්ටකො ගොකණ්ටකො. සිඬ්ඝ සායනෙ, ආටො. පලඬ්ඝසා, සාදුකණ්ටොපි. යුත්තරාස්නායං පලාසෙ ව පලඬ්ඝසා ථියං. සාදුකණ්ටො විකඬ්ඝතෙපි. ද්වයං හත්ථිපිජ්ජලියං. කොලාකාරා, තංනාමිකා වා වල්ලී කොලවල්ලී, රස්සො. ඉහානං හත්ථිනං පිජ්ජලී ඉහපිජ්ජලී. කපිවල්ලී, වසිරොපි. වසිරො නානත්ථො. වසිරො අපාමග්ගො සාමුද්දලවණං හත්ථිපිජ්ජලී වෙති. පුමෙ’යං.

584. ද්වයං ජගන්ථායං, යා “උග්ගගන්ධා”තිප්‍රච්චතෙ. ගුන්තං ලොමසම්පාතනට්ඨානෙ ජාතා ගොලොමී, වච වියත්තියං වාචායං, කරණෙ අ, සතපබ්බිකාපි. වචා සුක්කලොහිතමූලහෙදෙන දුට්ඨා, තත්‍රසුක්කා “හෙමවතී”තප්‍රච්චතෙ අමරකොසෙ [අමර 14.102-3]. ද්වයං අප්ථොටායං. කණ්ණසණ්ඨානපුජ්ජනාය කණ්ණි. ගිරිමහි ජාතා කණ්ණි ගිරිකණ්ණි. රොගාදිජිතත්තා අපරාජිතා.

ද්වයං කලසියං. සීහපුච්ඡාකාරකුසුමමඤ්ජරිතාය සීහපුච්ඡි. පඤ්ඤි අප්පතනු චුච්චතෙ. පඤ්ඤි පණ්ණං යස්සා පඤ්ඤිපණ්ණි. පුටුපණ්ණි, ගුහාපි, පුටු අසිලිට්ඨං

පණ්ණමස්සා පුපුපණ්ණි. ගභ්වරෙ සිහපුච්ඡඤ්ච, ටියං ඡමාතුකෙ ගුහො
[විත්තාමණිට්ඨකා 14.93]. ද්වයං සාලපණ්ණියං. සාලපණ්ණසදිසවිටතාය
සාලපණ්ණි. සාලං සොහනසුත්තං පණ්ණමස්සා වා සාලපණ්ණි. පු
ගතිපෙරියෙසු, ඉරො, ටීරො.

585. ද්වයං කණ්ටකාරිකායං. නිද්දහති කණ්ටකමුට්ඨෙති නිදිද්ධිකා, ණවු.
භයකරණවසෙන බ්‍යග්ඝසදිසතාය බ්‍යග්ඝී, බ්‍රහතී, බුද්දාපි. ද්වයං නීලිරුක්ඛෙ.
නීල වණ්ණෙ. නීලවණ්ණතාය නීලී, නදාදි, ඉනී, නීලිනී, කාලා, තුත්ථාපි.

කාලා කණ්භතිවුතායං, නීලී යොජනවල්ලිසු;
පණ්ණෙව රසඤ්ජනෙ තුත්ථා, සුබ්‍රමෙලාය නීලියං [විත්තාමණිට්ඨකා
14.94-5].

ද්වයං ගුඤ්ජායං. ජඤ්ජ යුද්ධෙ, උකො, අස්සි, ගුජ සද්දෙ, අ, බිත්ථාගමො.
නාමන්තරානි වස්ස -

දුමෙ සා රත්තිකා රත්ත-දලා වුළාමණි ව සා;
කාකච්ඤ්චි තුලාබ්ජං, කණ්භලා ව සිඛණ්ඩිනී.

ද්වයං මහෙරුයං. අයමහෙරුඉච්චෙව බ්‍යාතකණ්ටකවතී භවති. සතං මූලානි
යස්ස සතමුලී. සතං රොගෙ ආවරතීති සතාවරී, වර ආවරණිච්ඡාසු, අථ වා
“සතා”ති ව “ආවරී”ති ව ද්වෙ නාමානි තස්සා. “සතමුලී බ්‍රහ්මසුතා-හීරු ඉන්දිවරී
වරී”ති [අමර 14.100] හි වුත්තං.

586. ද්වයං අතිවිසායං. මහාවීරියං ඔසධං මහොසධං. “ලසුණෙ
තිවිසායඤ්ච, සුණ්ඨියම්පි මහොසධ”න්ති රුද්දො. අතීව විසති
හෙසජ්ජපයොගෙසුති අතිවිසා, විසා, අරුණා, සිඬිගිපි.

“අරුණො කිඤ්චිරත්තක්කෙ, සඤ්ඤාරාගෙ අනුරුකෙ;
නිසද්දෙ කපිලෙ කුට්ඨෙ, දබ්බෙව වාවචලිඬිගිකො”.

“අරුණාතිවිසාසාමා, මඤ්ජට්ඨාතිවුතාසු ව;
උසිරෙතිවිසායඤ්ච, සිඬිගිමග්ගුරවල්ලහා”ති.

ද්වයං සොමරාජියං. වක ආදානෙ, අවො, සොමසමතාය කාරිතා වල්ලිකා
සොමවල්ලිකා, සකත්ථෙ කො, කණ්භඵලා, පුතිඵලාපි.

ද්වයං දාරුහලිද්දාරුක්ඛෙ. දර විදාරණෙ, බො, රස්ස බො, දාබ්බි, දිසාදි,
නදාදි. හලිද්දවණ්ණදාරුතාය දාරුහලිද්දා, හලිද්දාපි. ද්වයං බිළඬිගෙ. අඬග,

රචිග, ලචිග, ගතාත්ථා දණ්ඩකා ධාතු, අ, ළත්තං, බිලචිගං. විත්තානි තණ්ඩුලානි යස්සා, තණ්ඩුලො, කිම්පත්තුපි.

587. ද්වයං සමන්තදුද්ධායං, නුභ උග්ගිරණෙ, නදාදි, මහන්තං නාමමස්ස. සිහුණ්ඩො, වජිරදුමො, ගුළාපි. ද්වයං දක්ඛායං. මුදුගුණයොගා මුද්දිකා, මධුරසො සාදු, තෙන වුත්තං වෙජ්ජගන්ථෙ “සාදු ලචණතිත්තම්බිලකටුකසායකා”ඉති, තංයොගා මධුරසා. ගොත්ථනී, දක්ඛාපි. තිකං යට්ඨිමධුකායං. මධුරසතාය මධුකං, උපමානෙ කො. දණ්ඩාකාරත්තා යට්ඨි ව සා මධුරසත්තා මධුකා වෙති යට්ඨිමධුකා. මධුරසභාවෙ තිට්ඨතීති මධුලට්ඨිකා, රස්ස ලො, සකත්ථෙ කො ව. “මධුයට්ඨිකා”තිපි පාඨො, වුත්තඤ්ච “මධුකං ක්ලිතකං යට්ඨි-මධුකං මධුයට්ඨිකා”ති [අමර 14.109].

588. ද්වයං වාතිචිගණෙ. වාතහරත්තෙන ගණියතෙති වාතිචිගණො, භණ්ඩ පරිභාසනෙ, ණ්ඩු, නදාදි. ටකාරකරණෙ භණ්ටාකීපි, බ්‍රහ්මියම්පි අයං.

“වාතිචිගණො තු වාත්තාකු,
වාත්තාකො සාකවෙථ ව;
භණ්ඩාකී රාජකුම්භණ්ඩො,
වාත්තාකී දුප්පභාසිතී”ති [විත්තාමණිට්කා 14.114].

රහසො. ද්වයං බ්‍රහ්මියං. වාත්තං නිරාමයං කරොතීති වාත්තාකී, වාතිචිගණෙපි. බ්‍රහ් වුත්තියං, තො, නදාදි.

ද්වයං ගොරක්ඛතණ්ඩුලෙ, වුත්තඤ්ච තන්තන්තරෙ “ගච්ඡගෙරුකී නාගබලා, තථා ගොරක්ඛතණ්ඩුලා”ති. නාගස්ස බලම්ච බලමෙතිස්සා රොගහරණත්තා නාගබලා, කුස හිංසත්ථො, අ. ද්වයං අග්ගිසිඛායං. නච්ඡලසදිසමුලතාය ලාච්ඡලී, නස්ස ලො, දිසො ව. “නච්ඡලී”තිපි පාඨො, සරදකාලෙ සඤ්ජාතත්තා සාරදී.

589. තිකං කදලියං. රමන්ති යස්සං රම්භා, හො. කද මාරණෙ, අලො, නදාදි. මුව මොවනෙ, ණො. ද්වයං කප්පාසියං, යස්සා ඵලං කප්පාසං කරොති ලොකානමුපකාරන්ති කප්පාසී, කරොතිස්මා පාසො, නදාදි. වද ථෙරියෙ, අරො, සමුද්දන්තාපි.

සමුද්දන්තා තු කප්පාසී, සික්කාදුරාලභාසු ව;
කප්පාසී වනසම්භවා වෙ, භාරද්වාජීති වුව්වති.

ද්වයං පණ්ණලතායං. නාගලොකෙ ජාතා ලතා නාගලතා. තම්බවණ්ණං ලාතීති තම්බුලී, අස්සු, නදාදි. තම්බුලස්ස අයං වා තම්බුලී. තම්බුලවල්ලී, නාගවල්ලීපි, තම්බුලං නාම ඵලපත්තවුණ්ණාදියොගසමුභානං නාමං, තදත්ථා වල්ලී තම්බුලවල්ලී, නාගලොකස්ස වල්ලී. ද්වයං ධාතකියං, අයං තම්බපුප්ඵී, මජ්ජොපයුත්තා. පුප්ඵා සුගන්ධිකා ධාතකිවචෙව ඛ්‍යාතා. අග්ගිජාලසමානපුප්ඵතාය අග්ගිජාලා. අතිසයං ධීතිං කරොතීති ධාතකී, නදාදි.

590. ද්වයං සුක්කතිවුතායං. තිස්සො වුතා තවරාජියො යස්සා තිවුතා. තිස්සො පුටා තවරාජියො යස්සා තිපුටා. සරලා, තිභණ්ඩී, රොවනීපි [දෙවනීපි (ක.)]. ද්වයං කණ්හතිවුතායං. සා තනුකරණෙ, විරෙවනකරණෙන කායං, රොගඤ්ච සායනීති සාමා.

“සාමා තු මෙවකෙ වුද්ධ-දාරකෙ හරිතෙ නදි;
තිකණ්හතිවුතා ගුන්දා, සාරිවායමිනීසු චෙ”ති. —

රහසො, කල සඬ්ඛ්‍යානෙ, කර කරණෙ වා, අ, කාලා. ටී කාලා කණ්හතිවුතායං, නීලියොජනවල්ලිසු. මසුරවිදලා, අද්ධවන්දා, කාලමෙසිකාපි.

ද්වයං කුක්කුටසිඬ්ඛ්‍යායං. සිඬ්ඛ්‍යාසදිසපුප්ඵතාය සිඬ්ඛී, කුළිරසිඬ්ඛී, වක්කඬ්ඛීපි. ද්වයං රෙණුකාබ්‍යො ගන්ධදබ්බෙ, අයං රෙණුකෙතොව වාණිජාදීනං ඛ්‍යාතා. අස්සා ව මරීවාකති ඵලං. රෙණු ගතිසද්දෙසු, ණු, කපිලා වුත්තා. ද්විජා, හරෙණු, කොන්තී, හස්මගන්ධනීපි. “හරෙණු සො කලායෙපි, රෙණුකායං ටීයං භවෙ”ති [විත්තාමණිටිකා 14.120] රුද්දො.

591. ද්වයං ඵාලකෙ. හිරිනාමිකාය දෙවධිතාය සරිරතො සඤ්ජාතත්තා හිරිවෙරං. වාරෙතීති වාරං, වාරිනාමකත්තා වා වාරං, ලත්තෙ වාලං. උදීඤ්ඤං. කෙසම්බුනාමමිපි, උදීවීදෙසෙ භවං උදීඤ්ඤං, කෙසස්ස අම්බුනො ව යානි නාමානි, තානි සබ්බාන්‍යස්සානි කෙසම්බුනාමං. ද්වයං බිම්බිකායං. රත්තං පක්කඵලමස්සා. ඔට්ඨවණ්ණසමානඵලතාය බිම්බිකා, අස්සා ඵව හි ඵලෙනොට්ඨො උපමීයතෙ. තුණ්ඩිකෙරී, පිලුපණ්ණිපි.

ද්වයං සෙලෙයො, තඤ්ච පාසාණභවං සුගන්ධරසදබ්බං සෙලජන්ති ඛ්‍යාතං. සිලායං පාසාණෙ භවං සෙලෙයාං, ණෙයො. අස්මනො, අස්මස්ස වා පුප්ඵං අස්මපුප්ඵං, කාලානුසාරියමිපි. ද්වයං ඵලායං “ඵාලා”ති ඛ්‍යාතායං. ඉල ගමනෙ, අ, ඉස්සෙ. බහවො අත්ථෙ ලාතීති බහුලා, බහුරොගෙ වා ලුනාතීති බහුලා, වන්දවාලාපි.

592. ද්වයං “කුට්ඨය” ඉති ඛ්‍යාතෙ සුගන්ධදබ්බෙ. කුට වෙදනෙ, යො. කුයං පථවියං තිට්ඨතීති වා කුට්ඨං. ඛ්‍යාදිනාමකත්තා ඛ්‍යාදි, තථා ච “කොවෙරං භාසුරං කුට්ඨං, පාරිභාඛ්‍යං ගදාභ්වය”න්ති [\[චිත්තාමණිවිකා 14.126\]](#) රහසො. පාකලං, උප්පලමිපි. ද්වයං කෙවත්තිමුත්ථකෙ. වුත්තඤ්ච –

“පරිපෙලවං ජ්ලවං වන්‍යං, තං කුටන්තටසඤ්ඤකං;
ජායතෙ මණ්ඩුකාකාරං, සෙවාලදලසඤ්චයෙ”ති.

වනෙ පානියෙ ජාතං වාන්‍යෙයං, ණෙයොයා, කෙවත්තිමුත්ථකෙ පණ්ඩො, සොණකොසො කුටන්තටො. කුට ඡෙදනෙ, නට අවබන්ධනෙ, නට නට්ටනෙ වා, කුටන්තටන්ති සමුදිත්තාමං. නිග්ගහීතාගමො. දාසපුරමිපි.

එලපාකන්තලතාදි ජාතිමත්තමෙව ඔසධි නාම, න තු තිඑලකක්කොලාදි, ඉපච්චයො, බහුවචනන්තු අත්ථබහුලත්තා එව, එකචචනන්තොපි දිස්සතෙ, ඔසධි ඉත්ථියමෙව. ඔසධං සබ්බමජාතියං. එලපාකන්තත්තා ජාතීතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි රොගාපනයනකරං, තදොසධමුච්චනෙ. ඔසධිජාතිසම්බන්ධිදබ්බමිපි ජාතිවත්තිචජායං රොගපහීනක්‍රියාහෙතුත්තා ඔසධසද්දවාච්චන්ති පටිපාදනත්ථං සබ්බග්ගහණං. ඔසධසද්දතො ජාතියං ණො. කෙචි පන “ඔසධිජාතිමත්තමොසධං සබ්බමජාතිය”න්ති පාඨමවත්වා “ඔසධිජාතිමත්තං හෙසජ්ජං සබ්බමජාතිය”න්ති පඨන්ති. තමිධ ඔසධිඔසධසද්දානමෙව එකදෙසවිකතිවසෙන වුත්තානං සංසයාපගමනත්ථං විසෙසස්ස වුත්තත්තා න ගහෙතබ්බං, අමරකොසෙපි වුත්තං “ඔසධොයා ජාතිමත්තෙසු, අජාත්‍යං සබ්බමොසධ”න්ති [\[අමර 14.135\]](#). තත්ථ සකවාදිපක්කෙ එකො මකාරො ආගමවසෙන වුත්තො.

593. මූලාදිකං දසවිධං සාකන්ති මතං, සක්කොති යෙනාති කත්වා. තත්‍ර මූලං මූලකාදීනං, පත්තං බාකුවාදීනං, කලීරං වංසාදීනං, අග්ගං චෙත්තාදීනං, කන්දං නිලුප්පලාදීනං, මිඤ්ජං තාලාදීනං, එලං කුම්භණ්ඩාදීනං, තචො මාතුලුඬිගාදීනං, පුප්ඵං වඬිගසුසෙනාදීනං, ඡත්තං අභිජත්තාදීනං.

594. ද්වයං එළගලෙ. පකාරෙන දද්දුං පුනාතීති පපුන්තාටො. පු පවනෙ, කියාදි, අටො, නිග්ගහීතාගමො. එළගං දද්දුං ලුනාතීති එළගලො. දද්දුසො, චක්කමද්දකො, උරණාබොයාපි, දද්දුං හන්තීති දද්දුසො, හනස්ස සො. චක්කාකාරත්තාය චක්කං, දද්දු, තං මද්දයතීති චක්කමද්දකො. උරණාබොයා මෙසාබොයා. මාරිසාකතිඅප්පපත්තකො භූමිලග්ගපත්තො තණ්ඩුලෙයොයා අප්පමාරිසො ච නාම, තණ්ඩුලතො ජායතීති තණ්ඩුලෙයොයා, ණෙයොයා. අප්පපත්තත්තාය අප්පො ච සො මාරිසාකතිත්තා මාරිසො චෙති අප්පමාරිසො.

ද්වයං ජීවත්තියං, අයං රත්තඨගමාරිසාකති, ජීවතො අන්තො, නදාදි. ඉතරතො යු, නදාදි. ජීවා, ජීවනියා, මධුපි. “හෙ නු න්වෙ ති”. ද්වයං ජීවකෙ, අයං අට්ඨවග්ගපට්ටියො. අනෙතෙව නාමෙන වාණිජානං පසිද්ධො. මධුරසතාය මධුරකො, ජීවාපෙතීති ජීවකො, ණ්ඩු.

“ජීවකො සිඨගකො සෙකො,
දීසායු කුච්චසීසකො;
රස්සඨගො මධුරො සාදු,
පාණකො විරජීවිතී”ති.

තත්තත්තරං [අමරකොසුග්ගාටනට්ඨකායමපි අපරාද්ධං වින්තාමණිට්ඨකායමපි].

595. ද්වයං ලසුණෙ. යස්ස මූලං සෙතවණ්ණං. පලණ්ඩුකන්දතො මහත්තකන්දතාය මහාකන්දො. අමබ්ලෙනෙකෙන රසෙන ඌනතාය ලසුණං, ලත්තං, රස්සත්තං, ණත්තඤ්ච, ලස කන්තියං වා, යු, අස්සු, ණත්තං. මහොසධං, අරිට්ඨං, රසොනොපි. ද්වයං රත්තමූලෙ, හරිතෙ ව. පලඨි ගන්ධනෙ, උ, සුන්දරො කන්දො යස්ස සුකන්දකො. කුණස්වනතී.

ද්වයං පටොලෙ. පට ගමනෙ, ඔලො, පටුං රසං ලාතීති වා පටොලො, උස්සො, තිත්තරසතාය තිත්තකො. සකත්ථෙ කො. කුලකං, පටුපි. ද්වයං “හිඨගරාජ”ඉති ධ්‍යානෙ කෙසරඤ්ජනෙ. හිඨගො වුච්චති භමරො, තබ්බණ්ණං කත්වා තෙසං රඤ්ජෙතීති හිඨගරාජො. මුව මොවනෙ, අවො, උස්සා, මාක්කවො.

596. ද්වයං පුනන්තවායං, වුද්ධොපි පුන නවො භවති යාය යොගිතායාති පුනන්තවා. සොථං භන්තීති සොථසාතං, භනස්ස සාතො. ද්වයං අනුපපෙ සාකෙ. තුද ඛ්‍යාටනෙ, භාවෙ තො. විගතං තුන්තමෙතස්ස බාදනෙ විතුන්තං. සද විසරණගතායාසානෙසු, තො, අන්තාදෙසො, සකත්ථෙ කො.

ද්වයං කාරවෙල්ලකෙ. තිත්තරසතාය කුච්ඡිතාකාරෙන ලම්බතීති කාරවෙල්ලො. උස්සාත්තං, රත්තං, ඉල්ලො, කුපුබ්බො ලච්චි අවසංසනෙ. සසු හිංසායං, අවො, නදාදි, අස්සු. “හෙ බා ලෙ-ධ්‍යා”. තිකං ලාබුයං. තුම්බ අදනෙ, තුම්බති හිංසති පිත්තන්ති තුම්බී, නදාදි. නපුබ්බො ලම්බ අවසංසනෙ, උ, මලොපො, නස්ස අත්තං, අලාබු, පාණිනියානං [උණාදි 1.87], ආපුබ්බො ලම්බ අවසංසනෙ, ආලාබු. කාතන්තිකානං, චන්දානඤ්චෙවං, අස්මාකන්තු රස්සං කත්වා අලාබු, අලොපෙ ලාබු, අභෙදොපවාරෙන තීණපි ඵලෙපි ඉත්ථිලිඨගාති, සාසද්දො ඉත්ථි ලිඨගත්ථජොතකො.

597. ද්වයං සම්ප්‍රසෙ. ඉරං වාරිං ලාති තබ්බාහුලායතොති ඵලාලුකං. “ඉරා වාරිසුරා භූමි-භාරතීසු පයුජ්ජතෙ”ති හි නානත්ථසඬගහො. ථියං, උ, සකත්ථෙ කො. කුක ආදානෙ, අරො, නදාදි, උස්සත්තං, කං වාතං, කථඤ්ච කරොතීති කක්කරී, අපරත්‍ර ඵලොපො. කකළිපි. ද්වයං කුම්භණ්ඩෙ. කුම්භජ්ජමාණඵලතාය කුම්භණ්ඩො, අඤ්ඤත්ථෙ ණ්ඩො, කුම්භො විය ඩෙතීති වා කුම්භණ්ඩො, බිත්ථාගමො, කුස ඡෙදනෙ වා, අණ්ඩො, සස්ස හො, බිත්ථාගමො, කං වාතං උම්භෙතීති වා කුම්භණ්ඩො, අණ්ඩො. වල්ල සංවරණෙ, ඉහො, මහාඵලතාය සබ්බාසං වල්ලිජාතීනං හාති දිබ්බතීති වා වල්ලිහො, කක්කාරුපි.

ද්වයං ගොරක්ඛකක්කරියං. ඉන්ද්‍රස්ස සක්කස්ස වාරුණී සුරා ඉන්ද්‍රවාරුණී. විසෙසෙන සරති හිංසති කථපිත්තාදයොති විසාලා. “සරමෙහො කුට්ඨහරි, විසාලා කථපිත්තසා”ති හි දබ්බගුණෙ. විසරති විරෙචති ඵතායාති වා විසාලා. ද්වයං අනුපසාකෙ. වසති යස්මිං ඛාරගුණො වත්ථු. වස නිවාසෙ, රත්ථු, වස හිංසායං වා, වසති කථවාතපිත්තෙති වත්ථු. වත්ථුලෙයාකොති සමුදිතනාමං. ලය සායො, ලයාපෙති සබ්බදොසෙති ලෙයාකො, ඤ්චු, අස්සෙ, වත්ථු ව සො ලෙයාකො වාති වත්ථුලෙයාකො. “මං-හෙ”.

598. ද්වයං මූලකෙ. ඤ්චුමිහි මූලකො. වච්ච පරිභාසනතජ්ජනෙසු, උ, අස්සු, මුංලාපඩ. ද්වයං කලම්බුකෙ. තමු කඬ්ඛායං, ඤ්චු, බත්තො ව, කෙ ජලෙ ලම්බතීති කලම්බුකො, ඤ්චු, අස්සු. උපොදිකාපි, උදකං අපගතා උපොදිකා.

කාසමද්දකුජ්ඣරිමග්ගවාදයො සාකහෙදා සාකවිසෙසා. කාසං මද්දතීති කාසමද්දො. කථො, කුජ්ඣ පරිභාසනතජ්ජනෙසු, අරො, නදාදි, කුජ්ඣරි. කනකලා. ඵං වාතං ගණ්හාතීති ඵග්ගවො, හස්ස වො, ඵග්ගවො, “පං-තෙ-බ්බා”.

599-600. ද්වයං දුබ්බායං. සුන්දරං දලං පත්තමෙතස්ස මඬිගලපායෙති සද්දලො, සද්දං මඬිගලසද්දං ලාන්ති භාසන්ති පඨන්ති බ්‍රාහ්මණා යෙනාති වා සද්දලො. දුබ්බී හිංසායං, අ, අවමඬිගලං දුබ්බතීති දුබ්බා, දුන්තිමිත්තාදයො වාරෙත්ති යායාති වාදුබ්බා, තෙරුත්තො. සතපබ්බිකා, හග්ගවී, අනන්තා, රුහාපි. සා දුබ්බා සිතා සුක්කා වෙ, ගොලොමී නාම, ගොලොමජත්තා ගොලොමී. සතවීරියා, ගණ්ඩාලී, සකුලාක්ඛකොපි.

ද්වයං හද්දමුත්තෙ. ගු සද්දෙ, දො. මුච මොචනෙ, තො, රොගහරණත්තා හද්දඤ්ච තං මුත්තඤ්චෙති හද්දමුත්තං, “ත්වා-මො-යෙං-ඪී”. ද්වයං උච්ඡුමිහි. රසං ලාතීති රසාලො, දිසො. ඉසු ඉච්ඡායං, උ, උස දාහෙ වා, උ, සස්ස ඡො, පුබ්බත්‍ර ඉස්සු, අසරුපද්විත්තං, උච්ඡු, පුමෙ.

චතුක්කං වංසෙ. වී ගමනෙ, එ, තවොව සාරො යස්ස. වී ගමනෙ, උ, නාගමො, ණත්තං, වනති සම්භතීති වංසො. වන සම්භතීතියං, සො, වස නිවාසෙ වා, කරණෙ අ, නිග්ගහීතාගමො. සතපබ්බො, යවඵලො, මක්කරො, තෙජනොපි, මක්කරොති පටිසෙවති යෙන මක්කරො, සඤ්ඤායං අ. තිකං පබ්බෙ. පබ්බෙ පුරණෙ, පබ්බං. ඵල විසරණෙ, උ, ළත්තං. ගන්ථ ගන්ථනෙ, ඉ, වණ්ණවිකාරෙ ගණ්ඨී, සො පුමා.

අනිලද්ධතා අනිලෙන කම්පිතා යෙ වෙණු කීටාදිහි කතරන්ධනය නදන්ති, තෙ කීවකා නාම සියුං, වක්ඛි ආමසනෙ, ණ්ඩු, පුබ්බාපරබ්බාඤ්ජනානං විපරියයො, කීවකා.

601. ද්වයං නළෙ. නී නයෙ, අලො, ළත්තං, ධම සද්දග්ගිසංයොගෙසු, යු, පොටගලොපායු. ද්වයං කාසෙ. පුටං අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගං ගච්ඡතීති පොටගලො, මස්ස ලො. කාස දිත්තියං, අ, අයමනිත්ථී.

ද්වයං සරෙ. තිජ නිසානෙ, යු. සරන්ත්තානෙනති සරො. පුමෙ සඤ්ඤායං අ, සර හිංසායං වා. ගුන්දොපායු. බීරණස්ස සෙනකුසුමස්ස තිණවිසෙසස්ස මූලං උසිරං නාම, වස කන්තියං, උස දාහෙ වා, ඊරො, පුබ්බස්මිං වස්සු, අභයං, නලදං, සෙබ්බං, ජලාසයං, අමණාලං, ලාමජ්ජකම්පි.

හරිතකායාහයා පණ්ඩො, උසිරෙ නිබ්භයෙ තිසු.

ජලාසයො ජලාධාරෙ, උසිරෙ තු ජලාසයං.

සෙබ්බා සෙවාරහෙ සියා.

602. තිකං කුසෙ, කුස ඡෙදනෙ, අ, වරහ පාධානො, පරිභාසනහිං සාදානෙසු ව, ඉසො, දු පරිතාපෙ, අබ්භො, දබ්භො, කුටො, පවිත්රමිපි.

ද්වයං “ගන්ධබ්බෙ”ඉති බ්‍යානෙ තිණෙ, වුත්තඤ්ච “භූතිනං ගන්ධබ්බෙඤ්ච, සුගන්ධං ගොමයජ්ජිය”න්ති. අථ රාමකප්පුරතො කො අස්ස හෙදො. රාමකප්පුරං බහුපකණ්ඩං කප්පුරසුගන්ධං. ගන්ධබ්බෙන්තු ඉකඩසමානපත්තං සාබාසභාවං භූමිලග්ගං, අතොයෙව භූතිනකමුවිවතෙ, භූමියං ලග්ගං තිණං භූතිනකං, නත්තං, සකත්තෙට් කො.

ද්වයං ගවාදීනං මදනීයෙ තිණෙ, සස අදනෙ, ණො, යු මිස්සනෙ, අසො. ද්වයං පුගරුක්ඛෙ. පුජ පුජායං, ණො, පුගො. කමු ඉච්ඡායං, ණ්ඩු. සොණ්ටාපි, “සොණ්ටා බදරපුගෙසු”ති රුද්දො.

603. ද්වයං තාලෙ. තල පතිට්ඨායං, චුරාදි, අ. වාතාදයො විහින්දතීති විහෙදිකා.

“වාතසො බ්‍රහ්මනො වාපි, කිම්හා කුට්ඨනාසනො;
රත්තපිත්තහරො සාදු, තාලො සත්තගුණො මනො”ති.

හි දබ්බගුණො. තිණුරාජාපි. ද්වයං බජ්ජුරියං. බජ්ජ බජ්ජනෙ, බ්‍යථනෙ ව, උරො, නදාදි. සිද මොවනෙ, ස්නෙහනෙ ව, ඉ, සන්ද සවනෙ වා, ඉ, උපාන්තස්සි ව, සින්දි.

604. හින්තාලාදයො සත්ත නිස්සාරතාය තිණානි ව තානි මූලෙන ජලපානසාමඤ්ඤතො පාදපා චෙති තිණපාදපා වුව්චන්ති, තිණ අදනෙ, පමාණතො තාලතො හිතො හින්තාලො, පදවිපරියයො, රස්සො ව. නාළි විය ජායතීති නාළිකෙරො. අඤ්ඤත්ථෙ ඉරො, කොන්තො ව, නාළිකෙරො. ලාඨගලීපි. “ලාඨගලී නාළිකෙරෙ ව, සිරපාණිමිහි ලාඨගලී”ති [වින්තාමණිට්කා 14.168] රහසො. සණ්ඨානතො තාලසදිසතාය තාළි, ලත්තං, උපමානෙ ඊ, තල ආසානෙ වා, චුරාදි, නදාදි, තාළි. කිත නිවාසෙ, රොගාපනයනෙ ව, ඡවු, නදාදිත්තා ඊ, කෙතකී, අයං නාරි.

අරඤ්ඤවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අරඤ්ඤාදිවග්ගවණ්ණනා

605. නව පබ්බතස්ස නාමානි. පබ්බ පූරණෙ, තො. ගිර නිග්ගිරණෙ, ඔසධාදයො නිග්ගිරතීති ගිරි, ඉ. සිලානං රාසි සෙලො, සිලා පචුරා සන්ත්‍යස්මිං වා සෙලො, සෙල ගතියං වා, අ. අද්ද ගතිමිහි යාවනෙ ව, භූවාදි, ඉ, අද්ද හිංසායං වා, චුරාදි. න ගච්ඡතීති නගො. න වලතීති අවලො. සිලානමුව්චයො උබ්බෙධො, ථූපො වා සිලුව්චයො. සිබරයොගා සිබරි, ඊ, තිලකිභූතො. භුං භූමිං ධරතීති භූධරො, භූයා ධරියතීති වා භූධරො, බාහුලොයන අ, භූධරො. අභාරියො, ගොත්තොපි, දෙසන්තරං නෙතුමසකායත්තා අභාරියො, ගවං භූමිං ධාරණෙන තායනෙ ගොත්තො.

පඤ්චකං සිලායං. අම ගතියං, හො. වන, සන සම්භත්තියං, පසනති බ්‍යාපෙතීති පාසාණො, නිපාතනා, පස බන්ධනෙ වා, යු. අසු බෙපනෙ, මො, අස්මා, රාජාදි, අසු බ්‍යාපනෙ වා. පල රක්ඛණෙ, උපලො, උප දෙහෙ වා, අලපව්චයො නිපාතො. සිල උච්චෙ, අ. සිලා, නාරි.

606. ගිජ්ඣකුටාදයො තිකුටන්තා “වච්ඡාදී”ති එත්ථ ආදිනා මලයදද්දුරාදයො ව නගා නගවිසෙසා. ගිජ්ඣා සකුණුවිසෙසා අස්ස කුටෙ වසන්ති, ගිජ්ඣසදිසකුටයුත්තතාය වා ගිජ්ඣකුටො. විසෙසෙන භාතීති වෙහාරො, අරො. පුල මහත්තෙ, විසෙසෙන පුලතීති වෙපුල්ලො. ඉසයො ගිලතීති ඉසිගිලි, ඉ. ආදිච්චගමනවිරොධෙන විරුද්ධං ක්කායතීති විඤ්ඤො. පණ්ඩුවණ්ණතාය පණ්ඩුවො, පණ්ඩ ගතියං වා, අවො. කුටිලතාය වච්ඡො. ද්වයං උදයගිරිමිහි. අපරසෙලාපෙක්ඛාය පුබ්බසෙලො. උදයන්තාස්මා සූරියාදයොති උදයො, සූරියාදිනමුදයයොගතො වා උදයො.

තිකං අත්ථගිරිමිහි. මන්දයති සූරියො යස්මිං මන්දරො. මන්දප්පහො වා අරති යස්මිං සූරියොති මන්දරො, අත්ථං අනුපලද්ධිං ගහනක්ඛන්තානං කරොතීත්තාස්මා, නාමධාතුකාරිත්තා අ. ද්වයං හිමවති පබ්බතෙ. හිමප්පවුරතාය හිමවා, හිමං වා වමතීති හිමවා, ක්වි, රාජාදිපක්ඛෙපත්තා සිස්සා. හිමයුත්තො අවලො හිමාවලො.

607. අත්තති සඤ්ජාතගන්ධදබ්බානං ගන්ධෙහි ලොකෙ මදයති, මොදයතීති වා ගන්ධමාදනො, යු. කෙලාසො වුත්තො. විචිත්තකුටයුත්තතාය විත්තකුටො. සුබං දස්සනං යස්ස, යස්මිං වා සුදස්සනො, කාලවණ්ණකුටතාය කාලකුටො. තිණි කුටාන්තාස්ස තිකුටො, ජලෙනෙපි පබ්බතවිසෙසා. අස්ස යථාචුත්තස්ස පබ්බතස්ස පත්ථො සමො භූමිභාගො සානු නාම, අස්ස වා පබ්බතස්ස සමාය භූමියං පත්ථො සානු ව භවන්තීති අජ්ඣාහරිතබ්බං. පතිට්ඨතෙ අස්මින්ති පත්ථො, යස්ස ථො. සන සම්භන්තියං, ඡු, සම්භජීයතෙ සෙවීයතෙති සානු, ද්වෙප්පානිත්ථියං.

608. තිකං සිඬගස්ස නාමං. කුට දාහෙ, කම්මති ණො, වාකාරෙන කුටම්පි. සිබං රුහතීති සිබරං. නෙරුත්තො. සිබං ගව්ජතීති සිඬගං, ඉඬග ගමනත්ථො, බලොපො. ද්වයං පබ්බතාදීනං පපතනට්ඨානස්ස නාමං. පපතන්තාස්මා, ණො. පත අධොගමනෙ, පපාතො. තට සමුස්සයෙ, තටො.

ද්වයං පබ්බතනිතම්බෙ. නිතම්බො ජසනෙපි, කට වස්සාවරණෙසු, ණ්චු. පබ්බතෙ පාසාණාදිසු අම්බුනො ජලස්ස පසවො පසවනං නිජ්ඣරො නාම, නිස්සරණං නිජ්ඣරො, සස්ස ඤො, අසරුපද්විත්තං. කුරොපි.

609. ද්වයං කිත්තිමෙ අකිත්තිමෙ, සජලෙ නිජ්ජලෙ වා කන්දරෙ. දර විදාරණෙ, අ, ඊ, දරී. කං ජලවාචකමඛ්ඛයං, කෙන දරීයතෙ කන්දරො, ආ, කන්දරා. තිකං දෙවඛාතබ්බෙ. නිලියන්තාස්මිං ලෙණං, ලී සිලෙසනෙ, යු. ගතිං භ්වයති කුටිලයතීති ගබ්හරං, නිපාතනා. ගබ්හ ධාරණෙ වා, අරො. ගුහු සංවරණෙ, අ, ගුහා.

ද්වයං සිලාමයපොක්ඛරණියං. සොච්ඡි ගබ්භෙ, ඊ. සොණ
වණ්ණගතිසඬ්ඝානෙසු වා, ඩො, ඊ. ද්වයං පබ්බතාදීනං ගබ්භරදෙසෙ
ලතාපල්ලවතිණාදීහි පිහිතොදරෙ ගබ්භරෙ. කුඤ්ජ අඛ්‍යාත්තසද්දෙ, කරණෙ,
ණො, නිකුඤ්ජං නිපුබ්බො. ද්වයංභ්‍යානිත්ථියං. නිකුඤ්ජවචනං
පකුඤ්ජාදිනිවත්තනත්ථං.

610. සෙලස්ස පබ්බතස්ස උද්ධංභුමි අධිච්චකා නාම.
සෙලස්සාධොභාගාසන්තභුමි උපච්චකා නාම. අත්‍ර තෙහි උපාදිසද්දෙහි ච්චකො
යදාදිනා [පාණිනි 5.2.34].

මූලපබ්බතස්සන්තෙ පරිවාරෙත්වා යීතා බුද්දපබ්බතා පාදා නාම. තත්‍ර
පාදාදිද්වයං. පඡ්ඡතෙ ගම්‍යතෙති, ණො. සෙලස්ස උපන්තො සමීපෙ පබ්බතො
උපන්තසෙලො.

ගෙරිකමනොසිලාහරිතාලකට්ඨිත්‍යාදිකොසබ්බො ඵච සිලාවිකාරො
“ධාතු”ත්‍යුත්තො, ධර ධාරණෙ, තු, ධාතු.

සෙලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

611. තිකං සීහෙ. කෙසරො ජටා, තංයොගා, ඊ, කෙසරී. මිගෙ නිංසතීති
සීහො, නිපාතනා වණ්ණවිපරියයො, මිගෙ හන්තුං සංවිජ්ජමානා ඊහා අස්සාති
වා සීහො, සහතීති වා සීහො. පඤ්චස්සො, හරිපි. මුඛමිච වරණාභ්‍යස්ස
කරිකුම්භදාරණසමත්ථාති තෙහි සහ පඤ්චස්සානි යස්ස. හරති මිගෙති හරී, ඉ.
මහාකුක්කුරජපමාණො කුක්කුරාකති කණ්භලොචිත්තසරීරො
ගොමනුස්සාදිහිංසක්ඛමො රස්සමුඛො කරච්ඡො නාම, සො
“සුනඛ්‍යාග්ගෙසො”ති වුච්චති. තර තරණෙ, ඡො, මිගෙ අදතීති මිගාදනො,
නන්දාදිහි යු.

ද්වයං ඛ්‍යාග්ගෙස. විනිහන්ත්වා ආසායතීති ඛ්‍යාග්ගෙසො, සා ගන්ධොපාදානො,
ඛ්‍යාග්ගෙසො දිපිනිපි. පුං පුමානො දාලෙතීති පුණ්ඩරිකො, දල විදාරණෙ, ඡ්චු.
දස්ස ඩො, ලස්ස රො, අස්සි, පුණ්ඩරිකො.

“පුණ්ඩරිකං සිතමිබ්බොපෙ,
සිතච්ඡත්‍රෙ ච හෙසජ්ජෙ;
කොසකාරන්තරෙ ඛ්‍යාග්ගෙස,
සො දිසාචාරණග්ගිසු”ති. —

නානත්ථසඬගහෙ. වග්ගෙසාපි. දීපිනිවිසයෙ සද්දුලො ඊරිතො, සරතීති සද්දුලො, උගලො, දො වන්තො, සද්දෙන උලති ගච්ඡතීති වා සද්දුලො. දීපං තච්චම්මං, තංයොගා දීපි, තස්මිං දීපිති.

612. පඤ්චකං අච්ඡෙ. අසු ඛෙපනෙ, ඡො. ඉච ට්ඨියං, අ, ඉක්කො. හල්ලුකොපි, හල, හල්ල පරිභාසනාහිංසාදානෙසු, ඡවු, අස්සු, ඊස ගතිහිංසාදානෙසු, සො, රස්සාදි. අපච්චයෙ ඉසො.

ද්වයං රොහිතෙ. ලොහිතවණ්ණතාය රොහිසො, ලොහිතො ව, පුබ්බත්ත තස්ස සො. තිකං ගොකණ්ණො. ගවස්ස කණ්ණො විය යස්ස කණ්ණොති ගොකණ්ණො. ගණ්ණත්තතාය ගණි ව සො කණ්ටකසදිසසිඬගතාය කණ්ටකො චෙති ගණිකණ්ටකො, සමුදිත්තාමම්පි වදන්ති. ගණි ව කණ්ටකො ව ගණිකණ්ටකාති ද්වෙ නාමානිපි ද්විධබ්බාති, තෙනෙව හි “ගණිකණ්ටකා”ති බහුවචනාදිදෙසො කතො.

613-614. චතුක්කං බග්ගෙ. සිඬගඤ්ච බග්ගාබ්බං, තංයොගා බග්ගො. “බග්ගො ගණ්ඩකසිඬගාසි-චුද්ධහෙදෙසු ගණ්ඩකෙ”ති [\[බ්‍යාබ්‍යාසුධා 2.5.4\]](#) හි නානත්ථසඬගහෙ. බග්ගසදිසං විසාණමස්ස සණ්ඨානතොති බග්ගවිසාණො, ඡො. එත්ථ බග්ගසද්දො අසිපරියායො. පලාසමදතීති පලාසාදො. ගණ්ඩ වදනෙකදෙසෙ, ඡවු, ගණ්ඩකො.

බ්‍යග්ගාදිකො සබ්බොපි මිගහෙදො “වාළමිගො, සාපදො”ති වොච්චතෙ. බ්‍යග්ගස්සාතිසයෙන මනුස්සාදීනං හිංසනතො දුට්ඨතා පාකටාති තප්පමුඛතා චුත්තා. වල සංවරණො, වලත්තාත්තානමස්මාති වාළො, ඡො, වාළො ව සො මිගො චෙති වාළමිගො, දුට්ඨමිගොත්තත්ථො. “බ්‍යග්ගො තං බාදතු”ත්තාදිතා සපන්ති යෙනාති සාපදො, සප අක්කොසෙ, දො, දීසාදි.

ජ්ලවඬගන්තං මක්කටො. ජ්ලවො ගතිහෙදො, තෙන ගච්ඡතීති ජ්ලවඬගමො, ජ්ලවඬගො ව. මර පාණවාගෙ, අටො, කො වන්තො, මක්කටො. නරො ඉච වානරො, වාසද්දො ඉචත්ථො, නාමානං යුත්තත්ථත්තා සමාසො. සාබ්‍යං පසුතො මිගො සාබ්‍යමිගො. ගත්තත්ථතාය ක්‍රියාය පයොගා. කපි වලනෙ, ඉ, කපි. වලී සිලීලං වම්මං මුඛෙ අස්ස වලීමුඛො. කිසො, වනොකොපි, කුච්ඡිතෙනාකාරෙන සෙතීති කිසො, උස්සි. වනමොකමාසයො අස්ස වනොකො. සො මක්කටො චෙ කණ්හතුණ්ඩො කාළමුඛො සියා, තදා “ගොනඬගලො”ති මතො, ගුන්තං නඬගලසදිසතාය ගොනඬගලො.

615. පජ්ජද්ධං සිඬගාලස්ස නාමං. සර ගතිහිංසාවිත්තාසු, අලො. සරතිස්ස සිඬගො. ජමු අදනෙ, ඡවු, බො වන්තො, අස්සු. කුස අක්කොසෙ, තු, ට්ඨ වා.

හෙරවයුත්තකාය හෙරවො, “හෙ” ඉති රචිතීති වා හෙරවො. සමු උපසමෙ, ඉවො, සිවා, නාරී, සි සෙවායං වා, වො. මිගධුත්තො, වඤ්චකොපි, මිගෙසු වනපසුසු ධුත්තො. බ්‍රාහ්මණං වඤ්චෙතීති වඤ්චකො.

තිකං බිළාරෙ. බිල හෙදනෙ, අරො, ළත්තං. බබ්බ ගතියං, උ. මජ සුද්ධියං, ආරො, නිග්ගහීතාගමො. ඔතු, ආබුභුජොපි. ද්වයං කොකෙ, අයං කුක්කුරප්පමාණො කපිලො හරිණො. කුක, වක ආදානෙ. ඊහාමිගොපි, මිගෙ ඊහති කඬ්ඛතීති, කම්මති ණො.

616. ද්වයං මහිංසෙ. මහියං සෙතීති මහිංසො, රස්සො, නිග්ගහීතාගමො ව. ලල ඉච්ඡායං, උදකං ලලතීති ලුලායො, නිපාතනා, අයො, අස්සු ව. ගො විය වජති ඡායතීති ගවජො. ගො විය අයතීති ගවයො, සමා ද්වෙ තුල්‍යත්ථා.

ද්වයං සල්ලෙ. සල්ල ආසුගතියං, අ, සල්ලො, සකත්ථෙ කො, සල්ලකො අත්තනො සරීරජාතෙන සල්ලෙන සුනඛං සලති හිංසතීති වා සල්ලො, සල්ලකො ව, අයං සුකරසණ්ඨානො, සලාකාපායො ව. අස්ස සල්ලස්ස ලොමම්හි සලලං, සලඤ්ච හවෙ. පල, සල, පථ ගතියං, අලො, නදාදිත්තෙ සලලී, ටිත්තාහාවෙ සලලං, අම්හි සලං.

617. පඤ්චකං මිගෙ, හරන්ත්‍යනෙන හරිණො, හර හරණෙ යු. ණත්තමිත්තඤ්ච. මර පාණවාගෙ, අ, රස්ස ගො, ඉත්තඤ්ච. සෙන සුනඛෙන රඬගති ගච්ඡති පලායතීති සාරඬගො. දීඝාදි, මගො, මීගො ව එතෙ ද්වෙ මිගමත්තෙපි. අජිනස්සොපයුජ්ජමානස්ස යොනි, තෙන භූතස්සාජිනස්සුජ්ජත්තිකාරණත්තා වා අජිනයොනි. අයම්පි මිගමත්තෙපි. කුරඬගො, වාතායුපි. කුයං පථවියං රඬගතීති කුරඬගො. වාතමයතීති වාතායු, උ.

ද්වයං සුකරෙ. සුන්දරං ඵලං කරොතීති සුකරො. චුත්තඤ්ච දබ්බගුණෙ –

“ස්තෙනනං බ්‍රහ්මනං වස්සං, තථා වාතසමාපහං;

වාරාහං පිසිතං බාලයං, රොවනං සෙදනං ගරු”ති [දබ්බගුණසඬ්ඛන 2.11-2].

සුඛං කරොතීති වා සුකරො. සුන්දරො කරො යස්ස වා සුකරො. වරෙ ආහන්තීති වරාහො, වරෙ සති ආහන්තබ්බොති වා වරාහො, කොලො, ථද්ධලොමො, භූදාරොපි. ද්වයං සසෙ. පෙල ගතියං, ණ්චු. සස ජලුතගතියං, අ.

618. ද්වයං එණිමිගෙ. එණියා මිගියා, එණස්ස වා අපච්චං එණෙයො, අයං වම්මාදිසුපි “එණස්ස, එණියා වා වම්මාදිකො එණෙයො”ති වචනත්ථං

කත්වා. එණියා ඉත්ථියා පුත්තො මිගො එණිමිගො, ඉ ගතියං, යු, නදාදි, අනදාදිත්තෙ එණො, එවමෙතෙප්පුප්පාදිතා. ද්වයං පමිපටකෙ. පට ගමනෙ, ණ්චු, උපසග්ගන්තෙ ඛන්දාගමො ව. පබ්බ ගතියං, ණ්චු, ඛන්දාගමො, බලොපො ව.

ද්වයං වාතමිගෙ. ගමනෙන වාතසමො මිගො වාතමිගො. වලතිස්මා යු, නදාදි. තිකං මුසිකෙ. මුස ථෙය්‍යො, ණ්චු, ඉත්තඤ්ච. ආපුබ්බො ඛනු අවදාරණ, උ, නලොපො. උන්ද පසවනක්ලෙදනෙසු, උරො.

619. වමරාදයො, සරභාදයො ව මිගන්තරා මිගවිසෙසා. වමරො උත්තරාපථෙ ඛ්‍යාතො, යස්ස පුච්ඡං වාමරං, වමු අදනෙ, අරො, වමරො, ථියං වමරී. පසදො චිත්තලොමී, පස ඛන්ධනෙ, අදො. කුයං රඬගතීති කුරුඬිගො, අස්සු, උත්තාභාවෙ කුරුඬිගො. සබ්බෙසමිපි මිගානං මාතූට්ඨානෙ තිට්ඨතීති මිගමාතුකා, උපමානෙ කො. රු සද්දෙ, රු. රුණං කරොතීති රඬකු, උ, ණස්ස ලොපො රකාරස්ස, උස්ස ව. අත්තානං නීවං කරොතීති නීකො. සරතිස්මා අහො, සරහො. අට්ඨාපදො උද්ධංනයනො සිහස්සාපි හන්තා, තස්ස ව පාදවතුක්කං උද්ධං භවතීති.

620. පියකාදයො තයො, ආදිනා කන්දලීචිනසමුරුආදයො ව වම්මයොනයො, තෙන භූතස්ස වම්මස්ස උප්පත්තිකාරණත්තා, එනෙ ව විත්තනුරුභාදයො කම්බොජාදිමිහි, උත්තරාපථෙ ව ජායන්ති, තත්‍රෙව සනාමඛ්‍යාතා. යථා මිගසද්දො ව්‍යාපසුසාමඤ්ඤ, විසෙසෙ ව කුරුඬිගාබ්‍යො චත්තති, යථා ව ලොභසද්දො සුවණ්ණාදිකෙ තෙජසසාමඤ්ඤ, විසෙසෙ ව, තථා වම්මයොනිඅජිනයොනිසද්දාපි මිගසාමඤ්ඤ, මිගවිසෙසෙ චෙති තථා චුත්තා.

පි තප්පනකන්තිසු, ණ්චු, ඉයාදෙසො. උරුමිහි අතිසයවම්මයුත්තතාය වමුරු, එකස්ස මස්ස ලොපො. කදි අවිභානෙ, අලො, ඊ, කදලී ව සො මිගො චෙති කදලීමිගො.

සිභාදයො යථාචුත්තා, අචුත්තා ව සබ්බෙ වතුප්පදා සත්තා “මිගා, පසවො”ති වොච්චන්තෙ. පසවන්තීති පසවො, සු අභිසවෙ, පස ඛන්ධනෙ වා, උ.

621. වතුක්කං ලුතායං. ලු ඡෙදනෙ, තො, ලුතා, සකත්ථෙ ඉකො, ලුතිකා, ද්වෙ නාරියං. උණ්ණාපායො තන්තු උණ්ණා, සා නාභියං අස්ස උණ්ණනාහි, රස්සො. මක්කටො විය සාඛායං අත්තනො තන්තුමිහි ගච්ඡතීති මක්කටකො.

ද්වයං ගොමයජවිච්ඡිකෙ. විච්ඡ ගමනෙ, ණ්වු, විච්ඡිකො, සතපදියම්පි, ආළං විච්ඡිකනච්ඡුලං, තංයොගා ආළි. ද්වයං සරගොධායං. සරතිස්මා උභ, අවො වන්තො. සරං නිස්සිතා ගොධා සරගොළිකා, ධස්ස ලො, සකත්ථෙ කො.

622. ද්වයං ගොධායං. ගුධ රොසෙ, අ, ගොධා, නාරී. කුණ්ඩ දාහෙ, අ, කුණ්ඩො. ද්වයං රත්තපායං. කණ්ණස්ස ජලුකා රත්තපා කණ්ණජලුකා. සතං පදා යස්සා සතපදී, පදසද්දො පාදත්ථො.

ද්වයං කලන්දකෙ. කන්ද අවිහානෙ, රොදනෙ ව, කන්දතීති කලන්දකො, ලම්ප්ඤ්ඤා, ණ්වු. කාලවණ්ණතාය කාලකා, නාරියං. ද්වයං නකුලෙ, නත්ථි කුලං එතස්ස සප්පෙසු නකුලො, අරිසප්පොපි. නක්ක නාසනෙ වා, උලො, කලොපො, සප්පෙ නාසෙතීති නකුලො. මඬග ගතාත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, උසො.

623. ද්වයං කකණ්ටකෙ. කුච්ඡිතො කණ්ටකො අස්ස, උස්සත්තං. සරති ධාවතීති සරථො, අවො.

වතුක්කං කීටෙ. කීට ඛන්ධනෙ, අ, කීට ගමනෙ වා, දීසාදි. පුල මහත්ථෙ, අවො, ලත්තං. කුච්ඡිතං අමති ගච්ඡතීති කීථි, ඉ, අස්සිත්තං. පකාරෙන අනතීති පාණකො, ණ්වු, ණ්ත්තං.

ද්වයං කණ්ටලොමකීටෙ. උච්චං යානං ආලිඬගතීති උච්චාලිඬගො. බහුලොමයුත්තො පාණකො ලොමසපාණකො.

624-625. සාද්ධපජ්ජෙන සකුණස්ස නාමානි. විහෙ ආකාසෙ ගච්ඡතීති විහඬගො, විහඬගමො ව, ආකාසපරියායො චෙත්ථ විහසද්දො, වෙහාසස්ස වා විහාදෙසො. පක්ඛයුත්තතාය පක්ඛී. බෙන, බස්මිං වා ගච්ඡතීති බගො. අණ්ඩතො ජාතො. සක්කොති උද්ධං ගන්තුන්ති සකුණො, සකුන්තො, සකුණී ව, සක සත්තියං, උණො, උන්තො, උණී ව. පතන්තො ඩෙන්තො, පත්තෙන වා ගච්ඡතීති පතඬගො, අපරත්ත තලොපො. මාතුකුච්ඡිතො, අණ්ඩතො වාති ද්වික්ඛත්තුං ජායතීති ද්විජො. උඬ්ඬනාදීසු වක්කං කුටිලං අඬගං ගීවාදිකං එතස්ස, වක්කෙන ගමනෙන අඬගතීති වා වක්කඬගො. පත්තෙන යාති, තං වා යානං එතස්ස. පතති පතන්තො විය ආකාසතො හොතීති පතන්තො. නිලෙ කුලාවකෙ ජායතීති නිලජො.

වට්ටකාදයො, පොක්ඛරසාතකාදයො ව තබ්බෙදා තෙසං සකුණානං විසෙසා. වට්ට වට්ටනෙ, ණ්වු, වට්ටකා නාරී. මයුරජ්ජමාණො තදාකතිවිත්තපක්ඛො ජීවඤ්චීවො දක්ඛිණපථාදීසු ජායතෙ, “ජීවජීවා”ති සද්දං

කරොතිති ජීවඤ්ඡීවො. “ජීවජීවො”ති නිරානුනාසිකාපි.
 චන්දිකායුත්තරත්තිජපියො පක්ඛි චකොරො, චක පරිතක්කනෙ, උරො,
 උස්සො, චඬිකොරොපි. තරතිස්මා ඉරො, ද්විත්තමිත්තඤ්ච, තිත්තිරො.

626. සල ගතියං, ණකො, ළත්තං, සාළිකා, නාරි. කලං රචතීති කරවිකො,
 රිකො, ලලොපො. කරවිකො, යස්ස සරො භගවතො සරෙන උපමීයනෙ, සො
 වුවචති “කරවිකො”ති. ජවෙන රචනා සදිසො භංසො රචිභංසො. කුස සද්දෙ,
 ටකො, ද්විත්තං, කුසස්ස සස්ස තො, කුකුත්ථකො. කරණ්ඩ භාජනත්ථෙ,
 අවො, කරණ්ඩවො, ජලවරො පක්ඛි. බිලු පතිත්ථම්හෙ, අ, අවාදෙසො,
 බිලවො, “ගණ්ඩජලවො”ති ඛ්‍යාතො රත්තපක්ඛො මහාපක්ඛි
 පොක්ඛරසාතකො, පොක්ඛරස්ස සඤ්ඤා යස්ස පොක්ඛරසාතකො, ඤ්ඤස්ස
 තො, දිසො ච, සමුදිතනාමමෙව චා තස්ස, තදා සාද අස්සාදනෙ, ණවු, දස්ස
 තො, පොක්ඛරසාතකො.

627. සත්තකං පක්ඛෙ. පතන්ති අනෙනාති පතත්තං, යදාදිනා තො,
 ද්විත්තං. උඛ ගතියං, යු, උස්සෙ, අස්සු, පෙවුණං, ණත්තං. පත ගමනෙ, තො,
 පාතතො තායතීති චා පත්තං. පත ගමනෙ, ඛො, තස්ස කො, පක්ඛො. පතිතුං
 ඉච්ඡති යෙන පිඤ්ජං, තෙරුත්තො, පත ගමනෙ චා, ඡො, තලොපො,
 බිත්ඨාගමො, අස්සි. ඡාදානෙ අනෙත ඡදො. ගිර නිග්ගිරණෙ, උ, ඉස්සත්තං,
 ගමු ගමනෙ චා, උ, මස්ස රො.

පක්ඛිනං බීජෙ “අඋ”ඉති ඛ්‍යාතෙ අණ්ඩං, කච්ඡපාදීනං බීජෙපි, “අණ්ඩං
 ඛගාදිකොසෙ චා”ති නානත්ථසඬිගහෙ. අඬි අණ්ඩත්ථෙ, ණො, පෙසි,
 කොසොපි, පිස අවයවෙ, ඉ, පෙසි, “පෙසියං පත්තහෙදෙ ච, කොසො පුමෙව
 ඉච්ඡිතො”ති [\[විත්තාමණිටිකා 15.37\]](#) රුද්දො. ද්වයං පක්ඛිගෙහෙ. නීල
 චණ්ණෙ, අ, ළත්තං, නී නයෙ චා, ඉලො. කුච්ඡිතං අණ්ඩවිනාසනාදිකං
 ලුනාතීති කුලාවකං, ණවු.

628. ද්වයං ගරුළානං මාතරි. විනො පක්ඛිනො නමන්ති යං විනතා.
 ටීපුමද්වයං ඉත්ථිපුරිසානං ද්වයං මිටුනං නාම, සඬිඛ්‍යානස්ස
 සඬිඛ්‍යායානිස්සිතතාය ඉත්ථිපුරිසායෙව මිටුනං, මිථ සඬිගමෙ, උනො.

ජක්කං යුගලමත්තෙ. යුජ යොගෙ, අ, යුගං, අලපච්චයෙ යුගලං, ළත්තං,
 යුගලමිපි. උභ පුරණෙ, ණො, ද්වන්දාදෙසො ච, ද්වන්දං, යමු උපරමෙ, ණවු,
 අලො ච, යමකං, යමලඤ්ච, අපච්චයෙ යමං.

629-631. මණ්ඩලන්තං සමුහෙ. සම්මා, විසෙසෙන ච ඌහනෙ
 පුඤ්ජිභූතත්තාති සමුහො, ණො, සමං සහ අවයවෙන ඌහති තිට්ඨතීති චා

සමුභො. ගණ සඬ්ඛ්‍යානෙ, ගණීයති අවයවෙන සහති ගණො. සහ අවයවෙන ගච්ඡති සඬ්ඝාතො, හන ගමනෙ, ණො, සහ අවයවෙන උදයති සමුදායො, දාගමො, මජ්ඣෙ දිසො. සඤ්චිනොති අවයවන්ති සඤ්චයො, චි වයෙ. සහ අවයවෙන දුභයති සන්දොතො, දුභ පසුරණෙ. නිස්සෙසතො වහති අවයවන්ති නිවහො. අවයවං කත්වා ඛාපියති ගච්ඡති ඔසො [උච්ඛානෙ ඔසො උච්ච සමවායෙ සඋ නිපාතනා වස්ස සො (විත්තාමණිට්ඨකා 15.39)]. විසන්ති අවයවා යස්මින්ති විසරො, අරො. අවයවං සමීපෙ කරොති නිකරො. එකෙකාපෙක්ඛාය අප්පත්ථෙන කසඬ්ඛාතා අවයවා ආයන්ති යස්මිං කායො, අථ වා කුච්ඡිතානං කෙසාදිනං ආයොති කායො, සො විය අවයවානං උප්පත්තිට්ඨානං කායොති ඉධ සමුභො චුත්තො. අන්තත්ථෙන බ්‍රහ්මඛාතං අවයවං ධාරෙති බන්ධො, බාදති අවයවෙති වා බන්ධො, අමජ්ඣදිසෙ සමුදයො. සට්ඨං සට්ඨං. සට්ඨං රාසිභවනං, සට්ඨං අස්සං අවයවාති සට්ඨං. සහ අවයවෙන එති සමීති,ති. සහ අවයවෙන ගච්ඡති සංහති, හන ගතියං,ති, නලොපො. රස අස්සාදනෙ, ඉණ. පුඤ්ජ කුච්ඡායං. සහ අවයවෙන ඛාපෙත්වා අයති සමවායො. පුගො තම්බුලෙපි. ජනෙති අවයවෙති ජානං, තො. කං අත්තානං දෙති කදො, වක්ඛාදිකො සරීරාවයවො. කදො විය කදො, අවයවො, තං වකති ආදදාති කදම්බකං. විසෙසෙන උභන්තාස්මිං අවයවා බ්‍රහ්මො. විතනොති අවයවෙති විතානං, ණො. ගුප්ථ රක්ඛණෙ, බො, පස්ස මො, ගුම්බො, ගුම්බමිපි. කලං අවයවභාවං පාති රක්ඛති කලාපො, “කලා සොළසමො භාගො”ති හි චුත්තත්තා කලාසද්දො භාගත්ථොප්පත්තීති ඤායති. ජල දිත්තියං. ජලති අවයවෙනාති ජාලං. අවයවෙන මණ්ඩති මණ්ඩලං, මණ්ඩ විභූසායං, අලො.

632. සාද්ධපජ්ජෙන ගණහෙදා චුච්චත්තෙ. තත්‍ර ජාත්‍යාදිහි සමානානං පාණිනං, අපාණිනඤ්ච ගණො වග්ගො නාම, යථා “බන්ධුවග්ගො, කවග්ගො”විවාදයො, වජ්ජ වජ්ජනෙ, වජ්ජෙති අසමානජාත්‍යාදයොති වග්ගො, ණො, ජ්ජස්ස ග්ගො. ජන්තුනං සමානජාතියානං, විජාතියානඤ්ච ගණො “සඬ්ඝො, සත්ථො”ති වොච්චනෙ, යථා “හික්ඛුසඬ්ඝො, වාණිජසත්ථො”විවාදයො. සංභඤ්ඤන්තෙ නිබ්බිසෙසෙන ඤායන්තෙ අවයවා තස්මින්ති සඬ්ඝො, රො. සරන්ති වත්තන්ති අවයවා යස්මින්ති සත්ථො, ථො, රස්ස තො.

සජාතිකානං සමානජාතිකානං ජන්තුනමෙව ගණො කුලං නාම, යථා “බත්තියකුලං, ගොකුල”මිවිවාදයො. කුල සඬ්ඛ්‍යානෙ, බන්ධුමිහි ව, අ, කුලං. සධම්මීනං සමානධම්මානමෙව ජන්තුනං ගණො නිකායො නාම, යථා “හික්ඛුනිකායො”ති. චි වයෙ, ණො, නිබ්බිසෙසෙන විනොති අවයවෙති නිකායො.

සජාතියතිරවිජානානංයෙව ගණො “යුථො” ත්‍යාවිචනෙ, සො වානිත්ථි, යථා “හත්ථියුථො, මිගයුථ” මිච්චාදයො, යු මිස්සනෙ, ථො, දීඝාදි, යුථො, “ගණො පසුනං සමජො, සමාජොඤ්ඤස්මිච්චනෙ” ති [අමර 15.42 ගාථායං පස්සිතබ්බං] ඉධානාගතවචනමපි ඤාතබ්බං.

633. චතුක්කං ගරුළෙ. කනකරුවිරත්තා සොහනො පණ්ණො පක්ඛො යස්ස සුපණ්ණො. විනභාය නාම මාතුයා අපච්චං වෙනතෙයොයා, ණෙයොයා. ගරං විසධරං හන්තීති ගරුළො, ණො, රන්තස්සු, හස්ස ව ලත්තං, වණ්ණවිකාරො, ගරුඬො. පක්ඛිසිහො, උචුතීසො, වජිරතුණ්ඬො, සුධාහරො, සුවණ්ණපක්ඛො, භුජගාසනොපි [තිකණ්ඩසෙස 1.1.42].

පිකන්තං කොකිලෙ. පරෙන විජාතියෙන කාකෙන පොසිතොති පරපුට්ඨො, පුස පොසනෙ, තො. පරෙන හතො පුට්ඨො පරහතො, හර ධාරණපොසනෙසු, තො. කුණ සද්දොපකරණෙසු, අලො. කුක, වක ආදානෙ, ඉලො, කොකිලො. අපිහිතො කායතීති පිකො, අපි අන්තරධානෙ, වණ්ණනාසො, අපිස්සාකාරලොපො.

634. අට්ඨකං මොරෙ. මුර සංවරණෙ, ණො. මය ගතියං, උරො, මහියං රවතීති වා මයුරො, ධාතුස්ස අත්ථාතිසයෙන යොගොති නෙරුත්තො. වරහං සිඛණ්ඬො, තංයොගා වරහී. තීලා ගීවා කණ්ඨො යස්ස, භුජඩගභුජොපි.

ද්වයං මයුරමත්ථකසිඛායං. සිඛා අග්ගිජාලායඤ්ච, පුබ්බෙ චුත්තා.

635-636. චතුක්කං මයුරකලාපෙ. සිඛණ්ඬිතො අයං සිඛණ්ඬො, වරහ පාධානො, පරිභාසනහිංසාදානෙසු ව, කරණෙ අ. කො මයුරො ලසති යෙන කලාපො, ණො, සස්ස පො. පී තප්පනකන්තිසු, ජො, නිග්ගහිතාගමො, රස්සො ව. ද්වයං මොරස්ස පිඤ්ජට්ඨෙ අක්ඛිසණ්ඨානෙ. වදි හිලාදනෙ, දිත්තියඤ්ච, ණ්චු. මෙවකො කණ්ඨවණ්ණෙපි චුත්තො.

අළුයන්තං හමරෙ, ඡ පදානි අස්ස. මධුං වතයති භුඤ්ජනෙ මධුබ්බතො, වත භොජනෙ. හම අනවට්ඨානෙ, පුජ්ඵමත්ථකෙ හමතීති හමරො, අරො. අර ගමනෙ, ඉ, ලත්තං.

චතුක්කං ගෙහවනකපොතෙසු. පාරෙන සබලෙන ආපතතීති පාරාපකො, පාරවතොපි. කප අච්ඡාදනෙ, කම්ප වලනෙ වා. ඔතො, පරපක්ඛෙ මලොපො. කුක ආදානෙ, අටො, උස්සත්තමස්සුත්තඤ්ච. පකාරෙන රවතීති පාරෙවටො, රු සද්දෙ, අටො, උපසග්ගස්ස දීඝො, අස්සෙ, පාරෙවටො, පරෙවටොපි.

“පාරාවතො ව ඡෙජ්ජො ව,

කපොතො රත්තලොචනො;

පාරාපතො කලරවො,

පත්තී සෙනො සසාදනො’’ති [\[විත්තාමණිට්ඨකා 15.14\]](#). –

රහසො.

637. ද්වයං ගිජ්ඣෙ. ගිධ අභිකඨ්ඛායං, යො, ඤස්ස ඤො, අසරුපද්විත්තං, ඤපච්චයෙන වා සිද්ධං, තථා ධස්ස ඡො. ගිධතිස්මා අ, නිග්ගහිතාගමො, ඉස්සත්තං, ගන්ධො. තිකං සෙනසාමඤ්ඤෙ. කුක්කුටාදීනං කුලං ලුනාති ඡන්දතීති කුලලො, කුල සත්තානෙ වා, අලො. සෙ ගමනෙ, නො. සත්තානං හිංසනතො ඛ්‍යග්ගො විය ඛ්‍යග්ගි, සත්තෙ නාසෙතීති නාසො. ඛ්‍යග්ගි එව නාසොති සමුදිත්තාමං.

සකුණග්ගසාදයො තයො තඛ්භෙදා තස්ස සෙනස්ස විසෙසා. සකුණං හන්තීති සකුණග්ගි, සිත? . අට ගමනෙ, ඡො. ආටො. දඛ්ඛිසදිසං තුණ්ඩං යස්ස ද්විජස්ස සො දඛ්ඛිමුඛද්විජො. ‘‘දඛ්ඛිමුඛද්විජො ආටො නාමා’’තිපෙයකො අත්ථො, තදා ද්වෙයෙව සෙනභෙදා.

638. චතුක්කං උලුකෙ. ‘‘උහු’’න්ති සද්දං කරොතීති උහුඨිකාරො. ‘‘උද්ධං කණ්ණා යස්ස උද්ධංකණ්ණො’’ති සම්පත්තෙ නිරුත්තිනයෙන උලුකො [\[උලහිනෙත්තෙථී දහත්ථුලුකො, උද්ධොලොකනා ඉති නිරුත්තම \(අමරකොසුග්ගාටනට්ඨකා 15.15\)\]](#), උචති සමචෙති කොටරන්ති වා නිපාතනා. කුස අක්කොසෙ, යස්ස අමනාපතාය සද්දෙන ලොකා කොසන්ති, සො කොසියො, කොසිතඛ්ඛොති කත්වා, කොටරෙ වසතීති වා කොසියො, නෙරුත්තො, වායසානං කාකානං අරි සත්තු, සක්කභ්වයො, දිවාන්ධො වක්කනාසිකො, හරිනෙත්තො, දිවාහිතො, කාකභිරු, රත්තිවාරිපි.

වායසන්තං කාකෙ. ‘‘කා’’ඉති සද්දං කායතීති කාකො. රිට්ඨං මරණලක්ඛණං, තදස්ස නත්ථී අරිට්ඨො. ධඨික සොරවාසිතෙ, අ. ඛලිනා පුට්ඨො හතො. වය ගමනෙ, වයො එව වායසො, සකත්ථෙ සො, සකිංපඡො, අත්තසොසො, පරහරො, ඛලිභුඡො, ගුළ්භමෙථුනොපි. සකිං එකවාරංපඡා පසුති යස්ස. ‘‘කාක’’ඉච්චත්තානං සොසයති. විජාතියං කොකිලං හරති.

639. කාකො විය උලති ගච්ඡතීති කාකොලො, ලත්තං. දොණකාකො, දද්ධකාකොපි. ද්වයං ‘‘ඛි-ලාං’’ඉති ඛ්‍යාතෙ සකුණෙ. ලු ඡෙදනෙ, ඡො, වස්ස පො, ලාපො, ලාවොපි. ලෙඨ්ඨු විය අකතීති ලට්ඨකිකා [\[ලෙඨ්ඨුකිකා \(ක.\)\]](#), ඡ්ඨු.

තිකං හත්ථිලිඛිගසකුණෙ. වාරණසද්දිසත්තා වාරණො. හත්ථිනො ලිඛිගං ඤාපකං සොණ්ඩං යස්මිං විජ්ජතිති හත්ථිලිඛිගො. හත්ථිසොණ්ඩං යස්මිං විජ්ජති, සො හත්ථිසොණ්ඩො ච විහඬිගමො චෙති හත්ථිසොණ්ඩවිහඬිගමො.

640. ද්වයං උක්කුසෙ. උච්චං කොසතීති උක්කුසො, කුස සද්දෙ, අ. කුර සද්දෙ, අරො, ථියං කුරරි. කොලට්ඨිපක්ඛිමිහි “උභුත” ඉති ඛ්‍යාතෙ පක්ඛිමිහි කුක්කුහො. කොලට්ඨිඅජ්ඣොභාරකො පක්ඛි කොලට්ඨිපක්ඛි. “කුක්කු” ඉති සද්දායතීති කුක්කුහො, හො, කුක අවිභාතෙ වා, උහො.

තිකං සුචෙ. සු සචනෙ. මනුස්සසද්දමිපි සුණාතීති සුචො, අ, උචාදෙසො. “කී” ඉති සද්දං කරොතීති කීරො. කරොති මනුස්සසද්දන්ති වා කීරො. අ, අස්සී. සුක ගතියං, සුන්දරං, සුට්ඨු වා මනුස්සසද්දං කායතීති සුකො. ද්වයං කුක්කුටමත්තෙ. තමිබා චූළා යස්ස. කුක්කුටතීති කුක්කුටො, කුක, චක ආදානෙ වා, අටො.

641. ද්වයං නිජ්ජිවිහෙ. නත්ථි ජිවිහා යස්ස නිජ්ජිවිහො. ද්වයං කොඤ්චාසකුණෙ. ඉත්ථිලිඛිගෙන මිට්ඨනානං නාමානි. කොඤ්ච කොට්ඨ්‍යජ්ජිහාවෙසු, අ, කොඤ්චා. කන්ත ඡෙදනෙ, යු, නදාදි, අස්සු. කුණ්ඩනිපි, කුණ්ඩ දාහෙ.

ද්වයං චක්කවාකෙ. චක්කෙන චක්කසද්දෙන උච්චතෙ චක්කවාකො, ණො. වච වියත්තියං වාචායං, චක්කමිච්චාවිහා යස්ස, රථඬිගාවිහයනාමකොපි, රථඬිගං චක්කං, තස්ස අවිභයො රථඬිගාවිහයො, සො නාමං අස්ස රථඬිගාවිහයනාමකො, තෙන රථඬිගනාමො රථවරණසමානො අවිභයො චොච්චතෙ.

ලක්ඛිතලක්ඛණා වාත්‍ර, ලක්ඛණොපවරිතවුත්තියා, ගොණමුඛ්‍යාය වා වුත්තියා ලක්ඛිතෙන අත්ථෙත යත්‍ර අත්ථන්තරං ලක්ඛ්‍යතෙ, සා ලක්ඛිතලක්ඛණා. යථා “රථාවයවායුධො” ඉච්චත්‍ර රථාවයවසද්දෙන චක්කං ලක්ඛ්‍යතෙ, න තදාකති තන්තාමො වායුධවිසෙසො. “පන්තිරථො” ඉච්චත්‍ර පන්තිසද්දෙන දසක්ඛරං ඡන්දො ලක්ඛ්‍යතෙ, න දසසද්දො, තෙහි තු ආයුධරථසද්දසන්තිවෙසො “චක්කාවයවායුධො, දසරථො” ඉති දෙවවිසෙසො, රාජවිසෙසො ච ලක්ඛ්‍යතෙ, තථාත්‍රාපි “රථඬිග”න්ත්‍යනෙන රථෙකදෙසො ලක්ඛියතෙ, “අවිභායතෙ” ඉච්චනෙන ච පරිභාසනං, න තෙනාපි වාකසද්දො. තෙහි ච අඤ්ඤමඤ්ඤසන්තිවෙසො චක්කවාකොති පක්ඛිවිසෙසො ලක්ඛියතෙති ගුණතො සුක්කාදීහි ඵලංගතා ගොණී වුත්ති.

ද්වයං වාතකෙ. අයං මෙසජලපායී, සර හිංසායං, සරණං සාරො, තං ගච්ඡතීති සාරථගො. “වාතකෙ හරිණෙ පුමෙ, සාරථගො සබලෙ තිසු”ති [\[විත්තාමණිටිකා 23.23\]](#) රහසො. චත යාවනෙ, ඡවු, ථොකකොපි, ථොකං කං ජලං ඊහනීයට්ඨෙන අස්සත්ථි ථොකකො.

642. ද්වයං පක්ඛිබ්බලාලෙ. තුල උම්මානෙ, ඉයො. පක්ඛියුත්තො බ්බලාලො, “සු”.

ද්වයං රුක්ඛකීටබාදකෙ. සතං පත්තානි අස්ස. සරති කීටෙති සාරසො, සො, “බාව සා”.

ද්වයං කාකෙහි සද්ධිං නිළං කත්වා වසනකෙ සුක්කසකුණෙ. චත ආදානෙ, අ. සෙතවණ්ණතාය සුක්කො ච සො කාකෙහි සද්ධිං නිවාසනතො, කාකසණ්ඨානත්තා වා කාකො චෙති සුක්කකාකො.

ද්වයං විසකණ්ඨිකායං. බල පාණනෙ, ඡවු, දීසො, ආකො වා. විසසදිසො කාලවණ්ණො කණ්ඨො යස්සා සා විසකණ්ඨිකා, එතිස්සා පුමො නාම න විජ්ජති. චුත්තඤ්ච අපදානෙ –

“යථා බලාකයොනිමිහි, න විජ්ජති පුමො සදා;
මෙසෙසු ගජ්ජමානෙසු, ගබ්භං ගණ්හන්ති තා තදා”ති [\[අප. පෙර. 1.1.511\]](#).

643. ද්වයං කඬකෙ. ලොහසදිසො පිට්ඨි යස්ස ලොහපිට්ඨො. කඬක ලොලො, අ, කඬකො.

ද්වයං පත්තකණ්ඨෙ. බඤ්ජො විස වරතීති බඤ්ජරීටො, ඊටො. පස්සන්තානං බං සුබං ජනෙතීති බඤ්ජනො. බඤ්ජ ගතිවෙකලො වා, යු.

ද්වයං ගාමවාටකෙ, වාටකමත්තෙ වා. කලහං රවතීති කලවිඬකො, යදාදි. කං සුබං ලුනාතීති වා කලවිඬකො, ඉකො, නිග්ගහිතාගමො ච. වට හෙදෙ, ඡවු, වාටකො.

ද්වයං වෙළරියච්ඡවිලොමෙ චිත්‍රපක්ඛෙ “සුවණ්ණචුළෙ”ති බ්‍යාතෙ. දිහ සන්ථම්භෙ, ද්විත්තං, බිත්තාගමො ච. “කි”ඉති සද්දං කරොතීති කිකි, ඡි, වාසො, දිවිපි [\[වාසො කිකිදිවි \(අමර 15.16\)\]](#).

644. ද්වයං මෙසසාමෙ “ටි-ට්”ඉති බ්‍යාතෙ. කදම්බයොගා කාදම්බො. කාලවණ්ණො හංසො කාලහංසො, කාලහංසොපි.

ද්වයං “ඛිංග-ධො” ඉති ඛ්‍යාතෙ සකුණෙ. සකුන්තො චුත්තො, “සකුන්තො පක්ඛිංගදස්මිං, භාසපක්ඛිංගෙසු චෙ”ති නානත්ථසඛිංගහෙ. සුන්දරාකාරෙන පක්ඛෙන යුත්තො සකුණො භාසපක්ඛි, “භාසන්තො සුන්දරාකාරෙ, භාසන්තො භාසපක්ඛිති”ති හි නානත්ථසඛිංගහෙ.

ද්වයං “න්වා-මී-ස්චෙ” ඉති ඛ්‍යාතෙ නීලපක්ඛිති. ධුමයං ධුමං අටති සහතිති ධුම්‍යාටො, ණො. කාලවණ්ණතාය කුච්ඡිතං ලිඛිතං යස්ස. හිඬිගොපි.

ද්වයං ජලකුක්කටෙ. දා ලවනෙ,ති, දාති ඌහති උස්සහතිති දාත්‍යුහො, ඛණ්ඩිතද්ධනිඉච්චත්ථො. කාලෙ සස්සමුත්තමිති කණ්ඨො කණ්ඩද්ධනි යස්ස කාලකණ්ඨකො, සමාසන්තෙ කො.

645. බුද්දාදි මධුවඡිට්ඨකරාදිකො කම්මභූතො “මක්ඛිකාහෙදො”ත්‍යුච්චතෙ, මක්ඛි සඬ්ඝාතෙ, ණ්චු, මක්ඛිකා, තාසං හෙදො මක්ඛිකාහෙදො. පිඬිගලමක්ඛිකායං “මහණ”ඉති ඛ්‍යාතායං ද්වයං. ඩංස ඩංසනෙ, ඩංසො. දංසොපි, ඩංස බාදනෙ වා, පිඬිගලමක්ඛිකාතිවණ්ණනාමං.

මක්ඛිකාය අණ්ඩං ආසාටිකා නාම, සට අවයචෙ, ණ්චු. ද්වයං “න්හං” ඉති ඛ්‍යාතෙ. පටං ගච්ඡතිති පටඬිගො, පතඬිගොපි, සරති හිංසතිති සලහො, අහො, ලත්තං, සල ගමනෙ වා.

646. ද්වයං “ඡෙ” ඉති ඛ්‍යාතෙ, මක පාණෙ, අසො, මකසො. ද්වයං නිදාසෙ නුභාදීසු වරණකමක්ඛිකායං. “චිරි”ති සද්දායතිති චිරි, චිරි හිංසායං වා, නදාදි, දීසාදි. කුල්ල සද්දෙ, ණ්චු, කුල්ලිකා.

ද්වයං තාලපත්තාද්‍යන්තරෙසු නිලීනායං වම්මපත්තායං. ඡතු විය ඡතුකා, උපමානෙ කො, “රාමයෙ ඡතුකං වම්ම-පත්තඡතුකරෙසු ටී”ති [\[විත්තාමණිට්කා 19.40\]](#) හි රභසො. අජිතං වම්මං පත්තං යස්සා අජිතපත්තා. ද්වයං හංසසාමඤ්ඤෙ. හන්ති අද්ධානං හංසො. සෙනො ඡදො පත්තං යස්ස. යථාකථඤ්චි බ්‍යුප්පත්තිති චුත්තත්තා අසෙනච්ඡදෙපි, චක්කඬිගො, මානසොකොපි, චක්කස්ස චක්කවාකස්සෙව අඬිගානි යස්ස. මානසං සරො ඔකො යස්ස.

647. යෙ රත්තෙහි ලොහිතෙහි පාදතුණ්ඩෙහි වරණචඤ්චුහි විසිට්ඨා සිතා ච සරිරෙ, තෙ රාජහංසා නාම, හංසානං රාජානො රාජහංසා.

මලීනෙහි පාදතුණ්ඩෙහි විසිට්ඨා යෙ තෙ මල්ලිකාඛ්‍යා, මල, මල්ල ධාරණෙ, ඉ, සඤ්ඤායං කො, “මල්ලිකො හංසහෙදෙ ව, තිණසුලෙ ව

මල්ලිකේ''ති [\[විත්තාමණිවිකා 15.24\]](#) රුද්දො. ආබ්‍යාසද්දෙන බහුබිබිහි. අසිතෙහි කණ්හෙහි පාදතුණ්ඩෙහි විසිටියා යෙ, තෙ ධතරටියා, ධතරටියානං අපච්චාති ධතරටියාති, ණො.

648. තිකං තිරච්ඡානෙ. තිරියං අඤ්චයතීති තිරච්ඡො, තිරියස්ස තිරො, අඤ්චතිස්ස ච්ඡො. යුම්හි තිරච්ඡානො, තිරච්ඡානොයෙව තිරච්ඡානගතං, තබ්භාවං වා ගතං පත්තං, තෙසු වා ගතං අන්තොගධන්ති තිරච්ඡානගතං, සියාති පකත්‍යානපෙක්ඛක්‍රියාපදං, භවත්‍යත්ථො වා හි කරොත්‍යත්ථො වා කදාපි පකත්‍යානපෙක්ඛො භවති, න පන විකත්‍යානපෙක්ඛො. තථා කදාපි උභයාපෙක්ඛොපි භවති, න පනුභයානපෙක්ඛොති සබ්බත්‍රෙවං. සිහාදිවග්ගො.

අරඤ්ඤාදිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාතාලවග්ගවණ්ණනා

649-650. චතුක්කං පාතාලෙ. අධරං භුවනං අධොභුවනං. පතන්ති අස්මිං පාතාලං, අලො, මජ්ඣෙ දීසො. නාගානං ලොකො. රසාය තලං රසාතලං.

සොබ්භන්තං ඡිද්දමත්තෙ. රණ සද්දෙ, ධො, නත්තං, යදාදි. වර දිත්තියං. විගතො වරො වාරණං අස්ස විවරං, ඡිදි ද්විධාකරණෙ, දො. කුභ විම්භයනෙ, අරො. සුස සොසනෙ, ඉරො. බිල හෙදනෙ, අ. සුසනො ඉ, සුසි. ඡිත්තදිත්තවා ගච්ඡති ඡිග්ගලං, යදාදි. සුට්ඨු අබ්භං ආකාසං අස්මිං සොබ්භං.

‘‘සුසිර’’න්ති ඡිද්දසාමඤ්ඤෙ යං නපුංසකච්චනං, තං සච්ඡිද්දෙ ඡිද්දවති දබ්බෙ තිසු, යථා ‘‘සුසිරො රුක්ඛො, සුසිරා විඤ්චා, සුසිරං කට්ඨ’’න්ති.

ද්වයං භූමිඡිද්දෙ. කාස දිත්තියං, උ. අව රක්ඛණෙ, අටො, ආවාටො, අවාටොපි. ද්වයං සප්පානං රාජීති. චසු රතනං යස්සත්ථිති වාසුකී.

651. ද්වයං නාගානං රාජීති. දෙවෙහිප්‍යස්සන්තො නොපලද්ධොති අනන්තො, සෙසොපි, සිස හිංසායං, සිසති කප්පන්තෙති සෙසො, අ.

ද්වයං අජගරෙ. වහතිස්මා අසො, වාහසො. අජං ඡාගං ගිලතිති අජගරො, අ, ඉස්සත්තං, ලස්ස රත්තඤ්ච. සයිපි, සයනසිලො සයි.

ද්වයං ගොනසසප්පෙ ‘‘ධා-ච්චෙ’’ඉති බ්‍යාතෙ. ගවස්සෙව නාසා අස්සාති ගොනසො, සඤ්ඤායං නාසසද්දස්ස නසො කතො [\[පාණිති 5.4.119\]](#). තිලං ඉච්ඡතිති තිලිච්ඡො, තිරියං අඤ්චතිති වා තිලිච්ඡො, යදාදි.

ද්වයං දෙඬුචුනෙ, යො “ජලසප්පො”ති වුවිචති. දෙඬුචුනා රාජියා උභතීති දෙඬුචුනො. පිටියෙ රාජියොගා රාජුලො, උලො, බධිරසප්පෙපොපෙන.

652. කම්බලො ච අස්සතරො වාති ඉමෙ ද්වෙ නාගකුලා මෙරුපාදෙ වසන්ති.

ද්වයං වෙස්මනිවුට්ඨසප්පෙ. “වම්මනී”තිපි පායො. “අසුද්දො සරසප්පො”ති වුත්තත්තා නිබ්බිසතාය අමාරිතත්තා සීලයුත්තං අත්තා මනො යස්මිං සිලුත්තො, අස්සු, රස්සාදි.

ද්වයං රුක්ඛග්ගාදිසු නිවුට්ඨසප්පෙ. නීලො හරිතො සප්පොති නීලසප්පො. “නීලො කණ්හමිහි හරිතෙ”ති හි තාරපාලො. පඨමකාලෙ සිලායං භවතීති සිලාභු.

653-654. විසධරත්තං සප්පමත්තෙ. ආසියං විසං එතස්ස ආසිවිසො, ආසි සප්පදායා. භූජ කොට්ඨෙය, කුට්ඨායමානො ගච්ඡතීති භූජඬුගො, එවං භූජගො, භූජඬුගමො ච. අහි ගමනෙ, ඉ. සරත්තො සප්පති ගච්ඡතීති සරිසපො, අස්සි, සංයොගලොපො, අලුත්තසමාසොයං, භූජඬුගභූජඬුගමාපි, සබ්බධරකතෙ පන “භූසං, පුනස්පුනං වා කුට්ඨං සප්පතීති සරිසපො”ති වුත්තං. එණයොගා, ඊ, එණි. සප්පතිස්මා අ, භූමිචුට්ඨෙත ගත්තෙන ගති සප්පනං. අරං සිසං ගච්ඡතීති අලගද්දො, මස්ස දො, රස්ස ලත්තඤ්ච, අලගද්දො, ජලසප්පෙපොයං, “අලගද්දො ජලවාලො”ති [අමර 8.5] හි අමරසීනො. නොගො එණිකායො, තංයොගා නොගී. පන්තං ගච්ඡතීති පන්තගො, පාදෙහි වා න ගච්ඡතීති පන්තගො. ද්වෙ ජිවිහා අස්ස. උරසා ගච්ඡතීති උරගො. විසෙසෙන ආලාති ගණ්හාති ආයුත්ති වාලො, ලස්ස ලත්තං, වා ගමනෙ වා, අලො. දීසසරිතාය දීසො. දීසා පිට්ඨි යස්ස, සමාසෙ කො. උදරමෙව පාදො යස්ස. විසං ධරති. චක්කි, කුණ්ඩලී, ගුළ්හපාදො, චක්ඛුස්සවො, කාකොදරො, දබ්බිකරො, බිලෙසයො, ජම්භගො, පවනාසනොපි. සිරසි චක්කයොගා චක්කි. කුණ්ඩලමිව වපු අස්සත්ථිති තංයොගා කුණ්ඩලී. චක්ඛුනා සුණොතීති චක්ඛුස්සවො. කාකොදරමිව උදරං අස්ස. දබ්බිගතිකත්තා එණා දබ්බි, තං කරොති ඛන්ධතීති දබ්බිකරො. සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙපි කණ්හසප්පාදියෙව දබ්බිකරො. ජම්භං කුට්ඨං ගච්ඡතීති. පවනාසනො වාතනොජී.

එණිනො සප්පස්ස තනු කායො නොගො නාම. භූජතීති නොගො, භූජ කොට්ඨෙය, නො.

655-656. ද්වයං සප්පස්ස දායායං. අසති යෙන අසං, මුඛං, තස්මිං භවා ආසී, සප්පස්ස දායා දන්තුත්තමා. ද්වයං සප්පස්ස ජිණ්ණතවෙ, නිමුච්චතෙ යස්මා සප්පොති, ණො. කඤ්චුකසදිසත්තා කඤ්චුකො. සමා තුලාත්ථා.

ද්වයං විසමත්තෙ. සොණ්ණපථගතං විසති දෙහන්ති විසං, විස පවෙසතෙ. ගිරතීති ගරළං, අලො.

හලාහලො, කාළකුටො, ආදිනා කාකොලාදයො ච සත්තාති ඉමෙ නව තබ්බෙදා තස්ස විසස්ස හෙදා. චුත්තඤ්ච –

“පුමෙ පණ්ඨෙ ච කාකොල-කාළකුටහලාහලා;
සොරට්ඨිකො සුක්කිකෙයො, බ්‍රහ්මපුත්තො පදීපනො;
දාරදො චච්ඡනාහො ච, විසහෙදා ඉමෙ නවා”ති [අමර 8.10-11].

තත්‍ර හලාහලො පුමෙ, වාකාරෙන නපුංසකෙපි, “හාලාහල”න්ති හි තිකණ්ඩසෙසෙ [තිකණ්ඩසෙස 1.8.5] දීඝාදිපි. තාලපත්‍රසණ්ඨානො නීලපත්‍රො ගොථනාකතිඵලො ගච්ඡො හලාහලො. අස්ස ච සමීපෙ රුක්ඛාදයො ඩස්භන්තෙ. හිමවති, කික්කිත්ථායං, කොඨිකණ්ණසු, දක්ඛිණසමුද්දෙ ච ජායතෙ, හනතීති හලො, අ, තස්ස ලො, හලානම්පි හලො හලාහලො, මජ්ඣදීඝො. තිරියලෙඛාය චිතං ද්විජපදෙහි යුත්තං, තථා ගණ්ඨිහි ඛ්‍යාපිතං බිත්ථුහිදෙව යං සනතරෙහි, තං කාළකුටං. ඉදඤ්ච පුටුමාලිනාමස්සාසුරස්ස සොණ්ණමිහා ඵච අසුරසමයෙ [දෙවාසුරරණ්ණ (?)] සමුප්පන්නස්ස අස්සත්ථරුක්ඛසදිසස්ස රුක්ඛස්ස නියායො, අභිච්ඡත්තමලයකොඨිකණ්ණසිඨගවෙරපබ්බතාදීසු චොප්පජ්ජතෙ. චණ්ණෙන කාළඤ්ච තං සත්තානං ජීවිතහරණතො ලොහමුග්ගරසදිසතාය කුටඤ්චෙති කාළකුටං.

බ්‍රහ්මපුත්තො තු කපිලො, මලයද්දිහවො ඛරො;
පදීපනො තු දහනො, රත්තවණ්ණො’ඤ්ජනද්දිපො [විත්තාමණිට්ඨා 8.10-11].

දරදෙ හවො දාරදො, සුප්පහනාමකො තංදෙසපසිද්ධො ච. චච්ඡනාහො සින්දුවාරපත්තසදිසො ච තංසමීපෙ රුක්ඛො න වද්ධතෙ, තංසමිඵස්සවායු ච ජරයති, විඤ්ඤායං, කික්කිත්ථායඤ්ච ජායතෙ, ඵචං විසන්නරානම්පි සරූපං ආගමතො විඤ්ඤෙය්‍යං.

ද්වයං ධනත්ථං සප්පග්ගාහෙ. වාළං සප්පං ගණ්හනසීලතාය වාළගාහී. අහිනො තුණ්ඨෙන මුඛෙන දිබ්බතීති අහිතුණ්ඨිකො, ණකො, “වාළග්ගාහො’හිතුණ්ඨිකො”ති [අමරකොසෙ 8.11-ගාථායමපි] අමරමාලා.

657. තිකං නිරයෙ. අයො ඉට්ඨඵලං, සො නිග්ගතො අස්මාති නිරයො, නින්දිතො රයො ගමනං එත්ථාති වා නිරයො. දුට්ඨා ගති දුග්ගති. අපුඤ්ඤෙ නෙතීති නරකො, ඤ්චු, රත්තො ව, නරකො.

තෙසු නිරයෙසු යො “මහානිරයො”ති වුත්තො, සො අට්ඨධා හොතීති තං දස්සෙති “සඤ්ඡීවො”ච්චාදිනා සිලොකෙන. මරත්තාපි කම්මඵලානුභවනත්ථං පුනස්පුනං ජීවත්ති අස්මිං සඤ්ඡීවො. යත්ථ නිරයෙ නෙරයිකානං සරීරාති වඩ්ඪකීනං කාලසුත්තෙන සඤ්ඤාණං කත්වා වාසියා තච්ඡන්ති, සො කාලසුත්තො. භුසං, පුනස්පුනං වා දුක්ඛිතසද්දෙන රවත්ති අස්මිං රොරුචො, මහත්තො ව සො රොරුචො වාති මහාරොරුචො. පුන “රොරුචො”ති වුළුරොරුචො වුත්තො. භුසං පතන්ති අස්මිං පතාපනො, “චීචි තරඬිගෙ අප්පෙ වා”ති රුද්දො, නත්ථි සුඛස්ස චීචි ලෙසොපි අත්‍රාති අචීචි, “චීචි සුඛතරඬිගෙසු”ති තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 3.3.78], තස්මා නත්ථි චීචි සුඛං එත්ථාති අචීචි. සමන්තතො ආගතෙහි පබ්බතෙහි හඤ්ඤන්ති අත්‍රාති සඬ්ඝාතො. තපන්ති අත්‍ර තාපනො, ඉතිසද්දො අට්ඨන්තං පරිසමාපනත්ථො.

658. තත්ථ නිරයෙසු චෙතරණී ව ලොහකුම්භී වාති ඉමෙ ද්වෙ නිරයා ජලාසයා ජලාධාරා, තෙ ව ටීයං, තරණී නාවා, සා නත්ථි යස්සං චෙතරණී. ලොහමයා කුම්භී ලොහකුම්භී.

ද්වයං නිරයපාලෙ. කාරණා යාතනා, සා ව තිබ්බවෙදනා, තං කරොතීති කාරණිකො. නිරයගතසත්තෙ පාතීති නිරයපො.

ද්වයං නිරයගතසත්තෙ. නිරයං ගච්ඡතීති නෙරයිකො. නරකං ගච්ඡතීති නාරකො.

659. උදධි පරියන්තං සමුද්දස්ස නාමං. අණ්ණො ජලං, සො වාති ගච්ඡති යස්මිං අණ්ණචො, අණ්ණො යස්මිං විජ්ජතීති වා අණ්ණචො, අස්සත්ථාත්ථෙ චො. සගරෙහි රාජකුමාරෙහි බතො සාගරො, සානං ධනානං ආකරොති වා සාගරො, කස්ස ගො, සාග සංවරණෙ වා, අරො. සන්දතෙති සින්ධු, සන්ද සවතෙ, යදාදි. උදි ක්ලෙදනෙ, සම්මා ක්ලිදන්ති වන්දොදයෙ අස්මා ආපාතීති සමුද්දො. ජලානි, උදකානි ව නිධියන්තෙ, ධියන්තෙ වාත්‍රාති ජලනිධි, උදධි ව, උදකස්ස උදාදෙසො.

තස්ස සමුද්දස්ස බීරණ්ණචො, ආදිනා ලවණොදො, දධ්‍යුදො, සතොදො, උච්ඡුරසොදො, මදිරොදො, සාදුදකො වාති ඉමෙ සත්ත මහණ්ණවට්ඨසෙසා භවන්ති [ඛ්‍යාඛ්‍යාසුධා 1.10.2]. බීරවණ්ණො අණ්ණචො බීරණ්ණචො.

660. අස්ස සමුද්දස්ස කුලදෙසො තීරදෙසො වෙලා නාම, විගච්ඡන්ති ඉරා යස්සං වෙලා, ලත්තං. චක්කමිච සලිලානං ජලානං හමො හමනං ආවට්ටො නාම, ආවට්ටන්ති ජලානි අත්‍රානි ආවට්ටො.

තිකං බිත්ඪුමිහි. ථු අහිත්ථවෙ, වො, උස්සෙ. විදි අවයවෙ, උ, බිත්ඪු. චුස චුසනෙ, තො, චුසිතං. පාකාරෙ, ගෙහාදිතිත්තියඤ්ච ජලනිග්ගමො හමො නාම, හමු අනවට්ඨානෙ.

661. සිලොකො උදකෙ. ආප ඛ්‍යාපනෙ, අප්පොති සබ්බත්‍රාති ආපො. පාතබ්බන්ති පයො, පා පානෙ, ණොයා. රස්සො, පයො. ජල ධඤ්ඤෙ, අ. වාරයති නින්තොනතන්ති වාරි, වර නිසෙධෙ, ණි, වාරයති පිපාසන්ති වා වාරි. පියතෙති පානීයං, අනීයො. සලතීති සලිලං, සල ගතියං, ඉලො. උදි ක්ලෙදනෙ, ඤ්චු, උලොපො, දකං පිපාසච්ඡෙදං කරොතීති වා දකං, ‘‘දා දානච්ඡෙදධාතු’’ති [\[එකක්ඛරකොස 20 ගාථා\]](#) හි එකක්ඛරකොසෙ, රස්සො. අන සද්දෙ, අ, ද්විත්තං, අර ගමනෙ වා, තො, අන්තාදෙසො, ණත්තං. නී නයෙ, ඊරො. වන සම්භත්තියං. වතීයතෙ පිපාසෙහීති වනං. වා ගමනෙ, අලො. තායතෙ පාලයතෙති තොයං, තා පාලනෙ, චුරාදි, යො, ආකාරස්සොත්තං. අම්බ සද්දෙ, උ, අම්බු. උදි පසවනක්ලෙදනෙසු, ඤ්චු, උදකං. කර කරණෙ, ක්වි, කං. කමලං, බීරමිපි, කමු ඉච්ඡාකන්තිසු, අලො. බත්‍ර හිංසායං, ඊරො, නලොපො, බී බයෙ වා, බීරං.

662. චතුක්කං තරඬිගෙ. තරන්තො ගච්ඡති, තීරං වා ගච්ඡතීති තරඬිගො, අලුත්තසමාසො, පරත්‍ර ඊස්සත්තං. සයමෙව හිජ්ජතෙති හඬිගො, අ. උභ විතක්කෙ, මි, හලොපො, උභි, අර ගමනෙ වා, මි, අස්සු, රලොපො. විම්භයං විචිත්තං විනොතීති වීචි, ඉ, උපසග්ගස්ස දීසො, එතෙ ද්වෙ සුමිත්ථියං.

උල්ලොලො, කල්ලොලො වාති ඉදං ද්වයං මහාවිච්ඡු කථායතෙ, ලොල උම්මාදනෙ, උල්ලොලයතීති උල්ලොලො, ණො, උල ගමනෙ වා, ඔලො, ද්විත්තං. කල්ල සද්දෙ, ඔලො, කල්ලොලො.

663. සිලොකද්ධං කද්දමෙ. ජලං බලනෙ ජම්බාලො, කම්මනි ණො, මකාරො වණ්ණවිකාරො. කල සඬ්ඛ්‍යානෙ, අලො. පව විත්ථාරවචනෙ, කම්මනි ණො. චික්ඛ වචනෙ, අලො, ද්විත්තං. කද මද්දෙ, අමො, ද්විත්තං.

ජක්කං වාලුකායං. පුල මහත්ථෙ, ඉනො, ලුත්තං. වල සංවරණෙ, ඤ්චු, අස්සු, වාලුකා, ථි. වණ්ණ සද්දෙ, වණ්ණො. මර පාණවාගෙ, උ, මරු, දෙවෙපි. අර ගමනෙ, උ, අස්සු, උරු, මහත්තෙපි, වණ්ණො ච මරු ච උරු ච වණ්ණමරුරු. සිව පග්ගරණෙ, තො, සිකතා, ථි.

664. ජලමජ්ඣගතං තලං කම්මභූතං “අන්තරීපං, දීපො”ති වොච්චතෙ. ද්විධාගතානං ආපානං අන්තරගතං අන්තරීපං, ආකාරස්සි. “අන්තරීය”න්ති වා පායො, තදා ද්විධාගතානං ආපානං අන්තරෙ භවං අන්තරීයන්ති විග්ගහො, අකාරස්සි. ද්විධාගතානි ආපානි අස්මිං හෙතුභූතෙති දීපො. වකාරආකාරානං ලොපො, ඉස්සි ව, දීපො, වාකාරොන දීපමිපි.

පඤ්චකං තීරස්ස නාමං. පාර තීර කම්මසම්පත්තියං, වුරාදි, අ. කුල ආවරණෙ, ණො. රුධ ආවරණෙ, රොධං. අඤ්ඤපාරාදිනිවත්තනත්ථං “පතීර”න්ති වුත්තං. තට උස්සයෙ, අ, වීයං, තට්.

665. පරමිහි තීරස්මිං පාරසද්දො, සො ව නපුංසකෙ, පාර තීර කම්මසම්පත්තියං, පාර සාමත්ථියෙ වා, පාරයති තරඬිගාදයො වාරෙතුන්ති පාරං. ඔරන්තුතීරං “අපාර”න්තප්පච්චතෙ, අවරෙ තීරදෙසෙ භවං ඔරං, ණො. පාරතො අඤ්ඤං තීරං අපාරං.

පඤ්චකං උඵම්පෙ. උඵතො දකතො පාති රක්ඛති උඵපො, සොයෙව නිග්ගහිතාගමවසෙන උඵම්පො. ජලවති, ජලවන්ති අනෙතාති වා ජලවො, ජලව ගමනෙ, ගමනං අත්‍ර ජලගමනං. කුල සන්තානෙ, අ, කෙ උලති ගච්ඡතිති වා කුල්ලො, අ, ද්විත්තං. තරන්ති අනෙත තරො, තර ජලවතරණෙසු. ගමනාගමනවසෙන පුනස්පුනං ජලෙ අරන්ති යාය, සා පච්චරී, අ, නදාදි.

666. තිකං නාවායං. තරන්ති යාය තරණී, යු, නදාදි, ඉපච්චයෙ තරි, ඊම්හි තු තරී. නු ථුතියං, අ, වුඬ්ඨාචාදෙසා, නාවා. ද්වයං ලඬ්ඨකාරථම්හෙ. කුප ගමනෙ, ඤ්චු, කුපකො, අපච්චයො වා, තදා සකත්ථෙ කො. කමු ඉච්ඡායං, හො, සකත්ථෙ කො, අස්සු ව, කුම්භකං.

ද්වයං “පෙ සෙ”ඉති ඛ්‍යාතෙ. තරස්ස පච්ඡාභාගෙ ඛන්ධිතබ්බොති පච්ඡාඛන්ධො. ගම්ච්ඡිතදිසං අටති යෙන ගොටච්ඡො, ඉසො, අවන්තො ව අස්සොත්තඤ්ච, ගොටච්ඡො. ද්වයං “පෙ තමා”ඉති ඛ්‍යාතෙ. නාවාය කණ්ණො විය කණ්ණො, මහන්තො කෙනිපාතො, තෙන පවහණපතිසවනතො, තං ධරතීති, කම්මනි ණො. නාවාය යුත්තො නාවිකො.

667. ද්වයං නාවාය ගමනොපායෙ. අරති යෙනාති අරිත්තං, ඡදාදිහි තත්‍රණ, ඉකාරාගමො, ද්විත්තඤ්ච. කෙ ජලෙ නිපාතියතෙ කෙනිපාතො, අලුත්තසමාසොයං.

ද්වයං නියාමකෙ. පොතො පවහනං, තං වාහයතීති පොතවාහො. නියව්ඡති පොතන්ති නියාමකො, යමු උපරමෙ, නිපුබ්බො ගමනෙ, ණ්වු, නියාමකො, වුරාදි. නියාමකෙපි.

යෙ වාණිජා නාවාය වාණිජකම්මං ආවරන්ති, තෙ සංයත්තිකා නාම, සංයානං සංයාත්‍රා, දීපන්තරගමනං, ත්‍රණ, සා පයොජනමෙතෙසං සංයත්තිකා, ණකො, රලොපො, රස්සො ව. තපච්චයෙන වා සිද්ධං. පොතවාණිජාපි, පොතො පවහනං, තස්ස වාණිජා.

668. ලඬිකාරාදයො, ථීයාදයො ව නාවාය අඬිගා අවයවා. ලො ඉන්දො, තස්ස කාරණං ලඬිකාරො. වටො වුව්චති සිවටො, තදාකාරත්‍යාය වටාකාරො. “වටො කමද්දෙ නිග්‍රොධෙ”ති හි නානත්ථසඬිගහො. එා වුඩ්ඪියං, ඉයො, ථීයො.

ද්වයං “තලක”ඉති ඛ්‍යාතෙ. පු පවනෙ, තො, වුඩ්ඪී, පවහති නියාමකෙති පවහනං. වුත්තන්ති ක්‍රියාපදං. ද්වයං කට්ඨම්බුවාහිනියං, දුණ ගතිහිංසාසු, අ, නදාදි, වුඩ්ඪී, දොණි. අම්බුං නෙති යෙන අම්බණං, උස්සත්තං, ණත්තඤ්ච, අම්බ සද්දෙ වා, යු.

669. තිකං ගම්භිරෙ. ගමු ගමනෙ, ඊරො, හොන්තො ව මලොපො ව, ගම්භිරො. මාලොපෙ තු ගම්භිරො, ගව්ඡන්තා භායන්ති අස්මින්ති වා ගම්භිරො, ගම්භිරො ව. නිපුබ්බො මන අභ්‍යාසෙ, ණො, මස්ස නො. තබ්බිපක්ඛතො ගම්භිරව්චරිතතො උත්තානං නාම, උග්ගතං තානං පමාණං අස්ස උත්තානං, අගම්භිරං.

ද්වයං අගාධෙ. ගාධ පතිට්ඨාකඬිබාසු, ගන්ථෙ ව, නත්ථී ගාධං යත්‍ර අගාධං. න හෙට්ඨිමතලං ඵ්ඤ්ඤා යත්‍ර අතලම්ඵස්සං.

තිකං අප්පසන්තෙ. නත්ථී අව්ඡහාවො අත්‍ර අනච්ඡො. කලුසං පාපෙපි වුත්තං. චිල හෙදනෙ, ණො, ආචිලො. අව රක්ඛණෙ වා, ඉලො.

670. තිකං නිම්මලෙ. ඡො ඡෙදනෙ, න ඡින්දති දස්සනන්ති අච්ඡො, ණො, සච්ඡොපි, සර විසරණෙ, තො, අන්තාදෙසො. නත්ථී මලං එතස්මිං විමලො. ගම්භිරප්පහුති ගම්භිරාදයො විමලන්තා තිසු ලිඬිගෙසු.

පඤ්චකං කෙවට්ටෙ. ධා ධාරණෙ, ඊවරො. මච්ඡෙ හන්ත්වා ජීවතීති මච්ඡකො, ඉකො. මච්ඡෙ ඛන්ධති ජාලෙනාති මච්ඡඛන්ධො, මච්ඡෙ වධතීති වා මච්ඡඛන්ධො, නිග්ගහිතාගමො, කං ජලං, තස්ස ඊලක්ඛී, තාය වට්ටො වට්ටනං.

අස්සත්ථිති කෙවට්ටො. කෙවත්තොපි, ණො. ඡාලෙ නියුත්තො, ඡාලෙන හත්තීති වා ඡාලිකො, දාසොප්පාදා, දාස දානෙ, අ, ‘දාසො කෙවට්ටහව්වෙසු’ති [විත්තාමණිටිකා 10.15] රුද්දො.

671-672. කුසාන්තං මච්ඡෙ. මස ආමසනෙ, ණො, මරධාතුවසෙන වා සිද්ධො, මර පාණවාගෙ, ඉතො, රලොපො. මුඛප්පදෙසෙ පුට්ඨති ලොමානි අස්ස පුට්ඨලොමො. පාඨිනාදීනං මච්ඡත්තා විසෙසතො අලොමකෙපාස්ස වුත්ති. කුස හිංසත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, අ, කුසො. අණ්ඩජො, විසාරො, සකලිපි, විචිත්තං සරති අනෙත විසාරො, ණො. රොහිතාදීනං චක්කලප්පායො [ඛත්තලප්පායො (ක.)] තථො සකලං. තංයොගා, ඊ, සකලී.

රොහිතාදයො, මකරාදයො ච මච්ඡප්පහෙදා. රුහ ජනනෙ, තො, රොහිතො. විපාකෙ මධුරසත්තා මග්ගුරො, වණ්ණවිකාරො, මජ්ජනීති වා මග්ගුරො, උරො, මජ්ජ සුද්ධියං, ජ්ජස්ස ග්ගත්තං, රස්සො ව, මග්ගුරො, ‘ඛා ඛු’. සිඛිගයුත්තතාය සිඛිගී, ණො, නදාදි, සඛිගුපි, සරති වාතන්ති වා සිඛිගී, සර හිංසායං, අ, රස්ස ගො, අස්සි, නිග්ගහිතාගමො, නදාදි, සිඛිගී, ‘ඛ ව්වෙ’. ඛල සංවරණෙ, අලො, ලස්ස ජො, ඛලජො, ‘ඛ පා’. මුඤ්ජ සද්දත්ථො, මුඤ්ජො. පු පවනෙ, උසො, වුද්ධායාචාදෙසා, පාචුසො, මහාමුඛමච්ඡො, ‘ඛ ටා’.

සත්තක්ඛත්තුං වඛ්ඤතීති සත්තවඛ්ඤකො, ‘ඛ සෙ’. සහ වඛ්ඤන, සංවිජ්ජමානො වා වඛ්ඤකො යස්ස සවඛ්ඤකො, ‘ඛ ම්වෙ’. නළසණ්ඨානො මීනො නළමීනො, ‘ඛ ඵ්ඨ-යො’. කඛ් සන්තිවයවදනෙකදෙසෙසු, ඤ්චු, ගණ්ඩකො, ‘ඛ මා’. සසු හිංසායං, උ, අස්සු, සුසුකා, සකත්ථෙකො, ‘ඛ-ප්ඨ-ටයෙ’. සයනතො පස්සෙන ඵරතීති සඵරී, නදාදි, ඵර ඵරණෙ, සඵරී ද්විසු, ‘ඛ ඛු-මා’. පාණිග්ගහණෙ මුඛං කිරතීති මකරො, යදාදි.

673. තිම්ආදයො සත්ත මහාමච්ඡා නාම. තිම අද්දහාවෙ, තිමතීති තිම්, ඉ, තිම් මච්ඡමත්තෙපි. ගිර නිග්ගිරණෙ, ණො, ලත්තං, ඉස්සත්තං. තිම්නො ගලො තිම්ඛිගලො, නිග්ගහිතාගමො. වණ්ණෙන පිඛිගලතිමරසදිසතාය තිම්රපිඛිගලො. ආ භුසො නන්දතීති ආනන්දො, නන්ද සම්ද්ධියං. තිම්නො මච්ඡෙ නන්දයතීති තිම්නන්දො. ‘තිම්න්දො’තිපි පායො, තිම්නං මච්ඡානං ඉන්දො තිම්න්දො. අධිකො ආරොහො යස්ස අප්ඤ්ඤාරොහො. මහත්තො තිම් මච්ඡො මහාතිම්.

674. ද්වයං ‘ඛ ඵෙ’ඉති ඛ්‍යාතෙ. පාසාණසදිසසණ්ඨානො මච්ඡො පාසාණමච්ඡො. පඨ වියත්තියං වාචායං, ඉතො, උභයත්‍ර දිසො, පාඨිනො, ‘ඛ-

පා”ති ව වදන්ති. ද්වයං බලිසෙ. වච්ඡකීති වච්ඡකො, වච්ඡක කොට්ඨො. බල සංවරණෙ, ඉසො, ළත්තං. මච්ඡවෙධනම්පි, විධ විධානෙ, හෙදනෙ ව, අනෙකත්ථත්තා, යු.

තිකං කුම්භිලෙ. “සුංසුමාරො”ති සමුදිත්තාමං, සසතීති සුසු. සුසු එව සුංසු, මාරෙතීති මාරො, සුංසු එව මාරො සුංසුමාරො. කෙන උහති පුරෙතීති කුම්භො, ජලාසයො, තත්‍ර උලති ගච්ඡතීති කුම්භිලො, කුම්භි වා සටො, තං ලාතීති කුම්භිලො. න කමතීති නක්කො, ක්වි, සඤ්ඤාසද්දත්තා නස්ස පකති, නක්ක නාසනෙ වා, වුරාදි.

ද්වයං කච්ඡපෙ. කුච්ඡිතො උමි වෙගො අස්ස කුම්මො, “පකාසෙ වෙගභච්ඡෙසු, තරච්ඡෙ උමි පුංචිය”න්ති [\[විත්තාමණිටිකා 10.21\]](#) රහසො, “වෙගෙ භච්ඡපකාසෙසු, බ්ලායං උමි විචිය”න්ති නානත්ථසච්ඡිගහො. කච්ඡෙන පිචතීති කච්ඡපො, ණො, කමයොපායත්‍ර, කමු ඉච්ඡායං, අයො.

675. ද්වයං කක්කටෙ. කකතීති කක්කටකො. සකත්ථෙ කො, කුක ආදානෙ වා, අටො, උස්සත්තං. කුල සන්තානෙ, බන්ධුමිහි ව, ඊරො, කුං වා පථවිං ලුනාතීති කුලීරො, ඊරො. ද්වයං රත්තපෙ. ජලස්ස උකා කිම්චිසෙසො ජලුකා, ජලං ඔකං ගෙහං එතිස්සාති වා ජලුකා, ඔස්සු, උච සමවායෙ, ණො, ඔකං. රත්තං රුධිරං පිචතීති රත්තපා.

තිකං මණ්ඩුකෙ. මණ්ඩ භූසනෙ, උකො, දිසො. දද දානෙ, උරො, ද්විත්තං. හී භයෙ, සප්පතො භායතීති හෙකො, ඉකො, ඊස්සෙ. වස්සාභු, සාලුරො, ප්ලවොපි. ද්වයං “තී”ඉති ඛ්‍යාතෙ. ගණ්ඩං වච්චසන්නිවයං උප්පාදෙතීති ගණ්ඩුප්පාදො. මහියා ලතා මහීලතා, කිඤ්චුලුකොපි. කිඤ්ච වුලතීති කිඤ්චුලුකො, උකො.

676. ද්වයං මුත්තාථොටෙ. සප්ප ගමනෙ, ඉ, අස්සි, සිප්පි, ටී. සු අභිසවෙ, ත්ති, සුත්ති. ද්වයං සච්චෙ. ඛත්‍ර අවදාරණෙ, ක්වි, සච්චො. සමු උපසමෙ වා, ඛො, සච්චො. කං වාති ගච්ඡතීති කුම්බු, උ, ද්වෙප්පානිත්ථියං.

ද්වයං බුද්දසච්චිකානියං. සච්චස්ස නඛො ඉච සච්චනඛො. ද්වයං “බරු”ඉති ඛ්‍යාතෙ. ජලෙ සච්චතීති ජලසුත්ති, සු පසවෙ, ත්ති. සමතීති සම්බුකො, උකො, බොන්තො ව, “සම්බුකො ජලසුත්ති”ත්ථි”ති [\[විත්තාමණිටිකා 10.23\]](#) පුංකණ්ඩෙ වොපාලිතො.

677. ද්වයං ජලාසයෙ. ජලානං ආසයො පතිට්ඨිතට්ඨානං ජලාසයො. තෙසු ජලාසයෙසු මජ්ඣෙ යො ගම්භීරො අගාධො, සො රහදාබ්බො, හර හරණෙ, භූවාදි, දො, වණ්ණවිපරියයො, රහදො.

ද්වයං උදපාතෙ. උදකං පිචන්ති අස්මිං, යු, කලොපො. පිචන්ති අස්මිං පාතො, සො එව කූපො පානකූපො, කු සද්දෙ, පො, දීඝාදි, කූපො, කෙන උහතීති වා කූපො, හස්ස පො. අන්ධුපි, අන්ධ දස්සනුපසඨිසානෙ, වුරාදි, උ. ද්වයං සමචතුරස්සපොක්ඛරණියං. ඛනු අවදාරණෙ, කම්මෙ තො, නලොපො, දීඝාදි. පොක්ඛරං ජලං, තංයොගා අනො, නදාදි, පොක්ඛරණි.

678. තිපාදෙන මහතො සදා අගාධජලස්ස පද්මට්ඨානස්ස ව පද්මසුඤ්ඤස්ස ව යොග්‍යතාය නාමං [අමර 10.28 ගාථායං පස්සිතබ්බං]. තළ ආසානෙ, තළ පතිට්ඨායං වා, ආකො, අපරපක්ඛෙ ළක්තං. සර ගමනෙ, අ, සරො. වප බීජනික්ඛෙපෙ, වපන්ති යාය වාපී, ආයතචතුරස්සායම්පි. සරතිස්මා අසො, නදාදි, සරසී. දහ හස්ථිකරණෙ, අ, දධ ධාරණෙ වා, ධස්ස හො. අම්බුජානං පද්ධානං ආකරො උප්පත්තිට්ඨානං.

බුද්දකො සරො “පල්ලෙ”න්තප්පච්චතෙ. යත්‍ර වස්සාසු අධිකං ජලං, ගිම්හෙසු ජාණුමත්තං, සුක්ඛත්‍යෙව වා, පල්ල රක්ඛණෙ, වුරාදි, අලො, පල්ලෙ.

679-680. අනොතත්තාදයො එතෙ සත්ත මහාසරා නාම. තත්‍ර සුරියරංසිසම්ප්ප්ට්ඨාභාවෙන න අවතපති උදකමෙත්ථාති අනොතත්තො. කණ්ණමුණ්ඩපබ්බතසම්පත්තා කණ්ණමුණ්ඩො. රථං කරොතීති රථකාරකො, යථාකථංඤ්චි අයං බ්‍යුප්පත්ති නාම, සඤ්ඤා පන ලොකතොයෙවාචගන්තබ්බා. ඡබ්බණ්ණදන්තවන්තතාය ඡද්දන්තො, නාගරාජා, තස්ස නිවාසනට්ඨානසම්පත්තා ඡද්දන්තො, සරො. කුණාලසකුණා බහවො යත්ථ සන්ති කුණාලො. මන්දාකිනී ආකාසගඨිගායම්පි වුත්තා. බහවො සිභා පපතන්ති අස්මිං සිහප්පපාතො.

ද්වයං ජලප්පායෙ දෙසෙ කූපනිකට්ඨෙ පසුපානත්ථං පත්ථාරාදිරචිතෙ ජලාසයෙ. ආභුයන්තෙ පසවො අත්‍ර පානායාති ආභාවො, ණො, වුඨ්ඨාචාදෙසො. නිපිචන්ති අස්මිං නිපානං, යු. ද්වයං සුරබානෙ, අපොරිසෙ දෙවනිම්මිතෙති භාවො, සොණ්ඩෙඉච්චඤ්ඤෙ. “අබාතො දෙවබාතකො”ති [අමර 10.27] හි අමරමාලායං පුංසකණ්ඩං.

681. නද්‍යන්තං නදීයං. සවතීති, අන්තො, නදාදි, සවන්තී. නින්තට්ඨානං ගච්ඡතීති නින්තගා, ක්ථි. සන්ද පසවනෙ, උ, අස්සිත්තං, වණ්ණවිකාරො, සින්ධු. සර ගමනෙ, තො, ඉකාරාගමො, සරිතා. ආපානං නිවාසො ආපො,

සමුද්දො, ණො, තං ගච්ඡතිති ආපගා. නද අබ්‍යන්තසද්දෙ, නදතිති නදී, නදාදි, තරඬගනිප්‍යානු.

ද්වයං ගඬගායං. හගිරටෙන රඤ්ඤා නිබ්බන්තිතා හාගිරටීති ලොකියා, අස්මාකන්තු මනෙන නාමමත්තමෙවෙනං තස්සාති සන්තිට්ඨානං, එවං සබ්බත්‍ර. ගච්ඡතිති ගඬගා, ගමීතො ගො, තිපට්ඨගතාපි, තයො සග්ගමච්චපාතාලපටෙ ගතා තිපට්ඨතා. සිත්ථුනං නදීනං සඬගමො මෙලකො සම්භෙදො. සම්මා භිජ්ජන්ති අස්මිං සම්භෙදො, සංපුබ්බො භිදි මෙලනෙ, ණො.

682. ගඬගාදිකා ඉමා පඤ්ච නදියො මහානදී නාම. අවිරං සීඝගමනං එතිස්සමත්තීති අවිරවතී. යමු උපරමෙ, උනො, යමස්ස හගිනී වා යමුනා, හගිත්‍යත්තෙ උනො. සරානි හවන්ති යාය අවධිභූතායාති සරභු, සර ගතිහිංසාවිත්තාසු වා, උභ, අභොන්තො ව, සරභු. මහ පුජායං, අ, නදාදි.

වන්දනාගාදිකා නින්තගා පඤ්ච මහානදීතො අඤ්ඤාසං නදීනං හෙදා. වන්දනාගො නාම පබ්බතො, තතො පහවතීති වන්දනාගා. සරයොගා වන්තු, මජ්ඣෙ සකාරාගමො, නදාදි, සරස්වතී. වන්තුරත්‍රාතිසයෙ.

683. නිද්දොසං ජලං අස්සං නෙරඤ්ජරා, යදාදි, අථ වා නෙරඤ්ජරා නාම තූරියවිසෙසො, තංසමානසද්දත්‍යාය අයං නදී නෙරඤ්ජරා නාම. නානාගාභාකුලීභූතත්‍යාය කුච්ඡිතං වෙරං අස්සා කාවෙරී, නදාදි. නම්මං සුඛං දදාතිති නම්මදා, ණො. ආදිනා සරාවතී වෙන්තවතී කණ්ටකී කොසිකීආදිකා අනෙකා නදීහෙදා සඬගහිතා.

ද්වයං හම්මියදෙවාලයාදීසු ජලමග්ගෙ. වාරිනො නික්ඛමනමග්ගො වාරිමග්ගො. නල ගන්ධෙ, අ, නදාදි, ළත්තං, පනාළි, අයං ඉත්ථියං, පුමෙ ව.

තිකං ගාමද්වාරමිහි අසුචිපුත්තිපඬකසම්පුණ්ණායං කාසුයං. විත්තං දුනොතිති වන්දනිකා, යදාදි.

684-685. ජමු අදනෙ, අලො, නදාදි, බොන්තො ව, ළත්තං, ජම්බාළි. අවලග්ගන්ති අස්මිං ඔළිගල්ලො, ලග්ග සඬගෙ, අලො, ළත්තං, අස්සි, ගලොපො, ද්විත්තඤ්ච. සාද්ධපජ්ජෙන පදුමස්ස නාමං. සරසි රුහතීති සරොරුහං, රො. සතං පත්තානි අස්ස, පද්මවිසෙසත්තෙප්පාස්ස පද්මත්තා විසෙසතො අහෙදො. අරං වින්දතිති අරවින්දං. පද ගමනෙ, උමො. පදුමං, අනිත්ථී. පඬකෙ කද්දමෙ රුහතීති පඬකෙරුහං, අලුත්තසමාසොයං. නල ගන්ධෙ, ඉනො, ළත්තං. පුස වුඩ්ඪිමිහි, බරො, වුඩ්ඪි, සස්ස කො, පොක්ඛරෙ ජලෙ ජාතන්ති වා පොක්ඛරං. මුළාලතොපි උග්ගන්ත්වා පුජ්ජති මුළාලපුජ්ජං.

කං ජලං අලයති භූසයතීති කමලං, අල භූසනෙ. භිසතොපි උග්ගන්ත්වා පුප්ඵතීති භිසපුප්ඵං. කුසෙ ජලෙ සෙති තිට්ඨතීති කුසෙසයං, රො, අලුත්තසමාසො. තාමරසමිපි, තාමරං ජලං, ‘‘තාමරං සතමණ්ණො වෙ’’ති තන්තතන්තරං, තත්ත සෙති තිට්ඨතීති තාමරසං, රො.

686. සිතං සෙතං කමලං ‘‘පුණ්ඩරික’’න්තපුච්චනෙ, පුඩ් ඛණ්ඩනෙ, මුඛිරිත්තෙයකෙ, ඉකො, අරාගමො ව, මස්ස පො, ඉස්සිකාරො ව, පුණ්ඩරිකං. රත්තං තු කමලං ‘‘කොකනදං, කොකාසකො’’ති වොච්චනෙ. කොකෙ නාදයතීති කොකනාදං, ණො. රත්තප්පලෙ ව, ‘‘කොකනදං, කොකනුද’’න්තිපි පායො, කෙ කනති දිබ්බතීති වා කොකනදං, භූවාදි, දො, අස්සො. කන දිත්තිකන්තිගතීසු, කෙ කාසතීති කොකාසකො, ණවු, කාස දිත්තියං.

ද්වයං කෙසරෙ, කෙ ජායතීති කි, කමලාදි, තස්මිං ජායති, ජලතීති වා කිඤ්ජක්ඛො, ඛො, නස්ස, ලස්ස වා කො, නිග්ගහීතාගමො, කෙ සරතීති, අ, සත්තමියා අලොපො, ද්වයමනිත්ථි. ද්වයං පද්මාදිදණ්ඩෙ. දණ්ඩසදිසතාය දණ්ඩො. නල ගන්ධෙ, ණො.

687. ද්වයං මුළාලෙ. වීස පෙරණෙ, වස්ස හො, භිසං, භාස දිත්තියං වා, ආකාරස්සි. මුලෙ ජායතීති මුළාලො, අඤ්ඤත්ථෙ අලො, රස්සාදි, ළත්තඤ්ච, මුල පතිට්ඨායං වා, අලො, සෙසං පුබ්බසදිසං, ද්වයංපානිත්ථි.

ද්වයං කණ්ණිකායං. ඛිජස්ස කොසො ආකරො ඛිජකොසො. කණ්ණෙ කරියතීති කණ්ණිකා, කණ්ණාලඬිකාරො, තංසදිසසණ්ඨානතාය කණ්ණිකා, පද්මාදිනං සමුහෙ ගහනෙ වනෙත්තත්ථො. සණ දානෙ, ඬො, සණ්ඩං, ‘‘සණ්ඩං පද්ධාදිසඬිසානෙ, ගොපතිමිහි පුමෙ හවෙ’’ති නානත්ථසඬිගහො.

688. ද්වයං පද්මකුමුදාදිසාමඤ්ඤෙ, තථා හි පද්මං මහොප්පලං සිතොප්පලමුච්චනෙ, ‘‘කුචලයං උප්පලඤ්ච, නිලමින්දීවරන්ති හි’’ඉති ඛ්‍යාඬි, ‘‘උප්පලඤ්ච කුචලයං, නිලමින්දීවරං මත’’න්ති භාගුරි ව, ‘‘රොමො සිති ව නිලො, කුචලයමින්දීවරඤ්ච නිලමිබුජ’’න්ති තු වරරුචි. ‘‘කුචලයදලසාමොප්‍යඬිගදධිති පරිධු සර’’න්ති මාලධි, මාධවො ව, තත්ත පුබ්බකමතමිහ නිස්සියනෙ. යදොවං කථමුප්පලසද්දෙන නිලුප්පලාදිස්ථෙව බුද්ධි, න පන මහොප්පලාදිමිහිති? වුච්චනෙ – සාමඤ්ඤෙපි ධඤ්ඤත්තෙ යථා ධඤ්ඤසද්දෙන කලමාදිස්ථෙව බුද්ධි, න පන මුග්ගාදිසු, ඵ්චමිහාපි. උපුබ්බො පා පානෙ, අලො, ද්විත්තං, උදකෙ ජලවතීති වා උප්පලං, යදාදි. කුයා පථවියා වලයං ඉව සොභාකරත්තා කුචලයං.

ද්වයං නිලුප්පලෙ. නිලවණ්ණෙ, අ, නිලං, ඉන්දනිති ඉන්දී, නදාදි, ඉන්දී ලක්ඛී, තස්සා වරං ඉන්දීවරං, ඉන්ද පරමිස්සරියෙ වා, ඊරො.

අස්මිං නිලුප්පලෙ සෙනෙ කුමුදං නාම. කුයං මොදනෙ කුමුදං, ණො. අස්ස පදුමාදිනො කන්දො සාලුකමුවිවනෙ. කං සුඛං දදාතීති කන්දො, කන්ද අවිභානො වා රොදනො ව. සල ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, උකො, දීසො, සාලුකං.

689. තිකං රත්තාරත්තසාමඤ්ඤෙ. කමලනො අඤ්ඤතරස්මිං ජලකුසුමෙ, න තු රත්තෙයෙව, සුගන්ධෙන යුත්තං සොගන්ධිකං. කස්ස භාරං ඉව සොභාකරත්තා කල්ලභාරං, ලාගමො, ද්විත්තඤ්ඤෙ. දකං සීතලං කරොතීති දකසීතලිකං.

ද්වයං සෙවාලෙ. උදකං සෙවතීති සෙවාලො, අලො, වකාරාගමො, ඉස්සෙ ව. නිලතීති නිලිකා, නිල වණ්ණෙ, ඉකො, නිලවණ්ණයොගනො වා නිලිකා, සෙවලොපි, ද්වයං පද්මයුත්තෙ දෙසෙ, පද්මසමුහෙ ව. නළිනී ව පඬිකජීනී විසිනී ව සරොජීනී පද්මිනීති පරියායා. “පද්මසණ්ඩං තදාකරෙ”ති හි පරියායං රතනමාලායං මාධවො, විසං සමං, තබ්බන්තතාය විසිනී, ඉනො, නදාදි. අම්බුජයොගනො, අම්බුජානං සමුහනො වා අම්බුජීනී.

690. තිලබ්භදයො සෙවාලො නාම. තත්ත්ව තිලබ්භජ්ජමාණං ජලසණ්ඨිතං නිලාදිවණ්ණයුත්තං තිලබ්භං නාම. සඬබ්බො නාම සපත්තො අප්පකණ්ඩො උබ්බපිධානාදිජ්ජමාණො සමුලො ඵකො සෙවාලවිසෙසො. පණකො නාම හමරසණ්ඨානො නිලවණ්ණො ඵකො සෙවාලවිසෙසො, පණ සඬබ්බානෙ, ඤ්චු, පණකො.

පානාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සකලබ්‍යාකරණමභාවනාසඬගඤ්ඤාණචාරිනා කච්ඡුඤ්ජරකෙසරිනා ධීමනා සිරිමභාවතුරඬගබ්බලෙන මභාමච්චෙන විරචිතායං අභිධානප්පදිපිකාවණ්ණනායං භූකණ්ඩවණ්ණනා සමත්තා.

3. සාමඤ්ඤකණ්ඩ

1. විසෙසායාධිනවග්ගවණ්ණනා

691. ඉහ වක්ඛමානෙ සාමඤ්ඤකණ්ඩෙ සාඨගොපාඨගෙහි අභිගඋපාඨගද්වයසහිතෙහි විසෙසායාධිනෙහි විසෙසායායත්තෙහි විසෙසනසද්දෙහි සොහනාදීහි සංකිණ්ණෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤවිජානියත්ථෙහි දබ්බක්‍රියාගුණාදීහි අනෙකත්ථෙහි සමයවණ්ණාදීහි අඛ්‍යයෙහි විරස්සමාදීහි ව කමා කමතො වග්ගා කථායත්තෙ, තෙ ව පුබ්බවග්ගසන්නිස්සයා, තථා හි සොහනාදයො දෙවමනුස්සාදීසු විසෙසනභාවෙන සම්බන්ධා, ක්‍රියාදයො තු තදාධාරතාය, සමයාදයො වාචකතාය, විරස්සමාදයො තංක්‍රියාවිසෙසනභාවෙන, තතොයෙව සාධාරණත්තා සාමඤ්ඤකණ්ඩමිදං.

692. ඉහ සත්ථෙ භියො රූපන්තරා ලිඛිගවිනිච්ඡයො, සො අත්‍රාපි වග්ගෙ භියො රූපන්තරායෙවාති විජ්ජපිපත්තිනිරාසත්ථං ඛ්‍යාපකන්‍යායමාහ “ගුණ”චවාදිනා. තස්සත්ථො – විසෙසනභූතා සබ්බෙ ගුණසද්දා, දබ්බසද්දා, ක්‍රියාසද්දා ව විසෙසායාධිනභාවෙන හෙතුන්‍යායෙව, න භියො රූපන්තරාපි විසෙසනසද්දෙන සමලිඛිගිතො සිද්ධන්ති, යථා – සොහනා ඉත්ථි, සොහනො පුරිසො, සොහනං චිත්තං.

693-696. සුභන්තං සොහනෙ. සුභ සොහනෙ, යු. රුව දිත්තියං, ඉරො. සාධ සංසිද්ධියං, උ. මනං තොසෙතීති මනුඤ්ඤං. ඤා පරිමාණතොසනනිසාමනෙසු, අන්තස්සුකාරො, මනං ආ භුසො තොසෙතීති වා මනුඤ්ඤං, තදා “මනො අඤ්ඤ”න්ති ඡෙදො, ආලොපො. වර ගතිහක්ඛනෙසු, ඡවු, වරති චිත්තමෙත්ථාති වාරු. සුට්ඨු දරියතෙ සුන්දරං, දර දාරණෙ. වග්ග ගමනෙ, උ, වග්ගු. මනො රමති අස්මිං. කමු ඉච්ඡායං, තො. භරති චිත්තං භාරී, ඡි. මන ඤාණෙ, ජු, මනො ජවති යස්මිං වා මඤ්ඡු, නලොපො. පියසීලයුත්තතාය පෙසලං, පියස්ස පෙ, ඊස්සත්තං. හදි කල්‍යාණෙ, දො. වා ගතියං, මො. කල සඨ්ඛ්‍යානෙ, යාණො. මනං අප්පෙති වඨ්ඨෙතීති මනාපං, මනො අප්පොති යස්මිත්ති වා මනාපං, ආප පාපුණනෙ, අපාදිපුබ්බො ව. ලහිතබ්බන්ති ලද්ධං, තො, සකත්ථෙ කො. සුභතීති සුභං, සුන්දරෙන සභාවෙන භවතීති වා සුභං.

පුඨිගවන්තං උත්තමෙ, උබ්බුතො අත්‍යත්ථං උත්තමො, උභසද්දතො උබ්බුතත්ථතො විසෙසත්ථෙ තමො, උග්ගතතමත්තා වා උත්තමො. වර පත්ථනායං, පවරො. ඉට්ඨපච්චයෙ වුඨ්ඨස්ස ඡාදෙසො, ඡෙට්ඨො. පකට්ඨං

මුඛං ආරම්භො අස්ස පමුඛො. නත්ථි උත්තරො උත්තමො යස්මා අනුත්තරො. පමුඛො ච අනුත්තරො වාති ද්වන්ද්වො. අපාදිපුබ්බෙ වරො. මුඛමිව මුඛො, ඉවත්ථෙ යො. පද්ධාතීති පධානං, යු. පමුඛභාවෙ තිට්ඨතීති පාමොක්ඛො, උභයත්‍රාපි වුඩ්ඪි. පකට්ඨං රාතීති පරං, ණො. “අග්ග”න්ති ජාතිතබ්බන්ති අග්ගඤ්ඤං, “අග්ග”න්ති පමානිතබ්බන්ති වා අග්ගඤ්ඤං. උත්තරො උත්තමසදිසො. පධානභාවං නීතං පණීතං, නී නයෙ, කම්මති ණො. පරං පච්චතීකං මාරෙතීති පරමං, පකට්ඨභාවෙ රමතීතිවා පරමං, ණො. ඉයිට්ඨෙයු පසත්ථස්ස, වුඩ්ඪස්ස ච සො, සෙයො, සෙට්ඨො ච, “ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ”ති ඉස්සෙ. ගාමං නෙතීති ගාමණී, “තස්සිලාදිසු ණි ත්වාපි වා”ති ණි, රස්සො, ගාමණී. සන්තතමතාය සත්තමො, සන්තතො තමො, සන්තස්ස ච සො. විසෙසියතෙති විසිට්ඨො, සිස විසෙසනෙ, තො. අර ගමනෙ, ණො, ඉකාරාගමො, අරියො. නත්ථි අග්ගො යස්මා නාගො, දීසාදි, ගලොපො ච. ඉ ගතියං, ඤ්චු, ඉස්සෙ, අලොපො ච, එකො, සදිසරහිතතාය වා එකිභාවෙ තිට්ඨතීති එකො, කො. උස්සාපෙති පච්චතීකෙති උසභො, උස දාහෙ, අභො. අජ ගමනෙ, අ, ජස්ස ගො, ද්විත්තං, අග්ගො. මුච මොචනෙ, භීනමජ්ඣමභාවෙහි මුච්චතීති මොක්ඛො, තො, තස්ස ඛො. මොක්ඛ මොචනෙ වා, අ. පධානභාවං ගච්ඡතීති පුඬගවො, යදාදි, පුක්ඛලොපායත්‍ර, පුස වුඩ්ඪිමිහි, අලො, සස්ස ඛො, අසරුපද්විත්තං. එතෙ චුත්තමාදයො සමාසගාපි අසමාසගාපි උත්තමත්ථවාචකා. අමරකොසෙ පන නාගොසහපුඬගවානං සමාසගත්තෙයෙව උත්තමත්ථවාචකතා චුත්තා, චුත්තඤ්ච –

“උත්තරස්මිං පදෙ ඛ්‍යග්ග-පුඬගවො’සහකුඤ්ජරා;

සීහසද්දලනාගාද්‍යා, පුමෙ සෙට්ඨත්ථගොවරා”ති [අමර 21.59].

තස්සත්ථො – ඛ්‍යග්ගාදයො කම්මධාරයසමාසෙ සති උත්තරපදිභූතා සෙට්ඨත්ථවිසයා පුබ්බපදස්ස සෙට්ඨත්ථවාචකා පුල්ලිඬගා ච භවන්ති, යථා “පුරිසඛ්‍යග්ගො, මුනිපුඬගවො”ඉච්චාදි. සීහාදයො, ආදිනා වරාහපුණ්ඩරිකධොරය්‍යොවීරාදයො ච සමාසගා කම්මධාරයසමාසෙ උත්තරපදිභූතා සෙට්ඨත්ථවාචකා පුමෙව භවන්ති, යථා “සකාසිභො, කචිකුඤ්ජරො, පුරිසසද්දලො, පුරිසවරාභො”ඉච්චාදි.

697. විත්තස්ස, අක්ඛිනො ච පිතිජනකං වත්ථු අඛ්‍යාසෙකං, අසෙවනඤ්ච නාම, න ඛ්‍යාසිඤ්චන්ති නක්ඛරන්ති නයනමනානි යස්මාති අඛ්‍යාසෙකං, අසෙවනඤ්ච, න ඛ්‍යාසිඤ්චන්ති ච යස්මිං ආගන්තුකභූතානි අඤ්ඤරසානීති වා අඛ්‍යාසෙකං, අසෙවනඤ්ච. ණො, යු ව.

ජක්කං ඉටියෙ වත්ථුම්භි. ඉච්ඡිතබ්බං, එසිතබ්බන්ති වා ඉටියං, ඉසු ඉච්ඡායං, ඉස ගවෙසනෙ ව, තො. සුභත්තං ගච්ඡති සුභගං, ක්වි. හදයෙ සාධු, හදයස්ස වා පියන්ති හජ්ජං, ණො, දන්තස්ස ලොපො, දාස්ස ජ්ජො. දයිතබ්බං ආදාතබ්බන්ති දයිතං, තො. වල්ල සංවරණෙ, කම්මනි අහො. පියායිතබ්බන්ති පියං, පී තප්පනකන්තිසු, ණොයා, රස්සාදි.

698. තිකං තුච්ඡෙ. තුව විනාසෙ, ජො. ඊච වියොජනසම්බජ්ඣනෙසු, සම්බජ්ඣනං මිස්සනං, තො, සකත්ථෙ කො. සුනස්ස හිතං සුඤ්ඤං, යො, නාස්ස ඤ්ඤො, සුන ගතියං වා, යො. ද්වයං අසාරෙ. එල නිජ්චත්තියං, උ, ගු වා. පුබ්බත්ත භොන්තො, අස්සෙ, චෙග්ගු.

තිකං පවිත්තෙ. මෙධ හිංසාසඬගමෙසු, මෙධියතෙ සඬගමියතෙ මෙජ්ඣං, ණොයා, කුස්ස කො, අසරුපද්විත්තං. පු පවනෙ, තො, දීසාදි. වුඩ්ඞාචාදෙසො, ඉකාරාගමො ව. ද්වයං අවිරද්ධෙ. න විරජ්ඣතීති අවිරද්ධො, රධ හිංසාපරාධාපගමනෙසු, තො. “ධස්සහෙහි ධස්ස චෙ”ති තස්ස ධො. පණ ඛාචාරාදිසු, ඤ්චු, විරද්ධචොභාරොන න පණාමෙතීති අපණ්ණකො.

699-701. ද්වයං ජාත්‍යාවාරාදිනා අනින්දිතෙ. උපුබ්බො, පපුබ්බො ව කස විලෙබ්බනෙ, හිංසායඤ්ච, තො, “සාදිසන්තපුච්ඡන්තප්පාදිහි ටියො”ති සහාදිඛාඤ්ජනෙන තස්ස ටියො.

ගාරස්භන්තං ජාත්‍යාවාරාදිනා නින්දිතෙ. නිහියතෙති නිහීනො, හා වාගෙ, ඉනො, දීසො. අපාදිපුබ්බෙ හීනො. ලම නින්දායං, ඤ්චු, ලාමකො. කිට ගතියං, පති නිපුබ්බො තු නින්දායං, යො, පතිකිටියං, නිකිටියඤ්ච. ඉත්තරසද්දො ලාමකත්ථවාචකො පාටිපදිකො, “ජාත්‍යාවාරාදිහි නිහීනොය”න්ති අවදිතබ්බොති අවජ්ජො, තබ්භාවත්ථො චෙත්ථ අකාරො. වද වියත්තියං වාචායං, ණොයා, දාස්ස ජ්ජො. කුච්ඡා සඤ්ජාතා අස්ස කුච්ඡිනො. අධොභාගෙ ජාතො අධමො, ඔස්සත්තං. උම නින්දායං, කම්මෙ අ, සකත්ථෙ කො, උස්සො, ඔමකො. ගරහිතබ්බොති ගාරස්භො, ගරහ නින්දායං, ණොයා, වණ්ණවිපරියයො.

ද්වයං මලයුත්තෙ. මලයුත්තත්තාය මලීනො, ඉනො, දීසො. අස්සත්ථායත්ථෙ ඊ, මසපච්චයෙ මලීමසො, කච්චරං, මලසිතමපි, කුච්ඡිතං වරතීති කච්චරං.

තිපාදං විපුලෙ. බ්‍රහ වුද්ධියං, රාජාදි, බ්‍රහා. මහ පුජායං, අන්තො. පුල මහත්තෙ, විපුලං. සල ගමනෙ, විසාලං, ණො. පථ සඬ්ඛායානෙ, උලො, අස්සු, පුචුලං, උම්භි පුචු. ගර සෙවනෙ, උ, ගරු. අර ගමනෙ, උ, අස්සු, උරු. තනු

විත්ථාරො, තො, ඉණ්ණාදෙසො, තස්ස ථො, අස්සි, අසරුපද්විත්තං, විත්ථිණ්ණං.

වයිරන්තං ථුලෙ. පී තප්පනකන්තිසු, ඉතො. ථුල පරිබුහනෙ, අ. පීධාතුතො ඊවරො, පීවරං. ලපච්චයෙ ථුල්ලං, රස්සාදි. වද වියත්තියං වාචායං, වදන්ති වයිරං, අරො, දස්ස යො. ථුලමුපච්චිතමංසවිපුලායතමංසාදි.

ද්වයං සන්තිවිතෙ. ආනිපුබ්බො වී වයෙ, කම්මෙ තො, ආචිතං, නිච්ඤ්ඤව.

702. සිලොකො සබ්බස්මිං. සරතීති සබ්බං, වො, රස්ස ව වො. සංපුබ්බො අසු බෙපනෙ, තො, සමත්තං, අථ වා සම තිම වෙකල්ලොය, තො, සමත්තං. න බියතීති අබ්ලං, ලො, අබ්ලං, නිබ්ලඤ්ඤ තථා. සක සත්තියං, අලො, කලාහි අවයවෙහි සහ වත්තතෙති වා සකලං. සෙසතො අවසිට්ඨතො නිග්ගතං නිස්සෙසං. කස ගමනෙ, ඉතො, ණත්තං, කසිණං. න සෙසං අවසිට්ඨං අසෙසං. අග්ගෙන සිබරෙන සඬිගතං සමග්ගං. කතෙ සමාසෙ පුබ්බනිපාතො අභිධානා. උභන පරිභානෙ, න උභනං අස්මිං අනුනකං, කො.

703. බහුලන්තං බහුත්තෙ, භාවෙති වඩ්ඨෙතීති භූරි, භූ සත්තායං, රි, භූරි, දීසාදි, රස්සන්තො, ඊම්හි භූරි, මෙධා. පහු සත්තියං, තො, උකාරාගමො, පපුබ්බො හු සත්තායං වා, රස්සො. පච්චි විත්ථාරො, උරො, පචුරං. හී භයෙ, භායති යස්මාති හීයො, ද්විත්තං. සම්පහොතිති සම්පහුලං, ලො. බහ වුඩ්ඨියං, උ, බහු. යෙභුයාසද්දො බහුලත්ථවාචකො පාටිපදිකො. බහු අත්ථෙ ලාභීති බහුලං.

ද්වයං බහිගතෙ. බහි ජාතං බාහිරං, ඉරණ.

704-706. යෙසං පදත්ථානං මත්තං පමාණං සතාදිතො පරං අධිකං භවති, තෙ පරොසතාදී. ආදිනා පරොසහස්සාදි. සතතො පරො පරොසතං. සහස්සතො පරො පරොසහස්සං, පරස්ස පුබ්බනිපාතො අභිධානා පරසද්දා ඕකාරාගමො. පඡ්ඡං අඡ්ඡෙ. පරිතො අත්තං ඛණ්ඩිතං පරිත්තං. සුබ තක්ඛියායං, තක්ඛියා සුබනං, උමො. සුච සොචනෙ වා. බුදු පිපාසායං, දො, බුද්දං. ථුච පසාදෙ, ණො. අල භුසනපරියත්තිතිවාරණෙසු, පො, ලස්ස පො, අඡ්ඡං. කිස තනුකරණෙ, ණො. තනු විත්ථාරො. වී වයෙ, උලො, ද්විත්තං, චුල්ලං, නිවෙ පන චුල්ලො. මා මානෙ, ඡදාදීහි තො. රස්සාදි, මත්තා, ඉත්ථියං. ලිස අඡ්ඡිභාවෙ, අ. ලු ඡෙදනෙ, ලුයතෙති ලවො, අ. අණ ගත්තත්ථො, උ. කණ සද්දෙ, අ, කණො. ලවාදීහි සහ කණො පුමෙ, චුත්තඤ්ඤ අමරකොසෙ “පුමෙ ලවලෙසකණාණවො”ති [අමර 21.62].

ඤ්ඤත්තං සමීපෙ. සඬගතා ආපො යස්මිං සමීපං, ආස්සී. පාදිතො යදාදිනා කටො, නිකටො, නත්ථි කටො ආවරණං එතස්සාති වා නිකටො. සදස්මා තො, ආසන්නො. කණ්ඨං සමීපං උපගතං උපකට්ඨො. “කණ්ඨො ගලෙ සන්නිට්ඨානෙ, සද්දෙ මදනපාදපෙ”ති හි නානත්ථසඬගහො, ඉධ පන කණ්ඨස්ස කට්ඨාදෙසො, ණලොපො වා. අභ්‍යාසීදතීති අභ්‍යාසො. “අභ්‍යාසො තු සමීපමිහි, පුමා අභ්‍යසනෙපි වෙ”ති [විත්තාමණිට්කා 21.67] රහසො. සහ අන්තෙන සන්නිකං, සකත්ථෙ ඉකො. විදුරපට්ඨකත්තො අවිදුරං. සඬගතං අන්තං සාමන්තං, සසද්දස්ස දීසො, නිග්ගහිතස්ස මො, සං නිපුබ්බොපි කට්ඨසද්දො සමීපත්ථොයෙවාති දස්සනත්ථං උදාහටං, කස විලෙබ්බෙන වා, තො, සන්නිකට්ඨං. අන්තිකභාවං උපගතං උපන්නිකං. සහ කාසෙන වත්තතෙ සකාසං, කාස දිත්තියං. අන්තයොගා අන්තිකං, ඉකො. ඤායතෙති ඤ්ඤත්තං, තො, සකාසසද්දෙන සනිඬසදෙසසවිධසමරියාදසවෙසාපි ගස්හන්ති. සහ නිඬෙන, සහ දෙසෙන, සහ විධාය, සහ මරියාදාය, සහ වෙසෙන වත්තතෙති විග්ගහො, බ්‍යුප්පත්තිනිමිත්තං, රුළුභිසද්දා පන එතෙ.

ද්වයං දුරමත්තෙ. දුක්ඛෙන අරති යං දුරං. විපපුබ්බො කට්ඨසද්දො දුරෙ, සකත්ථෙ කො, විප්පකට්ඨකං.

707. තිකං සනෙ, නත්ථි අන්තරං ඡිද්දං යස්ස. හනතිස්මා අ, හස්ස සො ව, සනං. සමු උපසමෙ, දො, සන්දං. පාදො විරලෙ. විරමතීති විරලං, අ, වණ්ණවිකාරො. පියො ලථො අප්පො යස්මිං පෙලවං, පියස්ස පෙ, පිලි ගමනෙ වා, අථො. තනු අප්පාදීසුපි.

ද්වයං දීසෙ. යන ආයතනෙ, ආයතං. ඉ ගමනෙ වා, තො, භූවාදි, ඉස්සෙ, එ අය, දීසාදි. දි බයෙ, සො, දීසාදි. තිකං වට්ටලෙ. නිග්ගතං තලං අස්මාති නිත්තලං. වට්ට වට්ටනෙ, වට්ටං, ලතාදි. උලපච්චයෙ වට්ටුලං.

708. උච්ඡින්නං උන්නතෙ. වී වයෙ, උච්චිනොතීති උච්චො, අ. උන්නමතීති උන්නතො. තුප් හිංසායං, එලනෙ ව, අ, තුඬිගො. උග්ගතං අග්ගං අස්ස උදග්ගො. උද්ධං සිතො උච්ඡිනො, සි සෙවායං, තො, සස්ස ඡො, අසරුපද්විත්තං, උච්ඡිනො. පංසුපි, පකට්ඨො අංසු දිත්ති යස්ස පංසු.

තිකං වාමනෙ. උද්ධං න අඤ්චතීති නිචො, අඤ්ච ගමනෙ, ණො, අකාරඤ්ඤාරානං ලොපො, නිසද්දො අත්‍ර නිසෙධෙ. රස සද්දෙ, සො, රස්සො. වා ගමනෙ, මනො, වාමනො.

තිකං උපුමිහි. න ජිමිහං කුටිලං අජිමිහං. තස්මිං අවඬිකතාය පකට්ඨො ගුණො යස්ස පගුණො. අප් ගමනෙ, උ, අස්සු, උපු.

709. ඡක්කං වඩ්ඤ්ඤං. අලධාතුමිහා අරො, භුත්තං. වෙල ගමනෙ, තො, ද්විත්තාදි, විරූපෙන ඉලයතිති වා වෙල්ලිතං, තො, ඉල ගමනෙ. වඩ්ඤ්ඤං කොට්ඨො, අ. කුට ඡෙදනෙ, ඉලො, කුට කොට්ඨො වා. හා වාගෙ, කත්තරි මො, ද්විත්තං, වණ්ණවිපරියයාදි, ජම්භං. කුඤ්ඤං කොට්ඨො, තො. වක්කම්පි, වක්ක ගමනෙ.

පඤ්ඤං ධුට්ඨං. ධු ගතිපෙරියෙසු, අ, උවාදෙසො. සස්සනෙ නිව්චෙ හවො සස්සනො. නිව්චො චුත්තො [අභිධානපදපිටකාටිකා]. සදා කාලෙ හවො සදාතනො. සනසද්දො නිව්චත්ථො සත්තමාන්තො නිපාතො, සනංසද්දො වා [අභිධානපදපිටකාටිකා], තත්ත හවො සනත්තනො, උභයත්තාපි හවත්ථෙ තනො, පුබ්බෙ නිග්ගහිතාගමො.

710. ඵකෙනෙව හාවාදිරූපෙන කාලස්ස ඛ්‍යාපකො නිබ්බානාකාසාදිකුට්ඨොති පකාසිතො. මායානිව්චලයන්තාදීසු කුටං වක්ඛති [අභිධානපදපිටකාටිකා]. නිව්චලො තිට්ඨතිති කුට්ඨො, පබ්බතො, කුට්ඨො විය සදා තිට්ඨතිති කුට්ඨො.

ද්වයං ලහුකෙ. ලඬ්ඤ්ඤං ගති සොසනෙසු, උ, සස්ස හත්තං, නිග්ගහිතලොපො, ලහු, ලහුපි. සංපුබ්බෙ, සත්ථිකකපච්චයෙ ව සල්ලහුකං. තිකං සඬ්ඛ්‍යානෙ. ඛ්‍යා කථනෙ. ගණ සඬ්ඛ්‍යානෙ. මා පරිමාණෙ, සබ්බත්තං තො.

711. තිකං තිබ්බෙණ. තිජ නිසානෙ, හො, වණ්ණවිකාරො, තිණ්හං. තිජ නිසානෙ, ඉතො, ජස්ස ඛො, ණත්තං, තිබ්බෙණ. තිජතොයෙව වො, ජස්ස වො, ඛත්තං, තිබ්බං. තිකං වණ්ඤෙ. වණ්ඤං කොපෙ, වණ්ඤං. උජ්ජ ඛලපාලනෙසු, අ, ජ්ජස්ස ග්ගො, උග්ගං. බර විනාසෙ, අ, බරං.

වතුක්කං ජඩ්ගමෙ. ගමු ගමනෙ, ද්විත්තාදි, ජඩ්ගමං. වර ගමනෙ, අ, වරං. තසති වලතිති තසං, තස උබ්බෙගෙ, උබ්බෙගො හයං, වලනඤ්ඤං. වරහිස්මා වරො, මජ්ඣෙ දිසො, වරාවරං, අභිභාසන්තෙ වා රාගමො, වරාවරං, සබ්බත්තං අපච්චයො. ඉඬ්ගම්පි, ඉඬ්ගතිති ඉඬ්ගො, ඉඬ්ග ගමනෙ.

712-713. ද්වයං වලනමත්තෙ. කම්ප වලනෙ. වල කම්පනෙ, සබ්බත්තං කත්තරි යු.

ද්වයං අධිකෙ. අතිරිච්චතිති අතිරිත්තො, රිච්ච වියොජනසම්පට්ඨිජනගතිසු, තො, භුජාදි. අධි ඵති ගච්ඡතිති අධිකො, ඉ ගමනෙ, කො.

ජඩිගමා පාණිතො අඤ්ඤො ටාවරො නාම, තිට්ඨතීති ටාවරො, යා ගතිනිවත්තියං, චරො, චණ්ණවිකාරො, ටාවරො, යාවරොපිත්තොකෙ.

චතුක්කං ලොලෙ. ලොල උම්මාදනෙ. චල කම්පනෙ, ද්විත්තාදි, චඤ්චලං. කර ජලචනතරණසු, තරං ලාතීති තරලං, එතෙ චලනමත්තෙපි.

චතුක්කං පුරාණෙ. පුරෙ හවො පුරාණො, යදාදිනා නපච්චයො, ණත්තං. පුරා හවො පුරාතනො, තනපච්චයො. සනංසද්දො ඉහ සත්තමාන්තො පුරාණත්ථෙ නිපාතො. තත්ත හවො සනත්තනො, පුබ්බෙ විය සනංසද්දො වා, තත්තාපි පුබ්බෙ විය නිග්ගහිතාගමො. වීරංසද්දො නිපාතො සත්තමාන්තො පුරාණත්ථො ඉහ ගය්හතෙ, තත්ත හවො වීරත්තනො. නිග්ගහිතලොපො වීරකාලාදිසු.

චතුක්කං අභිනවෙ. පතිතො අග්ගො යස්ස පච්චග්ගො, ගස්ස සො, බහුකො වා අග්ගො යස්ස පච්චග්ගො, අනෙකත්ථත්තා හි උපසග්ගනිපාතානං බහුකත්ථො එත්ථ පතිසද්දො. නවසද්දාසකත්ථෙ තනො, නවස්ස නුභාවො ව. නවො එව අභිනවො, නු ථුතියං, අ, නවො.

714-715. පඤ්චකං කක්ඛලෙ. කන්තතීති කුරුරං, ඌරො, කන්තස්ස ච කුරාදෙසො, කර හිංසායං වා, ඌරො, අස්සු. කය කිච්ඡජීවනෙ, මුද්ධජද්ධතියන්තො ධාතු, ඉතො, චණ්ණවිපරියයෙ කථිතන්තිපි. දල විදාරණෙ, හො, ලත්තං, බහ වුද්ධිමිති වා, බස්ස දො, ලන්තො ව, දළ්භං දහ භස්මිකරණෙ වා, අ, ලන්තො ව. නිට්ඨාතීති නිට්ඨුරං, යා ගතිනිවත්තියං, උරො. කක්ඛ භසනෙ, අලො, ලත්තං. කයොරං, ජරයං, මුත්තිමං, මුත්තමිපි, කය කිච්ඡජීවනෙ, ඔරො. ජර ජීරණෙ, භූවාදි, යො. මුත්ති කථිතාං, තංයොගා මුත්තිමං. අපච්චයෙ මුත්තං.

සත්තකං අන්තෙ. අම ගමනෙ, තො, අන්තො, අනිත්ථි. පරිපුබ්බො පරියන්තො. පපුබ්බො පන්තො. පච්ඡා හවො පච්ඡිමො. අන්තෙ හවො අන්තිමො, ඉමො. ජසනෙ සාධු ජීසඤ්ඤං, යො, අස්සි. චරතිස්මා ඉමො. චරිමං, චරසද්දා වා ඉමො.

චතුක්කං පයමෙ. පුබ්බ පුරණෙ, අ. අග්ගං සෙට්ඨෙපි වුත්තං. පය වියත්තියං වාචායං, අමො, පථ සඨිබ්බානෙ වා, අමො, චණ්ණවිකාරො, පයමං, පථමන්තිපි. ආදියතෙ පයමං ගණ්ඨියතෙති ආදි, ඉ, පුමෙ, සොසද්දො ආදිස්ස පුල්ලිඨිගත්තජොතකො, පුරිමං, පුරත්ථාපි, හවත්ථෙ ඉමත්ථා.

ද්වයං අනුච්ඡවිකෙ. පටිග්ගහිතො රූපො පතිරූපො. ඡවියා අනුරූපං අනුච්ඡවිකං, සකත්ථෙට්ඨෙ කො.

ද්වයං නිරත්ථකෙ. මුහ වෙච්ඡත්තෙ, අ, හස්ස සො. නත්ථි අත්ථො යස්ස, සකත්ථෙට්ඨෙ කො.

716. ද්වයං පාකට්ඨෙ. විසිට්ඨො අත්තා යස්ස ඛාත්තං. පුට්ඨ පකාසනෙ, පුට්ඨ විකාසනෙ වා.

තිකං මුදුමිහි. මුදු මොදනෙ, උ, මුදු සංසග්ගෙ වා. සොහනං කුමාරං කන්ති යස්ස. කු සද්දෙ, අලො, මත්තො ව.

ද්වයං ඉන්ද්‍රියග්ගය්ගෙ. අක්ඛං ඉන්ද්‍රියං පතිගතං නිස්සිතං, අක්ඛෙන වා පතිගතං පච්චක්ඛං, කතෙ සමාසෙ පතිසද්දස්ස පුබ්බනිපාතො අභිධානතො. ඉන්ද්‍රියං චක්ඛාදිකං, තෙන ගය්හං ඉන්ද්‍රියග්ගය්ගං.

ද්වයං අපච්චක්ඛෙ. පච්චක්ඛවිපරිතං අපච්චක්ඛං, පරමාණ්වාදි. ඉන්ද්‍රියං අතික්කන්තං අතින්ද්‍රියං.

717. චතුක්කං අඤ්ඤත්ථෙ. ඉතරසද්දො පාටිපදිකො අඤ්ඤත්ථවාචකො, ඉදංසද්දා වා තරො අඤ්ඤත්ථෙ, දංලොපො ව. අඤ්ඤසද්දා සකත්ථෙ තරො. එකො සෙට්ඨෙපි චුත්තො. අඤ්ඤසද්දො පාටිපදිකො හින්තත්ථො, න ඤායතෙති වා අඤ්ඤො.

තිකං නානප්පකාරෙ. ඛහවො විධා පකාරා අස්ස ඛහුවිධො. විචිත්තා විධා යස්ස විචිධො.

ද්වයං අනිචාරිතෙ. නත්ථි ඛාධො නිසෙධො යස්ස අඛාධං. නත්ථි අග්ගලං අස්ස.

718. චතුක්කං අසහායෙ. අසහායත්ථෙ එකතො ආකී, චිවො, කො ව, එකාකී, එකචිවො. අඤ්ඤත්ථෙපි එකතො චුත්තො. සමා තුලාත්ථා.

අනෙකසම්බන්ධිති සාධාරණාදිද්වයං. සහ ආධාරණෙන චත්තතිති සාධාරණං, යදාදි, ථියං සාධාරණි, සාධාරණා ව. සමානමෙව සාමඤ්ඤං, යො, සාමඤ්ඤා ඉත්ථියං.

ද්වයං අප්පාවකාසෙ. සම්බාධතෙ අස්මිං, රො. සංසද්දා කට්ඨො, යදාදි, සඬ්ඝට්ඨං, සහ ආවරණෙන චත්තතිති වා සඬ්ඝට්ඨං, සහත්ථො සංසද්දො.

719. වාමං කළෙවරං වාමකායො සබ්බං නාම. “සබ්බං වාමෙ ච දක්ඛිණෙ”ති [විත්තාමණිට්කා 21.84] හි අජයො, සච ගතියං, යො. දක්ඛිණං කළෙවරං අපසබ්බං, සබ්බතො අපගතං අපසබ්බං.

ද්වයං විපරිතෙ. පටිකුලති ආවරතීති පටිකුලං, කුල ආවරණෙ. අපසබ්බං දක්ඛිණෙපි වුත්තං.

දුරධිගමන්තො පථං ගහනං, යථා — ගහනමෙතං සත්ථං, දුබ්බිවෙකම්චිචත්ථො. ගච්ඡන්තං හන්තීති ගහනං, ගහණම්පි, යදාදි. කල ගමනෙ, ඉලො, කලිං ලාභීති වා කලිලං.

720-721. ද්වයං බහුජපකාරෙ. උච්චඤ්ච තං අච්චඤ්චෙති උච්චාවචං, කම්මධාරයො. බහවො හෙදා අස්ස.

තිකං ජනාදිනිරන්තරගතෙ. සඬක සඬකායං, තො. කීර පක්ඛෙපවික්ඛිපනෙසු, තො, ඉණ්ණාදෙසො. සඬක සඬකායං, උලො, සඬකුලං, සංපුබ්බො කුල සන්තානෙ වා, රො.

සිලොකො ඡෙකෙ. කතො අභ්‍යාසිතො හත්ථො පදත්ථො යෙන කතහත්ථො. කුස සිලෙසනෙ, අලො. පකට්ඨා වීණා අස්ස. අභිජානාති අභිඤ්ඤො. සික්ඛ විජ්ජොපාදානෙ, තො. පුණ කම්මති සුහෙ, රො. පට ගමනෙ, උ. ඡිදි ද්විධාකරණෙ, කත්තරි අ, දස්ස කො. චත යාවනෙ, උරො. දල දිත්තියං, බො, ලස්ස කො, දක්ඛ වුඬ්ඪියං වා, අ, දක්ඛ වුඬ්ඪිහිංසාගතිසිසෙසු වා. පිස හිංසාබලදානනිකතනෙසු, අලො, පෙසලො. කතමුබො, කතීපි, කතසද්දො අභ්‍යාසිතත්ථො, කතං අබ්‍යාසිතං මුඛං උපායො අනෙතාති කතමුබො. කතං අස්සත්ථිති කතී.

සත්තකං බාලෙ. බල පාණනෙ, බලතීති බාලො, අස්සාසිතපස්සාසිතමත්තෙන ජීවති, න පඤ්ඤාජීවිතෙනාත්තත්ථො. දා කුච්ඡායං ගතියං වා, තු, ද්විත්තං, රස්සාදි. ජල ධඤ්ඤෙ, අ, ලත්තං. මුහ වෙච්චිත්තෙ, ලො, වණ්ණවිපරියයො, මුල්ලො. මන්ද ජලත්තෙ. බාලයයොගා බාලිසො, ඉසො. අඤ්ඤො, යථාජාතොපි, න ජානාතීති අඤ්ඤො. යාදිසො ජාතො විවෙකො යථාජාතො.

722. තිකං භාග්‍යසම්පත්තෙ. පුඤ්ඤං, සුකතඤ්ච යස්මිං අත්ථි පුඤ්ඤවා, සුකතී, චන්තු, ඊ ව. ධනං ගහණං ලද්දොති ධඤ්ඤො, යො. ද්වයං මහාවිරියෙ. මහාධිති මහාවිරියො. ද්වයං මහිවිජෙ. මහාසයොපි.

ද්වයං බහුලහදයෙ, පසත්ථහදයෙ ව. හදයං බහුලං, පසත්ථඤ්ඤ ව යස්ස හද්ධි,
හදයාලු ව, තබ්බහුලෙ ඊ, ආලු ව, සුහදයොපි.

723. ද්වයං හට්ඨවිත්තෙ. “භාසමනො විකුබ්බානො, පමානො
හට්ඨමානසො”ති [අමර 21.7] අමරසීනො. ද්වයං දුම්මනෙ. දුට්ඨං, දුක්ඛිතං
වා මනො යස්ස. විරූපං මනො යස්ස. අන්තමනොපි.

චතුක්කං බහුප්පදෙ. යාවකානං වදං වචනං ජානාතීති වදානියො, වදඤ්ඤ
ව, ඉයො, රූ ව, පුබ්බත්‍රඤ්ඤස්ස නාදෙසො, මජ්ඣදීපො ව. දානෙ සොණ්ඩො
පසුතො. සොණ්ඩසද්දොත්‍ර මජ්ජමදෙත්‍රොකෙ, ථුලලක්ඛොප්පාත්‍ර, දානත්ථං
ථුලං ලක්ඛං අස්ස.

724. සිලොකො පාකට්ඨත්තෙ. බ්‍යා පකාසනෙ, තො. පතිපුබ්බො ඉ
ගමනෙ, තො. අභිමුඛං එතීති පතීතො. ඤා අවබොධනෙ, තො, පඤ්ඤානො,
අභිඤ්ඤානො ව. පථ බ්‍යානෙ. සු ගතිබුද්ධිසු, තො, සුතො, විස්සුතො ව, සු
සවනෙ වා, කම්මෙ තො. විද ඤාණෙ, විදිතො. සිදු සංරාධෙ, තො, සිධ
සංසිද්ධියං වා. කට ගතියං, දස්සනං කට්ඨිති පාකට්ඨො, උපසග්ගස්ස දීපො.

725. තිපාදං ඉස්සරෙ. ඊස ඉස්සරියෙ, ඊසතීති ඉස්සරො, අරො, රස්සාදි,
ද්විත්තං. නී නයෙ, ඤ්චු, නායකො. සං ධනං අස්සත්ථිති සාමී, දීසාදි,
රස්සන්තෙ සාමිපි. පා රක්ඛණෙ,ති, රස්සාදි, පති. අධිපුබ්බෙ අධිපති. ඊස
ඉස්සරියෙ, අ, ඊසො. පභවතීති පභු, උ, පභූපි. අය ගමනෙ, යො, අයොයා.
අධිපාතීති අධිපො, රො. අධිභවතීති අධිභු, ක්ථි. නී නයෙ, රිතු, නෙතා.

තිකං බහුධනෙ. ඉහං අරහතීති ඉබ්බො, වො, වණ්ණවිපරියයො. කෙ
විත්තායං, අ, අජ්ඣායති ධනං අභිචො, කඤ්ඤ චො, අසරූපද්විත්තං, රස්සාදි
ව. ධනා අතිසයෙ ඊ, ධනී.

726. ද්වයං දක්ඛිණෙය්‍යො. දානං පටිග්ගණ්හිතුං අරහතීති දානාරහො,
දක්ඛ චුද්ධියං, සීසත්ථෙ ව, දක්ඛන්ති හොගසම්පදාදිහි යාය, සා දක්ඛිණො,
ඉණො, තං අරහතීති දක්ඛිණෙය්‍යො.

ද්වයං ස්නෙහවති. සිනිහ පිතියං, ධො, හස්ස දො, සිනිද්ධො, වච්ඡො
සිනෙහො යස්සත්ථි වච්ඡලො, ලො.

පමාණිකො පරික්ඛකො, පරික්ඛනෙ අවධාරයනෙ පමාණෙහි අත්ථන්ති
පරික්ඛකො, ඉක්ඛ දස්සනඤ්ඤෙසු, ඤ්චු. කාරණං ජානාතීති කාරණිකො,
ඉකො.

ද්වයං ආසත්තෙ. සන්ඡ සඬගෙ, තො. තං තං චත්ථු පරං පධානං අස්ස තප්පරො.

727. තිකං කාරුණිකෙ. කරුණා සීලං අස්ස කාරුණිකො. දයා කරුණා යස්සත්ථි දයාලු, ආලු. දුක්ඛිතෙසු සුථිථු රමනීති සුරතො, උපසග්ගස්ස දීඝතා.

ඉට්ඨත්ථෙ අභිමතප්පයොජනෙ උය්‍යුතො පුග්ගලො උස්සුකො නාම, උට්ඨානං සුථිථු කායනීති උස්සුකො, භසාදානුට්ඨෙයං.

යො ආලසායාවසාදිහි අනුතිට්ඨති, සො දීඝසුත්තො, දීඝඤ්ච තං සුත්තඤ්ච, තමිච චරතීති දීඝසුත්තං, දීඝසුත්තපරියන්තිකං කාරියං කරොතීති දීඝසුත්තො. විරෙන ක්‍රියානුට්ඨානං අස්ස.

728. ද්වයං පරායත්තෙ, පරස්මිං, පරෙන වා අධිනො පරාධිනො, අක්කන්තා සකත්ථෙ ඉතො යදාදිනා. පරතන්තො, පරවා, අත්තවාපි [නාථවා (අමර 21.26)], තත්තයතීති තන්තො, තත්ත කුටුම්භධාරණෙ, අ, පරො තන්තො නියාමකො යස්ස. පරො සෙට්ඨො නායකො, අත්තා ච අත්ථිති පරවා, අත්තවා ච, චත්තු.

ආයත්තතාමත්තෙ චතුක්කං. යන පයතනෙ, ආපුබ්බො අවසීභාවෙ, තො. අන්තෙන සමිපෙන සහාති සන්තකො, සකත්ථෙ කො. පරිග්ගය්හනෙ “සක”න්ති කරියතෙති පරිග්ගහො. අධිගතො ඉතො පභූ යෙනාති අධිනො.

සෙන අත්තනා ඊරිතං සීලං අස්සාති සෙරී, තස්මිං සෙරිති ච සච්ඡන්දො චත්තති, සස්ස අත්තනො ඡන්දො යස්සත්ථිති සච්ඡන්දො, අ. සචසො, සයංවසී, නිරවග්ගහොපි.

729. ගුණදොසෙ අනිසම්ම අනුපපරික්ඛිත්වා යො කරොති, සො ඡම්මො, ඡම අදනෙ, මො.

ද්වයං අතිතණ්හෙ. ලුහ ලොහෙ, අ, ද්විත්තං, භස්ස පො, ලොලුපො, ලොලුහොපි.

තිකං ලුද්ධෙ. ගිධ අභිකඬ්ඛායං, තො. ලුහ ගිද්ධියං, තො. ලොල උම්මාදනෙ, අ, ලොලො. අථ මහාතණ්හාතිතණ්හගිද්ධානං කො හෙදො? මහාතණ්හො නානාරම්මණං ඉච්ඡති, අතිතණ්හො එකස්මිම්පි ආරම්මණෙ අනෙකචාරං, අධිකඤ්ච තසති, ගිද්ධො පන උභයථාපිති අයමෙතෙසං විසෙසො.

යො ක්‍රියාසු මන්දො, සො කුණ්ඨො, කුණ්ඨ පටිඝාතෙ, ආලසො ච, අ.

730. පඤ්චකං කාමකෙ. කමු ඉච්ඡායං, වුරාදි, රිතු, කාමයිතා, කාරිතලොපෙ කමිතා. යුමහි කාමනො, කමනොපි. ණිපච්චයෙ කාමී, ණුකපච්චයෙ කාමුකො, අනුකො, අභිකොපානු, අනුකාමයනෙ අනුකො, ක්චි. අභිකාමයනෙ අභිකො, ක්චි. අතිකොපි.

ද්වයං මත්තෙ. සුණ්ඩා සුරා, තත්තු කුසලො සොණ්ඩො, පානාගාරං වා සුණ්ඩා, තත්තු භවො, යිතං වා සොණ්ඩො. මද උමිමාදෙ, තො. උක්කටො, බිවොපි, මදෙන උද්ධතො උක්කටො, යදාදිනා උතො කටො මත්තත්ථෙ [පාණිනි 5.2.29]. බිව මදෙ, අ.

තිකං වචනකාරිනි. පවත්තිනිවත්තිසු විධාතුං සකොයා විධෙයොයා, ඉයොයා. ආදෙසිතං, ආදරෙන වා සුණොතිති අස්සවො, රස්සාදි, අ. සුන්දරං වවො ආවරියාදිතං එතස්මිං හෙතුභූතෙති සුබ්බවො. විනයග්ගාහිපි, විනයං විධිපටිසෙධවචනං ගහෙතුං සිලො විනයග්ගාහී.

731. තඬ්ඛණුප්පත්තිඤාණං පටිභා, තාය යුත්තො පගබ්භො, සීසමෙව ගබ්භතීති පගබ්භො, ගබ්භ ධාරණෙ.

තිකං භීරුකෙ. භී භයං සිලො යස්ස භීසිලො. භායතීති භීරු, භී භයෙ, රු. රුකපච්චයෙ භීරුකො, සකත්ථෙ වා කො.

ද්වයං අසුරෙ. න වීරො සුරො අවීරො. කුච්ඡිතතරත්තා කාතරො, කුස්ස කාදෙසො.

ද්වයං හිංසාසිලෙ, හනනසිලො හිංසාසිලො, සාතුකො, උකො, හනස්ස සාතො. සරාරු, හිංසොපි.

732. තිකං කොධයුත්තෙ. කුධ කොපෙ, කුජ්ඣනසිලො කොධනො, යු. දුස දොසෙ, දොසනො, පටිසො, යු. කුප කොපෙ, කුපතීති කොපී, ණි. අමරිසනොපි, නත්ථි මරිසනං බමා අස්ස අමරිසනො, මරිස අසහනෙ.

ද්වයං අධිකකොධයුත්තෙ. චණ්ඩතෙති චණ්ඩො, අ. චණ්ඩ කොපෙ. අතිරෙකං කුජ්ඣතීති අච්චන්තකොධනො. අච්චන්තකොපනොපි, තදා කුපතො යු.

පඤ්චකං ඛන්තියුත්තෙ. සහ බමනෙ, යු. බමු සහනෙ, යු. තුමහි ඛන්තා, සත්ථාදි. තිතික්ඛා යස්සත්ථිති තිතික්ඛවා. මන්තුමහි ඛන්තිමා, සවිහත්තිස්ස න්තුස්ස ආ.

733. ද්වයං සද්ධායුත්තෙ. හි පදපුරුණෙ. සද්ධා යස්සත්ථිති සද්ධාලු. සද්ධා රතනත්තයාදීසු පසාදො, තණ්හා, ආදරො ව. ද්වයං ධජයුත්තෙ. විහතෙ ව පටාකායං, ධජො සොචෙ ව සොණ්ඩිකෙ, සොචො පුල්ලිඬිගං.

ද්වයං නිද්දාසිලෙ. නිද්දා එව සිලං යස්ස සො නිද්දාසිලො. ද්වයං පභායුත්තෙ. භා දිත්තිමිහි, සරපච්චයො, රස්සාදි, ද්විත්තඤ්ච, භස්සරො, භාසා රති යස්සාති වා භස්සරො, රස්සාදි එව. සස්ස ද්විත්තාභාවෙ භාසුරො, අස්සු, භාස දිත්තියං වා, උරො, අථ වා ද්වයං බහුකථායුත්තෙ, භාසාසු සබ්බාසු බහුසු කථාසු රමතීති භස්සරො, ක්වි, භාසතීති වා භස්සරො, අරො, රස්සාදි, ද්විත්තඤ්ච, භාසාසු රමතීති වා භාසරො, ක්වි, මජ්ඣරස්සො, භාසතීති වා භාසරො, අරො, ඉමස්මිං පක්ඛෙ අස්සුත්තාභාවො.

734. තිකං නග්ගෙ. න ගච්ඡතීති නග්ගො, ද්විත්තං, ලග්ග සඬ්ගෙ වා, නත්තං, නජි ලජ්ඣි බිලෙ වා, ණො, ජස්ස ගො, ද්විත්තං. දිසා එව අම්බරං වත්ථං එතස්ස, න පකතිවත්ථන්ති දිගම්බරො. සස්ස ගො. නත්ථි වත්ථං එතස්ස, අථ වා දිගම්බරා වත්ථා, අඤ්ඤතිත්ථිකො අවත්ථො වාති එතෙ ද්වෙ නග්ගො නාම, නග්ගා නාමාති වා, “තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො, සත්ත පකරණානි අභිධම්මො නාමා”ත්තයාදීසු විය සඤ්ඤාසඤ්ඤීසද්දානං වචනභෙදස්සාපි සම්භවතො. නග්ගො ව නග්ගො ව නග්ගා, පුරිමස්මිං පක්ඛෙ පන සාමඤ්ඤතාය එකවචනනිද්දෙසො.

ද්වයං භක්ඛකෙ. සස අදනෙ, මරො, සස්මරො. භක්ඛ අදනෙ, ණ්චු.

වත්තුං සොතුඤ්ච අකුසලො, වචනෙ සවනෙ ච අකුසලො ඵලමුගො නාම, ඵලො බධිරො, මුගො අවචනො, කම්මධාරයො, සංයෙපි ඵලමුගො.

735. මුඛරාදයො තයො අප්පියවාදිනි. වාක්ඛාවාකෙසු මුඛං අස්සත්ථි, නින්දායං රො. නින්දිතං මුඛං යස්ස දුම්මුඛො. අබද්ධං අනග්ගලං මුඛං යස්ස අබද්ධමුඛො.

බහු ව ගාරය්භඤ්ච වචො යස්ස සො වාචාලො නාම. කුච්ඡිතා වාචා අස්ස සන්තීති වාචාලො, නින්දායං ලො.

ද්වයං සුවචනෙ. වදනීති වත්තා, පසංසායං තු. වදනීති වදො. සො පදපුරුණෙ.

736. තිකං අත්තනියෙ. නෙතබ්බොති නියො, නියො එව නිජො, නී නයෙ, ණොයා, යස්ස ජො, සම්පෙ ජායතීති වා නිජො. සස්ස අත්තනො අයං සකො,

ඉදමත්ථෙ කො, සො ඵච වා සකො, සස්සායං සකො, ණො. අත්තනි ජාතො අත්තනියො, අනියො.

තිකං අච්ඡරියෙ. විපුබ්බො මහ පුජායං, භූවාදි, ණොයා, මන්තලොපො, විම්භයො. ආපුබ්බො වර ගතිභක්ඛනෙසු, අ, වරස්ස ච්ඡරියො, රස්සාදි ව, අච්ඡරියො. න භවිත්ථාති අබ්භුතො, අසරුපද්විත්තං, රස්සො ව, අභූතොපි [සද්දනීතිපදමාලායං 340.1 පිටියෙසු පස්සිතබ්බං].

සොකාදිහි ඉතිකත්තබ්බතාපටිපත්තිසුඤ්ඤො විහත්ථො, බ්‍යාකුලො ව. වික්ඛිත්තො භත්ථො යස්ස විහත්ථො. කුල සඬ්ඛ්‍යානෙ විආපුබ්බො.

කතසන්තාහො වධුද්‍යාතො හන්තුමුද්‍යාතො උය්‍යුතො ආතතායී නාම. “වධුය්‍යුත්තො”තිපි පායො. ආපුබ්බො තා පාලනෙ, ණි, ද්විත්තං, ආකාරන්තානමායො, ආතතායී.

737. සීසච්ඡෙජ්ජමිහි සීසච්ඡෙදාරහෙ වජ්ඣො. හන්තබ්බොති වජ්ඣො, හන හිංසායං, ණොයා, හනස්ස වධො, කුස්ස ඤො. අසරුපද්විත්තං, වජ්ඣො.

තිකං වක්කාසයෙ. නිකන්තතීති නිකතො, කන්ත ඡෙදනෙ, අ, නලොපො. සඨ කෙතවෙ, අ. නත්ථි උජුතා යස්ස අනුජු.

තිකං හෙදකාරකෙ. සුව පෙසුඤ්ඤ, ණ්වු. පිසි සඤ්චුණ්ණනෙ, පිසි අවයවෙ වා, පිසතීති පිසුණො, යදාදිනා උනො, ණත්තං. කණ්ණෙ ජපතීති, අලුත්තසමාසො, අරුචිතබ්බරොවකෙපි කණ්ණෙජපො.

ද්වයං පහරණසිලෙ. ධුබ්බි හිංසායං, තො, භූජාදි. වඤ්චයනෙ විජ්ජලපතෙති වඤ්චකො, වඤ්ච ගමනෙ.

738. අරියාසාමඤ්ඤෙන ව බාලපුරිසස්ස ලක්ඛණමාහ. හි පදපුරණෙ. යො පුරිසො යො ජනො, ජනපරියායො වෙන්ථ පුරිසසද්දො “ද්වෙ මහාපුරිසා අභිනික්ඛන්තා”ත්‍යාදීසු විය, අනිසම්ම අනුපපරික්ඛිත්වා වධබන්ධනාදිකිච්චං කරොති, සො බලු ඵකන්තො “වපලො”ති විඤ්ඤෙයොයා, කස්මා? අවිනිච්ඡිතකාරිත්තා සම්මා අවිනිච්ඡිතස්ස කාරියස්ස කරණසිලත්තා. වප කක්කරණෙ, වප සන්තානෙ වා, අලො, වපලො.

739. චතුක්කං කදරියෙ. කුච්ඡිතං දදාතීති බුද්දො, දො, කස්ස බො, අදානසිලතාය සම්පරායෙසු බුද්දං බුභුක්ඛිස්සාමීති වා බුද්දො, බුදු බුභුක්ඛායං, දො අනාගතත්ථෙ. පරානුපභොගෙන අත්ථසඤ්චයසිලත්තා කුච්ඡිතො අරියො

අත්ථපති කදරියො, අදායකත්තා කුච්ඡිතං යානං අරතීති වා කදරියො, ඉයො. දානාදිසු නමනාභාවෙන ථද්ධෙන මච්ඡෙරයුත්තවිත්තෙන සහිතතාය ථද්ධමච්ඡරී, ඊ. කුච්ඡිතො පණො යස්ස කපණො, කිපවානො, මිතප්පවොපි. කුච්ඡිතං පවානොති දුතියාසමාසො. මිතං පවතීති මිතප්පවො, ණො.

අද්ධං දලිද්දෙ. නත්ථි කිඤ්චනං අප්පමත්තකම්පි ධනං යස්ස අකිඤ්චනො. දලිද්ද දුග්ගතියං, අ, දල විදාරණෙ වා, ඉදො, ද්විත්තං. දීන දුග්ගතභාවෙ, දීනො, දි බයෙ වා, රීනො. නත්ථි ධනං අස්ස. නින්දිතං ගමනං අස්ස දුග්ගතො.

740. යං කම්මං ‘‘ඉදමහං උප්පාදෙස්සාමී’’ති අසම්භාවිතං අවිත්තිතමෙව හුත්වා සම්පත්තං, තං ‘‘කාකතාලිය’’න්තයුවිචතෙ. තාලස්ස ඉදං ඵලං තාලං, කාකො ච තාලඤ්ච කාකතාලාති, තෙහි සදිසං කම්මං කාකතාලියං, කාකස්ස, තාලඵලස්ස උඬ්ඛිතපතනසදිසං කම්මන්ත්තාත්ථො.

චතුක්කං යාවකෙ. යාවනං කරොතීති යාවනකො, යාවතීති වා, යාව යාවනෙ, යු. සකත්ථෙ කො. අත්ථ යාවනායං, අත්ථනං අත්ථො, සො අස්සත්ථිති අත්ථි. ඤ්චු, යාවකො. ‘‘මාදිසස්ස ධනං දත්වා රාජා සග්ගං ගමිස්සති’’ත්තාදිනා දානඵලං චණ්ණෙත්වා චකති යාවතීති චනිබ්බකො, චණ්ණස්ස චනි, චක ආදානෙ, ආදානමත්ථ යාවනමෙව.

741. කිඤ්චිදුනකන්තං පතිපාදෙන නාමං. පක්ඛිසප්පමච්ඡාදයො අණ්ඩතො ජාතත්තා අණ්ඩජා. නරාදයො පන ගබ්භාසයසඬ්ඛාතජලාබ්බතො, තත්ත්ව ජාතත්තා ජලාබ්බජා. කිමි ච ඩංසා ච ආදිනා මකසමඬ්ඛරාදයො ච සෙදජා, සෙදකාරණත්තා උස්මා සෙදො, තතො ජාතා සෙදජා. දෙවො ච ආදිනා බ්‍රහ්මනෙරයිකාදයො ච ඔපපාතිකා, උපගන්ත්වා පතතීති උපපාති, ණි, සොළසවස්සුද්දෙසිකාදිකො අත්තභාවො, සො යෙසමත්ථි, තෙ ඔපපාතිකා.

742. ජණ්ණුමත්තෙ ජණ්ණුප්පමාණයුත්තෙ උදකාදිමිහි ජණ්ණුතග්ගො, ජණ්ණුප්පමාණො ජණ්ණුතග්ගො, පමාණත්ථෙ තග්ගො, ජණ්ණුප්පමාණො ජණ්ණුමත්තො, පමාණත්ථෙ මත්තො [මොග්ගල්ලානෙ 4.47 සුත්තෙ පස්සිතබ්බං], තස්මිං.

කිඤ්චිදුනකෙ අප්පමත්තකයුත්තෙ කප්පො [පාණිනි 5.4.67], උනස්ස අප්පකතාය කප්පියති ඵකාදිවසෙන පරිච්ඡිජ්ජතීති කප්පො, කප්ප පරිච්ඡෙදනෙ.

චතුක්කං පරියාපන්නො. අන්තො ගච්ඡතීති අන්තග්ගතං, ‘‘ලොපඤ්ච තත්ත්වකාරො’’ති ඔලොපෙ අආගමො, ද්විත්තං. අන්තොගතම්පි. පරිච්ඡින්නදිත්වා

ආපන්නං ගහිතං පරියාපන්නං. ගාධ පතිට්ඨායං, අන්තො ඔගාධනීති අන්තොගධං, රස්සො, ඔගාධනීති ඔගධං.

743. ද්වයං සාධිතෙ. රාධ සාධ සිද්ධියං, කම්මනි තො.

ද්වයං කුටීතෙ. පච්ච පාකෙ, අතීතෙ කත්තරි තො, තස්ස ක්කො, චලොපො. කුච්ච නිප්පක්කෙ, තො.

ආපදං ඛ්‍යාසනං පත්තො ආපන්නො නාම, අතිපිළනං ආපජ්ජනීති ආපන්නො, “ආ තුකොධමුදාට්ඨිසු”ති හි එකක්ඛරකොසො [\[එකක්ඛරකොස 14 ගාථා\]](#) . පද ගමනෙ, “ආපන්නො ච විපත්තිමිහි, පත්තෙ ච වාචචලිඬ්ඨිකො”ති නානත්ථසඬ්ඨගහො.

ද්වයං පරෙසමවසගතෙ. නත්ථි වසො ආයත්තො පරෙසං එතස්මිං සෙරීභූතෙති විවසො, අවසො ච.

744. ඡක්කං ඛිත්තෙ. නුද පෙරණෙ, නුද ඛෙපෙ වා, තො, තස්ස ඉත්තො. අනින්නාදෙසෙ භූජාදි, නුත්තො. නුතොපි. අසු ඛෙපනෙ, තො, භූජාදි, අත්තො. ඛිප පෙරණෙ, තො.

ඊර ගතියං, කම්පනෙ ච, ඉතො, ඊරිතො. ආපුබ්බො විධ පෙරණෙ, තො, ආවිද්ධො.

චතුක්කං කම්පිතෙ. කම්ප චලනෙ, ධු විධුනනෙ, කම්පනෙ ච. ධුතො, ආධුතො, චල කම්පනෙ, චලිතො. චෙල්ලිතො, පෙබ්බොපි. චෙල්ල චලනත්ථො. පෙබ්බ ගත්තත්ථො, පෙබ්බො.

ද්වයං නිසිතෙ. නිසි නිසානෙ. නිජ නිසානෙ, නිසානං තික්ඛකරණං, උභයත්‍රාපි කම්මනි තො.

745-746. තිකං පත්තබ්බෙ. පත ගමනෙ, තබ්බො. ගමු ගතියං, ණොයා, මාස්ස මීමො වා, ගම්මං, ගමායං, දාස්ස ජ්ජො, ආපජ්ජං.

ද්වයං පරිණතෙ. පච්චිතො අනෙකත්ථත්තා ඉහ පරිණතත්ථො. නමු නමනෙ, භූවාදි, කත්තරි තො, සමා ද්වෙ තුලාත්ථො.

පඤ්චකං වෙධිතෙ. වෙධි වෙධිනෙ. චලමිච චලයං, කුණ්ඩලාකාරං චලයං කතං චලයිතං, නාමධාතු, කාරිතත්තා තො. රුධ ආචරණෙ, රුද්ධං. සංපුබ්බො

වූ සංවරණෙ, සංවුතං. සමන්තතො වුතං ආවුතං, වූ සංවරණෙ, සබ්බත්‍ර කම්මති නො.

ද්වයං පරිබාදිනා පරික්ඛිත්තෙ. පරි සමන්තතො කරියතෙති පරික්ඛිත්තං, පරික්ඛතම්පි. වූ සංවරණෙ, නිවුතං.

තිකං විත්ථතෙ. සර ගතියං, තො, තස්ස ටො, රලොපො, විසටං. තනු විත්ථාරෙ, තො, තස්ස තො, නලොපො, විත්ථතං, තතං.

ද්වයං ලෙපනීයෙ. ලිප ලෙපනෙ, දිභ උපලෙපනෙ, උභයත්‍රාපි කම්මති නො.

ද්වයං ගුළ්හෙ. ගුහ සංවරණෙ, ලො, ගුළ්හො. ගුප ගොපනෙ, ගුත්තො.

ද්වයං පොසනීයෙ. පුස පොසනෙ, තො, සතානං ටියො, ටියාභාවෙ පොසිතො.

747. ද්වයං සලජ්ජෙ. ලජ්ජ පිලෙ, පිලො ලජ්ජාව. භීළ නින්දාලජ්ජාසු, භීළිතො.

ද්වයං සද්දෙ. සන ධන සද්දෙ, සනිතං, ධනිතං.

පඤ්චකං බන්ධනීයෙ. සන්දනං බන්ධනං, තංයොගා වන්තු. සන්දානවන්තං කතං සන්දානිතං, නාමධාතුම්භා තො, වන්තුලොපො. සන්දානං සජ්ජා, තමස්සාති වා, ඉතො. සි බන්ධනෙ, තො. බන්ධ බන්ධනෙ, බද්ධො. කීල බන්ධනෙ. යමු උපරමෙ, සංපුබ්බො බන්ධනෙ, සබ්බත්‍ර කම්මති නො. මුතං, උද්දිතං, සද්දිතම්පි. මු බන්ධනෙ. දා අවබණ්ඩනෙ. උ සංපුබ්බො බන්ධනෙ. වුත්තඤ්ච “උද්දානන්තු ව බන්ධන”න්ති.

748. තිකං සිද්ධෙ. සිධ සංසිද්ධිම්භි. පද ගමනෙ, නිපුබ්බො සිද්ධියං. වත්ත වත්තනෙ, වත්තනංපාත්‍ර සිජ්ඣනං නිපුබ්බත්තා.

තිකං විදාරිතෙ. දර භිද විදාරණෙ, ඉන්තාදෙසො. භින්තං. අනින්තාදෙසෙ තු හෙදිතං.

ද්වයං තිණාදිහි ඡාදනීයෙ. ඡද සංවරණෙ, තො, තස්ස සධාත්වන්තස්ස අන්තාදෙසො.

තිකං ඡින්දිතෙ. විධ වෙධනෙ. ඡිද්ද කණ්ණහෙදෙ, චුරාදි. විධ වෙධනෙ, සබ්බත්‍ර කම්මෙ නො, අපරද්වයෙ ච සඤ්ජාතත්ථෙ ඉතො.

749. තිකං ආනීතෙ. හර හරණෙ, හර ධාරණපොසනෙසු, ආපුබ්බො නී නයෙ.

ද්වයං දමයුත්තෙ. දමු දමනෙ, කත්තරි තො. පක්කමාදීහි න්තො. අන්තාදෙසෙ දමීතො. කම්මසාධනොපායං.

ද්වයං සන්තෙ. සමු උපසමෙ, කත්තරිතො. අන්තාදෙසෙ සමීතො, කම්මසාධනොපායං.

ද්වයං පුණ්ණෙ. පුර පුරණෙ, තරාදීහි ඉණ්ණො, ද්විසුපි කත්තුකම්මසාධනානි ලබ්හන්ති.

750. තිපාදං පුජිතෙ. වාය පුජානිසාමනෙසු. මහ පුජායං, පුජ පුජනෙ, අරහ පුජායං, අරහිතො. අච්ච පුජායං. මාන පුජායං. වී වයෙ, අපපුබ්බො පුජනෙ. නමස්සිතොපි, නමස්සධාතු පුජායං.

ද්වයං තච්ඡිතෙ දාරුආදිමිහි. තච්ඡ තනුකරණෙ, තනුකරියතෙති තනුකතො, දීසො.

751. ද්වයං අග්ගිආදීහි තත්තෙ. තප ධූප සන්තාපෙ.

ද්වයං රාජාදීනං සන්තිකෙ හජනාදිවසෙන උපගතෙ. වර ගත්තත්ථො, උපවරිතො. ආස උපවෙසනෙ, උපාසිතො.

අද්ධං චුතෙ. හස අධොපතනෙ, තො. ගළ සෙවනෙ, ගළිතං. පද ගමනෙ, පන්තං. චු වචනෙ, චු ගමනෙ වා. ධංසු අවසංසනෙ, ගතියඤ්ච. කන්තමිපි, කන්ත ගතිසොසනෙසු.

752. කුට්ඨන්තං පමුදිතෙ, පී තප්පනකන්තීසු. මුද හාසෙ. හස හංසනෙ, හස අලිකෙ වා. මද හාසෙ, මත්තො. කුස පිතියං.

චතුක්කං ඡිත්තෙ. කන්ත ඡෙදනෙ. ඡිදි ද්විධාකරණෙ. ලු ඡෙදනෙ, ණො, යු වා. දා ලවනෙ, කු, දා අවබ්බණ්ඩනෙ වා. ඡාතමිපි. ඡො ඡෙදනෙ, ඔස්සාකාරො.

තිකං පසත්ථෙ. සය පුතියං, තො. වණ්ණ වණ්ණක්රියාවිත්ථාරගුණවචනෙසු. පු අභිත්ථවෙ. ඊඩිතො, පණිතොපි, ඊඩි පුතිමිහි. පණ ඛාවහාරෙ, පුතිමිහි ව, පණිතො.

753. පඤ්චකං අල්ලෙ, තිම අද්දභාවෙ නිව්වලෙපි, පක්කමාදිහි න්නො. අල්ල ක්ලෙදනෙ, ලො, අල්ලං. අද්ද ගතිමිහි, යාවනෙ ච, ආපුබ්බො දා අවබ්බන්ධනෙ වා, දො, අද්දං. කිලිද අද්දභාවෙ, ඉන්නාදෙසො. උන්ද ක්ලෙදනෙ, ඉන්නො, උන්නො වා, සාද්දම්පි. අද්දගුණයුත්තං අද්දං, තෙන සහ වත්තනෙ සාද්දං.

චතුක්කං ගවෙසිතෙ. මග්ග අන්වෙසනෙ, චුරාදි. එස ගතියං, භුවාදි. ගවෙස මග්ගනෙ, චුරාදි.

ද්වයං ලද්ධෙ. ලභ පත්තියං. පපුබ්බො ආප ඛ්‍යාපනෙ, තො, භුජාදි, ආලොපො, පත්තං. භාවිතං, ආසාදිතං, විභූතඤ්ච.

754. පාලිතන්තං රක්ඛනියෙ, රක්ඛ පාලනෙ. ගුප ගොපනෙ, භුජාදි. තා පාලනෙ, තාතං. ආයාගමෙ ගොපායිතං. අව රක්ඛණෙ, අවිතං.

චතුක්කං චත්තෙ. සජ විස්සග්ගෙ. වජ භාතියං. හා වාගෙ, ඉනො, දීසාදි, හීනො. උක්ඛ උස්සග්ගෙ, සමුප්පක්කිතං. ධුතම්පි, ධු කම්පනෙ.

755. පජ්ජං භාසිතෙ. භාස ඛ්‍යාත්තියං වාචායං. ලප ඛ්‍යාත්තියං වාචායං, වච භාසනෙ, චුත්තං. අභිපුබ්බො ධා ධාරණෙ, තො, ධාතිස්ස හි, හි ගමනෙ වා, අභිහිතං. ඛ්‍යා කථනෙ. ජජ්ජ ඛ්‍යාත්තියං වාචායං. ඊර බෙපගතිවචනකම්පනෙසු, උදිරිතං. කථ වාක්‍යපබන්ධෙ. ගද වියත්තියං වාචායං. හණ හණනෙ. වද වියත්තියං වාචායං, තො, වස්සු, උදිතං.

756. චතුක්කං අවමානිතෙ. ඤා අවබොධනෙ. ගණ සඨ්ඛ්‍යානෙ. භූ සත්තායං. මාන පුජායං, මන ඤාණෙ වා, අවපරිපුබ්බො එතෙ පරිභූතෙ. හෙට්ඨා කත්වා ඤායති, ගණීයති, මඤ්ඤතීති අවඤ්ඤිතො, අවගණිතො, අවමානිතො ච. පරිභවීයති අවමානං කරීයතීති පරිභූතො.

චතුක්කං ඡාතෙ. සස අදනෙ, ඡො, ද්විත්තං. ජිසව්ඡා සඤ්ජාතා යස්ස ජිසව්ඡිතො. බුදු පිපාසායං. ඡාද භක්ඛනෙ. භුජ පාලනජ්ඣොභාරෙසු, බො, ද්විත්තාදි, බුභුක්ඛා සඤ්ජාතා යස්ස බුභුක්ඛිතො.

757. ඡක්කං ඤාතෙ. බුධ ඤා අවගමනෙ. පද ගමනෙ, තො, තස්ස අන්තො, පටිපත්තං. විද ඤාණෙ. ගති බුක්ඛත්ථො. අවගතං. මන ඤාණෙ, තො, මතං.

අද්ධං ගිලිතෙ. ගල අදනෙ, අස්සි, ගිලිතො. බාද භක්ඛනෙ. භුජ පාලනප්පේකොභාරෙසු. භක්ඛ අදනෙ. අධිඅවපුබ්බො භර භරණෙ, තො, තස්ස ටො, රලොපො, අප්පේකොභටො. අස භක්ඛනෙ, අසිතො. ජප්පිතො, ගසිතොපි, ජප්ප අදනෙ. ගස අදනෙ.

විසෙසාධායිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිකා.

2. සංකිණ්ණවග්ගවණ්ණනා

758. පුබ්බස්මිං කණ්ඩද්වයෙ බුද්ධාදීනි නාමානි සමානත්ථානි පකරණෙන නිබද්ධානි, අස්මිම්පි කණ්ඩෙ සොභනාදීනි විසෙසනනාමානි, සමයාදීන්‍යනෙකත්ථානි, විරස්සමාදීනි ච අබ්‍යයානි පකරණෙනෙව නිබද්ධානි, ඉදානි පන පුබ්බවග්ගෙසු විත්ථාරභයා යෙ න නිබද්ධා, තංසඬගහත්ථං, තංසමයානුපාලනත්ථඤ්ච සංකිණ්ණමාරභතෙ “ඤෙ යා”මිච්චාදිනා. තස්සත්ථො — ඉහාපි සංකිණ්ණවග්ගෙපි ක්වාපි කත්ථවි ක්‍රියාදීසු පච්චයත්ථවසෙන ආපච්චයාදිනං ඉත්ථිලිඬගාදිභාවජොතකස්ස සභාවස්ස වසෙන ලිඬගං ඉත්ථිලිඬගාදිකං ඤෙය්‍යන්ති. චකාරෙන භියොයා රූපන්තරාදිපරිග්ගහොපි. ඉහානි ච උපලක්ඛණං, වග්ගන්තරෙසුපි පච්චයත්ථවසෙන ලිඬගාදිනිච්ඡයසම්භවතො.

කත්තබ්බතො ක්‍රියා, කර කරණෙ, ණො, ඉකාරාගමො, අස්සි, වණ්ණවිපරියයෙ ක්‍රියා, ක්‍රියම්පි, රිරියපච්චයෙ කිරියං, කිරියාපි. රම්මපච්චයෙ කම්මං.

තිකං විත්තොපසමෙ. සමු උපසමෙ,ති, සන්ති. ථම්හි සමථො. අම්හි සමො.

තිකං කායොපසමෙ. දමු උපසමෙ. ථම්හි දමථො. තිම්හි දන්ති. විත්තොපසමෙපොතෙ.

සුද්ධකම්මනි වත්තං භවති. වත්ත වත්තනෙ, වත්ත සමාදානෙ වා වත්තං, අසිතිමභාවත්තාදි.

ආසඬගවචනං ආසත්තවචනං සද්දසරූපං පරායණං නාම චුත්තං, තඤ්ච තීසු. පරං ආයනං ආයත්තො තාණං පරායණං, කම්මාසත්තො ඉච්චත්ථො, සාකල්‍යවචනෙ තු පාරායණං, පාරං පරියන්තං අයන්ති ගච්ඡන්ති කස්සචි අනෙනානි පාරායණං, යු, ණත්තං, යථා — නාමපාරායණං, ධාතුපාරායණං.

759. තිකං ද්විධාභාවෙ. භිදි ද්විධාකරණෙ, ණො. දර විදාරණෙ. චුට විකසනෙ, චුට හෙදනෙ වා, යු.

ද්වයං තප්පනෙ. තප පිණනෙ, යු. පී තප්පනෙ, යු, කියාදි, නස්ස ණත්තං. අවනම්පි, අව පාලනෙ, දිත්තියඤ්ච අනෙකත්ථත්තා.

ද්වයං සාපෙ. කුස අවිභානෙ, හෙදනෙ ව, යු. සන්ඡ සඬගෙ, අභිසඬගො.

තිකං යාවනායං. භික්ඛ යාවනෙ, යු. යාව යාවනෙ. අත්ථ යාවනෙ. අද්දනොප්පත්තු, අද්ද ගතිමිහි, යාවනෙ ව.

760. නිමිත්තරහිතං යදිච්ඡා නාම, යා යා ඉච්ඡා අධිප්පායො යදිච්ඡා නාම. සෙරිතාපි.

තිකං ආපුච්ඡනෙ, ආපුච්ඡනඤ්ච ගමනාගමනාදිසමයෙ සුභජ්ජ ඛන්ධවාදීනමාලිඬගන
චුම්බනස්වාගතපියවචනාරොග්‍යපුච්ඡනගමනානුඤ්ඤාදිනා ආනන්දනං. පුච්ඡ පුච්ඡනෙ, ආපුච්ඡනං. නන්ද සමිද්ධියං, ආනන්දනං. සභාජ පිතිදස්සනෙසු, සභාජ පිතිවචනෙසු වා, වුරාදි, යු, සභාජනං.

ද්වයං නයෙ. ඤායන්ති යෙනාති ඤායො, ආකාරන්තානමායො. න්‍යායොපි, නිස්සෙසතො අයති යෙන න්‍යායො. නී නයෙ, අයාදෙසො, නයො.

ද්වයං වුද්ධිමිහි. ථා වුද්ධිමිහි, ථාය වුද්ධියං වා, යලොපො,ති, ථාති, නාරියං. වද්ධි වද්ධනෙ,ති, දලොපො, ධස්සනෙහි ධස්සා ව, අස්සු, වුද්ධි, වුධිසිහි.

761. කිලම භාසක්ඛයෙ, ථො, කිලමථො. යුමිහි කිලමනං. සු පාණිපසවෙ, පසවනං පසවො, තිමිහි පසුති.

කස ගතියං හිංසායඤ්ච, නිග්ගහිතාගමො, උක්කංසො, කස විලෙඛනෙ වා. අතිසයො වුත්තො. භුසාදයො පමාණාතිසයවසෙන වුත්තා, උක්කංසො ගුණාතිසයවසෙන වුත්තො, අතිසයො පන උභයවසෙනාති උභයත්‍ර නිද්දිට්ඨානං හෙදො. තිකං ජයනෙ. ජයනං ජයො, යු, ජයනං. තිමිහි ජිති, නාරී.

762. ඛන්ධනන්තාති ද්වෙ ද්වෙ නාමාති. වස කන්තියං. කමු කන්තියං,ති. වීධ වෙධනෙ, ඛ්‍යථනෙ ව අනෙකත්ථත්තා, අ, ඉකාරස්ස යාදෙසො, ඛ්‍යධො, වෙධො. ගහ උපාදානෙ නිඛන්ධනෙ ව, ගහො, ගාහො ව. වර ආවරණෙ, වරො. වු සංවරණෙ,ති, වුති. පව පාකෙ, ඉත්ථියමතියවො වා, අ. පවනං පාකො, ණො.

ද්වයං ආභවානෙ. හු දානාදනහබ්බපදානෙසු, ණො, හවො. තිම්භි හුති. ද්වයං අනුභවනෙ. විද ඤාණෙ, ණො, වෙදො. විද වෙදනාබ්බානනිවාසෙසු, වුරාදි, යු, වෙදනං, වාකාරො වෙදනාසද්දස්ස නපුංසකත්තාපෙක්ඛො.

763. ද්වයං ධනාදිජානියං. ජර වයොභානිම්භි, යු, ජීරණං, අස්සි. භා වාගෙ, යු, නදාදි, රස්සො, හස්ස ජො, ජානි. තා පාලනෙ, යු, ණත්තං. ද්වයං පමාණෙ. මා මානෙ,ති, පමිති. අමභි පමා.

ද්වයං සංයොගෙ. සිලිස ආලිඬගනෙ. සංපුබ්බො ධා ධාරණෙ, ඉ, සන්ධනං සන්ධි. ද්වයං බයෙ. බි බයෙ, ණො, ඉස්සෙ, එ අය, බයො. වී වයෙ, අපපුබ්බො බයෙ. ද්වයං සද්දෙ. රු සද්දෙ, ණො, වුද්ධ්වාදෙසො. රණ සද්දෙ. අ, රණො.

764. ගද බ්බත්තියං වාචායං, ණො, අ ව, නිගාදො, නිගදො ව. ද්වයං මදෙ. මද උම්මාදෙ, මාදො, මදො ව. සි බන්ධනෙ,ති, සිති.

තිකං ආකාරෙ. ආකරණං ආකාරො, අනෙකත්ථත්තා මුඛවඬිකාද්වයාචිකාරො වා, ඉඬගති ජානාතීති වා යෙන ආකාරො. ඉඬග ගමනත්ථො, තො, අ ව, ඉඬගිතං, ඉඬගො ව. අත්ථස්ස ධනස්ස අපගමො විනාසො බ්බයො නාම. බ්බය විත්තසමුස්සග්ගෙ.

765. ද්වයං අන්තරායෙ. වුතිපට්ඨන්ධිනමන්තරෙ අයතීති අන්තරායො. පට්ඨන්ධිවසෙන උභති පවත්තතීති පව්චුහො, අථ වා කාරියසිද්ධි අන්තරං බ්බවධානං අයති ගමයතීති අන්තරායො. පව්චුහන්ති විනිහන්ති පව්චුහො.

විකරණං අඤ්ඤා භවනන්ති විකාරො, විකති ව, කර කරණෙ, ණො,ති ව.

ද්වයං සභාවවිගමෙ. සිලිස ආලිඬගනෙ, පව්පුබ්බො තංසභාවවිගමෙ, විගතො ධුරො සදිසභාවො යස්මාති විධුරො, “විධුරං පවිසිලෙසෙ, ක්ලිවඤ්ච විකලෙ තිසු”ති [\[විත්තමණිට්කා 22.20\]](#) රහසො. විධ විධානෙ වා, උරො. ද්වයං ආසනෙ. විස පවෙසනෙ, උපවෙසනං. ආස උපවෙසනෙ, ආසනං.

766. තිපාදං අධිප්පායෙ. විත්තමධ්වාගන්ත්වා සයතීති අප්ඤ්ඤායො. අනම්පුබ්බෙ ආසයො. අධිපයති විත්තෙති අධිප්පායො, ණො, පය ගමනෙ. විත්තෙ අභිසන්ධායතීති අභිසන්ධි, ද්විසු. භවති විත්තෙති භාවො, ණො. අධිමුච්චනං විත්තෙ අධිට්ඨානං අධිමුත්ති, නාරි. ඡන්දො තණ්හායමපි වුත්තො.

ද්වයං ආදීනවෙ. දොසො පටිසෙ වුත්තො. ආ භුසො දීනං වායති ගමයතීති ආදීනවො, දීන දුග්ගතභාවෙ, වො, වී ගමනෙ ව.

767. ද්වයං ආනිසංසෙ. සංස නිංසාචුතීසු, ආනිසංසො අමුඛ්‍යඵලෙ, මුඛ්‍යඵලෙ ච, තථා ගුණො. ගුණ පකාසනෙ, පකාසෙති කාරණන්ති ගුණො, ගුණ සච්ඛ්‍යානෙ චා, අස්සු, ගුණො. ද්වයං මජ්ඣෙ. මජ සුද්ධියං, කො. විපුඛ්‍යෙ වෙමජ්ඣං.

ද්වයං තරුණසුරියට්ඨානෙ. අභස්ස මජ්ඣෙ මජ්ඣහො, සො ඵච මජ්ඣන්තිකො, භස්ස න්හො [\[මොග්ගල්ලාන 3.110 සුත්තං පස්සිතඛ්ඛං\]](#). අභස්ස මජ්ඣෙ මජ්ඣන්හො, මජ්ඣන්තොපි. ද්වයං නානත්තායං. විගතා මත්තා සදිසප්පමාණං ඵතෙන හෙතුභූතෙන වෙමත්තං. නානමෙව නානතා, නානසද්දො පුත්තපුංසකෙ, අඛ්‍යයෙ තු නානා.

768. ද්වයං නිද්දාපටික්ඛෙපෙ. ඡාගර නිද්දක්ඛයෙ, ඡාගරමෙව ඡාගරියො. ද්වයං ජලාදිනමවිච්ඡන්තායං සන්තතියං. වහතිස්මා ණො, පවාහො. වතු ආවත්තනෙ,ති, පවත්ති.

තිකං විත්ථාරෙ. අසු ඛෙපනෙ, ණො, ඛ්‍යාසො. පපුඛ්‍යො පඤ්ච විත්ථාරෙ. ථර සන්ථරණෙ, පාදිපුඛ්‍යො ච විත්ථාරෙ. තිකං සංයමෙ. යමු උපරමෙ, ණො, යාමො. ඉතරෙසු අ.

769. ද්වයං ගත්තානං මද්දනෙ. “සම්බාහනො”ඛිගමද්දකො”ති වොපාලිකො, සංපුඛ්‍යො වාහ පයතනෙ, මද්දනෙ චා, යු. මද්ද මද්දනෙ. ද්වයං නානාරම්මණාදීසු විසජ්ජනෙ. සර ගමනෙ, ණ. සජ්ජ ගමනෙ, යු, විසජ්ජනං.

ද්වයං පරිවයෙ. ථු අභිත්ථවෙ. වි වයෙ. තිකං සච්ඛිගමෙ. මීල සිලෙසනෙ, ණො, සකත්ථෙ කො, මෙලකො. සන්ජ සච්ඛිගෙ, ණො. සංපුඛ්‍යො ගමීතො අ.

770. සන්තිකට්ඨමිහි සමීපෙ සන්තිධිසද්දො, සන්තිධානං සන්තිධි, පුමෙ, ඨපනෙප්‍යයං. නස අදස්සනෙ, ණො. දිස පෙක්ඛනෙ, යු, දිස්සාදෙසො, ඉස්සත්තං.

තිකං ධඤ්ඤාදිනං ලවනෙ. ලු ඡෙදනෙ, අ. ණමිහි අභිලාවො. යුමිහි ලවනං. ද්වයං ඛණජ්ජත්තියං. පපුඛ්‍යො ථු අභිත්ථවෙ. සර ගමනෙ, අවසරො. සමාති ද්වෙ තුල්‍යත්ථා.

771. වතුක්කං පරියොසානෙ. සා තනුකරණෙ, යු, ඕසානං. පරිපුඛ්‍යො පරියොසානං. උක්කංසාතිසයා පකට්ඨෙප්‍යුත්තා.

ද්වයං සණ්ඨානෙ. විස පච්චෙසනෙ, සන්තීවෙසො. යා ගතිනිවත්තියං, යු, සණ්ඨානං. ද්වයං අබ්භන්තරවාචකං පාටිපදිකං. අථ වා අභි ඛන්ධනෙ, අරො, ධාත්වත්ථානුවත්තකො අභි, අබ්භන්තරං. අබ්භාභාවෙ අන්තරං.

772. තිකං පාටිභාරියෙ. හි ගතිමිහි, පටිතො හිස්ස හෙරණ භීරණ, පාටිහෙරං, පාටිහීරං. යදාදිනා භාරියඤ්ච, පාටිභාරියං, අථ වා පටිපක්ඛෙ හරතීති පාටිහීරං, ණො, අස්සී. එකාරාදෙසෙ පාටිහෙරං. ණාමිහි පාටිභාරියං, විහතුපක්කිලෙසෙන පච්චාහරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පාටිහීරන්තිආදිපි කාතබ්බං.

ද්වයං කත්තබ්බමත්තෙ. කරම්භා රිච්ච, කිච්චං, අවස්සං කාතබ්බෙපි. අතීයපච්චයෙ කරණියං.

ද්වයං පුප්ඵාදිනා උදකාදීනං පරිභාවනෙ. සුන්දරං කරියතෙ යෙනාති සඬ්ඛාරො, ණො, බරාදෙසො. වස නිවාසෙ, යු, වාසනා, කිලෙසාදීනං සත්තිවිසෙසෙපි. සා හි කුසලාපි අත්ථි අකුසලාපි අබ්‍යාකතාපි, තථා පභාතබ්බාපි අත්ථි අප්පභාතබ්බාපි. තත්ථ යා කුසලාබ්‍යාකතා, න සා පභාතබ්බා. යා පන අකුසලා, සා සුබ්බුමතරතාය භගවතොයෙව අරියමග්ගෙන පභාතබ්බා, නාඤ්ඤෙසං. එවං සන්තෙ අරියානම්පි අපායුපපත්ති සීයාති? න සීයා, සබ්බෙසමෙව අරියානං අපායුපපත්තිහෙතුකාය වාසනාය පභීනත්තා. දුට්ඨා හි අකුසලා වාසනා කායච්චිපයොගහෙතුභූතා ච අපායුපපත්තිහෙතුභූතා ච. තත්ථ පුරිමා භගවතොයෙව අරියමග්ගෙන පභාතබ්බා, ඉතරා සබ්බෙසම්පි අරියමග්ගෙනාති, තස්මා යං චුත්තං “බුද්ධාව සවාසනෙ කිලෙසෙ පජහිතුං සක්කොන්ති, නාඤ්ඤ”ති, තං කායච්චිපයොගහෙතුභූතං වාසනං සන්ධාය චුත්තං, නෙතරන්ති නිට්ඨමෙත්ථාවගන්තබ්බං.

773. තිකං ධඤ්ඤාදීනං පුතකරණෙ. පු පවනෙ, යු. අපච්චයෙ පචො. ණමිහි නිප්පාවො. ද්වයං තසරෙ. තස උබ්බෙගෙ, අරො. සුත්තෙන වෙද්ධනං සුත්තවෙද්ධනං.

ද්වයං දුග්ගසඤ්චාරෙ. සඬ්ඛමානෙ යෙනාති සඬ්ඛමො. සඤ්චරන්ති අනෙතාති සඤ්චාරො, දුග්ගස්ස සඤ්චාරො දුග්ගසඤ්චාරො. ද්වයං පට්ඨාරම්භෙ. පට්ඨං කමො පක්කමො, උපක්කමො ච.

774. තිකං පාඨෙ. පඨ වියත්තියං වාචායං, ණො, පාඨො. නිපුබ්බෙ නිපාඨො, අමිහි නිපඨො. ද්වයං අපහරිතාදිතො වත්ථුතො අන්වෙසනෙ. වි වයෙ, වයනමත්‍ර අන්වෙසනං. මග්ග අන්වෙසනෙ, චුරාදි, යු, එතෙ ද්වෙ අපුමෙ, සංවික්ඛනංභ්‍යත්‍ර.

චතුක්කං ආලිඬගනෙ. ලිඬග ගතාත්ථො. සන්ඡ සඬගෙ. සිලිස ආලිඬගනෙ. ගුහ සංවරණෙ, යු, පරිරම්භොපාත්‍ර. රම්භ සද්දෙ.

775. චතුක්කං ආලොකනෙ. ලොක දස්සනෙ. කෙඬ වින්තායං. ඉක්ඛ දස්සනඬකෙසු. දිස පෙක්ඛනෙ, සබ්බත්‍ර භාවෙ යු.

චතුක්කං නිරාකරණෙ. දිස පෙක්ඛනෙ. අසු බෙපනෙ, නිරසනං. පති ආපුබ්බො බාකථනෙ. කර කරණෙ, ඉත්ථියමතියවො වා,ති.

776. පඤ්චකං විපරියයෙ. විපරිපුබ්බො අසු බෙපනෙ, ණො, විපල්ලාසො. අඤ්ඤෙන පකාරෙන භවනං අඤ්ඤථාභාවො. විපරිපුබ්බො අය ගමනෙ, විපරියයො. අසු බෙපනෙ, විපරියාසො.

තිකං අතික්කමෙ. අතික්කමනං අතික්කමො. අතික්කම්ම පතනං අතිපාතො. අය ගමනෙ, උපච්චයො.

සංකිණ්ණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අනෙකත්ථවග්ගවණ්ණනා

777. ඉදානි සංකිණ්ණවග්ගතො අනන්තරං ගාථාතො, ගාථාය අද්ධතො, පාදතො වානි ඉමෙහි තීහි පකාරෙහි අනෙකත්ථෙ නානත්ථෙ සමයාදිකෙ සද්දෙ කමා කමතො පවක්ඛාමි. එත්ථ අනෙකත්ථවග්ගෙ එකස්ස භූතසද්දාදිකස්ස යා පුනරුත්තතා, සා ථිපුන්තපුංසකසඬබාතලිඬගවිසෙසත්ථං කතා.

778. සමවායත්ථාදිවාචකෙ බහවො සමයසද්දෙ ජාතියා සඬගය්හ “සමයො”ති එකවචනනිද්දෙසො කතො. තත්‍ර “කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා”ත්‍යාදීසු [දී. නි. 1.447] සමවායෙ පච්චයසාමග්ගියං. “මහාසමයො පවනස්මිං, දෙවකායා සමාගතා”ත්‍යාදීසු සමුහෙ. “සමයොපි බො තෙ හද්දාලි අප්පට්ඨිද්ධො”ත්‍යාදීසු [ම. නි. 2.135] කාරණෙ. “එකොයෙව ව බො බණො ව සමයො වා”ත්‍යාදීසු [අ. නි. 8.29] බණෙ ඔකාසෙ. “අභිසමයත්ථො”ත්‍යාදීසු පටිච්චෙධෙ. “එකං සමයං භගවා”ත්‍යාදීසු [දී. නි. 1.1] කාලෙ. “සම්මා මානාභිසමයා”ත්‍යාදීසු [ම. නි. 1.28] පහානෙ. “අත්ථාභිසමයා ධිරො”ත්‍යාදීසු ලාභෙ [සං. නි. 1.129]. “සමයප්පවාදකෙ තින්ද්‍රකාචිරො”ත්‍යාදීසු [ම. නි. 2.208] දිට්ඨියං.

තත්ථ සහකාරීකාරණතාය සන්තිජ්ඣං සමෙති සමචෙතීති සමයො, සමවායො. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති සමයො, සමුහො, යථා – සමුදායොති අවයවසභාවත්ථානමෙව හි සමුහොති.

අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ එති එලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති වාති සමයො, කාරණං, යථා “සමුදායො”ති. සමෙතිසමාගච්ඡති එත්ථ මග්ගබ්‍රහ්මවරියං තදාධාරපුග්ගලෙහිති සමයො, ඛණො. අභිමුඛං ඤාණෙන සමමා එතඛිඛො අවගන්තඛිඛොති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරිතො සභාවො. අභිමුඛභාවෙන සමමා එති ගච්ඡති බුජ්ඣතිති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරිතසභාවාවඛොධො. සමෙති එත්ථ, එතෙන වා සඬගච්ඡති සත්තො, සභාවධම්මො වා සහජාතාදීහි, උප්පාදාදීහි වාති සමයො, කාලො, ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං විය, කරණං විය ව පරිකප්පනාමත්තසිද්ධො රූපෙන වොහරියතීති. සමස්ස නිරොධස්ස යානං, සමමා වා යානං අපගමොති සමයො, පහානං. සමිති සඬගති සමොධානන්ති සමයො, පටිලාභො, සමෙති සම්බන්ධො එති අත්තතො විසයෙ පවත්තති, දළ්භග්ගභණ්ඩාවතො වා සම්පයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාහිනිවෙසං එතෙනාති සමයො, දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය ඛජ්ඣන්තිති, එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමයසද්දස්ස පවත්ති වෙදිතඛිඛො. සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමයසද්දස්ස උදාහරණං සොපසග්ගො, අනුපසග්ගො ව සමයසද්දො සමවායාද්‍යත්ථවාචකො භොතීති දස්සන්තත්ථං. එවං සබ්බත්‍ර උදාහරණං තංතදත්ථානුරූපනිබ්බවනාදයො දට්ඨඛිඛො.

779. සණ්ඨානං දීඝරස්සාදි. රූපං රූපායතනං, ජාති ඛත්තියාදිකුලං. ඡවි ඛහිවම්මං, පමාණං මරියාදො. අක්ඛරං අකාරාදි, යසො පරිවාරො, කිත්ති ව. ගුණො සීලාදි, තපනියෙපි වණ්ණො.

780. පාතිමොක්ඛස්ස භික්ඛුභික්ඛුනීනං වසෙන දුට්ඨස්ස පාතිමොක්ඛස්ස උද්දෙසෙ “සඬසො උපොසථං කරෙය්‍යා”ති [මහාව. 134]. පණ්ණත්තියං “උපොසථො නාම නාගරාජා”ති [දී. නි. 2.246]. උපවාසො චුත්තො. අට්ඨඬිගො “පාණාතිපාතා වෙරමණි”ආදි. උපොසථදිනං “අජ්ජුපොසථො පන්තරසො”ත්‍යාදීසු [මහාව. 168].

781-782. රථඬගං වක්කද්වයං. ලක්ඛණං වක්කලක්ඛණං. “මයා පවත්තිතං වක්ක”ත්‍යාදීසු [සු. නි. 562] ධම්මවක්කෙ. උරවක්කං නාම බුරවක්කං “වක්කං භමති මත්ථකෙ”ති [ජා. 1.1.104; 1.5.100]. “වතුචක්කං නවද්වාර”ත්‍යාදීසු [සං. නි. 1.29] ඉරියාපථවක්කෙ. “වත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, වක්කානි, යෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානං වතුචක්කං වත්තති”ත්‍යාදීසු [අ. නි. 4.131] සම්පත්තිවක්කෙ. “පිතරා පවත්තිතං වක්කං අනුවත්තෙති”ත්‍යාදීසු [අ. නි. 5.132] වක්කරතනෙ. මණ්ඩලං “අලාතවක්ක”ත්‍යාදීසු “අසනිවිවක්ක”න්ති [දී. නි. 3.61; සං. නි.

2.162] ව. බලං ටාමො. කුලාලො කුම්භකාරො, තස්ස භණ්ඩෙ කුලාලවක්කන්ති. ආණායං ‘‘වක්කං වත්තයති පාණීන’’න්ති [ජු. 1.7.149]. ආයුධෙ වක්කාකාරෙ ආයුධෙ. දානං දෙය්‍යධම්මො. රාසි බන්ධො. සද්ධගාථාපි ගාථායෙව.

‘‘දණ්ඩකා වණ්ඩවුට්ඨාදි, පාදෙහි ඡහි තීහි තු;
ගාථාති ව පරත්ථෙවං, ඡන්දොසඤ්ඤා පකාසිතා.

අනන්තරොදිතං වඤ්ඤ-මෙතං සාමඤ්ඤනාමනො;
ගාථාඉච්චෙව නිද්දිට්ඨං, මුනින්දවචනෙ පනා’’ති [චුත්තොදය 14-15
ගාථා] හි වුත්තං.

783.

‘‘කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මවරියං,
කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධිජුතිබලවිරියුපපත්ති,
ඉදඤ්ච තෙ නාග මහාවිමානං.

අභඤ්ච හරියා ව මනුස්සලොකෙ,
සද්ධා උභො දානපතී අහුම්භ;
ඔපානභූතං මෙ සරං තදාසි,
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ව.

තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මවරියං,
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධිජුතිබලවිරියුපපත්ති,
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන’’න්ති [ජු. 2.22.1592, 1593, 1595]

ඉමස්මිං විධුරපණ්ඩිතජාතකෙ දානස්මිං ආගතො.

‘‘තං ඛො පන පඤ්චසිඛ බ්‍රහ්මවරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය යාවදෙව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා’’ති [දී. නි. 2.329] ඉමස්මිං මහාගොවින්දසුත්තෙ අප්පමඤ්ඤාසු. ‘‘තයිදං බ්‍රහ්මවරියං ඉද්ධඤ්චෙව ජීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුට්ඨභූතං යාවදෙව මනුස්සෙසු සුප්පකාසිත’’න්ති [දී. නි. 3.174] පාසාදිකසුත්තෙ සික්ඛත්තයසඬගහෙ සකලස්මිං සාසනෙ. ‘‘පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරිනො භවිස්සාමා’’ති [ම. නි. 1.83] ඉමස්මිං සල්ලෙඛසුත්තෙ මෙටුනා වීරතියං.

‘‘කෙන පාණි කාමදදො, කෙන පාණි මධුස්සවො;

තෙන තෙ බ්‍රහ්මවරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිමිහි ඉජ්ඣති.

තෙන පාණි කාමදදො, තෙන පාණි මධුස්සවො;
තෙන මෙ බ්‍රහ්මවරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිමිහි ඉජ්ඣති”ති [පෙ. ව. 275]. –

ඉමස්මිං අභිකුරපෙනවත්ථුමිහි වෙය්‍යාවච්චෙ.

“මයඤ්ච හරියා නාතික්කමාම,
අම්හෙ ච හරියා නාතික්කමන්ති;
අඤ්ඤත්‍ර තා බ්‍රහ්මවරියං වරාම,
තස්මා හි අම්හං දහරා න මියායෙර”ති [ඡා. 1.10.97]. –

මහාධම්මපාලජාතකෙ සදාරතුට්ඨියං.

“එවං බො තං, භික්ඛවෙ, තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මවරියං අහොසි”ති [චූළව. 311] ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පඤ්චසිලෙ.

“ඉදං බො පන පඤ්චසිඛ බ්‍රහ්මවරියං එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය...පෙ.... අයමෙව අරියො අට්ඨච්ඡිගිකො මග්ගො”ති [දී. නි. 2.329] මහාගොවින්දසුත්තෙයෙව අරියමග්ගෙ.

“භීතෙන බ්‍රහ්මවරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති”ති [ඡා. 1.8.75]. –

නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතෙ අට්ඨච්ඡගුපොසපෙ.

“අභිජානාමි බො පනාහං, සාරිපුත්ත, චතුරඤ්ඤසමන්තාගතං බ්‍රහ්මවරියං වරින්වා තපස්සි සුදං හොමි”ති [ම. නි. 1.155] ලොමහංසසුත්තෙ ධිතිසඬ්ඛාතෙ වීරියෙ.

784. සභාවො අවිපරිත්තේථා. පරියත්ති පරියාපුණිතබ්බා විනයාහිධම්මසුත්තන්තා. ඤායො යුත්ති, සප්පට්පදා වා මග්ගාදයො. ඤෙයො සඬ්ඛාරවිකාරලක්ඛණනිබ්බානපඤ්ඤත්තිවසෙන පඤ්චවිධෙ ඤෙයො. නිස්සත්තතා සත්තසභාවස්ස අභාවතා. ආපත්තියං “පාරාජිකං ධම්ම”න්ති. “සහ ධම්මෙන නිග්ගස්භා”ත්තාදීසු කාරණෙ. ආදිනා සමයඤ්ඤපමාහිංසාදීසුපි ධම්මො.

785. පයොජනං ඵලං. සද්දාහිට්ඨෙය්‍ය සද්දත්ථෙ. වුඩ්ඪීයං වඩ්ඪන්තෙ. වත්ථුමිහි දබ්බෙ. නාසෙ විනාසෙ. පච්ඡිමපබ්බතෙ අත්ථගිරිමිහි. නිවත්තිවිසයුප්පත්තිසභාවාදියුපි.

786. යෙභුය්‍යතා බාහුල්‍යතා. අබ්‍යාමිස්සං අසම්මිස්සං. විසංයොගෙ විප්පයොගෙ. දළ්භත්ථෙ දළ්භසද්දස්ස අත්ථෙ. අනතිරෙකෙ අතිරෙකාභාවෙ. අනවසෙසමිහි සබ්බස්මිං, තං කෙවලචචනං තීසු ලිඨිගෙසු.

787. පටලං “දිගුණං සඬ්ඝාටිං පාරුපිත්වා”ත්‍යාදියු [මහාව. 348]. “වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති”ති [සං. නි. 1.4] රාසිමිහි. “සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඬ්ඛිතබ්බා”ති [ම. නි. 3.379] ආනිසංසෙ. බන්ධනං කාමගුණං. අප්පධානෙ විසෙසනෙ. ජියාය ධනුනො.

788-789. රුක්ඛාදො දුමාදිමිහි. විජ්ජමානෙ භූතගුණෙ. අරහන්තෙ “යො ව කාලසයො භූතො, සභූතපටිනිං පටී”ති [ජු. 1.2.190]. බන්ධපඤ්චකෙ “භූතමිදං, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සථා”ති [ම. නි. 1.401]. සත්තෙ පාණිමිහි. මහාභූතෙ පථවාදිකෙ. අමනුස්සො දෙවරක්ඛසාදි. විජ්ජමානත්ථවජ්ජිතෙ රුක්ඛාදො නාරියං න භවති, විජ්ජමානත්ථෙ, පන අතීතාදියු ව වාවචලිඨිගො. පත්තෙ සම්පත්තෙ. සමෙ තුල්‍යත්ථෙ.

790. සජ්ජනෙ සප්පුරිසෙ.

791. පදපුරුණෙ “සුත්තන්ත වනන්තා”ත්‍යාදියු. දෙභාවයවෙ “අන්තං අන්තගුණ”න්ත්‍යාදියු [බු. පා. 3.ද්වන්තිංසාකාර]. දෙභො ව අවයවො වාති ඵකෙ. කොට්ඨාසෙ “අයමෙකො අන්තො”ත්‍යාදියු [අ. නි. 6.61]. ලාමකං නිහීනකං.

792. නිකායො සධම්මිනං ගණො. සන්ධි පටිසන්ධි. සාමඤ්ඤෙ විසෙසාධාරෙ. පසුති මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනං, කුලං බත්තියාදිකුලං. භවො භවනක්‍රියා. විසෙසො උපාධි, යස්ස වසෙන හින්තෙසු සබ්බාදියු අභින්නා ධිසද්දා වත්තන්තෙ. සුමනායං මාලනියං. සඬ්ඛතලක්ඛණෙ සඬ්ඛතධම්මානං ලක්ඛණෙ.

793. භවභෙදො කාමභවාදි. පතිට්ඨායං නිස්සයෙ. නිට්ඨා නිප්ඵත්ති. අජ්ඣාසයො අධිප්පායො. බුද්ධි ඤාණං. වාසට්ඨානං වසනට්ඨානං. විසරත්තං විසරණභාවො. “විසදත්ථෙ”තිපි පාඨො, තදා සද්ධාතුස්ස විසරණත්ථතා දට්ඨබ්බා.

794. එලෙ සොතාපත්තාදිකෙ. අනිච්චාදිඅනුපස්සනා විපස්සනා නාම. මග්ගෙ සොතාපත්තිමග්ගාදිකෙ.

795. කම්මාරුද්ධනං කම්මාරානං උද්ධනං, කම්මාරානං යථා උක්කාති. අභිගාරකපල්ලං අභිගාරානං භාජනං. දීපිකා නාම මධුවිජිට්ඨාදිමයා පදීපකිච්චකාරිකා. සුවණ්ණකාරමුසා මත්තිකමයා එකා භාජනවිකති. වායුනො වෙගෙ ව උක්කාසද්දො, යො “දෙවදුදුහි”ති වුත්තො.

796. කෙසොභාරණං කෙසානං ලවනං. ජීවිතවුත්ති ජීවිතස්ස වත්තනං. වපනං ඛිජස්ස වපනං. වාපසමකරණං වපිතස්ස ඛිජස්ස සමකරණං. පවුත්තභාවො ඛන්ධනා මුත්ති.

797-798. සුතො විස්සුතෙ පාකට්ටෙ. අවධාරිතෙ උපලක්ඛිතෙ. උපවිතෙ රාසිකතෙ. අනුයොගො පුච්ඡා. කිලින්නෙ තින්නෙ. සොතවිඤ්ඤෙයාං සද්දායතනං. සත්ථං සද්දසත්ථාදි, සුත්තාමකො වා එකො සත්ථවිසෙසො. එතෙසු ද්විසු අත්ථෙසු සුතං නපුංසකං. පුත්තෙ සුතො පුල්ලිඬිගො, රාජිනිපි සුතො.

799. යුගෙ කතාදිවතුක්කෙ. ලෙසො අනුමානඤ්ඤාණවිසයො. පඤ්ඤත්තියං “කප්පත්ථෙරො”ති. පරමායුමිහි “කප්පං සග්ගමිහි මොදති”ති. අඤ්ඤත්ත කප්පාදිසු පුල්ලිඬිගෙ. සදිසෙ පන තිසු ලිඬිගෙසු. සමණවොහාරො විනයාගතො සමණානං වොහාරො. කප්පඛිත්ථු විචරෙ කතඛිත්ථු. සමන්තත්තෙ සමන්තභාවෙ. අන්තරකප්පො මහාකප්පස්ස අසිතිමො භාගො. ආදිසද්දෙන අසඬ්ඛෙයයාමහාකප්පෙ සඬ්ගණ්භාති. තක්කෙ විතක්කෙ. විධි විධානං.

800. චිරති චිරතිත්තයං. සපථො අක්කොසො. තච්ඡෙ තථභාවෙ. අරියසච්චම්භි දුක්ඛසච්චාදිකෙ. දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි.

801. සඤ්ජාතිදෙසො “කම්බොපො අස්සායතන”න්ති. වාසට්ඨානං නිවාසට්ඨානං “දෙවානං දෙවායතන”න්ති. ආකරොති යත්ථ සුවණ්ණරජතාදයො උප්පජ්ජන්ති. සමොසරණට්ඨානං ඛහුනං සන්නිපාතට්ඨානං. පදපුරණ “කම්මායතනං, සිප්පායතන”න්ති.

802. වත්ථං අම්බරං. අඤ්ඤො යො සකො න හොති. ඔධි මරියාදො. හෙදො විසෙසො. මනසිපි විත්තෙපි.

803. විපාකෙ ඉට්ඨවිපාකෙ කුසලො. අනවජ්ජාදිසු වාච්චලිඬිගිකො.

804. ද්‍රවො මධ්වාදි. මධුරාදීසු ඡසු රසෙසු. පාරදො සුතො. සිඬිගාරාදො නව නාට්‍යරසෙ. රසරත්තමංසමෙදට්ඨිසුක්කට්ඨිමිඤ්ඡවසෙන සත්ත ධාතවො, තබ්බෙදෙ. කිච්චෙ ඵස්සාදිධම්මානං සඬ්ඝට්ටනාදිකිච්චෙ. සම්පත්ති තෙසංයෙව.

805. බොධිසද්දො ඤාණද්වයෙ නාරියං, බොධිරාජකුමාරාදිපඤ්ඤත්තියං පුමෙ. අස්සත්ථරුක්ඛෙ පුමිත්ථියං.

806. යෙන කත්තුභූතෙන යො කම්මභූතො නිච්චසෙවිතො, තත්ථාපි කම්මභූතෙ. විසයො අනඤ්ඤථාභාවො. ඡනපදෙ කුරුආදිකෙ. ගොවරෙ තබ්බහුලාවාරෙ.

807. සත්තායං විජ්ජමානතායං.

808. බන්ධවෙ සො පුමෙ. අත්තනි සං නපුංසකෙ. ධනස්මිං සො සං අනිත්ථියං. සුනඛෙ සා පුමෙ චුත්තො. අත්තනියෙ සො තිලිඬිගිකො.

809. ඡවිසම්පත්තියං ඡවියා සම්පත්තියං.

810. ඡාමාතා ධිතුසාමිකො. මන්දජ්ජියෙ අජ්ජජියෙ වරං අබ්‍යයං.

811. මකුලෙ අවිකාසසම්පත්තෙ. නෙත්තිංසාදිපිධානෙ බග්ගාදීනං ගෙහෙ.

812. පිතාමහො භුභ්මා. පිතුසු මාතාපිතුසු. තථා පක්ඛන්තරෙ. තපසි සීලෙ.

813-814. මජ්ඣබන්ධෙ උරොබන්ධනෙ. පකොට්ඨො කජ්ජරස්සාධොභාගො. කච්ඡබන්ධනං අධොම්බරස්ස දළ්භබන්ධනං. මෙබ්ලායඤ්චාති කච්ඡා චතුස්චත්ථෙසු. කච්ඡො ලතාදීසු. කච්ඡො බාහුමුලමිහි පරුළ්භකච්ඡනබ්ලොමෙ, “කච්ඡෙහි සෙදා මුඤ්චන්ති”ති. අනුපො බහුදකදෙසො.

815. මානං තුලාපත්ථඬිගුලිහි. පමානරි පමාණස්ස කත්තරි.

816. දබ්බං ධනං. අත්තභාවො පඤ්චක්ඛන්ධසමුහො. පාණො ජීවිතින්ද්‍රියං. දබ්බාදීසු චතුසු සත්තං. සත්තායං විජ්ජමානතායං සත්තා. ඡනෙ සත්තො. සො සත්තසද්දො, ආසත්තෙ ලග්ගිතෙ තිලිඬිගිකො.

817. සෙම්භාදො තිදොසෙ. රසරත්තාදි පුබ්බෙචුත්තො. පභාදිකෙ රූපධාතුමිහි. චක්ඛාදිකෙ විසයධාතුමිහි.

818. අමච්චාදිකා සත්ත පකතියො වුත්තා. සත්තාදිසාම්‍යවත්ථා සත්තරජතමභූතානං තිණ්ණං ගුණානං සාම්‍යවත්ථා. පච්චයා ණපච්චයාදිතො පයමෙ පයමසණ්ඨිතෙ කරොත්‍යාදිධාතුමහි.

819. පරිත්තාණං රක්ඛණං. වත්ථුමහි ඔකාසෙ. තල්ලඤ්ජනං පාදස්ස යානං.

820. ලොහමුග්ගරෙ ලොහමයෙ මුග්ගරෙ. තාළාදිකෙ සම්මතාලකංසතාළාදිකෙ. කඨිනෙ කක්ඛලෙ.

821. මක්ඛිකා නිලමක්ඛිකාදිකා. තාසං හෙදා සවිසා මධුකතා පිඨගලමක්ඛිකා. මධුමහි බුද්දං අප්පකාදිසු චතුස්චත්ථෙසු වත්තමානං තිසු ලිඨගෙසු. අධමො නිහිතො. කපණො එකචාරි.

822. තක්කෙ ගොරසව්සෙසෙ. මරණලිඨගෙ මරණඤාපකලක්ඛණෙ. අසුහෙ, සුහෙ චාති චතුස්චත්ථෙසු අරිට්ඨං. ආසවො මජ්ජව්සෙසො. ඵෙණිලද්දුමො ‘‘බඩ්-යා-බො’’.

823. ගෙහානං දාරුබන්ධප්පයොජනං පිට්ඨිකා නාම. පක්ඛන්දද්වයස්ස, කණ්ණිකාදිනඤ්ච නිස්සයභූතා පිට්ඨිකා.

824. මිත්තාකාරෙ අමිත්තස්සාපි මිත්තසණ්ඨාතෙ. බලෙ, රාසිමිහි, විපත්තියඤ්ච, ‘‘බලස්ස රාසි’’තිපි එකෙ.

825. බන්ධෙ රූපක්ඛන්ධෙ. භවෙ රූපභවෙ. නිමිත්තමිහි කාරණෙ. වජ්‍ර සරිරං.

826. වත්ථුකිලෙසකාමෙසුති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු. මදනෙ මාරදෙවපුත්තෙ. රතෙ මෙටුතෙ. නිකාමෙ ඉච්ඡාරහිතෙ කාමං නපුංසකෙ. අනුඤ්ඤායං කාමමත්තයං භවෙ.

827. වජ්ජහණ්ඩමුබ්බෙ වීණාදොණ්ඩමුබ්බෙ. මාතඨගස්ස හත්ථිතො කරකොටි හත්ථග්ගං.

828. රම්භො සයාං, කෙතවන්ත්‍යත්ථො. අසච්චං මුසා. අයොසනං යෙන පහරති. ගිරිසිඨගමිහි ගිරග්ගෙ. සිරඨගෙ ඵාලඨගෙ. යන්තෙ කුටයන්තෙ.

830. පට්ඨාකොස පට්ඨවතෙ. උත්තරාසඨගෙ උපරිවත්ථෙ. සෙට්ඨාදිසු උත්තරො තිසු, පරස්මිං උපරිස්මිඤ්ච ඊරිතො.

831. විමුත්ති අරහත්තඵලං මග්ගනිබ්බානානිපි.

832. සඬ්ඛතෙ පච්චයාහිසඬ්ඛතෙ ධම්මෙ. පුඤ්ඤාහිසඬ්ඛාරො, අපුඤ්ඤාහිසඬ්ඛාරො, ආනෙඤ්ජාහිසඬ්ඛාරොති පුඤ්ඤාහිසඬ්ඛාරාදි. පයොගො උස්සාගො. කායසඬ්ඛාරො, වච්චසඬ්ඛාරො, චිත්තසඬ්ඛාරොති කායසඬ්ඛාරාදි. අහිසඬ්ඛරණං අහිසඬ්ඛරණක්‍රියා.

833. තඬ්ඛාවෙ දිට්ඨිසහගතං.

834. පතිරූපෙ යුත්තෙ. ඡාදිතෙ තිණාදීහි. රහො සුඤ්ඤට්ඨානං. පඤ්ඤත්තියං ඡන්තො හික්ඛු, පඤ්ඤත්තියංයෙව පුමෙ.

835. බුද්ධවක්ඛු බුද්ධානං වක්ඛු. සමන්තවක්ඛු සබ්බඤ්ඤානඤාණං. ධම්මවක්ඛු හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙ ඤාණං.

836. අහික්කමො අහික්කමනියො.

837. වෙවචනං අහින්තත්ථො සද්දො. පකාරස්මිං හෙදෙ. අවසරො අවකාසො.

838. චිත්තකම්මං චිත්තකාරානං කම්මං. විචිත්තෙ නානාවිධෙ. පඤ්ඤත්තියං චිත්තො ධනුධරොයෙව. චිත්තමාසො පුණ්ණෙත්ථුයුත්තෙන චිත්තෙන නක්ඛත්තෙන ලක්ඛිතො මාසො. තාරත්තරෙ චිත්තනක්ඛත්තෙ. ථීයං නාරියං.

839. සාමලෙ නිලෙ. සයමත්ථෙ සයංසද්දස්ස අත්ථෙ. සාරිවා උපාසකා.

840. “පුමෙ”ත්‍යාදිනා පුබ්බද්ධෙන ගුරුසද්දස්ස අත්ථා වුත්තා, අපරද්ධෙන ගුරුසද්දස්ස, “එකදෙසෙකත්තමනඤ්ඤංවෙ”ති ත්‍යායෙන ද්විත්තමිපි එකත්තමඤ්ඤමානෙන ගාථානෙකත්ථවග්ගෙ කථිතා. මහත්තෙ බහුත්තෙ. දුප්පරෙ ජීරාපෙතුමසක්කුණෙය්‍ය, දුක්කරෙ වා.

841. අවචිතෙ පුජිතෙ. බිත්තෙ කිලමථප්පත්තෙ. සමිතෙ උපසමිතෙ.

ගාථානෙකත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

842. විසුද්ධිදෙවො, සම්මුතිදෙවො, උපපත්තිදෙවො වාති විසුද්ධිදෙවාදි. නහං ආකාසො.

තරුණාදීසු තිස්වත්ථෙසු මාණවො.

843. ආදාන්ථාදිසු අග්ගං. චරෙ සෙට්ඨෙ තිසු.

පච්චනිකො සත්තු. අඤ්ඤෙ අඤ්ඤත්ථෙ. පච්ඡාභාගෙ “ධාතුලිඨගෙනි පරා පච්චයා”ති.

844. යොනි ඉත්ථිනං යොනිමග්ගො. කාමො ඉච්ඡා. සිරි පඤ්ඤා, පුඤ්ඤො ව. ඉස්සරං පභුතා. ධම්මො සිලාදි. උය්‍යාමො වීරියං. යසො පරිවාරො, කිත්ති ව.

845. සමඛිගිනි සමන්තාගතෙ.

846. ඨිති යානක්‍රියා.

848. ඛන්ධකොට්ඨාසො අණ්ඩජාදිවතුක්කං. පස්සාවමග්ගො ඉත්ථිනං යොනි. සො පුල්ලිඨගො. කුලෙ තිරෙ.

849. නාගොතුනාගසද්දො තු. උරගෙ සප්පෙ, හත්ථිනි ව.

850. සඬ්ඛ්‍යා ගණනා. “අඤ්ඤත්ථෙ”තෙයකෙ වදන්ති.

851. හෙ නක්ඛත්තවිසෙසෙ. සන්තිකෙ සමීපෙ. මුලමුලෙ ලොභාදිකෙ. පාභතෙ මුලධනෙ. අංසො සරීරාවයවො. පකණ්ඨෙ රුක්ඛාදීනං සරීරෙ.

852. කම්මෙ ක්‍රියායං. විකොපනං විද්ධංසනං.

853. පච්ඡාතාපො විප්පට්ඨාරො. අනුඛන්ධො පුනප්පුනං පචත්තනං. රාගාදො සත්තකෙ. මාතඬිගස්ස මුද්ධනි පිණ්ඩද්වයෙ කුම්භො.

854. ඛග්ගකොසෙ ඛග්ගපිධානො. පට්ච්ඡදෙ සමන්තතො ඡාදනො. සාරම්හෙ කොලාහලෙ.

855. කාලවිසෙසො දසච්ඡරකාලො. නිඛ්‍යාපාරට්ඨිති අවිරට්ඨිති, අවිරට්ඨිති දසච්ඡරතොපි උභාට්ඨිති.

උප්පත්තිභූමි ජාතිභූමි.

856. කඛළිකාරාභාරාදිසු චතුසු.

857. සද්ධාය අපරප්පච්චයෙ. වීචරාදිසු චතුසු. ආධාරො නිස්සයො.

දිබ්බවිහාරො, අරියවිහාරො, බ්‍රහ්මවිහාරො චාති දිබ්බවිහාරාදි. සුගතාලයෙහික්ඛුනමාවාසෙ.

858. සමත්තනෙ නිට්ඨායං. චකාරෙන නියමාදිකෙ සඬගණ්හාති.

සඬගෙ ලග්ගෙ. කාමාදො චතුක්කෙ.

859. සප්පඵණ්ඩගෙසුති සප්පස්ස ඵණෙ, අඬගෙ ච සරීරෙ. කොට්ඨ්ථෙලෙ කුට්ඨකාය. භුඤ්ජනං භොජනක්‍රියා.

භූමිභාගෙ රාජඬගණාදිමිහි. කිලෙසෙ සංකිලෙසෙ. මලෙ රාගාදිකෙ.

860. ධනාදිදප්පෙති ධනාදිකෙ පටිච්ච උප්පන්නෙ දප්පෙ.

නිමිත්තෙ කාරණෙ. ඡලෙ සංයාය.

861. සො පුල්ලිඬගො. පරමත්තනි දිට්ඨිතං ගාහලද්ධෙ අත්තනි. ථම්මස්මිං ගෙහාදීතං ථම්මෙහ. බලසප්පනං යුද්ධකාලෙ බලස්ස සප්පනං.

862. කුසුලො ධඤ්ඤාදීතං ගෙහං.

සොපානඬගමිහි සොපානසීසෙ.

863. නියයාසෙ සිලෙසෙ. සෙබරෙ සීසෙ. නාගදන්තකෙ හිත්තිආදීසු පවෙසිතෙ නාගදන්තාකාරෙ දණ්ඩෙ.

සිබණ්ඩො පිඤ්ජං. තුණ්ණිකෙර උසුනිධිමිහි. නිකරෙ සමුහෙ.

864. සංයතකෙසෙසු බන්ධිතකෙසෙසු.

කම්බු ජලජන්තුවිසෙසො. නලාටට්ඨි නලාටෙ ජාතට්ඨි. ගොප්ඵකෙ පාදගණ්ඨිමිහි.

865. කාලෙ පඤ්චදසිදිවසපරිමාණෙ. සාධො පත්තසාධනීයෙ. සඬි සභායො. වාජො පත්තං. පඬගුලො පිට්ඨසම්පී.

දෙසෙ දෙසවිසෙසෙ. අණ්ණංචෙ සමුද්දෙ, ඵතෙ පුමෙ. සො සිත්ථුසද්දො සරිතායං නදියං භවෙ.

866. කරොණුසද්දො ගජෙ හත්ථිමිහි, පුරිසෙ පුල්ලිඨිගෙ වත්තති.
හත්ථිනියං තු ඉත්ථියං.

රතනෙ රතනවිසෙසෙ. මණිවෙධො නාම යං ලොකෙ “චින” ඉති වුව්චති.
ඉන්දහෙති ඉන්දාවුධො.

867. කොටියං අන්තෙ. වාදිත්තවාදනෙ විණාදිවාදිත්තවාදනොපායෙ.

“කොණො වජ්ජප්පහෙදෙ ව,
කොණො සෙලගුලෙ ඉජෙ;
විණාදිවාදනොපායෙ,
එකදෙසෙ ගතස්ස ටෙ”ති. —

තිකණ්ඩසෙසො [තිකණ්ඩසෙස 3.3.125].

868. වණිජ්ජපථො වාණිජානං වොහාරකම්මපථො. වෙදෙ වෙදවිසෙසෙ,
වාණිජෙපි නිගමො.

විවාදාදො “විවාදාධිකරණ” [පාවි. 394] න්ත්‍යාදීසු. ආධාරො
කාරකවිසෙසො, නිස්සයො ව. කාරණෙ “යත්වාධිකරණමෙන”න්ති [ධ. ස.
1354].

869. පසුම්භි ගොණෙ. වසුධා පථවී. වාවා වචනං. ආදිනා
සග්ගරංසිවජිරවන්දජලාදයො ගහිතා.

හරිතෙ සුකපත්තසදියෙ වණ්ණවිසෙසෙ. වාසුදෙවෙ කණ්හෙ.

870. ආයත්තෙ නිස්සයෙ.

කණ්ණපුරො කණ්ණාලඨිකාරො. සෙබරෙ අග්ගෙ. එතෙ ද්විත්තමිපි
අත්ථා.

871. විජ්ජුයං වඤ්චලායං. ඉත්ථිපුරිසෙ පුරිසිත්ථියං.

කොණෙ අස්සෙ. සඨ්ඛ්‍යාවිසෙසො “කොට්ඨකොට්”ත්‍යාදීසු. උක්කංසෙ
පරියොසානෙ.

872. ජාලා අග්ගිජාලා. අග්ගං කොටි.

නාරි ආසිසද්දො සප්පදායායං. ඉට්ඨස්ස වත්ථුනො ආසිසනායං පත්ථනායමිපි ඉත්ථි එව.

873. විලීනතෙලෙ විසරණතෙලෙ. වසගා වසං ගච්ඡන්ති නාරි. වඤ්චාගාථි අනවච්ඡා සොරහෙයි.

අභිලාසෙ ඉච්ඡායං. කිරණෙ රංසිමිහි. අභිසඬගෙ ලග්ගතෙ.

874. අංසෙ කොට්ඨාසෙ. සිප්පෙ නාටකසත්ථාගතෙ. වන්දස්ස සොළසමෙ භාගෙ ච කලා.

875. ඛිජකොසෙ වරාටකෙ. කණ්ණභූසායං කණ්ණාලඬකාරෙ.

ආගාමිකාලෙ අනාගතකාලෙ. පභාවො දණ්ඩතෙජො. සංයමෙපි ආයති භවෙ.

876. මෙසාදිලොමෙ එළකාදිනං ලොමෙ. භූමජ්ඣෙ ද්විත්තං භූතං මජ්ඣෙ ජාතායං රොමධාතුයං ලොමෙ.

නට්ටකී නාටකිත්ථි. මදිරා සුරා.

877. ක්‍රියවිත්තෙ විසතිවිධෙ ක්‍රියවිත්තෙ. කරණෙ කරණක්‍රියායං, එතෙසු ද්විසු අත්ථෙපු ක්‍රියං. කම්මති කත්තබ්බෙ ක්‍රියා නාරි.

සුණ්ඨසායං පුත්තස්ස හරියායං. කඤ්ඤායං අනිබ්බිද්ධායං. ජායායං හරියාසාමඤ්ඤෙ.

878. ඉස්සරියං පභූතා. අක්ඛරාවයවෙ ගරුඅක්ඛරානං අවයවෙ.

පාවචනෙ බුද්ධචචනෙ. සිද්ධෙ සිද්ධන්තෙ. තන්තෙ සුත්තමයෙ. සුපිතෙ නිද්දාසිලෙ.

879. රාජලිඬිගං බග්ගාදි. උසභඬිගො උසභාවයවො. රුක්ඛෙ රුක්ඛවිසෙසෙ. නිමිත්තං ගුය්භඬිගං. විහතෙ ලක්ඛණෙ. පදෙ විභ්‍යාන්තෙ.

880. වොහාරෙ වාණිජකම්මෙ. කීළාදො කීළාදිමිහි. ආදිනා ප්‍රතිප්‍රතිගතාදයො සඬගහිතා.

සරීරෙ සරීරාධිදෙවෙ.

881. සුස්සුසායං යොතුමිච්ඡායං. ඉස්සාතායාසෙ සරාහායාසෙ. හිංසනෙපි උපාසනං.

හෙතිහෙතෙ ආවුධහෙතෙ. සච්ඡු ඛාණ්ඩසෙසො.

882. වීණාගුණො වීණායජියා. තත්තං තත්තසද්දො. මුඛං පධානං. සිද්ධන්තං උදාහරණං. තත්තු සුත්තං.

රථනඬගලාදීනං අඬගෙ රථාදාසඬගෙ. කප්පමිහි කතාදිකෙ.

883. ඉත්ථිපුප්ඵං ඉත්ථීනං උතු. රෙණු ධුලී. පකතිජෙ ගුණෙ තිණ්ණං ගුණානං දුතියෙ ගුණෙ.

නායාසප්පණෙ යපිතස්ස ධනස්ස දානෙ. දානමිහි තදඤ්ඤස්ස දානෙ.

884. ගුරු ආචරියාදි. උපායො හෙතු. අවතාරො ඔතරණට්ඨානං. පුතම්බු පචිත්තජලං. දිට්ඨි බුද්ධදස්සනා අඤ්ඤදස්සනං. ආගමෙපි තිත්ථං.

ජොතිසද්දො නක්ඛන්තරංසිසු පණ්ඩකෙ නපුංසකෙ. අග්ගිමිහි තු සො පුමා.

885. “ඉති සන්ධිකප්පෙ පයමො කණ්ඩො” න්‍යාදිසු වග්ගෙ. අවසරෙපි, අවසරො අවකාසො.

අථ බාහුද්වයස්ස උද්ධං මානෙ. සුරත්තෙ සුරභාවෙ.

886. පොරිසං පුරිසකාරො. ඊහා වීරියං. නිසින්නාදුග්ගමො නිසින්නාදිකො උග්ගමො යානං.

අනිස්සයමහීභාගෙ ලොකනිස්සයභූතානං තරුපබ්බතනගරාදීනං අභාවතො අනිස්සයසඬබාතෙ සුඤ්ඤමහීකොට්ඨාසෙ. “ඉරිණං උාසරෙ සුඤ්ඤෙ”ති [\[මෙදිනිකොස 15.36\]](#) හි තිකණ්ඩසෙසො. උාසරෙ උාසවති යානෙ.

887. සාධනත්ථාදිසු ආරාධනං. රාධනංපාත්‍ර. “පත්තියං සාධනෙ වුත්තං, රාධනං තොසනෙපි චෙ”ති තිකණ්ඩසෙසො.

සානුමිහි පබ්බතස්ස සමෙ භූභාගෙ. විසාණෙ මාතඬගදන්තෙ, පසුනං සිඬගෙ ච.

888. දිට්ඨං රූපාරම්මණං. ආදිමග්ගො සොනාපත්තිමග්ගො. ඤාණං සාමඤ්ඤං. අක්ඛි වක්ඛු. ඉක්ඛනං ඔලොකනං. ලද්ධි ගාහො.

සුවණ්ණො පඤ්චධරණං. පඤ්චසුවණ්ණො නික්ඛො. පසාධනං අලඬිකාරවිසෙසො.

889. තිථිභෙදෙ භොරසත්ථාගතෙ අනිට්ඨසම්මතෙ තිථිමිති. සාඛාදිඵ්ඵමිති රුක්ඛසාඛාදීනං ගණ්ඨිමිති. පූරණෙපි පබ්බං.

බලවාමුඛො යත්ත ප්ලවාදයො සිසයොතෙන ආකඩ්ඪිත්වා පචෙසියන්ති.

890. කාමපෙ තණ්හාපෙ සුරාපානාදිකෙ. දොසෙ අපරාධෙ. කොපපෙ දණ්ඩඵ්ඵරුසාදිකෙ ව. විපත්තියං විනාසෙ.

උපකරණං කුලාලාදීනං දණ්ඩවක්කාදි. සිද්ධි නිප්ඵත්ති. කාරකො කත්තාදිසත්තවිධො.

891. දානසීලෙ දානපකතකෙ ව. වග්ගුවාදිනි මධුරවාදිනි ව වදඤ්ඤා භවෙ. ඉතො පටියාය උස්සිතපරියන්තො තිසු වුත්තො. අභිසිත්තෙ මුද්ධාභිසිත්තෙ රාජිනි.

892. භාග්‍යවිභිතෙ අපුඤ්ඤෙ. අප්පකෙ අබහුකෙ. මුල්භෙ බාලෙ. අපටු අපෙකො. බලෙ, ජගතියඤ්ච මන්දො. වුද්ධියුත්තෙ වඩ්ඪනියුත්තෙ. සමුත්තද්ධෙ අනිච්චෙ උස්සිතං තිසු භවෙ, ‘‘භාසිත’’ත්තිපි පායො.

893. රථඬිගෙ රථාවයවෙ. සුවණ්ණස්මිං පලස්ස චතුත්ථභාගෙ. පාසකෙ චතුච්ඡිසතිප්පමාණෙ, තිංසප්පමාණෙ වා. හත්ථිදන්තාදිවිකතියං තිසු අක්ඛො. චක්ඛාදිත්ථියෙ අක්ඛං.

සස්සතෙ නිච්චෙ. තක්කෙ විතක්කෙ. නිච්ඡිතෙ විනිච්ඡිතෙ.

894. හරෙ මහිස්සරෙ සිචො, හද්දෙ කල්‍යාණෙ. මොක්ඛෙ නිබ්බානෙ ව සිචං. ජම්බුකෙ සිඬිගාලෙ සිචා.

සත්තියං ථාමෙ. ථූලත්තෙ ථූලභාවෙ.

895. සඬ්ඛ්‍යාභෙදො උප්පලපුණ්ඩරිකානං මජ්ඣෙ ගණනා. නරකභෙදෙ ‘‘පදුමනිරයෙ නිබ්බත්තො’’ත්තාදීසු. වාරිපෙ කක්කසනාලෙ කමලෙ.

දෙවභෙදෙති

‘‘ආපො ධූවො ව සොමො ව,
ධවො වෙවා’නිලො’නලො;

පවිච්ඡෙසා ව පභාසො ව,

අට්ඨෙතෙ වසවො මතා”ති [විත්තාමණිවිකා 1.10]. –

කථිතෙ දෙවවිසෙසෙ. රතනෙ රතනසාමඤ්ඤෙ, ධනෙ ව, පණ්ඩකං නපුංසකං.

896. අත්ථගමනෙ විනාසගමනෙ. අපවග්ගෙ සබ්බකිලෙසානං ඛයහෙතුභූතෙ විරාගධම්මෙ.

සෙතම්බුජෙ සෙතකමලෙ. රුක්ඛන්තරෙ “පුණ්ඩරික”ඉති ඛ්‍යාතෙ දුමවිසෙසෙ, ද්විස්වත්ථෙසු පුමෙ.

“පුණ්ඩරිකං සිතම්බොජෙ, සෙතච්ඡත්තෙ ව හෙසජ්ජෙ;

කොසකාරන්තරෙ ඛ්‍යග්ගෙ, සො දිසාවාරණග්ගිසු”ති. –

නානත්ථසඬගහො.

897. උපභාසෙ පුජාද්‍යත්ථං ආහතෙ චත්ථුම්භි. කරස්මිං ඛෙත්තාදිසම්භවෙ රාජභාගෙ. අසුරන්තරෙ බලිනාමකෙ අසුරෙ.

සම්භවෙ ඉත්ථිපුරිසසම්භවෙ අසුචිම්භි සුක්කං. ධවලෙ සෙනෙ සුක්කො, කුසලෙ පුඤ්ඤෙ තිසු, “පුඤ්ඤං ධම්මමනින්දිය”න්ති එත්ථ ධම්මසද්දස්ස අනින්දිභාවස්ස චුත්තත්තා සුක්කසද්දො තිසු චුත්තො.

898. විහත්තබ්බධනෙ විහජිතබ්බධනෙ. පිතුනං ධනෙ පෙතානං මාතාපිතුනං පුත්තෙහි විහජිතබ්බධනෙ ව.

පභූතො පුග්ගලස්ස භාවො පභුත්තං, තථා ආයත්තස්ස භාවො ආයත්තතා. ආයත්තො පුග්ගලො. අභිලාසො ඉච්ඡා.

899. ධනිම්භි සද්දමත්තෙ. යොධසීහනාදම්භි යොධානං අභිතනාදෙ ව සෙලනං.

900. ආද්‍යුපලද්ධියං පඨමසඤ්ජාතෙ චත්ථුම්භි.

901. සාධකතමෙ කත්තුතො අඤ්ඤෙසං ක්‍රියාසාධකතමෙ කරණකාරකෙ, ක්‍රියායං, ගත්තෙ සරීරෙ ව. ඉන්ද්‍රියෙ චක්ඛාදිකෙ.

කුඤ්චිකායං අපාපුරණෙ. තූරියඬගෙ සම්මතාලාදිකෙ.

902. උප්පාදෙ ජනනෙ. ගබ්භමොචනෙ පුත්තවිජායනෙ.

අස්සෙ අස්සමත්තෙ.

903. පුප්ඵංචිනා ඵලග්ගාහිරුක්ඛෙ අස්සත්ථාදො, රුක්ඛමත්තෙ ච වනජ්ජතිසද්දො. ආහනෙ උපට්ඨාපිනෙ වරාහපුරිසාදිරුපෙ ච, රජතමත්තෙ ච රුපියං.

904. කෙසසද්දො පුබ්බො යස්ස පාසසද්දස්ස සො කෙසපුබ්බො. වයෙ සමුහෙ චත්තති, යථා “කෙසපාසො”ති, කෙසකලාපොත්තංථො.

අක්ඛිමජ්ඣෙ යා “සුලා”ති වුත්තා. නක්ඛත්තෙ සත්තවිසතිවිධෙ, තදඤ්ඤෙසු ච තාරා ඉත්ථි. උච්චතරස්සරෙ උච්චතරෙ සද්දෙ තාරො.

905. පත්තෙ භාජනසාමඤ්ඤෙ, භුඤ්ජනපත්තෙ ච. ලොභභෙදස්මිං අයොනම්බාදිමයෙ භාජනවිසෙසෙ. දෙහමජ්ඣං උදරං.

906. වෙසෙ සණ්ඨානෙ. සිප්පසාලා සිප්පිනං සාලා.

සම්පත්ති ධනාදිසම්පත්ති තිවග්ගසම්පත්ති ච. ලක්ඛියා කතපුඤ්ඤෙහි සෙවියති. ඉත්ථි ඉත්ථිවිසෙසො. දෙවතා සිරිනාමිකා ඵකා දෙවධිතා.

907. යුවරාජා පිතරි දෙවඬිගනෙ රාජභාවාරහො රාජපුත්තො. ඛන්දෙ හරස්ස පුත්තෙ. සුසු තරුණො.

මණිභෙදෙ යො ලොකෙ “සන්තා”ති වුච්චති. අඬිකුරෙ රුක්ඛාදීනං අඬිකුරෙ.

908. වෙනනං කම්මකාරෙහි ලහිතබ්බධනං. මූලං මූලධනං. වොහාරෙ වාණිජකම්මෙ.

භාජනන්තරං යෙන බෙළාදාසුචිං පටිග්ගණ්හාති.

909. අසුහෙ ච කම්මෙ සුහෙ ච කම්මෙ ද්වයෙපි කම්මෙ වාති තීස්වත්ථෙසු භාග්‍යං වුත්තං.

තරුභෙදෙ අස්සත්ථෙ.

910. විමුත්තියං නිබ්බානෙ.

“අයං පුමා”ති ජානනස්ස කාරණභාවො පුමත්තං, තදාදිමිහි.

911. අප්ඤ්ඤායෙ පරිච්ඡේදෙ. දිවෙ දෙවලොකෙ.

912. සපත්තස්මිං අමිත්තෙ. රුක්ඛභිගෙ රුක්ඛාවයවෙ.

913. මුඛො පධානෙ. උපායෙ හෙතුමිහි. වදනෙ ලපනෙ. ආදිස්මිං පඨමෙ.

භබ්බෙ විමුක්තාරහෙ, භවිතබ්බෙ ව. ගුණාධාරෙ ගුණස්ස නිස්සයෙ. විත්තෙ ධනෙ. ඩුඛෙ පණ්ඩිතෙ. දාරු දාරුක්ඛන්ධො.

914. පත්ථාදො පත්ථො, තුලා, අභිගුලීති පත්ථාදි. විධාය උන්නතියං. පරිස්සමෙ බෙදෙ.

915. සරොරුහෙ කමලෙ. ඛගන්තරෙ රුක්ඛකිම්බාදකසකුණෙ. තුරියන්තරෙ වංසසඬ්ඛාදිකෙ.

916. සංවෙගෙ උබ්බෙගෙ, විමිභයෙ ව.

917. තදුපෙතනිසාය වන්දප්පභාය යුත්තරත්තියං.

918. මාසෙ තතියමාසෙ. අතිවුද්ධෙ ව අතිපසත්ථෙ ව.

919. නිබන්ධෙ බලක්කාරෙ “බලග්ගහො”ත්‍යාදීසු.

මත්තිකාහෙදො නිලාදිවණ්ණයුත්තකිත්තිමමත්තිකා. සික්කායං උදකකුම්භාදිවාහිකෙ. නයනාමයෙ වක්ඛුරොගවිසෙසෙ.

920. මණ්ඩලෙ පරිමණ්ඩලෙ. බිම්බිකා ලතාජාති, තස්සා ඵලෙ ව බිම්බං.

921. පථෙ අඤ්ජසෙ.

922. සන්ති නිබ්බානං. නිහෙ සදිසෙ.

වාසෙ ධනුමිහි ඉස්සාසං. උසුනො සරස්ස බෙපකමිහි පෙරතෙ ඉස්සාසො.

923. බාලසද්දො තීසු. කුත්‍රත්ථෙසු? ආදිවයසා පඨමවයෙන සමච්ඡිනි සමන්තාගතෙ ව. අපණ්ඩිතෙ මුල්ලෙ ව.

සොණිනෙ ලොහිනෙ. තම්බං උදුම්බරං. අනුරත්තො අනුරාගයුත්තො
පුග්ගලො. රඤ්ජිතං රඬ්ගරඤ්ජිතං.

924. වීරළෙ නිරන්තරෙ. කිසෙ අපුලෙ. හිමෙ තුහිනෙ.

925. ගුළභෙදො යො ලොකෙ “සක්ඛරා”ති වුච්චති. කයලෙ සිලාබණ්ඩෙ.

926. තිබ්බේ තික්ඛෙ. බ්‍යත්තෙ ඡෙකෙ. රොගමුත්තෙ නිරොගෙ.

බත්තියෙ මුද්ධාහිසිත්තෙ. නරනාටෙ තදඤ්ඤස්මිං. පභුම්හි ඉස්සරෙ.

927. ධඤ්ඤකරණං ධඤ්ඤමද්දනට්ඨානං. කක්කෙ නභානවුණ්ණෙ. නීවෙ
අධමෙ. සෙනෙපි බලො.

928. බ්‍රහ්මචාරී ච ගහට්ඨො ච වානජ්ජත්ථො ච හික්ඛු වාති
බ්‍රහ්මචාරීගහට්ඨාදි, තපොධනෙ පියසිලෙ.

කඨිනෙ කක්ඛලෙ. නිද්දයෙ නික්කරුණෙ.

929. කනිට්ඨො ච කනියො වාති එනෙ තීසු. කුත්‍රත්ථෙසු? අත්‍යජ්ජෙ,
අනියුචෙපි.

ඉට්ඨෙ, නිස්සාරෙ ච අගරුම්හි වාති එනෙස්චත්ථෙසු තීසු.

930. අධොභාගෙ ච හීනෙ ච. දන්තච්ඡදෙ දන්තාවරණෙ.

පාරිවරියායං උපට්ඨාකෙ.

931. රතනෙ ද්විවිදන්ථීකෙ. ගණෙ සමුහෙ යථා “කෙසහත්ථො”ති.
සොණ්ඩාය කරිකරෙ. හන්තරං තෙරසමනක්ඛත්තං.

ආවාටෙ කාසුයං. උද්පානං අන්ධු, යත්‍ර ජලං සට්ඨන්තෙන උද්ධරිත්වා
පිචන්ති.

932. පයමං පමුඛඤ්චාති ඉදං අභිධානද්වයං ආදිම්හි පධානෙ චත්තති.

චජ්ජභෙදො උභයතලං තූරියං.

933. ථීරංසො ථීරකොට්ඨාසො.

බන්ධනාරො බන්ධෙන චහිතබ්බො භාරො. ආදිනා කට්ඨාරාදයො ගහිතා. යස්මා පලසතං තුලා, වීසතිතුලා භාරො, තස්මා ‘ද්විසහස්සපලෙ’ති වුත්තං.

934. මන්දිරෙ ගෙහෙ. රොගහෙදෙ ඛයරොගෙ. අපවයම්හි විද්ධංසනෙ, විනාසෙ ච.

සාපදෙ ඛ්‍යග්ඝාදිකෙ දුට්ඨමිගෙ. සජ්ජෙ උරගෙ. කුරුරෙ කක්ඛලෙ.

935. සජ්ජදුමෙ අස්සකණ්ණරුක්ඛෙ. රුක්ඛෙ රුක්ඛමත්තෙ.

සොතෙ කණ්ණෙ. යජනෙ පුජනෙ. සුතියං සවනක්‍රියායං.

936. පෙතො ච පරෙතොචාති ඉමෙ මතෙ කාලඬිකතෙ ච පෙතයොනිජෙ පෙතයොනිසම්භවෙ සිද්ධං.

ඛ්‍යාතෙ පාකට්ටෙ. හට්ඨෙ පහට්ඨෙ.

937. අධිජ්ජායෙ අජ්ඣාසයෙ.

පක්ඛෙ සකුණාදීනං පක්ඛෙ. දලෙ රුක්ඛාදීනං ඡදෙ. භාජනෙ ලොභමයාදිකෙ. ‘සොගතෙ’ති ඉදං ‘භාජනෙ’ති ඉමස්ස විසෙසනං. සොගතෙ සුගතස්ස සන්තකෙ භාජනෙත්‍යත්ථො.

938. සුට්ඨකතෙ සම්මා කතෙ කම්මනි.

අනුකම්පායාරහෙ දුක්ඛිතසත්තෙ.

939. ධනිමිහි සද්දෙ.

940. විහිතෙ විධාතබ්බෙ.

අඤ්ජසෙ මග්ගෙ. විසිඛා රච්ජා. පන්තියං පාළියං.

941. ගගනෙ ආකාසෙ. ඛ්‍යසනෙ විපත්තියං.

නෙත්තරොගෙ චක්ඛුරොගවිසෙසෙ. ඡදිමිහි ගෙහාදීනං ඡදනෙ.

942. සඬ්ඝට්ටනෙ ද්විත්තං අන්තරභූතෙ. පුන සන්ධිති පදපුරණත්ථං වුත්තං. අතිසත්තෙ අතිසමිතෙ.

943. යාපනා යාපනකාරකො කබලිකාරාභාරරසො. දිත්ති ජලනං. බලං ටාමො.

944. කුච්ඡි උදරං. ඔවරකො ගෙහවිසෙසො.

බණ්ඩනෙ ඡෙදනෙ. ඉතිචුත්තෙ ච කම්මනීති “ඉති එවං මයා පුබ්බෙ වරිත”න්ති වත්තබ්බෙ සුභාසුභකම්මෙ. “අතිවත්තෙ ච කම්මනී”තිපි පායො, අතීතකාලෙ පවත්තකම්මනීත්තාත්ථො.

945. චිත්තකෙ නලාටෙ කතකාළාදිබිත්දුම්භි රුක්ඛහෙදෙ මරීචප්පමාණම්බිලරුක්ඛෙ, යස්ස එලෙන අම්බිලසුභං පවත්ති. තිලකාළකෙ තංතංසරීරාවයවෙ සඤ්ජාතතිලසණ්ඨානෙ කාළකෙ.

බොධෙ බුජ්ඣනෙ. පත්ති ලාහො, පාපුණඤ්ච.

946. ආයුම්භි ජීවිතෙ. හදයඬිගානිලෙ උරොගමවානෙ.

වසෙ ආයත්තතායං. වෙදෙ චතුබ්බිධවෙදෙ. ඉච්ඡා ආරම්මණිච්ඡා.

947. සිරසට්ඨිම්භි සිරසො අට්ඨිම්භි. සටාදිසකලෙ සටාදිබණ්ඩෙ.

948. වෙණ්වාදිසාබාජාලස්මිත්ති වෙණුආදීනඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤසංසග්ගෙ සාබාසමුහෙ. ලග්ගකෙසෙ තාපසාදීනං ලග්ගකෙසෙ. ආලයෙ තණ්හායං.

වධෙ මාරණෙ. රක්ඛිතස්මිං කම්මනි, කත්තරි ච.

949. ථීයං ඉත්ථීයං. පියෙ සාමිකෙ. මනුඤ්ඤෙ මනසො තොසනජනකෙ. ගවක්ඛෙ සිහපඤ්ජරෙ.

950. කිං සද්දො පුච්ඡනත්ථාදිසු සලිඬිගො. විකප්පත්ථාදිසු තු අබ්බයං.

සසද්ධෙ සද්ධාය සහිතෙ. නිවාපෙ පෙතාදීනං කත්තබ්බපුජාදානෙ. පච්චයෙ සද්දහනෙ සද්ධා.

951. අට්ඨිස්මිං “පනසබ්භං තාලබ්භ”න්ත්තාදිසු. සුක්කෙ ච බිජං.

පුයෙ පක්කවණසඤ්ජානෙ. අග්ගතො පුරතො. දිසාදො සුරියුග්ගමනදිසායං. සා හි දිසානං ආදිභූතා, “දිසා”ති වා දිසාවිසෙසො. ආදීනා පුබ්බජාදීනං ගහණං.

952. ආගමනෙ අසන්තුප්පත්තික්‍රියායං.
දීඝනිකායමජ්ඣමනිකායාදිකෙ.

දීඝාදිනිකායස්මිං

953. දෙවරුක්බො සිරිසො. සන්තතියං වංසෙ.

උත්තරවිපරිතෙ අසෙට්ඨෙ, ඉමස්මිං අත්ථෙ නකාරො පටිසෙධන්ථො.
සෙට්ඨෙ උත්තමෙ. ඉමස්මිං අත්ථෙ පටිසෙධන්ථොච නකාරො. “අනු
උත්තර”න්ති ඡෙදො ච විඤ්ඤෙය්‍යා.

954. සත්තිසම්පත්තියං පභාවාදිහි සත්තිහි සම්පත්තියං. කන්තිමත්තෙ
කමතියමත්තෙ. සුරචිරියෙසුපි වික්කමො.

පටිබ්බිමබෙ පතිරුපකෙ. පභායං ආලොකෙ.

955. සම්මො නිදාසො වාති ද්වෙ අභිධානානි. සෙදජලෙ කායතො මුත්තෙ.

කන්තනෙ ඡෙදනෙ. විකප්පෙ විතක්කෙ. සප්පනෙ හත්ථාදිනං සප්පනෙ.

956. දෙසො දෙසවිසෙසො. අභිගසද්දො පුංඛුත්තෙ. “ඛුම්භි”තිපි
පායො. අභිගසද්දො ඛුත්තෙ දෙසෙත්තන්ථො. චපුම්භි සරිරෙ අභිගං. අවයවෙ
හෙතුම්භි ච අභිගං.

“අභිගං ගත්තන්තිකොපාය-පතිකෙස්ව’ප්පධානකෙ;
අභිගදෙසවිසෙසම්භි, අභිගා සම්බොධනෙ’ත්තිය”න්ති. —

නානත්ථසඛගහෙ.

චෙතියදුමෙ පුජෙතබ්බභූතෙ රුක්ඛෙ අස්සත්ථාදො.

957. සාධුපුරිසෙ සප්පුරිසෙ. කප්පනෙ හත්ථාදිනං කප්පනෙ. “සප්පනෙ
සප්පනා කප්පනාය”න්ති නානත්ථසඛගහො.

සුපනෙ නිද්දායං. සුත්තෙ අජාගරිතෙ. විඤ්ඤාණෙ සුත්තස්ස විඤ්ඤාණෙ
විත්තෙ තං සුපිනවචනං. දස්සනෙ ච සුපිනං.

958. පච්චක්ඛෙ සම්මුඛෙ. සන්තිධානෙ පයොගෙ, විධානෙ ව.
භියෙය්‍යාසද්දො පභුතරත්ථෙ සො පුමා.

959. විසලිත්තසරෙ විසෙන ලෙපිතසරෙ දිද්ධො පුමා. ලිත්තෙ
ලෙපිතබ්බසාමඤ්ඤෙ.

වාසෙ වසනෙ. ධුමාදිසඬ්ඛාරෙ ගන්ධවුණ්ණධුමාදිනා අභිසඬ්ඛාරෙ. සම්පට්ච්ඡනෙ පටිග්ගහණෙ.

960. සුප්පගඬ්ඛෙ වචනසුරෙ.

මධුවඡ්චයෙ මදනෙ, යෙන දීපමිපි ජාලෙන්ති. ඔදනසම්භවෙ භුත්තොදනතො පතිනෙ ලාමකසම්මතෙ ඔදනබින්දුමහි.

961. සුරහිමිහි සුගන්ධෙ.

උප්පත්තියං උද්ධඬ්ගමනෙ ව උග්ගමනං.

962. ලුබ්භෙ සමලෙ, කක්ඛලෙ ව. නිට්ඨුරවාචායං අකණ්ණසුඛවචනෙ.

අම්බුවෙගෙ අම්බුනො උදකස්ස වෙගෙ සොනෙ.

963. තප්පරෙ තප්පධානෙ. කවචෙ උරච්ඡදෙ. වාරවාණෙ වම්මමයෙ යුද්ධාලඬ්ඛාරෙ ව. නිම්මොකෙ සප්පානං ජිණ්ණවම්මති.

965. පදානෙ දානෙ. සෙලෙ පබ්බතෙ.

966. ලොහෙ කාළායසෙ සත්ථං. සඤ්චයෙ සමුහෙ සත්ථො. යථා “සකටසත්ථො”ත්‍යාදි. වත්තනෙ පවත්තනෙ.

967. වලයෙ කටකෙ.

968. කණ්ඨෙ වාණෙ. වාපිමිහි දිසිකාදිකායං. දුප්ඵස්සෙ දුක්ඛසම්ඵස්සෙ. කකචෙ බරපත්තෙ.

969. සුරාය කාදම්බරියං, යාය පිතාය මත්තා සත්තා අනාගමනීයවත්ථුසුපි ගච්ඡන්ති. රථඬ්ඛගෙ වක්කෙ. කාමුපධිආදීසු චතුසු උපධීසු ව උපධි, අනිත්ථි.

970. දබ්බෙ ධනාදිකෙ. භූහෙදො වත්ථාදි. මහාරාජෙ චතුසු මහාරාජෙසු එකස්මිං මහාරාජෙ. නරෙ සත්තෙ.

971. ආපණෙ කයවික්කයට්ඨානෙ. සම්භාරෙ උපකරණෙ. “රථො සීලපරික්ඛාරො, ඤානක්ඛො වක්කවීරියො”ති [සං. නි. 5.4] එත්ථ අලඬ්ඛාරො “පරික්ඛාරො”ති වුත්තො.

972. වොහාරස්මිං රථසකටාදිවොහාරෙ. උපට්ඨිතගිරා සද්දතො අත්ථතො ච පාකටගිරා.

973. වචනාවයවෙති වාක්‍යාවයවෙ. හෙතුදාහරණාදියුත්තස්ස සම්බන්ධත්ථස්ස වචනසමුහස්ස අවයවෙ. මූලෙ ලොභාදිකෙ. කාරණෙ ලොභාදිතො අඤ්ඤස්මිං කාරණෙ. පාවානලස්මිං උදරට්ඨෙ භුත්තපාවතෙ කම්මජතෙජස්මිං. රොගහෙදෙපි ගහණි.

974. සංයමෙ චක්ඛාදිත්ථියසංයමෙ.

975. මුද්දිකස්ස රුක්ඛස්ස රසෙ ච. පුප්ඵස්ස සබ්බස්ස පුප්ඵස්ස රසෙ ච. බුද්දෙ මක්ඛිකාකතෙ ච මධු පුත්තපුංසකං.

“මධු බුද්දෙ ජලෙ ඛීරෙ, මජ්ජෙ පුප්ඵරසෙ මධු;
රච්ජෙ විත්තෙ වසන්තෙ ච, ජීවසාතෙ මධුද්දුමෙ”ති. —

නානත්ථසඛිගහෙ.

උල්ලොවෙති සෙය්‍යාදීනං උපරිභාගෙ රජොපාතනිවාරණත්ථං ධ්වනි දුස්සමයාදිකෙ.

976. අපවග්ගෙ නිබ්බානෙ. සුධායං දෙවතානං භොජනෙ.

“අමතං යඤ්ඤසෙසස්මිං, පියුසෙ සලිලෙ සතෙ;
අයාවිතෙ ච මොක්ඛෙ ච, ධන්වන්තරිසුධාසිසු;
අමතො අමතා සිවා-ගලො ක්කාමලකීසු වෙ”ති [මෙදිනිකොස 16.77-8 ගාථායම්පි].

නානත්ථසඛිගහෙ චුත්තං. මොහෙ අවිජ්ජායං. තිමිරෙ අන්ධකාරෙ. සඛිබ්‍යා ගණනවිසෙසො. ගුණෙ තතියෙ ගුණෙ.

977. ඛරෙ ඵරුසෙ. අකාරියෙ අකත්තඛිබ්බෙ. පුරිසෙ පුල්ලිඛිගෙ. සුකතෙ කුසලෙ ධම්මෙ පුඤ්ඤං පණ්ඩකෙ නපුංසකෙ. පවතෙ පුතෙ.

978. අසිනිද්ධො සුක්ඛො. සඛිගෙ ලග්ගෙ.

979. ලඤ්ජනෙ පටිබ්බිමබ්බෙ. සීමා මරියාදො. පකාරො තුලොයා.

980. මන්තනෙ චතුක්කණ්ණාදිකෙ. බ්‍යසනෙ භොගබ්‍යසනාදිකෙ. විපත්තියං අනත්ථෙ.

981. රංසිහෙදො පුබ්බෙ උදයතො සූරියස්ස රංසිවිසෙසො. අබ්‍යන්තරාගෙ කිඤ්චිරත්තෙ. ලොහිතෙ රත්තෙ.

පකතානිවත්තෙ පකතීතො අනිවත්තනෙ. “පකතියඤ්ච අනිවත්තනෙ චා”තිපි අත්ථො. නස්සනක්ඛරෙති විනාසනක්ඛරෙ. නස්ස අදස්සනෙ අක්ඛරෙ.

“අනුබන්ධො පකතාදො, දොසුප්පාදෙ විනස්සරෙ;
සුසුමුබ්‍යානුසාරෙසු, පකතස්සා’නුවත්තනෙ”ති [අමර 23.98
ගාථායමපි පස්සිතබ්බං]. –

නානත්ථසඬගහෙ.

982. අවතරණෙ ඔතරණෙ. තිත්ථස්මිං නද්‍යාදීනං තිත්ථෙ. විවරෙ විවරණෙ. ඉඬගිතෙ සිසවලනාදිකෙ.

983. බත්තා බත්තියතො සඤ්ජානෙ සුද්දිත්ථිකනයෙ සුද්දිත්ථියා පුත්තෙ ච. තිබ්බමිහි අධිමත්තෙ ච. සො උග්ගො. අග්ගො සෙට්ඨො. ධිති වීරියං.

984. පභාතෙ පච්චුසෙ. නිරොගෙ රොගමුත්තෙ. සජ්ජෙ සඬගතෙ, ආධාරෙපි ච. “සජ්ජත්තො සන්තද්ධෙ සඬගතෙපි චෙ”ති නානත්ථසඬගහෙ. දක්ඛො ඡෙකො. යුත්තෙපි කල්ලං. කුටවරියායං සඨවරියායං.

985. පක්ඛිහෙදො පාරාවතප්පමාණො පක්ඛි. යස්මිං ගෙහෙ පලිනා පතීතෙ අසුභනිමිත්තං කරොන්ති. පාරාවතෙ කලරචෙ.

සරදබ්භුතෙ සරදකාලෙ සම්භුතෙ. අප්පගබ්භෙ කාතරචචනෙ.

986. කඨිනෙ කක්ඛලෙ. සාහසො බලක්කාරො. අප්පියෙ අමනාපෙ. වීරෙ නන්තකෙ, චාකෙ ච වීරං.

987. මීගහෙදෙ කුක්කුරප්පමාණෙ මීගෙ. පටාකායං ධජෙ. මොචං පසිද්ධං, කදලී ඊකාරන්තො. දක්ඛිණා කම්මඵලං සද්දහිත්වා දාතබ්බං දානං.

988. උප්පාතෙ භූතවිකතියං. චෙස්සානරෙ අග්ගිමිහි.

989. පොතවාහෙ තලකවාහෙ. නියන්තරි පාජිතරි.

990. රොධනෙ ආවරණෙ.

991. භාජනෙ විලිචමයාදිකෙ. පරියත්ති පරියාපුණනං සික්ඛනං,
පරියාපුණිතබ්බා වා සික්ඛිතබ්බා. ජරාසිථිලචම්මස්මිං ජරාය කාරණභූතාය
සිථිලචම්මනි. උදරච්ඡෙදෙ උදරචම්මරාජියං.

992. විදාරිතාදිසු තිසුපි වාවචලිඬ්භිකං. උපජාපෙ චතුත්ථොපායෙ.

993. ගාමසන්දොගෙ ගාමසමුගෙ. පරිධි පරිවෙසො සුරියාදිගෙහං. ආගමෙ
බුද්ධචචනෙ. ලෙඛෙ වාචිතලෙඛෙ.

994. අයොමයවිජ්ඣානකණ්ටකො සුඤ්ඤාදිවිජ්ඣානං. ගුණුක්කංසෙ
ගුණාතිසයෙ. විභවෙ භොගෙ. සම්පත්ති, සම්පදාති ච අභිධානද්වයං.

995. භූ පථවී. යොග්‍යාදිසු තිස්වත්ථෙසු තිසු. යොග්‍යෙ අනුච්ඡවිකෙ.
යුත්තෙ සඬිගතෙ. අද්ධො අද්ධසද්දො භාගෙ සමභාගෙ, අසමභාගෙ ච. තත්‍ර
සමෙ අද්ධං. ඉතරත්‍ර අද්ධො අද්ධම්පි, පථෙ මග්ගෙ අද්ධා පුමෙ. කාලෙපි අද්ධා
පුමෙ. එකංසෙ නිච්ඡයෙ. චතුරම්බණෙ කර්සං වුත්තං.

996. උසහෙ ගවසතපෙට්ඨකෙ ගවෙ. සෙට්ඨෙසු ච උසහො. විසයට්ඨියං
උසහං. තත්ති බුද්ධචචනං. පත්ති ආලි.

997. ඉත්ථිනිමිත්තෙ ඉත්ථියා අඬිගජාතෙ. කිලඤ්ජෙ විලිචමයෙ. සො
කටසද්දො කතෙ තිසු.

“කටො සොණික්‍රියාකාරෙ,
කිලඤ්ජෙ’තිසයෙ සිවෙ;
සමයෙ ගජගණ්ඨෙ ච,
කටා විජ්ජලියං මතා”ති [\[මෙදිනිකොස 11.3\]](#). –

වොජාලිතො. “සමයෙ ච ක්‍රියාකාරෙ, කිලඤ්ජෙ ච සරෙ කටො”ති
තිකණ්ඩසෙසො [\[තිකණ්ඩසෙස 3.3.93\]](#). මන්දිරාලින්දවත්ථුනි ගෙහස්ස
ආලින්දභාගෙ වත්ථුමිහි.

998. මථිතෙ ගොරසවිසෙසෙ. සුවිථලෙ අම්බිලපත්තථලෙ. දුද්දසෙතරෙ
පස්සිතුං අදුක්කරෙ.

999. අත්තරිපං ජලමජ්ඣට්ඨං. පජ්ජොතො පදිපො. බත්ථො සම්බත්ථො.
මිහිතෙ ඊසංභසිතෙ.

1000. ටීයං ඉත්ථිසාමඤ්ඤෙ. ඉත්ථිලිඬිගෙති වා අත්ථො. දාතෙ හරියායං. සුමෙ දෙවතායං, දෙවතාවිසෙසෙ වා. වාසුදෙවෙ නාරායනෙ. අන්තකෙ වසවත්තිති. අසිනෙ කාළවණ්ණෙ.

1001. උපට්ඨානෙ පාරිවරියායං, සෙවනෙ ව. අඤ්ඤරොපනෙ අභංසභාවස්ස අඤ්ඤස්ස තංසභාවරොපනෙ. සක්කො සක්කසද්දො. ඉන්දෙ දෙවරාජෙ සක්කො. ජනපදෙ සක්කා. සාකියෙ ව ඛමෙ තිසු.

1002. වජ්ජනත්ථාදීසු තිසු පරිභාරො. පඤ්ඤවිස්සජ්ජනෙපි පරිභාරො. ද්විජෙ බ්‍රාහ්මණෙ. වෙස්සෙපි අරියො.

1003. සුංසුමාරෙ නක්කෙ. උලුපිති වණ්ඨමච්ඡවිසෙසෙ. උද්දාලපාදපෙ සෙලුරුක්කෙ, යස්ස ඵලානි අතිපිච්ඡලානි.

1004. පියකෙ පීතසාලෙ. කණ්ඨෙ සරෙ. බීජනෙ අසනං. අසු ඛෙපනෙ. යුගෙ රථයුගාදො. විකාරො විකති. අන්තිකෙ සමීපෙ.

1005. ලචිත්තෙ දාත්තෙ. අජ්ඣෙසනා සක්කාරපුබ්බිකා ආයාවනා.

1006. මකච්චත්ථෙ යං ලොකෙ “චක්කු”ති වුච්චති, “සාණචත්ථ”න්තිපි ඵකෙ. ගන්ථෙ සද්දසත්ථාදිකෙ. ලෙප්‍යාදිකම්මති චිත්තකාරාදීහි කතරුපෙ.

1007. පුඤ්ඤවති පුග්ගලෙ. භූසණ්භකරණියං සුධාලෙපකානං දාරුමයහත්ථෙ.

1008. පායිනෙ පාතඛිකෙ, “වායිනෙ”තිපි පායො. “දයිනෙ”තිපි ක්වචි දිස්සති.

1009. ලොහිතාදිමිහි වණ්ණවිසෙසෙ. රඤ්ජනෙ “මුඛරාගො”ත්තාදීසු. පචුද්ධදරියං මහාදරියං.

1010. කසෙරුස්ස ඵලෙ සකණ්ටකස්ස ඵලෙ. මග්ගසමාගමෙ වච්චරෙ. ඛුලායං “ථාලාති”ඉති ඛ්‍යාතෙ. දොසෙ තු ඵලමීරිතං.

1011. අධිකරණෙ අධිකරණකාරකෙ. පත්තාධාරො භාජනස්ස ආධාරො. ආලවාලකෙ තරුසෙකත්ථං තරුමුලවිචිතෙ සොඛිහජලාධාරෙ. අගභෙදො රුක්ඛභෙදො, සො ව මහාසත්තෙන තෙමියරාජකුමාරකාලෙ භුත්තරුක්ඛො. තත්‍ර කාරා ඉත්ථි. කාරොපි සක්කාරෙ, ද්විසු. ඛන්ධනාලයෙ පන කාරායෙව.

1012. මෙසපාසාණෙ සනොපලෙ. කුණ්ඩිකායං භිඬිගාරෙ. පදාතිස්මිං
චතුත්ථසෙනඬිගෙ.

1013. ඡිද්දාදිති තීණි අභිධානානි සුසිරෙ ච දූසනෙ අපරාධෙ ච තීසු සියුං.
මුච්චිතෙ මුච්චිතඬිබෙ.

1014. හත්ථිලිඬිගෙ හත්ථිසණ්ඨානසකුණෙ. මදෙ නාගමදෙ.

1015. අත්ථඬිගමෙ විනාසෙ. නිගමුඬිභූතෙ නිගමෙසඤ්ජාතචත්ථුමිහි.
ආපණොපජීවිති ආපණෙන ජීවිතචුත්තියං කත්තරි.

1016. හරිතස්මිං සුකපත්තචණ්ණෙ. පණ්ණෙ ඡදමත්තෙ.

1017. එලමිහි රුක්ඛාදීනං එලමත්තෙ. තං පක්කචචනං. නාසමුඬෙ
නාසාහිමුඬෙ ච පරිණතෙ ච තීසු.

ආජීවනෙ ජීවිතචුත්තියං. පිණ්ඩනෙ රාසිකරණෙ. ගොළකෙ චට්ටලෙ.

1018. පරිඬ්ඛයෙ චෙතනෙ. කම්මාදිකෙ
කම්මචට්ටවිපාකචට්ටකිලෙසචට්ටෙ. චට්ටලෙ ඛුඬ්ඛුළසණ්ඨානෙ. පච්චාහාරෙ
පට්චචනාහාරෙ.

1019. විකතෙ විකතියං, විරූපෙ වා.

1020. සඛ්‍යමිහි අදක්ඛිණෙ. වාරු මනුඤ්ඤං. සරඛ්‍ය සරෙන
විජ්ඣිතඬිබෙ එලකාදො. විහනෙ ලක්ඛණෙ.

1021. සමසිප්පිනං සමානසිප්පිනං ගණෙ සෙණි ඉත්ථි. ආචළියං පන්තියං.
සුධායං ලෙපෙ. ධුලියං රජසි. වාසචුණ්ණකෙ වාසයොග්ගචුණ්ණෙ.

1022. අතිපසත්ථෙ පසත්ථස්ස ජො, අතිචුඬිචෙ චුඬිඬස්ස. තක්කෙ
ගොරසවිසෙසෙ. හොතීති ක්‍රියාපදං.

1023. පණෙ ජුතකාරාදීනං කම්මනි. කණ්ණෙ කාලෙ.

1024. සම්භවෙ සුක්කෙ. අමෙජ්ඣෙ අපචිත්තෙ.

1025. ඉක්කෙ ඛහුලොමෙ කාලමිගෙ. ඛළිසෙ මච්ඡවෙධනෙ. සෙලහෙදෙ
චඬිකනාමකෙ පඬ්ඛනෙ.

1026. කුණපමිහි මතකායෙ. අද්ධමිහි සමද්ධභාගෙ, තෙනාහ “පුරිසෙ”ති,
“පුරිසෙ”ති ව යෙභුය්‍යප්පවත්තිං සන්ධාය වුත්තං, තෙනාහ “වා ඛණ්ඩං සකලං
පුමෙ”ති.

1027. සංවරිමුඛෙ රත්තියා ආදිමිහි.

1030. දෙවභෙදො කුමිහණ්ඩො නාම යක්ඛො. චල්ලිජාතියං යස්සා ඵලානි
උක්ඛලිප්පමාණානි භොන්ති. චතුත්ථංසෙ චතුත්ථභූතෙ කොට්ඨාසෙ. පදෙ
වරණෙ. පච්චන්තසෙලෙ පබ්බතපාදෙ.

1031. ලොහන්තරෙ සෙනලොහෙ. බහුමිහි බහුවචනෙ.
කම්මාරහණ්ඩභෙදෙ “තු”ඉති ඛ්‍යාතෙ. ඛටකෙ කුඤ්චිකපාණිමිහි.

1032. දොණියං කට්ඨමයෙ ධඤ්ඤමානිකෙ. අධිට්ඨිතියං උපරිට්ඨානෙ.
යානෙ යානමත්තෙ.

1034. කොට්ඨාසභෙදස්මිං “චක්කං හදය”න්ත්‍යාදිසු [ම. නි. 1.110].
වඩකෙ කුට්ඨෙය්‍ය. දිබ්බචක්ඛුපුබ්බෙනිවාසානුස්සතිආසවක්ඛයසඩ්ධාතා තිස්සො
විජ්ජා, ආදිනා අට්ඨ විජ්ජා ගහිතා. බුද්ධියං ඤාණෙ.

1035. අනාකුලෙ ආකුලරහිතෙ. සිලොකෙ අනුට්ඨුභාදො. අද්ධෙ භාගෙ.
තීසු පජ්ජො පජ්ජසද්දො.

1036. රුක්ඛභෙදස්මිං උදකප්පසාදනඵලෙ. කිත්තිමෙ කරණෙන
නිජ්ඵත්තෙ. විධෙය්‍යෙ වචනග්ගාහිති. පුබ්බමිහි පුයෙ.

1037. ලද්ධත්ථරක්ඛණෙ ලද්ධස්ස ධනාදිකස්ස අත්ථස්ස රක්ඛණෙ.
නියොජනෙ පෙසනෙ. කාරියෙ ඵලෙ.

1038. අස්සාසප්පත්තෙ ලද්ධස්සාසෙ. බොධිදුමෙ අම්භාකං භගවතො
බොධිරුක්ඛෙ. කුරුරෙ කක්ඛළකාරකෙ. නෙසාදමිහි මිගමච්ඡාදිලුද්දෙ.

1039. ලග්ගස්මිං සඬගෙ. මජ්ඣමිහි උදරෙ. භාගෙ අසමද්ධභාගෙ. ධනිමිහි
මහද්ධනෙ.

1040. ගහනෙ සඬකරෙ. සසන්තානෙ අත්තනො
නියකජ්ඣත්තසන්තානෙ. විසයගොචරානං විසෙසො වුත්තො.

ගාථාද්ධවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1041. භුවතෙ කාමභවාදිකෙ. ජනෙ පාණිමිහි. යසෙ කිත්තියං. පථ්පෙ අනුට්ඨ්භාදො. රුක්ඛෙ රුක්ඛහෙදෙ.

1042. වටො වටරුක්ඛො. වායසෙ කාකෙ. ඛකෙ සෙනපත්තෙ. අවසරො අවකාසො. අභං දිනං. කුචෙ නාරිට්තෙ. අබ්භෙ මෙසෙ.

1043. උච්ඡඛගෙ පල්ලඛකොපරිභාගෙ. ලක්ඛණෙ ඤාපකෙ.

දිට්ඨොභාසෙසු දස්සනෙ, ඕභාසෙ වාති අත්ථෙසු.

1044. සුරංසුසු සුරියෙ, කිරණෙ ව. දමෙ දමනෙ. මානං මානවිසෙසො. සානු පබ්බතසානු.

1045. තාපො සුරියසන්තාපො. සපචෙ චණ්ඩාලෙ, සං සුනඛං පචතීති සපචො. පසු චතුප්පදො. කරුඛගො අජිනයොති. උලුකො කොටරසකුණො. ඉන්දො සක්කො. “මහින්දෙ ගුග්ගුලුක-පලග්ගාහෙසු කොසියො”ති අමරසීහො.

1046. මාණවො මච්චො. අත්තා සරිරාධිපතිදෙවතා. සිරෙ උත්තමඛගෙ. තිපුමිහි කාළලොහෙ.

1047. ඛලි භාගදෙය්‍යා. හත්ථො පාණි. අංසු හා. දන්තෙ රදෙ. විජ්ජෙ බ්‍රාහ්මණෙ. අණ්ඩපෙ අණ්ඩසඤ්ජාතෙ. පථ්පෙ අනුට්ඨ්භාදො. ආනනං මුඛං. ආචාරො අසිතිමභාවත්තාදි. ධඤ්ඤඛගෙ හින්තතණ්ඩුලෙ. සුබ්බමෙ අණුමිහි. “ලවලෙසකණාණවො”ති හි අමරසීහෙන සුබ්බමපරියායො කණො චුත්තො.

1048. ථුණා ගෙහාදීනං පධානදාරු. ජළත්තං මුල්හත්තං. කුම්මාසො මාසවිකති. ඛ්‍යඤ්ජනං තදඤ්ඤඛ්‍යඤ්ජනං. ථොටො නාම යස්මිං පුයෙ විපරිතෙ දුක්ඛචෙදනා නත්ථි. කපොලො නාම මුඛචුළිකානං අන්තරට්ඨානං. මූලො මූලධනෙ.

1049. භාසපක්ඛි ව පක්ඛි ව භාසපක්ඛිනො, තෙසු, “සකුන්තො පක්ඛිහෙදෙපි, භාසපක්ඛි විහඬගමෙ”ති හි “භාසන්තං සුන්දරාකාරෙ, භාසන්තො භාසපක්ඛිති”ති ව වොපාලිනො. “සකුන්තො භාසපක්ඛිති”තිපි පායො. භාග්‍යෙ සුභාසුභාවහෙ කම්මති. විධානෙ කරණෙ.

1050. යො ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුන ඔතරිත්වා උදකඛහන්තරෙ මච්ජෙ ගණ්භාති, සො නීලසකුණො වාතකො නාම. එණෙ එණිමිගඛ්‍යාතෙ.

සරො කණ්ඩො. සෙදෙ සෙදනෙ, සීද පාකෙ. පාකො පවනං. භික්ඛුහෙදෙ “ගණපුරකො” ත්‍යාදීසු. වයෙ සමුහෙ.

1051. පුඤ්ඤෙ පිණ්ඩෙ. මෙසො උසහො මෙථුනං කක්කටො සීහො කඤ්ඤා තුලා විච්ඡිකො ධනු මකරො කුම්භො මීනොති මෙසාදි. ලොණෙ ලවණුත්තමෙ. සංවට්ටෙ විනාසකප්පෙ. කමුකෙ තම්බුලඵලරුක්ඛෙ.

1052. අමතෙ දෙවතාහොජනෙ. ලෙපෙ සුද්ධසක්ඛරවුණ්ණාදිමයෙ. සත්ථෙ දීඝදණ්ඩෙ සත්ථව්සෙසෙ. නප්පන්තරෙති ගඬිගා යමුනා අවිරවතී සරභු මහිති පඤ්චසු මහානදීසු පඤ්චමාය මහානදියං. භූවි පථවියං. ක්‍රියා නාරිසිඬිගාරභාවජා ක්‍රියා. විලාසො පන තදඤ්ඤාජා. අනුපෙ පුත්තෙ.

1053. කුලො හත්ථිපිට්ඨත්ථරණං. වෙණි නාරිනං කෙසකලාපො. “පවෙණි වෙණි කුථයො”ති හි වොපාලිකො. “පවෙණි කුලවෙණිසු”තිපි ක්වචි පායො. චුත්ති හවනං. චුත්තා චුත්තන්තො. වෙනතො කම්මෙන ලද්ධබ්බෙ. හරණෙ පොසනෙ, ධාරණෙ ව.

1054. මරියාදසද්දො ද්වීසු. සත්තා විජ්ජමානතා. සමීද්ධි සම්පත්ති. සොජ්ජෙ නිද්දායං. චුත්ති ජීවිතචුත්ති.

1055. කුච්ඡා ගරභා. අපවාදො අවණ්ණවාදො, අභූතාක්ඛානමපි. ධඤ්ඤෙ ධඤ්ඤවිසෙසෙ, යස්ස සිසං අඬිගුට්ඨජ්ජමාණං දීඝඤ්ච. පියඬිගු ගන්ධදබ්බං. මොක්ඛෙ නිබ්බානෙ. සිවෙ කලායාණෙ.

1056. රඤ්ජනෙ කාසායාදිරඤ්ජනෙ. සුරතෙ මෙථුනෙ. වාසෙ වසනක්‍රියායං.

1057. පත්ථෙ මානතුම්ඛෙ. නාලෙ උප්පලාදීනං නාලෙ. පිපාසායං පාතුම්ච්ඡායං. චුත්ති හවනං.

1058. පාණ්‍යඬිගෙ සඬ්ඛනාහියං. චක්කන්තෙ චක්කස්ස අන්තෙ.

“නාහි පාණ්‍යඬිගඬිගෙ බෙත්තෙ, චක්කන්තචක්කචත්තිසු;
නාහි පධානෙ කත්ථුරි-මංසෙ ව ක්වචි කිත්තිතො”ති. —

වොපාලිකො.

1059. අන්තරෙති ද්විත්තං අන්තරෙ. “විවි සුඛතරඬිගෙසු”ති වොපාලිතො. ටීරත්තෙ ටීරභාවෙ. “ධීරත්තෙ”තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. සචෙ සචනෙ.

1060. නිස්සයෙ ආධාරෙ.

1061. විත්තෙ ධනෙ. අඬිකො ලක්ඛණං. බුද්ධි ඤාණං. ඛෙ ආකාසෙ.

1062. චතෙ තිත්ථියසමාවාරෙ. ආගුම්භි අපරාධෙ. මණි සිලාවිකති, මණිසඬ්ඛාතො වා රතනවිසෙසො ඉධ මණි නාම. භායනෙ සංවච්ඡරෙ. වුට්ඨි වස්සනං.

1063. ලිපි අකාරාදීනං සන්තිවෙසවිසෙසො. මොක්ඛො නිබ්බානං. රතෙ සුරතෙ.

1064. පාපෙ ච අසුභෙ ච රිට්ඨං. අරිට්ඨංප්‍යත්‍ර, තඬ්භාවෙ තත්‍ර අකාරො. අපරාධො ආදීනවො. කෙතුම්භි පටාකායං. විහනෙ ලක්ඛණෙ. “ධජො සොණ්ඨිකලෙසෙසු, පටාකායඤ්ච විහනෙ”ති වොපාලිතො.

1065. ද්වාරමත්තෙපි ඛනිද්වාරෙපි. ඉතො පරං යෙ අනෙකත්ථා වුවචන්තෙ, තෙ වාවචලිඬ්ඛා. ඵ්ථෙ පාකටෙ.

1066. අප්ඤ්ඤානෙ අධිකතෙ. ජලෙ අඤ්ඤාණෙ. ලොලුපෙ අතිතණ්භෙ. චලෙ කම්පිතෙ.

1067. විකතෙ විරූපෙ. කොමලං අකඨිනං. අතිබිණො කුණ්ඨො.

1068. සිතෙ සෙනෙ. සුවකො පෙසුඤ්ඤකාරකො. අභි සප්පො. සක්කෙ ඛමෙ. “සත්තෙ”ති පාඨෙ පන සත්තිසුත්තෙත්තාත්ථො. සම්බන්ධෙ අවිජ්ජයොගෙ. අබ්බෙ සකලෙ.

1069. කෙවලං අසම්මිස්සං. අන්තො අවසානං. අධමො නිභීනො. පණතො බුද්ධාදීසු නින්තො. නින්තො ථලපට්ඨකො.

1070. සුද්ධෙ අඤ්ඤානෙ අසම්මිස්සිතෙ. පුතෙ මෙජ්ඣෙ.

1071. ඛ්‍යාපෙ ඛ්‍යාපිතෙ. භාවිති අනාගතෙ වත්ථුම්භි. ථෙරෙ ජිණ්ණෙ.

1072. බහුසද්දො “එකස්මිං, ද්විසු ව න පචත්තති”ත්‍යාදීසුයෙව පචත්තතිති මඤ්ඤමානො “ත්‍යාදො”ති වදති. “එකචචනං, බහුවචන”න්ති චුත්තත්තා පන ද්විසුපි බහුසද්දො වත්තතෙව. ආචරියෙන වා පරසමයචචනානි මනසි කත්වා “ත්‍යාදො”ති චුත්තං. තිව්ධඤ්ඤි තත්ථ චචනං එකචචනං ද්විචචනං බහුවචනන්ති. සබ්බපාරිසදත්තා හි බ්‍යාකරණස්ස සබ්බෙසං වාදා කත්ථවි කථියන්තෙ.

ධී චුච්චති පඤ්ඤා, සා යස්ස අත්ථි, ස ධිරො, බුධො. ධානං වා ධී, සා යස්සත්ථිති ස ධිරො, ධිතිමන්තො. ධුතෙ චලෙ.

1073. යානෙ හත්ථාදියානෙ යොග්ගං. බමෙ පන යොග්ගො.

1074. චුඬ්චෙ ආයුචුඬ්චෙ. කුලඡෙ කුලීනෙ. චුද්ධො ආයුචුඬ්චො. උරු පමාණතො මහන්තො.

1075. චුත්තෙ වත්තබ්බෙ. උග්ගතෙ උද්ධංගතෙ. ආදිත්තෙ අග්‍යාදිහි, ගබ්බිතෙ සඤ්ජාතමානෙ.

1076. විගතෙ විගතරාගෙ. වායනෙ විතෙ පටෙ. හජ්ජිතෙ ධඤ්ඤාදිකෙ. හජ්ජ පාකෙ.

1077. වයෙ සමුහෙ. සමො තුලො. අරි සත්තු. “සමාදිසු”තිපි පායො. වීරෙ අකාතරෙ සුරෙ. රවිසුරොති රවිසුරියො “සුරො”ති චුත්තො. කුද්ධෙ කොධසහිතෙ. දුසිතෙ අප්පියෙ.

1078. අරිමිහි සත්තුමිහි දිට්ඨො. ඉක්ඛිතෙපි දිට්ඨො. පොතෙ බාලකෙ. වතෙ එකන්තසාධනෙ වතකම්මෙ.

1079. සලාකායං කුසාවහාරෙ. දබ්බෙ වරහිසතිණෙ. බයෙ උදයබ්බයානුපස්සිති. සකුණෙපි වයො “විසයුත්තන්තභුත්තානං, වයානං මරණං හවෙ”ත්‍යාදීසු. ගබ්බො අභිමානො.

1080. බිළාලෙ මජ්ජාරෙ. නකුලෙ අභිසත්තුමිහි. මන්ථනො බීරමන්ථනදණ්ඩො. සත්තු තණ්ඩුලවිකතිබ්ජ්ජවිසෙසො. අස්සාදිලොමෙ අස්සාදිනං ලොමෙ. සාතො මරණං. රාසි පුඤ්ජො.

1081. ගොපගාමෙ ගොපාලානං ගාමෙ. රවෙ සද්දෙ. සාරථි පාජිකා. වන්දි ථුතිපායකො.

“සාරථිමිහි තිච්ඡකෙ ව, පසුතෙ වෙදිතෙපි ව;
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණියා ජෙපි, විසුතො පාදවන්දිසු”ති. —

වොපාලිතො. පුජ්ථෙ සුත්තාදිනා අසඬ්ඛතෙ. තද්දාමෙ පුජ්ථදාමෙ සුත්තාදිනා සඬ්ඛතෙ. සකටෙ අනෙ. භයෙ අස්සෙ.

1082. අච්චනෙ පුජායං. හෙ නක්ඛත්තෙ. නෙත්තමජ්ඣෙ “සුලා”ති බ්‍යානෙ. ඔධි මරියාදො.

1083. පුණ්ණතා පරිපුණ්ණතා. අවජ්ජං දොසො. මනක්කාරෙපි ආභොගො. ආලිසද්දො ඉත්ථි. සඬ්ච යසා. සෙතු ජලවාරණො, නද්‍යාදිමග්ගො ව. සත්තෙ සත්තිසුත්තෙ, ථිරෙත්‍යත්ථො. “දළ්භො ටුලෙ භුසෙ සත්තෙ, පගාළ්භෙපි දළ්භෙ මතො”ති වොපාලිතො.

1084. මොක්ඛෙ නිබ්බානෙ, අරහත්තඵලෙපි. සාමීනි පතිමිහි. ධාරකෙති ධාරෙතීති ධාරකො, තත්ථ. පොසකෙපි භත්තා.

1085. සිඛා චුළා. පිඤ්ජං පුච්ඡං. අත්තනි “සඬ්ඝිකං පුග්ගලික”න්ත්‍යාදිසු. ඛෙපෙ නින්දායං.

1086. රූපෙ වණ්ණෙ. කර්මෙ ගුලං.

1087. ඛණ්ඩෙ සකලෙ. පණ්ණෙ රුක්ඛාදීනං පණ්ණෙ. කණ්ඩෙ සරෙ. සලාකා වණොපයුත්තා. සුවිනො භාවො සුවිත්තං, තස්මිං. ගතෙ ගමනක්‍රියායං. “ධාව ගතිසුද්ධිය”න්ති හි ධාතුපායො. භාවො ඉත්ථිනං සිඬ්භාරභාවජක්‍රියා. අවජ්ජාය අඤ්ඤාණෙ. මුච්ඡනෙ විසඤ්ඤිභාවෙ.

1088. සම්මජලං කායෙ උණ්භෙන සඤ්ජාතජලං. පාකෙ පච්චනෙ. ගොලෙ “මු-ඨි”ඉති බ්‍යානෙ මත්තිකාගුලකෙ. උච්ඡුමයෙ උච්ඡුරසසඤ්ජාතෙ. මිත්තෙ පියමිත්තෙ, මිත්තමත්තෙ වා. සභායෙ අත්ථවරෙ. පභු අධිපති. සො පුල්ලිඬ්ඛො.

1089. කුරුරෙ කක්ඛලකම්මත්තෙ. පරස්මිං පරට්ඨානෙ, පරලොකෙ වා. අනු යානෙ, ලොකෙ වා. අඬ්ඛො විහනං. අපරාධෙ නාටකපරිච්ඡේදෙපි අඬ්ඛො. අපවාදො ලොකගරභා. දෙසෙ දෙසවිසෙසෙ. “භවෙ ජනපදො දෙසෙ, ජනෙ ජනපදෙපි වෙ”ති වොපාලිතො.

1090. පජ්ජෙ සිලොකෙ. වච්භෙදෙ බ්‍යත්තවාචායං. අන්වයෙ සන්තානෙ. සරූපස්මිං සමානභාවෙ. අධොභාගෙ ව තලං.

1091. විලග්ගෙ කායමජ්ඣෙ. වෙමජ්ඣෙ මජ්ඣසාමඤ්ඤෙ. කුසුමං පසවං. උතු ඉත්ථිපුප්ඵං. සුඛබ්බෙන සුන්දරෙ වතෙ.

1092. කොසෙ ලිඬගපසිඛිබ්බකෙ. ගඛ්භරෙ ගුහායං. බිලෙ කිපිල්ලිකාදීනං ආවාසෙ. ගණ්ඩකෙ ඛග්ගවිසාණෙ. කදම්බෙ “ථින” ඉති ඛ්‍යාතෙ. දුමෙ රුක්ඛෙ. වයෙ සමුහෙ.

1093. හෙ නක්ඛත්තහෙදෙ. ධෙත්‍රයං සිඬගිනියං. යොනියං ඉත්ථිනං අඬගජාතෙ. සිරෙ සිසෙ.

1094. භොගීසද්දො භොගවති පුග්ගලෙ, උරගෙ ව. සිවො මහිස්සරො. බලෙ ටාමෙ. පභාවෙ තෙජසි. “වීරියං සුක්කෙ පභාවෙ, තෙජො සාමත්ථියෙස්චපි”ති වොපාලිතො. තෙජසද්දො පන තෙසු ව යථාචුත්තෙසුපි ද්විස්චත්ථෙසු, දිත්තියඤ්ච වත්තති.

1095. සන්තති ආධාරො. ඛග්ගඬගෙ ඛග්ගස්ස තිබ්ණාවයවෙ. සුතෙ සාරථිමහි. පටිභාරෙ වචනභාරෙ. “විද ලාභෙ”ති ධාත්චත්ථතො විත්ති. පිළා විබාධා.

1096. රවෙ සද්දෙ. පලාසෙ නිත්තණ්ඩුලවිහිමහි.

1097. රුක්ඛෙ අමබට්ඨරුක්ඛෙ. පරසමයෙ පන බාධා. අධිකජපෙමෙ අතිසයපෙමෙ.

1098. කෙතුමිහි ධජෙ. ලෙඛ්‍යෙ ලිඛිතබ්බෙ ලෙඛෙ. රාජියං තු ලෙඛා.

1099. සත්ථෙ ආචුධහෙදෙ. සත්තෙ පාණ්මහි. වයෙ සමුහෙ.

1100. ආළියං නදිමග්ගෙ, ජලධාරණෙ ව.

1101. සංසදෙ සභායෙ. අයනසද්දො ගමනෙ, පථෙ ව වත්තති.

1102. රුක්ඛත්තරෙ ගණ්දුමෙ. සුරෙ සුරියෙ. කොණෙ විදිසායං. හයෙ තුරඬගෙ ව අස්සො. බන්ධෙ භුජසිරෙ. අච්චිසද්දො ජාලායං අග්ගිජාලායං. අංසුමිහි තස්ස, අඤ්ඤෙසඤ්ච අංසුමිහි වත්තති. සො ව නො පුමෙ පුල්ලිඬගෙ න වත්තති.

1103. අභාවසද්දො නාසෙ විජ්ජමානස්ස නාසෙ. අසත්තසද්දො අවිජ්ජමානත්ථෙ චත්තති. භුත්ති භුඤ්ජනක්‍රියා. පාණෙ ආයුම්භි ජීවං. ජනෙ පාණචති ජීවො.

1104. ඡදනෙ ගභාදීනං ඡදනෙ. රාසි පුඤ්ජො, සහධම්මීනං ගණො ව.

“නිකායො නිලයෙ ලක්ඛො, සංභතානං සමුච්චයෙ;
එකත්ථ භාජිති වසෙ, පරමත්තති වුච්චතෙ”ති. —

වොපාලිකො. යජනෙ දෙවපුජායං. අච්චනෙ පුජාමත්තෙ. දික්ඛ මුණ්ඨියොපනයනනියමබ්බතාදෙසෙසු.

1105. කරණං කාරො, සො එව කාරිකා, ක්‍රියා, සකත්ථෙ ණකො. පජ්ජෙපි සොයෙවත්ථො. විහනෙ ලක්ඛණෙ. ථීරජෙ ඉත්ථීනං උතුම්භි. පුජ්ථෙ සුමනෙ. වානරෙ මක්කට්ඨෙ.

1106. අධරෙ දන්තාවරණෙ. බරහෙ “ක-ල-අඋ”ඉති බ්‍යාතෙ. ලොහපුග්ගලෙපි ලුද්ධො. ආච්චලෙ අනච්ඡෙ.

1107. චරම්භි ගුත්තපුරිසෙ.

1108. භාසො ච ගන්ධො ච භාසගන්ධා, තෙසු. ගන්ධොත්‍ර දුරගාමී. කලායාණෙපි වාරු. බල චලනෙ, සඤ්චයෙ ච, තො, බලිතො.

1109. වක්කලෙ රුක්ඛත්තථෙ. අධිරොහෙ ආරොහනක්‍රියායං. වත්ථන්තරං විචිත්තරුපං වත්ථං, යං චීනදෙසෙ සඤ්ජාතං.

1110. පටිභාරෙ “ඛ-ගා”ඉති බ්‍යාතෙ. මුඛෙ භත්තාදීනං පචෙසනට්ඨානෙ. පෙනෙ පරලොකං ගතෙ. අපරණ්ණං මුග්ගාදි. කාලො තිංසරත්තිදිවපරිච්ඡින්නො.

1111. දොසෙ කොධෙ. සාතෙ මාරණෙ. මිගාදො චතුස්පදෙ. ඡගලෙ අපේ. අරුපෙ එස්සාදිකෙ. අවිභයෙ සඤ්ඤායං. දරථෙ කායචිත්තසම්භූතෙ සන්තාපෙ. භීති භයං.

1112. භාරෙ බන්ධභාරාදිකෙ. සුජාසද්දො දබ්බියං කට්ඨජුයං, ඉන්ද්‍රජායායං සක්කස්ස හරියායඤ්ච. විභායසෙ ආකාසෙ.

1113. මණිකෙ මහති උදකභාජනෙ. රතනෙ අස්මවිකාරෙ රතනසාමඤ්ඤෙ. සෙලො චන්දනපබ්බතො. ආරාමෙ පුප්ඵාරාමාදිආරාමෙ.

“මලයො දෙසෙ සෙලඤ්ඤපබ්බතන්තරෙ, මලයාතිවුත්තයඤ්ඤා”ති වොපාලිතො. අඬිකො විහනං.

1114. සප්පිම්භි සතෙ, තදඤ්ඤෙ හොතබ්බෙ ච හවි.

“රහසි ච විචාරෙ ච, විවෙකො ජලදොණිය”න්ති වොපාලිතො.

1115. පවාහෙ ජලප්පවාහෙ.

“වෙගො ජවෙ පවාහෙ ච, මහාකාලඵලෙපි වෙ”ති [මෙදිනිකොස 3.24] වොපාලිතො. බිලෙ අණුබාණුම්භි. කණෙ අප්පෙ.

1116. නෙත්තන්තෙ චක්ඛුකොණෙ. චිත්තකෙ තිලකෙ.

“අපාඬිගං අඬිගභීනෙ ච, නෙත්තන්තෙ තිලකෙපි වෙ”ති [මෙදිනිකොස 3.28] වොපාලිතො. මුත්තාගුණෙ සුත්තබන්ධමුත්තායං. ගහණං ගාහො, තස්මිං. මකුළෙ අපුප්ඵිතෙ. රසෙ ලොණරසෙ.

1117. අගො, නගො වාති ද්වෙ අභිධානාති සෙලරුක්ඛෙසු චත්තන්ති. ස්වප්පෙ සුට්ඨු අප්පෙ, අප්පතරෙත්තාත්ථො. අවධාරණෙ “නමනමත්ත”න්ත්තාදීසු. අවිචනෙ පුජායං.

1118. ඡිද්දෙ දොසෙ. ඔතරණං ජලතිත්ථාදීසු අවතරණං. අයාකෙ පිතුපිතරි.

1119. රුක්ඛෙ ඛග්ගඵලෙ. සුනෙ සුනබ්බෙ. ගන්ධෙ අධිවාසනගන්ධෙ.

1120. කොණෙ අස්සෙ. සවනෙ සොතෙ. පන්තියං වීථියං. භාග්‍යං පුඤ්ඤං. එකදෙසො තතියභාගාදි. අප්පාලකෙ පොක්ඛරෙ. “කුට්ඨං රොගෙ සුගන්ධෙ වා”ති වොපාලිතො.

1121. සෙනාසනෙ විහාරාදිකෙ. සෙනෙ පීඨාදිකෙ. වුත්ථහණ්ඩම්භි වුත්ථානං උපකරණෙ. “හමො”මබ්බනිග්ගමෙ හණ්ඩි, වුත්ථාබ්බෙ සිප්පියන්තකෙ”ති නානත්ථසඬිගහෙ වොපාලිතො. අංසුසද්දො වත්ථාදීනං ලොමෙ, කරෙ කිරණමත්තෙ ච. අබ්‍යයෙ පකාරාදිකෙ.

1122. ඛජ්ජන්තරෙ සුකරවච්චසණ්ඨානෙ ධඤ්ඤවිකාරෙ. දිසෙ රිපුමිහි. පති ධවො. අරියො අධිපති.

1123. රාගෙ කසායාදිකෙ රාගෙ.

“රඬිගො දානෙ බලෙ රාගෙ, තච්ඡෙ රඬිගං තිපුමිහි වෙ”ති වොපාලිකො. පෙය්‍යෙ උදකාදිකෙ. පිතියං පිවනක්‍රියායං. “රක්ඛණෙ පිතියං පාන”න්ති වොපාලිකො. ඉණෙ, උක්ඛෙපනෙ ච උද්ධාරො. උම්මාරෙ ද්වාරුම්මාරෙ. එළකසද්දස්ස අපස්සාපි වාචකත්තා “එළකො අපෙ”ති වුත්තං.

1124. පහරණං පහාරො, පොථනං. පහරති එත්ථාති පහාරො, යාමො, භායනො සංවච්ඡරො. කුණ්ඩිකායං “කයා”ඉති ඛ්‍යාතායං. ආළ්භකෙ චතුපත්ථප්පමාණෙ. භුසමිහි තණ්ඩුලත්තවෙ.

1125. ආවාටෙ කුපෙ. වයෙ සමුගෙ ව. කාසු සා, කාරණෙ, රහසි ච උපනිසා.

“භවෙ උපනිසා ධම්මෙ, වෙදන්තෙපි රහස්‍යමිපි”ති වොපාලිකො. පොඨගලෙ “ඵො-ඛා”ඉති ඛ්‍යාතෙ. ගුණෙතරෙ අවජ්ජෙ.

1126. යුත්තෙ “අට්ඨං විනිවිජ්ජාති”ත්‍යාදීසු. අට්ඨාලෙ “ගොපුරට්ටෙහි සංයුත්ත”ම්චිවාදීසු. අට්ඨිකෙ “අට්ඨස්සරංකරොති”ත්‍යාදීසු. අට්ඨ අභියොගෙ, අට්ඨ අතික්කමහිංසාසුති ධාත්වත්ථො. කානනෙ වනෙ. උප්පත්තියං ජනනෙ, විභායසාගමනෙ ච.

1127. ලාමකෙ නිහිනෙ. ඛන්ධෙ රූපාදිකෙ. මූලං මූලධනං. උපදා පහෙණකං. අවත්ථායං, පටස්ස අත්තෙ ච දසා. සාතො මාරණං.

1128. ගබ්බෙ මානෙ. සට්ඨං සිලෙසකරණං. රාසි පුඤ්ජො, එතෙසු සට්ඨද්දො. අභිභාරෙ පුජායං. ඛන්ධනෙ “පාකාරවයො”ත්‍යාදීසු.

1129. ඵොකෙ අප්පකෙ. දානෙ, භානියඤ්ච වාගො. ගීවා, ගලො වාති ද්වෙ අභිධානාති ඉණෙ සිද්ධං. “ඉණෙ ගීවා ගලෙපි වා”තිපි පායො. ගලෙ කණ්ඨෙ.

1130. දණ්ඨෙපි සාහසං. පටෙ වත්ථවිසෙසෙ හඬිගං. සාණාදිකෙ මිස්සිත්වා කතඤ්චි වත්ථං “හඬිග”න්ති වුත්තං. ඡවකෙ කලෙවරෙ.

1131. අනඬිගෙ මාරෙ. දුමෙ කරභාටකෙ.

“මදනො මාරධුත්තර-වසන්තදුමසිත්ථකෙ”ති වොපාලිනො. පමාතරි මාතුමාතරි. වෙයෙ උණ්භිසෙ ව වෙයනං.

1132. තණ්ඩුලෙයො තිලඵලසාකෙ. අයො සාමිනි. මුත්ති මුච්චනං.

1133. අභිකෙ ලක්ඛණෙ. ආකාරෙ සිසවලනාදිකෙ. වජ්ජෙ වජ්ජනියබ්බෙ. තට්ඨ තීරෙ ව වජ්ජො, පාකාරමුලෙ, නෙත්තජලෙ, උසුමෙ ව වජ්ජො. අනුඤ්ඤායං, වොහාරෙ ව සම්මුතිසද්දො. අක්ඛතසද්දො ලාජාසු ධඤ්ඤවිකතිසු නපුංසකෙ.

1134. යාගෙ දෙවපුජායං, සදාදානෙ ව සත්තං. සසු හිංසායං, ත්‍රණ, සත්තං. ඔසධිමිහි, චන්දෙ ව සොමො.

“සොමො කුචෙරෙ පිතුදෙවනායං,
වසුජ්ජහෙදෙ වසුධාකරෙ ව;
දිබ්බොසධිසාමලතාසමීර-
කජ්ජුරතීරෙසු ව වානරෙ වා”ති. —

වොපාලිනො. යුගගෙහඨගෙනි පුබ්බාපරායාමවසෙන ථම්මානං උපරි යපිතෙ යුගභූතෙ ගෙහාවයවෙ. දක්ඛිණුත්තරායාමවසෙන යපිතෙ ගෙහඨගෙ සඨසාටො.

ගාථාපාදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනෙකත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අබ්‍යයවග්ගවණ්ණනා

1136-1137. චිරස්සාදයො චත්තාරො චිරත්ථකා. චිරාය, චිරා වාත්‍ර. සහාදයොපි චත්තාරො සහත්ථා. පුනප්පුනමාදයො පඤ්ච පුනප්පුනත්ථා. විනාදයො පඤ්ච වජ්ජනත්ථා.

1138. බලවං සුට්ඨු අතීච කිමුත සු අති ඵතෙ ඡ අතිසයත්ථෙ. පසංසායඤ්ච සුට්ඨු. පඤ්ඤෙහි කිමුත. ආහො කිං කිමු උදාහු කිමුත උද ඵතෙ ඡ විකජ්ජෙ විතක්කෙ. තත්‍ර ආහොසද්දො දිසාදි. “දිට්ඨො ආහො උදාහු ව, විකජ්ජත්ථෙ විභාවතෙ”ති හි භාගුරි. බාණුරයමාහො පුරිසො. රුද්දො තු රස්සාදිමාහ “ඉස්සරෙපායධිකෙපි ව, විකජ්ජෙවිම්භයෙපාහො”ති. කිමුසද්දො රස්සන්තො. කිමායං බාණු, කිමු පුරිසො. උදසද්දො රස්සාදි. ධුමොයමොද කාපොතං, සමුහත්ථෙ ණො. කිඤ්චසද්දොපි විකජ්ජෙ. කිමුතසද්දො අතිසයෙනි වුත්තො.

1139. හො අරෙ අම්හො හම්හො රෙ ජෙ අඬ්ඟ ආවුසො හෙ හරෙ එනෙ දස අව්හානෙ. හං හොසද්දාප්පානු. කථං කිංසු නනු කච්චි නු කිං එනෙ ඡ සමා සමානත්ථා.

1140. අධුනා, එතරහි, ඉදානි, සම්පති වානි චත්තාරො ඉදානීත්තත්ථෙ. අඤ්ඤදත්ථු තග්ග සසක්කං අද්ධා කාමං ඡාතු වෙ හවෙ එනෙ අට්ඨ එකංසෙ එකංසත්ථෙ.

1141. යාවතාදයො සත්ත පරිච්ඡේදවාචකා. තත්‍ර යාවතා, යාවානි ද්වෙ අනියමපරිච්ඡේදත්ථවාචකා. තාවතා, තාව, එත්තාවතානි නියමපරිච්ඡේදත්ථවාචකා. කිත්තාවතා, කීවෙති පරිච්ඡේදප්‍රච්ඡන්තත්ථවාචකා.

1142-1143. යථා තථා යථෙව එවං යථානාම යථාහි සෙය්‍යථාපි එවමෙවං වා තථෙව යථාපි එවම්පි සෙය්‍යථාපි නාම යථර්ථෙ යථා ච විය තථර්ථෙ ඉච්චෙතෙ සත්තරස පටිභාගත්ථෙ සදිසත්ථෙ භවත්ති.

1144. සං, සාමං, සයඤ්චෙති තයො සයම්ච්චත්ථෙ. ආම සාහු ලහු ඔපායිකං පතිරූපං සාධු එවං එනෙ සත්ත සම්පට්ච්ඡන්තත්ථෙ. ආමන්තාප්පානු.

1145. යමාදයො ඡ කාරණත්ථෙසිද්ධං. චනසද්දො, විසද්දො වානි ද්වෙ අසාකල්‍ය අසකල්ත්ථෙ. කදාවනං, කදාවිත්‍යාදි පයොගො. මුධාසද්දො නිජ්ඵලෙ ඵලරහිතෙ, නිජ්පයොජනෙත්තත්ථො. අමුලෙපි ච මුධා.

1146. ඡාතුසද්දො එකංසෙපි. සබ්බතො, සමන්තතො, පරිතො, සමන්තා වානි චත්තාරො තුල්‍යත්ථා.

1147. න අ නො මා අලං නහි ඉච්චෙතෙ ඡ නිසෙධෙ. වෙ, සවෙ, යදීති තයො යද්‍යත්ථෙ. සද්ධංසද්දො අනුකූල්ත්ථෙ. නත්තං දොසො ච රජනියම්ච්චත්ථෙ. දිවාසද්දො අහෙ අහනීත්තත්ථෙ.

1148. ඊසං, කිඤ්චි, මනං ඉච්චෙතෙ අප්පත්ථෙ. අතක්කිතෙ අවිතක්කිතෙ. බලක්කාරෙ තු සාහසං. අග්ගතො, පුරතො ච පුරෙඉච්චත්ථෙ. පෙච්ච අමුත්‍රසද්දා භවත්තරෙ.

1149. අහො ච හි වානි එනෙ විම්භයෙ. විකප්පෙපි අහො. සම්මොදෙපි හි. තුණ්හිසද්දො මොනෙ අභාසනෙ. ආචි, පාතු ච පාකට්ත්ථෙ. සජ්ජු සපදිසද්දා තඬ්ඨකෙත්තත්ථෙ.

1150. සුදං බො අස්සු යග්ගෙ වෙ භාදයො හකාරාදයො ච පදපුරුණෙ සිද්ධං. අන්තරෙන, අන්තරා, අන්තො වාති එතෙ අභිහන්තරෙඉච්චත්ථෙ. අවස්සං, නූන ච නිච්ඡයත්ථෙ.

1151. සංසද්දො දිට්ඨාසද්දො ආනන්දත්ථෙ. සමුපපො, සංපාත්‍ර. කාමප්පවෙදනො ඉච්ඡාය අක්ඛානෙ කච්චි ජීවති තෙ මාතා, මමෙදමහිමතම්ච්චත්ථෙ. උසුයොපගමෙ උසුයාපුබ්බතෙ උපගමෙ.

“කාමානුමතියං කාමො,

උසුයොපගමෙපි වා”ති රුද්දො.

උසුයොපගමානුඤ්ඤාණෙපිවායං අත්ථො දිස්සතෙ.

1152-1153. යථාත්තන්ති සච්චං. තථස්ස අනතික්කමො යථාතථං, යථාත්ථෙ අබ්‍යාසිභාවො. තථසද්දොයං භූතපරියායො. සදාසද්දො, සන්සද්දො වාති නිච්චෙ. සන්සද්දොපාත්‍ර. පායො, බාහුලාඤ්ච සමා. පඤ්චකං බාහො. සණ්කංසද්දො අසීසෙ.

1154. සම්මා, සුට්ඨුති ද්වෙ අභිධානානි.

1155. සායං සායෙ සායන්තෙ. අත්‍රාහෙති ඉමස්මිං අහනි අප්පසද්දො.

1156. යත්ථාදයො තයො අනියමට්ඨානාදිවාචකා. තත්ථාදයො නියමට්ඨානාදිවාචකා.

1157. සම්මුඛා, ආචි, පාතු ච සමානත්ථා.

1158. අප්පෙවාදයො තයො සංසයන්ථම්හි. ඉති ඉත්ථං එවංසද්දො නිදස්සතෙ චත්තන්ති. කථඤ්චිසද්දො කිච්ඡත්ථෙ.

1159. බෙදො ඛන්තතා. පච්චක්ඛෙ සච්ඡිසද්දො. ථීරෙ, අවධාරණෙ ච ධූවං. තීරො තිරියංසද්දො සමා. දුට්ඨකුසද්දො කුච්ඡායං.

1160. ආසිට්ඨත්ථම්හි සුවත්ථී. ධිසද්දො නින්දායං. කුහිඤ්චනාදයො සත්ත යානාදිපුච්ඡනත්ථා.

1161. ඉහ ඉධ අත්‍ර එත්ථ අත්ථ එතෙ ඔකාසත්ථාදිවාචකා. සබ්බස්මිං කාලාදිතෙ සබ්බත්‍රාදිද්වයං. කිස්මිං කාලෙ කදා. කස්මිං කාලෙ කදාවනං.

1162-1163. විභත්‍යන්තනාමසරාධ්‍යාතපතිරූපකෙ අධ්‍යයෙ දස්සෙත්වා තදඤ්ඤභාවෙ අධ්‍යයෙ දස්සෙතුමාහ “ආදිකම්මෙ” ඉච්චාදි. තත්‍ර විභත්‍යන්තපතිරූපකං යථා – “විරස්සං, විරං, විරෙනි” ච්චාදි. නාමපතිරූපකං යථා – “ආම, සාහු, ලහු, ඔපායික” මිච්චාදි. සරපතිරූපකං යථා – “අ” ඉච්චාදි. ආධ්‍යාතපතිරූපකං යථා – “අත්ථි” ඉච්චාදි.

සම්භවො පභවො. උදිණ්ණෙ පවුද්ධෙ වඩ්ඪනෙ. තිස පිණනෙ, ති, තිත්ති. නියොගෙ නියොජනෙ. අග්ගෙ උත්තමෙ. තප්පරෙ තප්පධානෙ. සඬගෙ ලග්ගනෙ. පකාරෙ සද්දිසෙ, හෙදෙ වා. අන්තොභාවෙ පක්ඛිත්තෙ. වියොගෙ පවාසෙ. අවයවෙ පදෙසෙ. ධිනියං විරියෙ පධානෙ. එතෙ චත්ථා ධාතුසංයොගත්ථා වා නාමසංයොගත්ථා වා භවන්ති. අසංයොගස්ස පන නාමපදස්ස අත්ථො “පො සියා පරමත්ථස්මිං, පාතු වාතෙසු පා භවෙ” ති එකක්ඛරකොසෙ [එකක්ඛරකොස 73 ගාථා] වුත්තො.

1164. වික්කමො පධානං.

1165-1167. සන්‍යාසෙ නික්ඛිත්තෙ. මොක්ඛො නිබ්බානං. රාසි නිකරො. ගෙහෙ නිලයෙ. ආදෙසො ආවික්ඛනං. උපමාය සන්තිහෙ. අව්චයො අතික්කමො. සාමීපෙය සමීපභාවෙ. උපරති උපසමො. නීහරණං අපනයනං. ආවරණං නීවරණං [ආහරණං ගහණං (ක.)].

1168. උද්ධකම්මෙ උය්‍යානෙ. වියොගෙ උප්පාසිතෙ. අත්ථලාභො උප්පත්ති. පබ්බත්තෙ මහාබ්බත්තෙ. දක්ඛග්ගනාසුති දක්ඛභාවෙ, අග්ගභාවෙ ච. සත්තියං, මොක්ඛෙ නිබ්බානෙ ච.

1169. දු ව අභාවෙ දුස්සිලො, දුප්පඤ්ඤො. අසම්ද්ධියං දුබ්භික්ඛං. අනන්දනං අමොදනං.

1170. සමන්තත්තසම්ද්ධිසුති සමන්තභාවෙ, සම්ද්ධියඤ්ච. සඬගතෙ සහිතෙ. විධානෙ කරණෙ. පභවො සම්භවො. පුනප්පුනක්‍රියා පුනප්පුනකරණං.

1171-1172. අතිසයො අත්‍ර අධිමත්තං. භුසත්ථො සමන්තත්ථො, තෙන සමන්ත පරියායොපි භුසසද්දො අත්ථිති වෙදිතඛිබ්බො. ඉස්සරියො පභුති. අව්චයෙ අතික්කමෙ. කලගෙ විග්ගහෙ. භාසෙ කථනෙ, “භාසායා” තිපි පාඨො. කුච්ඡනෙ කුච්ඡායං. අනභිමුඛත්ථෙ විමුඛො. මොහො විමති. පධානෙ විසිට්ඨෙ. දක්ඛතා ඡෙකතා. ඛෙදෙ පරිස්සමෙ.

1173. ජානනෙ අවගතෙ. අධොභාගෙ අවංසිරෙ. අනිච්ඡයෙ අනිණ්ණයෙ. පරිභවෙ අවඤ්ඤාතෙ. දෙසො ච ඛ්‍යාපනඤ්ච භානි වානි ද්වන්ද්‍යො. වචොක්‍රියාය වචනක්‍රියායං. ථෙය්‍යො වොරියෙ. අඤ්ඤාණෙ ච පත්තිආදිකෙ ච.

1174. පච්ඡාත්තං අනුචරො. භුසත්තං අනුග්ගතො. සදිසෙ අනුරූපො. අනුචත්තියං අත්තෙති. භීතෙ අනු සාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්තො. තතියත්තං නදිමත්තවසිතා ඛාරාණසී. දෙසෙ, ලක්ඛණෙ, විච්ඡායං, ඉත්ථම්භුතෙ, භාගාදිකෙ ච අනු. ලක්ඛණෙ රුක්ඛ'මනු විජ්ජොතතෙ චන්ද්‍යො. විච්ඡායං රුක්ඛං රුක්ඛමනු තිට්ඨති. ඉත්ථම්භුතෙ සාධු දෙවදත්තො මාතර'මනු. භාගෙ යදෙත්ථ මං අනු සියා.

1175. ආලිඬගතෙ පරිස්සජති. දොසක්ඛාතෙ පරිභාසෙත්වා. නිවාසනෙ චත්ථං පරිදනිත්වා. අවඤ්ඤො පරිභවො. ආධාරෙ භොජනෙ සොකෙ ඛ්‍යාපනෙ. තත්තෙ සභාවෙ. ලක්ඛණාදො ලක්ඛණවිච්ඡාඉත්ථම්භුතභාගෙ.

1176. විසිට්ඨෙ අභිධම්මො. උද්ධකම්මෙ සාරුජ්ජෙ වුද්ධියං පූජායං අධිකෙ. කුලෙ අභිජනො. අසච්චෙ ලක්ඛණාදිම්භි චතුබ්බිධෙ [‘අභිරහාගෙ (පා.1.4.91)’ ති අභිස්ස භාගවජ්ජිතෙසු ලක්ඛණාදිසු කම්මජ්ජවචනීයසඤ්ඤා වුත්තා (රූපසිද්ධි-කාරකකණ්ඩෙ)].

1177. අධිකෙ ඉස්සරෙ පාඨෙ උච්චාරණෙ, අධිට්ඨාතෙ පාපුණනෙ නිච්ඡයෙ උපරිභාගාදිකෙ භටනෙ භත්තියං විසෙසනෙ ච අධි.

1178-1179. වාමාදානෙ ඉති පාඨෙ වාමෙ පටිලොමෙ, ආදානෙ ගහණෙ. වාමාදානෙ පච්චස්සොසි. පටිනිධිම්භි මුඛ්‍යසදිසෙ බුද්ධස්මා පති. පටිබාධෙ නිවත්තනෙ. පටිච්චත්තං ‘පටිච්චා’ති පදස්ස අත්තං. ලක්ඛණාදිකෙ චතුබ්බිධෙ.

1180-1181. සමීපෙ ආදිකම්මනි මරියාදෙ උද්ධකම්මනි ඉච්ඡායං ඛන්ධනෙ අභිවිධිම්භි ච ආ. කිච්ඡෙ රීසත්තං නිවත්තියඤ්ච අප්පසාදෙ ආසිසනෙ සරණෙ වාක්‍යසරණෙ ආ එවං අනුස්සරං. පතිට්ඨායං, විම්භයාදිසු ච ආ.

1182. භූතභාවෙ අතීතො.

1183. සම්භාවනෙ අපි දිබ්බෙසු කාමෙසු, රතීං සො නාධිගච්ඡති [ධ. ප. 187]. සම්භාවනාමධිකත්ථවචනෙන අඤ්ඤත්‍ර සත්තියා අවිසානො. සංවරණෙ අපිධානං.

1184-1185. අපගතො අපෙතො. උපපත්තියං යුත්තියං උපෙක්ඛා. ආධිකෝ උපබාරියං දොණො. පුබ්බකම්මනි බුද්ධොපක්කමං කිලෙසච්ඡෙදො. ගස්භාකාරෙ පච්චුපට්ඨානං. උපරිත්තෙ උපරිභාවෙ උපපන්නො. අනසනෙ උපවාසො.

1186. උපදෙසෙ එවං තෙ අභික්කම්මිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කම්මිතබ්බං. වචනපටිග්ගාහෙ එවං භොතු. ඉදමත්ථෙ ඉදංසද්දස්ස අත්ථෙ.

1187. සමුච්චයෙ කෙවලසමුච්චයෙ -

වීචරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;

අදාසි උජුභුතෙසු, විජ්ජසන්නෙන චෙතසා [ඡා. 2.22.551].

සමාහාරෙ වක්ඛු ව සොතඤ්ච වක්ඛුසොතං. අන්වාචයො එකං පධානභාවෙන වත්වා ඉතරස්ස අප්පධානභාවෙන වචනං, තස්මිං. සීලං රක්ඛාහි, දානඤ්ච දෙහි. ඉතරීතරෙ සමණො ව බ්‍රාහ්මණො ව සමණබ්‍රාහ්මණො. තත්‍ර කෙවලසමුච්චයො ව අන්වාචයො ව සමාසෙ නත්ථී, ඉතරද්වයං සමාසෙයෙව.

1188. පකාරො තුලොයා, හෙදො ච. පදත්ථස්ස විපල්ලාසෙ ගොති අයමාහෙති. සමාපනෙ ඉච්ඡිතස්ස පදස්ස පරිනිට්ඨාපනෙ.

1189. පජ්ජං වාසද්දස්සත්ථෙ. වචත්ථීතවිභාසායං වා පරො අසරුපා. විඅවපුබ්බො යා ගතිනිවත්තියං, තො, යාතිස්ස ථො, අසරුපද්විත්තඤ්ච. වචත්ථීතා නියමිතා විභාසා වචත්ථීතවිභාසා. අවස්සග්ගෙහි අවපුබ්බො සජ් විස්සජ්ජනාලිඛිගනනිමිමානෙසු.

1190. භුසනෙ අලඬිකාරෙ. වාරණෙ නිවාරණෙ. පරියත්ති පරියාපුණනතා, යුත්තත්ථෙපි අලං. අථො අථසද්දා අනන්තරාදීසු චතුසු අත්ථෙසු සියුං.

1191. පසංසාදීසු තීසු. ස්වීකාරෙ පටිඤ්ඤාණෙ. ආදිනා පකාසත්ථසම්භාබ්‍යාකොධාදිකෙ චත්ථෙ නාමසද්දො. අවධාරණමෙචත්ථො.

1192. අනුඤ්ඤා අනුමති. සන්තානං අනුනගො. ආලපනං සම්බොධනං. වතසද්දො එකංසෙ දයායං කරුණායං භාසෙ පභාසෙ බ්බෙදෙ පරිස්සමෙ ආලපනෙ විම්භයෙ අච්ඡරියෙ ච සියා.

1193. වාක්‍යාරම්භෙ “හන්ද වදාමි තෙ”ති. විසාදෙ බ්බෙදෙ. යාව තාව තූති යාවතාවසද්දා සාකල්‍ය නිරවසෙසෙ. යාවදත්ථං තාව ගහිතං. මානෙ පමාණෙ. “යාව පමාණමරියාදා-වධාරණත්ථකං මත”මිති භාගුරි. අවධිමිහි පරිච්ඡින්නෙ.

1194. පුරත්ථාසද්දො පාවියං දිසායං ඉච්චත්ථෙ, පුරත්ථෙ චක්ඛමානො, අග්ගතො සමුද්ධෙ ඉච්චත්ථෙ ච පයමෙපි ආදිමිහි චත්තති. පබන්ධෙ වාක්‍යාරචනායං වාක්‍යපබන්ධෙ පුරාණාදිකෙ. චිරත්තරෙ අතීතභූතෙ. නිකටෙ සන්නිහිතෙ. ආගාමිකෙ අනාගතෙ.

1195. බලුසද්දො නිසෙධෙ වාක්‍යාලඬිකාරෙ වාක්‍යභූසායං අවධාරණෙ ඵචත්ථෙ, පසිද්ධියඤ්ච චත්තති. අභිනොසද්දො ආසන්නෙ අභිමුඛෙ උභයතො ඉච්චත්ථෙ, ආදිනා සීසෙ, සාකලො ච අත්ථෙ චත්තති. ආසන්නෙ අභිනොයං නදී. අභිමුඛෙ අභිනොව තාතා. උභයතොඉච්චත්ථෙ අභිනො මග්ගස්ස. සීසෙ අභිනො අධිගිත්වා. සාකලො අභිනො වනං දඩ්ඪං.

1196. යදාපිසද්දත්ථෙ අනුග්ගහණගරහත්ථෙ. ඵකංසත්ථෙ අචිතථත්ථෙ. අථො පනසද්දො විසෙසස්මිං අත්ථෙ, පදපුරණත්ථෙ ච සීයා.

1197. භිසද්දො කාරණාදීසු චතුසු අත්ථෙසු චත්තති. තුසද්දො පන තත්ථ චතුසු අත්ථෙසු මජ්ඣෙ හෙතුවජ්ජෙ තිකෙ අත්ථෙ චත්තති. කුසද්දො පාපෙ රීසත්ථෙ කුච්ඡනෙ ජිගුච්ඡායඤ්ච.

1198. නුකාරො සංසයෙ, පඤ්ඤෙ ච. නානාසද්දො අනෙකත්ථෙ, චජ්ජනෙ ච. කිංසද්දො පුච්ඡායං, ජිගුච්ඡායඤ්ච, අඛ්‍යායො. තිලිඬිගො ච, නියමෙ තු තිලිඬිගොච. වාරිමිහි උදකෙ. මුද්ධනි සීසෙ ච, කං සුඛෙපි, චුත්තඤ්ච නානත්ථසඬිගහෙ —

“කො බ්‍රහ්මත්තානීලක්කෙසු, සමානෙ සබ්බනාමිකෙ;
පාවකෙ ච මයුරෙ ච, සුබසීසජලෙසු ක”ත්තති.

1199. අමාසද්දො සහත්ථෙ, සමීපත්ථෙ ච, අමාවාසී, අමාගතො ච. පුනසද්දො හෙදෙ විසෙසෙ. අපයමෙ පුන දදාති. කිරසද්දො අනුස්සවෙ අනුක්කමෙන සවනෙ, අරුචියඤ්ච. උදසද්දො අප්‍යත්ථෙ පඤ්ඤෙ. විකප්පනෙ අත්ථත්තරස්ස විකප්පනෙ ච.

1200. පච්ඡාසද්දො පතීවියං දිසායං. වරිමෙ අනාගතෙ කාලෙ. සාමිසද්දො තු අද්ධෙ භාගෙ, ජිගුච්ඡනෙ නින්දායඤ්ච. අද්ධෙ භාගෙ සාමි චුත්තං, ජිගුච්ඡනෙපි තදෙව. පාතු පකාසෙ පකාසනීයෙ, සම්භවෙ උප්පත්තියඤ්ච. මිථොසද්දො අඤ්ඤාඤ්ඤාඉච්චත්ථෙ, රහොඉච්චත්ථෙ ච.

1201. භාසද්දො බෙදෙ, සොකෙ, දුක්ඛෙ ව. අභහසද්දො බෙදෙ, විම්භයෙ අබ්භුතෙ ව. ධිසද්දො හිංසාපතෙ, නින්දායඤ්ච. තිරියං තිරොසද්දො පිධානෙ වත්තන්ති. තිරියං කත්වා කණ්ඩඨගතො, තිරොකත්වා වා.

1202-1203. සඬ්ඛ්‍යාතාසඬ්ඛ්‍යාතත්ථානං උපසග්ගනිපාතසඬ්ඛ්‍යාතානං අඛ්‍යායානං පසිද්ධෙ පචුරප්පයොගෙ එකච්චෙ වා දස්සෙත්වා තදඤ්ඤපි සඬ්ඛෙපනයෙන දස්සෙතුමාහ “තුනි”ච්චාදි. එත්ථ ව තුනාදිසද්දෙහි ජ්ජුපරියන්තෙහි තදන්තාව ගහිතා, න හි කෙවලානං එතෙසං අඛ්‍යායභාවො සම්භවති. තස්සත්ථො – තුනපච්චයන්තො ව තථා ත්වාන තචෙ ත්වා තුං ධා සො ථා ක්ඛත්තුං තො ථ තු හිඤ්චනං හිං හං ධි හ යකාරතො හිංධ ධුනා රහි දානි, කිංස්මා වො දාවනං දාජ්ජථං ථත්තං ජ්ඤජ්ජුපච්චයන්තො ව අඛ්‍යායිභාවසමාසො ව තුනාදීනං යාදෙසන්තො ව අඛ්‍යායං නාම භවෙති. පයොගො යථා – “කාතුන, කත්වාන, කාතචෙ, කත්වා, කාතුං, සබ්බධා, සබ්බසො, සබ්බථා, චතුක්ඛත්තුං, සබ්බතො, සබ්බත්ථ, සබ්බත්‍ර, කුහිඤ්චනං, කුහිං, කුහං, සබ්බධි, ඉහ, යහිං, ඉධ, අධුනා, එතරහි, ඉදානි, ක්ථ, කුදාවනං, කදා, අජ්ජ, කථං, අඤ්ඤථත්තං, එකජ්ඣං, සජ්ජු, උපනගරං, අන්තොපාසාදං, අභිවන්දිය”ඉච්චාදි. ඉදං පන සබ්බෙසම්පි අඛ්‍යායානං සඬ්ඛෙපලක්ඛණං.

“සදිසං තීසු ලිඬගෙසු, සබ්බාසු ච විහත්තිසු;
චචනෙසු ච සබ්බෙසු, යං න ඛොති තදඛ්‍යය”න්ති.

අඛ්‍යායවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සකලඛ්‍යාකරණමහාවනාසඬ්ඛඤ්ඤාණචාරිනා කච්ඤ්ඤජරකෙසරිනා ධිමතා සිරිමහාවතුරඬ්ඛගබ්බෙත මහාමච්චෙන විරචිතායං අභිධානප්පදිපිකාවණ්ණනායං සාමඤ්ඤකණ්ඩවණ්ණනා සමත්තා.

නිගමනවණ්ණනා

1. “සග්ගකණ්ඩො වා”ත්‍යාදිනා අභිධානප්පදිපිකායං කපාලතෙලවට්ඨිසදිසෙන කණ්ඩත්තයෙන සමඬ්ඛිතා දීපිතා.

2. “තිදිච්චෙ”ත්‍යාදිනා තොටකෙන තස්සා පයොජනං කථිතං. තස්සත්ථො – යො නරො කත්තුභුතො තිදිච්චෙ දෙවලොකෙ, බ්‍රහ්මලොකෙ ච මනියං මනුස්සලොකෙ, භූජගාවසථෙ නාගලොකෙ වාති එතෙසු තීසු ධානෙසු සන්තිහිතානං සකලත්ථානං සබ්බෙසං අභිධෙය්‍යානං සමච්චයස්ස අභිධානස්ස දීපනියං පකාසනියං ඉහ අභිධානප්පදිපිකායං සවනධාරණාදිනා කුසලො ඡෙකො හොති, ස නරො මහාමුනිනො සමමාසම්බුද්ධස්ස චචනෙ

සුත්තානිධම්මවිනයසඬ්ඛානෙ වචනෙ පටු ඡෙකො හොති, පටුත්තායෙව මනිමා නාම හොතිති.

3-9. ඉදානි යස්ස රඤ්ඤො විහාරෙ වසිත්වා අයං ගන්ථො විරවිතො, තස්ස නාමගුණනිවාසකරණප්පකාරවිහාරගුණනාමාදීනි දස්සෙත්වා අත්තනො ච නාමගුණ දස්සෙතුං සත්ත ගාථා වුත්තා.

තත්තු දුතියා භූජඬ්ගප්පයාතං නාම. තාසං අයං සම්බන්ධාධිප්පායා අත්ථවණ්ණනා - යො පරක්කමභූජො නාම භූපාලො රාජා කාරෙසි, රක්ඛෙසිති ච ඉමිනා සම්බන්ධො. කිංගුණො සො රාජා? ගුණභූසනො සද්ධාදිගුණාලඬ්ඛකාරධරො. තෙජස්සි තෙජොයුත්තො. ජසි අරිජයෙන යුත්තො. කෙසරිවික්කමො කෙසරසිහො විය සුරගුණයුත්තො, විරියවා ච. ස කත්ථ නිවාසි? සො රාජා ලඬ්ඛකායමාසි ලඬ්ඛකානාමකෙ දීපෙ නිවාසනසිලො. විරං විරකාලං විහින්නං තිධා විහින්නං නිකායත්තයස්මිං නිකායත්තයං හික්ඛුසඬ්ඛං සම්මා නයෙන හෙතුනා සමග්ගෙ සමග්ගං කාරෙසි, කාරිතත්තොයං කරොතීති කම්මිකො, තථා සදෙහංව අත්තනො කායං ඉව නිව්වාදරො හුත්වා දීඝකාලං මහග්ගෙහි ච පච්චයෙහි තං නිකායත්තයං රක්ඛෙසි.

තථා යෙන රඤ්ඤො යථා කිත්තියා අත්තනො සද්ධාදිකිත්තියා කරණභූතාය ලඬ්ඛා අත්තනො නිවාසනට්ඨානභූතා කම්මභූතා සම්බාධිකතා සඬ්ඛකට්ඨකතා අනොකාසිකතා, තථා විහාරෙහි ගාමෙහි ආරාමෙහි ඛේත්තෙහි වාපිහි ච ලඬ්ඛා සම්බාධිකතා.

තථා යස්ස රඤ්ඤො සබ්බකාමදදං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං අනුග්ගහං පත්වා පාපුණනහෙතු අහං විබුධගොචරං පණ්ඩිතවිසයං ගන්ථකාරත්තං පත්තො, තෙන රඤ්ඤො කාරිතෙ පාසාදගොපුරාදිවිභූසිතෙ, සග්ගකණ්ඩෙ දෙවලොකස්ස කණ්ඩසදිසෙ, සතොයාසයස්මිං සාදුසලිලාසයසමන්තාගතෙ, පටිබ්බිබ්බිතෙ භගවතො නිවාසනට්ඨානප්පෙතවනමහාවිහාරස්ස පටිබ්බිබ්බුතෙ, සාධුසම්මතෙ සාධුවිහාරොති සම්මතෙ, සාධුහි වා සම්මතෙ සරොගාමසමුහම්හි සලිලාසයහික්ඛාචාරයුත්තගාමසමුහසමන්තාගතෙ මහාප්පෙතවනාධාමිහි විහාරෙ වසතා නිවාසං කුබ්බතා සන්තවුත්තිනා සන්තචාරිනා සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන ධීමතා අතිසයඤ්ඤාණයුත්තෙන මොග්ගල්ලානෙන සම්මාසම්බුද්ධස්ස දුතියඅග්ගසාවකභූතස්ස ආයස්මතො ඉද්ධිමතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස නාමධෙයොන ථෙරෙන එසා අභිධානප්පදීපිකා රචිතාති.

නිගමනකථා

යදානු දොසොණුපමාණසම්භවො,
ගුණිසු විධිමිපි තථා විගාහතෙ;
යථා ජලං භොජනමිපි ජන්තුවා,
චතුප්පදො වාප්‍යාවරො කණණාපි.

අසම්පවෙදිදස්සනාය භාසිතෙ,
ගුණො ච දොසො ච සදා විවිජ්ජරෙ;
තතො බුධා මෙ නවධානතා භවං,
බමන්තු දොසං ගුණතං නයන්තු වා.

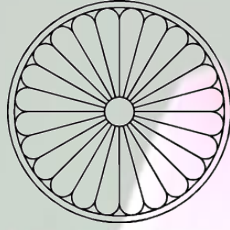
යො සිහසුරො සිතකුඤ්ජරින්දො,
රාජාධිරාජා අහු තම්බදීපෙ;
දුබ්බාරනාගාදිජිතො නරින්දො,
සුකන්තභීමාදිගුණොපපන්නො.

තන්තාමධෙයො තදනුබ්බාදජාතො,
සද්ධාදියුත්තො චතුසෙතිහින්දො;
නාගාදිථාමො අතිදුප්පසය්හො,
උළාරපඤ්ඤො ධිතිමා යසස්සි.

තෙනාහමච්චන්තමනුග්ගහීතො,
අනඤ්ඤසාධාරණසඬගහෙන;
සඬබ්බෙපතොකාසිමිමං විසුද්ධි-
සංවණ්ණනං සොතුහිතං සුබොධං.

රාජා පජං රක්ඛතු සප්පජංච,
ධම්මඤ්ච ලොකාපි සමාවරන්තු;
පුරෙන්නු අත්ථා සුපකප්පිතා ච,
කාලෙන දෙවොපි පවස්සතුති.

අභිධානප්පදීපිකාවිකා නිවසීතා.

සබ්බදාතං ධම්ම දාතං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතීං ධම්ම රතීං ජිනාති
තණ්හාක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං ධුත්ථිච්ඡන්දයං;
ධම්මං ධුත්ථස්සරං නික්ඛු - සද්ධම්මා හ පරිනායති.

(ධම්මපදය නික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පතොසො සුගතාප්පසන්ථො,
තරණීච සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීනි අමස්සනීයෙතා,
රසො රසානං පරමො තිලොක්ක.

මහාගඳො මච්චුපරා පහානො,
සබ්බිනිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බන්ති දානෙත ච කප්පරුක්ඛො,
චිත්තාමනී හද්දසටොච ධම්මො.

ධම්මං විනා තන්ති ජිනාච මානා,
තමෙව තාණං සරණං පනිට්ඨා;
තස්මා හි තො කිච්චමඤ්ඤප්පනාය,
සුඤ්ඤාච ධාරෙච වරාච ධම්මෙ.

(භස්වාහිනී)

චිරං නිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම උතය පිණිසයි.....